

A MAGYAR
KERESKEDELMI JOG
KÉZIKÖNYVE.

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BIRÓI GYAKORLATRA.

IRTA

DR NAGY FERENCZ.

ÖTÖDIK JAVITOTT ÉS BŐVITETT KIADÁS.

I. KÖTET.

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA.
1901.

Előszó az ötödik kiadáshoz.

A jelen kiadás csak abban különbözik az előbbi kiadástól, hogy az azóta keletkezett judicaturát, bel- és külföldi törvényeket s az újabb irodalmat öleli fel. Legfontosabb kiegészítést nyert a munka a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898. évi XXIII. t.-cz. bevonásával, bár ez annak folytán, hogy e törvényről külön commentárt adtam ki, csak a főbb elvek és rendelkezések ismertetésére szorítkozhatott.

Budapesten, 1901. április havában.

A szerző.

Az I. kötet tartalma.

BEVEZETÉS.

	Lap
1. §. A kereskedelmi jog fogalma, létjogosultsága, természete	1
2. §. A kereskedelmi jog története	8
3. §. A keresk. jog codificációja és jelen állapota a külföldi államokban	12
4. §. A kereskedelmi jog története hazánkban	19
5. §. A kereskedelmi jog tárgya, vagyis a keresk. ügyek	25
6. §. A kereskedelmi ügyekben alkalmazandó jogszabályok forrásai ...	33
7. §. A kereskedelmi törvény és a kereskedelmi ügyekre vonatkozó egyéb törvények és rendeletek	35
8. §. A kereskedelmi szokások	40
9. §. Az általános magánjog	45
10. §. A kereskedelmi jog időbeli határai	47
11. §. A kereskedelmi jog területi határai	50
12. §. A kereskedelmi jog irodalma	56

ELSŐ RÉSZ.

Kereskedők és kereskedelmi társaságok.

ELSŐ CZIM.

Kereskedők általában.

13. §. A kereskedő fogalma	61
14. §. A kereskedők fajtái	68
15. §. A kereskedelmi társaságok mint kereskedők	69
16. §. Az állam mint kereskedő	71
17. §. A kiskereskedők	74
18. §. A kereskedés mint iparjogosítvány	81
19. §. A kereskedelmi üzlet	87
20. §. A kereskedelmi telep	92

MÁSODIK CZIM.

Kereskedelmi cégjegyzékek.

21. §. A kereskedelmi cégjegyzékek fogalma, jelentősége, berendezése és tartalma	95
22. §. A kereskedelmi cégjegyzékek nyilvánossága	101
23. §. A cégjegyzékek és a bejegyzések jogi természete	102
24. §. A cégbejegyzések joghatálya	105

HARMADIK CZIM.

Kereskedelmi cézek.

	Lap
25. §. Czeg és czégjog általában	108
26. §. A czég minősége	112
27. §. A czég bejegyzése és a czég aláírása	117
28. §. A czégbejegyzés elmulasztásának következményei	119
29. §. A czégbitorlás és a czégoltalom	123

Függelék a harmadik czimhez.

30. §. A kereskedelmi jelzők, jelvények és védjegyek	127
---	-----

NEGYEDIK CZIM.

Kereskedelmi könyvek.

31. §. A könyvviteli köteleesség általában	136
32. §. A kereskedelmi könyvek berendezése és a könyvvitel köteleességét kiegészítő köteleességek	138
33. §. A kereskedelmi könyvek bizonyító ereje	141
34. §. A keresk. könyvek általi bizonyítás módja és a könyvek felmutatása	148

ÖTÖDIK CZIM.

Czegvezetők és kereskedelmi meghatalmazottak.

35. §. A kereskedelmi meghatalmazás általában	151
36. §. A tulajdonképeni kereskedelmi meghatalmazottak	155
37. §. I. A czégvezető	159
38. §. II. A kereskedelmi meghatalmazott	167
39. §. III. A kereskedői utazó	172
40. §. IV. A vélelmezett kereskedelmi meghatalmazottak	175
41. §. A keresk. meghatalmazott által kötött ügyletek jogi hatásai	178
42. §. Az álképviselő	184
43. §. A keresk. meghatalmazás kizárólagossága és az u. n. versenytilalom	188
44. §. A kereskedelmi meghatalmazás átruházása és megszűnése	192

HATODIK CZIM.

Segédszemélyzet.

45. §. A kereskedői segédszemélyzet fogalma, fajtái és jogállása általában	196
46. §. A kereskedősegédek szolgálati viszonyai közelebbről	201

HETEDIK CZIM.

Kereskedelmi társaságok általában.

47. §. A kereskedelmi és a magánjogi társaságok	209
48. §. A kereskedelmi társaságok fajtái	213
49. §. A keresk. társaságok jogviszonyai és jogképessége általában	218
50. §. Az alkalmi egyesülések	223

NYOLCZADIK CZIM.

Közkereseti társaság.

Első fejezet. A társaság alakítása.

	Lap
51. §. A közkereseti társaság fogalma és kellékei	229
52. §. A közk. társaság s az abban előforduló változások bejegyzése	233

Második fejezet. A társasági tagok egymásközi jogviszonyai.

53. §. Általában	236
54. §. A társasági vagyona vonatkozó belső viszonyok	237
55. §. Különösen a tagok vagyoniilletősége s a nyereség és veszteség megállapítása és felosztása	243
56. §. A társasági üzletvezetés	247
57. §. Egyéb jogok és köteleességek	252

Harmadik fejezet. A társaság jogviszonyai harmadik személyek irányában.

58. §. A társasági viszony joghatályának kezdete	255
59. §. A tagok felelősége a társaság kötelezettségeiért	256
60. §. A közkereseti társaság képvisellete	261
61. §. A társasági vagyon harmadik személyek irányában	265

Negyedik fejezet. A társaság feloszlása s az egyes tagok kilépése.

62. §. A társaság feloszlásának okai és bejegyzése	269
63. §. A felbontási kereset és a magánhitelező felmondási joga	273
64. §. Az egyes tagok kiválása a társaságból	276

Ötödik fejezet. A társaság felszámolása.

65. §. A felszámolás fogalma és hatása a társasági viszonyokra	280
66. §. A felszámolók	282
67. §. A felszámolók hatásköre és teendői	285

Hatodik fejezet. A társasági tagok elleni keresetek elévülése.

68. §.	290
---------------	-----

KILENCZEDIK CZIM.

Betéti társaság.

69. §. A betéti társaság fogalma és viszonya a közkereseti társasághoz	294
70. §. A betéti társaság alakítása és bejegyzése	296
71. §. A betéti társaság belviszonyai	298
72. §. A betéti társaság külviszonyai	301
73. §. Feloszlás és kiválás, felszámolás, keresetelévülés	305

TIZEDIK CZIM.

Részvénytársaság.

Első fejezet. Általános határozatok.

	Lap
74. §. A részvénytársaság fogalma és főelemei	307
75. §. A részvénytársaság alapítása s jogi állása általában	318
76. §. A részvénytársaság alapításának tételes feltételei	322
77. §. 1. Az alaptőke biztosítása	323
78. §. 2. Az alapszabályok megállapítása és az alakuló közgyűlés	331
79. §. 3. A társaság bejegyzése és közzététele	338
80. §. Az alapítási feltételek meg nem tartásának jogi következményei	340

Második fejezet. A részvényesek jogviszonyai.

81. §. A részvénytársaságok jogviszonyai általában	345
82. §. A részvényesek jogai a társasági vagyonban	347
83. §. Elsőbbségi és törzsrészvények. Elsőbbségi kötvények	353
84. §. A részvények átruházása	356
85. §. A részvényesek joga a társasági ügyek intézésében való részvé-	
telre és ellenőrzési jogaik	359
86. §. A részvényesek kötelezettségei	366

Harmadik fejezet. Közgyűlés.

87. §. A közgyűlés fogalma, összehívása, határozatképessége és határo-	
zathozatala	369
88. §. A közgyűlés hatásköre	373
89. §. Az alapszabályok módosítása és az alaptőke felemelése vagy le-	
szállítása	376
90. §. A közgyűlési határozatok birói ellenőrzése és a cégjegyzékben	
való bevezetése	381

Negyedik fejezet. Igazgatóság és felügyelőbizottság.

91. §. Az igazgatóság fogalma, szervezete és bejegyzése	384
92. §. Az igazgatóság hatásköre és kötelességei	387
93. §. A felügyelő bizottság	394
94. §. Az igazgatóság és felügyelő bizottság felelőssége	397
95. §. A részvénytársaság egyéb közegei	401

Ötödik fejezet. A részvénytársaságok feloszlása.

96. §. A feloszlás okai, bejegyzése, közzététele és a hitelezők felhívása	403
97. §. A részvénytársaság felszámolása	406
98. §. Különösen az egyesülés	409

Hatodik fejezet. Külföldi részvénytársaságok.

99. §. Általános elvek	412
100. §. A külföldi részvénytársaságok által teljesítendő feltételek és köte-	
lességek	414

Hetedik fejezet. Büntető határozatok.		Lap
101. §.		419

TIZENEGYEDIK CZIM.

Szövetkezetek.

Első fejezet. Általános határozatok.

101a. §. Bevezetés		424
102. §. A szövetkezetek fogalma és jellege		425
103. §. A szövetkezetek fajtái		430
104. §. A szövetkezetek szabályozása és jogi állása általában		433
105. §. A szövetkezetek alakítása		436

Második fejezet. A tagok jogviszonyai egymásközt
és harmadik személyek irányában.

106. §. A szövetkezet vagyona, a tagok üzletrészei és a nyereség és veszteség felosztása		442
107. §. A szövetkezeti tagok felelőssége		446
108. §. A szövetkezeti tagok kiválása		450

Harmadik fejezet. Közgyűlés, igazgatóság és fel-
ügyelő bizottság.

109. §. Közgyűlés		454
110. §. Igazgatóság és felügyelő bizottság		456

Negyedik fejezet. A szövetkezet feloszlása.

111. §. A feloszlás okai, bejegyzése és a hitelezők felhívása		457
112. §. A szövetkezet felszámolása és a társasági vagyon felosztása		459

Ötödik fejezet. A szövetkezeti tagok elleni kere-
setek elévüléséről.

113. §.		460
---------	-------	-----

Függelék a tizenegyedik czimhez.

113a. §. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetek		462
113b. §. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetek alakítása és jogviszonyai		465
113c. §. Az országos központi hitelszövetkezet		469

RÖVIDÍTÉSEK.

K. T. = Kereskedelmi törvény.

V. T. = Váltótörvény.

Tervezet = A keresk. törvény terve
zete Apáthy Istvántól.

Értékezl. jk. = A kereskedelmi tör-
vény tervezetének tárgyalására
összehívott értekezlet jegyző-
könyvei.

R. T. = Rendeletek Tára.

C. = M. kir. Curia.

I. I. = A kir. Curia volt legfőbb
ítélőszéki osztálya.

S. = A kir. Curia volt semmitőszéki
osztálya.

B. T. = Budapesti királyi ítélő-
tábla.

K. V. T. = Budapesti kereskedelmi
és váltótörvénytörvény.

Tb. = Budapesti tőzsdebiróság.

D. = Döntvénytár.

M. Ig. D. = Curiai döntvények, közzé-
tette a »Magyar Igazságügy«
szerkesztősége.

P. T. = Polgári törvénykezés. A
»Büntetőjog tára« melléklapja.

J. = »A Jog« cz. jogi hetilap.

Ü. L. = »Ügyvédek Lapja«.

K. J. T. = Keresk. jog és ismeretek
tára.

M. = Márkus, Felsőbiróságaink elvi
határozatai.

T. É. = Tőzsdei értesítő.

BEVEZETÉS.

1. §.

A kereskedelmi jog fogalma, létjogosultsága, természete.

I. A viszonyok, melyek a kereskedelemből származnak, más élethivatások viszonyaival nagy részben azonosak s ennyiben azok a jogszabályok, melyeket az utóbbiak uralnak, a kereskedelemre is alkalmazhatók. Ezen viszonyok mellett azonban a kereskedelem számos oly viszonyt is hoz létre, melyek más élethivatásokból származó viszonyoktól eltérő, különös jelleggel bírnak, sőt a kereskedelmi forgalmon kívül elő sem fordulnak. Ezek számára eltérő, különös jogszabályok szükségesek.

A kereskedelemre vonatkozó e különös jogszabályok összessége a »kereskedelmi jog«. Hogy azonban erről oly értelemben beszélhessünk, a minőre gondolni szokás, ha a jogszabályok bizonyos csoportját egységes fogalommal jelöljük meg s a jogtudomány külön ágának tekintjük, nem szabad megállapodni ama télynél, hogy a kereskedelemre nézve különös jogszabályok léteznek, hanem figyelemmel kell lennünk e különös jogszabályok alkotásának módjára is. Ez lényegileg kétféle. Mindenekelőtt lehetséges, hogy, valamint más gazdasági ágakra, pl. a földművelésre, úgy a kereskedelemre vonatkozó különös jogszabályok is minden belső kapcsolat nélkül, az általános köz- és magánjogi szabályok mellett állíttatnak fel. De történhetik a kereskedelemre vonatkozó jogszabályok alkotása az általános köz- és magánjogi szabályoktól egészen elkülönítve is és pedig olyképen, hogy azok egységes, önálló jogrendszer képeznek, a mely az általános köz- és magánjogtól alapjellegében, vezérelveiben is különbözik; minek következtében a kereskedelemből eredő oly viszonyok is sajátos jogi elbírálás alá esnek, melyek az általános köz- és magánjog viszonyaival azonosak. Csak az utóbbi esetben beszélhetünk tulaj-

dönképen kereskedelmi jogról, mely alatt tehát a kereskedelemre vonatkozó sajátos jogszabályok összeségét értjük, a mennyiben azok az általános köz- és magánjogtól különvált, önálló jogrendszert képeznek.¹⁾

II. A keresk. jog, mint önálló jogrendszer, létjogosultsága ²⁾ különböző okokban gyökerezik. Már maga az a körülmény igazolja annak létezését, hogy a kereskedelemből eredő különös jogviszonyok és intézmények sokkal számosabbak és sokkal bensőbb összefüggésben állanak egymással, hogysem azoknak elhelyezése az általános köz- és magánjogi rendszerekben célszerű volna. Még nagyobb fontossággal bír, hogy a kereskedelemnek egészen más jellege van mint a többi élethivatásoknak s hogy-ennélfogva oly különleges igényeket támaszt a jogrend irányában, melyeket az általános köz- és magánjog kielégíteni vagy nem képes, vagy nem akar. A kereskedelem mindenekelőtt sokkal mozgékonyabb, ruganyosabb mint más foglalkozások. Ez okból idegenkedik a nehézkes, hosszadalmas jogi formáktól s hajlandó az ezekben rejlő biztosítékokat a kölcsönös hit és bizalom (*bona fides, Treu und Glauben*) s a méltányosság elveivel helyettesíteni. Másfelől a kereskedelemben oly sűrű az érintkezés s annyi ember jut általa egymással összeköttetésbe, hogy lehetetlen minden egyesnek külön érdekét tekintetbe venni, hanem elkerülhetetlenné válik az egyesek érdekeit a forgalom érdekeinek feláldozni, a mi ismét az általános köz- és magánjogban többnyire nélkülözhető különös szigor, egyszerű és könnyű, de annál szabatosabb formák alkalmazására vezet.³⁾ Jellemzi továbbá a kereskedelmet, hogy gyors-

¹⁾ Ez az önálló jogrendszer azonban nem kell hogy akár egészen, akár tulryomóan egységes törvénybe legyen foglalva. Sokáig a keresk. jog törvényesítve egyáltalában nem volt, hanem csak szokásban létezett s jelenleg sem alapul egyedül törvényen. De azért a kereskedelemre vonatkozó szokásjogi szabályok is közös és sajátos elveken alapulnak.

²⁾ Sokszor tárgyalt kérdés. V. ö. különösen: *Goldschmidt* Handbuch des Handelsrechts I. köt. 3., 33., 37., 38. §§. és *Revue de droit international* II. köt. 357. sk. 1.; *Cohn G.* Drei rechtswissenschaftliche Vorträge. Heidelberg, 1888. (44—75. l.); *Beslay* Commentaire du Code de commerce I. Paris, 1867. (bevezetés); *Thaller* Annales de droit commercial 6. köt.; *Vivante* Archivio giuridico 39. köt. és Annales de droit comm. 7. köt.; *Manara* Contro un codice unico delle obbligazioni. Torino, 1893. stb.

³⁾ Ezt tapasztaljuk különösen az értékpapiroknál, első sorban a váltónál, melyet éppen a kereskedelem fejlesztett ki.

san simul az élet folyton változó felfogásához s mindig elől jár az emberi haladás eredményeinek értékesítésében és felhasználásában. Ennek megfelelően a jogi felfogás változásai is a kereskedelmi világban sokkal hamarabb jutnak kifejezésre mint a közönséges polgári életben, s a haladás szülte új viszonyok és intézmények a kereskedelemben nyerik először a megfelelő jogi szabályozást.⁴⁾ Ez hozza egyuttal magával, hogy a kereskedelem nem igen engedi magát megköttetni a törvényhozástól s oly előkelő helyet követel a szokásban nyilvánuló közvetlen jogalkotás számára, minőt a törvényhozás az általános köz- és magánjog terén ritkán hajlandó adni. A kereskedelem végre egész lényében egyetemes jellegű, kosmopolitikus élethivatás; nemzeti sajátságok benne mutatkoznak legkevésbé s általa ápoltatnak leggyengébben. Következésképen a jogban is lehetőleg nemzetközi összhangzásra és egyenlőségre törekszik, a mit a közönséges jog körében szintén nehezebben tud elérni, mint ha attól külön van választva.⁵⁾

⁴⁾ Innen van, hogy az általános magánjog sokszor vesz kölcsönt a keresk. jogtól, miután meggyőződik, hogy az utóbbi által kifejlesztett szabályok a magánjog viszonyaira is czélszerűen alkalmazhatók. Ily módon a keresk. jog mint az általános magánjog előharczosa szerepel. V. ö. *Riesser* Der Einfluss handelsrechtlicher Ideen auf den Entwurf eines bürg. Gesetzbuches für das deutsche Reich. Stuttgart, 1894.

⁵⁾ A nemzetközi egyöntetűség követelménye oly messze megy, hogy újabb időben egységes nemzetközi keresk. törvénykönyv alkotását sürgetik, s hogy a keresk. jog egyes ágainak nemzetközi egységesítése részben már megvalósult, részben pedig a megvalósulás küszöbén áll. Így már 1874-ben jött létre Bernben az »általános postaegylet« (1875. évi VIII. tcz.), a mely 1878-ban »egyetemes postaegyesület« nevet nyert (1879. XIV. tcz.) s később többször módosított és kiegészített (l. alább 7. §. 9. j.); — 1875-ben Sz.-Pétervárt a nemzetközi távirdaegyezmény (1875. évi LVI. tcz.); — 1883-ban Párisban az ipari tulajdonjog (szabadalmak, védjegyek, minták) oltalma iránt kötött nemzetk. egyezmény, melyhez azonban az osztrák-magyar monarchia még nem csatlakozott; — 1886-ban Bernben a szerzői jog oltalma tárgyában kötött nemzetk. egyezmény, a melyhez monarchiánk szintén még nem csatlakozott; — végül 1890. október 14-én a Bernben megkötött nemzetközi egyezmény a vasúti árufuvarozás iránt (l. alább 177. §.). Nemzetközi tárgyalások tartattak még a tengerjog és a váltójog egységesítése tárgyában, nevezetesen az *Association for the reform and codification of the Law of Nations* és az *Institut de droit international* kebelében, továbbá a belga kormány kezdeményezése és vezetése mellett 1885-ben Antwerpenben és 1888-ban Bruxellesben tartott congressusokon, melyeken a váltójogra nézve egységes

III. A keresk. jog, mint önálló jogrendszer, tulnyomóan a kereskedelemből eredő magánjogviszonyokra nézve fejlődött ki. Maga a keresk. jog is ennél fogva tulnyomóan magánjog. Kivételesen azonban a keresk. jogban magánjogi szabályok mellett közjogi természetű szabályok is vannak; így különösen törvénykezési,⁶⁾ közigazgatási (közrendészeti) és büntetőjogi szabályok. Ez áll a magyar kereskedelmi jogról is, a mint az legnagyobb részben a magyar kereskedelmi törvényben (rövidítve: K. T.) foglaltatik s első sorban ennek alapján a jelen munka tárgya.⁷⁾ A magyar K. T. azonban még oly szabályokat is tar-

nemzetközi törvényjavaslat is állapítottatott meg (l. *Actes du Congrès international de droit commercial d'Anvers. Bruxelles-Paris 1886.* és *Actes . . . de Bruxelles. U. o. 1889.*, és *Szerző* A magyar váltójog kézikönyve 13. §.), ugyszintén 1892-ben Genuában és 1900-ban Párisban. Hasonlag a részvénytársasági jog-ra nézve 1889-ben Párisban (l. *Congrès international des sociétés par actions. Compte rendu sténographique. Paris, 1890.*) és 1900-ban ugyanott.

⁶⁾ A keresk. jog rendszerének kiegészítő részét képező törvénykezési szabályok azonban rendszerint nem meritik ki a keresk. ügyekben követendő különleges törvényk. szabályokat, hanem ilyenek még a keresk. jog rendszerén kívül is szoktak lenni. Eredetileg ugyan az anyagi keresk. joggal kapcsolatban fejlődött ki külön keresk. bírászkodás; de ez a szoros kapcsolat anyagi és alaki jog között később többnyire megszűnt, még a mennyiben külön keresk. bírászkodás egyáltalában fenmaradt. A keresk. törvények vagy egészen mellőzik a keresk. bírászkodást (így különösen a német K. T.), vagy ha tartalmazznak is arra vonatkozó intézkedéseket (mint nevezetesen a francia *Code de commerce* 4. könyve s már annak elődje: az 1673. évi *Ordonnance du commerce*): ezek inkább csak a keresk. bíróságok szervezetét és hatáskörét tárgyazzák, míg az eljárás a törvénykezési jog kiegészítő része. (Így Franciaországban a *Code de procédure civile*-nek, 2. könyv. 25. fej.) Nálunk is a keresk. bírászkodás a K. T.-en kívül van szabályozva s nem a keresk. joghoz, hanem a polg. törvénykezéshez tartozik, melynek körében mint kivétel szerepel, bár külön rendeletben tartalmaztatik. L. 1875. decz. 1. (R. T. 534. l.) s e helyett 1881. november 1-jén 3269. sz. a. kelt igazs. min. rend. (R. T. 1401. l.) »a kereskedelmi ügyekben követendő peres és peren kívüli eljárás szabályozása tárgyában«, részben módosítva a sommás eljárásról szóló 1893. XVIII. tcz. által (2., 219., 220. §§.).

⁷⁾ A keresk. eljárásra a jelen munka épen azért nem terjed ki, mert az nem a keresk. jog kiegészítő alkatrésze. Egyes vonatkozásokban azonban tekintetbe fogjuk venni. A keresk. bíróságokat és azok hatáskörét l. egyébiránt *Szerző* A polgári törvénykezés rendje Magyarországon I. köt. 119., 148., 156., 275. l. és Magy. Igazságügy 23. köt. 99. s k. l. V. ö. továbbá *Zsögöd Benő* Magy. Igazságügy 18. köt. 1. s k. l. és 22. köt. 197. s k. l.

talmaz, melyek nemcsak az általános magánjogban szabályozott viszonyokkal azonos viszonyokra vonatkoznak, hanem magukkal az eme viszonyokat tárgyzó magánjogi szabályokkal is azonosak. Ezek a keresk. jog, mint sajátos jogszabályokat magában foglaló jogrendszer, körébe elvileg nem tartoznak ugyan, de minthogy a keresk. törvényben tartalmaztatnak s alakilag csak a kereskedelemből eredő viszonyokra nézve mérvadók:⁸⁾ azok a tételes magyar keresk. jog rendszerének kiegészítő alkatrészei.⁹⁾

IV. Jóllehet a keresk. jog az általános magánjogtól különvált önálló jogrendszer, s jóllehet mint ilyen még sajátos vezérelveket is ural, a keresk. jog ennek daczára az általános magánjoggal nem áll ellentétben, hanem ennek csak ág a. Nem mondható ugyan, hogy kivétel az általános magánjog alól, nem kivételes jog (*jus singulare*), de mégis csak különös jog (*jus speciale*), mely, habár mint ilyen a maga szűkebb körében ép oly önálló rendes szabály (*jus generale*), mint az általános magánjog tágabb

s a külön keresk. bíraskodásról általában *Ziskay Antal*-nak a VI. magyar jogászgűlés elé terjesztett véleményét, e jogászgűlés tárgyalásait, *Szerző Magy. Igazságűgy. 25. köt. 265. s k. l. és Indokolás a magy. polg. perrendt. előadói tervezetéhez.* Budapest, 1893. 8—11. l.

⁸⁾ De habár az általános magánjogi viszonyokra a K. T. intézkedései alakilag nem terjednek ki, a magyar bíróságok mégis helyesen járnak el, midőn magánjogi törvény vagy szokás hiányában legközvetlenebbül a K. T. általános jellegű szabályai szerint ítélnek, épen annak folytán, mert ezek különös keresk. természettel nem birnak. Fel lehet tételezni, hogy a törvényhozás e szabályokat mint általánosan helyeseknek ismerteket állította fel s ennél fogva az általános magánjog szabályozásánál is kimondotta volna. Ennyiben helyes, a mit *Zlinszky Imre* mond, hogy a K. T. »hazai kötelmi jogunk egyik forrását képezi«. L. A magyar magánjog mai érvényében. Budapest, 1880. 366. l.

⁹⁾ Az ok, a miért a K. T.-be általános magánjogi szabályok is felvették, az volt, hogy a tulajdonképeni Magyarországon az általános magánjog egészben véve codificálva nincs, s kívánatosnak mutatkozott, az általános magánjogviszonyokkal azonos némely viszonyokat addig is, míg a magyar polgári törvénykönyv létrejön, legalább a kereskedelemre nézve törvényesen szabályozni. De történt ily szabályok felvétele abból a czélból is, hogy a magyar korona országaiban az általános magánjog terén létező különbségek a kereskedelemből eredő viszonyokra nézve (a melyekre, mint alább látni fogjuk, az általános magánjog is alkalmaztatik), elháríttassanak. Ez utóbbi szempont jogosultsága a magyar polgári törvénykönyv létrejötte után is fennmarad, tekintve, hogy ennek hatálya Horvát-Szlavonországra nem fog kiterjedni.

alkalmazási körében,¹⁰⁾ mégis az általános magánjogban találja alapját és kiegészítését.¹¹⁾ Területi érvényesség tekintetében azonban épen fordított a viszony. Mig ugyanis az általános magánjog terén Horvát-Szlavonországnak autonómiája van, addig a keresk. jog a magyar korona országaira nézve közös ügy, mely mint ilyen a közös magyar törvényhozás és kormány hatáskörébe tartozik.¹²⁾ Ezen felül bizonyos közösség a keresk. jog terén Ausztriával is létezik, a mennyiben t. i. egyes keresk. ügyek szabályozása csak Ausztriával közös egyetértésben, illetve egyforma elvek szerint történhetik.¹³⁾ Végül kiemelendő, hogy a

¹⁰⁾ Épen azért a keresk. jog terén nemcsak kiterjesztő, azaz oly magyaráztatnak van helye, melynél a törvény szavait a törvényhozó szándékának megfelelőleg tágabb értelemben vesszük, hanem hasonlóságnak (*analogia*) is, azaz szabad a K. T. szabályait oly hasonló esetekre is alkalmazni, melyekre a törvényhozó nem gondolt, de a melyek azonos jogi elvre (*ratio juris*) vezethetők vissza. Példa: C. 762/91. (D. Uj f. 29., 46. l.). Magától értetődik azonban, hogy a hasonlóság a keresk. jog terén is csak annyiban alkalmazható, a mennyiben ez a törvényhozó kifejezett vagy felismerhető akaratával nem ellenkezik. A keresk. jog terén is vannak kimerítő (*taxativ*) és kivételes rendelkezések, melyek más, bár hasonló esetekre ki nem terjeszthetők.

¹¹⁾ Ez általánosan el van ismervé. V. ö. még alább 5. és 9. §§. Csak egy nevezetesebb munkában találjuk kifejtve azt a nézetet, hogy a keresk. jog a magánjoggal egészen párhuzamos, egyenrangú jog. Ez a francia *Delamarre et Lepoitvin* Traité théorique et pratique de droit commercial I. köt. 37. s. köv. l. Szerintük a magánjog a keresk. ügyekben legfelebb annyiban alkalmazható, a mennyiben ez a kereskedelem érdekeinek és a méltányosságnak megfelel (71. l.). De ezt a francziák sem követik.

¹²⁾ V. ö. 1868 XXX. tcz. 9., 31., 43. és 48. §§. és a magyar törvényhozás viszonyáról a horvát-szlavon autonómiához közelebbről: alább 9. §. — A kereskedelmi bírászkodás ellenben nem lévén alkatrésze a keresk. jognak, nem közös ügy, minélfogva a keresk. eljárás Horvát-Szlavonországban külön van szabályozva az 1876. október 3-án kelt törvényben s a horvát-szlavon bíróságok keresk. ügyekben is önállóan ítélnék. A keresk. jog egységének a magyar korona területén ez semmi esetre nem felel meg. Kivánatos volna legalább közös legfőbb törvényszék felállítására keresk. és váltóügyekben, a minőt szerző már 1876-ban hozott volt javaslatba (l. Jogtud. Közlöny 1876. évf. 34—36. sz.). Kivétel a tengeri jog kiszolgáltattása, a mely közös ügy s Horvát-Szlavonországra nézve is a fumei törvényszékhez, illetve a magyar felebbviteli bíróságokhoz tartozik. V. ö. 1868. évi XXX. tcz. 48. §., 1871. szept. 14-én kelt min. eln., igazsm. és báni rend. (R. T. 274. l.) 3. §., keresk. elj. rend. 6. és 7. §§.

¹³⁾ Ilyen ügyek: a tengeri jog, a vasuti üzletszabályzat, a házaló kereskedés, a védjegyvoltalom, a posta- és távirdaügy. V. ö. vám- és keresk.

keresk. jog, mint különös jog, egyáltalában nem kizárólag egy külön társadalmi rendnek: a kereskedői osztály joga. A kereskedelmi jognak alávetve, annak alanya lehet ép úgy akárki, mint az általános magánjognak, természetes és jogi személyek egyaránt.¹⁴⁾ Alanyi tekintetben tehát a keresk. jog az általános magánjoggal párhuzamos jogrendszer s a keresk. jog alkalmazása egyedül attól függ, vajjon valaki oly viszonyba lép-e, melyet a keresk. jog a maga körébe von? Vannak ugyan oly szabályok is, melyek kizárólag a kereskedői osztályra vonatkoznak; de ezek a keresk. jognak csak kisebb részét képezik.¹⁵⁾

szövetség: 1867 XVI. tcz. és egészben véve egyformán 1878. XX. tcz. 6., 8., 15., 17., 18. cz., illetve 1887 XXIV. tcz. és 1899 XXX. tcz. Azelőtt a szabadalmak és használati mustrák oltalma is, de az erre vonatkozó közösséget megszüntette az 1893 XLI. tcz. Közös továbbá az osztrák-magyar bank, a mely a K. T. alól kivétel; v. ö. 1878: XXV., 1887. évi XXXVI. és 1899: XXXVII. tcz. — Az Ausztriával való közösség azonban a bíró előtt nem jön kérdésbe. Neki a rendesen kihirdetett törvényt alkalmaznia kell, ha az előírt egyetértés létesítése meg sem kísértetett. V. ö. 1869 IV. tcz. 10. §. és hozzá: Szerző: id. m. 10. §.

¹⁴⁾ Történetileg véve ugyan a keresk. jog mint rendi jog keletkezett (l. a köv. §-t), de már igen korán mutatkozik törekvés a keresk. jognak és a keresk. bíróságoknak a nemkereskedőket is alávetni, ha kereskedőkkel peres viszonyba lépnek. Az újabb törvényhozások pedig nagy mértékben oly viszonyokat és ügyleteket is vonnak a keresk. jog alá, melyekben kizárólag nemkereskedők vesznek részt. L. alább 114. §.

¹⁵⁾ A K. T. szerint a nemkereskedők különösen négy irányban esnek a keresk. jog alá: 1. a mennyiben bizonyos ügyletek nemkereskedők részéről is keresk. ügyleteknek vannak minősítve (u. n. tárgylagos keresk. ügyletek: K. T. 258. §., l. alább 115. §.); — 2. a mennyiben, ha az ügylet csak kereskedő részéről képez is keresk. ügyletet (u. n. alanyi keresk. ügyletek: K. T. 259., 260. §§., l. alább 116., 117. §§.), az arra vonatkozó szabályok rendszerint mégis a másik félre is alkalmaztatnak (K. T. 264. §., l. alább 118. §.); — 3. a mennyiben bizonyos, közvetlenül ugyan csak a kereskedőkre nézve felállított szabályok a kereskedővel szerződő félre is kihatással bírnak, a milyenek pl. a czégbejegyzés hatályára, a keresk. könyvek bizonyító erejére és a keresk. meghatalmazásra vonatkozó szabályok; — 4. a mennyiben a nemkereskedők keresk. társaságokban vesznek részt. Ezen kívül figyelembe veendő, hogy a K. T. már a kereskedő fogalmát is úgy állítja fel, hogy az alá igen sokan esnek, a kik a társadalmi élet felfogása szerint nem számíttatnak a kereskedők közé. L. alább 13. §.

2. §.

A kereskedelmi jog története.¹⁾

I. Jóllehet egyes ókori népek: a babyloniak és assyrok, a phoenikiaiak, a karthagóiak, a görögök és később a rómaiak, kiterjedt kereskedést folytattak: az ókorban önálló keresk. jog még sem képződött. Így nevezetesen nem található a jog nagymestereinél, a rómaiak-nál. Kétségtelen ugyan, hogy a régi *jus civile* mellett az idegenekkel való forgalomból különösen görög befolyás alatt kifejlődött *jus gentium* tulnyomóan kereskedelmi természetű volt; de ez nem vált ki mint különös jogrendszer, hanem általános forgalmi jog volt, mely csak kivételesen tartalmazott oly szabályokat, melyek kizárólag a kereskedelemről eredő viszonyokra alkalmaztattak. Még kevésbé lehet szó külön keresk. jogról a jelzett dualizmus összeforrasztásával kifejlesztett classikus római jogban. A rómaiak gondolkodásmódjának nem felelt meg a különböző hivatások igényeit különleges szabályok által kielégíteni, hanem inkább arra törekedtek, hogy a jogi fogalmaknak oly tág és elvont alakot adjanak, mely a legkülönbözőbb életviszonyokra is talált. E mellett épen a forgalmi életet szabályozó római kötelmi jog oly szabadelvű és annyira egyetemes jellegű volt, hogy a kereskedelem külön jog szükségét valóban nem érezhette, a mire a legjobb bizonyíték, hogy midőn utóbb önálló jogot vivott ki magának, ezt ugyancsak a classikus római jog elveivel építette ki.²⁾ Már a későbbi császárság alatt alkotott jogszabályokról ezt nem lehet mondani; különösen a római birodalomnak kelet-római vá történt átalakulása óta mindinkább a szabad forgalmat korlátozó irány kap lábra s a jogérvényesítés

¹⁾ V. ö. különösen *Goldschmidt* id. m. 3. kiad. I. köt. 1. füz. *Universalgeschichte des Handelsrechts.* Stuttgart, 1891. Az első munka (csak az új kiadás), mely a keresk. jog történetét kimerítően és megbízható forrástanulmányok alapján tárgyalja, de, sajnos, befejezetlen maradt.

²⁾ Mai nap is a keresk. jog sokkal közelebb áll a római joghoz, mint az újabb tételes magánjogi törvényhozásokhoz, minél fogva a római jog a keresk. jog kiegészítése szempontjából kiváló fontossággal bír. A keresk. jogot átható *bona fides* (l. az előbbi §-t) is a római jogban gyökerezik. *Stein L.* szerint (*Gegenwart u. Zukunft der Rechts- und Staatswissenschaften* 242. l.), ez lett volna épen az egyedüli kereskedelmi jogi tétel a római jogban, a mi azonban nagy tévedés.

alakja is oly változást szenved, mely a hitel követelményeinek nem felel meg. Még rosszabbá válik azonban a kereskedelem helyzete a nyugati részekben. A népvándorlás időszakában jóformán egészen szünetelvén, csak nehezen ébred fel ismét a X—XI. század körül; további kifejlődésében pedig majdnem leküzdhetlen akadályokba ütközik, melyek között a jogrend hiányossága, a jogi oltalom gyengesége nem az utolsó helyet foglalja el. De a mennyiben az ujonnan megismert római jog alapján és az egyház befolyása alatt rendezettebb igazságszolgáltatás keletkezik is, az mégis oly lassu, szövevényes, formalisztikus, hogy a kereskedelemnek nem sok haszna van belőle, míg különösen az egyház kamatvételi tilalma annál súlyosabban nehezedik reá, minél nagyobb éberséggel ügyelnek fel még a világi bíróságok is annak megtartására.³⁾ Ily mostoha körülmények között a kereskedelem fejlődése bizonyára ismét megakadt volna, ha nem sikerül neki oly eszközöket feltalálni, melyek az őt környező és csekély erejével közvetlenül le nem dönthető akadályok ellensúlyozására szolgáltak. Az ebbeli törekvésből keletkezett különösen a váltó, mely nemcsak a közlekedési nehézségek és a nagy pénzkülönbségek mellett alig eszközölhető pénzküldés helyettesítésére, hanem a kamatvételi tilalmak megkerülésére is alkalmasnak bizonyult.⁴⁾ Azonkívül még számos más kereskedelmi intézmény képződött ki és vivott ki magának elismerést.⁵⁾ De sikerült a kereskedelemnek a közönséges jogintézményeket is a maga érdekeinek megfelelőleg alakítani. Minthogy azonban befolyása nem terjedt annyira, hogy

³⁾ Bármily nagy jelentősége volt is azonban a kamatvételi tilalomnak s az annak alapján keletkezett u. n. *uzsora elmélet*-nek a közép- és ujkori kereskedelemre nézve, mégis tulzás azt állítani, hogy a keresk. jog és különösen a váltó lényegesen annak befolyása alatt fejlődött ki, a mint azt *Endemann* *Die nationalökonomischen Grundsätze der kanonischen Lehre* 1863. és *Studien in der romanisch-kanonistischen Wirthschafts- und Rechtslehre* 1879—83. teszi. V. ö. *Goldschmidt* i. m. 140—141. l.

⁴⁾ A váltó keletkezéséről l. közelebről *Szerző* Váltójog 6., 10. §§.

⁵⁾ Így nevezetesen: a keresk. védjegyek és azoknak oltalma, a kettős könyvvitel, az alkuszi intézmény, a betéti társaság alapja: az u. n. *com-menda*, a közkereseti társaság öse: az u. n. *compagnia* s ennél a cég, a rendeletre és bemutatóra szóló papírok általában, a kölcsönös követelések és tartozások felszámítására szolgáló *scontratio*, a bizományi ügylet, a közraktárak, a biztosítási ügylet stb. *Goldschmidt* id. m. egész rendszerét adja a középkori (román) keresk. jognak.

elveinek általános érvényt szerezzen, kénytelen volt beérni azzal, hogy azok legalább saját körében jussanak győzelemre, a mi különösen az által vált lehetségessé, hogy magának oly bíróságokat teremtett, melyekben a kereskedők ítéltek. Így vált el a közép-korban a közönséges jogtól a külön keresk. jog különleges intézményeivel és a kereskedelem sajátos jognézeteivel. Lassan, fokozatosan fejlődött, míg végre a kereskedelem nagyobb fellendülésével és kiterjedésével önálló jogrendszerre nőtte ki magát.

II. A keresk. jog kifejlődését különösen két tényező segítette elő. Az egyik a középkori kereskedelem erős testületi szervezete. A középkori kereskedelem ép úgy, mint az akkori társadalom általában, rendi jellegű volt. Csak azt ismerték el rendes kereskedőnek, a ki a kereskedők által általában vagy a hasonló üzlettel bírók által alakított testületek, collégiumok (czéhek) tagja volt. Ezek a testületek számos kiváltsággal ruháztattak fel s önválasztotta előljáróik (többnyire u. n. *consulok*) által kiterjedt autonómiát gyakoroltak: statutumokat alkottak s a tagok fölött bíraskodtak is.⁶⁾ Minthogy pedig éppen a nevezetesebb és hatalmasabb városok, mint Olaszországban: *Velencze, Genua, Pisa, Amalfi, Firenze, Lucca, Siena, Milano, Bologna*; Franciaországban: *Marseille, Lyon, Montpellier, Paris*; Spanyolországban: *Barcellona, Valencia, Bilbao*; Németországban a *Hanza* városok lényegileg kereskedelmi jelleggel bírtak: e körülmény magával hozta azt, hogy a kereskedői testületek nemcsak döntő befolyást gyakoroltak a városi ügyekben, hanem szokásaik és statútumaik lassanként közönséges városi joggá emelkedtek.

A másik tényező, mely a keresk. jog kifejlődésére nagy befolyást gyakorolt: a vásárok. A vásárok a középkori kereskedelem gyupontjai voltak, melyeken a különböző nemzetek kereskedői összegyűltek s melyekre annyival nagyobb szükség volt, minél rosszabbak voltak a közlekedési viszonyok, minél kevésbé volt tehát lehetséges, hogy a kereskedők egymással és a vevő-

⁶⁾ A kereskedői előljárók *consul* elnevezése alapján a keresk. bíraskodás még újabb időben is consuláris bíraskodásnak (különösen Franciaországban: *justice consulaire, tribunaux consulaires*) nevezetik. Ettől azonban különböző a mai értelemben vett consulok bíraskodása a keleti államokban, mely nálunk most az 1891 XXXI. tcikkben van szabályozva. Consulnak egyébiránt a középkorban a városi előljárók is nevezettek, azon kívül voltak külön consulok a tengeri ügyekben: *consules maris*.

közönséggel sűrűbben érintkezzenek. E vásárok nemcsak adásvételek eszközzésére, hanem egyuttal, sőt részben kizárólag, a kereskedők időközi kölcsönös követeléseinek és tartozásainak kiegyenlítésére szolgáltak, a mi különösen a váltó segítségével történt, mely nagyobb kifejlődését épen a vásároknak köszöni.⁷⁾ Kiváltképen a franczia vásárok emelkedtek nemzetközi jelentőségre, így nevezetesen a *champagnei*⁸⁾ és később a *lyoni* vásárok. Befolyásuk a kereskedelem kifejlődésére még az által is emelkedett, hogy a *fejedelmek* nagy kiváltságokkal ruházták fel, melyek közül a legfontosabbak a vásári biráskodást is gyakorló vásári hatóságok (*custodes*, később *conservatores nundinarum*, *magistri de nundinis*; *conservateurs*, *gardes*, *maîtres de foires*) felállítására és a vásári követeléseknek tetemes előjogokban, nevezetesen gyors eljárásban és szigorú, a személyfogságra is kiterjedő, végrehajtásban való részesítésére vonatkoztak.⁹⁾

III. A keresk. jog ős- és főforrása a kereskedők szokása (*consuetudo*, *stylus mercatorum*, *uso*, *usancia*), azaz: a keresk. jog eredetileg lényegileg szokásjog volt,¹⁰⁾ s ez a jellege később csak annyiban változott, a mennyiben a szokás által létrehozott jogszabályok bírósági döntvényekbe,¹¹⁾ valamint a már említett kereskedői testületek és városok statútumaiba mentek át, melyek gyakran fejedelmi jóváhagyást is nyertek.¹²⁾ A törvényhozás csak

⁷⁾ V. ö. Szerző id. m. 10. §.

⁸⁾ A champagnei vásárok következő négy városban tartattak: *Lagny-sur-Marne*, *Bar-sur-Aube*, *Provins* és *Troyes*. Az első kettőben évenként egy-egy, az utóbbiakban kettő-kettő. Mindegyik hat hétnél tovább tartott s egymást az év különböző szakáiban felváltották, úgy hogy a *Champagne* ekként mintegy állandó vásár- és fizetési hely volt. A XIV. század közepétől fogva azonban hanyatlásnak indulnak. V. ö. *Bourquelot* *Études sur les foires de Champagne*. Mémoires présentés par divers savants à l'Académie des inscriptions et belles-lettres 2. série tome V. Paris, 1865. I. rész 75. s. k. l.; *Huvelin*, *Essai historique sur le droit des marchés et des foires*. Paris, 1897.

⁹⁾ V. ö. különösen a váltókövetelésekre nézve Szerző id. m. 9. §.

¹⁰⁾ »*Le droit commercial a été établi par la coutume constante des commerçants*«. Ezt állítja fel kiindulási tételként a keresk. jog története körül nagy érdemeket szerzett *Fréméry* *Études de droit commercial*. Paris, 1832. 2. fejt.

¹¹⁾ Leghíresebbek voltak a *genuai* törvényszék döntvényei, melyek e czim alatt: »*Decisiones Rotae Genuae de mercatura et pertinentibus ad eam*« először (?) Genuában 1582-ben *Bellonius* által adattak ki.

¹²⁾ Az olasz statutárius keresk. jogra nézve l. különösen: *Lattes* II

a XVI. század közepe felé kezdi figyelmét a keresk. jog szabályozására fordítani; csak a XVII. század második felében találkozzunk először kiterjedtebb törvényhozási munkálatokkal s csak a XIX. század hozott létre oly nagyszabású rendszeres törvénykönyveket, melyek a kereskedelemről eredő viszonyokat többé-kévesbbé kimerítően szabályozzák. Jóllehet azonban a keresk. jog mai napság első sorban a törvényhozó akaratán nyugszik, a szokás jelenleg is a keresk. jog terén kiváló és sokkal nagyobb szerepet játszik, mint ez az általános magánjog terén tapasztalható (v. ö. alább 6. és 8. §§.).

Végül még a keresk. jog következő fejlődésmenetére utalunk:

Addig, míg a keresk. jog lényegileg szokásjog volt, a vezérszerepet annak kifejlesztésében Olaszország vitte. Az olasz városok statútumai, az olasz keresk. bíróságok döntvényei zsinórmértékül szolgáltak egész Európában s a keresk. jog irodalma is Olaszországban vette kezdetét s talált először tekintélyes képviselőket. A mint azonban a keresk. jog megszűnt tulnyomóan szokásjog lenni s mindinkább codificatio tárgyává tétetett: a vezérszerep kiragadtatott Olaszország kezéből s átment Franciaországra. Ezé az érdem, hogy első volt a keresk. jog önálló, kimerítő törvényesítésében; később pedig, különösen a *Code de commerce* megalkotása óta, oly hegemoniát gyakorolt a keresk. jog terén, hogy a legtöbb állam csak arra szorítkozott, miszerint a francia törvényhozás eredményeit több-kevesebb módosítás mellett átvegye. Csak legujabb időben állt be ismét némi fordulat s nyertek különösen az északi államok, első sorban Németország, irányadó jelentőséget.

3. §.

A kereskedelmi jog codificatioja és jelen állapota a külföldi államokban.¹⁾

Minthogy a keresk. jog codificatioja leginkább Franciaország és Németország körül csoportosult, melyek a többi nemzeteknek

diritto commerciale nella legislazione statutaria delle città Italiane. Milano, 1884. és *Studii di diritto statutario* 1887.

¹⁾ Legpontosabb, bár részben már meghaladott összeállítás *Goldschmidt* id. Handbuch I. kötetében (2. kiad.). Gyűjtemény a keresk. törvényekről kivonatossan és összeegyeztető módon *Antoine de Saint-Joseph*től:

mintául szolgáltak, első sorban ezen két állam, azután betűrendben a többi európai állam, végül az Európán kívüli államok keresk. jogát fogjuk röviden tekintetbe venni. A hazai keresk. jog történetéről külön a következő szakaszban lesz szó.

I. Francziaország. Eltekintve némely a keresk. törvénykezést szabályozó XVI. századbeli törvénytől, az összes, különösen anyagi keresk. jog kiterjedtebb szabályozása először XIV. Lajos és Colbert minisztersége alatt történt és pedig 1673-ban a szárazföldi (*Ordonnance du commerce*), 1681-ben a tengeri keresk. jog (*Ordonnance de la marine*) szabályozása. Bármily nagy jelentőséggel bírtak azonban e törvények, sokáig a folyton emelkedő kereskedelem igényeit kielégíteni nem tudták s a keresk. jog újabb és behatóbb szabályozása mindinkább szükségessé vált. Ez hosszabb előkészületek után I. Napoleon alatt az általános polgári jog és törvénykezés szabályozásával kapcsolatban történt. Az 1807-ben megalkotott keresk. törvénykönyv: *Code de commerce*, mely a váltójogot, a tengerjogot, a csődjogot, valamint részben a keresk. eljárást is szabályozza s mely számos más országba is behozatott, valamennyi későbbi keresk. törvénynek pedig mintául szolgált: 1808. január 1-én lépett hatályba,²⁾ később azonban tetemes módosításokat szenvedett. Így különösen a csődjogra vonatkozó részében az 1838. május 28-án és az 1889. márczius 4-én kelt törvények, a keresk. társaságokra vonatkozólag az 1867. július 24-én kelt és az ezt módosító 1893. augusztus 3-iki törvény által stb.³⁾

Concordance entre les codes de commerce étrangers et le c. de comm. français. Paris, 1844. (2. kiad. 1851.), teljes szövegben *Borchardt Oskartól*: Die geltenden Handelsgesetze des Erdballs, 5 köt. és 3 pótlék. Berlin, 1883—1896. — Ezenkívül l. *Annuaire de législation étrangère*, kiadva a párisi Société de législation comparée-tól (1872 óta), az ezt kiegészítő *Annuaire de législation française* (1881 óta) és a *Goldschmidt* s másoktól kiadott *Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht*. Különösen a régibb tengerjogi törvényeket összegyűjtötte: *Pardessus* Collection des lois maritimes antérieures au XVIII-ème siècle. 6 köt. Paris, 1828—1845. Az újabb tengerjogi törvényhozást l. részletesen *Desjardins*-nél: *Traité de droit comm. maritime*. Paris, 1878—90. IX. kötet.

²⁾ Életb. törvény: 1807. szept. 15. A *Code de comm.* előmunkálatait l. *Loché* Législation civile, commerciale et criminelle de la France. Paris, 1827—32. I., XVII—XX. kötet és *Esprit du C. de com.*, 10 kötet. Paris, 1807—13. (2. kiadás, 4 köt. 1829.).

³⁾ A *Code de commercet* módosító és kiegészítő törvények és rende-

II. Németország. A keresk. jog egyes német államok részéről a XVIII. század vége óta (így különösen Poroszországban az 1794. évi *Landrecht*ben), egész Németországra nézve egységesen ellenben csak legujabban lett codificálva. A közös német keresk. jog codificatiója, némely korábbi kísérletektől eltekintve, 1857-ben indult meg, mely évben az egyes német államok képviselői a keresk. törvény fölötti tanácskozás végett Nürnbergben összegyűltek.⁴⁾ A tanácskozmány, mely később a tengeri jog fölötti értekezlet végett Hamburgba tétetett át, 1861-ig tartott s eredménye az általános német keresk. törvénykönyv: *Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch*, mely az egyes német államokban külön-külön mint partikuláris törvény lett hatályba léptetve, 1871-ben azonban német birodalmi törvényt nyé emeltetett s mint ilyen 1872-ben Elzász-Lotharingiába is behozatott. E törvénykönyv, mely eltérőleg a francziától sem a váltó- és csődjogot, sem a keresk. törvénykezést nem öleli fel, egyike a legkitünőbb törvényhozási alkotásoknak s a később keletkezett keresk. törvényekre mérvadó befolyást gyakorolt. Egyes részei azonban később módosítás alá vették és kiegészítést nyertek: így különösen az 1870. június 11-én s az ennek helyébe lépett 1884. július 18-án kelt részvénytársasági, az 1868. július 4-én s az ezt helyettesítő 1889. május 1-jén kelt szövetkezeti törvény, a korlátolt felelősségű társaságokról szóló 1892. ápril 20-án kelt törvény, az 1895. június 15-én kelt belvizhajózási t. és az 1896. június 22-én kelt tőzsdetörvény által. A német polgári törvénykönyv megalkotása folytán pedig a K. T. teljes revisiója vétetett foganatba, melynek eredményeképen 1897. május 10-én új keresk. törvény: *Handelsgesetzbuch für das Deutsche Reich* tétetett közzé, a mely a polgári törvénykönyvvel együtt 1900. január 1-jén lépett hatályba.⁵⁾

letek gyűjteményét l. *Paulettől*: Code annoté du commerce et de l'industrie. Paris, 1891.

⁴⁾ A tanácskozmány alapjául a porosz kormány által kidolgozott javaslat szolgált: Entwurf eines Handelsgesetzbuch's für die Preussischen Staaten. Nebst Motiven. Berlin, 1857. (kiterjedt a biztosítási, a csődjogra és a törvénykezésre is). A tanácskozmány jegyzőkönyveit közzétette *Lutz*: Protokolle der Kommission zur Berathung eines Allg. D. Handelsgesetzbuches. 9 kötet. Würzburg, 1858—1863.

⁵⁾ V. ö. Einführungsgesetz zum Hgb. für das Deutsche Reich 1. cz. Kivételt képezett a keresk. segédszemélyzetre vonatkozó I. könyv 6. fejj., a mely már 1898. január 1-jén lépett életbe. A fenti időponttól fogva a

III. Ausztriában a keresk. jog egyes részei már a XVIII. században nyertek törvényes rendezést; így különösen az 1717-ben és 1763-ban kelt keresk. és váltó-rendtartás: *Merkantil- und Wechselordnung* és az 1734-ben kelt bukási rendtartás: *Fallitenordnung* által. Később az olasz tartományokba, Dalmáciába, déli Tirolba és Krakkóba a francia K. T. hozatott be. Az 1862. december 17-én kelt törvény Ausztria összes tartományaiban a német keresk. törvénykönyvet léptette életbe, kivételével azonban a tengerjogot szabályozó ötödik könyvnek, mely helyett külön szabályok léteznek (l. alább 7. §.). A társasági jog kiegészítést nyert az 1873. ápril 9-én kelt szövetkezeti törvény és az ipari és keresk. részvénytársaságokra nézve 1899. szept. 20-án kiadott miniszteri szabályzat által.

IV. Belgium. 1808-ban egyidejűleg mint Franciaországban, melyhez akkor tartozott, a francia K. T. hozatott be, mely sokáig változatlanul állt érvényben. Ez azonban az 1851. ápril 18-án kelt új csődtörvénytől, valamint a törvénykezés reformja folytán tett módosításoktól eltekintve, 1855-ben gyökeres revisió alá vétetett, melynek eredménye 1867-től 1891-ig nyolcz külön törvényben tétetett közzé (1872. május 20. váltójog, 1873. május 18. keresk. társaságok, 1874. jun 13. biztosítási jog, 1879. aug. 21. tengerjog, 1891. aug 25. fuvarozási jog). A társasági jog azonban az 1886. május 22-én kelt törvény által ismét módosított.

V. Görögország. Keresk. törvény: *Νόμος εμπορικός*. Kelt 1835. május 1-én s 1866-ban a jóni szigeteken is behozatott. Majdnem szószерinti fordítása a francia keresk. törvénykönyvnek.

VI. Nagybritannia. Egységes keresk. törvénykönyv itt nem létezik. Csak egyes részei a keresk. jognak vannak törvényhozásilag szabályozva. Így különösen a társasági jog az 1862. augusztus 7-én kelt társasági törvény: *Companies Act* által, mely később több módosítást szenvedett (utoljára 1890-ben), az 1876. augusztus 11-én és az ennek helyébe lépett 1893. szeptember

részvénytársaságokról szóló külön törvény hatályát veszttette. A szövetkezetekről és korlátolt felelősségű társaságokról szóló, valamint a belvízhajózási törvény fenmaradt ugyan, de az életb. törvény 10., 11. és 12. cz. ezekre nézve is többrendbeli módosítást és kiegészítést tartalmaz, felhatalmaztatván a birodalmi kanczellár, hogy a nevezett törvényeket ezekhez képest új szövegben tegye közzé (13. cz.), a mi 1898. május 20-án történt. A tőzsde-törvény is némi módosítást szenvedett (14. cz.).

12-én kelt szövetkezeti törvény (*Industrial and Provident Societies Act*) és az 1890. évi *Partnership Act* által; a tengeri keresk. jog az 1854. évi *Merchant Shipping Act* által, a melynek helyébe az 1894. évi augusztus 25-én kelt hasonczimű törvény lépett; a váltójog az 1882. évi *Bills of Exchange Act* által, mely a *chequere* is kiterjed stb. A mennyiben ily különös törvények nincsenek, a kereskedelemből eredő viszonyok elbírálásánál a közönséges polgári jog (*common law*) mellett az általános keresk. szokás (*law merchant, custom of the merchants*), tengeri ügyekben az egyetemes jellegű európai tengerjog (*general maritime law*)⁶⁾ szolgál jogforrássul. A skót- és ír honi jogállapot, valamint az angol gyarmatok joga a tulajdonképeni angol jogtól sokban különbözik.

VII. Németalföld. 1811. francia K. T. Később ennek helyébe az 1838. ápril 10-én közzétett s még jelenleg is hatályban levő keresk. törvénykönyv: *Wetboek van Koophandel* lépett, mely 1842-ben Limburgba is behozatott. 1896-ban külön szövetkezeti törvény. A Németalfölddel azelőtt személyes unióban volt Luxemburg-ban a francia K. T. áll még érvényben, azonban több módosítással és kiegészítéssel (1891. évi biztosítási törvény).

VIII. Olaszország-ban a jogállapot az olasz egység helyreállításáig igen különböző volt. Némely államban a francia K. T. állt változatlanul érvényben, míg másokban önálló, bár teljesen a most említett törvényen nyugvó keresk. törvények alkottattak. Ilyen volt különösen az 1842. deczember 30-án közzétett sardiniai keresk. törvénykönyv, mely később az 1865. június 23-án kelt s egész Olaszországban érvényben volt keresk. törvénykönyvnek alapul szolgált. Utóbbi azonban revisió alá vétetvén, helyébe 1883. január 1-től fogva az 1882. ápril 2-án kelt törvény alapján némi változtatással október 31-én közzétett új keresk. törvény: *Codice di commercio del regno d'Italia* lépett, a melyen a német K. T. befolyása tapasztalható.

IX. Oroszország-ban a keresk. jog az 1835. január 1-én hatályba lépett orosz törvénytár: *Szvod Sakonow* XI. részében van szabályozva, mely többször az időközben történt változ-

⁶⁾ V. ö. Szerző Magyar tengerjog cz. akadémiai székfoglaló. Budapest, 1894. 6. lap.

tatásokkal közzététetett. Jelenleg 1893. évi kiadás.⁷⁾ Ez azonban a Keleti tenger melletti tartományokra csak kisegítő forrásképpen, Lengyelországra pedig, hol a francia K. T. áll érvényben, csak kivételesen terjed ki. Finnországban 1858-ban külön váltótörvény, 1873-ban külön tengerjogi törvény lépett életbe.

X. Portugália. Keresk. törvénykönyv: *Código commercial português* 1833. szeptember 18-áról, melyet 1889. január 1-től fogva az 1888. évi június 28-án szentesített keresk. törvény váltott fel.⁸⁾ 1894. július 12. rend. a bankok- és részvénytársaságokról.⁹⁾

XI. Románia. Az 1840-ben kelt oláh keresk. törvény 1863-ban egész Romániára terjesztetett ki. Ennek helyébe azonban 1887. szeptember 1-én az u. a. évi április 16-án szentesített új keresk. törvény lépett, mely az olasz K. T. alapján készült,¹⁰⁾ a mely azonban az 1900. március 31-én (április 13-án) szentesített törvénytől módosított.

XII. A skandináviai államokban: Dán-, Svéd- és Norvégországban egységes keresk. törvénykönyv hiányzik s némely közösen vagy mindegyik által önállóan alkotott részleges törvényektől eltekintve (1880-ban közös váltótörvény, közösen megállapított, de külön szerkesztett tengerjogi törvény: 1891-ben svéd, 1892-ben dán, 1893. norvég, 1895. évi svéd részvénytársasági t.),¹¹⁾ a közönséges polgári jog és a keresk. szokások szabályozzák a keresk. viszonyokat.

XIII. Spanyolország. Bilbao város statútumai 1737. évi szerkezetben kiterjesztve egész Spanyolországra. Később K. T. *Código de comercio* 1829. május 30-ról s e helyett új 1885. augusztus 22-ről, mely 1886. évi január 1-én lépett hatályba.

⁷⁾ V. ö. *Tchernow* Code de commerce russe. Paris, 1898.

⁸⁾ V. ö. *Lehr* Code de commerce portugais de 1888 traduit et annoté. Paris, 1889.

⁹⁾ V. ö. *Annuaire de législation étrangère* 1894. évf. 459. l.

¹⁰⁾ V. ö. *Blumenthal* Code de commerce du royaume de Roumanie. Paris, 1889. *Bohl* Le droit commercial roumain. Paris, 1897. Magyar fordítás *Lehmann R.*-től. Kolozsvár, 1892.

¹¹⁾ V. ö. *Pappenheim* és *Johanssen* Das norwegische Seegesetz vom 20. Juli 1893 unter Vergleichung mit dem schwedischen Seegesetz vom 12. Juni 1891 und dem dänischen Seegesetz vom 1. April 1892. Stuttgart, 1895.

XIV. Svájcz. Azelőtt egyes kantonokban a francia K. T. állt érvényben, másokban önálló keresk. törvények alkottattak; ismét másokban a kereskedelemről eredő viszonyok a polgári törvénykönyvekben voltak szabályozva. Utóbbi álláspont fogadtatott el újabban az egész szövetségre nézve, a mennyiben az 1881. június 14-én kelt és 1883. január 1-jén hatályba lépett kötelmi jogi törvény a kereskedelmi viszonyokat is szabályozza. Egyes tárgyakra azonban külön törvények vannak. Ilyenek az 1885. június 25-én kelt törvény a biztosítási vállalatok felügyeletéről és az 1893. márczius 29-én kelt törvény a vasuti és gőzhajózási fuvarozási jogról. A biztosítási jogról tervezet 1896-ból.¹²⁾

XV. Szerbia. Keresk. törvénykönyv: *Zakonik trgovački*, 1860. február 6-káról.

XVI. Törökország. 1850-ik évi szárazföldi és 1864-ik évi tengeri keresk. törvény. Az előbbihez 1860-ban egy függelék lépett, míg az 1861-iki törvény a keresk. eljárást szabályozza. A török K. T. Bulgáriában is érvényes volt. De e helyett 1897. új K. T., életbelépett 1898. jan. 1.¹³⁾ Bosznia-Hercegovinában a közös kormány 1883. november 1-én külön keresk. és váltótörvényt hozott be, melyek a német és magyar keresk. és váltótörvények alapján készültek.

XVII. A mi végül az Európán kívüli államokat illeti, önálló keresk. törvénykönyveket csakis Egyiptomban (1875. a nemzetközi és 1883. a belföldi bíróságok számára), a közép- és délamerikai államokban és Japánban (1899. jun. 16.)¹⁴⁾ találunk. Az északamerikai Egyesült-Államokban közös és partikuláris külön törvények mellett a polgári törvénykönyvek és az angol közönséges jog irányadók. Az európai államok gyarmataiban többnyire az illető uralkodó állam joga szolgál zsinórmértékül.

¹²⁾ Entwurf zu einem schweizerischen Bundesgesetze über den Versicherungsvertrag. Von Prof. Dr. H. Roelli. Leipzig, 1896.

¹³⁾ Francia ford. *Parlittistól*. Philippopol, 1898. Közvetlen forrásai a magyar K. T. és V. T., valamint az olasz, illetve román K. T.

¹⁴⁾ Német, francia, angol fordítás *Lönholm*tól. Főleg a német K. T. mintájára készült, de tartalmazza a váltójogot is.

4. §.

A kereskedelmi jog története hazánkban.

I. Jóllehet önálló keresk. jogról hazánkban csak újabb idő óta beszélhetünk, mégis alig szenved kétséget, hogy a kereskedelem nálunk is már igen korán fejlesztett ki sajátos jogszabályokat, melyek, épügy mint másutt, főleg szokáson és városi statutumokon alapultak. A törvényhozás azonban csak a mult században kezdte figyelmét a kereskedelemre oly módon kiterjeszteni, mely a keresk. jog szempontjából jelentőséggel bír. Történt ez egyrészt önkényes módon az osztrák kormány által, mely Erdélyben és a Határőrvidéken az 1763. évi osztrák kereskedelmi és váltórendtartást ¹⁾ és az 1734. évi osztrák bukási rendtartást ²⁾ hozta be s az 1774. ápril 25-én olasz nyelven közzétett tengerész-rendtartást: »*Editto politico di navigazione mercantile*« alkotta. Az alkotmányos magyar törvényhozás első nyilvánulása a keresk. jog terén a magyarországi 1723. évi LIII. tcz., mely a kereskedőket rendszeres keresk. könyvek vezetésére kötelezi s ezeket fél bizonyító erővel ruházza fel.

A keresk. jog codifikálására irányuló törekvések a tulajdonképeni Magyarországon 1779-ben kezdődnek. Ebben az évben bízott meg a kir. Curia, hogy kimerítő váltó- és keresk. törvénykönyvet készítsen, mely megbízásnak a kir. Curia meg is felelvén, az általa 1786-ban szerkesztett javaslat az 1791. január 9-én kelt kir. leirattal az országgyűlés elé terjesztetett. Jóllehet azonban az országgyűlés e javaslat megvizsgálására az 1791. évi LXVII. törvénycikkben országos bizottságot nevezett ki s ez munkáját 1795-ben az országgyűlésnek be is terjeszté,³⁾ időközben

¹⁾ Ennek behozatala Erdélyben az 1772. évi július 22-én kelt kir. leirattal 1772. nov. 1-jén (v. ö. *Plósz Sándor*, A magyar váltójog kézikönyve. 3. kiadás. Budapest, 1895. 37. l.), a Határőrvidéken és pedig először az 1758-ban felállított zenggi keresk. és váltótörvénytörvények számára, az 1785. november 26-án, később általában az 1787. szeptember 29-én kelt udvari haditanácsi rendelettel (l. *Blodig*, Archiv für deutsches Wechselrecht, 5. k. 200—201. l.) történt.

²⁾ Behozatott Erdélyben némi eltérésekkel 1772. október 7-én e czim alatt: »*Norma juxta quam contra decoctores et dolosos debitores procedendum*«. Intézkedik különösen a kereskedelem megkezdéséről, a keresk. társaságokról és a keresk. könyvek bizonyító erejéről. E mellett még külön csödtörvény: »*Norma cridalis*« 1772. jul. 4-ről.

³⁾ A javaslat »*Codex Cambio-Mercantil pro Regno Hungariae Par-*

pedig az 1792. évi XVII. tczikben ideiglenes gondoskodás történt, hogy a váltó- és keresk. követelések fölött az osztrák bíróságok ítélhessenek:⁴⁾ törvényerőre e javaslat nem emelkedett. Hasonló sors ért egy később, az 1827. évi VIII. tczikben kiküldött bizottság által készített javaslatot.⁵⁾ Végre az 1839/40. évi országgyűlésen újabb küldöttség neveztetett ki a keresk. és váltó-jog törvénybefoglalásának előkészítésére, mely Wildner Ignác

tibusque eidem adnexis in tres partes divisus per Regnicolarem Juridicam Deputationem Articulo 67. 1791 ordinatam elaboratus» czim alatt először az 1802-ben Pozsonyban közzétett: *Repraesentatio regnicolaris juridicae deputationis per art. 67 1791. ordinatae elaborata Pestini, anno 1795. cz. előterjesztésben az egyéb munkálatokkal együtt, később 1826-ban külön is megjelent.* Az első rész a keresk. bíróságokra, a II. rész a tulajdonképeni keresk. jogra (czégek, czégbejegyzés, kereskedők nejeinek jogai, keresk. társaságok, keresk. könyvek) és a csödre; a III. rész a váltójogra vonatkozik. E javaslatot még kiegészíti egy eljárási javaslat: »*Ordo judicarius pro tribunalibus mercantilibus.*»

⁴⁾ Valóban ritka példa arra, hogy független és rendes igazságszolgáltatással bíró nemzet saját polgárait más állam bíróságaihoz utasítja. (Hasonló törvény Erdélyben is: az 1792 II. tcz.) Ennek szokatlanságát maguk a rendek is hangsúlyozták, midőn 1792. június 16-án a királynak előterjesztést tesznek az iránt, hogy a törvény épen csak addig maradjon fenn, míg a kiküldött bizottság a váltó-keresk. törvény javaslatával el nem készül. »*Insolitum enim esset, ut Natio, quae a saeculis suis gubernari assevit legibus et consuetudinibus, sponte ac deliberate exterae jurisdictioni semet subijciat et tunc etiam, dum domi suae justitiam pari cum celeritati et securitate, imo minori adhuc temporis et sumtuum dispendio consequi potest, judicium exterorum fororum recipere teneatur.*» (L. az 1827. évi javaslat bevezetésében 4. lap.) De azért a törvény mégis csak az 1840. évi XV. tcz. által helyzetetett hatályon kívül.

⁵⁾ »*Codex Cambio-Mercantilis eiusdemque Ordo Processualis.*» Tudunkkal külön nem tétetett közzé, hanem csak együttesen a nevezett bizottság által készített egyéb (perjogi, magán-, csőd- és büntetőjogi) javaslatokkal, melyek e czim alatt: »*Opinio excelsae Regnicolaris Deputationis motivis suffulta pro pertractandis in consequentiam art. 67. 1790/91. elaboratis Systematicis Operatis Art. 8. 1827. exmissae circa objecta ad Deputationem juridicam relata*» Pozsonyban és Budán 1830-ban adtak ki. A javaslat, mely legfőképen *Palugyay Imre* későbbi nyitrai püspök műve, négy részből és egy függelékből áll. Az I. rész a váltójogot, a II. rész a tulajdonképeni keresk. jogot (kereskedők, czégbejegyzés, kereskedők nejeinek jogai, keresk. társaságok, keresk. könyvek) és a csődöt, a III. rész a keresk. bíróságokat, a IV. rész az alkuszi intézményt, a függelék a váltó-keresk. eljárást szabályozza. Van hozzá bevezető általános és az egyes részek- és fejezeteknél különös indokolás.

bécsi ügyvéd⁶⁾ közreműködése mellett több különálló törvényjavaslattal lépett az országgyűlés elé, melyek aztán csakugyan tárgyalattak és törvényerőre emelkedtek. Így keletkezett az 1840. évi XV. tcz. váltótörvénykönyv,⁷⁾ a XVI. tcz. a kereskedőkről;⁸⁾ a XVII. tcz. a gyárak jogviszonyairól; a XVIII. tcz. a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól;⁹⁾ a XIX. t.-cikk a kereskedői testületekről és az alkuszokról; a XX. tcz. a fuvarosokról; végül a XXII. tcz. a csődületekről.

Ezekből a törvényekből, melyekhez az 1841. jan. 18-án kelt »Utasítás a váltóbíróságok számára«, valamint a váltótörvényt némely részben módosító 1844. évi VI. tcz. járult s melyek a váltó- és csődtörvénytől eltekintve, az abszolút korszak alatt is érvényben maradtak,¹⁰⁾ állt a legujabb codificatio előtti magyar keresk. jog, ugy azonban, hogy azoknak hatálya Erdélyre és a Határőrvidékre nem terjedt ki. Az 1863. június 14-én kelt cs. rendelettel a Határőrvidéken a német K. T. hozatott be, melynek a keresk. cégekre vonatkozó intézkedései egyébiránt az 1864.

⁶⁾ Tőle származik az 1840. évi váltótörvény legjobb commentárja is, mely eredetileg németül Bécsben 1840-ben, később *Jászai Pál* fordításában Pesten 1841-ben jelent meg. E munka bevezető 6. §-a válaszol a keresk. és váltójog codificációjára 1779-ben megindult törekvéseket, melyek azonban már a *Palugyay*-féle javaslat bevezetésében vannak közölve.

⁷⁾ V. ö. Szerző Váltójog 12. §. Az eljárásra vonatkozó II. rész azonban tulajdonképeni keresk. jogi szabályokat is tartalmaz. Így a 3. fejezet »az aláírási czim és közkeresetre összeállított társaságok szerződéseinek bejegyzetéséről«, a 8. feje. a keresk. könyvekről (106. s k. §§.) intézkedik.

⁸⁾ Összesen 60 §§. 4 fejezetben. Az 1. feje. szól a kereskedés kezdetéről (cégbegyegyzés); a 2. feje. a kereskedői könyvekről; a 3. feje. a kölcsönös jogviszonyokról a kereskedés fennállásánál (segédszemélyzet, bizomány, szállitmányozás, meghatalmazottak, adás-vétel, provizio stb.); a 4. feje. a kereskedési jog megszűnéséről.

⁹⁾ Összesen 67 §§. 3 fejezetben. Az 1. feje. szól a közkereseti társaságokról általában, a 2. feje. a szoros értelemben közkereseti társaságokról (közkereseti és betéti t.), a 3. feje. a részvénytársaságokról.

¹⁰⁾ A váltótörvény hatályon kívül helyezésére nézve l. Szerző id. m. 12. §.; a csődtörvény helyébe 1853. szept. 1-jén az ideigl. csődrendtartás lépett. Az említett többi törvények ellenben egészükben véve nem helyeztettek hatályon kívül, a mit az Országbírói Ért., hivatkozással az osztr. polg. törvénykönyvet életbeléptető 1852. nov. 29. kelt nyiltp. XI. cikkére, is kiemelt, daczára, hogy az Ideigl. tvk. szab. V. része azoknak visszaállítását rendeli. V. ö. *Ráth György*, Az Országbírói Értekezlet I. köt. 130—131. l.

január 21-én kelt udvari rendelet¹¹⁾ folytán a magyar korona többi részeiben is alkalmaztattak.

II. Bármily nagy vívmánynak tekinthetők azonban az 1840. évi törvények szemben a majdnem teljesen rendezetlen korábbi jogállapottal: azoknak hiányossága és a jogegység követelménye mindinkább előtérbe helyezték a keresk. jog reformját és újabb kimerítő szabályozását. E reform többszöri, a német keresk. és váltótörvény behozatalára irányuló kísérlet után 1872-ben indult meg, a mikor a kormány Apáthy István budapesti egyetemi tanárt bízta meg a keresk. törvény tervezetének kidolgozásával. A tervezet bő indokolással ellátva, már 1872/73-ban készült el¹²⁾ s annak tárgyalására a kormány 27 tagból: kormányférfiakból, országgyűlési képviselőkől, jogtudósokból és kereskedőkből álló szakértekezletet nevezett ki, mely tanácskozásait 1873. november 4-én kezdette meg s 1874. december 21-én fejezte be.¹³⁾ Az ez által sok tekintetben módosított és kiegészített javaslat azután néhány szövegezési eltéréssel mint kormányjavaslat az indokolást helyettesítő értekezleti jegyzőkönyvek kapcsán 1875. április 2-án az országgyűlés elé terjesztetvén, itt rövid tárgyalás után kevés

¹¹⁾ Ehhez járult még külön »Utasítás a váltótörvényszékek számára, a cégjegyzékek szerkesztése és vezetése tárgyában«. Mindkettő az 1862. decz. 17-én kelt osztrák életbelépt. törvényen alapul.

¹²⁾ Megjelent e cím alatt: »A magyar keresk. törvénykönyv tervezete« *Dr. Apáthy István* egyetemi jogtanártól. A magyar keresk. miniszterium megbízásából. Budapest, 1872/3. 4-r. 695 lap. Áll általános határozatokból és 3 részből, összesen 559 cikk. I. rész: Kereskedő rend; II. rész: Keresk. társaságok; III. rész: Keresk. ügyletek. A keresk. törvénytől tartalmilag különösen abban különbözik, hogy az alkuszokról az I. részben (7. cím) intézkedik, a részvénytársaságoknál eltérő intézkedéseket tartalmaz az életbiztosítási társaságokat illetőleg (7. fej.), a szövetkezeteket nem vette fel, külön fejezetet tartalmaz a nemteljesítés és a késedelem következményeiről (III. rész 1. cím 5. fej.), s a biztosító vállalatok mint ilyenek feltételeiről nem intézkedik. A tervezetet megjelenése után beható bírálat tárgyává tették: *Matlekovics Sándor* (Jogt. Közl. 1873. évf.), *Plósz Sándor* (U. o. 1873—74. évf.), *Herich Károly* (Budapest, 1874.), *Beck Hugo* (Jogt. Közl. 1873., csak a biztosítási részt) stb.

¹³⁾ A szakértekezlet tárgyalásairól felvett jegyzőkönyvek e cím alatt: »Keresk. törvényjavaslat és a tárgyalására egybehívott értekezlet jegyzőkönyvei. A földm., ipar- és keresk.-ügyi m. kir. miniszterium megbízásából. Budapest, 1875.« (4-r. 516 lap) tétettek közzé. A bevezetésben közölve van a tagok, elnökök, előadók és jegyzők névsora. A tervezet két olvasásban tárgyalatott. Az első olvasás 68, a második 19 ülést vett igénybe.

változtatással elfogadtatott ¹⁴⁾ s 1875. május 16-án királyi szentesítéssel ellátva, mint 1875. évi XXXVII. tcz. a képviselőházban május 18-án, a főrendiházban május 19-én kihirdettetett. Hatályba a törvény, a volt horvát-szlavon Határőrvidék kivételével, 1876. évi január 1-jén, ¹⁵⁾ az utóbb nevezett területen 1880. évi január 1-jén ¹⁶⁾ lépett és egyes kisebb módosításoktól eltekintve, még jelenleg is változatlanul áll érvényben. Későbbi törvények és rendeletek által azonban többrendbeli kiegészítést nyert (l. ezeket alább a 7. §-nál).

III. A K. T., mely összesen 566 §§-ból áll s általános határozatok által megelőzött és vegyes s átmeneti intézkedések által követett két részre szakad: ¹⁷⁾ úgy szerkezetére, mint tartalmára nézve jelesebb törvényhozási alkotásaink közé tartozik, bár egyes részei a gyakorlatban nem váltak be egészen s épen azért revisio alá vétettek, ¹⁸⁾ s általános revisio is terveztetik. ¹⁹⁾ Eredetiség és

¹⁴⁾ A képviselőház a javaslat megvizsgálására külön bizottságot küldött ki, mely jelentését 1875. ápril 19-én terjesztette a ház elé (l. 1872/5. országgyűlés képvh. irományai XXIII. köt. 378. l.). Maga a ház 4 ülésben: ápril 24., 26., 27. és 28. napjain végezte el annak tárgyalását (képvh. napló XVI. köt. 274. s k. l.), melyhez a tervezet szerzője is meghívott. A főrendiház 1875. május 5-én a közjogi és keresk. egyesült bizottság jelentése folytán (l. 1872/5. országgyűlési főrend. irományok VII. köt. 378. l.) változatlanul, illetve csak némely irányi módosításokkal fogadta el a javaslatot (l. főrend. napló III. köt. 295. l.).

¹⁵⁾ A K. T. 566. §. felhatalmazása alapján az 1875. december 1-jén 26,922. sz. a. kelt földm., ipar- és keresk. min., illetőleg az 1875. december 7-én kelt horvát báni rendelet értelmében.

¹⁶⁾ Az 1879. ápril 28-án kelt császári rendelet értelmében.

¹⁷⁾ Az I. rész 11 czimben (3—257. §§.) a kereskedőkről és a keresk. társaságokról, a II. rész 9 czimben (258—548. §§.) a keresk. ügyletekről intézkedik. Az I. rész tartalmazza a kereskedői személyzet (czégvezetők, keresk. meghatalmazottak, segédszemélyzet) jogállására vonatkozó szabályokat is (5. és 6. czim). A nagyobb czimek még fejezetekre oszlanak. A törvénynek ezen rendszerét követi a jelen munka is, azzal a különbséggel, hogy az általános határozatok és tulnyomóan a vegyes és átmeneti intézkedések a bevezetésben tárgyaltnak.

¹⁸⁾ Ez áll különösen a szövetkezetekre és a biztosítási jogra vonatkozó intézkedésekről, melyeknek megváltoztatására a kormány megbízásából már javaslatok készültek. *Beck H.* Törvényjavaslat a magán biztosítási vállalatokról, mely később átdolgoztatott. — *Szerző* Törvényjavaslat a szövetkezetekről. Budapest, 1894., melynek alapján az 1898. évi XXIII. tcz. készült (l. alább 101a. §.).

önállóság sem tartozik jellemvonásai közé, sőt nagyobb részében szorosan a német K. T.-hez csatlakozik. Ez egyébiránt a német K. T. kitünőségére s ama benső viszonyra való tekintetből, melyben a magyar kereskedelem az osztrákhöz és némethez áll, szándékoltatott s a Tervezet szerzője ez értelemben egyenes utasítást kapott.²⁰⁾ Mindazonáltal vannak lényeges különbségek is a két törvény között. Így már a külső berendezésben; ²¹⁾ de tartalmilag is nevezetesen annyiban, a mennyiben egyes tárgyak a német K. T.-ből nem vétettek át,²²⁾ viszont pedig a magyar K. T. több oly tárgyat szabályoz, mely a németben nem található.²³⁾ Ezekre nézve más külföldi törvények szolgáltak közvetlen forrásul.²⁴⁾

¹⁹⁾ Az általános revisio irányáról v. ö. Szerző A keresk. törvény revisiója. Magy. jogász-egyleti értekezések XIX. köt. 7. füz. Bpest, 1900.; Lévy B. A keresk. jog elhatározásának kérdése keresk. törvényünk revisiója szempontjából. U. o. XX. köt. 9. füz.

²⁰⁾ L. Apáthy Keresk. jog. 1. kiadás. Budapest, 1876. 69. l.

²¹⁾ A német K. T. 911 czikkből áll és általános határozatokra és 5 könyvre oszlik: az I. könyv szól a keresk. rendről; a II. a keresk. társaságokról; a III. a csendes társaságról (*stille Gesellschaft*) és az alkalmi egyesülésekről; a IV. a keresk. ügyletekről; az V. a tengeri kereskedésről. Az új K. T. ettől annyiban tér el, a mennyiben a 2. és 3. könyvet egybe foglalta, s ehhez képest csak 4 könyvre oszlik.

²²⁾ Így nevezetesen: a betéti részvénytársaság, a csendes társaság és a tengeri jog, míg a német K. T. I. részének a hites alkuszokra vonatkozó intézkedései helyett a magyar K. T. a II. részben az alkuszi ügyletet szabályozza.

²³⁾ Ilyenek: a szövetkezetek, a közraktári, a szárazföldi biztosítási és a kiadói ügylet. Az új K. T. a közraktári ügyletet is szabályozza a III. könyv 5. fejezetben.

²⁴⁾ A szövetkezetekre nézve az 1868. július 4-én kelt északnémet és az 1873. április 9-én kelt osztrák szövetkezeti törvények szolgáltak mintául, úgy azonban, hogy a részvénytársaságokkal közös intézkedések a szövetkezeti czímbe csak utalásokként szerepelnek. A közraktári ügylet leginkább az 1858. május 28-án kelt francia, az 1862. november 18-án kelt belga és az 1864. április 27-én kelt baseli törvény; a biztosítási ügylet főleg a porosz keresk. jogi és a drezdai kötelmi jogi javaslat; a kiadói ügylet a szász polg. tvk. és a drezdai javaslat alapján szerkesztetett. A most nevezett törvények és a német K. T. mellett azonban még más törvényhozások is tekintetbe vétettek. Így nevezetesen a francia *Code de comm.* és *Code civil*, a német-alföldi K. T., az 1867. évi francia társasági törvény, a zürichi polg. tvk., a porosz *Landrecht* stb., melyeket a Tervezet eredeti szövegben idéz.

5. §.

A kereskedelmi jog tárgya, vagyis a kereskedelmi ügyek.

I. A keresk. jog a kereskedelemről eredő jogviszonyokat szabályozza. A kereskedelemről eredő jogviszonyok, feltéve, hogy egyáltalában a külön keresk. jog által szabályoztatnak,¹⁾ képezik tehát a keresk. jog tárgyát. E jogviszonyokat a K. T. kereskedelmi ügyeknek nevezi.²⁾ A keresk. jog tárgya ennél fogva egyenlő a keresk. ügyekkel.

Közelebbi meghatározása a keresk. ügyeknek első sorban törvényhozási szempontból fontos. Mielőtt ugyanis a törvényhozás a keresk. jogot szabályozná, tisztába kell jönnie az iránt, hogy mely viszonyok azok, a melyek annak uralma alá esnek? E mellett nálunk még az is tekintetbe jön, hogy a keresk. ügyek szabályozása csakis a közös magyar országgyűlésen történhetik, tehát a horvát-szlavon autonóm törvényhozás hatáskörébe nem tartozik (v. ö. fentebb 1. §.). Gyakorlati jelentőséggel bír továbbá a keresk. ügyek közelebbi meghatározása a jogalkalmazás szempontjából. Maga a K. T. tartalmaz szabályokat, melyek nemcsak egyes meg-

¹⁾ Ha egyáltalában nem esnek a keresk. jog alá, hanem egészen a magánjog által szabályoztatnak, akkor egyszerűen magánjogi ügyek; legfeljebb mint lehető keresk. ügyek jöhetnek tekintetbe. Az a körülmény azonban, hogy konkrét esetben, miként alább látni fogjuk, a keresk. ügyekre a közönséges polgári jog szabályai is alkalmazást találnak, a mennyiben t. i. a K. T. és a keresk. szokások nem intézkednek, elvi szempontból közömbös.

²⁾ E kitételrel kezdődik éppen a K. T. — A keresk. ügyek (*Handels-sachen*) össze nem tévesztendők a keresk. ü g y l e t e k k e l (*Handels-geschäfte*). Előbbiek jogviszonyok, utóbbiak jogü g y l e t e k, melyekből keresk. ügyek, mint jogviszonyok csak származnak. Figyelembe veendő azonban, hogy más törvények keresk. ügyekről egészen más értelemben beszélnek, mint a K. T. Így pl. az 1867 XII. tczikkben (58—60. §§.) keresk. ügyek alatt mindazon ügyek értetnek, melyek a vám- és keresk. szövetség tárgyát képezik. Különbség van továbbá az anyagi és az alaki értelemben vett keresk. ügyek között. Előbbiek azok, melyek az anyagi keresk. jog tárgyai. Csak ebben az értelemben van itt a keresk. ügyekről szó. Alaki keresk. ügyek ellenben azok a jogviszonyok (keresetek), melyek a keresk. bíróságok hatáskörébe és a keresk. eljárás alá tartoznak. Ez értelemben beszél róluk a keresk. eljárást szabályozó id. rendelet és a sommás eljárást szabályozó 1893. évi XVIII. tcz. 2. §-a. A kettő nem fedi egymást, a mennyiben ugyanis az alaki keresk. ügyek fogalma szűkebb, mint anyagi értelemben véve. V. ö. Szerző Polg. tvk. rendje 44. §. és alább 5. jegyz. és 118. §.

határozott keresk. ügyekre, hanem azokra általában vonatkoznak.³⁾ Azonkívül sokszor fordul elő, hogy valamely jogviszonyra nézve különleges szabályok nincsenek, a mikor a kiegészítés a jogviszonyokra vagy azoknak bizonyos csoportjára vonatkozó általános szabályok alkalmazásával, vagy pedig más rokon természetű jogviszonyokra vonatkozó különös szabályok hasonszerű kiterjesztése által történik. Ha és mennyiben mármost az illető jogviszony, a melyre nézve különleges szabály nincs, keresk. ügy, a megfelelő szabályokat először a keresk. jogban, nevezetesen a keresk. törvényben, kell keresni; míg ellenkező esetben közvetlenül az általános magánjogra kell visszamenni.

II. A K. T. a keresk. ügyekről sem általános fogalmat nem ad, sem azokat fel nem sorolja. Kimerítő felsorolás nem is lehetséges; már csak azért sem, mert a kereskedelem mindig újabb meg újabb viszonyokat fejleszt ki.⁴⁾ De szabatos fogalmat sem lehet a keresk. ügyekről felállítani; pedig erre annál nagyobb szükség volna, minél bizonyosabb, hogy keresk. ügyek nemcsak azok a viszonyok, melyek a K. T. által szabályoztatnak, hanem ennek körén kívül is léteznek.⁵⁾ Nem lehet annak folytán, mert nem tudunk a kereskedelemről oly fogalmat alkotni, mely azt más élethivatásoktól elég élesen megkülönböztetné. Szokásos ugyan azon fogalom felállítása, hogy a kereskedelem a javak forgalmának közvetítésére, a termelőtől a fogyasztó kezeibe leendő átvitelére irányuló tevékenység; míg ezzel szemben az őstermelés célja, hogy a természettől nyersterményeket, gyümölcsöket nyerjünk, az ipar pedig a termelvények átalakítását, használ-

³⁾ Így nevezetesen az 1. §-ban, hol a keresk. ügyekben mérvadó jogszabályok forrásai s azoknak egymáshozí viszonya állapittatik meg (1. a köv. §-t); továbbá a 2. §-ban, mely a keresk. ügyekben eljáró bíróságokról (1. alább 9. §.) és a 281. §-ban, mely a keresk. ügyekben követelhető törvényes kamatok nagyságáról intézkedik.

⁴⁾ Kimerítően felsorolja azonban a keresk. ügyeket alaki értelemben a keresk. eljárási rend. (5. és 6. §§.), valamint az 1893. évi XVIII. tcz. 2. §-a. Ez már egymagában is nagy különbséget eredményez az anyagi és alaki keresk. ügyek között, tekintve, hogy a nevezett forrásokban fel nem sorolt ügyek még akkor sem tartoznak a keresk. bíróságok hatáskörébe, ha anyagilag a keresk. jog szerint ítélendők meg.

⁵⁾ Ez világosan kitűnik a K. T. 1. §-ából, mely maga utal oly keresk. ügyekre, melyekre nézve a K. T. intézkedéseket nem tartalmaz.

hatóvá tételét jelenti.⁶⁾ Ezek azonban csak a legközönségesebb felfogásnak megfelelő categoriák, melyek az életben nincsenek egymástól szigorúan elválasztva. A kereskedő nem szorítkozik mindig arra, hogy a megvett árukat ugyanoly alakban adja tovább, hanem a közvetítéssel átalakító tevékenység is párosul; viszont az őstermelő és iparos a nyers-, illetve átalakított termelvények forgalomba hozatalával is foglalkozik. E mellett figyelembe veendő, hogy, valamint az őstermelés és az ipar, úgy a kereskedelem is számos oly ügyletekre szorul, melyek a javak közvetítését, az ásvételt előkészítik, lehetővé teszik, előmozdítják és biztosítják s melyeket vonatkozásuknál fogva szintén a kereskedelemhez kell számítani. A keresk. jog ezt igen korán felismerte s tényleg mindinkább túl is terjeszkedett azokon a viszonyokon, melyek a közönséges értelemben vett s megkülönböztetésül u. n. tulajdonképeni kereskedelemből származnak. De ezzel egyuttal elvesztette a kereskedelemnek biztos fogalmát, az öntudatosság helyébe ösztönszerűség lépett azon viszonyok kiválasztásánál, melyeket a maga körébe vont s a különböző keresk. törvényhozások között lényeges eltérések keletkeztek. Egyik tágabb, másik szűkebb körben ismeri el a keresk. jogot, sőt némelyek oly viszonyokat is vonnak a keresk. jog körébe, melyek a kereskedelemhez távolabbról sem tartoznak, melyeknek felvétele a keresk. jogban csak bizonyos, az egyébkénti tételes jog állapotára való vagy más tekinteten alapuló czélszerűségi okokból történt; míg viszont oly intézmények, melyeket kétségtelenül a kereskedelem fejlesztett ki, a keresk. jog köréből kivételnek.

III. Ily körülmények között nyilvánvaló, hogy a keresk. ügyek meghatározásánál mindig a kereskedelem oly fogalmából kell kiindulni, mely a tételes törvényhozásnak felel meg; hogy azonban tételes jogi szempontból sem lehetséges a kereskedelem fogalmának critériumait egész biztossággal megállapítani. Legfeljebb arról lehet szó, hogy megközelítőleg körvonaloztassék a kereskedelem azon fogalma, melyet a tételes törvényhozás felismerhetőleg szem előtt tartott, midőn a keresk. jogot szabályozta. Ez áll

⁶⁾ Bővebbet a kereskedelem fogalmáról és annak kiterjesztéséről a keresk. jog által l. különösen *Goldschmidt* id. m. 40. sk. §§.; *Massé* Le droit commercial dans ses rapports avec le droit des gens et le droit civil. 3. kiad. I. köt. 2. sk. 1.; *Lyon-Caen et Renault* Traité de droit commercial. I. köt. 1. sk. 1.; *Vidari* Corso di diritto commerciale I. köt. 2. sk. 1.

a magyar keresk. jogra nézve is. A K. T. különösen a keresk. ügyletek meghatározásából engedi felismerni, hogy a kereskedelemnek minő fogalmából indult ki (l. alább 114. sk. §§.). Ebből mindenesetre kivehető, hogy a K. T. is sokkal tágabb értelemben veszi a kereskedelmet, mint az a fentemlitett közönséges felfogásnak megfelel. Így nevezetesen a mennyiben a kereskedelem és ipar között szintén nem von éles határvonalat: ⁷⁾ a javak forgalmának közvetítését nemcsak akkor tekinti keresk. ügyletnek, ha változatlan alakban, hanem akkor is, ha átalakítással kapcsolatban történik; ⁸⁾ sőt a K. T. az ipart s az iparral kapcsolatos őstermelést önmagában véve is a kereskedelemhez számítja, ha az a keresk. forgalomra nagyobb kihatással bír és keresk. elvek szerint folytatattatik.⁹⁾ A K. T. továbbá a tulajdonképeni kereskedelemmel szintén egyenlőnek veszi az azt biztosító, előmozdító, lehetségesítő tevékenységet.¹⁰⁾ Ezen kívül ugyancsak a K. T. alapján megállá-

⁷⁾ Még tovább megy az Ipartörvény, midőn megfordítva a kereskedést minden megkülönböztetés nélkül az ipar fogalma alá vonja (1884 XVII. tcz. 1. §.), bár ezzel egyenes ellentétben később ismét a közönséges felfogást követi. V. ö. alább 13. és 45. §§. Hasonlóképen a közönséges felfogásból indulnak ki azok a törvények, melyek a tisztviselőknek, ügyvédeknek stb. a kereskedést megtiltják. L. alább 18. §.

⁸⁾ V. ö. K. T. 258. §. 1. és 2. pont. A régibb, különösen olasz elmélet, valamint a cánoni jog az alak változatlanságát a kereskedelem lényeges kellékéül tekintette. L. a kereskedelem fogalmának meghatározását a *Corpus jur. can.*-ban c. 11. §. 2. D. 88.: *Quicumque rem comparat, non ut ipsam rem integram et immutatam vendat, sed ut materia sibi sit, inde aliquid operandi, ille non est negotiator; qui autem comparat rem, ut illam ipsam integram et immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo dei ejicitur* (!) és Scaccia De commerciis et cambio §. 1. qu. 1. nr. 12., 13. Az újabb törvényhozások között teljes összhang uralkodik az iránt, hogy a változatlan alakban való közvetítés a kereskedelemnek nem lényeges kelléke. A fordulópont már az 1673. évi francia *Ordonnance*, midőn az iparosokat is a keresk. bíróságoknak veti alá az általuk eszközölt vásárlásokra nézve (XII. czim 4. és 10. czikk).

⁹⁾ V. ö. K. T. 259. §. 1. és 6. pont. Az előbbire nézve szintén összhang van a törvényhozások között. Ellenben az őstermelésre nézve a K. T. nagyon kivételes állást foglal el. A *Tervezet* nem is vette volt fel, hanem csak az *Értekezet* (l. Jegyzőkönyvek 250. l.).

¹⁰⁾ V. ö. K. T. 258. §. 4. és 5. pont, 259. §. 2., 3., 4., 5. és 7. pont, melyekben keresk. ügyleteknek minősítetnek a biztosítási, bank- és pénzváltói, bizományi, szállítmányozási, fuvarozási, közraktári, nyomdai és alkuszi ügyletek; továbbá 260. §., melynek alapján másnemű segédügyletek,

pitható, hogy a kereskedelem fogalmának nem lényeges ismérve az állandó, iparszerű keresk. foglalkozás. Ez csak arra szükséges, hogy valaki kereskedőnek tekintessék (l. alább 13. §.), de habár a kereskedelem rendszerint mint külön hivatás jelentkezik is s leginkább mint hivatás esik különleges jogszabályok alá, a javak forgalmának közvetítése nemkereskedők részéről is történik.¹¹⁾ Hasonlóképen nem tekinthető lényegesnek a nyereszkeszési szándék (*speculatio*).¹²⁾ A javak nem kevésbé közvetítettnek, ha a közvetítő nem céloz nyereséget, sőt kereskedés van akkor is, ha az egymással kicserélt javak értékviszonya meg sem állapítható.¹³⁾ Mindazonáltal nem szenved kétséget, hogy a kereskedelem kiválóan nyereségre irányul s azért teljesen megfelelő, ha a K. T. a keresk. ügyletek meghatározásánál főleg abból indul ki, vajjon azok nyereszkeszési szándékkal szoktak-e köttetni,¹⁴⁾

pl. szolgálati, megbízási, kölcsön, letéti, társasági stb. szerződések is keresk. ügyletek, ha kereskedő üzletének folytatásához tartoznak.

¹¹⁾ A K. T. a 258. §-ban több ügyletet sorol fel, melyek akkor is kereskedelmi, ha nemkereskedők által köttetnek (u. n. tárgyilagoss keresk. ügyletek) s épen az adásvétel (1., 2. és 3. pont) tartozik ezek közé.

¹²⁾ V. ö. C. 1092/92. (D. Uj f. 35., 277. l.) és alább 114., 115. §§.

¹³⁾ Így az egyszerű cserekereskedésnél, midőn még hiányzik a közös értékmérő, a pénz. — Az elmélet a nyereszkeszési szándékot eddigelé tulajdonképpen lényegesnek tartotta. E felfogás azonban mindinkább tért veszít s már gyakorlati keresztülvihetlensége miatt helytelen, lehetetlen lévén a belső szándékot kellőleg ellenőrizni. Hogy a K. T. a nyereszkeszési szándékot lényegesnek nem tekinti, kitűnik nemcsak azon nemleges tényből, hogy arról sehol, nevezetesen pedig a keresk. ügyleteknél nem emlékezik meg, hanem több tevőleges körülményből is. Így a K. T. a részvénytársaságokat keresk. társaságoknak tekinti, habár emberbaráti, jótékonyági, közművelődési célú folytatnak; a szövetkezetek is keresk. társaságok, habár a legtöbbnél nyereszkeszésről nincs szó; keresk. ügyletnek tekintetik nemcsak a díj melletti, hanem a kölcsönös biztosítás, továbbá értékpapírok vásárlása akkor is, ha ez pusztán tőkebefektetés vagy akár ajándékozás végett történik; végül kereskedőnek tekintetik az állam is, ha keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, jóllehet kétségtelen, hogy ezt nem mindig nyereszkeszési szándékból teszi. Példa a posta, távirat, az államnyomda, stb.

¹⁴⁾ Így nevezetesen a tulajdonképeni árukereskedésnél, melynél épen azt a mozzanatot tekinti minősítőnek, melyben a nyereszkeszési szándék érvényesül (vétel továbbadási szándékkal, szállítás elvállalása utólagos megszerzés mellett: 258. §. 1. és 2. pont). Sőt a K. T. több esetben a nyereszkeszést önmagában is elégségesnek tartja, hogy valamely ügylet kereskedelmi minősített, habár sem közvetítést nem tartalmaz, sem azzal összefüggésben nincs. Így midőn az értékpapírok megszerzését továbbadási szándék nélkül

s ha e szándék a kereskedelem fogalmának megállapításánál is rendes ismervül használtatik fel. A mi végre a javakat illeti, melyeknek közvetítése a kereskedelemhez tartozik s melyek mint ennek tárgyai árúknak neveztetnek: ¹⁵⁾ nem tesz különbséget, vajjon azok közönséges ingó dolgok, avagy pénz, értékpapírok, vagy éppen testetlen javak, minő pl. a czég, a találmányi szabadalmak, a védjegyek, a szerzői jog stb. Kivétel csak az ingatlan javak forgalma, mely a K. T. értelmében a kereskedelemhez nem számítható. ¹⁶⁾

is keresk. ügyletnek minősítette (258. §. 3. pont), éppen abból indult ki, hogy »az értékpapíroknak vétele még akkor is, ha az pusztán tőkeelhelyezés céljából történik, mindig üzérkedéssel jár, a papírok értékének folytonos változása miatt«. (*Értekezl.* jkv. 248. l.) A biztosítási ügylet csak kis részben áll a kereskedelem szolgáltatában, mégis egész általánosságban, nevezetesen az életbiztosítás is, keresk. ügylet.

¹⁵⁾ Áru tulajdonképeni vagy műértelemben véve. Ez értelemben valamely jószág árunak éppen csak addig nevezhető, a míg tényleg keresk. viszonyban szerepel. Mielőtt ily viszonyba belejön, míg nevezetesen a termelvén még a termelőnél van, nem áru, s megszűnik ismét áru lenni, ha ily viszonyból kilép, a termelvén a fogyasztó kezébe jut. Ennyiben tehát az áru fogalma merőben viszonylagos: ugyanaz a jószág egyszer áru, másszor nem az. A közönséges életben az áru kifejezése gyakran abszolút értelemben használtatik oly ingó dolgokra, melyek a keresk. forgalomban rendes adás-vevés tárgyai s ily értelemben veszi a K. T. is az áruk kifejezését a 258., 299. és 320. §§-ban (ellentétben pl. a 321., 336., 340. és 343. sk. §§-al). Azonban az áru fogalmának ily értelemben véve nincs jogi értéke, mert semmi tekintettel nincs arra, hogy éppen az a viszony, melyben a jószág áll, határozza meg az alkalmazandó jogszabályokat. Abszolút értelemben az áruk jogilag véve legfelebb annyiban határozhatók meg, a mennyiben a lehető ségről van szó, hogy valamely jószág általában áru gyanánt szerepeljen. Ebből a szempontból mondhatjuk azt, hogy az ingatlanok, vagy pedig oly javak, melyeknek forgalomba hozatala tiltva van, nem áruk, azaz áruk nem lehetnek, s hogy minden más jószág áru, azaz áru lehet.

¹⁶⁾ V. ö. K. T. 262. §. és alább 114., 117^a §§. Ez ugyan belsőleg nincs indokolva. A viszonyok természete jogilag nem változik, akár ingókra, akár ingatlanokra vonatkozzanak, s különösen forgalomközvetítés, párosulva speculatióval, ingatlanoknál ép úgy fordul elő, mint ingóknál. Különbség legfelebb annyiban van, a mennyiben ingatlanok forgalmánál a helycsere hiányzik. Azonban a keresk. jog az ingatlanokra vonatkozó viszonyokat majdnem mindig és mindenütt kizárta saját köréből, azokat teljesen a közönséges polgári jog körében hagyván meg; főleg arra való tekintettel, mert az ingatlanok forgalmánál nemzeti érdekek sokkal inkább lépnek előtérbe, mint a hogy azok a nemzetközi egyenlősítésre törekvő kereskedelmi jogban figyelemre méltathatók, s mert az ingatlanok forgalmának biztonsága és a

IV. A kereskedelemnek ezen most körvonalozott tágabb fogalmát kell tehát szem előtt tartani, midőn arról van szó, vajjon valamely jogviszony keresk. ügynek minősítették-e vagy nem? E mellett lényegesen megkönnyíti és kiegészíti a keresk. ügyek megállapítását a következő megfontolás:

1. Ha valamely jogforrás már külsőleg mint a keresk. jog forrása jelentkezik, az abban szabályozott viszonyok keresk. ügyeknek tekintendők, a nélkül hogy természetüket még külön vizsgálni kellene, feltehető lévén, hogy az illető jogforrás azokat nem szabályozná, ha keresk. ügyeknek nem tekintené. Ez áll különösen a K. T. által szabályozott viszonyokról, melyek akkor is keresk. ügyek, ha máskülönben a kereskedelemhez nem számíttatnának.¹⁷⁾ Hasonlóképen azokról, melyek a K. T. mellett hatályos keresk. szokások által szabályoztatnak, tekintve, hogy fogalmilag nem lehet keresk. szokás, ha a kereskedelemre nem vonatkozik s hogy a szokásnak kereskedelmi jellege szintén már külsőleg nyilvánul az által, hogy csak a kereskedők s a kereskedelemnek szolgáló intézmények (tőzsde, árucarnokok stb.) körében szokott kifejlődni.¹⁸⁾

közérdek sok oly alakszerűséget követel (telekkönyvi intézmény stb.), mely a keresk. jog szabadabb szellemével össze nem fér. Egyes újabb törvényhozások mindazonáltal az ingatlanok forgalmát nem veszik ki. Így az új olasz K. T. (3. cikk 3. pont) és az új német K. T. Nálunk is a *Tervezet* czélszerűnek találta volt, az ingatlan javak forgalombahelyezését vagy egyébkénti értékesítését az iparszerűség feltétele mellett keresk. ügyletnek minősíteni (268. cikk 2. pont); ezt azonban az *Értekeztet* mellőzte (l. Jegyzőkönyvek 251. l.).

¹⁷⁾ Ezt még akkor is el kellene ismerni, ha a K. T. az 1. §-ban nem mondaná magáról, hogy keresk. ügyekben első sorban kíván alkalmaztatni. Mert ha valamely általa szabályozott viszonyt nem tekintett volna keresk. ügynek, akkor azt nem is szabályozta volna. A szabályozás alatt egyébiránt nem épen részletesebb szabályozás értendő. Így pl. a tengeri jog (eltekintve a hajóselismervények és hajókölcsönlevelek forgatmány útján való átruházására vonatkozó szabályoktól: 295. sk. §§.), nincs a K. T.-ben közelebbről szabályozva, de minthogy a tengeri fuvarozás és a hajókölcsön keresk. ügyletnek van minősítve (258. §. 5. pont), ez elégséges, hogy a tengeri jogot a keresk. jog alkatrésze gyanánt tekintsük s arra külön szabályok hiányában a K. T. szabályait alkalmazzuk, feltéve, hogy ezt a tengeri forgalomból eredő viszonyok természete megengedi; így pl. a biztosítási ügyletre vonatkozó szabályokat a tengeri biztosításra.

¹⁸⁾ Elvileg ugyan a keresk. ügy a *prius* s a keresk. szokás a *posterius*, vagyis előbb kell megállapítani, hogy valamely ügy keresk. ügy s csak azután nyilváníthatjuk a szokást kereskedelminek. De valamint a K. T., úgy a

2. Keresk. ügyeknek tekintendők továbbá feltétlenül bármely más törvényben vagy törvényes rendeletben szabályozott viszonyok is, ha az illető törvény vagy rendelet azokat kifejezetten vagy felismerhetőleg, pl. a K. T.-re való megfelelő hivatkozással, keresk. ügyeknek nyilvánítja. Megfordítva is azonban: ha törvény vagy törvényes rendelet valamely jogviszonyt kifejezetten vagy felismerhetőleg a keresk. jog köréből kivesz, ezt el kell ismerni annak daczára, hogy az illető viszony elvileg mint keresk. ügy jelentkezik.¹⁹⁾

V. Valamint a jogviszonyok általában legfőképen jogügyletekből, azonképen a keresk. ügyek is tulnyomóan keresk. ü g y l e t e k b ől erednek. Egy második csoportja a keresk. ügyeknek származik abból, hogy a keresk. jog számos szabályt állít fel, melyek a k e r e s k e d ő k személyes állására vonatkoznak, tekintet

keresk. szokások által szabályozott viszonyoknál is megváltozik a prioritás a keresk. szokások külső felismerhetősége folytán, úgy hogy csak az jöhet kérdésbe, vajjon a keresk. szokás a K. T. mellett hatályos-e? nem lévén pl. kizárva, hogy a szokás a K. T. intézkedéseivel ellenkezik. E tétel igazságának felismerése annál nagyobb jelentőséggel bír, minél bizonytalanabb a kereskedelem fogalma, melyből a keresk. ügyek meghatározásánál ki kell indulni, minél kétségesebb ennél fogva, vajjon a bíró valamely a K. T. által nem szabályozott viszonyt keresk. ügynek fog-e minősíteni? Ez biztosítja egyuttal, hogy a keresk. jog szokás útján való továbbfejlesztése a kereskedői világ részéről szűkkeblű birói gyakorlatban nem fog akadályt találni. V. ö. *Szerző* fejtegetéseit Magy. Igazságügy XXIII. 104. sk. 1. *Zsögöd B.* ellenkező értelmű felszólalása folytán u. o. XXII. 159. sk. 1.

¹⁹⁾ Így nevezetesen a v á l t ó ü g y e k, melyek rendszerint a kereskedelemből erednek s melyek régebben általában s jelenleg is a legtöbb törvényhozás szerint a keresk. jog körébe tartoznak, nálunk a keresk. jog körén kívül esnek. A mennyiben mindazonáltal a váltóügyek terén oly kérdések merülnek fel, melyek nem szorosan vett váltójogi természetűek s melyekre külön váltójogi szabályok nem léteznek, ezekre a keresk. jog szabályai alkalmazást nyernek, de csak akkor, ha a váltóügylet egyuttal keresk. ügylet, ellenkező esetben a keresk. jog mellőzésével rögtön az általános magánjogra kell visszamenni. V. ö. közelebbről *Szerző* Váltójog 9. §. — Valamint a váltóügyek, úgy a c s ő d ü g y e k sem tartoznak nálunk magukban véve a keresk. ügyekhez; mert ellentétben számos külföldi törvényhozással, melyek, összehangzásban a régibb jogállapottal, csődöt épen csak a kereskedőknél ismernek el (így különösen a franczia *Code de com.*), szintén a keresk. törvénytől elkülönítve, önálló jogrendszerben vannak szabályozva. A mennyiben mindazonáltal főleg a k e r e s k e d e l m i c s ő d b e n (1881: XVII. tcz. II. r. 2. cz.) oly viszonyok érintetnek, melyek keresk. ügyek, ezekre a keresk. jog szabályai alkalmazandók.

nélkül az általuk kötött ügyletekre; a hová tartoznak azok is, melyek a kereskedőknek tágabb értelemben vett segítségemélyzetükhöz való viszonyát határozzák meg, ugyancsak a keresk. társaságokra mint ilyenekre vonatkozó szabályok. E két csoport a keresk. jog tulajdonképeni tömege s azért teljesen megfelelő, ha azt egészben véve mint a kereskedők és keresk. ügyletek jogát tekintjük, a mint hogy erre van alapítva a K. T. rendszere is. Kivételesen azonban keresk. ügyek oly ügyletekből is származnak, melyek a K. T. szerint nem keresk. ügyletek,²⁰⁾ továbbá vétségekből²¹⁾ és közvetlenül jogszabályból.²²⁾

6. §.

A kereskedelmi ügyekben alkalmazandó jogszabályok forrásai.

I. A keresk. jog mint önálló jogrendszer fogalmában rejlik, hogy a benne tartalmazott jogszabályok külön sajátos jogforrásokból is erednek. Ily jogforrás lényegesen kettő van: a kereskedelmi törvény, mely azonban a keresk. ügyekre vonatkozó egyéb törvények és törvényes rendeletek által még kiegészítettik és módosítatják, és a kereskedelmi szokások. E jogforrások azok, melyekből a keresk. ügyekben alkalmazandó jogszabályok első sorban meritendők.

²⁰⁾ Maga a K. T. ismer ilyeneket. Pl. kézművesek eladásai (260. §. 2. bek.), nemkereskedők által kötött társasági szerződés, nemkereskedőktől származó s nemkereskedőknek adott meghatalmazás keresk. ügyletre (l. alább 128. §.); nemkereskedőtől származó kezesség keresk. ügyletből eredő követelésért (l. alább 121. §.); nemkereskedők között származó keresk. utalványok és kötelezőjegyek stb. — A K. T. kívül említendő pl. a tözsde-ügyletek, a mennyiben a keresk. ügyletek alá nem foglalhatók; ingó dolgok használatainak átengedésével foglalkozó vállalatok, pl. kölcsönkönyvtárak, zsákkölcsönüzletek, waggonkölcsönvállalatok ügyletei, feltéve, hogy a vállalkozó más alapon nem kereskedő.

²¹⁾ Pl. cégbejegyzés elmulasztásából, cégbitorlásból (K. T. 24. §.), részvénytársaságok és szervezetek alapítóinak, igazgatóinak, felügyelő bizottsági tagjainak vétségeiből (K. T. 218. s k. §§., 246. és 462. §§.). A K. T.-en kívül a védjegyek, a mustrák, minták és szabadalmak megsértéséből, melyek alakilag is keresk. ügyek (1881. id. rend. 6. §. 12. pont; 1893. XVIII. tcz. 2. §. 3., 4. pont.).

²²⁾ Pl. a keresk. megtartási jog (K. T. 309. és 310. §§.), a bizományos, szállítmányozó, fuvarozó, közraktár törvényes zálogjoga (K. T. 379., 388., 411. és 438. §§.).

Azonban a keresk. jog, önállósága daczára, még sem lévén más, mint az általános magánjognak alárendelt ága, ebből következik, hogy a mennyiben a keresk. jog különös forrásai valamely keresk. ügyre nézve intézkedéseket nem tartalmaznak: ezen ügy elbírálásánál kisegítőképen az általános magánjog szabályait kell alkalmazni [K. T. I. §.]. Az általános magánjog tehát a keresk. ügyekben, szemben a keresk. jog különös forrásaival, mint subsidiális jog jelentkezik.

II. A mi a keresk. jog különös forrásainak egymáshoz viszonyát illeti: A K. T. az id. szakaszban első és főforrásként önmagát jelöli meg olyképen, hogy a keresk. szokások csak annyiban nyerhetnek alkalmazást, a mennyiben a K. T. intézkedéseket nem tartalmaz. A keresk. szokások tehát az általános magánjoggal szemben ugyan elsőbbséggel és illetve a keresk. ügyekre nézve derogáló hatálylyal bírnak; a keresk. törvénnyel szemben azonban szintén csak subsidiális jogforrás, nem törvényrontó, hanem csak törvénytöltő erejük.¹⁾ Utóbbi tekintetben nem tesz különbséget, vajjon a K. T. kényszerítő (*absolut*) módon intézkedik-e, avagy csak szerződés helyettesítő (*dispositiv*), vagyis oly szabályt állít fel, melytől a felek egyes esetekben eltérhetnek, feltéve, hogy a keresk. szokás egyáltalában mint tárgyilagos jogszabályt tartalmazó forrás jelentkezik (l. alább 8. §.). Ki van zárva továbbá a törvényrontó hatály nemcsak a K. T. életbeléptekor már létezett (l. alább 10. §.), hanem a később keletkezett keresk. szokásokra nézve is.

III. A keresk. ügyekben mérvado jogforrások ezen rangviszonya alól, mely a következőkben az egyes jogforrásokra nézve kifejtendő közelebbi szabályok által még további kiegészítést nyer, csak annyiban van kivételnek helye, a mennyiben a K. T. maga tesz kivételt a keresk. szokásoknak, illetve az általános magánjognak saját intézkedéseivel szemben elsőbbséget ad.²⁾ Látszóla-

¹⁾ A keresk. jog tehát középállást foglal el azon felfogás között, mely szerint a szokásjognak jogforrási jelentősége egyáltalában nincs, a melynek az osztr. polg. tvk. hódol (v. ö. ennek 11. §-át és hozzá *Unger*, System des österr. allg. Privatrechts. I. 36. l.), és azon ujabbán a történeti iskola által érvényre emelt felfogás között, hogy a szokásjog törvényrontó hatálylyal bír, a mely nálunk már *Werböczy* Hármaskönyvében található (v. ö. Prol. tit. 11. §. 4.).

²⁾ A K. T. a keresk. szokásoknak különösen a 277., 285., 327., 334..

gos kivétel forog fenn továbbá akkor, ha valamely keresk. ügyre külföldi jog nyer alkalmazást (l. alább 11. §.). A K. T. ugyanis a keresk. ügyekben mérvadó jogforrásokat s azoknak egymáshoz való viszonyát csak a hazai jog szempontjából határozza meg. Ha tehát a hazai jog egyáltalában nem alkalmazható, mi sem áll útjában annak, hogy a külföldi keresk. szokás, illetve külföldi magánjog vétessék alkalmazásba, jöllehet a K. T. a kérdéses ügyre nézve intézkedéseket tartalmaz.³⁾

7. §.

A kereskedelmi törvény és a kereskedelmi ügyekre vonatkozó egyéb törvények és rendeletek.

I. A K. T. mint jogforrás ugyanazon tekintetek alá esik, mint a törvények általában. A K. T. tehát a keresk. ügyekben alkalmazandó jogszabályoknak első forrása nemcsak annyiban, a mennyiben valamely jogszabály benne kifejezetten tartalmaztatik; hanem annyiban is, a mennyiben valamely jogszabály belőle közvetve: magyarázat vagy hasonzerü kiterjesztés (l. fentebb 1. §.) útján levezethető. A magyarázat és *analogia* segítségével nyert szabály épugy a törvény által felállított szabály, mint az, mely a törvényben kifejezetten tartalmaztatik. Maga a K. T. magyarázata sem esik más szabályok alá, mint a törvények magyarázata általában. Alkalmazható ugy a nyelvtani, mint a logikai s utóbbinál ugy a kiterjesztő, mint a megszorító magyarázat, valamint minden eszköz, mely által a törvényhozó akarata kideríthető. Kiváló magyarázati eszközül szolgálnak nevezetesen a K. T.

335., 340., 341., 345., 375., 377., 397., 544., 547. §§-ban ad elsőbbséget. Az általános magánjognak ellenben a K. T. derogáló hatályt sehol sem tulajdonít. Teszi azt azonban több helyen a német K. T.

³⁾ A külföldi keresk. szokások illetve magánjog azonban csakis abban a rangsorozatban alkalmazhatók, melyet a külföldi keresk. jog állapít meg. Ez ép ugy a külföldi jog szabálya, mint bármely más szabály. Többnyire azonban külföldön is ugyanaz a rangsorozat van elismerve. Kifejezetten: német K. T. 1. cz., olasz 1. cz., spanyol 2. cz. Az új német K. T. azonban már csak a tényleges szokásokra utal (346. cz.), ellenben a jogszokást époly kevésbé említi, mint a polg. t. A francia jog különbséget tesz absolut és szerződéspótló szabályok között, s csak az előbbiekkel szemben nem ad a szokásnak törvényrontó hatályt. V. ö. *Lyon-Caen et Renault* id. m. I. 29. l.

előmunkálatai;¹⁾ továbbá azok a külföldi törvények, melyek a K. T. alapjául szolgáltak,²⁾ s a keresk. jog nemzetközi jellegét tekintve, a jogösszehasonlítás általában.³⁾ A törvény rendelkezéseinek közvetlen tartalmával azonos tekintet alá esik továbbá azoknak rendszeri elhelyezése, valamint a rendelkezés ereje: kényszerítő (*absolut*) vagy szerződéspótló (*dispositiv*), kimerítő (*taxativ*) vagy példálózó (*enunciativ*) természete,⁴⁾ melynek megállapításánál szintén a rendes magyarázati szabályok követendők.⁵⁾

¹⁾ Így nevezetesen az *Apáthy*-féle Tervezet és az ennek tárgyalására összehívott *Értekezlet jegyzőkönyvei*. Az utóbbiakban foglalt nyilatkozatok különösen annak folytán bírnak nagy fontossággal, mert a kormány azokat a K. T. javaslatával együtt ennek indokolása gyanánt az országgyűlés elé terjesztette (l. fentebb 4. §.). Valamint azonban a törvényhozási előmunkálatok általában, úgy az említettek sem szolgálhatnak hiteles (*authenticus*) magyarázatul, tekintve, hogy a törvényhozó akarata a törvényszerkesztők akaratával nem mindig azonos. Áll pedig ez nemcsak akkor, ha az előmunkálatokban kifejezett akarat a törvényben kifejezést nem talál, hanem akkor is, ha a törvényben tartalmazott szabály a törvényszerkesztők nyilatkozataival összhangzásban van, lehetséges lévén, hogy az ellenkező magyarázat a törvény egyéb rendelkezései által támogatatik. V. ö. hasonló értelemben a váltótörvény magyarázatára nézve *Plósz* id. m. 11. §.

²⁾ Első sorban a német K. T. s ennek megértéséül előmunkálatai (l. fentebb 3. §.) s a törvény alapján kifejlődött gazdag német irodalom és gyakorlat (l. alább 12. §.). A német K. T. azonban époly kevésbé lehet reánk nézve feltétlenül irányadó, mint a magyar K. T. közvetlen előmunkálatai. Különösen óvakodni kell attól, hogy a német törvényt okvetlenül kövessük azzal az érveléssel, hogy a magyar törvény a némettől nem akart eltérni, hogy rosszul van fordítva, valamit kihagyott, a mit bele kell venni, stb.

³⁾ A jelen munkában gyakran alkalmazva, bár a keresk. jog nagy terjedelme nem engedte meg, hogy az összehasonlító módszert teljes következetességgel vigyük keresztül úgy, a mint azt a váltójogot tárgyzó kézikönyvünkben sikerült tennünk.

⁴⁾ Keresk. szokással tehát a K. T. kimerítő rendelkezéseit kiegészíteni époly kevésbé lehet, mint ha a törvény kifejezetten zárna ki az illető viszonyt vagy ügyletet. Pl. nem minősíthet valamely társaságot keresk. társasággá (K. T. 61. §.), sem valamely ügyletet keresk. ügyletté (K. T. 258. s k. §§.). Kényszerítő szabálylyal szemben pedig még tényleges keresk. szokás (l. a köv. §-t) sem keletkezhetik.

⁵⁾ Gyakran a K. T. maga mondja, hogy minő erőt kíván valamely rendelkezésnek tulajdonítani? Ha nem teszi, a törvényhozó szándéka vizsgálendő. Figyelembe veendő az is, vajjon valamely szabály minden, vagy csak bizonyos irányban kényszerítő-e? Így pl. sok szabály van, mely csak harmadik személyek irányában feltétlenül kötelező, a szerződő felek közt

II. A K. T. nem egyedüli írott forrása a keresk. jognak, hanem még számos más törvényben, valamint kormányrendeletekben is találunk a keresk. joghoz tartozó szabályokat. Ezek lényegileg háromfélék: 1. olyanok; melyek a K. T. által nem szabályozott viszonyokra vonatkoznak, s azt a keresk. szokásokkal és az általános magánjoggal szemben ugyanazon forrási rangban kiegészítik; 2. olyanok, melyek a K. T. által szabályozott viszonyokra vonatkoznak, de csak bizonyos szűkebb körben vagy különös irányban nyernek alkalmazást, a nélkül tehát, hogy a K. T. illető intézkedéseit egyébként hatályon kívül helyeznék;⁶⁾ 3. olyanok, melyek a K. T. intézkedéseit egyenesen módosítják vagy hatályon kívül helyezik. Ez utóbbiak természetesen csak a K. T. hatálybalépte utáni időből származnak; a két első osztályba tartozó külön törvények és rendeletek ellenben részint a K. T. hatályba lépte előtt (v. ö. alább 10. §.), részint annak hatályba lépte után keletkeztek.

Általánosabb jellegüknél és nagyobb fontosságuknál fogva megemlítendők itt különösen a következők: az 1875. decz. 1-én kelt földm., ipar- és keresk., valamint igazs. min. rendelet a K. T. első rész III., IV. és V. czimeinek az állam keresk. vállalataira leendő alkalmazása iránt (R. T. 520. l.); az 1875. decz. 1-én kelt földm., ipar- és keresk., valamint igazs. min. rendelet a keresk. czégjegyzékek berendezése és vezetése tárgyában (R. T. 523. l.) és az ezt kiegészítő 1883. május 31-én kelt rend. a czégbejegyzések ellenőrzése tárgyában (R. T. 668. l.); az 1876.

nem. V. ö. K. T. 39., 88., 89., 92., 113. s köv. §§. Más szabályok csak annyiban kényszerítők, a mennyiben bizonyos fél hátrányára történnék eltérés, nem a mennyiben az eltérés annak előnyére szolgál. Pl. a vasuti fuvarozásra vonatkozó szabályok a közönség irányában (K. T. 424. §.); a biztosítási ügylet szabályai a biztosítottakkal szemben (l. alább 185. §.).

⁶⁾ Ilyenek különösen az állam keresk. vállalataira vonatkozó különös törvények és rendeletek. V. ö. alább 16. §. Továbbá azok a törvények és rendeletek, melyek egyes meghatározott vállalatokra vonatkoznak, ilyenekre nézve nevezetesen kiváltságokat tartalmaznak; mint pl. a különböző vasutengedélyezési törvények, az osztrák-magyar bankra vonatkozó 1878. évi XXV., 1887. évi XXVI. és 1899. XXXVII. tcz., a magyar földhitelintézetre vonatkozó 1871. évi XXXIV., 1876. évi XXI. és 1879. évi XLV. tcz. (v. ö. K. T. 549. §.), a kisbirtokosok országos földhitelintézetéről szóló 1879. évi XXXIX. tcz. stb. Ilyen az 1898. XXIII. tcz. a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről. Ilyenek végre a különböző nemzetközi szerződések és egyezmények, a mennyiben az első osztályba nem tartoznak.

évi XXVII. tcz.: Váltótörvény; az 1876. évi XXXVI. tcz. a záloglevelek biztosításáról; az 1877. évi VIII. tcz. az 1868. évi XXXI. tcz. módosításáról, és hozzá: 1883. évi XXV. tcz. az uzsoráról és káros hitelügyletekről; az 1880. évi XXXI. tcz. s az ezt módosító és kiegészítő 1888. évi IV. tcz. a helyi érdekű vasutakról; az 1881. évi XVII. tcz.: Csódtörvény; az 1881. évi XXXIII. tcz. a közforgalom tárgyát képező értékpapírok birói megsemmisítéséről és elévüléséről; az 1883. évi XXXI. tcz. a részletügyletről; az 1884. évi XVI. tcz. a szerzői jogról; az 1884. évi XVII. tcz. Ipartörvény; ⁷⁾ az 1888. évi XXXI. tcz. a távirda, távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről; az 1889. évi IX. tcz. a nyereménykölcson-kötvények s az ígervényjegyek forgalma tárgyában; az 1890. évi II. tcz. a védjegyek oltalmáról, módosítva az 1895. évi XLI. tcz. által; az 1892. évi XXV. tcz. a vasuti árufuvarozás tárgyában Bernben kötött nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről s az ennek alapján 1892. december 10-én (R. T. 224. l.) kiadott új vasuti üzletszabályzat; ⁸⁾ az 1895. évi XXXVI. tcz. a törvényes kamatláb leszállításáról; az 1895. évi XXXVII. tcz. a találmányi szabadalmakról; az 1897. évi XXXII. tcz. a hazai pénzüzetek által kibocsátott kötvények biztosításáról; az 1898: XXIII. tcz. a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről. — Ezekén kívül különösen kiemelendők a m. kir. posta- és távirda-üzletre vonatkozó törvények és rendeletek,⁹⁾

⁷⁾ Előbb 1872. évi VIII. tcz. A K. T.-nek erre vonatkozó idézetei az új Ipartörvényre való idézetekkel helyettesítendőek. — Az Ipartörvényt kiegészíti még számos más, az ipar és kereskedés gyakorlására vonatkozó törvény és rendelet (v. ö. alább 18. §.), azonkívül módosítást szenvedett az 1887. évi XVIII. tcz. és az 1900. XXV. tcz. (l. alább 39. §.) által.

⁸⁾ Előbb 1874. június 10-én kelt üzletszabályzat.

⁹⁾ Főforrások a postára nézve: az 1850. decz. 26-án kelt és 1851. febr. 1-jén életbelépett postatörvény; az 1838. jun. 12-én kelt kocsipostai rendts; az 1838. decz. 3-án kelt levélpostai rendts, a melyek érvénye az Ausztriával kötött vám- és kereskedelmi szerződésben van fentartva; továbbá a Posta és Távirdai Rendeletek Tára, a melynek 1867-től 1897-ig megjelent évfolyamai »A m. kir. Posta, Távirda és Távbeszélő Szabályrendeletek Gyűjteménye« című hivatalos kiadmányban összefoglaltattak; az 1885. évi IX. tcz. a m. kir. postatakarékpénztárról és az ezt kiegészítő 1889. évi XXXIV. tcz. a cheque- és clearing-forgalomról; végül a nemzetközi posta-egyesületre vonatkozó törvény 1892 XL., a melybe foglalt bécsi nemzetközi postaszerződés helyébe legújabbán az 1897. június 15-én Washingtonban kötött nemzetk. szerződés lépett, bár ez még nincs becikkelyezve; — a

és a tengerjogot tárgyzó szabályok, melyeknek főforrása ép úgy mint Ausztriában,¹⁰⁾ a már említett »*Editto politico di navigazione mercantile*« és különösen a tengeri magánjogra nézve a francia *Code de commerce*, mely I. Napoleon által az 1805-ben alakított olasz, és az 1809-ben alapított illyriai királyságban behozatván, a tengerjogi részében (II. könyv) az osztrák-magyar tengerparton általában ma is érvényben áll.¹¹⁾ Ezeket kiegészíti: az 1871 XVI. tcz. a tengeri hajók köbözéséről, az 1879: XVI. tcz. a tengeri keresk. hajók lajstromozásáról és az 1883: XXXII. tcz. s az ennek helyébe lépett 1897: IX. tcz. a kikötői illetékekről. Az 1897. év első felében a képviselőház megszavazta a kereskedelmi tengerészek rendtartásáról szóló törvényt, a mely a tengeri hajószemélyzet alkalmazási, szolgálati és fegyelmi viszonyait szabályozza s az *Editto politico* helyébe fog lépni, a mely azonban még nem szentesítettett. A ten-

távirda és távbeszélő üzletre nézve: az 1888. évi XXXI. tcz., az 1875. évi LVI. tcz. a nemzetk. távirdaegyezményről és az 1896. évi budapesti távirda-értekezlet (1897. »P. és T. R. T.« 129. l.) határozatai. Ugy a postára, mint a távirdára s távbeszélőre vonatkozó szabályok egyébiránt a kormány által hivatalosan egységes alakba foglaltattak össze, s ebben az alakban kötelező erővel bírnak. Így a postai szabályok: »Postai tarifák és postaiüzleti szabályok« czim alatt. Budapest, 1896.; a távirdai szabályok: »Távirdaiüzleti szabályok és Távirdai Tarifák« czim alatt. Budapest, 1898.

¹⁰⁾ Az osztrák tengerjogi szabályok alaki érvénye a magyar bíróságok előtt jelenleg a fiumei kir. törvényszék felállításával s hatóságának ideiglenes szabályozása tárgyában 1871. szept. 14-én kiadott min. eln., igazs. és báni rend. (R. T. 274. l.) 11. §-án alapul. E szabályok az ujabbakkal kiegészítve hivatalos gyűjteménybe foglaltattak, mely Triesztben 1883/86-ban négy kötetben olasz és német nyelven adatott ki e czim alatt: »*Raccolta delle leggi ed ordinanze concernenti il servizio marittimo e portuale nella monarchia austro-ungarica.*« Az azóta megjelent tengerjogi rendeletek a tengerészeti hatóságtól kiadott tengerészeti évkönyvben (*Annuario marittimo*) találhatók, mely 1890 óta Ausztriára és Magyarországra nézve külön-külön adatik ki. — V. ö. *Feichtinger* Diritto marittimo. 2. kiadás. Fiume, 1894. és *Szerző* Magyar tengerjog, id. m.

¹¹⁾ V. ö. C. 7903/88. sz. (D. Uj f. 20., 161. l.), 1623/95. (D. III. f. 2., 26. l.), 221/96. (U. o. 6., 136. l.), B. T. 2588/95. (Ü. L. 96. 3. sz.) és már előbb C. 5695/80. és 3692/84. sz. (közölve *Zarevichtól*: Keresk. jog és ism. t. I. 11. s köv. l.). Fel is van véve a megelőző jegyzetben említett gyűjteménybe.

geri magánjog reformja már régóta napirenden van, de még nem vezetett eredményre.¹²⁾

8. §.

A kereskedelmi szokások.

I. A keresk. szokások kifejezése tágabb értelemben a keresk. ügyekre vonatkozó mindazokat a szabályokat jelenti, melyek a kereskedői világban folytonos hasonló cselekvények, egyforma gyakorlat alapján fejlődnek ki. Ez értelemben a keresk. szokások, épügy mint a szokások általában, melyeknek csak fajtát képezik, lehetnek úgy jogszabályok, azaz szokásjogi tételek, mint oly szabályok, melyek jogi jelentőséggel egyáltalában nem,¹⁾ vagy csak annyiban birnak, a mennyiben a felek akaratnyilvánításának kiegészítéséül vagy magyarázatául szolgálnak, mint ilyenek tehát nem a tárgyilagossá jog, hanem az ez által szabályozott tényálladékok alkatelemeiként jelentkeznek, az alanyi szerződési megállapodások fogalma alá esik.

A keresk. szokások tehát lényegesen kétfélék: 1. jogszokások, 2. pusztán tényleges szokások. Megkülönböztetésül az előbbieket tulajdonképeni vagy szűkebb értelemben vett keresk. szokásoknak, az utóbbiakat nem tulajdonképeni keresk. szokásoknak, üzleti szokásoknak vagy gyakorlatoknak is neveztetnek; a nélkül azonban, hogy a fogalmi különbség feltüntetésére szolgáló ilyen vagy más kifejezések akár a gyakorlati életben, akár a törvényhozások és a tudomány által következetesen használtatnának.²⁾

¹²⁾ Az Ausztriával kötött vám- és keresk. szövetség (1878 XX. tcz., 6. cikk) határozottan kimondja, hogy a tengeri magánjog »korszerű átalakítása minél előbb fog eszközöltetni«. Az erre vonatkozó tárgyalások Ausztria és Magyarország között már 1870 óta folynak. Eredetileg az osztrák kormány a német K. T. receptióját tervezte, de ezzel szemben a magyar kormány megbízásából a jelen munka szerzője önálló törvényjavaslatot dolgozott ki, mely 356 szakaszból áll s indokolással együtt 1894 elején közzététetett. V. ö. Szerző id. ért. is.

¹⁾ Pl. a szokásos könyvelési, számítási, levelezési módok; az áruk szokásos megjelölése, számozása (liszt számozás), csomagolása, küldése stb.

²⁾ Ugyanaz áll a magyarban is használt »*Usance*« kifejezésről (francia szó a középkori latin *usanciaból*; de éppen a francziák azt csak kivételesen a váltójogban használják (*C. comm.* 129. cz.), míg rendesen *usage* szóval élnek). A K. T. sem különbözteti meg kellőleg az elnevezésben a keresk. jogszokásokat és a tényleges keresk. szokásokat. Gyakran a keresk.

Ez okból mindig közelebbről vizsgálandó, hogy adott esetben minő természetű keresk. szokással van dolgunk? a mi azonban tetemesen meg van nehezítve azon körülmény folytán, hogy a tényleges jelentőségű keresk. szokások és a keresk. jogszokások egymástól külsőleg nem különböznek s belső kellékeikre nézve is csak abban térnek el, hogy a keresk. jogszokásoknál, miként a szokásjognál általában, a folytonos egyforma eljárás jogi meggyőződésen alapul (*opinio juris* vagy *necessitatis*), holott a tényleges keresk. szokásokban tartalmazott szabályok alapja pusztán czélszerűség, hasznosság, szivesség, üzleti udvariasság (*coulance*) stb.; már pedig ez a különbség gyakorlatilag számos esetben nem észlelhető, elmosódik.³⁾

Bármily nehéz legyen azonban e vizsgálat, kitérni előle annál kevésbé lehet, mert a keresk. jogszokások és a tényleges keresk. szokások tekintetbevétele a jogeldöntésnél lényegesen különböző feltételekhez van kötve. A legfőbb különbség abban áll, hogy, míg a keresk. jogszokások, a mint láttuk, csak annyiban jöhetnek alkalmazásba, a mennyiben a K. T. intézkedéseket nem tartalmaz, addig a tényleges keresk. szokások azonos tekintet alá esnek, mint a felek kifejezett akaratnyilvánításai; minélfogva a K. T. szabályai ellenére is alkalmazandók, ha ezek szerződés-

szokások alatt egyedül jogszokásokat ért, gyakran azonban éppen megfordítva tényleges szokást. A 267. §-ban a tényleges szokások megjelölésére »a kereskedelmi forgalomban elfogadott szokások és gyakorlatok« kifejezését használja. Sok helyen a K. T. éppen csak a »szokás« kifejezésével él. Kétség esetében azt kell felvenni, hogy a hol a K. T. saját intézkedéseivel szemben a szokásra utal, úgy a jogszokást, mint a tényleges szokást érti és pedig nemcsak azért, mert ha a törvény maga nem tesz megkülönböztetést, a magyarázatnak sem szabad tennie, hanem annak megfontolása alapján is, hogy ha a K. T. a szokásra külön is utal, ezt éppen azért teszi, mert különben az 1. §. szerint a szokás nem előzhetné meg a törvényes intézkedést, itt pedig kétségtelenül jogszokást ért; másfelől pedig a jogszokás magasabb foka lévén a szokásnak, a kisebb foku tényleges szokás abban befoglaltnak veendő s mert a szokásra utaló törvénytörvény szabály már ez okból csak szerződéspótló természetű lehet.

³⁾ Ez annnyival inkább lehetséges, mert a legtöbb esetben a jogszokás éppen a tényleges szokásból női ki magát. Néha azonban a megkülönböztetés könnyű; pl. ha meghatározott üzlet különös szokásáról van szó más kereskedőkkel vagy a vevő közönséggel szemben: ez csak tényleges szokás lehet.

pótló természetűek.⁴⁾ További különbség, hogy, míg a keresk. jogszokások, miként a jogszabályok általában, a felek akaratától függetlenül jönnek alkalmazásba, akár tartották a felek azokat szem előtt, akár nem s habár róluk tudomással sem bírtak:⁵⁾ addig a tényleges keresk. szokások, mert a felek akaratnyilvánításának kiegészítői, csak akkor vehetők figyelembe, ha a felek azokra való vonatkozással szerződtek (v. ö. alább 120. §.). Különbség van végre a két rendbeli keresk. szokások között azoknak bizonyítása szempontjából. Míg ugyanis a keresk. jogszokások, mert jogszabályokat tartalmaznak, bizonyításra nem szorulnak s a bíró által, ha tudomása van rólunk, minden hivatkozás és bizonyítás nélkül, hivatalból alkalmazandók; vagy a mennyiben a bíró azokat nem ismeri s a felek őt létezésükről meg akarják győzni, törvényes bizonyítási szabályok megtartása nem követelhető:⁶⁾ addig a tényleges keresk. szokások, mert a tényálladék alkatrészét képezik, a bíró által csak akkor vehetők figyelembe, ha a felek

⁴⁾ És pedig nemcsak keresk. »ügyletek«-ben, mint azt a K. T. 267. §-ának állásából lehetne következtetni. A tényleges szokások épügy, mint a jogszokások, másféle keresk. ügyekben is alkalmazhatók. mert kifejezett törvényes elismerésre nem szorulnak.

⁵⁾ A mennyiben azonban a keresk. jogszokások, mint rendesen, csak szerződéspótló természetűek: a felek azoktól külön kikötéssel épügy eltérhetnek, mint hasonló természetű törvényes szabályoktól.

⁶⁾ V. ö. most kifejezetten 1893 XVIII. tcz. 63. és 215. §§. A mi az alkalmazható bizonyítási eszközöket illeti, különbség teendő a szerint, hogy mi a bizonyítás közvetlen tárgya: a szokás létezése általában, vagy pedig annak egyes esetekben való alkalmazása, a melyből a szokás létezésére csak következtetés vonatik? Az egyes esetek, épügy mint más ténykörülmények, bármely a polg. tvkezés szerint megengedett eszközzel bizonyíthatók, tehát nevezetesen eskü, illetve az 1893 XVIII. tcz. 95. s k. §§. értelmében a félnek eskü alatti kihallgatása által is. V. ö. pl. az e részben egyenlő tényleges szokás alkalmazására nézve: C. 304/85. (D. Uj f. 12., 250. l.). Ha ellenben a szokás egészben bizonyítandó, a beismerés és eskü nem alkalmazható, minthogy ezek nem vonatkozhatnak jogra, hanem csak ténykörülményekre (1868: LIV. tcz. 158., 221. §§.); de igen is a tanubizonyítás. Példa: C. 935/84. (D. Uj f. 11., 198. l.). Különösen a kereskedői testületek és szakértők (ellenk. C. 378/93. D. Uj f. 35., 153. l.) véleményei (u. n. *parérék*), bírói határozatok, tekintélyes keresk. írók adatai stb. szolgálhatnak a keresk. szokások bizonyítékául. Nálunk a keresk. és iparkamarák törvényes hatáskörébe tartozik a helyi keresk. szokásokról bizonyítványokat adni (1868. évi VI. tcz. 3. §.).

azokra hivatkoztak s a fennálló törvénykezési szabályok értelmében bebizonyítottak.⁷⁾

II. A keresk. jog forrását természetesen csak a keresk. jogszokások képezik. Csakis ezekre gondol a K. T. az id. 1. §-ban.⁸⁾ A tényleges keresk. szokások nem tartalmazván tárgyi-lagos jellegű jogszabályokat, jogforrás sem lehetnek s azért e helyen nem is jönnek tekintetbe. Róluk a K. T. külön a 267. §-ban intézkedik (l. alább 120. §.). A keresk. jogszokások között is vannak azonban különbségek, melyek azoknak alkalmazását befolyásolják. Különbség származik nevezetesen abból, hogy minő területen bírnak érvénnyel? Miként a szokások általában, úgy a keresk. szokások is vagy általánosak, melyek a magyar korona egész területén érvényesek,⁹⁾ vagy részlegesek (*particularisak*), melyek csak az ország bizonyos részében bírnak érvénnyel, vagy épen csak helyi (*localis*) jellegűek.¹⁰⁾ Feltétlenül alkalmazásba a K. T. mellett csak az általános keresk. szokások jöhetnek; a részleges és helyi szokások ellenben csak akkor alkalmazhatók, ha a kérdéses keresk. ügy azoknak területébe esik, a minek megítélésénél a jogszabályok területi határaitra vonatkozó elvek, vagyis a nemzetközi magánjog szabályai irányadók (l. alább

⁷⁾ V. ö. C. 216/98. (D. III. f. 14., 19. l.). Ha azonban a felek beérik annak állításával, illetve bizonyításával, hogy ők valamely meghatározott tartalmu tényleges szokásra való tekintettel szerződtek, magának a szokásnak bizonyítása fölöslegessé válik; mert ha bizonyos, hogy a felek akaratnyilvánítása meghatározott tartalom által magyarázandó vagy kiegészítendő, akkor egészen közömbös, vajjon az szokás-e vagy nem?

⁸⁾ Ez eléggé kitűnik abból, hogy a keresk. szokások a K. T. és az általános magánjog mellett említetnek, nem lehetvén feltételezni, hogy a K. T. nem ugyanazon természetű forrásra gondol, mint a minővel ezek bírnak. De kitűnik ez a *Tervezet*ből is, mely az 1. cz. indokolásában a keresk. szokásokat kifejezetten mint a »kereskedői világ jognézetei«-t jelöli meg.

⁹⁾ Vannak nemzetközileg érvényes keresk. szokások is, épugy a hogy vannak törvényes szabályok, melyek mindenütt egyenlők. Ez alapon bátran beszélhetünk egy t e m e s k e r e s k . j o g r ó l, csak tudjuk azt, hogy nincs egységes kötelező alapja.

¹⁰⁾ A K. T. maga is hivatkozik ily helyi szokásokra. Pl. a 284., 328., 340., 376., 377., 397., 547. §§-ban. A helyi szokásokhoz tartoznak azok is, melyek, miként a t ö z s d e s z o k á s o k, csak bizonyos helyiségben kötött ügyleteknél fejlődnek ki, feltéve, hogy egyáltalán jogszokások. Á l t a l á b a n v é v e nem tekinthetők ilyeneknek, hanem csak t é n y l e g e s szokásoknak, miért is a K. T. dispositív szabályaival ellentétesek is lehetnek. V. ö. ennek elismerését: C. 94/98. (D. III. f. 12., 21. l.).

11. §.). Fontossággal bír továbbá a keresk. szokásoknál az a körülmény, vajjon azok a keresk. forgalomban általában, azaz annak egyes ágaira és az egyes üzletnemekre való tekintet nélkül, vannak-e elfogadva; avagy csak meghatározott keresk. ágakban, egyes különös üzletágakban ismertetnek-e el (*specialis* szokások).¹¹⁾ A mennyiben a részleges és különös keresk. szokások az általánosakkal ellentétben állanak, az előbbiek birnak elsőbbséggel.¹²⁾

III. A keresk. szokások és pedig úgy a jogszokások, mint a tényleges szokások, gyakran feljegyeztetnek. Így különösen kereskedői testületek, keresk. kamarák, tőzsdék, árucarnokok stb. által. A feljegyzés célja azoknak létezését megállapítani, bizonyítani; a nélkül azonban, hogy a feljegyzés magában véve az ellenbizonyítást kizárná. Még kevésbé képes ily, habár hivatalos feljegyzés a keresk. szokások eredeti jellegét megváltoztatni. Ez csak akkor volna lehetséges, ha a feljegyzést eszközlő testület önálló autonomiával birna s az írásba foglalt szokás statutárius jelleggel ruháztatnék fel.¹³⁾ Ilyen önálló autonomiával azonban a kereskedői testületek manapság nem igen birnak (l. alább 139. §.) s ez okból az általuk tekintet nélkül megelőző követésre megállapított, de azért mégis szokásoknak vagy éppen jogszokásoknak nevezett szabályok sem birnak törvényes erővel, hanem csak szerződési szabályoknak tekintendők, melyek épügy, mint a tényleges szokások, a feleket csak akkor kötik, ha magukat azoknak kifejezetten vagy hallgatag alávetették.¹⁴⁾

¹¹⁾ Különös szokások vannak pl. az árukereskedésben s annak egyes nemeiben, a pénz- és értékpapirkereskedésben, a könyv- és műkereskedésben, a bizományi kereskedésben stb.

¹²⁾ Ez megfelel a különös és általános jog közti viszonyoknak általában.

¹³⁾ Ez megfelel annak, mikor a törvényhozás teszi a szokást magáévá, a mint hogy a keresk. jog általában a szokásból fejlődött ki (l. fentebb 2. §.). Szokásról ily esetben természetesen nem lehet többé szó; ámbár van rá példa, hogy a szokások mint ilyenek foglaltatnak törvénybe. Ez történt Franciaországban az 1866. június 13-án kelt törvényben: »*concernant les usages commerciaux*«. (L. szövegét *Pauletnál* id. m. 405. l. és *Zeitschr. f. d. ges. Handelsrecht*, XII. Beilageheft.)

¹⁴⁾ Ez áll különösen a budapesti áru- és értéktőzsde által közzétett szokásokról, melyek a jelenleg érvényes új alakban mint »Értéküzleti szokások és az Értéküzleti leszámolás rendje« és »Áruüzleti szokások és az Áruüzleti leszámolás rendje« 1897. augusztus 1-én léptek hatályba. (Hivatalos kiadás. Budapest, 1897.). Ezeket kiegészítik a hajó-

9. §.

Az általános magánjog.

I. Midőn a K. T. az 1. §-ban mint kíségitő jogot az »általános magánjog«-ot jelöli meg, ez nem akarja azt jelenteni, mintha keresk. ügyekben csak azok a magánjogi szabályok nyerének alkalmazást, melyek a magyar korona egész területén érvényesek (u. n. *jus commune*). Általános magánjogról a K. T. csak abban az értelemben beszél, mely a keresk. jog, mint különös magánjoggal szemben való viszonyát fejezi ki (l. fentebb 1. §.). Ez értelemben véve az általános magánjog kíségitő jog keresk. ügyekben akkor is, ha érvénye pusztán részleges (*particularis*) vagy helyi (*localis*); a mint hogy a magyar korona egész területén alakilag egységes magánjog csak egyes kivételes viszonyokra nézve létezik.¹⁾ E különbség mindazonáltal nagy fontossággal bír, a mennyiben ugyanis a részleges és helyi magánjog, épügy mint a részleges és helyi keresk. szokások, csak akkor jöhet alkalmazásba, ha a concret keresk. ügy annak területéhez tartozik, mire nézve szintén a nemzetközi magánjog elvei irányadók. Így különösen az osztrák polg. törvénykönyv, mely nálunk csak mint részleges jog és pedig különböző terjedelemben érvényes,²⁾ csak azon a területen és csak annyiban kíségitő jogforrás

fuvarozásra vonatkozó szokások, melyek 1897. ápril 1-jén léptek hatályba. Hasonló megállapítás és közzététel történt a fiumei keresk. és iparkamara által 1890-ben e czim alatt: »*Usi di piazza in Fiume*«; továbbá a kőbányai sertéskeresk. csarnok által szintén 1890-ben. Egyes árunemekre vonatkozó szokások megállapítása folyamatban van a budapesti »Kereskedelmi csarnok« részéről. A könyvkereskedésre vonatkozó szokásokat közzétette *Benkő Gyula* Magyar könyvkereskedelmi szokásjog. Budapest, 1889.

¹⁾ Így eltekintve is Erdélytől, Fiumétől és a polgárosított magyar Határőrvidéktől: Horvát-Szlavonország az általános magánjog terén, egyes meghatározott viszonyokat kivéve, nincs a közös magyar országgyűlésnek alávetve. V. ö. 1868. évi XXX. tcz. 9., 10. és 48. §§. és fentebb 1. §.

²⁾ Így a tulajdonképeni Magyarországon (a magyar polgárosított Határőrvidéktől eltekintve) csak annyiban, a mennyiben a telekkönyvi intézménnyel áll kapcsolatban (Ideigl. törv. szab. I. 19. §.); Erdélyben, a magyar polg. Határőrvidéken és Fiumében csak annyiban, a mennyiben újabb magyar törvények által hatályon kívül nem helyeztetett; Horvát-Szlavonországban annyiban, a mennyiben újabb horvát-szlavon törvények nem léptek helyébe.

keresk. ügyekben, a hol és a mennyiben a magánjogi viszonyokra vonatkozó szabályok forrása.³⁾

II. Az általános magánjog mint kisegítő jog alkalmazására nézve teljesen közömbös, hogy maga minő forrásból ered: vajjon törvényen, rendeleten, szokáson vagy helyhatósági szabályon alapul-e? Hasonlag közömbös, vajjon a K. T. hatályba lépte előtt vagy után keletkezett-e? A K. T. hatályba lépte után keletkezett magánjogi szabály a keresk. jog különös forrásaiból meritett szabályoknak époly kevésbé derogál, mint ha a kérdéses magánjogi szabály a K. T. hatályba lépte előtt keletkezett. Hogy azonban a törvényhozás újabb magánjogi törvényt a keresk. törvénytől és a keresk. szokásokkal szemben derogáló hatálylyal felruházhat, kétséget nem szenved. De szükséges, hogy a magánjogi törvény a derogáló hatályt határozottan kimondja; szabály lévén, hogy általános törvény különös törvénynek magában véve nem derogál.⁴⁾ Ezen kívül tekintetbe veendő még az is, hogy, miután a keresk. jog Magyarország és Horvát-Szlavonország között közös ügy, miután az a kérdés, vajjon valamely viszony a keresk. jog köréből egészben vagy részben kivonassék-e, épugy a keresk. joghoz tartozik, mint ha arról van szó, hogy mi utasíttassék hozzá: magánjogi törvény a K. T.-nek csak azon feltétel alatt derogálhat, ha az azt alkotó törvényhozás a keresk. jogra nézve is intézkedhetik. Ezt pedig csak a magyar törvényhozás teheti. Ellenben a horvát-szlavon országgyűlés még a maga területére vonatkozólag sem alkothat oly törvényt, mely a K. T.-nek derogálna.⁵⁾

³⁾ Példa: C. 734/84. (D. Uj f. 10., 335. l.). Hogy a tulajdonképeni Magyarországon az osztrák polg. tvkönyv a telekkönyvi viszonyokon kívül is alkalmaztatik, az csak tényleges, de nem jogilag szentesített állapot, mely a magyar magánjog hiányosságában és elavultságában találja alapját. Számos intézkedései azonban Magyarországon már szokásjogi jelentőségre emelkedtek.

⁴⁾ *Lex posterior generalis non derogat priori speciali.*

⁵⁾ Ez iránt nem foroghat fenn kétség, mert különben Horvát-Szlavonország magánjogi törvény alakjában az egész keresk. törvényt is hatályon kívül helyezhetné. Vitatkozni lehet ellenben a fölött, vajjon a szorosabb értelemben vett magyar törvényhozás is (t. i. a horvát képviselők részvétele nélkül) jogosítva van-e a K. T.-nek derogáló magánjogi törvényt alkotni? A magyar törvényhozás már számos törvényt alkotott, melyekben közös tárgyú intézkedések a horvátok közreműködése nélkül történtek. Ilyenek

III. Minthogy a keresk. jog tulnyomóan ugyan, de nem kizárólag magánjog, hanem részben közjogi intézkedéseket is tartalmaz: az általános magánjog mellett kisegítő jog az általános közjog (közigazgatási jog, perjog, büntető jog) is. A K. T. 1. §-a csak a keresk. jog alaptermészetére való tekintettel említi egyedül az általános magánjogot, a nélkül azonban, hogy a keresk. jog kiegészítését más természetű általános joggal kizárná.⁶⁾

10. §.

A kereskedelmi jog időbeli határai.

A keresk. jog szabályai azon időponttól fogva nyernek alkalmazást, melyben hatályba léptek. Ez áll nevezetesen a keresk. törvényről, melynek hatályba léptével egyuttal mindazon régibb törvények és rendeletek, melyek annak tárgyaira s a benne szabályozott viszonyokra vonatkoznak, még ha nem ellentétesek is,

pl. 1876 XXI. tcz. azon eltérésekről, melyekkel a K. T. a magyar földhitelintézetre alkalmazandó; 1877 VIII. tcz. az 1868 XXX. tcz. módosításáról (9. §., ennek folytán aztán a horvátok is alkották a megfelelő 1877. évi decz. 8-ki törvényt); u. a. évi XX. tcz. a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről (7. §.); u. a. évi XXII. tcz. a kisebb polg. peres ügyekben való eljárásról (46. §.); 1879 XXXIX. tcz. a kisbirtokosok országos földhitelintézetéről; 1881 XVII. tcz. csődtörvény (257. s k. §.); 1883 XIX. tcz. a társaskociuszlet gyakorlásáról Budapesten; u. a. évi XXV. tcz. uzoratorvény (16. §.); 1886 VII. tcz. közjegyzői novella (23., 24. §.). Az 1868 XXX. tcz. intézkedéseivel azonban ez az eljárás nehezen egyeztethető össze, így nevezetesen a bennünket e helyen közvetlenül érdeklő 9. §-al, mely a keresk. és a váltójogra nézve s több más közösnek kijelölt ügynél semmi megkülönböztetést nem tesz, némely ügyeket ellenben kifejezetten csak azon feltétel alatt nyilvánít közösnek, a mennyiben a magyar korona országait közösen illetik vagy érdeklik. — V. ö. e kérdésre nézve, mely különösen az alkotandó polgári törvénykönyv szempontjából is fontossággal bír: *Zsögöd* Magy. Igazságügy XXII. 322. l. (a külön magyar törvényhozás jogosultsága ellen); *Szerző* u. o. XXIII. 202. l. (mellette) és ezekre vonatkozólag horvát részről szintén ellene *Bresztyenszky* (a »*Mjesečnik*« horvát jogi közlöny 1885. évfolyamában).

⁶⁾ Mindjárt a K. T. 2. §. tartalmazza ennek alkalmazását, kijelentvén, hogy a »hol a jelen törvényben törvényszékekről tétetik említés, azok alatt a keresk. ügyek elintézésére hivatott bíróságok értendők«. E bíróságokat pedig nem a K. T., hanem a törvénykezési törvények, illetve rendeletek határozzák meg. V. ö. fentebb 1. §.

hatályon kívül léptek, hacsak általa határozottan fenn nem tartattak [K. T. 549. §.].¹⁾

Valamint azonban a jogszabályokra nézve általában, úgy a keresk. jog szabályaira nézve is az az elv, hogy visszaható erővel nem bírnak, azaz hogy a bíró azokat oly keresk. ügyekre nem alkalmazhatja, melyek már hatályba léptük előtt keletkeztek, habár még befejezést nem nyertek. Csakhogy a K. T. ezen elv alól kivételeket is tesz, melyeket részint az a körülmény igazol, hogy a jogszabályok nemcsak magánérdekű jelentőséggel bírnak; részint annak folytán váltak szükségesekké, hogy az érintett viszonyok tartama gyakran igen hosszú, úgy, hogy ha reájuk nézve a régiebb szabályok és berendezések az egész idő alatt fentartatnának, ez sokkal több nehézséggel és hátránnyal járna, mint a mennyit a szerzett jogok elve észszerűen követelhet. E kivételek az »átmeneti és egyes intézkedések« közt tartalmaztatnak s különösen a következőkre vonatkoznak:

1. a keresk. cégjegyzékekre. Ezekre nézve a K. T. rendeli, hogy hatályba léptétől kezdve új cégjegyzékek nyittatnak s hogy a régiebb cégjegyzékekbe bevezetések csak annyiban történhetnek, a mennyiben ezek valamely korábbi bevezetés törlését czélozzák [K. T. 550. §.];

2. a cégbejegyzésekre, melyek azon kereskedők által is megtartandók, kik üzletüket a K. T. hatályba lépte előtt már megkezdették, akár voltak bejegyezve, akár nem.²⁾ E czélra a most említett időponttól

¹⁾ Fentartatott kifejezetten: a magy. földhitelintézetre vonatkozó 1871 XXXIV. tcz. (id. §. 2. bek.), kijelentetvén egyuttal az 561. §-ban, hogy a kivált szövetkezeti tagok felelősségére és az ellenük támasztható keresetek elévülésére vonatkozó határozatok (236., 238., 254. §§., v. ö. alább 113. §.) reá nem alkalmazandók; továbbá a régi Csódt. hatályának idejére az 1840 XVI. tcz. 9. §-a a hozomány, hitbér és jegyajándék bejegyzésére nézve (552. §.): A fenn nem tartott régiebb törvényeket és rendeleteket illetőleg kiemelendő, hogy alattuk nemcsak azokat kell érteni, melyek egészben a K. T. által szabályozott tárgyakra vonatkoznak, hanem azokat is, melyeknek csak egyes intézkedései bírnak ily tartalommal, a meddig ezek az intézkedések terjednek. Pl. az osztrák p. t. a biztosítási (1288—1291. §§.) és kiadói ügyletre (1164—1171. §§.) vonatkozólag, az 1868 LIV. tcz. a keresk. könyvek általi bizonyításra nézve (173. s k. §§.) stb. Nem értetnek ellenben a régiebb keresk. szokások, melyek a K. T. 1. §-a értelmében csak annyiban léptek hatályon kívül, a mennyiben a K. T. intézkedéseket tartalmaz.

²⁾ Feltéve, hogy a K. T. értelmében egyáltalában kereskedőknek tekintendők. A kereskedői minőség épügy mint a személyminőségek általában, melyek szerzett jogoknak nem tekinthetők, mindig a hatályban lévő

számítandó 6 hónapi határidő állapított meg [K. T. 551. §.], kimondatván egyuttal, hogy az új cégjegyzékbe történt bevezetés közzétételével vagy a most említett határidő elteltével a cégre vonatkozó s az eddigi cégjegyzékben foglalt összes bevezetések hatályukat veszítik [K. T. 554. §.];

3. a keresk. cégek mikénti használatára, melyre nézve azonban kimondatik, hogy, ha a K. T. hatályba lépte előtt már használt cég az érintett határidő alatt bejegyeztetik, a törvénynek a cégek használatára vonatkozó korlátozásai (11., 13., 14., 17. és 18. §§., v. ö. alább 26. §.) nem alkalmazhatók [K. T. 551. §. 2. bek.];

4. a cégvezetők re, a kikre nézve rendeltetik, hogy ha a keresk. üzlet tulajdonosa az általa a törvény hatályba lépte előtt adott cégvezetői jogosítványt a cégbejegyzéskor vagy az érintett 6 hónap eltelte előtt vissza nem vonja, a cégvezető a K. T.-ben megállapított hatáskörrel kirendelt cégvezetőnek tekintetik. [K. T. 555. §.];³⁾

5. a keresk. társaságokra. Ezekre nézve kimondatik, hogy a társasági szerződések és alapszabályok azon intézkedései, melyek a K. T. szerződésileg, illetve alapszabályilag meg nem változtatható, különösen a társaságnak harmadik személyek elleni jogviszonyaira vonatkoznak, az érintett határidő elteltével vagy a cégbejegyzés közzétételével hatályukat veszítik [K. T. 556., 559. §§.]. Különösen a K. T. előtti gyakorlat szerint keletkezett részvénytársaságokra és a szövetkezetekre nézve kimondja a törvény, hogy azok az új cégjegyzékbe az esetben is bevezetendők ugyan, ha keletkezésük tekintetében a K. T. által megállapított kellékeknek meg nem felelnek [K. T. 557. §.], tartoznak azonban alapszabályaikat az említett határidő alatt a K. T. értelmében módosítani [K. T. 558. §.];

6. a keresk. könyvekre, úgy azonban, hogy a K. T. hatályba léptéig történt bevezetések bizonyító erejére és ennek tartamára nézve a korábbi törvények alkalmazandók [K. T. 563. §.];

7. az elévülésre, mely azonban, ha a K. T. hatályba lépte előtt már megkezdett, csak akkor esik a K. T. határozatai alá, ha az elévülési idő a korábbi törvények szerint hosszabb; míg ha ezek szerint az elévülés betöltésére a K. T.-ben megállapított elévülési határidőnél rövidebb idő

törvény szerint ítélendő meg. Ennek folytán pl. a kufárok és házalók, a kik az 1864. évi cégrend. értelmében csak kötelezve nem voltak a bejegyzésre (2. §.), de jogosítva igen, még akkor sem jegyeztethették be magukat az új cégjegyzékbe, ha a régiben már be voltak jegyezve (v. ö. alább 17. §.).

³⁾ A K. T. visszaható ereje azonban e részben csak annyiban bír jelentőséggel, a mennyiben a korábbi törvények szerint a cégvezető hatásköre harmadik személyek irányában korlátozható volt, maga a hatáskör lényegileg azonos lévén. V. ö. 1840: XVI. tcz. 49., 51. §§. Vajjon a kereskedő maga az érintett határidő alatt bejegyeztette-e magát vagy nem, a vissza nem vont cégvezetői jogosítvány fennállására nézve közömbös. C. 517/86. (D. Uj f. 16., 6. l.), 605/86. (P. T. XIII. 15. l.).

kivántatik, a K. T.-nek az elévülésre vonatkozó határozatai nem alkalmazandók [K. T. 564. §.];⁴⁾

8. a hiteles alkuszok intézményére, mely a K. T. hatályba léptétől megszűntnek nyilváníttatik, köteleztetvén egyuttal az alkuszok könyveiket az említett határidő alatt az illetékes törvényszéknél letenni. A törvény hatályba léptéig vezetett alkuszi könyvek és kiállított kötlevelek bizonyító ereje szintén az előbbi szabályok szerint ítélendő meg [K. T. 565. §.]; végül

9. a női hozomány, hitbér és jegyajándéknak az 1840. évi XVI. tcz. 9. §-a által előírt bejegyzésére nézve, kimondatván, hogy, ha azok az említett határidő alatt az új cégjegyzékbe be nem jelentetnek, a mi a nő által is történhetik, csődbeli elsőbbségüket elvesztik [K. T. 552. §.]⁵⁾

11. §.

A kereskedelmi jog területi határai.

I. A magyar keresk. jog a magyar korona területén nyer alkalmazást (l. fentebb 1. §.). Valamint azonban az általános magánjog, úgy a keresk. jog hatálya sem esik mindig össze annak uralmi területével; sőt a nemzetközi kereskedelmi összeköttetések sűrűségénél fogva a keresk. jog terén még gyakrabban fordulhat elő, hogy a magyar bíró nem a hazai, hanem külföldi jog szerint tartozik itélni. Történhetik ez nevezetesen akkor, ha magyar honpolgárok külföldön, vagy külföldiek a belföldön keresk. ügyletekkel foglalkoznak,¹⁾ a mi, a művelt államok mai jogállapotát tekintve, általánosságban sehol sem esik megszorítás alá s a hazai jog által is megengedtetik.²⁾ Különösen jogukban áll az idegenek-

⁴⁾ Az a törvény nyer tehát alkalmazást, mely az adósra nézve kedvezőbb. Hasonlag a büntetőjogi elévülésre nézve 1880 XXXVII. tcz. 32. §. Az általánosan elfogadott magánjogi elveknek ez nem felel meg, mert ezek szerint a be nem fejezett elévülés nem adván szerzett jogot, az új törvény akkor is alkalmazandó, ha hosszabb elévülési időt szab, míg ha rövidebb időt állapít meg, ezen idő csak az új törvény hatályba léptétől számítható. V. ö. C. 31.896/96. (D. III. f. 6., 21. l.). Még nagyobb eltérés a Váltó T.-ben. melynek 117. §-a szerint mindig az előbbi törvény irányadó. V. ö. Szerző Váltójog 12. §. Így van ez szabályképen az osztrák polg. trk. szerint is. V. ö. 1852. kihird. nyilt p. XII. cz. 6. pont.

⁵⁾ V. ö. ehhez 1881 XVII. tcz. 267. §. és alább 21. §. 12. jegyzet.

¹⁾ V. ö. C. 704/94. (D. III. f. 1., 61. l.)

²⁾ Legalább annyiban, a mennyiben bel- és külföldiek közt nem tesz különbséget. Így különösen Ipart. 1. §. De kifejezetten is egyenlősíti a külföldieket a honpolgárokkal az osztr. p. t. 33. §-a. Egyébiránt már az 1492. évi LXXXIV. tcz. kimondja, hogy: »mercatores forenses et extranei, cujus-

nek a kereskedés gyakorlása végett úgy személyesen az országba jönni, mint meghatalmazottjaikat, utazóikat ide küldeni; továbbá nemcsak átmenetileg tartózkodhatnak az országban keresk. ügyletek megkötése végett, hanem jogosítva vannak itt állandóan is letelepedni s akár önálló üzletet, akár fióktelepet állítani, az sem tévén elvileg különbséget, vajjon a kereskedés egyénileg, vagy társas módon gyakoroltatik-e? E kereskedési szabadságnak csak az az egy általános feltétele van, hogy a külföldi állam azt a magyar honpolgárokkal szemben szintén elismerje, vagyis hogy közte és a magyar birodalom között e részben u. n. viszonyosság (*reciprocitás*) létezzék. A legtöbb állammal azonban a viszonyosság szerződésileg ki van kötve.³⁾ Szerződés hiányában és vita esetén az idegen annak tényleges gyakorlását bizonyítani tartozik.⁴⁾ Hogy kivételesen egyes üzletnek külföldiek által nem gyakorolhatók, a kereskedési szabadság általános elvét le nem rontja, a mint hogy ily kivételek annak szerződési kikötése esetében is fenn szoktak tartatni.⁵⁾

*cunque nationis existant, ad mercandum, seu forisandum in medium regni, ad loca alias consueta, ad forisandum et emendum ac cambiendum deputata, negotiationes suas peracturi accedant.**

³⁾ Így nevezetesen a következő államokkal: Ausztria (1878 XX. és 1887 XXIV. tcz.); Belgium (1892 VIII. tcz.); Bulgária (1897 XIX. tcz.); Dánia (1887 XXXVI. tcz.); Egyptom (1890 XLI. tcz.); Északamer. Egyesült-Államok (1827. aug. 27. keresk. szerz.); Franciaország (1884: VI. és 1885 XXVI. tcz.); Görögország (1887: XXXVII. tcz.); Japán (1898. évi XXXII. tcz.); Korea (1893 XXVII. tcz.); Nagybrittania (1876 XLIX. tcz.); Németalföld 1867. márcz. 26. keresk. szerz.); Németország (1878. évi XXXVI., 1888 V., 1892: III. tcz.); Olaszország (1888: XV., 1892 VI. tcz.); Oroszország (1860. szept. 2/14. keresk. szerz. és 1894 XXI. tcz.); Portugallia (1872: XXX. tcz.); Románia (1894 XIV. tcz.); Spanyolország (1881 XVI., 1895 XXV. tcz.); Svájc (1888 XXXVII., 1892 VII. tcz.); Svéd- és Norvégország (1874: XII. és 1894: XXI. tcz.); Szerbia (1882: XXX., 1893 XX. tcz.); Zanzibár (1889 III. tcz.).

⁴⁾ A bizonyításra nézve irányadó az 1868 LIV. tcz. 545. §-a, melynek értelmében a viszonyosság igazolására nézve kiállított bizonyítványoknak a külföldi követség hitelesítésével kell ellátva lenniök. Nem elég pedig egyes eseteket igazolni, melyekben a magyar honpolgárok a belföldiekkel egyenlő bánásmódban részesültek, hanem ki kell mutatni, hogy a viszonyosság mint állandó jogszabály követtetik. Ez áll a viszonyosság bizonyításáról minden más kérdésben is.

⁵⁾ Ily kivételek különösen a házalás, az alkuszi üzlet és a gyógyyszerészet tekintetében állapítottak meg.

II. A mi a nemzetközi összeköttetésekéből eredő jogviszonyokra alkalmazandó jogot közelebből illeti: erre nézve a keresk. jog általában intézkedéseket nem tartalmaz. A K. T. csak a külföldi részvénytársaságok, szövetkezetek és biztosító vállalatok belföldi letelepedésének feltételeit állapítja meg (l. alább 99., 186. §§.). Egyebekben tehát az általános magánjognak a jogszabályok területi határaitra vonatkozó elveire, az általános nemzetközi magánjog szabályaira vagyunk utalva, melyek első sorban a fennálló tételes törvényekből,⁶⁾ s a mennyiben ezek nem intézkednek, a nemzetközi szokásból és a viszonyok természetéből meritendők. Ezeknek alapul vétele mellett kell a keresk. jog különös viszonyaira nézve is megállapítani, vajjon azokra a hazai vagy pedig a külföldi s melyik külföldi jog alkalmazandó? a mi azonban már azért sem könnyű feladat, mert a tudomány és gyakorlat az általános elvek iránt is még csak kivételesen jutott megállapodásra. E nehézségek dacára megkísértjük a helyes feleletet némely általánosabb jelentőségű és gyakrabban előforduló kérdésre: ⁷⁾

⁶⁾ Nálunk az osztr. p. t. állít fel szabályokat a nemzetközi magánjogra nézve. V. ö. ennek 34—37. és 300. §§-t. Ehhez hozzájárul a bizonyításra nézve: 1868 LIV. tcz. 157., 179., 180., 545. §§. és 1893 XVIII. tcz. 63., 215. §§. A váltó jog területi határaitra nézve l. V. T. 95—97. §§. és hozzá: Szerző Váltójog 84. §.

⁷⁾ A keresk. jogot tárgyaló munkák alig foglalkoznak e kérdésekkel. Rendesen csak a nemzetközi magánjog általános elveire történik utalás. Így különösen *Goldschmidt* id. m., *Endemann* Handbuch d. Handels-, Wechsel- und Seerechts és *Massé* id. m., melyekben a nemzetk. magánjog elég nagy figyelemben részesül, sőt utóbbiban rendszeresen tárgyalatik, sem mennek nagyon bele a keresk. jogot érdeklő különös részletekbe. Kivétel *Lyon-Caen et Renault* id. m. De a nemzetközi magánjogot általában tárgyzó munkák is csak ritkán terjeszkednek ki a keresk. jog területi határaitra. Legtöbbször találni a következőknél: *Asser* Schets van het International Privaatrecht. Amsterdam, 1879., német ford. *Cohntól* 1880., francia *Riviertől* 1884.; *Bar* Theorie u. Praxis des Internationalen Privatrechts. 2. kiadás, 2. köt. 1889. *Weiss* Traité théorique et pratique de droit internat. privé. 2. köt. Paris, 1894. és *Vincent et Penaud* Dictionnaire de droit internat. privé. Paris, 1887. és Supplément 1888. és 1889. Továbbá a *Clunet* által kiadott *Journal du droit internat. privé*-ben. A hazai irodalomban l. *Szántó Mihály* Nemzetközi magánjog Budapest, 1893. 240. s k. l. Hasznos anyaggyűjteményt adott ki *Meili* Die Kodifikation d. internat. Civil- u. Handelsrechts. Lipcse, 1891. Egyes kérdések közül leginkább a keresk. társaságok nemzetközi jogállása tárgyalatott számos, tulnyomóan francia monografiákban.

1. A külföldiek személyes képessége keresk. ügyletekkel foglalkozni, azon állam törvénye szerint ítélendő meg, melynek polgárai.⁸⁾ Belföldön kötött ügylet azonban akkor is érvényes, ha a külföldi a belföldi törvény szerint foglalkozhatik keresk. ügyletekkel.⁹⁾

2. A kereskedői minőség megítélésénél azon állam törvénye irányadó, melynek területén az illetőnek keresk. telepe van, vagy ha több telepe volna, a hol a főtelep fekszik.¹⁰⁾ Ha azonban külföldi ember a belföldön bárcsak fióktelepet állít, az ennek alapján szerzett minőség a hazai törvény szerint ítélendő meg s ugyan-csak a hazai törvénynek lesz az illető alávetve mindazon jogi következményekre nézve, melyek a kereskedői minőségből folynak.¹¹⁾ Más szóval az idegen, ha az országban állandóan kereskedéssel foglalkozik, a honpolgárokkal egyenlő minősítés és bánásmód alá esik. Ez következik az erre vonatkozó szabályok közrendi természetéből, de a viszonyosság elve alapján sem követelheti az idegen, hogy saját hazája törvénye értelmében az országban esetleg még előnyösebb helyzete legyen, mint a honpolgároknak.¹²⁾

Összhangzás, valamint általában a nemzetk. magánjog terén, ugy a keresk. jogra vonatkozó kérdéseknél is csak kivételesen tapasztalható.

⁸⁾ Ez megfelel azon határozottan tulsulyban lévő felfogásnak, hogy a jog- és cselekvési képesség a honosság s nem a lakhely (*domicilium*) alapján határoztatik meg. E mellett nyilatkozott a IX. magyar jogászgyűlés is: *Biermann Mihály* kitűnő véleménye alapján (Évkönyv I. 3. s k. l., II. 13. s k., 279. s k. l.). A honossági elvet követi az osztr. p. t. (4., 34. §§.) és a Váltó T. (95. §.) is. L. utóbbira nézve *Szerző Váltójog* 84. §.

⁹⁾ A honpolgárok érdekében felállított kivétel, mely az általános nemzetk. magánjog terén is elismertetik. Felállítja e kivételt a Váltó T. 95. §. 2. bek. is.

¹⁰⁾ A lakhely elvével ez teljesen összhangzásban áll, mert a telep a kereskedő kereskedelmi lakhelye (l. alább 20. §.), ettől különböző polgári lakhely pedig keresk. ügyekben nem jöhet tekintetbe. A honosság pedig azért nem lehet irányadó, mert a kereskedői minőség nem a személy benne rejlő tulajdonsága, hanem foglalkozásának következménye.

¹¹⁾ Czeg minősége (ellenk. **B. T.** 1858/77. D. 28., 256. l. külföldi részvénytársaságra nézve), czégbejegyzés, keresk. könyvek vezetése, leltározás, mérlegszerkesztés stb. Hasonlóképen alá van vetve a külföldi az Ipartörvény követelményeinek.

¹²⁾ A viszonyosság sohasem értetik úgy, mintha a külföldiek oly bánásmódban volnának részesítendőek, melyben hazájukban részesülnek, hanem csak azt foglalja magában, hogy oly bánásmódban részesüljenek, mint a honpolgárok. Többre az idegenek észszerűen nem tarthatnak igényt s a

3. A keresk. könyvek kellékei az okiratok kellékeire általában vonatkozó szabály értelmében (*locus regit actum*) azon állam törvényei szerint bírálандók el, melynek területén a könyvek vezetettnek.¹³⁾ Bizonyító erejük mérve és tartama ellenben a belföldi jog (*lex fori*) szerint ítélendő meg.¹⁴⁾

4. A keresk. meghatalmazottak jogviszonyait úgy a főnökhöz, mint harmadik személyek irányában (hatáskör stb.), a főnök keresk. telepének, illetőleg azon telep joga szerint kell megítélni, melyen alkalmazva vannak.¹⁵⁾

5. A keresk. társaságok minősége, jogi természete és jogviszonyai azon állam törvénye szerint ítélendő meg, melyhez a társaság tartozik.¹⁶⁾ Ezen állami hozzátartozás pedig, vagyis a keresk. társaságok nemzetisége, a társaság székhelye által állapítatik meg.¹⁷⁾ Ha azonban külföldi társaság belföldön fióktelepet állít, a társaság és itteni képviselőinek minősége s az ebből folyó

nemzetközi szerződésekben is csak ez biztosítottik. Ez a viszonyosság a laki viszonyosságnak is nevezetik, ellentétben az u. n. anyagi viszonyossággal, mely a megtorlást (*retorsio*), vagyis azt jelenti, hogy a külföldiek oly bánásmód alá esnek, melyben a honpolgárok a külföldi államban részesülnek, ha ez a belföldiekkel szemben kedvezőtlenebb. Utóbbi a kereskedés gyakorlására nézve sincs kizárva s a részvénytársaságok, szövetkezetek és biztosítóvállalatok tekintetében azt maga a K. T. is rendeli. V. ö. 217. §. 3. pont.

¹³⁾ V. ö. 1868 : LIV. tcz. 179. §., mely szerint a külföldiek a viszonyosságon felül igazolni tartoznak, hogy az illető állam törvényei szerint bizonyító erejű könyvek vitelére jogosítvák s hogy könyveiket azon törvények szabályai szerint vitték. Ez nyilván a külföldön vezetett könyvekre vonatkozik; míg ha a külföldi a belföldön vezet könyveket, ezek a belföldi törvény alatt állanak. V. ö. id. t. 180. §. is az okiratokra nézve általában.

¹⁴⁾ A perjog terén uralkodó területiségi elv értelmében; bár sokan a bizonyítást az anyagi jogra tartozónak tekintvén, az erre vonatkozó szabályok alkalmazását követelik. V. ö. Szerző Polg. törvénykezés rendje I. 8. §. Az általunk a keresk. könyvekre nézve vallott felfogás határozott kifejezést nyert a Szerbiával kötött jogsegélyszerződésben: 1882. évi XXXII. tcz. 1. cz.

¹⁵⁾ A keresk. meghatalmazottak az üzletnek kiegészítő szervei, nem alkalmazható tehát rájuk más jog, mint a mely alatt a kereskedő üzletére nézve áll.

¹⁶⁾ Ezen jog szerint kell megítélni, vajjon a társaság keresk. társaság-e, bir-e jogi személyiséggel, kik és miképen képviselik a társaságot, minő a tagok felelőssége stb.

¹⁷⁾ Ettől független állami hozzátartozás, miként a természetes személyeknél, nem képzelhető. A székhely irányadó akkor is, ha a társasági szerződés más országban jött létre, s habár a társaság tagjai más állam polgárai. V. ö. K. V. T. is (Jogt. Közl. 94. 49. sz.). Az sem jön kérdésbe

következmények, épugy mint az egyes kereskedőnél, a belföldi törvény szerint ítélendők meg.¹⁸⁾

6. Az egyes kereskedelmi ügyletek ebbeli minősége rendszerint azon ország törvénye szerint bírálendő el, melynek területén az ügylet megkötöttetett (*lex loci contractus*).¹⁹⁾ A mennyiben azonban az ügylet minőségétől a birói hatáskör függ, a belföldi törvény irányadó.²⁰⁾

III. A külföldi jog alkalmazása elvileg épugy hivatalból foglalhat helyet, mint a belföldi jog alkalmazása s csak abban van különbség, hogy a biró a külföldi jogot ismerni nem köteles, minélfogva, ha tényleg nem ismeri, annak bizonyítása válik szükségessé, mi mellett azonban a biró a felektől fel nem hozott forrásokat is felhasználhat és az e végre szükséges lépéseket hivatalból is megteheti.²¹⁾ Ha ily módon a külföldi jog ki nem derithető, az veendő fel, hogy a külföldi jog a hazaitól nem különbözik s ehhez képest a hazai jog alkalmazandó.²²⁾

magában véve, hol van a vállalat tárgya? Így pl. külföldön székelő társaság, melynek a belföldön gyára, bányája, vasutja van: külföldi társaság.

¹⁸⁾ Így pl., ha külföldi kölcsönös biztosító társaság, mely a külföldi törvény szerint nem keresk. társaság, sem a szövetkezetekhez nem számítatik (így Németországban), belföldön fióktelepet állít, az itt mégis keresk. társaságnak, nevezetesen szövetkezetnek tekintendő.

¹⁹⁾ Azon tulsulyban lévő és szabályképen nálunk az osztr. p. t. (36., 37. §§.) által követett felfogás értelmében, hogy a megkötési hely törvénye az, mely a szerződések minőségére és hatásaira nézve a felek akaratának megfelel, hacsak világosan más törvényt nem tartottak szem előtt. Csak Németországban kerekedett felül *Savigny* óta az a nézet, hogy a teljesítési hely törvénye irányadó. L. ez értelemben **C.** is 704/94. (D. III. f. 1., 61. l.) és 440/95. (Jogt. K. 95. 45. sz.). Másutt a teljesítési hely törvénye legfelebb azokra a kérdésekre alkalmaztatik, melyek közvetlenül a teljesítésre vonatkoznak s ezt követi a K. T. is a 326. §-ban (l. alább 145. §.).

²⁰⁾ Azaz az ügyletek a l a k i értelemben vett keresk. minősége, a mi perjogi kérdés lévén, a területiségi elv alá esik.

²¹⁾ V. ö. 1893 XVIII. tcz. 63., 215. §§. Másként az 1868 : LIV. tcz. 157. és 545. §§. szerint.

²²⁾ V. ö. **C.** 58/84. (D. Uj f. 9., 258. l.), **B. T.** 4242/77. (D. 28., 267. l.) és *Szerző Váltójog* 84. §. Ez ki nem kerülhető, ha azt akarjuk, hogy a biró, a mire törvénynél fogva kötelezve van (1869 IV. tcz. 22. §.), ítéljen.

12. §.

A kereskedelmi jog irodalma.¹⁾

I. Jóllehet a keresk. jog már a középkorban fejlődött ki, irodalma csak az ujkorban veszi kezdetét és pedig először Olaszországban. A keresk. szokások és statutumok, valamint a keresk. bíróságok döntvényei bő anyagot szolgáltatnak részben igen beható vizsgálatokra, melyek még jelenleg is nagy értékkel bírnak.

Straccha Tractatus de mercatura seu mercatore. Velencze, 1553. Azon felül több más értekezés. — *Scaccia* Tractatus de commerciis et cambio. Róma, 1618. — *Ansaldus de Ansaldis* Discursus legales de commercio et mercatura. Róma, 1689. — *Casaregis* Discursus legales de commercio. 2 köt. Genua, 1707. — *Marquardus* Tractatus politico-iuridicus de iure mercatorum et commerciorum singulari. 2 kötet. Frankfurt, 1662.

II. A XVII. század vége felé élénk irodalmi tevékenység fejlődik ki Franciaországban, különösen az 1673. és 1681. évi keresk. törvények folytán, melyek beható magyarázat tárgyává tétettek; míg a *Code de Commerce* megalkotása után a francia nemzetnek a keresk. jog irodalmában is vezérszerep jut.

Savary Le parfait négociant. Páris, 1675. Irt számos szakértői véleményt (*parères*) is, melyek összegyűjtve 1688-ban adattak ki. — *Bornier* Edit du roy servant de reglement pour le commerce. Páris, 1678. — *Jousse* Commentaire sur l'ordonnance du commerce. Páris, 1755. — *Pardessus* Cours de droit commercial. 4 kötet. Páris, 1814—1816. Később 6 kötetben, 6. kiadás ismét 4 kötetben *Rozièretől*. Páris, 1856—1857. — *Fréméry* Études de droit commercial. Páris, 1833. — *Bravard-Veyrières* Traité de droit commercial. Kiadta *Demangeat* 6 kötet. Páris, 1862—1875. 2. kiadás 1888—92. — *Massé* Le droit commercial dans ses rapports avec le droit des gens et le droit civil. 6 kötet. Páris, 1844—1848.; 3. kiadás 4 kötetben 1873—1874. — *Delamarre et Lepoitvin* Traité du contrat de commission et des obligations conventionnelles en matière de commerce. 6 kötet. Páris, 1840—56.; 2. kiadás 1861-ben ezen czim alatt: Traité théorique et pratique de droit commercial. — *Bédarriide* Droit commercial. Commentaire du code de commerce 18 köt. Páris, 1854 óta. Egyes kötetek újabb kiadásokban. — *Alauzet* Commentaire du code de commerce et de la législation commerciale. 4 köt. Páris, 1856—1857.; 3. kiadás, 8 köt. 1879. — *Boistel* Cours de droit commercial. Páris, 1875. 4. kiad. 1890. — *Lyon-Caen et Renault* Précis de droit commercial. 2 köt. Páris, 1875—1885. 2. kiadás 10 kötetben e czim alatt: Traité de

¹⁾ E helyütt csak a jelesebb általános jelentőségű munkákat emeljük ki, fentartván magunknak, hogy az illető helyeken még további irodalmi közléseket tegyünk. A kiadási év az első kiadásra vonatkozik, ha más nincs kitéve.

droit commercial. 1888-tól (eddig 8 kötet). 3. kiad. 1889—1899. — *Thaller* Traité élémentaire de droit commercial. Páris, 1897—98. 2. kiad. 1899. — *Valabrègue* Nouveau cours de droit comm. Páris, 1898. — *Nouguier* Des tribunaux de commerce, des commerçants et des actes de commerce. 3 kötet. Páris, 1844. Szótárak: *Devilleeneuve et Massé* Dictionnaire du contentieux comm. et industriel. 6. kiadás *Dutructól* 2 kötet. Páris, 1875. — *Goujer et Merger* Dictionnaire de droit comm. 3. kiadás *Ruben de Couder*-től 6 kötet. Páris, 1877—81.; Supplément 2 köt. 1897—98. — *Birói* gyakorlat: *Sirey et Gilbert* Code de commerce annoté. Páris, 1851. Supplément 1866. 3. kiad. 1898. — *Muzard* Répertoire alphabétique de jurisprudence commerciale. 2 köt. Páris, 1891. — Folyóiratok: *Thaller* Annales du droit commercial français, étranger et international. 1885 óta. — *Teulet et Camberlin* Journal des tribunaux de commerce. 1852 óta. — *Le Hir* Revue de droit commercial, 1837 óta.

III. A belga irodalom a belga keresk. jog reviziója előtt szorosan a francia irodalomhoz csatlakozott. A revizió óta önállóbb.

Namur Le code de commerce belge révisé, 3 kötet. Bruxelles, 1876—1877. 2. kiadás. 1884. — *Nyssens et Debaets* Commentaire législatif du code de commerce. 3 köt. Bruxelles, 1881—1888.

IV. Az olasz irodalom sokáig pangott s legujabb időig a francia irodalom kizárólagos befolyása alatt állott. A K. T. reviziója óta s a német irodalom hatása alatt nagyobb lendületet vett.

Borsari Il codice di commercio del regno d'Italia. 2 kötet. Torino, 1868—1870. — *Carnazza-Puglisi* Il diritto commerciale secondo il codice di commercio del regno d'Italia. 2 kötet. Milano, 1868. — *Vidari* Corso di diritto commerciale. 9 kötet. Milano, 1877—1889. 4. kiadás 1893 óta. — *Marghieri* Il diritto commerciale italiano. 2. kiad. 3 kötet. Napoli, 1886—1893. — *Castagnola e Gianzana* Codice di commercio, testo, fonti, commenti et giurisprudenza, füzetekben. Torino, 1883 óta. — *Ascoli, Balaffio, Cuzzi,* *Marghieri, Supino* etc.: Il Codice di commercio italiano commentato, füzetekben. Verona-Padova, 1883 óta. — *Galdi* Codice di commercio. 2 kötet. Napoli, 1884. — *Franchi* Manuale del diritto commerciale italiano. 2 kötet. Torino, 1890. — *Vivante* Trattato di diritto commerciale. 4 kötet. Torino, 1893—1900. — Folyóirat: *Supino e Serafini* Diritto commerciale. Pisa, 1883 óta.

V. Gazdag és önálló irodalmat mutat fel Németalföld.

Holtius Voorlezingen over handels- en zeeregt. 3 köt. Utrecht, 1861. — *Wal* Het Nederlandsche handelsregt. 3 kötet. Leyden, 1861—1870. — *Diephuis* Handboek voor het Nederlandsche handelsregt. 3 kötet. Groningen, 1865—1867. — *Kist* Beginselen van handelsregt. 6 kötet. Amsterdam, 1867—1877. 2. kiad. 1874—84. — *Asser* Schets van het Nederlandsche han-

delsregt. 4. kiadás. Amsterdam, 1885. — *Molengraaff* Leidraad by de beoefning van het Nederlandsche handelsregt. Haarlem, 1889.

VI. A spanyol és portugalliai irodalomból említést érdemelnek:

Tapia Elementos de jurisprudencia mercantil. Paris, 1870. — *Gomez de la Serna*Codigo de comercio. 6. kiadás. Madrid, 1875. — *Eixala* Instituciones de derecho mercantil de España. 5. kiadás. Barcellona és Madrid, 1870. — *Reus y Garcia* Codigo de commercio de 1885 commentado. Madrid, 1886. — *Soler y Castello* Codigo de comm. comentado. Madrid, 1886. — *Estasén* Instituciones de derecho mercantil. 7 köt. Madrid, 1890—1895. — *Alvarez del Manzano* Curso de derecho mercantil. Madrid, 1890—1897. — *Carreras y Gonzáles és Gonzáles Revilla* Derecho mercantil. 2. kiadás. Madrid, 1893. — *Elmore* Tratado de derecho mercantil. 2 köt. Madrid, 1900. — *Da Silva Lisboa* Principios di direito mercantil. 7 köt. Lissabon, 1810—1828. — *Azevedo e Silva* Commentario ao novo Codigo commercial portuguez. Lissabon, 1888—89.

VII. Az angol-amerikai irodalom általános kereskedelemjogi művekben aránylag szegény. A keresk. jog tulnyomóan a polgári jog körében és külön monografiákban tárgyalatik.

Smith Compendium of mercantile law. London, 1834. 10. kiadás *Macdonell* és *Humphreystől* 2 köt. London, 1890. — *Chitty* Treatise on the laws of commerce. 4 köt. London, 1824. — *Levi* Commercial law, its principles and administration. 2 köt. London, 1850—1852. 2. kiad. e czim alatt: International commercial law. 2 kötet. London, 1863. — *Bell* Commentaries on the law of Scotland and on the principles of mercantile jurisprudence. 7. kiadás. 2 kötet. Edinburg, 1870. — *Addison* On contracts, 8. kiadás *Smithtől*. London, 1883. — *Anson* Principles of the English law of contract and of agency. 5. kiadás. Oxford, 1888. — *Pollock* Principles of contract. 4. kiadás. London, 1885. — *Hurst és Cecil* Principles of Commercial law. London, 1891. — *Stevens* Elements of mercantil law. London, 1897. — *Kent* Treatise on commercial and maritime law. London, 1837. 12. kiadás. 1873. Kivonat szerző: Commentaries on American law cz. 4 kötetes munkájából, melynek II. és III. kötete a kereskedelmi jogra vonatkozik. — *Parsons* Laws of business. Hartford, 1887. és The law of contracts. 7. kiad. 3 kötet. Boston, 1873. — *Wharton* Commentary on the law of contracts. 2 kötet. Philadelphia, 1882.

VIII. A német-osztrák irodalom a német K. T. előtti időben meglehetősen szegény. Azóta gazdagabb és egyes képviselőiben más nemzeteket felülhalad. A külön kereskedelemjogi munkák mellett egyes közös és részleges magánjogok fölött irt művek is tárgyalják a keresk. jogot.

Brinckmann Lehrbuch des Handelsrechts, folytatva *Endemann* által. Heidelberg, 1853—1860. — *Thöl* Das Handelsrecht, 2 köt. Göttingen, 1841.

(a II. kötet váltójog). Az I. kötet 5. kiadása a német K. T. alapján átdolgozva 2 kötetben 1875—76., 6. kiadás egy kötetben 1879. Ehhez egy III. kötet 1880-ban, mely a fuvarozási ügyletet tárgyalja. — *Goldschmidt* Handbuch des Handelsrechts. I. kötet 2 részben. Erlangen, 1864—1868. 2. kiadás: I. kötet, Stuttgart, 1875., II. kötet. 1. füzet 1880., 3. kiadás. I. kötet. 1. füzet 1891. A legkitünőbb mű, mely a keresk. jog terén megjelent; annál nagyobb kár, hogy nincs befejezve. E mellett System des Handelsrechts im Grundriss 1887. 4. kiadás. Stuttgart, 1892. — *Endemann* Das deutsche Handelsrecht. Heidelberg, 1865. 4. kiad. 1887. és többek közreműködésével: Handb. des deutschen Handels-, See- und Wechselrechts. 4 köt. Lipcse, 1881—84. — *Hahn Frigyes* Kommentar zum allg. deutschen Handelsgesetzbuch. 2 köt. Braunschweig, 1862—1867. 2. kiad. 1871—1883. 4. kiad. I. köt. 1894. — *Anschütz és Völzendorff* Kommentar z. allg. d. Handelsgesetzbuch. 3 köt. Erlangen, 1867—1873. 2. kiad. *Allfeldt* 1894. — *Puchelt* Kommentar z. allg. d. Handelsgesetzbuch. 2 köt. Lipcse, 1874. 4. kiadás *Förtsch* 1893—1894. — *Makover* Das allg. d. Handelsgesetzbuch mit Kommentar. 1862. 12. kiadás az új K. T. alapján 1898—1901. — *Keyssner* Allg. d. Handelsgesetzbuch. Stuttgart, 1878. — *Behrend* Lehrbuch des Handelsrechts. I. kötet. Berlin és Lipcse, 1880—96. — *Cosack* Lehrbuch d. Handelsrechts. Stuttgart. 4. kiadás az új K. T. alapján 1898. 5. kiadás 1900. — *Gareis és Fuchsberger* Das allg. d. Handelsgesetzbuch. Berlin, 1891. — *Staub* Kommentar zum allg. d. Handelsgesetzbuch. 6. és 7. kiadás az új K. T. alapján. Berlin, 1899—1901. — *Lehmann és Ring* Kommentar zu den Nebengesetzen. Das Handelsgesetzbuch. I., II. Berlin, 1899—1900. — *Düringer és Hachenburg* Handelsgesetzbuch. Mannheim, 1899—1901. — *Goldmann* U. a. 1900. — *Stubenrauch* Handbuch des österreichischen Handelsrechts. Bécs, 1863. — *Brix* Das allg. d. Handelsgesetzbuch vom Standpunkt der österr. Gesetzgebung. Bécs, 1868. — *Canstein* Lehrbuch des österreichischen Handelsrechts I. köt. Berlin, 1895. — *Pollitzer* Das österreichische Handelsrecht. Bécs, 1895. — *Birói gyakorlat*: Entscheidungen des Reichs-Oberhandelsgerichts 1871—74. 25 köt. és Entsch. des Reichsgerichts in Civilsachen. 1879 óta. — *Fuchsberger* Sämtliche Entscheidungen des Reichs-Oberhandelsgerichts u. Reichsgerichts auf d. Gebiete des Handelsrechts. 3. kiad. Giessen, 1900. — *Adler és Clemens* Sammlung von Entscheidungen zum Handelsgesetzbuch (osztrák) 8 köt. Bécs, 1868—92. — *Folyóiratok*: Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht. Kiadva *Goldschmidt* s mások által 1858-tól. — Archiv für Theorie und Praxis des allg. deutschen Handelsrechts. Kiadta *Busch* 1862—88.

IX. A mi végül a magyar keresk. jog irodalmát illeti, ez az 1840. évi törvényhozás folytán vette kezdetét. Mig azonban a váltójog elég kiterjedt művelésben részesült, addig a keresk. jogra csak mellékes figyelem fordított. A K. T. megalkotása óta a keresk. jog is nagyobb mérvben képezi a tudományos irodalom tárgyát úgy önálló munkákban, mint nagyobb-kisebb értékezekben és folyóirati közleményekben.

Apáthy István Kereskedelmi jog a magyar keresk. törvény alapján, tekintettel a nevezetesebb európai törvényekre. Budapest, 1876. 2. kiadás. 1886. — Schnierer Gyula A keresk. törvény magyarázata. Budapest, 1876. Német fordítás 1877. — Neumann Ármán A keresk. törvény magyarázata. 3 köt. Budapest, 1878—82. 2. kiadás. 2 köt. 1892—95. — Mutschenbacher Victor A keresk. jogtudomány elemei. Pécs, 1884. — Klupaty Antal A magyar keresk. jog kézikönyve. 2 köt. Budapest, 1894—95. — Szerző jelen munkájának 1. kiadása. Budapest, 1884. 2. kiadása 1892—93., 3. kiadása 2 kötetben 1895. 4. kiadása 1898. — Horvát nyelven: Vrbanić Trgovački zakon. Zágráb, 1892. — Birói gyakorlat; Szerző A magyar keresk. törvény kapcsolatban az arra vonatkozó törvényekkel, rendeletekkel és döntvényekkel. 2. kiadás. Budapest, 1901. — Barna Ignác Keresk. törvény a m. k. Curia stb. elvi jelentőségű határozataival feldolgozva. Budapest, 1886. 2. kiadás 1894. — Márkus Dezső Felsőbíróságaink elvi határozatai. 2. kiadás 4 kötet. Budapest, 1894. és folytatások. — Grecsák K. Curiai határozatok kereskedelmi, váltó- és csődügyekben 1896., 1897., 1898. években. Budapest, 1899. II. köt. 1899. Budapest, 1900. — Félegyházy Ágost Szemelvények a tőzsdebíróság gyakorlatából. Budapest, 1887. — Folyóiratok: A keresk. jog és ismeretek tára. Szerkesztő Róth Pál 1891—93. (megszűnt). — Tőzsdei értesítő. Kiadja a budapesti áru- és értéktőzsde tanácsa 1892 óta, szerk. Félegyházy Ágost.

ELSŐ RÉSZ.

Kereskedők és kereskedelmi társaságok.

ELSŐ CZIM.

Kereskedők általában.

13. §.

A kereskedő fogalma.

I. Jóllehet a keresk. jog nem egyedül a kereskedői osztály joga, a kereskedői minőség mégis alapvető jelentőséggel bír. Így nevezetesen a mennyiben a K. T. bizonyos jogokat és köteleességeket állapít meg, melyek csak a kereskedőkre vonatkoznak,¹⁾ továbbá a mennyiben bizonyos ügyletek is csak azon feltétel alatt kereskedelmiek, ha kereskedőktől származnak (l. alább 114. s k. §§.). Amde az, hogy ki tekintendő kereskedőnek, sem a közéletben, sem az elméletben nem jelentkezik oly határozottan, hogy kételyek fel ne merüljenek. Ez okból szükséges volt a kereskedő fogalmát magában a keresk. törvényben szabatosan megállapítani, hogy ez által annak alkalmazása minél biztosabbá tétessék.²⁾

¹⁾ Ezek részint a kereskedői minőségből mint ilyenből folynak, tekintet nélkül az egyes ügyletekre, részint a kereskedőt az általa kötött ügyletekből illetik. Az első osztályba tartozók vonatkoznak: 1. a keresk. czégekre és a cégbejegyzésre; 2. a keresk. könyvekre; 3. leltár felvételére és mérleg szerkesztésére; 4. a keresk. könyvek és üzleti levelek megőrzésére; 5. az üzleti személyzethez való viszonyra. A második osztályba tartozó jogokat és kötelezettségeket állapítanak meg a K. T. 283., 284., 285., 291., 299., 309. és 320. §§-ai; továbbá az egyes ügyletekre vonatkozó czimek, a mennyiben azon főről van szó, a kinek kereskedőnek kell lennie (bizományos, szállítómányozó, fuvarozó, közraktár, biztosítási vállalat, kiadó, alkusz).

²⁾ Megteszi ezt kivétel nélkül minden keresk. törvény, kezdve a francia *Code de commerce*-en, mely e részben épugy, mint a kereskedő fogal-

II. A keresk. törvény értelmében kereskedő az, »ki saját nevében keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik« [K. T. 3. §.]. E szerint, hogy valaki kereskedőnek tekintessék, szükséges:

1. hogy keresk. ügyletekkel foglalkozzék. Minő ügyletek ezek? azt a K. T. csak később a II. részben határozza meg; a kereskedő fogalma teljes tartalmát tehát csak ott nyeri. Előre is kiemelendő azonban, hogy a K. T. a kereskedő fogalmának megállapításánál nem gondol a keresk. ügyletek minden nemére, mert, a mint látni fogjuk, vannak keresk. ügyletek, melyek a kereskedői minőséget már feltételezik. Ezek tehát itt nem értetnek, hanem épen csak azok, melyek a kereskedői minőség megalapítására szolgálnak, vagyis az u. n. alapügyletek. Vajjon aztán ezek az u. n. tárgyilagos, avagy pedig az u. n. alanyi keresk. ügyletek osztályába tartoznak-e? a kereskedői minőség megállapítása szempontjából közömbös;

2. megkívántatik, hogy keresk. ügyletekkel saját nevében foglalkozzék; a mi annyit jelent, hogy keresk. ügyletekben jogilag mint szerződő fél szerepeljen, keresk. ügyletekből közvetlenül saját személyében jogosítva és kötelezve legyen. Ellenben nem jön tekintetbe, vajjon az illető polgári neve alatt szerződik-e avagy attól különböző céget használ, vajjon kizárólag saját avagy részben vagy egészben más rovására, kockázatára foglalkozik-e keresk. ügyletekkel,³⁾ s vajjon ezeket maga vagy mások által köti-e meg?⁴⁾

mának mikénti meghatározására nézve (*Sont commerçants ceux qui exercent des actes de commerce, et en font leur profession habituelle*), mintául szolgált. Az új német K. T. azonban mellőzte ismét a kereskedő fogalmának szabatos meghatározását, a mennyiben a cégbejegyzés feltétele mellett minden ipari vállalatot, a mely neménél vagy terjedelménél fogva kereskedelmileg berendezett üzemet követel, kereskedelmi vállalatnak ismer el (2. §.).

³⁾ Így pl. ha valaki az üzleti tőkét mástól kapja, a kinek meghatározott összeg levonása után az egész hasznot kiadni tartozik, a ki azonban a veszteséget is egyedül viseli: azért ő mégis kereskedő, ha az ügyletek az ő nevében kötötnek. Ellenk. B. T. 54/97. (P. T. 35., 177. l.), mely szerint oly esetben, midőn valaki az üzleti tőkét adja s az üzlet vezetésére befolyást gyakorol, akkor is üzlettulajdonosnak tekintendő, ha az üzlet az azt vezető nevében áll, utóbbi ily esetben csak üzletvezető lévén, a kinek eljárásáért az üzlet tulajdonosa felelős. Valamely üzlet haszonbérlete esetén is mindig arra kell nézni, kinek nevében folytatattik az üzlet? Ha a haszonbérbeadó nevében, akkor ő a kereskedő, ellenkező esetben (s ez a rendes) a haszonbérelő. Utóbbi áll akkor is, ha a haszonbérelő a haszonbérbeadó nevét ugyan, de

3. szükséges, hogy keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozzék. Ez akkor forog fenn, ha valaki nem pusztán a kedvező alkalom által indítatva (alkalomadtán), egyes meghatározott keresk. ügyleteket köt, hanem akarátát állandóan, eleve meg nem határozott és meg nem határozható számu keresk. ügyletek rendszerinti megkötésére irányozza, vagyis keresk. ügyletekkel hivatászerűleg foglalkozik. Egyes esetekben az iparszerűség megállapítása nehézségekbe ütközhetik; többnyire azonban megfelelő nyilatkozatokból és tényekből következtethető,⁵⁾ bár e tekintetben nagy óvatosság szükséges. Az ügyletek gyakoriságából vagy szokottságából az iparszerűség nem következtethető feltétlenül;⁶⁾ époly kevésbé abból a körülményből, hogy valaki azért foglalkozik keresk. ügyletekkel, mert állandó jövedelmet akar magának szerezni.⁷⁾

saját cége gyanánt használja. V. ö. alább 26. §. Az állammal szerződéses viszonyban álló dohánytőzsdébirtokosok, só- és lőporárusítók is kereskedők, mert az eladás közvetlenül nem az állam, hanem az illető elárusítók nevében történik. V. ö. B. T. 620/78. (Márkus IV. 17. l.), C. 661/90. (P. T. 21., 16. l.). Ellenben a regálebérlok (ut-, hid-, kövezetvám-, italmérési adóbérlok) nem kereskedők a K. T. értelmében, mert az állam, község stb. nevében járnak el. V. ö. Pestv. tvsz. 78/95. (D. III. f. 5., 342. l.) De azért kamarai illetéket tartoznak fizetni, mert az Ipart. alá esnek.

*) A régibb, különösen olasz elmélet és gyakorlat szerint a saját tevékenység a kereskedői minőség lényeges kellékét képezte, úgy hogy az, a ki maga az üzletben tevékeny nem volt, kereskedőnek nem tekintett. V. ö. Goldschmidt id m. I. 452. l. Az újabb törvényhozások azonban e kellektől eltekintenek, miért is pl. a kiskorú is kereskedő, ha az üzlet az ő nevében áll, habár abba egyáltalában be nem foly. A jogi személyek öncselekvőleg már természetüknél fogva nem léphetnek fel.

5) Így pl. abból, hogy valaki üzlethelyiséget berendez, ajtaja fölött cégtáblát függeszt ki, cégét bejegyezteti, körleveleket bocsát ki, állandó segédszemélyzetet alkalmaz, szabályszerű keresk. könyveket vezet stb. Mindezek azonban csak tényleges vélelmek, melyek a bíró által szabadon mérlegelhetők. Még ha valaki kifejezetten kereskedőnek nevezi magát, sem következik okvetlenül, hogy ő kereskedő.

6) Így pl. az, a ki gyakran a tőzsdén játszik, részvényeket, állampapirokat vesz, gabonakötésekkel üzérkedik, nem okvetlenül kereskedő, mert ezen ügyletek mégis alkalmoszerűek lehetnek, így nevezetesen, ha nem a tőzsde rendes tagja: v. ö. B. T. 2566/96. (T. É. 96. 9. sz.) Épugy nem szól másrészt az iparszerűség ellen az a körülmény, hogy az ügyletek száma igen csekély; lehet, hogy még egyetlen ügylet sem kötöttett s mégis az iparszerűség már fenforog, pl. ha valaki üzlethelyiséget berendez, cégét bejegyezteti stb. Az első ügylet, a mely kötöttetik, már az iparszerűség ténye.

7) Legjobb példa a tőzsd especulatio, mely sok embernél állandó jöve-

Hasonlóképen nem döntő az iparszerűség megállapítására, vajjon valaki keresk. ügyletekkel kizárólag, avagy csak más hivatás mellett, főképen avagy mellékesen foglalkozik-e,⁸⁾ mely utóbbi esetben azonban kereskedőnek épen csak addig tekintendő, a meddig a kereskedelmi foglalkozás terjed.⁹⁾ Kétség esetében az

delmi forrás, a nélkül mégis, hogy azt iparszerűleg üzné. Sokan épen abban látják az iparszerűség kritériumát, hogy valaki állandó jövedelemszerzés végett foglalkozik keresk. ügyletekkel. Azonban valamint a kereskedelemhez általában, úgy ahhoz, hogy valaki kereskedő legyen, sem szükséges okvetlenül a nyereszkedési szándék. A mint fenforoghat a nélkül, hogy az illetőt kereskedővé tenné, úgy megfordítva hiányozhatik s azért mégis kereskedővel van dolgunk. V. ö. *Értekezl.* jk. 129. l. A szövetkezetek kétségtelenül kereskedők a K. T. értelmében, pedig nem az a céljuk, hogy nyereszkedjenek.

⁸⁾ Valaki kizárólag keresk. ügyletekkel foglalkozhatnak s még sem fejt ki iparszerű tevékenységet, pl. tőkepenzes, a ki gyakran bár, de mégis alkalmasszerűleg tőzsdei vagy más ügyleteket köt. Megfordítva: valaki keresk. ügyletekkel csak mellékesen foglalkozhatnak, s ebbeli foglalkozása mégis iparszerű, pl. földbirtokos, a kinek czukorgyára, szeszgyára, vashámora stb. van. (K. T. 259. §. 6. pont.)

⁹⁾ E megkülönböztetés nélkül a legvísszásabb következményekre jutnánk. Gondoljunk pl. földbirtokosra, a kinek gőzmalma van s a ki ez alapon kereskedő. Ha kereskedői minősége a gőzmalmi üzleten túl is terjedne, akkor üzleti könyveibe, leltáraiba és mérlegeibe az ő földbirtokát is fel kellene venni (K. T. 25., 26. §.); minden szerződése, a melyről be nem bizonyíttatik, hogy az a gőzmalmi üzlet folytatásához nem tartozik, minden kötelezvénye, melyből az ellenkező ki nem tűnik, keresk. ügyletnek volna tekintendő (K. T. 261. §.) s minden szabály, mely a kereskedőkre az üzletre való vonatkozás vagy az ügylet keresk. minőségének feltétele nélkül állíttatik fel, reá akkor is alkalmazást nyerne, ha nem mint gőzmalomtulajdonos jár el (pl. az általa kiállított vagy elfogadott nem rendeletre szóló utalvány keresk. utalvány volna: K. T. 291. §.). A K. T. a kereskedői minőséget ennyire kiterjeszteni bizonyára nem akarta. Nem tartjuk azonban helyesnek a német *Hahn Frigyes* (Commentar I. 17. s k. l., II. 58. s k. l.) által felállított azt a nézetet, mely szerint a kereskedő egyáltalában (tehát ha nem is más a hivatása) csak az üzlet körében tekintendő kereskedőnek. Ily korlátozás nem egyeztethető össze sem azzal, hogy az üzlet zárt kört nem képez, sem a K. T. tételes intézkedéseivel, nevezetesen a 259. §. 2. bek.-vel. V. ö. különösen *Goldschmidt* id. m. I. 463. s k. l.; C. is 999/94. (Jogt. K. 94., 40. sz.). A francia jog még az általunk felállított korlátozást sem fogadja el. Így pl. ügyvéd, bíró, közjegyző stb., habár keresk. ügyletekkel csak mellékesen foglalkozik, csődbe juthat, pedig a francia *Code de com.* szerint csak kereskedők ejthetők csődbe. V. ö. *Lyon-Caen et Renault* id. m. I. 180. l. Nálunk is gyakorlati e kérdés a keresk. csőd szempontjából, mely azonban a kifejtettek szerint a szóban forgó esetekben nem foglalhat helyet. V. ö. C. 818/96. (P. T. 34. 154. l.)

iparszerűség s általában a kereskedői minőség azon fél által bizonyítandó, a ki arra hivatkozik, legyen az, a kinek kereskedői minősége kérdés alá jön, vagy az, a ki a másik fél kereskedői minőségét vitatja.¹⁰⁾

III. A kereskedő fogalma, a mint azt a K. T. felállítja, kizárólag a most jelzett anyagi kellékek által határoztatik meg. Alaki criteriumokra a K. T. a kereskedői minőség fogalmi megállapításánál nem tekint. Vajjon ennek folytán valaki a keresk. cégjegyzékbe be van-e vezetve vagy nem, vagy egyáltalában bejegyezhető-e, vajjon valamely kereskedői testületnek, pl. a keresk. és iparkamara tagja-e? az a kereskedői minőségre nézve fogalmilag közömbös,¹¹⁾ ámbár különösen a cégbejegyzés a kereskedők jogi állása tekintetében igen nagy jelentőséggel bír.¹²⁾ Ez azonban éppen csak a K. T. szempontjából áll. Más törvények szerint ellenben nincs kizárva, hogy a kereskedői minőség alaki feltételektől is függővé ne tétessék.¹³⁾ A K. T. ugyanis nem akar abszolút, az állami és társadalmi életben mindenütt érvényes fogalmat felállítani, hanem tisztán saját szempontjából és saját céljaira,

¹⁰⁾ Ez a bizonyítási kötelezettség általános elveiből következik. V. ö. 1868 LIV. tcz. 152. §. Az általános bizonyítási szabályoknak megfelel továbbá, hogy csak a kereskedői minőség megalapítását kell bizonyítani. A kereskedői minőség megszüntének bizonyítása az ellenfél dolga. A bizonyítás különben mindig csak a kereskedői minőség megalapítására szolgáló egyes tényekre vonatkozhatik. Közvetlenül ellenben a kereskedői minőség nem képezheti bizonyítás tárgyát, mert az nem tény, hanem a tényekből levont jogi minősítés, a mely a bíró feladata.

¹¹⁾ Ez általában az újabb keresk. jog álláspontja; míg régebben a kereskedői minőség tulnyomóan alaki kritériumok szerint állapított meg. Így nálunk is az 1840. évi XVI. tcz. 1. §-a szerint rendes kereskedőnek csak az tartatott: »ki kereskedési czímét. bejegyezteti és kereskedéséről rendes könyveket vezet.« Az új n é m e t K. T. azonban részben visszatért az alaki kellékekre, a mennyiben az 1. §-ban kifejezetten fel nem sorolt vállalatoknál a kereskedői minőség megalapításához a cégbejegyzést követeli (2., 3. §§.).

¹²⁾ L. a következő és alább a 17. és 28. §§-t. A részvénytársaságnál és szövetkezetnél azonban a cégbejegyzés a kereskedői minőség lényeges feltétele. V. ö. alább 15. §. és K. T. 160., 228. §§.

¹³⁾ Így pl. a Csódt. szempontjából csak a bejegyzett kereskedő tekintetik kereskedőnek s esik a különös kereskedelmi csőd szabályai alá. A törvény maga ezt egyenesen nem mondja ugyan, de a gyakorlat így magyarázza. V. ö. C. 210/82. (D. Uj f. 2., 2. l.); 464/89. (P. T. 19. 3. l.); 422/85. (M. 655. l.). Ellenk. C. 1456/95. (D. III. f. 9. 264. l.).

illetve a keresk. jog szempontjából ¹⁴⁾ határozza meg a kereskedő fogalmát. ¹⁵⁾ Ennélfogva nincs kizárva, hogy valaki a közéletben vagy más törvényekben kereskedőnek nem tekintetik s mégis a K. T. értelmében az; ¹⁶⁾ épügy megfordítva, habár valaki a közéletben vagy más törvényekben kereskedőnek tekintetik, ő a K. T. szerint esetleg még sem kereskedő, ¹⁷⁾ s ezen még az a körülmény

¹⁴⁾ A K. T. a keresk. jog főforrása lévén, mely ha intézkedéseket tartalmaz, a keresk. szokások nem jöhetnek tekintetbe, ebből következik, hogy utóbbiak a kereskedő fogalmát eltérően nem állapíthatják meg. De a K. T. fogalommeghatározása mérvadó a keresk. jog körébe vágó külön törvényekre és rendeletekre nézve is.

¹⁵⁾ Ez az oka, hogy a K. T. 3. §-a nem azt mondja »kereskedő az, a ki stb.«, hanem »kereskedőnek a jelen törvény értelmében tekintetik«.

¹⁶⁾ Így pl. földbirtokosok, kik terményeiket nagyban át- vagy feldolgozzák, bányatulajdonosok, gyárosok, nyomdatulajdonosok, mesteremberek (szabók, cipészek, asztalosok stb.), építészek, vendéglősök, kávéosok, fuvarosok, kufárok s számos más, a közönséges felfogás szerint az iparosok közé sorolt egyének. V. ö. alább 114—116. §§. A magyar birói gyakorlat már több oly személyre nézve állapította meg a kereskedői minőséget, a kik máskülönben kereskedőnek nem tekintetnek. Így különösen a gyógyszerészekre nézve. V. ö. S. 26,713/78. (D. 21., 19. sz.). Az a körülmény, hogy a gyógyszerészek hatóságilag megállapított árszabás és orvosi rendvény alapján árulnak s különös képesítést tartoznak kimutatni, hogy továbbá az 1876 XIV. tcz. a gyógyszertárakat közegészségügyi intézeteknek nyilvánítja, melyek mint ilyenek az iparüzletek sorába nem tartoznak (128. §): egyáltalán nem jön tekintetbe. V. ö. Szerző Jegt. Közl. 1878. évf. — Törvények közé, melyek a kereskedőnek más fogalmából indulnak ki, mint a K. T., tartozik pl. az 1868 VI. tcz. a keresk. és iparkamarákról, mely a kereskedőt a közönséges felfogás értelmében az iparosokkal ellentétbe helyezi. Továbbá az új Ipartörvény (1884 XVII. tcz.), midőn kimondja, hogy a kereskedők, gyárosok vagy részvénytársaságok ipartestületekbe nem kényszeríthetők (124. §) s az iparosságédektől a kereskedőségédeket több tekintetben megkülönbözteti (v. ö. alább 45. §).

¹⁷⁾ Így pl. a közéletben a cégvezetők és keresk. meghatalmazottak a kereskedők közé számíttatnak, pedig a K. T. szempontjából nem esnek e fogalom alá, mert az ügyleteket nem saját nevükben kötik. A mennyiben azonban a főnökhez való viszony mellett keresk. ügyletekkel saját nevükben is foglalkoznak (hogy ezt tehetik, arra nézve v. ö. K. T. 53. §. és alább 43. §.). ők ez alapon nem kevésbé kereskedők, mint ha szolgálati viszonyban nem állának. V. ö. B. T. 1489/91. (J. 91., 97. l.). Még inkább kereskedő az, a ki a nélkül, hogy meghatározott főnök üzleti személyzetéhez tartoznék. keresk. ügyleteknek mások nevében való megkötésével foglalkozik (önálló ügynök: K. T. 259. §. 7. pont, l. alább 36., 116. §§.). A közvetítés tárgyát

sem változtat, hogy az illetőnek foglalkozása kereskedői foglalkozás hasonlatosságával bir, üzlete kereskedelmi vállalatok módjára van berendezve.¹⁸⁾

IV. A kereskedői minőség addig tart, míg a K. T. által felállított anyagi kellékek fenforognak: megszűnik tehát csak akkor, ha e kellékek valamelyike elesik. Mulólagos szünetelése a keresk. ügyletekkel való iparszerű foglalkozásnak azonban a kereskedői minőséget meg nem szünteti, hanem szükséges, hogy a kereskedői foglalkozás abbahagyására irányuló szándék s annak megvalósítása végleges legyen, vagy a végleges megszűnés a kereskedő akaratától függetlenül, pl. halála folytán következék be.¹⁹⁾ Concret esetben a kereskedői foglalkozás abbahagyása épügy a körülményekből ítélendő meg, mint annak megkezdése.²⁰⁾

képező ügylet más nevében köttetik ugyan, de a közvetítésre nézve az illető maga a szerződő fél. Ugyanaz áll az alkusznál.

¹⁸⁾ Így pl. a kézizálogkölsönüzletek tulajdonosai a K. T. értelmében nem kereskedők, pedig kétségkívül kereskedői módon járnak el; sőt az 1881. évi XIV. tcz. több intézkedést állit fel reájuk nézve, melyek a K. T.-ből vétettek át. V. ö. *Szerző Magy. Igazságügy XIX. 472. l.* Hasonlóképen nem kereskedők pl. a kölcsönkönyvtárak tulajdonosai, ha nem egyuttal könyvkereskedők, a raktárvállalatok birtokosai mint ilyenek, ha a vállalat nem esik a közraktár fogalma alá és feltéve, hogy nem részvénytársaság vagy szövetkezet által folytatattatik. L. alább 15., 116. §§. és *Szerző Magy. Igazságügy XXIV. 16. l.*

¹⁹⁾ A mig azonban a cég törülve nincs, annak képviselői (cégvezető, meghatalmazott: v. ö. K. T. 51. §.) vagy örökösei az alatt még mindig fel léphetnek. V. ö. C. 1442/95. (D. III. f. 4., 40. l.) — Megszünteti-e a kereskedői minőséget a csőd? Ez az eset körülményei szerint ítélendő meg. Ha a tömeggondnok az üzletet folytatja s a mig folytatja (Cst. 156. §.), mint hogy a vagyombukott nem szűnik meg a tömeg alanya lenni, vagy ha a vagyombukott külön foglalkozik keresk. ügyletekkel, a miben magában véve nincs akadályozva (pl. alkuszi tevékenységet folytat), bizonyára nem. Nagyon általánosan mondja ki C. 1260/91. (D. Uj f. 29., 125. l.), hogy a kereskedői minőség a csőd tartamára megszűnik.

²⁰⁾ Így, valamint a cég bejegyzése, üzlethelyiség berendezése, stb. az iparszerűsége vonatkozó akarat kifejezésére: ugy a cég kitörlése, az üzlethelyiség felhagyása stb., ezen akarat megszüntére enged következtetni.

14. §.

A kereskedők fajtái.

I. Valamint a kereskedelem alanyai általában, úgy a kereskedők is vagy természetes vagy jogi személyek. Előbbiek közt kereskedők lehetnek kiskorúak és nők is;¹⁾ utóbbiak közt nyilvános és magántestületek (községek, törvényhatóságok, egyesületek), ugyszintén alapítványok.²⁾ Különösen kiemelendők a keresk. társaságok és az állam, melyekről a következő szakaszokban még közelebbről lesz szó

II. A kereskedők továbbá a szerint, a mint czégük a keresk. czégjegyzékbe be van jegyezve vagy nem: vagy bejegyzett, vagy be nem jegyzett kereskedők. E különbség azért fontos, mert a keresk. törvénynek a kereskedőkre vonatkozó intézkedései csak a bejegyzett kereskedőkre nyernek teljes alkalmazást, csak ezek tekintetnek tehát teljes jogu kereskedőknek;³⁾ míg a be nem jegyzett kereskedők korlátozott jogállást foglalnak el.

A be nem jegyzett kereskedők ismét kétfélék: 1. kik magukat bejegyeztetni sem kötelezve, sem jogosítva nincsenek, mert üzletük rendszerint a kisipar körét meg nem haladja s a kik épen azért kiskereskedőknek nevezhetők;⁴⁾ 2. kik üzletük terje-

¹⁾ A külföldi keresk. törvények ezekre nézve külön intézkedéseket tartalmaznak. A *Tervezet* is szükségesnek találta külön megállapítani, hogy a nők mily feltételek és következmények mellett lehetnek kereskedők? (6—8. cz.) Az *Értekezlet* azonban a javasolt intézkedéseket hosszabb vita után mellőzte. V. ö. alább 18. §.

²⁾ De épen a jogi személyeknél (eltekinthetve a keresk. társaságoktól) érvényesül az előbbi szakaszban említett korlát, mely szerint a kereskedői minőség csak az illető keresk. vállalat körére szorítkozik. Legszembeszökőbb ez az államnál (I. alább 16. §.).

³⁾ A bejegyzett kereskedőket más törvények is előtérbe helyezik. Így eltekinthetve a Csődtörvénytől (I. előbbi §.), az 1877 VIII. és 1883 XXV. tcz. Keresk. ülnőköit is a törvényszék csak bejegyzett kereskedők közül választhat (1871 XXXI. tcz. 7. §.).

⁴⁾ Az ellentét nem a nagykereskedő. Ez alatt csak oly kereskedő szokott értetni, a ki rendszerint nem a közönségnek, hanem az ezt kiszolgáló kereskedőknek ad el. A K. T. szempontjából csak a kiskereskedők kategóriája bír jelentőséggel: az ezek alá nem tartozó kereskedők egészen egyenlők, akár nagy, akár középszerű kiterjedésben foglalkoznak keresk. ügyletekkel. Csakis egyes ügyletek szempontjából jön a nagyüzleti kiterjedés tekintetbe. Így a közraktári és személyfuvarozási ügyletnél. L. alább 116. §.

delménél és minőségénél fogva a cégbejegyzésre kötelezve vannak ugyan, de azt tényleg elmulasztják; minek folytán ők egyéb jogkövetkezményektől eltekintve, azon előjogokban, melyeket a K. T. a kereskedők részére megállapít, nem részesülnek.⁵⁾

15. §.

A kereskedelmi társaságok mint kereskedők.

I. A K. T. 4. §. 1. bek. szerint »a kereskedőkre vonatkozó határozatok a keresk. társaságokra is alkalmazandók«. Ezzel ki van mondva, hogy a keresk. társaságok kereskedők, s mint ilyenek ugyanazon jogokban részesülnek s ugyanazon köteleességeknek vannak alávetve, mint a kereskedők általában. Különbség csak annyiban van, a mennyiben a kereskedőkre vonatkozó intézkedések a keresk. társaságoknál, a náluk fenforgó sajátos viszonyoknak megfelelőleg, közelebbi meghatározást nyernek, vagy a K. T. egyes kivételeket tesz.¹⁾

II. A kereskedők minőségével azonban csak az u. n. tulajdonképeni keresk. társaságok bírnak, melyeknek a K. T. négy fajtát ismeri el: a közkereseti, betéti, részvénytársaságot és a szövetkezetet.²⁾ Csakis ezeknél találjuk fel a kereskedő fogalmának azon criteriumait, melyek a saját név alatti iparszerű foglalkozásra vonatkoznak. Ellenben az u. n. nemtulajdonképeni keresk. társaságok (l. alább 48. §.), nevezetesen az alkalmi egyesülések, mely utóbbiak csak tagjaik személyében léteznek, mint önálló szerződő felek nem szerepelnek, különösen pedig az iparszerűség kellékét nélkülözik: kereskedőknek nem tekintetnek, jöllehet keresk. ügyletek megkötésére. irányulnak (v. ö. alább 50. §.).

⁵⁾ L. bővebben alább a 28. §-nál. Ez utóbbi kategória felállítása a K. T. 16. §-ának 2. bek. folytán okvetlenül szükséges; mert habár ez az intézkedés csak a cégbejegyzés köteletségének sanctiója gyanánt jelentkezik, mégis oly messzemenő, az egész keresk. jogot átható következményeket tartalmaz, hogy annak egyenesen elvi jelentőséget kell tulajdonítani.

¹⁾ Így különösen a cégbejegyzés és a könyvvitel az, melyre nézve a keresk. társaságoknál közelebbi sajátos rendelkezések és némely kivételek (K. T. 8. és 158., 226. §§., 28. és 199. §§.) vannak. Cégvezető kirendelése a részvénytársaságnál és szövetkezetnél? l. alább 36. és 95. §§.

²⁾ Ezek azok, melyeket a K. T. 61. §-a felsorol s a melyekre a 4. §. utal. Kivétel van azonban akkor, ha a nevezett társaságok a kiskereskedői egyesületek fogalma alá esnek. V. ö. alább 17. §.

A most említett kellék egymagában véve, a többiek fenforgása nélkül, a kereskedői minőség megalapítására nem elégséges. Másfelől azonban látni fogjuk, hogy e kellék a keresk. társaságoknál mindig nem is szükséges, a mennyiben ugyanis a részvénytársaságok és a szövetkezetek akkor is keresk. társaságoknak tekintetnek, ha keresk. ügyletekkel nem foglalkoznak (l. alább 47. §.). Ennek daczára a nevezett társaságok, minthogy a K. T. a 4. §-ban különbséget [nem tesz, e kellék nélkül is kereskedőknek minősítendők.³⁾ Ugyancsak a részvénytársaságok és a szövetkezetek még annyiban is kivétel alá esnek a kereskedő fogalmának általános köllékei alól, a mennyiben kereskedői minőségük nem egyedül anyagi, hanem alaki köllékektől is fel van tételezve: keresk. társaságoknak, következésképp kereskedőknek csak akkor tekintetvén, ha a keresk. cégjegyzékbe be vannak jegyezve.⁴⁾

III. Kérdés: vajjon a keresk. társaságok egyes tagjai mint ilyenek⁵⁾ szintén kereskedők-e? E sokat vitatott kérdésre tagadólág kell válaszolni és pedig valamennyi nevezett társaság minden rendű tagjaira nézve. Kereskedő egyedül a társaság maga mint egység, mint jogi személy tekintve, mert az ügyletek nem az egyes tagok, hanem maga a társaság nevében köttenek, közvetlenül jogositva és kötelezve általuk csak az utóbbi lesz (v. ö. alább 47. §.). A tagok a társaság kötelezettségeiért többé-kevésbé felelősek ugyan s a társaság ügyeinek vezetése is sokszor kizárólag a tagok által történik; de mint szerződő fél harmadik személyek irányában mégis csak a társaság mint ilyen jelentkezik. Ha pedig a tagok mint saját személyükben közvetlenül jogositott és kötelezett felek nem szerepelnek, akkor ők kereskedők sem lehetnek.⁶⁾

³⁾ Még messzebb megy pl. a német jog, a mely a szövetkezeteket kereskedőknek minősíti, daczára, hogy nem is tekintetnek keresk. társaságoknak. L. 1889. évi német szöv. t. 17. §. és alább 102. §.

⁴⁾ V. ö. K. T. 160., 228. §§. és alább 80. és 105. §§.

⁵⁾ Hogy a keresk. társaságok tagjai mint önálló személyek. függetlenül a társasági viszonytól, kereskedők lehetnek, legfeljebb annyiban eshetik kérdés alá, a mennyiben a közkereseti és a betéti társaságnál a beltágok a társaság üzletkörébe eső ügyletekkel, a társaság beleegyezése nélkül, nem foglalkozhatnak. V. ö. K. T. 74., 134. §§. és alább 57., 71. §§.

⁶⁾ Még olyanok, a kik a közkereseti és betéti társaságot jogi személynek nem ismerik el, sem tekintik mindig a tagokat kereskedőknek, a mint hogy megfordítva vannak, a kik a nevezett társaságok jogi személyiségét

16. §.

Az állam mint kereskedő.

I. Valamint az állam közönséges magánjogviszonyai tekintetében az általános magánjognak, úgy keresk. ügyei tekintetében a keresk. jognak van alávetve; a mennyiben pedig keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, a K. T.-nek a kereskedőkre vonatkozó határozatai őreá is alkalmazást nyernek, az állam is kereskedő.¹⁾ Ez mindazonáltal nem áll feltétlenül. Az állam, ha keresk. ügyletekkel foglalkozik, ezt szintén a közjó érdekében teszi s e körülmény eléggé indokolja, hogy az állam kereskedelmi tevékenységében is bizonyos különállást foglaljon el. Ez okból a K. T. a kereskedőkre vonatkozó határozatokat az államra csak annyiban terjeszti ki, a mennyiben azt az állami tekintetek megengedik, a mennyiben nevezetesen az ezeket a tekinteteket érvényre emelő különös törvények és törvényes rendeletek másképp nem intézkednek [K. T. 4. §. 2. bek.].²⁾ Első sorban tehát az államra, ha keresk

elismerek s legalább a beltagokat mégis kereskedőknek tekintik. De e nézet szerintünk már azért sem helyes, mert a kereskedőkre vonatkozó határozatok a társasági tagokra tulnyomóan alkalmazhatlanok. Így különösen a cégbejegyzésre és a könyvvitelre vonatkozó határozatok. Mindazonáltal, a mennyiben a közkereseti társaság tagjai, illetve a betéti társaság beltagjai ellen csőd nyittatik, a keresk. csőd szabályai nyernek alkalmazást. V. ö. Csőd. 249. §., C. 709/93. (D. Uj f. 37., 67. l.) Csakhogy ez sem vihető következtetesen keresztül. Így pl. az említett tagok nem lesznek abban a helyzetben, hogy a csődnitás alkalmával mérleget terjesztszenek elő, miként azt a Cst. 244. §-a követeli; annival kevésbé, mert a csődnitáskor nem is tudhatják, hogy mi fog reájuk a társasági vagyomból esni? — Épen azért még a közkereseti társaság tagjai sem tartoznak egyenként iparigazolványt (l. alább 18. §.) kérni, hanem csak a társaság maga. Keresk. min. 1899. évi sz. rend.

¹⁾ Azaz, mint már érintettük (l. fentebb 14. §.), a kérdéses határozatok nem az államra mint ilyenre, hanem csak annak egyes keresk. vállalataira alkalmazandók, úgy hogy nem az állam maga a kereskedő, hanem az illető keresk. vállalat s csak ennek szempontjából szabad a kereskedői minőségből folyó következményeket levonni. Ez a K. T. 4. §. 3. bek.-ből is kitűnik, mely már nem magáról az államról, hanem csak annak keresk. vállalatiról szól.

²⁾ A törvény nem egészen szabatos. Azt mondja: »Az államra, ha az keresk. ügyletekkel foglalkozik stb.« e helyett: »az államra, ha az keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik«. A mennyiben az állam csak

ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, nem a K. T., hanem azok a különös törvények és rendeletek alkalmazandók, melyek az állam keresk. vállalataira nézve érvényben állanak, és csak ha ilyenek nem léteznek vagy nem intézkednek, nyerhet a K. T. alkalmazást. Más szóval: az állammal szemben a K. T. nem elsőrendű, hanem csak kisegítő, subsidiárius jogforrás s e tekintetben egészen közömbös, vajjon az érintett különös törvények és rendeletek a K. T. hatálybalépte előtt vagy után keletkeztek-e?³⁾ A K. T. alkalmazásának mellőzése azonban épen csak odáig foglal helyet, a meddig a kereskedői minőségből folyó következmények kizárása terjed; a kereskedői minőség maga s az ebből folyó összes következmények tehát az államra csakis akkor nem alkalmazhatók, ha a nevezett törvények vagy rendeletek ezt ily általánosságban kimondják.⁴⁾ Minthogy továbbá a K. T. csak a kereskedőkre vonatkozó határozatok tekintetében utal első sorban a fennálló külön törvényekre és rendeletekre: nem szenvedhet kétséget, hogy a K. T.-nek azon intézkedései, melyek nem a kereskedői minőség következményei, különösen azok, melyek a keresk. ügyletekre nem mint olyanok vonatkoznak,⁵⁾ az államra is feltétlen alkalmazást nyernek. Egyetlen kivételt állapít meg a K. T. a postaintézetekre nézve, melyekre a fuvarozási ügyletre vonatkozó határozatok szintén csak azon feltétel alatt alkalmazhatók, a

alkalomszerűleg foglalkozik keresk. ügyletekkel, csakis arról lehet szó, hogy az egyes ügylet bíraltassék el a K. T. szerint.

³⁾ V. ö. fentebb 7. §. A K. T. 4. és 421. §§-ban foglalt ez a kifejezés: »fennálló« nem jelenti azt, mintha az illető törvényeknek és rendeleteknek a K. T. hatálybalépte előtti időből kellene származniuk.

⁴⁾ Ez szükségképen következik abból, hogy a kivételek szorosan magyarázandók s fontossággal bír különösen az u. n. mellékügyleteknél (l. alább 117. §.). Ezekre nézve az állam kereskedő marad s az illető ügyletek kereskedelmiak akkor is, ha a kereskedőkre, függetlenül az általuk kötött ügyletektől, vonatkozó következmények (cégbejegyzés, keresk. könyvek stb.) kizártnak. Nagyon általánosan tagadja meg az állam kereskedői minőségét külön törvények és rendeletek esetében Zsögöd Benő (Magyar Igazságügy XXII. 329. l.), a ki egyébképen szépen taglalja a K. T. idevágó rendelkezését.

⁵⁾ Ez áll első sorban az u. n. tárgyilagos keresk. ügyletekről (K. T. 258. §.); de nem kevésbé az alanyi alapügyletek tekintetében (259. §.). Ezek ugyan iparszerűleg folytatandók, de nem, miként a mellékügyletek, a kereskedői minőség következményei gyanánt kereskedelmiak. Bizonyítékul szolgál maga a K. T. is, midőn épen a postára nézve kivételt tesz.

mennyiben az e részben fennálló külön rendeletekkel nem ellenkeznek [K. T. 421. §.].⁶⁾

II. Azon intézkedések közül, melyek az államra, ha ez keresk. ügylettekkel iparszerűleg foglalkozik, csak feltételesen alkalmazandók: különösen a cégek, a cégvezetők és a keresk. könyvekre vonatkozó intézkedések emelendők ki, melyeknek mikénti alkalmazására nézve a K. T. maga kijelenti, hogy az külön rendelettel fog megállapíttatni [id. §. 3. bek.]. E rendelet a földm., ipar- és keresk. miniszter által 1875. évi december 1-jén adatott ki (l. fentebb 7. §.) s egyuttal felsorolja azon állami vállalatokat, melyek keresk. vállalatoknak tekintendők.⁷⁾

⁶⁾ Kétséget nem szenved azonban, hogy a törvényhozó még további kivételeket tehet; sőt ily kivételek léteznek is, habár a K. T. azokra nem utal. Így pl. a távirdaüzletre nézve, a mely azonban, igaz, rendesen nem minősítettik keresk. vállalatnak. V. ö. alább 167. §.

⁷⁾ Ezek a következők: 1. az állami vasutak; 2. a kir. postának személy- és áru fuvarozási (kocsipostai), valamint pénzültványozási üzlete; 3. a kinestári gyárak, nyomdák, bányák, kohók és terményárudák, kivéve azokat, melyek egyedárusági cikkekkel foglalkoznak; 4. az országos fegyintézeteknek és a kir. törvényszéki börtönöknek házilag kezelt iparüzletei, a mennyiben a kisipar körét túlhaladják; 5. a kir. zálogház. Ezekhez még hozzájárul 6. a postatakarékpénztár az 1885 IX. tcz. 1. §-a értelmében. — Az id. rendelet felsorolása azonban nem kimerítő, miért is az államnak más vállalatai is keresk. vállalatoknak tekinthetők és cégbejegyzésre kötelezhetők, ha a K. T. által felállított kellékek fenforognak. V. ö. id. rend. 3. §. is. Másrészt valamely állami vállaltól a keresk. minőség az id. rendeletben történt felsorolás daczára meg is tagadható, tekintve hogy a K. T. csak azt engedi meg, hogy valamely állami vállalat a kereskedőkre vonatkozó határozatok alól kivonassék, nem pedig azt, hogy nemkeresk. vállalat a K. T. ellenére kereskedelminek minősítettessék. Így különösen a kir. zálogház époly kevésbé ismerhető el keresk. vállalatnak, mint a magánzálogházak. V. ö. fentebb 13. §. A szövegben kifejtettek szerint magától értetődik végül, hogy, miután az id. rendelet épen csak a cégekre, könyvekre és cégvezetőkre vonatkozó intézkedések mikénti alkalmazására terjed ki, a K. T.-nek a kereskedőkre vonatkozó egyéb, valamint a keresk. ügyleteket tárgyzó intézkedései ugy a rendeletben kereskedelmieknek elismert, mint az általa kizárt vállalatokra nézve is, ha épen a K. T. szerint keresk. vállalatoknak minősíthetők, teljes mértékben alkalmazandók, feltéve, hogy más törvények vagy rendeletek további kivételt nem tesznek. Ez áll különösen a levélpostára nézve, mely épugy fuvarozási vállalat mint a kocsiposta (l. alább 167. §.); hasonlóképen az egyedárusági vállalatokra nézve, tekintve, hogy az a körülmény, mikép valamely vállalat egyedárusági cikkek előállításával és forgalombahozásával foglalkozik, valamint a

17. §.

A kiskereskedők.

I. A kereskedői minőség magában véve¹⁾ független attól, vajjon az iparszerű tevékenység nagyobb vagy kisebb terjedelemben folytattatik. Mindazonáltal a keresk. jog nem zárkozhatik el teljesen azon különbség elől, mely a kisebb rendű és a nagyobb üzlettel bíró kereskedők között nemcsak gazdasági, hanem még értelmi, miveltségi tekintetben is kétségtelenül fenforog, ha azt nem akarja, hogy a kereskedőkre vonatkozó szabályok meg ne tartassanak.²⁾ Ehhez képest kénytelen volt ennek a különbségnek a kereskedők jogállására lényeges befolyást engedni s mig a nagyobb üzlettel bíró kereskedőket (a cégbejegyzés elmulasztásának esetétől eltekintve) a kereskedők jogaiban és kötelességeiben feltétlenül részesíti: addig a kisebbrendű kereskedők bizonyos, a keres-

keresk. ügyletekre, úgy a kereskedői minőségre sem gyakorol befolyást. Ellenk. B. T. 320/97. (Ü. L. 97., 13. sz.); egyedárusági vállalat elleni keresk. hatáskör tekintetében. — A mi az id. rendelet kivételes intézkedéseit közelebből illeti, kiemeljük különösen a következőket: 1. Cég és cégbejegyzés: cég az üzlet tárgyától kölcsönözve az állami jelleg kitüntetésével (4. §.), bejegyzés a magyar állam mint cégbirtokos nevére (5. §.), cégeljárás nélkül (6. §.), bejegyzés elmulasztása esetén figyelmeztetés az előjáró hatóságnál, esetleg feljelentés az igazságügyminiszterhez (8. §.). 2. Könyvezetés: az illető miniszterek által kiadott utasítások szerint, de ugyanazon hitelességgel mint más k. könyvek. Leltárra, mérlegre vonatkozó szabályok nem nyernek alkalmazást s üzleti levelekre nézve is csak a külön utasítások kötelezők (9. §.). 3. Cégbiztosítók nem alkalmaztatnak (10. §.), az alkalmazott tisztviselők csak mint keresk. meghatalmazottak járnak el, de mint ilyenek is az aláírást tiszti minőségük megjelölése mellett eszközlik s meghatalmazásuk terjedelme tiszti hatáskörüik szerint ítélendő meg (11. §.), tehát nem a K. T. 43., 45., 47. és 48. §§. értelmében. Az alkalmazottak szolgálati viszonyaira nézve v. ö. alább 45. §.

¹⁾ Közvetve azonban az üzlet terjedelme a kereskedői minőséget befolyásolja, a mennyiben t. i. bizonyos ügyletek csak azon feltétel alatt kereskedelmiek, ha az üzlet a kisipar körét meghaladja, vagy pedig épen nagyipari kiterjedés követeltetik. V. ö. alább 116. §.

²⁾ Az élet erősebb mint a törvény. Azért ha a törvény nem tesz is különbséget a kereskedők között, mégis türni kénytelen, hogy a kisebb kereskedők a kereskedőkre vonatkozó köteleességek alól magukat kivonják. A francia *Code de commerce* és más keresk. törvények, melyek a kiskereskedőkre nézve, miként a német K. T. és ennek nyomán a miénk, kivételt nem tesznek, ezt teljesen bizonyítják.

kedőket terhelő kötelességek alól, mint a melyeknek teljesíthetése nagyobb üzleti kiterjedést és magasabb keresk. képzettséget tételez fel, ki vannak véve; minek folytán az ezen kötelességek teljesítéséből folyó jogokban nem részesülnek.

II. A K. T. 5. §. szerint ilyen kisebbrendű vagy kiskereskedőknek tekintetnek:

1. a kufárok és házalók. Előbbiek azok, kik áruk, nevezetesen élelmi czikkek kicsinyben való kereskedésével nyílt helyeken (piaczokon, utczákon, kapubejáratokon), sátrakban, fabódékban vagy szabad ég alatt foglalkoznak; házalók pedig azok, kik, állandó telep nélkül, áruikkal helyről-helyre, házról-házra járva, kereskednek.³⁾ Ezek feltétlenül kiskereskedők, azaz még akkor is, ha üzletük a kisipar körét netalán meghaladná;⁴⁾

2. a zsibárosok, a kik már használt áruk forgalombahozásával foglalkoznak;⁵⁾ továbbá a korcsmárosok,⁶⁾ közönséges fuvarosok, közönséges hajósok⁷⁾ s más iparosok.⁸⁾ Ezek csak annyiban tartoznak a kiskereskedők közé, a mennyiben üzletük a kisipar körét meg nem haladja.

Az előadottakhoz képest meg kell tehát különböztetnünk feltétlen és feltételes kiskereskedőket. Előbbieket a K. T.

³⁾ Ha valaki részben házról-házra járva, részben állandó telepen kereskedik, akkor az a mérvadó, a melyik túlsúlyban van; míg az, a ki a bevásárlásokat házról-házra járva ugyan, de az eladásokat állandó telepen eszközli, házalónak egyáltalán nem tekintetik. V. ö. földm., ipar- és keresk. min. 10,417/86. rend.

⁴⁾ A K. T. abból indul ki, hogy a kufárok és házalók üzlete a kisipar körét nem szokta meghaladni. Kivételek azonban lehetségesek.

⁵⁾ A zsibárosokhoz számíthatók az ódondászok (antiquariusok) is.

⁶⁾ Kisebb falusi korcsmáros is: C. 1523/96. (D. III. f. 5., 289. i.).

⁷⁾ A közönséges fuvarosok és hajósok, ha csak személyfuvarozással foglalkoznak, nem is kereskedők. V. ö. K. T. 259. §. 3. pont és alább 116. §.

⁸⁾ A K. T., miként már fentebb az 5. §-ban érintettük, kereskedelem és ipar között éles határvonalat nem huz. Ez okból e helyütt is iparosok alatt nemcsak oly személyek értendők, kik merő átalakítási tevékenységet folytatnak, hanem olyanok is, kik közvetlenül vagy közvetve javak forgalombahozásával foglalkoznak. A »más iparosok« alatt tehát mindenki értendő, kinek üzlete a kisipar körét meg nem haladja, bárminő ügyletekkel foglalkozik. Így nevezetesen a s z a t ó c s: C. 251/96. (Jogt. Közl. 97., 2. sz. mell.), továbbá pl. a kisebb rendű alkusz, v. ö. alább 205. §.

kimerítően (taxative), az utóbbiakat csak példálózva (exemplificative), illetve általános gyűjtőnévvel jelöli meg.⁹⁾

Hogy mikor haladja meg az üzlet a kisipar körét? azt elvontan meghatározni nem lehet. A bíró concret esetben az üzlet minősége, berendezése, az egyes üzletek s az üzleti forgalom nagysága, a készletben lévő áruk mennyisége és értéke, a segéd-személyzet száma, a fizetendő adó nagysága¹⁰⁾ s más körülmények,¹¹⁾ esetleg az iparhatóságtól bekívánt adatok alapján¹²⁾ szabad belátása szerint határoz, a nélkül hogy a felek saját nyilatkozatához kötve volna.¹³⁾

III. A kivételes állás, melyet a kiskereskedők szemben a nagyobb üzlettel bíró kereskedőkkel elfoglálnak, abban mutat-

⁹⁾ Ez kitűnik a K. T. 5. §-ának ezen kifejezéséből: »más iparosok«, s ennek a megelőzővel való kapcsolatából.

¹⁰⁾ Erre alapította volt legfőképen a cégbejegyzési köteleiséget az 1864. évi cégrend., követvén e részben az osztrák életb. törvényt. De jelenleg is erre utal az 1890. január 26-án 2631. sz. a. kelt keresk. min. rend. (R. T. 149. l.).

¹¹⁾ V. ö. C. 4703/97. (Jogt. K. 98., 2. sz. mell.): a lakbérre és házi szükségletekre fordított összegből kiszámított forgalom alapján; C. 4515/98. (D. III. f. 13., 224. l.): a leltározott áruk értéke, a tartozások összege és az üzlet forgalma alapján.

¹²⁾ V. ö. Cégrend. 3. §. A C. 9902/83. (D. Uj f. 5., 144. l.) elégségesnek tartotta a nagyobb üzleti kiterjedés felvételére, hogy az illető nemcsak megrendelésre ruhákat, hanem posztót s egyéb szöveteket is árult, sőt ilyeneket még hitelbe is adott.

¹³⁾ Mindazonáltal, ha valaki, a kinek üzlete keresk. ügyletek iparszerű folytatásában áll, cégét be akarja jegyeztetni, őt (a mennyiben feltételes kiskereskedőről van szó) még akkor sem szabad visszaautasítani, ha üzlete tényleg a kisipar körét meg nem haladná, mert a cégbejegyzés épen azt a szándékot fejezheti ki, hogy az üzlet ezentul nagyobb terjedelemben folytatassék. B. T. 1742/79. (D. 28., 257. l.) Ily bejegyzés daczára azonban a könyvvezetés elmulasztása miatti vétkes bukás szempontjából a kiskereskedői minőség megállapítottatott s a büntetés mellőztetett: C. 4515/98. (D. III. f. 13., 224. l.). Vitás kérdés: vajon ha nagyobb üzlettel bíró kereskedőnek külön még kiskereskedői üzlete van (pl. bankárnak korcsmája, könyvkiadónak ódondászata stb.): erre nézve kiskereskedőnek tekintendő-e, vagy az utóbbi egyszerűen a nagyobb üzlethez számítandó? Helyesebb az előbbi nézet, mert a K. T. az 5. §-ban felsorolt személyeket különleges üzletüknél fogva emeli ki s valamint a kereskedői minőség nem ragadja magához az illetőnek nemkereskedői hivatását, azonképen a teljes jogu kereskedői minőség sem képes a kiskereskedői üzletből folyó minőséget felemészteni. Az ellenkező nézet igazságtalanságokra is vezet.

kozik, hogy reájuk a K. T.-nek a keresk. cézekre, könyvekre és a cégvezetésre vonatkozó intézkedései alkalmazást nem nyernek; azonfelül a kiskereskedők üzleteire irányzott egyesületek keresk. társaságoknak nem tekintetnek.¹⁴⁾ Egyebekben azonban a kiskereskedők épügy kereskedők s épügy részesülnek a kereskedőkre vonatkozó jogokban és köteleességekben, mint a nagyobb üzlettel bíró kereskedők.¹⁵⁾

Közelebbről tekintvén a kiskereskedőkre vonatkozó kivételeket, kiemelendő: ¹⁶⁾

1. A keresk. cézekre vonatkozó kivétel annyit jelent, hogy habár a kiskereskedők által üzleti viszonyaikban használt névre a cég fogalma talál is,¹⁷⁾ s az tényleg cég gyanánt alkalmaztatik: ez mégis nem tekintetik cégnek a K. T. értelmében; nem esik a K. T.-nek a cézek minőségére vonatkozó szabályai alá,¹⁸⁾ nem jegyzendő és nem jegyezhető be a cégjegyzékbe s

¹⁴⁾ A K. T. 5. §-ának 2. bek. nem egészen szabatos, midőn azt mondja »a kufárok és házalók egyesülései«. Ha a kufárok vagy házalók egyesülnek pl. banküzlet folytatására, ez az egyesülés bizonyára keresk. társaság lesz. Hogy a K. T. csakugyan az üzletre és nem az egyesülő személyekre tekint, kitűnik az id. bekezdés további folyamából. De kitűnik a német K. T. megfelelő 10. cikkéből is.

¹⁵⁾ Így nevezetesen a kiskereskedőknek is lehetnek keresk. meghatalmazottjaik és kereskedősegédjeik (v. ö. még alább 36. és 45. §§.). Mint kereskedőknek továbbá az üzletük folytatásához tartozó ügyletek keresk. ügyletek a K. T. 260. §. értelmében (mellékügyletek). V. ö. S. 16,140/79. (D. 24., 48. l.), C. 763/92. (D. Uj f. 33., 149. l.), 1523/96. (D. III. f. 5., 289. l.), 12,763/92. (U. o. 291. l.), K. V. T. 350/95. (U. o. 3., 347. l.), 343/96. (Ü. L. 97., 1. sz.). Csak egyetlen egy kivétel létezik a kézművesek eladásaira nézve, melyeket az id. 260. §. 2. bek. a keresk. ügyletek köréből kivesz. V. ö. alább 117. §.

¹⁶⁾ V. ö. erre nézve különösen, bár az itt előadottaktól részben eltérően, Zsögöd B. Magy. Igazságügy. XXII. 385. s k. l.

¹⁷⁾ V. ö. K. T. 10. §. és alább 25. §. Épen azért nincs benne hiba, ha a kiskereskedőknél is cégről beszélünk, csak tudjuk azt, hogy az a cézekre vonatkozó szabályok alá nem esik. Maga a K. T. is nyújt erre példát a 16. §-ban. L. még alább a cézekről szóló czimben.

¹⁸⁾ Így különösen üzletátruházásnál nem maradhat meg a régi cég (K. T. 12. §.), hanem az új tulajdonos saját nevét kell hogy használja. Mi van azonban, ha a régi cég mégis megtartatik? Az előbbi tulajdonost az átruházás utáni kötelezettségekért (a korábbiakra nézve a kiskereskedőknél is a K. T. 20. §-a irányadó) felelőssé tenni legfelebb akkor helyes, ha őt mulasztás terheli az átruházás megismertetésében; ha ellenben ily mulasztás

nem részesül azon oltalomban, melyet a K. T. a czégeknek bízottat.¹⁹⁾

2. A könyvekre vonatkozó intézkedések alatt nemcsak a tulajdonképeni keresk. könyveket tárgyazó, hanem mindazon intézkedések értendők, melyek a K. T. I. részének 4. czimében foglaltatnak. A kiskereskedők tehát nemcsak szabályszerű keresk. könyveket vezetni, hanem leltárt készíteni, mérleget szerkeszteni és az üzleti leveleket megőrizni sem kötelesek. Ha mégis könyveket vezetnek, azok nem birnak azon kiváltságos bizonyító erővel, melyben a keresk. könyvek részesülnek.²⁰⁾

3. A mi a cégvezetésre vonatkozó kivételt illeti, a kiskereskedők ennek értelmében cégvezetőket nem rendelhetnek s ilyeneket a keresk. cégjegyzékbe be nem jegyeztethetnek. Ha mégis cégvezetőt rendelnek, ez nem tekintetik cégvezetőnek, hanem csak keresk. meghatalmazottnak.²¹⁾

nem forog fenn, bizonyára az új tulajdonos lesz kötelezve, daczára hogy tilos és a K. T. által el nem ismert cég alatt szerződött.

¹⁹⁾ Ez azonban csak annyiban áll, a mennyiben a kiskereskedő nem követelheti, hogy más kereskedő saját polgári nevét csak valamely megkülönböztető toldással használja czégül, ha az a kiskereskedő nevével azonos (K. T. 17. §.), a mit különben a nagyobb üzlettel bíró kereskedő sem követelhet, ha czége nincs bejegyezve. Ha ellenben más kereskedő a kiskereskedőnek az ő nevével különböző nevet használja czégül, ez ellen a kiskereskedő epugy felléphet, mint a nemkereskedő (l. alább 29. §.). A cégoltalomtól különböző védjegyoltalomban a kiskereskedő teljesen úgy részesül, mint a nagyobb kereskedő. V. ö. alább 30. §.

²⁰⁾ Minthogy a kiskereskedők a könyvekre vonatkozó intézkedések alá egyáltalában nem esnek, ők továbbá nem kötelesek könyveiket felmutatni sem; ugyszintén, ha más kereskedő akar saját könyveivel ellenük bizonyítani, ezeknek bizonyító ereje nem 10, hanem 2 év múlva szűnik meg (K. T. 31. §. 2. bek.). A kiskereskedők e tekintetben a nemkereskedőkkel egyenlő elbírálás alá esnek. V. ö. alább 35. §.

²¹⁾ V. ö. C. 251/96. (Jogt. Közl. 97., 2. sz.). Közelebbiről: u. n. általános keresk. meghatalmazottnak. Ez abból következik, hogy a cégvezető is voltaképen keresk. meghatalmazott (v. ö. alább 30. §.), s hogy az általános keresk. meghatalmazott legközelebb áll hozzá, a plusra irányuló szándék pedig magában foglalja a *minust* is. — Minthogy a jog nem ismerésével senki sem mentheti magát, harmadik személy, ki a kiskereskedő által, tehát érvénytelenül rendelt cégvezetővel szerződik, nem érvényesítheti azt, hogy ő nem tudta, mikép az illető nem valódi cégvezető. Neki ezt tudnia kellett volna. Kivétel van akkor, ha a kiskereskedő vagy ennek cégvezetője a harmadikat az üzlet minősége, illetve terjedelme iránt szándékosan tévedésbe ejtette.

4. A mi végül a kiskereskedők üzleteire alakult egyesüléseket illeti,²²⁾ ezekre nézve ugyanaz a különbség teendő, mint kiskereskedőknél általában. Azaz: a mint valamely üzlet egyes személy által folytatva, erre a feltétlen vagy feltételes kiskereskedői minőség bélyegét nyomja, épugy az ily üzlet folytatására keletkezett egyesület is vagy feltétlenül, vagy csak feltételesen nem esik a keresk. társaságok fogalma alá. Így a kufár- és házaló-üzletre irányuló társaságok feltétlenül, a többi kiskereskedői üzlet folytatására alakult társaságok pedig csak akkor nem keresk. társaságok, ha az üzlet a kisipar körét meg nem haladja. Hogy a keresk. társaságok melyik faja választatik? teljesen közömbös.²³⁾ Csak az alkalmi egyesülés, a mely tulajdonképeni keresk. társaságot nem képez, nem szenved kivételt, ha az kiskereskedői üzlet fogalma alá eső egyes ügyletekre alakittatik. Jóllehet továbbá a

²²⁾ Rendszeresen tárgyalja a kiskereskedői egyesület jogviszonyait Thöl id. m. I. 116—120. §§.

²³⁾ Igaz ugyan, hogy a részvénytársaság és szövetkezet a vállalat minőségétől független (l. fentebb 15. §. és alább 47. §.). De ezzel nincs eldöntve, hogy a K. T. 5. §-ában megállapított kivétel reájuk nem hat ki. Ez ellen szől mindenekelőtt az, hogy maga a törvény különbséget nem tesz, tehát azt belevinni sem szabad. Ellene szől továbbá, hogy a részvénytársaság és szövetkezet függetlensége a vállalat minőségétől csak annyit jelent, hogy ennek nem kell keresk. ügyletekből állnia. Csakis e körül forgott a kérdés a Tervezet erre vonatkozó követelményével szemben (v. ö. *Értekeztet* 128. s k. l.), s ha kétségtelen, hogy a Tervezet értelmében a kiskereskedői részvénytársaságok nem tekintettek keresk. társaságoknak, habár keresk. ügyletekre irányulnak, akkor nem látható be, miért kelljen mást felvenni, mert a törvény a részvénytársaságnál és szövetkezetnél az említett követelményt elejtette? Mit változtat a lényegileg terjedelmi alapon nyugvó kivételre nézve az a körülmény, hogy a részvénytársaságnak és szövetkezetnek keresk. ügylettekkel nem kell foglalkoznia? Még érthető, ha a németek veszik ki a kiskereskedői egyesületek alól a részvény-, ill. betéti részvénytársaságot, mióta t. i. az 1870. évi részvéynovella ezeknél a kereskedelmi minőség követelményét szemben az eredeti keresk. törvénnyel mellőzte, mert náluk e változtatás csak utólag történt (kifejezetten szentesítve az új német K. T. 4. §-a által is). De nálunk, hol a törvény egyidejűleg állapítja meg a kiskereskedői egyesületekre vonatkozó kivételt és a részvénytársaság és szövetkezet függetlenségét a vállalat tárgyától: a helyzet más. Végül tekintetbe veendő, hogy, ha a kivétel indokolt a közkereseti és betéti társasággal szemben, bizonyára még inkább az a részvénytársaság és szövetkezet irányában, a melyekre vonatkozó rendszabályoknak a kiskereskedők még kevésbbé képesek megfelelni, mint azoknak, melyek a közk. és betéti társaságra vonatkoznak.

kiskereskedői egyesületek nem tekintetnek keresk. társaságoknak, következésképen kereskedőknek sem,²⁴⁾ habár tehát a magánjogi értelemben vett társaság (*societas*) fogalma és szabályai alá esnek: az egyesülésből származó viszonyok mégis keresk. ügyek,²⁵⁾ s mint ilyenekre a K. T. megfelelő intézkedései és a keresk. szokások

²⁴⁾ A K. T. tehát a kiskereskedői üzletekre alakult társaságokra nézve sokkal messzebb megy, mint az ily üzleteket folytató egyes személyekre nézve, a kiknek kereskedői minősége az érintett kivételek daczára épségben marad. A társaság egyes tagjai azonban épen azért kereskedők, mert a társaság a tagoktól külön jogalanys nem képez, ügyletei közvetlenül a tagok ügyletei gyanánt tekintetnek. Magától értetődik továbbá, hogy ha a kiskereskedők más, jogi személyiséggel bíró együletet alakítanak s ez tartja fenn a kiskereskedői üzletet (pl. körösmát), az ilyen egylet a kiskereskedői üzletre nézve, de csak ennyiben, kereskedő is lesz.

²⁵⁾ Ez nemcsak annyiban áll, a mennyiben maga a társasági szerződés keresk. ügyletnek minősíthető (a K. T. 260. §-a alapján, mint az egyes tagok mint üzlettulajdonosok mellékügylete gyanánt), a mi csak a K. T. II. részében tartalmazott szabályok alkalmazását vonja maga után, hanem egyáltalában, tekintve, hogy a kiskereskedői egyesületek nem magánjogi, hanem keresk. célra alakulnak s hogy a K. T. azokat épen csak a keresk. társaságokra vonatkozó szabályok alól veszi ki, egyebekben azonban nem. A helyzet hasonló ahhoz, a mely az alkalmi egyesületeknél van. Ezek is kivételnek a tulajdonképeni keresk. társaságok alól, de azért a belőlük származó viszonyok mégis keresk. ügyek (l. alább 48., 50. §§.). Igaz, hogy a K. T. ezt az utóbbiaknál positive is elismeri az által, hogy maga állít fel szabályokat reájuk nézve, holott ezt a kiskereskedői egyesületeknél nem teszi. De az is már elégséges positiv kijelentés a keresk. joghoz való hozzátartozóságra nézve, hogy a K. T. a kiskereskedői egyesületekről megemlékezik a nélkül, hogy a keresk. jog. alól egészen kivenné. — A kiskereskedői egyesületekből származó viszonyok a l a k i l a g i s keresk. ügyek. V. ö. kifejezetten keresk. elj. rend. 6. §. 3. pont, mely azonban annyiban helytelenül van szövegezve, a mennyiben »a K. T. 5. §. ut. pontja értelmében keresk. társaságoknak tekintendő egyesületek«-ről szól. Kétséges ebből, vajjon a Rend. az ezekre vonatkozó kereseteket csak akkor tekinti-e keresk. ügyeknek, ha az egyesület üzlete a kisipar körét meghaladja, a mikor épen valóságos keresk. társaság, avagy ellenkezőleg arra az esetre gondol, ha mint kiskereskedői egyesület a keresk. társaságokhoz nem tartozik? Minthogy az előbbi feltevés mellett felesleges mondatnék, mert a keresk. társaságokból eredő keresetek úgy is említettnek, helyesebb az utóbbit felvenni, annál inkább, mert a kiskereskedői társaság bizonyos értelemben csakugyan keresk. társaság (l. köv. jegyz.). Támogatják ezt a források is, melyeken a Rend. nyugszik. Így nevezetesen: osztr. életb. t. 39. §. 3. pont; porosz 2. cz.; bajor 63. cz.; 1869. évi német t. a legfőbb keresk. tvszék felállítása iránt 13. §. L. most német bírói szervezeti t. is 101. §.

az általános magánjogot megelőzőleg nyernek alkalmazást.²⁶⁾ Magától értetődik végre, hogy a kiskereskedői egyesülés által kötött ügyletek épugy keresk. ügyletek, mint az egyes kiskereskedő által kötött ügyletek.²⁷⁾

18. §.

A kereskedés mint iparjogosítvány.

I. A K. T. a kereskedő fogalmának megállapításánál egyedül abból indul ki, vajjon valaki tényleg foglalkozik-e iparszerűleg kereskedelmi ügyletekkel? ¹⁾ A kereskedelmi tevékenység ténye azonban nem jelenti azt, hogy az illető jogosítva is van keresk. ügyletekkel foglalkozni. A jog, keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozni, a kereskedés mint iparjogosítvány, külön elbírálás tárgya s e tekintetben nem a K. T., hanem az Ipartörvény (most 1884. évi XVII. tcz.) ²⁾ s az e részben fennálló külön törvények és rendeletek irányadók [K. T. 6. §.].³⁾

Azonban nemcsak a kereskedő fogalma, hanem a K. T.-nek a kereskedőkre vonatkozó intézkedéseinek alkalmazása is független attól, vajjon valaki jogosítva van-e keresk. ügyletekkel iparszerű-

²⁶⁾ Ennyiben tehát a kiskereskedői egyesület is keresk., nem egyszerűen magánjogi társaság, épugy mint az alkalmi egyesülés, melylyel együtt a nemtulajdonképeni keresk. társaságokhoz számítható (l. alább 48. §.). Különösen fontos ez a társasági képviselő szempontjából, a társasági üzletben eljáró tagok a többieknek keresk. meghatalmazottjai gyanánt lévén tekinthetők.

²⁷⁾ Még a mellékügyletek is (K. T. 260. §.), minthogy nem az egyesülés mint ilyen az üzlet tulajdonosa, hanem a tagok, a kik annak alapján kereskedők. De ugyanazon okból nem szenved kétséget, hogy a tagok jogilag nem az egyesület mint ilyen, hanem az általuk közösen kötött keresk. ügyletekből egyetemlegesen lesznek kötelezve, ha az ellenkezőt ki nem kötötték (K. T. 268. §.). Az egyetemlegesség tehát a kiskereskedői egyesületeknél épugy megvan, mint a közkereseti társaságnál. Csakhogy nem a társasági viszonyból közvetlenül, hanem az egyes ügyletek szempontjából s éppen azért nem akkor, ha az ügylet keresk. ügyletet nem képez, pl. a kézművesek családai fogalma alá esik (K. T. 260. §. 2. bek.), vagy ingatlanra vonatkozik (K. T. 262. §.).

¹⁾ A keresk. ügyletek fogalma is egyedül az ügyletek tényétől van feltételezve. V. ö. K. T. 263. §. és alább 114. §.

²⁾ V. ö. fentebb 7. §.

³⁾ V. ö. ezekre nézve Ipart. 43., 182., 183. §§.

leg foglalkozni?⁴⁾ A ki tényleg keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, a kereskedők jogaiban és kötelességeiben akkor is részesül, ha ily foglalkozásra iparrendészeti vagy más okoknál fogva jogosítva nincs, vagy bár az neki egyenesen meg van tiltva. Ily jogosítvány hiánya vagy ily tilalom a bírót még abban sem akadályozza, hogy a K. T. vagy más törvény által rendelt büntetéseket alkalmazza oly esetben, midőn az illető a K. T.-ben előirt kötelességeket nem teljesíti, pl. czégét be nem jegyezteti. Másrészt azonban az a körülmény, hogy valaki a K. T. értelmében kereskedő, nem akadály arra nézve, hogy ő közigazgatási, fegyelmi vagy bírói uton felelősségre vonassék, ha az iparrendészeti vagy más törvényes követelményeknek eleget nem tett, illetve keresk. ügyletek iparszerű kötésével a fennálló tilalmak ellenére foglalkozott s e tekintetben még az a körülmény is közömbös, hogy az illető a keresk. czégjegyzékbe be van jegyezve. A K. T. nem szolgálhat védpaizsul arra nézve, hogy valaki más törvényeket büntetlenül megszegjen. Sőt miután az állami hatóságok a törvények alkalmazásában kölcsönös segédkezet kötelesek nyújtani:⁵⁾ a czég bejegyzése megtagadandó, illetve a megtörtént bejegyzés törölendő, ha az illető az iparrendészeti követelményeknek eleget nem tett, vagy a fennálló törvények értelmében neki a kereskedés meg van tiltva.⁶⁾

II. A mi a kereskedést mint iparjogosítványt közelebből illeti:⁷⁾ vezérelvül az Ipartörvény az u. n. iparszabadság elvét emeli érvényre,⁸⁾ mely a kereskedési szabadságot

⁴⁾ A keresk. ügyletekre nézve ezt a K. T. 263. §-a határozottan kimondja. A kereskedőkre nézve a K. T. 6. §-a ily határozottan nem nyilatkozik ugyan, de e szakaszban tartalmaztatik; mert midőn a K. T. itt az iparjogosítvány kérdését az Ipartörvény s más törvények elé utasítja, ezzel egyuttal kijelenti, hogy maga előtt az iparjogosítvány kérdése közömbös. A német K. T. megfelelő 11. cikke ezt egészen határozottan fejezi ki.

⁵⁾ V. ö. 1869. évi IV. tcz. 23. §.

⁶⁾ A czégbejegyzési kérvényhez ennél fogva mindig az iparhatósági igazolvány vagy engedély is csatolandó. V. ö. Czégrend. 21. §. is. Ezek egyuttal eredetben vagy hitelesített másolatban az iratok között visszatartandók. B. T. 1142/78. (D. 28., 257. l.).

⁷⁾ V. ö. Ballagi Béla Az ipartörvény magyarázata. Budapest, 1886. — Grünvald József Az ipartörvény. Debreczen, 1890.

⁸⁾ Az iparszabadságot nálunk az osztrák kormány mondotta ki először az 1859. decz. 20-án kelt Iparrendtartásban. Ennekelőtte a czéhrendszer uralkodott, mely szerint ipart rendesen csak az üzhett, a ki

is magában foglalja s melynek értelmében a magyar korona területén kereskedést rendszerint mindenki szabadon üzhet, természetes személyek, és pedig nemre való tekintet nélkül,⁹⁾ épügy, mint jogi személyek.¹⁰⁾ A szerződési képesség sem kívántatik rendszerint.¹¹⁾ Kereskedést nevezetesen kiskorú is folytathat, és pedig vagy önállóan, ha 18. életévét betöltötte és az atya, illetve gyám, valamint gyámhatóság beleegyeznek, mely esetben azonban nagykorúvá válik;¹²⁾ vagy pedig ugyancsak a gyámhatóság beleegyezése mellett, az atya, illetve gyám által.¹³⁾

Az iparszabadság elvéből következik, hogy a kereskedés gyakorlása szabályszerint hatósági engedélyhez kötve nincs. A ki

valamely czéhnek tagja volt. E rendszer kifejlődéséről és a czéhek szervezetéről hazánkban l. *Szádeczky* A czéhek történetéről Magyarországon. Budapest, 1890. és *Földes* Társadalmi gazdaságtan II. 118. s k. l. Utoljára a czéhek viszonyai az 1848. június 19-én kelt czéhsszabályzatban állapítottak meg. Az alkotmány visszaállítása után tovább is az osztr. Iparrend alkalmaztatott, mely az 1867. júl. 27-én kelt földm., ipar- és keresk. min. rend. által nyíltan fentartatott és közzététetett (R. T. 155. l.). Ennek alapján készült aztán az 1872 VIII. tcz. De később a közfelfogásban némi visszaesés keletkezett, a melynek eredménye az új Ipartörvény. Az iparszabadság elve ebben is kimondatik ugyan (1. §.), de a korlátozások kiterjesztése, különösen az ipar gyakorlásának függővé tétele szakképzettség igazolásától, sokkal szűkebb értelmet ad neki, mint a minővel előbb birt. L. a szövegben.

⁹⁾ Minthogy az Ipartörvény a nőkre nézve semmi megszorítást nem tartalmaz: a férjes nők is üzhetnek kereskedést, és pedig férjeik beleegyezése nélkül is. Ez megfelel a nő jogi önállóságának a magyar magánjogban, mely alárendeltségi viszonyt szemben a férjjel nem ismer. A külföldi keresk. törvények a férj beleegyezését megkívánják. Így különösen a francia és a német K. T. A *Tervezet* is megkövetelte abban az esetben, ha a nőnek saját vagyona nincs (7. cz.). De az *Értekezet* ezt sem tartotta összeegyeztethetőnek a magyar jog felfogásával (v. ö. Jegyzők. 13. s k. l.).

¹⁰⁾ A jogi személyek azonban üzletvezetőt tartoznak rendelni, a ki az iparhatóságnál bejelentendő (Ipart. 3. és 41. §§.). Ily üzletvezető csak az lehet, a ki az ipar önálló gyakorlására jogosítva van (Ipart. 41. §., 2. bek.). Az üzletvezető jogi állása a K. T. szerint ítélendő meg. A mennyiben határozottan czégvezetőnek nem nyilvánított, az általános keresk. meghatalmazottra vonatkozó intézkedések mérvadóak. Keresk. társaságoknál az üzletvezetőt a beltagok, illetve igazgatók pótolják.

¹¹⁾ Kivételt képeznek a házalók, a kiknek rendszerint a 30. életév betöltését kell kimutatniok. L. házalási nyiltparancs 3. §.

¹²⁾ 1877. évi XX. tcz. 5. §., Ipart. 2. §.

¹³⁾ V. ö. 1877. évi XX. tcz. 20. és 113. §§. Ily esetben is üzletvezető rendelendő (Ipart. 41. §.), a ki azonban maga az atya, illetve gyám is lehet.

azonban kereskedést üzni szándékozik, tartozik ebbeli szándékát az illetékes iparhatóságnál bejelenteni, mely a bejelentésről iparhatósági igazolványt állít ki.¹⁴⁾ Ugyancsak az iparszabadság elvének folyománya, hogy a kereskedés folytatásának jogától senki, sem bírói ítélet, sem közigazgatási határozat által, rendszerint meg nem fosztható.¹⁵⁾

III. Az iparszabadság elve alól azonban számos kivétel van, melyek rajta tetemes rést ütnek. E kivételek részint az üzlet tárgyára, részint a személyi állásra vonatkoznak.

1. T á r g y i l a g o s m e g s z o r í t á s o k :

a) Oly mesterségeknél, melyek kézműves természetüknél fogva rendszerint csak hosszabb gyakorlás útján sajátíthatók el, az iparhatósági igazolvány csakis a megfelelő képesítés igazolása alapján adatik.¹⁶⁾

b) Bizonyos üzletek csakis hatósági vagy törvényhozási engedély (*concessio*) alapján gyakorolhatók. Ezeknek egy részét az Ipartörvény jelöli meg.¹⁷⁾ Azon kívül ide tartoznak a nagyobb kir. haszonvételek (regálék) és az egyedáruság tárgyát képező üzletek, a mennyiben egyáltalában magánosokra átruháztatnak,¹⁸⁾

¹⁴⁾ Ipart. 4. §. Alkalmazást nyer minden kereskedőre kivétel nélkül, épügy, mint az Ipart. egyéb rendelkezései. A vállalat alakja nem jön tekintetbe. Tehát a részvénytársaságok és szövetkezetek sem képeznek kivételt. V. ö. 1891. június 5-én 32,117. sz. a. kelt keresk. min. rend. (R. T. 621. l.). Iparhat. igazolvány szükséges továbbá nemcsak az üzlet megnyitásához, hanem fióktelep felállításához is. Ipart. 46. §.

¹⁵⁾ Ipart. 155. §., mely azonban bizonyos üzletekre nézve kivételeket is tesz. Kivételeket állapítanak meg továbbá: 1879 XL. tcz. 85. §. (korcsma-üzlet); 1881 XIV. tcz. 23. §. (magánzálogházak); 1883 XXXI. tcz. 14. §. (részletüzlet).

¹⁶⁾ Ipart. 4. §. Megkivántatik rendszerint a tanonczbizonyítvány bemutatása és annak igazolása, hogy az illető a tanviszony megszűnése után szakbavágó munkával legalább két évig foglalkozott. V. ö. azonban Ipart. 5—9. §§., melyek azt több tekintetben módosítják. A szóban forgó mesterségek az 1884. aug. 26-án 39,266. sz. a. az Ipartörvény végrehajtása iránt kiadott földm., ipar- és keresk. min. rend.-ben (R. T. 1253. l.) vannak felsorolva, melyhez még pótrendeletek járultak.

¹⁷⁾ L. ennek 10. §-át. Külön engedély szükséges még a végeladáshoz, árveréshez vagy más a tömeges és gyors vásárlásra ingerlő módon való eladáshoz (51. §.).

¹⁸⁾ Ily nagyobb kir. haszonvételek, ill. egyedáruságok, melyek az állam által magánosoknak engedélyeztetnek, különösen a következők: a) a só, dohány és robbanó szerek árulása; b) a bankjegykibocsátás, mely az 1878.

beleértve a bányászatot; ¹⁹⁾ a folyam- és belvizi hajózási vállalatok, ²⁰⁾ a kézizálogkölsönüzlet, ²¹⁾ a társaskocsiüzlet Budapesten, ²²⁾ az árverési üzletek, ²³⁾ a gyógyszerészet ²⁴⁾ és a házalás. ²⁵⁾

c) Ha valamely iparág gyakorlása oly üzlettelepek felállításával jár, melyek fekvésük vagy az üzlet minősége által a szomszéd birtokosokat vagy lakókat, avagy egyáltalában a közönséget háborgatják, megkárosítják vagy veszélyeztethetik, ezek csak iparhatósági telepengedély alapján állíthatók fel. ²⁶⁾

d) Bizonyos iparágak, habár engedélytől feltételezve nincsenek, mégis csak különös, a törvény vagy közigazgatási hatóság által felállított feltételek és korlátok mellett gyakorolhatók. ²⁷⁾

évi XXV., illetve 1887 XXVI. és 1899 XXXVII. tcz. által az osztrák-magyar bankra ruháztatott; c) a vasutak, melyekhez az engedélyt rendszerint a törvényhozás, kivételesen helyi érdekű vasutaknál a miniszterium adja: 1868. jul. 8. közm. és közl. min. rend. (R. T. 248. l.), 1880 XXXI. és 1888 IV. tcz.; d) a távirdák, távbeszélők (telefonok) és villamos jelzők: 1888 XXXI. tcz. 1. §.; e) a szeszes italok kimérése és kis mértékben való elárúsítása: 1888 XXXV. tcz. 2. §.

¹⁹⁾ 1854. évi május 23-án kibocsátott ált. bányatörvény 3., 5. §§. Engedély szükséges a tulajdonképeni Magyarországon a köszénre nézve is, bár ezt az Országb. Ért. a föld tartozékának nyilvánította. Ideigl. tvk. szab. VII. rész. 1. §.

²⁰⁾ 1869. ápril 21. ideigl. utasítás a hajózási jog gyakorlásáról (R. T. 565. l.) 1. §. Engedélyen kívül még más feltételek, nevezetesen hajólevél.

²¹⁾ 1881 XIV. tcz. 1. §.

²²⁾ 1883 XIX. tcz. 1. §.

²³⁾ 1888 : XXII. tcz. 1. §.

²⁴⁾ 1876 XIV. tcz. 134. §.

²⁵⁾ 1852. szept. 4-én kibocsátott házalási nyiltparancs (2. sk. §§.), mely új törvény hiányában az Ausztriával kötött vám- és keresk. szövetség alapján jelenleg is érvényben állónak vétetik. V. ö. 1878. decz. 2-án 27,285. sz. földm., ipar- s keresk. (R. T. 649. l.) és u. a. évi decz. 28-án 35,513. sz. a. kelt igazs. min. rend. (R. T. 284. l.). Az új házalási törvény javaslata 1894. tavaszán a képviselőház elé terjesztetett.

²⁶⁾ Ipart. 25. §., mely a szóban forgó iparágakat fel is sorolja. L. ehhez még a hajómalmokra nézve: Ideigl. hajómalmi rendsz. (1867. R. T. 407. l.) 11. §.

²⁷⁾ Ide tartoznak az Ipart. 10. §-ában felsorolt üzletek (l. 11. sk. §§.) és a husmérés az 53. §. értelmében; továbbá a közraktári vállalatok, melyekhez legalább félmillió forintnyi alaptőke követeltetik (K. T. 435. §.); a biztosítási vállalatok, melyeknél minden biztosítási ágra nézve 100,000 frtnyi biztosítási alap szükséges s egyéb feltételek tartandók be (K. T. 453. sk. §§.); a jelzálog-intézetek (1876. évi XXXVI. tcz.) és a kötvénykibocsátó pénz-

e) A kisebb kir. haszonvételek sorába tartozó üzletek csakis azok tulajdonosai által, vagy ezekkel kötött szerződés alapján (haszonbérlok vagy bérlok által) gyakorolhatók.²⁸⁾

f) Különös elbírálás alá esnek az u. n. reáliparjogok. Mig ugyanis az ipar gyakorlása általában véve csak személyes jogositvány, mely rendszerint másra át nem ruházható:²⁹⁾ addig a reáliparjogok a tulajdonos személyétől bizonyos tekintetben függetlenek s ugy élők közt, mint halál esetére szabad átruházás tárgyai.³⁰⁾ Ezen reáliparjogok külön fajtát képezik az u. n. gyökös iparjogok (*radicirte Gewerbe*), melyek valamely ingatlannal elválaszthatlanul össze vannak kapcsolva, úgy hogy csak az ingatlannal együtt szerezhetők meg.³¹⁾

2. Alanyi megszorítások:

Bizonyos személyek állásuknál fogva kereskedést nem folytathatnak.³²⁾ Ezek közé tartoznak különösen: a) a papok és szerzetesek;³³⁾ b) a tényleges szolgálatban levő katonai szemé-

intézetek (1897 XXXII. tcz.); a tengeri kereskedelmi hajózás (1879. évi XVI. tcz.); a nyomdaüzlet (1848 XVIII. tcz. 37. §.) és a részletüzlet (1883 XXXI. tcz.).

²⁸⁾ Ide tartozik jelenleg még a malomüzlet. V. ö. Ideigl. hajómalmi rendszab. 3. §. Kivételt képeznek a gőzmalmok (1880 : XXXIV. tcz.).

²⁹⁾ Kivétel van annyiban, a mennyiben az iparos elhalálózása esetében az üzlet az özvegy vagy ennek nem létében a kiskoru gyermekek vagy unokák javára újabb bejelentés nélkül folytatható. V. ö. Ipart. 40. §. Hasonló intézkedés a gyógyszerárakra nézve. 1876 XIV. tcz. 132. §.

³⁰⁾ A reáliparjogok azelőtt kizárólagos természetűek voltak. Ez azonban az iparszabadság elvével ellentétben állván, új reáliparjogok többé nem engedélyezhetők s bár az eddig engedélyezettek épségükben tovább is megmaradnak, azok hasonnemű iparnak mások általi gyakorlását nem korlátozzák. Lásd már 1859. évi iparrendt. bev. VII. tcz., 1872 VIII. tcz. 6. §., új Ipart. 23. §. Ily reáliparjogok különösen a gyógyszeráraknál vannak (1876. évi XIV. tcz. 130. §.), de ezentul szintén nem adományozhatók (133. §.).

³¹⁾ A gyökös iparjogok telekkönyvi bejegyzés tárgyát is képezik.

³²⁾ Ez azonban nem értendő oly esetekre, ha az említett személyek pl. földbirtokkal kapcsolatban tartanak fenn keresk. üzletet, mint: gőzmalom, szeszgyárat stb., vagy bányák tulajdonosai s hasonlók. A tilalom, a mennyiben külön részletezve nincs, inkább csak a közönséges értelemben vett kereskedésre vonatkozik, mint a mely az említett állások tekintélyével és a hivatali teendők kellő ellátásával össze nem fér.

³³⁾ V. ö. Ipart. 43. §.; 1840 XVI. tcz. 2. §.; Corp. jur. can. X. lib. 3. tit. 50. cap. 6., tit. 1. cap. 15.

lyek; ³⁴⁾ (c) közhivatalnokok általában, ³⁵⁾ különösen a bírák és bírósági hivatalnokok, ³⁶⁾ valamint a bírósági végrehajtók; ³⁷⁾ (d) a közjegyzők; ³⁸⁾ (e) az ügyvédek. ³⁹⁾

19. §.

A kereskedelmi üzlet.

I. Kereskedelmi üzlet alatt egyrészt a kereskedő iparszerű tevékenységét a maga összességében, ¹⁾ másrészt azon eszközök és erők szerves egységét értjük, melyek ez iparszerű tevékenység külső alapját, feltételét képezik. ²⁾ Az utóbbi értelemben vett üzlet alkatrészei közé tartoznak különösen: az üzleti tőke (készpénz hozzáadva a követeléseket és levonva a tartozásokat), az üzlethelyiség s ennek felszerelése, a készletben levő áruk, a szükséges munkaeszközök (gépek, szerszámok, kocsik stb.), a keresk. könyvek, ipari s más jogositványok (engedélyek, szabadalmak, védjegyek, bérleti és szolgalmi jogok), hiteli s más összeköttetések (vevőközönség: clientéla), a rendelkezésre álló munkaerők stb.

Az üzlet mint szerves egység a kereskedő személyével és egyéb vagyonával szemben bizonyos különállást foglal el s úgy jelentkezik, mintha nem a kereskedő gazdasági életének egyik nyilvánulása és kiegészítő része, hanem egészen önálló étellel bíró test volna, melynek a kereskedő mintegy csak képviselője. ³⁾

³⁴⁾ Ipart. id. §.; 1840. XVI. tcz. 2. §.

³⁵⁾ Ipart. id. §.; 1813. jun. 21-iki udv. kam. rend.; 1825. jun. 10. és 1835. jul. 16-iki legf. elhat.; 1835. szept. 23-án kelt udv. cancell. rend.

³⁶⁾ Ipart. id. §.; 1869. évi IV. tcz. 8. §.; 1891. évi XVII. tcz. 39. §.

³⁷⁾ 1871. évi LI. tcz. 5. §.

³⁸⁾ 1874. évi XXXV. tcz. 4. §.

³⁹⁾ Ez az 1874. évi XXXIV. tcz. 10. §-ából következik.

¹⁾ Ez értelemben K. T. 5., 16., 26. (1. bek.), 38., 43., 64., 65., 125. 126., 210., 211., 213., 214., 216., 217., 259., 260., 261. §§.

²⁾ Ez értelemben veszi a K. T. az üzletet a 12., 20., 26. (2. bek.) és 37. §§-ban, s mi is ez értelemben beszélünk itt közelebbről róla. — Nem jogászilag a keresk. üzlet kifejezése még más értelemben is használtatik. Így nevezetesen a keresk. »ügylet« értelmében (a német nyelvben nincs is más szó, mint »Handelsgeschäft« úgy az üzletre, mint az ügyletre). Továbbá az »üzlethelyiség« értelmében, mely pedig az üzletnek csak egyik s hozzá nem is lényeges alkatrésze. Vannak kereskedők, a kiknek nincs külön üzlethelyisége, pl. házaló, alkusz, közönséges fuvaros vagy hajós, tőzsdeüzér stb.

³⁾ Külső kifejezést talál e felfogás, midőn az üzletről mint c z é g r ő l

A keresk. világ, épügy mint a vevőközönség, nem annyira a kereskedő személyét, mint az üzletet tartja szem előtt; nem a kereskedővel, hanem az üzlettel lép összeköttetésbe; az üzletnek hitelez s nem a kereskedőnek; az üzlet s nem a kereskedő személye iránt viseltetik bizalommal. Az üzlet ezen előtérbe lépése különösen akkor tűnik ki, ha pl. a kereskedő kiskoru s az üzletet az ő nevében más vezeti, vagy az üzlet keresk. társaság tulajdona, melynek tagjait a közönség nem is ismeri, vagy oly esetben, midőn az üzlet tulajdonost cserél s e változás dacára ugyanazon cég alatt (l. alább 26. §.) előbbi állapotában teljesen megmarad s minden összeköttetéseit fentartja. Nagy jogi jelentőséget az üzlet önállóságának mindazonáltal nem szabad tulajdonítani. Ez az önállóság inkább csak gazdasági jelentőséggel bír, s ha a keresk. jog azt bizonyos tekintetben el is ismeri és érvényre emeli,⁴⁾ ez mégis csakis kivételes jelenség, mely semmi esetre nem vezethető vissza arra, mintha az üzlet önálló jogi egység, jogi személy volna.⁵⁾

II. Az üzlet, ha azt mint értékkel bíró vagyonösszeséget⁶⁾ tekintjük, úgy élők közt, mint halál esetére átruházás tárgya.

(l. azonban alább 25. §.) vagy kereskedőházról (*Handlungshaus, maison de commerce*) beszélünk.

⁴⁾ Így, eltekintve az üzlet mint egység átruházásának lehetőségétől, az üzlet önállósága abban talál jogi elismerést, hogy a cégvezetői jogosítvány feltétlenül, a keresk. meghatalmazás, ajánlat és megbízás pedig vélelmezetten független a főnök életétől (v. ö. K. T. 51., 289. §§.); hogy a keresk. meghatalmazott (nem a cégvezető is) csak az üzlet körébe eső ügyleteket köthet (l. alább 38. §.), s hogy a kereskedőnek több üzlete különböző cég alatt lehet, s mindegyik külön cégvezetőkkal és keresk. meghatalmazottakkal birhat. Nem hozható fel ellenben például, ha több ily különálló üzlet egymással utalványozási, számadási, hitelezési viszonyban áll. Ennek sincs jogi jelentősége, az ily ügyletek nem tekinthetők valóságos jogügyleteknek. V. ö. C. 991/97. (Jogt. K. 98., 2. sz. m.)

⁵⁾ Tényleg vannak írók, a kik e nézetet osztják. Főképviseelője *Endemann* (*Das deutsche Handelsrecht*, 15. és 17. §§.). Támogatására leginkább azt hozzák fel, hogy az üzleti hitelezők a kereskedő egyéb hitelezőivel szemben elsőbbséggel bírnak az üzleti vagyonra nézve. Azonban ily jogszabály sem nálunk, sem másutt nem létezik s *de lege ferenda* sem lehet azt igazolni. Hogy a keresk. társaságoknál a társasági hitelezők javára, szemben a tagok magánhitelezőivel, ily elsőbbség meg van állapítva (v. ö. K. T. 97. §.). abból még nem következik, hogy ez az elsőbbség az egyéni kereskedőkre is kiterjesztendő.

⁶⁾ *Universitas rerum* tágabb értelemben: *un. rerum corporalium et incorporalium*.

Ez az átruházás magában foglalhat mindent, a mi az üzlettel összefüggésben áll s vagyoni értékkel bír; lehet azonban, hogy az átruházás alól bizonyos alkatrészek ki vannak véve, sőt az is lehetséges, hogy az üzlet átruházása oly alkatrészeket, melyek az üzlettől elválasztva önálló értékkel bírnak, egyáltalában nem foglal magában, hanem csak az üzletnek azon alkatrészeire terjed ki, melyek eszmei, képzeleti, az üzleti összefüggésen alapuló becs-csel bírnak, mint pl. a cég s az azzal kapcsolatos üzleti clientela, a hiteli és bevásárlási összeköttetések, üzleti titkok, védjegyek stb.⁷⁾ Hogy adott esetben mi megy át a megszerzőre? az élők közti átruházásnál a szerződéstől függ.⁸⁾ Ez mérvadó különösen arra a kérdésre nézve, vajjon az üzlet átruházásában az üzleti kötelezettségek (*passivák*) is befoglaltatnak-e vagy nem? Magában véve az üzlet átruházása a kötelezettségek átvállalását a megszerző részéről époly kevéssé tartalmazza, mint az üzleti dolgok, áruk és jogok, nevezetesen a követelések (*activák*)⁹⁾ átvállalását, s a felek hallgatása még akkor sem alkot vélelmet a kötelezettségek átvállalása mellett, ha az üzlettel az előbbi cég is megszerezett. Az üzleti kötelezettségek átvállaltaknak épen csak akkor tekintetnek, ha az átvállalás az átruházási szerződés

⁷⁾ Ez fontos a K. T. 12. §-ának szempontjából, mely szerint fennálló cég csak üzletátruházás esetében tartható meg. Többnyire azt követelik, hogy az üzletben foglalt vagyoni értékeknek legalább nagyobb része menjen át a megszerzőre, különben üzletátruházásról nem lehet beszélni. Azonban e felfogás ellenkezik a keresk. világban uralkodó nézetekkel és gyakorlattal, akárhányszor fordulván elő eset, hogy az üzletátruházásnál az abban foglalt áruk, követelések és tartozások nem mennek át, vagy külön számíttatnak s hogy az üzleti összeköttetésekért tetemes összegeket fizetnek.

⁸⁾ Az üzletátruházásra irányuló szerződés úgy az átruházó — S 5813/79. (D. 22., 89. l.), — mint az átvevő részéről keresk. ügylet a K. T. 260. §. értelmében (mint az üzletfolytatás utolsó, illetve első ténye), az utóbbi részéről a 258. §. 1. pontja szerint is. Az üzlethez tartozó ingatlanok tekintetében sem teendő kivétel, minthogy a szerződés önálló tárgyát nem képezik. Harmadik személyek, nevezetesen a hitelezők iránt az üzletátruházásból eredő viszonyok keresk. ügyek. De nem egyuttal alakilag. V. ö. K. elj. 6. §. 1. pont, mely csak a szerződő felek közt felmerülő kereseteket említi.

⁹⁾ A követelések átruházása az engedmény fogalma alá esik; ennél fogva az adósok arról értesítendőek, nehogy a fizetéseket az üzlet átruházójának teljesítsék, illetve a megszerzőnek megtagadják. Elégséges azonban a követeléseket magában foglaló átruházásról szóló értesítés általában. A perbeli legitimációhoz sem kell az illető követelés külön engedményezése.

szavaiból,¹⁰⁾ vagy a körülményekből¹¹⁾ határozottan megállapítható;¹²⁾ a miből egyttal önként következik, hogy a kötelezettségek átvállalása feltételeesen vagy megszorításokkal is történhetik.¹³⁾

Az üzleti kötelezettségek átvállalása esetén az átvevő azoknak kifizetéseért nemcsak az átruházó irányában felelős, hanem egyttal a hitelezőknek közvetlen adósává válik és pedig tekintet nélkül arra, vajjon az átvállalás közhirre-tétetett-e vagy nem?¹⁴⁾

¹⁰⁾ Elég oly általános kijelentés, hogy az átvállaló az üzletet változtatlan módon fogja folytatni. Ebben benne rejlik, hogy az üzletet az átruházó által elvállalt kötelezettségek (pl. *del credere*) mellett folytatja és pedig még akkor is, ha ezekről tudomással nem birt volna. V. ö. C. 1548/96. (T. É. 97., 2. sz.).

¹¹⁾ Pl. abból, hogy a házastárs üzlete a feleknek minden értesítése nélkül a másik házastárs által egyszerűen folytatatik. C. 1078/85. (J. 85., 38. sz.). Különösen, midőn az átruházó házastárs az üzletet tovább vezeti: C. 5918/98. (D. III. f. 15., 83. l.).

¹²⁾ A K. T. 20. §-a világosan azt mondja: »ha a keresk. üzlet átruházásánál az átvevő a cég addigi kötelezettségeit magára vállalja«, a nélkül, hogy az előbbi cég megtartása esetére másként intézkednék. Az új német K. T. 25. §-a erre az esetre a kötelezettségek feltétlen átmenetét állapítja meg, hacsak az ellenkező a cégjegyzékben ki nem tüntetett. Ez megfelel azon felfogásnak, melyet több német író, így nevezetesen *Thöl* (*Praxis des Handelsrechts und Wechselrechts*. Lipcse, 1872. 2. s. k. l.) már előbb követett, s annyi bizonyos, hogy, ha a kötelezettségekért egyedül az átruházó marad felelős, az azok fedezésére szolgáló üzleti vagyon pedig az átvevő tulajdonába megy át: a hitelezők könnyen pénzüket veszthetik. Ezt nálunk is belátták s legujabban törvényjavaslat készült a passivák *ipso jure* való átmenete értelmében. V. ö. ugyerre a kérdésre, mint a kötelezettségátvállalásból származó viszonyokra nézve általában legbehatóbban (tekintettel a magyar K. T.-re is): *Simon Z. f. d. ges. Handelsrecht*. 24. köt. 91—174. l. és nálunk *Schwarz G. Jogt. Közl.* 1897. évf.

¹³⁾ Pl. részletfizetés kikötése mellett: C. 147/86. (Ü. L. 86., 15. sz.); 339/86. (D. Új f. 15., 93. l.); részbeni elengedés feltétele mellett: C. 709/94. (P. T. 30., 117. l.).

¹⁴⁾ Hogy az átvevő a hitelezők iránt közvetlenül csak akkor volna felelős, ha az átvétel közzététetik, vagyis, hogy a közvetlen felelősség jogalapja az átvevő részéről a hitelezők irányában történt kötelezettségvállalás volna (a miből eddig a német szokásjog indult ki): a K. T. 20. §-ával, mely erről mitsem szól, össze nem egyeztethető. A törvény szerint az átvállalás ténye egymagában is megállapítja az átvevő közvetlen kötelezettségét, s a közzététel csak arra szükséges, hogy a hitelezők az átvállalásról tudomást vegyenek. L. I. 167/79. (D. 22., 90. l.) és 638/79. (U. o. 24., 110. l.). A kötelezettségekre is kiterjedő üzletátruházás tehát a K. T. értelmében a harmadik javára kötött szerződés fogalma alá esik, melyből

a nélkül továbbá, hogy az átvállaláshoz a hitelezők hozzájárulása volna szükséges.¹⁵⁾ Ily hozzájárulás csak az átruházóra való tekintettel szükséges akkor, ha az átruházás olynemű ujitást (*novatio*) czéloz, melynek folytán az átruházó teljesen megszűnik kötelezett fél lenni. Ez azonban magában véve nem áll be.¹⁶⁾ Sőt ellenkezőleg: a kötelezettségek átruházása daczára az átruházó továbbra is felelős marad, s a hitelezők keresetileg nemcsak az átvevő, hanem az átruházó ellen is fordulhatnak [K. T. 20. §.]. A kötelezettségátruházás folytán tehát az eredeti kötelem csak annyiban változik, a mennyiben a régi adós mellé új adós lép, úgy hogy a hitelezőknek most már két és pedig egyetemlegesen kötelezett adósuk van.¹⁷⁾ Az átruházó csak azon kötelezettségekért nem felelős, melyek az átvevő ujonnan kötött ügyleteiből származnak.¹⁸⁾

nemcsak a szerződő fél, hanem a harmadik is közvetlen jogot szerez. V. ö. *Biermann Mihály* is Jogászgylési Évkönyv VIII. folyam, I. kötet, 83. l.

¹⁵⁾ Más kérdés, vajjon kétoldalu szerződéseknel, különösen ha hosszabb tartamuak, a szerződő fél beleegyezése szükséges-e a szerződésnek az átruházás daczára való fenntartásához? Magában véve nem, mert miután az átruházó nem szűnik meg kötelezett fél lenni, a szerződés nem szűnik meg az átruházás folytán. V. ö. C. 617/89. (D. Uj f. 25., 82. l.). Ha azonban az átruházás az átruházó vagyoni viszonyaiban a szerződő félre nézve hátrányos változást idézne elő, a szerződő fél nem köteles az átvevő által nyújtott biztonságba belenyugodni, hanem a szerződéstől visszaléphet és kártérítést követelhet. Ez áll különösen biztosítási szerződésekről, midőn a biztosító üzletét a díjtartalék átruházása mellett ruhazza át. L. l. 274/78. (D. 20., 47. l.), 394/78. (D. 21., 188. l.), C. 547/85. l. (D. Uj f. 13., 262. l.), 223/86. (U. o. 15., 146. l.). Kivétel egyesülés esetén. L. alább 98. §.

¹⁶⁾ A hitelező világos hozzájárulása szükséges, a mely még nem foglaltatik abban, hogy az átruházás tudtára adatott, vagy ő elfogadta azt, hogy követelését az átvevő ellen érvényesítse. C. 899/91. (D. Uj f. 28., 237. l.).

¹⁷⁾ C. 899/91. (D. Uj f. 28., 237. l.), 1470/91. (Ü. L. 91., 6. sz.). Az egyetemlegesség a K. T. 268. §-ára alapitható, bár a kötelezettségátvállalás nem a hitelezők irányában történik.

¹⁸⁾ Ezek alatt az átruházó által az átvállalás előtt kötött ügyletek is értendők, ha a teljesítés az átvállalás után az átvevő kezéhez történik. Ha azonban a régi czég megtartása esetén az üzletátruházás bejegyzése és közzététele elmulasztatott, az átruházó az ujonnan kötött ügyletekért is felelős azon hitelező irányában, a ki az átruházásról tudomással nem birt. V. ö. K. T. 19. §. és alább 29. §. Ugyanazt kell felvenni abban az esetben, ha a czég nem volt bejegyezve; sőt az átruházó czége alatt folytatott kiskereskedői üzletnél is. V. ö. C. 1121/87. (M. 29. l.), 552/95. (P. T. 32., 82. l.). —

III. Az előadottak alkalmazandók abban az esetben is, ha fennálló egyéni üzletbe valaki társtagul lép be. Ily esetben is valódi üzletátruházás forog fenn, mert az üzlet megszűnik a korábbi birtokos tulajdona lenni s az újonnan keletkezett társaság tulajdonába megy át.¹⁹⁾ Ugyanaz áll továbbá, ha a keresk. társaság üzlete ruháztatik át, akár egyes természetes személyre, akár más társaságra.²⁰⁾ Ellenben feltétlenül felelős lesz az üzlet előbbi kötelezettségeiért az, a ki fennálló társaság tagja lesz,²¹⁾ mely esetben üzletátruházás nem forog fenn.

20. §.

A kereskedelmi telep.

I. A keresk. üzlettől megkülönböztetendő a keresk. telep (*Etablissement*). Értjük alatta azt a helyet, mely a kereskedő üzleti tevékenységének központját képezi, a hol és a honnét az üzlet folytattatik.¹⁾ Mint ilyen a keresk. telep a kereskedő üzleti életében ugyanazzal a jelentőséggel bír, mint a polgári életben a lakhely (*domicilium*), miért is azt mondhatjuk, hogy a telep nem más, mint a kereskedő kereskedelmi lakhelye.²⁾

A telep nem esik szükségképen össze a kereskedő polgári lakhelyével. A kereskedő más helyen lakhatik és más helyen bírhat üzlettel. Az is lehetséges, hogy a kereskedőnek több telepe van és pedig vagy különböző helyeken, vagy egy és ugyanazon he-

Nem felelős az átruházó az átruházott cégnek az átvevő általi használata útján elkövetett cég bitorlásért. C. 1157/96. (D. III. f. 6., 307. l.).

¹⁹⁾ V. ö. C. 1902/93. (P. T. 30., 50. l.). Ellenk. új német K. T. 28. §., mely szerint a belépő tag ily esetben is feltétlenül felelős az üzlet korábbi adósságaiért, hacsak az eltérő megállapodás a cégjegyzékben ki nem tüntetett vagy a harmadikkal nem közöltetett.

²⁰⁾ L. alább 65. §. s a részvénytársaságok üzletátruházására nézve 97. §.

²¹⁾ V. ö. K. T. 89. §. és alább 59. §. E szabály akkor is alkalmazandó, ha két tagból álló társaságból az egyik kilép s ennek helyébe nyomban új tag lép be. Ez esetben sem lehet mondani, hogy üzletátruházás történt, különben kettős üzletátruházást kellene felvenni.

¹⁾ A telep szintén nem tévesztendő össze az üzlethelyiséggel. A kereskedőnek telepe még akkor is van, ha üzlethelyisége nincs. Azonban a telep sem lényeges. Így a házalók teleppel nem bírnak.

²⁾ Egészen más értelme van a telepnek a váltójogban, a hol a fizetési helyet jelenti abban az esetben, ha az intézkényszerzett lakhelyétől, illetve saját váltónál a kiállítás helyétől, különböző.

lyen; ³⁾ továbbá vagy különböző üzletekre, vagy egy és ugyanazon üzletre nézve. Utóbbi esetben az üzlet valódi központja rendszerint csak egy telepen létezik, a mely ugyanazért főtelepnek, keresk. társaságoknál székhelynek neveztetik, ⁴⁾ míg a többi telep csak alárendelt jelentőséggel bír s azért fióktelepnek neveztetik.

Adott esetben kérdéses lehet, hogy hol van a kereskedő telepe, illetve ha több telepe van, melyik a fő-, s melyik a fióktelep? Rendszerint a telep ott van, a hol az üzlet irodai helyisége, pénztára, könyvvezetése létezik, tehát nem pl. a hol a raktár, gyár stb. van. Több telep közül pedig rendesen az lesz a főtelep, a honnan az egész telep vezettetik, a honnan a szükséges utasítások adódnak, a hová a számadások küldetnek stb. A fióktelep fogalmának megállapítására nézve mérvadó különösen az a körülmény, vajjon az illető helyen oly keresk. ügyletek köttetnek-e, melyek az üzlet tulajdonképeni tárgyai, ⁵⁾ ezen felül szükséges, hogy oly önállósággal birjon, mikép a főtelephez való viszony felbontásával esetleg mint külön üzlet is megállhasson. ⁶⁾

II. A keresk. telep jogilag kiváló fontossággal bír. Így különösen: 1. a birói illetőség szempontjából, és pedig nemcsak any-

³⁾ Az ugyanazon helyen lévő fióktelepek azonban nem birnak önálló jogi jelentőséggel s azért be sem jegyzendők. K. T. 18. §. és alább 27. §.

⁴⁾ V. ö. K. T. 65., 126., 157., 158., 159., 225., 226. §§. Ezekből kitűnik egyuttal, hogy a keresk. társaságnak csak egy székhelye lehet. De hátha több helyen különböző üzlete van? Ez esetben a székhelyül megjelölt helyen kívüli üzlettelepek a fióktelepekkel egyenlő jogi elbírálás alá veendőek.

⁵⁾ Nem fióktelep tehát pl. a raktár, ha ott csak a raktározással kapcsolatos ügyletek köttetnek, vagy pl. a gyár, ha abban pusztán oly ügyletek köttetnek, melyek a gyár felszerelésére, nyersanyagok beszerzésére, munkások szegődtetésére stb. vonatkoznak. B. T. 3655/92. (D. Uj f. 34., 362. l.).

⁶⁾ Ez okból nem tekinthetők fióktelepeknek a vasuti vagy hajózási állomások, melyek ugyan önállóan kötnek fuvarozási ügyleteket, de az egész vállalatnak annyira kiegészítő alkatrészei, hogy elkülönítve egyáltalában nem képzelhetők. Hasonlóképen nem fióktelepek a biztosítóintézetek ügynökségei. Az u. n. főügynökségek sem, ha, mint rendesen, a biztosítási ügyletek megkötésére önálló hatáskörrel nem birnak. B. T. 4263/86. (Magy. Igazs. 25. köt. 393. l.). Ez áll a külföldi társulatok azon belföldi ügynökségeire nézve is, melyek a K. T. 210., 211. és 461. §§. értelmében bejegyzett fiókintézetek vagy ügynökségek kiegészítő alkatrészei gyanánt létesítettek.

nyiban, a mennyiben a cégbejegyzésre hivatott (l. alább 27. §.), hanem más nem peres és a peres ügyekben eljáró bíróságot is meghatározza; ⁷⁾ ~~2. a birói határozatok kézbesítése tekintetében; ⁸⁾ 3. mint törvényes teljesítési hely; ⁹⁾ 4. bizonyos, a kereskedő ellenében jogmegállapítás vagy jogfentartás céljából fogantositandó cselekvények szempontjából.~~¹⁰⁾

⁷⁾ 1868 LIV. tcz. 33. §.; Keresk. elj. 8., 10. §§., Csódt. 72. §. A telep helyének bírósága azonban rendszerint nem bír kizárólagos illetőséggel a kereskedő lakhelyének bíróságával szemben, bár a Ptr. id. §. inkább az ellenkezőre engedne következtetni. Kivétel van a keresk. elj. 8. §-ában felsorolt ügyekben és a csődre nézve. V. ö. Szerző Polg. tvk. rendje I. 48. §.

⁸⁾ V. ö. Keresk. eljárás 26. §.

⁹⁾ V. ö. K. T. 322. és 324. §§. és alább 145. §.

¹⁰⁾ Így különösen a váltó és egyéb forgatható papírok bemutatása, az óvás s más cselekvények első sorban az üzlethelyiségben, tehát a telep helyén teljesítendőek. V. ö. Váltó T. 102. §., K. T. 298., 357. §§.

MÁSODIK CZIM.

Kereskedelmi cégjegyzékek.

21. §.

A kereskedelmi cégjegyzékek fogalma, jelentősége, berendezése és tartalma.

I. Keresk. cégjegyzékek alatt azokat a jegyzékeket értjük, melyek a kereskedőkről és a keresk. társaságokról vezetettnek s az ezeknél előforduló oly tények nyilvánossá tételére szolgálnak, melyeknek ismerete a velük érintkezésbe lépő közönség előtt fontossággal bír.¹⁾ Mint ilyenek a keresk. cégjegyzékek a közhitel és forgalom biztonsága s ugy a kereskedők, mint a közönség érdekében felállított intézmény. A kereskedőknek, a kiknek érde-

¹⁾ A keresk. cégjegyzékek intézménye a kereskedői testületek által tagjaikról vezetett anyakönyvekből, lajstromokból fejlődött ki, melyeket az olasz városokban már a középkorban találunk. Az újabb keresk. törvények közül mindazonáltal nem valamennyi ismeri. Így nevezetesen a francia *Code de comm.* előir ugyan bizonyos bejelentéseket és közzétételeket a keresk. törvényszéknél (kiskoru felhatalmazása kereskedés folytatására, kereskedők házassági szerződése, társasági szerződések), de általános cégjegyzékek az összes kereskedőkre nézve Franciaországban nem léteznek. Hasonlóképen nincsenek Olaszországban, Belgiumban, Németalföldön, Angliában s több más országban. Csak Ausztriában, Németországban, Svájcban, Spanyolországban, Portugáliában, illetve újabb idő óta a skandináviai államokban, továbbá Szerbiában, Bosznia-Hercegovinában, a délamerikai államokban és nálunk vezetettnek általános cégjegyzékek, melyeknek behozatalát azonban francia írók is kívánatosnak tartják. V. ö. *Lyon-Caen et Renault* id. m. I. 175. l. Nálunk már az 1840 XV. és XVI. tczikkek írják elő a cégjegyzékek vezetését és a cégbejegyzést, a kereskedők tetszésére hagyatván, vajjon a váltótörvényszéknél vagy az illető törvényhatóságnál kívánják-e magukat bejegyeztetni? Az 1864. évi cégrendelet azonban a törvényhatósági bejegyzést lényegesen megszorította s már az 1871 XXXI. tcz. 27. §-a teljesen megszüntette.

kükbén áll, hogy az érintett tények minél nyilvánosabbakká tétessenek, s a kik erről már régtől fogva gondoskodni szoktak: a cégjegyzékben oly értesítési eszköz áll rendelkezésre, mely, a midőn őket felmenti azon kötelezettség alól, hogy a velük szerződő felekkel a bejegyzés tárgyát képező tényeket egyéb módon közöljék, egyuttal oly biztosítékot nyújt nekik az iránt, hogy mindenki azokról tudomást venni kénytelen, minőt semmi más, akár általános, akár különös értesítés nem adhat.²⁾ Viszont a közönség a cégjegyzék útján feltétlenül megbízható tudomást szerezhet az abban bejegyzett tényekről, a nélkül hogy azok iránt a kereskedőnél vagy másoknál külön tudakozódni kényszerülne. E tekintetben tehát a keresk. cégjegyzékek ugyanoly jelentőséggel bírnak, mint az ingatlan javakra nézve a telekkönyv, melyhez még annyiban is hasonlitanak, hogy szintén csak a magánjogviszonyokra vonatkozólag és a bíróságok által vezetettnek [K. T. 7. §].³⁾ A közigazgatási és más hatóságok vagy testületek által vezetett iparrendészeti, adókataszteri, kamarai és hasonló jegyzékektől tehát lényegesen különböznek és sem ezekkel, sem a különben szintén magánjogi jelentőséggel bíró szabadalmi és védjegylajstromokkal kapcsolatban nem állanak.⁴⁾

II. A keresk. cégjegyzékek berendezésének és mikénti vezetésének közelebbi szabályozását a K. T. külön rendeletnek tartotta fenn (id. §. 3. bek.), mely 1875. december hó 1-jén bocsátatott ki (l. fentebb 7. §.). Ennek értelmében a cégjegyzékek az e. f. kir. törvényszékeknél vezetettnek,⁵⁾ kivételével a budapesti

²⁾ A kereskedők azonban a cégjegyzékek útján történő közzétételek mellett is alkalmaznak másnemű értesítéseket. Így nevezetesen körleveleket, falragaszokat, hirlapi közléseket stb. Oly tényekre nézve, melyek bejegyzés tárgyát nem képezik, csakis ezekre van a kereskedő utalva.

³⁾ Az ok, a mely miatt a cégjegyzékek majdnem mindenütt, a hol általában vannak, a bíróságoknál s nem a közigazgatási hatóságoknál vezetettnek (kivételt képez Spanyolország), egyrészt épen magánjogi jelentőségükben, másrészt különösen abban rejlik, hogy a bejegyzések megengedhetősége számos magánjogi kérdés eldöntésétől függ.

⁴⁾ A védjegylajstromok ugyan épugy a bíróságok által volnának vezethetők, mint a cégjegyzékek s tényleg Németországban a védjegylajstrom a cégjegyzéknek képezi egyik osztályát. Nálunk azonban ezt nem találták célszerűnek. V. ö. alább 30. §.

⁵⁾ Németországban, Bajorországot és Elzász-Lotharingiát kivéve, mindenütt az egyesbíróságoknál (*Amtsgerichte*) vezetettnek a cégjegyzékek s ez a vidéken nálunk is előnyösebb volna.

és pestvidéki törvényszéknek, melyeknek területére nézve a cégjegyzékek a budapesti keresk. és váltótörvényszéknél vannak.⁶⁾ Vezetetnek pedig kétféle cégjegyzékek: az egyéni cégek jegyzékei azon kereskedők cégei részére, kik üzletet egyedül folytatnak és a társas cégek jegyzékei a keresk. társaságok cégei számára. Oly jogi személyek cégei, melyek nem keresk. társaságok, nevezetesen az állami keresk. vállalatok cégei,⁷⁾ az egyéni cégek jegyzékébe vezetetnek be. A cégjegyzékek mérsékelt vastagságú, tartós kötéssel ellátott kötetekben vezetetnek, azon kívül a bejegyzett cégek könnyebb felkereshetése végett betűsoros mutató s a részvénytársaságokra és szövetkezetekre vonatkozó bejegyzések kiegészítését képező iratok együttes megőrzésére mindegyik számára külön-külön okmánytár van előírva. Ugy a cégjegyzékek, mint a mutatók és okmánytárak, valamint a bejegyzésekre vonatkozó összes ügyiratok külön tisztviselő, mint cégjegyzékvezető felügyelete alatt állanak és egy és ugyanazon helyiségben külön őrizendők. Ez a tisztviselő foganatosítja egyuttal a bejegyzéseket is, azonban mindig csak törvényszéki végzés alapján.⁸⁾ A bejegyzések ellenőrzésével és a közzététel (l. köv. §.) eszközzésével a keresk. miniszterium kebelében külön, biztosi minőséggel felruházott hivatalnok (u. n. cégbiztos) van megbízva, a ki a törvénybe, vagy a cégjegyzékrendeletbe ütköző bejegyzések ellen jogorvoslattal is élhet.⁹⁾

⁶⁾ Id. rend. 1. §. V. ö. 1871 XXXI. tcz. 27. §. is.

⁷⁾ V. ö. az állam keresk. vállalataira vonatkozó id. rend. 7. §.

⁸⁾ Cégjegyz. rend. 22. §. Tehát úgy, mint a telekkönyvvezető. A végzés ellen felfolyamodásnak és előterjesztésnek van helye; de az e. b. határozatot helybenhagyó másodbírósi határozat végérvényes. Keresk. elj. 37. és 43. §§. Minthogy azonban a cégjegyzékek körüli eljárás nem peres, hanem perenkívüli eljárás, a cégjegyzékbíróság mint ilyen nem szorosan vett bírói, hanem közigazgatási funkciót teljesít: a végérvényesség nem jelenti azt, mintha a végzés oly módon jogerőre emelkednék, mint arról a peres eljárásban van szó. Ha tehát a kérelmével bár végérvényesen elutasított fél a bejegyzésért újból folyamodik, a kérvény nem utasítható vissza, s még akkor is teljesíthető, ha ugyanazon alapon áll. A közigazgatási alárendeltség elvének megfelelőleg azonban az alsóbíróság a felsőbíróság korábbi határozatától csak oly körülmények alapján térhet el, melyek az utóbbi előtt nem voltak érvényesítve. V. ö. Szerző véleményét a »Mutual« amerikai biztosító-társaság cégbejegyzési ügyében (közölve a »Jog« 1891. évi 26. és a »Jogi Szemle« V. köt. 1. számában).

⁹⁾ 1883. máj. 31. rend. (l. fent 7. §.). A cégbiztos élhet úgy fel-

III. A keresk. cégjegyzékek tartalmát csak oly bejegyzések képezhetik, melyek a K. T. által elő vannak írva. A törvényben elő nem irt bejegyzések a cégjegyzékekben egyáltalában helyt nem foglalhatnak.¹⁰⁾ Bejegyzés tárgyai különösen:

1. a cég, ennek tulajdonosa, a cégben vagy a cégtulajdonos személyében előforduló változások és a cég megszűnése;¹¹⁾

2. a cégvezetői felhatalmazás és ennek megszünte;¹²⁾

3. a keresk. társaságok alakítása, megszűnése, jogviszonyai és az ezekben előforduló változások;¹³⁾

4. a kereskedők vagy keresk. társaságok, ugyszintén a közkereseti és betéti társaságok bel- és kültagjai elleni csődnyitások.¹⁴⁾

Ezekon felül a K. T. előir még bizonyos, a cégjegyzékeket vezető törvényszékek előtt történendő bejelentéseket, illetve előterjesztéseket, melyek azonban a cégjegyzékben ki nem tüntetnek.¹⁵⁾ A mennyiben pedig a kereskedőnek vagy keresk. társaságnak a cégjegyzékbe bejegyzését megelőzően a cégjegyzéki irodával, mint előterjesztéssel, és pedig 30 nap alatt a cégbejegyzési kivonatnak a miniszteriumnál lett beiktatását követő naptól számítva (id. rend. 3. §.).

¹⁰⁾ A K. T. id. 7. §-a világosan azt mondja: »a jelen törvény által előszabott bejegyzésekre« stb. Nem lehet tehát pl. keresk. meghatalmazottat bejegyeztetni, bár az egész üzlet vezetésére volna rendelve; még kevésbé pl. szerződő felek közti kikötéseket: B. T. 2101/93. (M. IV. 24. l.).

¹¹⁾ K. T. 16., 18., 19. §§.

¹²⁾ K. T. 41., 42. §§.

¹³⁾ K. T. 65—67., 104., 110., 126—131., 145., 146., 158., 159., 181., 184., 202., 208., 210—217., 226., 229., 230., 240., 241., 249. §§. A keresk. társaságok alatt csak a K. T. 61. §-ában felsorolt tulajdonképeni k. társaságok értendők. Tehát sem a kiskereskedői (l. fentebb 17. §.), sem az alkalmi egyesülések (K. T. 62. §.). Utóbbiakra nézve v. ö. B. T. is 5984/82. sz. (D. Uj f. 4., 311. l.) utalással a Cégrend. 7. §-ára.

¹⁴⁾ K. T. 23. §. és Csődt. 253. §. A K. T. 552. §., illetve az 1840. évi XVI. tcz. 9. §-a értelmében azelőtt még a kereskedők nejeinek hozománya, hitbére és jegyajándéka is bejegyzés tárgya volt. Az uj Csődt. azonban a kereskedők nejeinek érintett követeléseire nézve eddigelé elismert elsőbbségét megszüntetvén, azoknak bejegyzése sem foglal többé helyet. A már bejegyzett hozomány stb. azonban elsőbbségét annyiban megtartja, a mennyiben az általános csődtömegeből az első és második osztálybeli követelések között elégitendő ki. Csődt. 267. §.

¹⁵⁾ Így bejelentendők, illetve bemutatandók: részvénytársaságoknál az alapszabályok (K. T. 158. §.), az aláírási iverk, a befizetésről szóló kimutatás (K. T. 159. §.), a közgyűlési jegyzőkönyvek (180. §.), a mérlegek (198. §.), a külföldi részvénytársaságok bejegyzésére szükséges igazolványok (211. §.), azok közgy. jegyzőkönyvei, általános és különös mér-

ságnak más helyen¹⁶⁾ fióktelepe van, ez s az említett tények itt is bejegyzendők¹⁷⁾ s ezen bejegyzésnek a fiókteleppel való üzleti összeköttetésben ugyanaz a jelentősége és hatálya van, mint annak, mely a főtelep, illetve társasági székhely bíróságánál történt.¹⁸⁾

IV. Az előírt bejegyzések rendszerint csak a felek kérelmére teljesíttetnek.¹⁹⁾ Kivétel egyedül a csődnyitásra nézve van, mely a törvényszék által a cégjegyzékben hivatalból tüntettetik ki

legei (214. §.); — szövetkezeteknél: az alapszabályok, a tagok névjegyzéke (K. T. 226. §.), az évnegyedenként be- és kilépett tagokról, a felmondott üzletrészek számáról szóló kimutatások és az évenkénti betűrendes tagjegyzék (242. §.), a közgyűlési jegyzőkönyvek és mérlegek (240., 244. §§.), a külföldi szövetkezetek igazolványai stb. (230. §.). — Továbbá a közraktári vállalatok alaptőkéje (K. T. 435. §.), a biztosítási vállalatok biztosítási alapja, azon elvek, melyek szerint az alaptőke és a dijtartalék elhelyeztetik, ugyancsak a dijtartalék kiszámításának elvei, valamint az évi mérleg és a bevételek és kiadások összeállítása (K. T. 453—455., 457. és 461. §§.). Mindezen bejelentéseket magában foglaló iratok az okmánytárakban gyűjtendők. Cégjegyzékrend 12. §. és Keresk. elj. 50. §.

¹⁶⁾ Ugyanazon törvényszék területén s külön lapon azonban csak akkor, ha a fióktelep cége a főtelep cégétől különbözik. V. ö. Cégrend. 13. §.

¹⁷⁾ V. ö. K. T. 18., 65., 127., 159., 210., 229. §§. Kiterjesztendő azon bejegyzésekre is, a melyeknél a fióktelep bíróságánál való bejegyzés kifejezetten nem említettik, pl. a cégvezető, a részvénytársasági vagy szövetkezeti igazgatóság bejegyzésére.

¹⁸⁾ V. ö. kifejezetten új német K. T. 15. §. 3. bek. A fő- és fióktelep bejegyzésének és közzétételének különválasztása folytán ugyan könnyen ellentétes eredmény állhat be, pl. ha a cégtulajdonos vagy a cégvezető a főtelep helyén törültetik, a fióktelep helyén pedig nem, s a Cégrend. 13. §-a, mely szerint a fióktelep helyén a cégre vonatkozó tények nem jegyeztetnek be (ezt jelenti a rend. azon kitétele, hogy »a cégjegyzéklapnak csakis első négy rovata töltendő be«), hanem ezekre nézve a főtelep cégjegyzékére történik utalás: ezt el is akarja hárítani. Csakhogy ez az intézkedés ellentétben áll a K. T.-nek a fióktelepre vonatkozó kifejezett rendeleteivel s azért a bíróságok által az 1869 IV. tcz. 19. §. alapján félreteendő. A Cégrend. elődje, az 1864. évi jan. 21-ki udv. rend. sem szólt ugy, hanem mindössze azt mondta ki, hogy a 4. rovatban kitüntetendő, mikép csak fióktelepről van szó, a nélkül, hogy a többi rovat kitöltésének mellőzését rendelte volna.

¹⁹⁾ A cégbejegyzések, a mennyiben a törvény egyes esetekben (159., 227. §§.) írásbeli beadványt nem kíván, szóval is kérhetők, a mikor a kérvényező féllel jegyzőkönyv vétetik fel. Cégrend. 21. §. Mindegyik esetben illeték is fizetendő, a mely általában 10 frtot, cégvezetők, igazgatósági tagok bejegyzéséért személyenként 5 frtot tesz. (Illetékszabás 13. tétel 14. a) pont). Ezenkívül még közzétételi díj 50 kr., 1 frt., 2 frt. (1883.

[K. T. 23. §.].²⁰⁾ Mindazonáltal, a mennyiben a bejegyzések csak a felek kérelme folytán teljesítettnek is, azok mégis nem az ő tetszésüktől függnék, hanem a felek a bejegyzéseket eszközöltetni bizonyos, a keresk. törvényben meghatározott, joghátrányok terhe alatt egyenesen kötelezve vannak s a cégjegyzékeket vezető törvényszékek által némely bejelentések teljesítésére hivatalból szoríthatók.²¹⁾ Hogy pedig a törvényszékek e köteletség teljesítését kellő módon ellenőrizhessék, a bíróságok általában, különösen pedig a hagyatéki és csődbíróságok, nemkülönben a keresk. és iparkamarák, valamint az iparhatóságok, ha hatáskörükön belül a bejegyzési köteletség megsértéséről avagy a cég jogosulatlan használásáról hivatalos tudomást nyernek, erről az illetékes törvényszéknek haladéktalanul jelentést tenni tartoznak [K. T. 22. §.].²²⁾ A felek kérelmére történő bejegyzés nem jelenti továbbá azt, mintha a bíróság e kérelemhez bármi tekintetben kötve volna. Ellenkezőleg: a cégjegyzékbíróság hivatalból és szabad belátása szerint vizsgálja a fenforgó körülményeket, a betérjesztett adatok kiegészítését követelheti s a kérvényt visszautasíthatja, akkor is, ha annak teljesítése ellen kifogás nem tétetett. Ugyanez áll a felső bíróságokra nézve is, ha felfolyamodás folytán cégbejegyzési ügyben határoznak.²³⁾

márcz. 16. 6156. sz. ig. m. rend.). Kivétel az 1898 XXIII. tcz. értelmében alakult és az országos közp. hitelszövetkezet kötelékébe lépett szövetkezetekre és magára a központra nézve. L. alább 113. b), c) §§.

²⁰⁾ A csődnyitás szorgalmazása azonban a kereskedőnek egyenes kötelessége, mihelyt fizetéseit megszünteti (Csődt. 244. §.). Ennek elmulasztása a vétkes bukás vétségét állapítja meg (Bünt. T. 416. §. 4. pont). A részvénytársaságokra nézve l. még alább 92. §.

²¹⁾ V. ö. K. T. 16., 21., 41., 110., 129., 159., 198., 221., 462. §§. Lásd a 28. §-nál is, a hol különösen az a kérdés tárgyalatik, lehet-e a bejegyzett céget hivatalból törölni?

²²⁾ A keresk. miniszter azonban már többször érezte magát indíttatva, az alája rendelt hatóságokat a cégbejegyzések szigorubb ellenőrzésére utasítani, sőt az 1890. jan. 26-án 2631. sz. a. kelt rendelettel (R. T. 149. l.) a keresk. kamarák rendszeres nyilvántartásra és jelentéstételre utasítottak. — Felelbbviteli joguk a törvényszék cégbejegyzési határozata ellen a keresk. és iparkamaráknak vagy más említett hatóságnak nincs. Ez a félen kívül csak a cégbiztost illeti. C. 166/98. (D. III. f. 11., 230. l.).

²³⁾ V. ö. C. 1569/90. (D. Uj f. 28., 102. l.). — A jogorvoslatokra nézve általában a perenkívüli keresk. eljárás szabályai irányadók. V. ö. K. elj. 37. sk. §§.

22. §.

A kereskedelmi cégjegyzékek nyilvánossága.

A keresk. cégjegyzékek csak akkor felelnek meg céljuknak, ha a nyilvánosság kellékével birnak.¹⁾ E nyilvánosság következő három irányban van érvényre emelve:

(1. hogy a cégjegyzékek mindenki által megtekinthetők [K. T. 7. §. 2. bek.], és pedig nemcsak a cégjegyzékek maguk, hanem az azokhoz tartozó okmánytárak, a mutató és a bejegyzésekre vonatkozó összes ügyiratok.²⁾ A megtekintés azonban csak az e végre rendelt hivatalos órák alatt történhetik;³⁾

(2. hogy mindenkinek joga van a bejegyzésekről s azok mellékleteiről másolatot venni s hiteles másolatok kiadását követelni [K. T. id. h. 2. mond.]. Ily másolatok vehetők illetve kiszolgáltatandók a jegyzéklap teljes tartalmáról és az okmánytárban létező okiratokról, még pedig vagy egész terjedelméről vagy csak kivonatban. Azon felül követelhetők hivatalos bizonyítványok a cégjegyzékben előforduló és érvényben levő bejegyzésekről, az érvényen kívül helyezett bejegyzésekről pedig azon záradékkal, hogy érvényük mely időpontban szűnt meg. Hivatalos bizonyítvány követelhető arról is, hogy valamely cég, vagy arra nézve valamely tüzetesen meghatározott bejegyzés, a keresk. cégjegyzékben elő nem fordul;⁴⁾

(3. hogy a cégjegyzékekben történt bevezetések nyilvánosan közzétételnek. Szabály az, hogy minden bejegyzés és pedig egész kiterjedésben tételük közzé [K. T. 8. §.]. Kivétel csak oly bejegy-

¹⁾ A nyilvánosság kelléke magában foglalja azt, hogy a cégjegyzék mellett megőrizendő okiratok az állam hivatalos nyelvén is bemutattassanak. B. T. 2844/82. (D. Uj f. 2., 356. l.), 3732/85. (M. 141. l.).

²⁾ Az okmánytárak stb. megtekintése csak jog, mely különösen azért fontos, mert ezekből lehet az illető bejegyzés alapjául szolgáló viszonyokról közelebbi tájékozást szerezni. Kötelességet ellenben oly értelemben, hogy azoknak tartalmáról épugy tudomást kellene szerezni, mint a bejegyzésekről, felvenni nem szabad. Ez ellenkeznék a K. T. 9. §-ával, mely csak a közzétett bejegyzések feltétlen hatályát állapítja meg. L. alább 24. §. Helytelen e részben C. 1798/93. (D. Uj f. 36., 19. l.) és 110/95. (D. III. f. 2., 129. l.), melyek még a cégjegyzék ellenére is kötelességévé tették az okmánytár ismeretét.

³⁾ Cégjegyzékrend. 19. §.

⁴⁾ Id. rend. 20. §.

zésekre nézve van, melyek nagyon terjedelmesek s melyeknél az egész kiterjedésben való közzététel nagyon költséges volna; ugyanígy, ha bizonyos adatok közzététele a felek érdekét sértené.⁵⁾ Azok a bejelentések, melyek a cégjegyzékekben ki nem tüntetnek, közzététel tárgyát rendszerint egyáltalában nem képezik.⁶⁾

A közzétételre két hivatalos közlőny szolgál. Az egyik a keresk. minisztérium által kiadott »Központi Értesítő«, melyben a magyarországi; a másik a horvát-szlavon hivatalos lap (*Narodne Novine*), melyben a horvát-szlavonországi bejegyzések tétetnek közzé [K. T. id. §.].⁷⁾ E mellett a közzététel még más, az érdekeltek által kijelölendő hirlapok útján is történhetik, azonban csak az ő kívánságukra és költségükre [K. T. id. §. 2. bek.].⁸⁾ A hivatalos közlőnyökben való közzététel helyettesítésére az ily közzététel semmi esetre nem szolgálhat. A közzététel mindig csak egyszer történik, de a felek kívánságára és költségére többször is eszközölhető.

23. §.

A cégjegyzékek és a bejegyzések jogi természete.

I. A cégjegyzékek közokiratok természetével bírnak. Mint ilyenek teljes bizonyítékul szolgálnak úgy a bejegyzést eszközölő fél mellett, mint ellene, hacsak az ellenfél azok hamisságát vagy szabálytalanságát be nem bizonyítja.¹⁾ Ugyanezen természettel bírnak a cégjegyzékbíróság által kiadott hiteles másolatok, kivonatok és bizonyítványok.

⁵⁾ L. e. kivételeket a K. T. 126., 131., 145., 158., 181., 226. és 240. §§-ban. A csődnyitást sem hirdeti ki a cégjegyzékbíróság (v. ö. K. T. 23. §.), de csak azért nem, mert ez a csődbíróság által ugyanis megtörténik.

⁶⁾ Kivétel van a biztosítási vállalatok alaptőkéjének és díjtartalékának elhelyezésére vonatkozó elvek, az évi mérleg és a kiadások és a bevételek összeállítása tekintetében. V. ö. K. T. 454. és 457. §§. A közzététel azonban ezekre nézve nem a »Központi Értesítő«-ben, hanem más módon történik.

⁷⁾ Tényleg azonban a »Központi Értesítő«-ben a horvát-szlavonországi bejegyzések is közzétetnek, de ez a közzététel a bejegyzések joghatálya szempontjából csak magánközlés jellegével bír.

⁸⁾ Kivétel van a részvénytársaság és szövetkezetek feloszlására nézve, melynek hirlapi közzététele a hivatalos közzétételen felül kötelezővé van téve. V. ö. K. T. 202. és 249. §§.

¹⁾ V. ö. 1868 LIV. tcz. 165. §.

Kérdés azonban: mit bizonyítanak a cégjegyzékek?

E kérdés elbírálásánál tekintetbe veendő, hogy a cégjegyzék bíróság nincs hivatva érdemleges határozatot hozni az iránt, vajjon a bejegyzés tárgyát képező ténykörülmények a valóságnak megfelelnek-e? A törvényszék csakis az előterjesztett kérelem alapján foganatosítja a bejegyzést s legfeljebb annak vizsgálatába bocsátkozik, vajjon a kérelem támogatására felhozott adatok külsőleg kifogás alá nem esnek-e, s vajjon azon jogviszony vagy tény fogalmát megállapítják-e, a melynek bejegyzése kéretik?²⁾ Más szavakkal: a törvényszék mint cégjegyzékhatóság nem ítélő bíróság, hanem csak nyilvántartási, közrendészeti közeg gyanánt jár el.

Ezt szem előtt tartva, azt kell mondanunk, hogy a cégjegyzékek rendszerint nem a bejegyzés tárgyát képező tények valóságát, hanem csak azt bizonyítják, hogy az illető tény iránt a cégjegyzékhatóság előtt nyilatkozat tétetett. Kivételesen csak annyiban van, azaz a cégjegyzék a bejegyzett tény valóságát is bizonyítja, ha a nyilatkozat a kérdéses tény megalapítását egyenesen magában foglalja.³⁾ A cégjegyzékek tehát ugyanazon jelentőséggel bírnak, mint magánynyilatkozatok egyéb bizonyítékai s lényegesen különböznek a telekkönyvektől, melyek nemcsak a felek nyilatkozatait, hanem rendszerint a bevallott jogviszonyok és tények létezését is bizonyítják.

II. Az előadottakból egyuttal következik, hogy a mennyiben a cégjegyzékben kitüntetett tény valósággal nem létezik, az a bejegyzés által sem állapíttatik meg. A mi nem létezik, az a bejegyzés folytán sem válik lehetővé. Mi sem áll tehát útjában annak, hogy valamely tény valótlanúságára hivatkozás történjék, daczára, hogy az a cégjegyzékbe bejegyeztetett,⁴⁾ s még inkább

²⁾ Ha tehát pl. valamely cég bejegyzése kéretik, a törvényszék nem vizsgálja azt, vajjon a bejegyzést kérő fél tényleg keresk. ügylettekkel iparszerűleg foglalkozik-e? Csak azt köteles vizsgálni, vajjon az ügyletek, melyek a bejelentett üzlet tárgyát képezik, keresk. ügyletek-e? — Tovább megy a bíróság vizsgálati kötelessége a részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél, de a foganatosított bejegyzés jelentősége ezeknél sem más.

³⁾ Ez áll pl. a cégvezető bejelentéséről, mert a nyilatkozat maga elégséges a cégvezetési jogosultság megalapítására. L. alább 37. §.

⁴⁾ Így a kereskedői minőség tagadásba vehető, daczára, hogy valaki mint kereskedő be van jegyezve (kiskereskedői minőség bejegyzés ellenére: C. 7539/91. J. Sz. 6., 4. sz.); sőt ez a körülmény még törvényes vélelmet sem állapít meg a kereskedő mellett, úgy hogy tehát a kereskedő tartozik

lehet hivatkozni arra, hogy a bejegyzett tény a bejegyzés után megszűnt.⁵⁾ Mindazonáltal ellenkeznék a keresk. forgalomban irányadó hittal és bizalommal, ha a kérdéses tény nemlétezésére maga a bejegyzést kérő hivatkoznék. Ő ellenében a tett nyilatkozat feltétlenül valónak tekintendő, különben jóhiszemű harmadik személyek, kik a cégjegyzékben bizva szerződnek, a legnagyobb veszélynek tétetnének ki.⁶⁾ Mindenesetre feltételezendő azonban, hogy a bejegyzés alapját képező nyilatkozat valóban tőle származik; mert ha a bejegyzést nem ő, hanem más jogtalanul kérte, abból reá még akkor sem származik kötelezettség, ha harmadik személyek kárt vallanának.⁷⁾

bizonyítani, hogy ő tényleg keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik. **B. T.** 4668/92. (D. Uj f. 35., 356. l.), 1250/93. (M. IV. 19. l.). Ellenk. **C.** 818/96. (P. T. 34., 154. l.): vélelem mellett.

⁵⁾ Ha tehát pl. a bejegyzett kereskedő üzletével felhagy, a nélkül hogy cégét kitörültette volna, a bejegyzés fenmaradása daczára hivatkozás történhetik arra, hogy kereskedői minőségét elvesztette.

⁶⁾ V. ö. a kereskedői minőségre nézve kifejezetten új német K. T. 5. §. A bejegyzett kereskedő tehát a keresk. bíróságok előtt perelhető, habár tényleg nem kereskedő; az általa történt hivatkozás erre figyelembe nem vétetik. **B. T.** 87.281/90. (K. J. T. I. 28. l.). Hasonlóképen pl. bejegyzett közkereseti társaság saját maga ellenében létezőnek tekintendő, habár az illetők közt tényleg társasági viszony nem forog fenn. E részben kivétel csak akkor ismerhető el, ha a bejegyzett ténynyel ellenkezésben álló tény valakinek külön tudomására hozatik. A cégjegyzék útján történő általános közlés nem lehet erősebb, mint a különös értesítés, a mely meghatározott személyhez intéztetik. — A bejegyzést kérővel egyenlő tekintet alá esnek az ő jogutódai és hitelezői. V. ö. **C.** 778/93. (D. Uj f. 37., 27. l.): ugyanazon kereskedőnek két üzlete különböző cég alatt, de habár az egyik fictiv volt, mégis két külön csőd.

⁷⁾ **C.** 322/87. (D. Uj f. 17., 276. l.). Az eset az volt, hogy egy bejegyzett kereskedő halála után ennek egyik örököse magát önhatalmulag cégvezetőnek jegyeztette be s ebbeli minőségében a cég nevében váltót fogadott el, a mely az elhunyt cégtulajdonos többi örökösei ellen érvényesített. A Curia helyesen mondotta ki, hogy a bejegyzés törvénytelen lévén, az említett cégvezető ebbeli minőségét meg nem állapíthatta, tehát a cégtulajdonos, illetve örökösei általa nem köteleztethettek. Hasonló az eset, ha valamely bejegyzés tévesen történt, pl. a bejelentett cégvezető egy másik kereskedő cégvezetője gyanánt jegyeztetik be. A bejegyzési kérelem értelmében történt bejegyzés téves volta azonban a kérvényező által nem érvényesíthető azon az alapon, hogy a bíróság vagy a fél a bemutatott okmányokból a tévedésről meggyőződhetett volna. Szövetkezet helyett részvénytársaság: helytelen e részben id. **C.** 1798/93. (D. Uj f. 36., 19. l.), 110/95. (D. III. f. 2., 129. l.). L. fent 22. §. 2. jegyzet is.

24. §.

A cégbejegyzések joghatálya.

I. A keresk. cégjegyzékekben történt bejegyzések harmadik személyek irányában a »Központi Értesítő«-ben, illetve a horvát-szlavon hivatalos lapban megjelent közzététel napjától birnak fogannattal és pedig tekintet nélkül arra, vajjon a bejegyzésről, illetve közzétételről tudomással birtak-e vagy nem? A megtörtént közzététel nemtudásával senki sem mentheti magát [K. T. 9. §.].¹⁾ A cégbejegyzések joghatályáról tehát ugyanaz áll, mint a törvények joghatályáról. Az a megdönthetetlen vélelem állittatik fel, hogy mindenki a bejegyzés joghatályáról tudomással bir. Vajjon valaki egyáltalában birhatott-e tudomással a bejegyzés közzétételéről? nem jön tekintetbe. A K. T. ezen álláspontja kétségkívül sok ridegséget tartalmaz; ²⁾ azonban tagadhatatlan, hogy a cégjegyzékek csakis az azokban foglalt bejegyzések ezen feltétlen hatálya által nyerik tulajdonképeni jelentőségüket s válnak a kereskedők oly közzétételi eszközévé, mely a számtalan ügyfél külön értesítését jogilag helyettesíti.

II. Minthogy a cégjegyzékek rendszerint csak a bejegyzést eszközölő nyilatkozatának megtörténtét, nem pedig a nyilatkozat alapját képező tény vagy jogviszony valóságát bizonyítják: a cégbejegyzések joghatálya is rendszerint csak azzal az értelemmel bir, hogy a nyilatkozat, nem pedig a nyilatkozat tartalmát képező tény, tekintendő harmadik személyekkel szemben megtörténtnek. Ennyiben tehát a cégbejegyzések hatálya nem különbözik akár-

¹⁾ A K. T. id. §-a világosan csak harmadik személyek elleni hatályról szól. Az tehát nem vonatkoztatható magára a bejegyzett félre, kivévn, ha pl. a bíróság által tévesen eszközölt bejegyzést ismerte s ennek daczára a tévedés kiigazítását nem kérte, mely esetben ugy tekintendő, mint a ki a bejegyzést elismerte. Nem tekinthető ellenben hallgatólagos elismerésnek, ha a bejegyzett fél, illetve örökösei a más által törvénytelenül eszközölt bejegyzés közzétételéről tudomással nem birtak. V. ö. C. id. 322/87.

²⁾ Így különösen a nemkereskedőkre nézve, a kik a Központi Értesítőt nemcsak rendesen nem olvassák, de annak létezéséről legtöbb esetben tudomással sem birnak. — A német K. T. nem megy oly messze, a mennyiben a bejegyzés hatályát harmadik személyekkel szemben ahhoz köti, hogy ezek a bejegyzésről tudomással birtak vagy tartoztak birni (25. cz., uj K. T. 15. §. 2. bek.). De ez ismét a bejegyzést eszközölő kereskedők érdekeinek nem felel meg.

milyen magánnyilatkozat hatályától. Ezen általános hatály mellett azonban némely bejegyzések még különös hatálylyal birnak. Így nevezetesen:

1. A kereskedők teljes jogu kereskedőkké csak a cégbejegyzés által válnak, azaz ők azon jogokban, melyeket a K. T. részükre megállapít, csakis a cég bejegyzése folytán részesülnek.³⁾

2. A részvénytársaság és szövetkezet, mint ilyen, csak a bejegyzés napjától válik létezővé.⁴⁾

3. A részvénytársaság és szövetkezet azon közgyűlési határozatai, melyek az alapszabályok módosítását, a társaság feloszlását vagy egyesítését más társasággal tárgyazzák, csak a bejegyzés folytán birnak joghatálylyal, azaz válnak kötelezőkké.⁵⁾

4. A közkereseti és betéti társaság, valamint a szövetkezet tagjai elleni keresetek elévülése a társaság feloszlásának, az egyes tag kilépésének vagy kizárásának bejegyzése, illetve közzététele előtt nem veszi kezdetét.⁶⁾

5. A női hozomány, hitbér és jegyajándék csak a bejegyzés folytán nyert eddigelé és bir csőd esetében elsőbbséggel.⁷⁾

III. A most említett esetekben tehát a bejegyzés egyenesen létesítő (constitutiv) hatálylyal bir; a bejegyzés, illetve közzététel megtörténte előtt a kérdéses tények és jogok meg sem születlenek, illetve nemtörténteknek tekintetnek, bár valósággal megtörténtek. Egyéb esetekben a bejegyzés létesítő hatálylyal nem, vagy legalább nem kizárólag bir, úgy hogy a bejegyzés elmulasztása daczára a tény vagy jogviszony, ha valóban megtörtént, létezőnek tekintetik s elvileg épugy szül jogi hatásokat, mint a bejegyzés megtörténte esetén; a bejegyzés tehát pusztán kinyilvánító (declarativ), vagyis épen csak azzal a hatálylyal bir, hogy az illető tény mindenki ellen érvényesíthető. Így különösen:

³⁾ V. ö. K. T. 16. §. 2. bek. L. fentebb 14. §. és alább 28. §.

⁴⁾ V. ö. K. T. 160., 228. §§. A constitutiv hatály mindazonáltal nem jelenti azt, hogy a részvénytársaság és szövetkezet a bejegyzés által akkor is jogérvényessé válik, ha az alapításhoz szükséges egyéb kellékek hiányzanak. L. alább 80. és 104. §§.

⁵⁾ V. ö. K. T. 181., 240. §§. és alább 90. és 109. §§.

⁶⁾ V. ö. K. T. 121., 146., 254. §§. és alább 68., 73., 113. §§.

⁷⁾ V. ö. 1840 XVI. tcz. 10. §., XXII. tcz. 85. §. és 1881 XVII. tcz.

267. §. L. fentebb 10. §. is.

a) a kereskedői minőség magában véve a bejegyzéstől független (l. fentebb 13. §.);

b) a bejegyzett tények megváltozása vagy megszűnése a kereskedő által akkor is érvényesíthető oly harmadik személyek irányában, a kik arról tudomással birnak, ha a változás vagy megszűnés nem jegyeztetett be;⁸⁾

c) a cégvezetői jogosítványhoz a bejegyzés nem szükséges⁹⁾ s ugyanaz áll a keresk. társaságok képviselőinek jogosítványáról;

d) a közkereseti és betéti társaság létezése a bejegyzéstől független s különösen utóbbinál a kültag a korlátolt felelősséget, bár csak az erről tudomással bíró harmadik személyek ellen, a bejegyzés megtörténte előtt érvényesítheti;¹⁰⁾

e) végre nincs feltételezve a bejegyzéstől a csőd hatálya.¹¹⁾

⁸⁾ V. ö. K. T. 19., 42., 66., 110., 130., 184., 241. §§. Ez a bejegyzések absolut hatályának fentebb ismertetett elvével nem áll összhangzásban. — Azonban az eltérés mégis igazolva van az által, hogy a harmadik rossz-hiszeműséget (*dolust*) követne el, ha jobb tudomása ellenére a cégjegyzékre hivatkoznék; már pedig a törvény a rossz-hiszeműséget nem veheti oltalomba.

⁹⁾ V. ö. K. T. 37. és 41. §§. és alább 37. §.

¹⁰⁾ V. ö. K. T. 87., 138. §§. és alább 58. és 72. §§.

¹¹⁾ V. ö. Csődt. 1. §., mely szerint a csőd joghatálya azon nappal veszi kezdetét, melyen a csődnyitást elrendelő határozat a csődbíróságnál kifüggesztetett.

HARMADIK CZIM.

Kereskedelmi czégek.

25. §.

Czég és czégjog általában.

I. A czég (*firma*, innen: *firmare* = megerősíteni, t. i. aláírással) ¹⁾ azon név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja s melyet aláírásául használ [K. T. 10. §.]. Más szavakkal: a czég a kereskedő üzleti, kereskedelmi neve. Ebben benne van, hogy a czég nem egyszerűen a kereskedő neve, hanem a kereskedőnek az üzletre vonatkozó neve, ami ugyan csak akkor nyer határozott kifejezést, ha a czég a kereskedő polgári nevétől különbözik, ²⁾ de fogalmilag akkor is felveendő, ha, mint rendesen, azzal egyenlő (l. a köv. §-t). Mint a kereskedő neve a czég az üzleti viszonyokban ugyanazzal a jelentőséggel bír, mint a polgári név a polgári életben.

¹⁾ Azelőtt nálunk a czim (aláírási czim, kereskedelmi czim) kifejezése használtatott. V. ö. 1840 XV. tcz. 2. r. 3. fej.; XVI. tcz. 1. §. Innen a czégbejegyzésekről és aláírásokról kiállított példányok ma is czim példányoknak neveztetnek. L. Czégrend. 21., 22. §§.

²⁾ Régebben csak ilyen esetben beszéltek az egyes kereskedőnél czég-ről. Ezenkívül még csak a keresk. társaságoknál. A *Code de com.* s utána más keresk. törvények az egyes kereskedőnél egyáltalában nem ismernek el műértelemben vett czéget (*raison*), bár az általuk használt névre mint kereskedelmi névre (*nom commercial*) nézve a francia jogban nem hiányoznak megfelelő szabályok, melyek a védjegyek, czégfelírások (*enseignes*) stb. oltalmára vonatkozó szabályokkal együtt a jogtalan verseny: u. n. *conurrence déloyale* tanában fejtettek ki. Erről gazdag irodalom (*Allart, Bert, Blanc, Calmels, Gastambide, Mayer, Pouillet, Rendu* stb.); v. ö. *Mayer O.* is a Zeitschr. f. d. ges. Handelsrecht 26. kötetében (363—437. l.) és *Köhler* Das Recht des Markenschutzes. Würzburg, 1885. 81. s köv. l. V. ö. még alább 30. §.

Valamint a polgári név közönséges polgári ügyleteknél s az ezekről kiállított okiratoknál olyképen használtatik, hogy ama név tulajdonosa a jogosított vagy kötelezett fél: úgy a cég használata az üzleti viszonyokban is azt eredményezi, hogy a kereskedő mint ilyen jogosittatik és köteleztetik, hogy nevezetesen a cég alatt kiállított okiratok, a mennyiben máskülönben a törvényes kelleknek megfelelnek, teljesen szabályszerűek és bizonyítékul szolgálnak, s hogy a cég alatt szerzett dolgok a cégben megjelölt személy tulajdonának tekintendők.³⁾ A cég használata kifejezést ad egyuttal annak, hogy a kereskedő épen üzleti körében, mint kereskedő, tehát nem ebbeli minőségétől függetlenül kívánt eljárni. Ez mindazonáltal nem jogszabály. Következésképen sem a polgári név használatából nem szabad arra következtetni, mintha az illető ügylet nem tartoznék az üzlethez, sem megfordítva a cég használata nem bizonyít feltétlenül az üzleti hozzátartozáság mellett.⁴⁾ Még kevésbé mondható, hogy a polgári név használata az üzleti viszonyokban, vagy a cég alkalmazása polgári ügyleteknél a kérdéses ügyletet érvénytelenné tenné, hacsak a törvényből világosan az ellenkező nem tűnik ki, vagy a dolog természete nem szab kényszert; ⁵⁾ s e részben az sem tesz különbséget, vajjon az aláírás magától a kereskedőtől, avagy az üzleti személyzettől származik-e? ⁶⁾

³⁾ Igy pl. a nő cége alatt folytatott üzletben lévő áruk harmadik személyekkel, pl. végrehajthatóval szemben az ellenkező bizonyításáig a nőnek tulajdonául vélelmezendők, még akkor is, ha a férj az üzletvezető. C. 239/97. (D. III. f. 16., 236. l.). Ellenk. C. 166/98. (U. o. 13., 125. l.) A tulajdoni vagy zálogkereset korlátozása is ezen alapul.

⁴⁾ A K. T. 261. §-ában felállított vélelmek függetlenek attól, vajjon az ügylet a cég alatt kötött-e vagy nem? s ha a kereskedő pl. ingatlant vesz vagy elad, ez a cég használata mellett sem keresk. ügylet.

⁵⁾ Igy pl. nem lehet a cég alatt végrendeletet készíteni, sem telek-könyvi bekebelezést eszközölni, sem a polgári bíróság előtt perelni. (V. ö. 1868 LIV. tcz. 64. §., mely az ügyfelek vezeték- és keresztnévének kitételét követeli, l. 1893 : XVIII. tcz. 15. §. is). Ellenben a keresk. bíróságok előtt a »bejegyzett kereskedő cége szerint nevezendő meg« (keresk. elj. 11. §.). A keresk. társaságoknál azonban a cég a polgári név helyét is pótolja (l. alább 49. §.).

⁶⁾ Ez a K. T. 49. §-a értelmében kétségtelen abban az irányban, ha a cégvezető vagy keresk. meghatalmazott a hatáskörébe tartozó ügyletet köt. De ugyanaz áll az általános magánjog szabályai szerint a polgári ügyletekre nézve is, ha ezekre meghatalmazás van.

II. A cégnek az üzletre való vonatkozásából könnyen előáll az a felfogás, hogy a cég nem is a kereskedőnek, hanem a kereskedő személyétől függetlennek képzelt üzlet elnevezése s valamilyen a polgári életben a név az azt viselő személylyel, úgy a cég is az ez alatt folytatott üzlettel azonosíttatik.⁷⁾ Ez azonban jogi tekintetben helytelen. A cég jogilag még akkor is a kereskedő s nem az üzlet neve, ha a kereskedő neve mellett, vagy a nélkül, az üzlet megjelölését foglalja magában,⁸⁾ vagy a mikor a kereskedőnek több üzlete van, mindegyikre nézve más.⁹⁾ De éppen azért, mert a cég magának a kereskedőnek s nem az üzletnek neve, a cég fogalma meg van az esetben is, ha a kereskedő személyétől külsőleg különálló üzlet nem is létezik. A K. T.-nek a cégekre vonatkozó határozatainak alkalmazása egyáltalában nem tételezi fel azt, hogy a kereskedő üzleti élete bizonyos külső szervezettel, berendezéssel birjon, nevezetesen, hogy külön üzlet-helyisége legyen s még kevésbé szükséges, hogy a cég a közönség figyelmét felkeltő módon, különösen cégtáblán,¹⁰⁾ nyil-

⁷⁾ Ez összefügg azon már említett felfogással, hogy az üzlet a kereskedő személyétől különvált jogalany (l. fentebb 19. §.). Maga a K. T. sem ment áttól a gondolatától, hogy a cég alatt az üzlet értendő. L. annak 20. §-át. L. Váltó T. 3. §. 3. pont is: »cég megnevezése«.

⁸⁾ Ettől megkülönböztetendő az az eset, ha az üzlet épúgy, mint pl. az üzlethelyiség vagy a telep, külön jelöltetik meg. Ily megjelölés azonban nem cég s a céget nem is helyettesíti.

⁹⁾ Pl. valaki saját polgári neve alatt folytat üzletet s később másnak az üzletét a céggel együtt megszerzi, a mi azonban csak külön nem üzletre nézve engedhető meg. B. T. 4019/82. (D. Uj f. 2., 366. l.). Vagy ha ugyanazon helyen külön nem üzletet nyit, s mindegyikre nézve a megfelelő üzlet megjelölésére szolgáló toldást használ, vagy más helyen főtelepet állít, s ezt a főtelep cégétől eltérő cég alatt folytatja azért, mert azon helyen már olyan cég be van jegyezve. L. a köv. §-t. Vagy ha társas cég annak megtartásával egyéni üzletté változik át (l. köv. §-t). V. ö. ily esetre C. 1447/93. (J. 95., 10. sz., M. 8., 423. l.), a hol világosan kimondott, hogy egyéni cégnél a keresk. személyiség nincs különválasztva a természetes személytől s ugyanazért a cég ellen kibocsátott fizetési meghagyás esetében a tulajdonos polgári neve alatt újabb fizetési meghagyás kibocsátának helye nincs.

¹⁰⁾ A cégtáblát gyakran szintén cégnek nevezik, még törvények is. V. ö. Ipart. 58. §., 1883 XVIII. tcz. 5. §. De ez a K. T. szempontjából helytelen. A cégtábla csak a cég külső kifejezése, e mellett a cégnél többet is szokott tartalmazni. Így pl. ha rajta jelvények, ábrák stb. vannak, ezek nem a cég alkatrészei, s nem is alkalmasak arra, hogy bejegyeztesse-

vános kifejezésre hozassék.¹¹⁾ Mihelyt valaki kereskedő s bármilyen módon folytatja üzletét, az ő üzleti viszonyaiban használt név cég s mint ilyen a K. T.-nek a cézekre vonatkozó szabályai alá esik. Kivételt egyedül a kiskereskedők képeznek, a kikre e szabályok alkalmazást nem nyernek (l. fentebb 17. §.), a kiknél ennél fogva cégről legfeljebb abban az értelemben lehet szó, mint az olyan üzlettel bíró személyeknél, a kik nem is kereskedők.¹²⁾

III. A cégnek különböző fajtái vannak. Így nevezetesen:

1. egyéni cég és társas cég. Előbbi az egyes kereskedők, akár természetes, akár jogi személyek; utóbbi a keresk. társaságok cége. Külsőleg azonban az egyéni cég társas cég, a társas cég egyéni cég alakjában jelentkezhetik;

2. névbeli cég és tárgyi cég. Előbbi egy vagy több nevet tartalmaz;¹³⁾ utóbbi az üzlet tárgyától van kölcsönözve;

3. tiszta és vegyes cég. A tiszta cég lehet tiszta névbeli és tiszta tárgyi cég. A vegyes cég névből és tárgyi megjelölésből áll;¹⁴⁾ végre

nek. A cég csak úgy jegyezhető be, a mint az a kereskedő által név aláírásul használható. Ez pedig kizárja azt, hogy a cégbe mint ilyenbe képek, jelvények stb. bárcsak toldatképen vétessenek fel.

¹¹⁾ Gondoljunk pl. az alkuszokra, a kik nem kevésbé vannak cégbejegyzésre kötelezve, mint a nyílt üzlettel bíró kereskedők.

¹²⁾ Hogy az ilyeneknél is van szó cégről, és pedig nemcsak a közéletben, hanem törvényekben is, arra nézve v. ö. 1868 LIV. tcz. 33. §., Ipart. 58. §. és a cégnek védjegy gyanánt való használatára nézve Bünt. T. 413. §. és 1890 II. tcz. (l. alább 30. §.). Épen azért mindig vizsgálendő, vajjon más törvényekben a cég a K. T. értelmében, vagy ennél tágabb jelentőségben értetik-e? Így pl. a hol a Váltó T. a név mellett a céget említi, ez alatt nem épen a K. T. által elismert cég értendő. V. ö. Szerző Váltójog 23. §. A mai forgalmi életet tekintve, teljesen indokolatlan cégről csakis a nagyobb kereskedőknél beszélni. Csak annyi igaz, hogy kiskereskedő cége nem esik a K. T. szabályai alá, de azért még a nemkereskedőknél is el kell ismerni azt a jogot, hogy külön üzleti nevet használjanak; sőt a mennyiben a K. T. intézkedései általános jogelveken alapulnak, nincs kizárva, hogy azok a magánjog megfelelő intézkedései hiányában az ilyen cézekre hasonszerűen alkalmaztassanak.

¹³⁾ A név lehet költött vagy mythologiai, vagy valamely nevezetes egyéniség, vagy ország, város, helyiség, folyó, eszme stb. neve.

¹⁴⁾ Pl. »Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat«, »Ganz és társa vasöntőde és gépgyár« stb.

4. eredeti és átruházott cég. Előbbi az, mely alatt új üzlet nyittatik; utóbbi az, mely már fennálló üzlettel együtt átruháztatik.

Hogy minő céget használhat a kereskedő? az iránt a K. T. részletes intézkedéseket tartalmaz, melyek még a cégek bejegyzésére és a fennálló cégeknek mások általi megsértése ellen nyújtott oltalmára vonatkozó szabályokkal egészítettnek ki. Mindezen szabályok foglalatját cégjognak szokás nevezni.¹⁵⁾ Nem tartoznak ellenben annak körébe azon szabályok, melyek a kereskedők által cégtábláikon, nyomtatványaikon, hirdetéseikben használt jelzőkre, jelvényekre s más adatokra, ugyszintén az áruk megjelölésére használt védjegyekre vonatkoznak, habár utóbbiak gyanánt maga a cég alkalmaztatik is. E szabályok a K. T. körén kívül vannak felállitva, melyekről azonban a cégjoggal való rokonság és a cégek és a különböző jelvények és jegyek gazdasági szerepének hasonlósága folytán,¹⁶⁾ szintén a jelen czimben, annak függelékeképen, fogunk szólani.

26. §.

A cég minősége.

I. Szabály az, hogy a cégnek a kereskedő polgári nevével azonosnak kell lennie [K. T. II. §.]¹⁾ Ez az u. n. cégvalódi-

¹⁵⁾ Cégjog tárgyilagos értelemben. E mellett azonban gyakran alanyi értelemben vett cégjogról van szó, a mely a kereskedőnek a cégéhez való jogát akarja jelenteni.

¹⁶⁾ Történetileg véve a cég még közelebb áll a védjegyekhez és egyéb jelvényekhez, a mennyiben ugyanis régente a kereskedők az aláírást is különböző jegyekkel, jelvényekkel teljesítették, épugy, mint a nemesség a czimerekkel, s éppen ebből a szokásból fejlődött ki később a cég mint külön keresk. név. V. ö. különösen *Dietzel* Das Handelszeichen u. d. Firma (*Bekker* és *Muther* Jahrb. d. gem. deutschen Rechts. 4. kötet).

¹⁾ A polgári vagy családi név alatt az a név értendő, melynek viselésére valaki származásánál, házasságánál, örökbefogadásnál fogva stb. jogosítva van. Férjes nőnél vagy özvegnél a polgári név a férj neve: **B. T.** 3469/79. (D. 28., 257. l.), 5416/64. (M. IV. 22. l.). Ha azonban a nő már férjhezmenetele előtt folytatott születési neve alatt üzletet, e nevet cégül férjhezmenetele után is használhatja. A házasság megsemmisítése esetében a nő polgári neve ismét az ő születési neve. Ellenben felbontás esetében a nő csak akkor nem viselheti férje nevét, ha a felbontás az ő (a nő) vétkeiségből történt. V. ö. 1894 XXXI. tcz. 94. §.

ság elve, melynek felállítása arra a szempontra vezetendő vissza, hogy a kereskedőnek rendszerint semmi jogos érdeke nincs céggül mást, mint saját polgári nevét használni, míg idegen név használata könnyen a közönség félrevezetésére szolgáltatna alkalmat.²⁾ Mindazonáltal a K. T. nem követeli meg, hogy a kereskedő egész polgári nevét vegye fel a cégbe. Elégséges a vezetéknév használata; a keresztnév vagy ennek rövidítésének vagy kezdőbetűjének kitétele a kereskedő tetszésétől függ.³⁾ E mellett a kereskedőnek szabadságában áll a polgári névhez oly toldást csatolni, mely a személy, vagy az üzlet közelebbi megjelölésére szolgál.⁴⁾ Tiltva van ellenben oly toldás felvétele, a mely társas

²⁾ A cégvalódiság elvének ellentéte a cégválasztási szabadság, mely szerint a kereskedőnek tetszésétől függ, hogy milyen név alatt akarja üzletét folytatni, feltéve, hogy a választott név mások jogainak sérelmével nem jár. Ezt az elvet követte az előbbi magyar jog, az 1864. évi Cégrend. 5. és 6. §§. szerint azonban csak a K. T. 17. és 18. §§-nak megfelelő korlátozással. A *Tervezet* is a cégválasztási szabadság elvét mondogta ki (14. cz.), de az *Értekezet* elvetette (l. Jegyzők. 23. sk. 1.).

³⁾ Ha azonban keresztnév használatik, annak époly valódinak kell lennie, mint a vezetéknévnek. Idegen keresztnév kezdőbetűje sem vehető fel: **B. T.** 874/83. (D. Uj f. 5., 319. l.) A mennyiben a cég több nyelven használatik, a keresztnévnek mindegyikben egyezőnek kell lennie, tehát nem szabad pl. az egyikben egészen kiírni, a másokban csak a kezdőbetűt használni: **B. T.** 4931/83. (D. Uj f. 7., 323. l.).

⁴⁾ A toldatot a cégben foglalt név előtt is lehet használni: **B. T.** 2555/78. (D. 28., 275. l.). A személy közelebbi megjelölését tartalmazzák pl. következő toldások: ifjabb, idősb; nemesi vagy más előnév kitétele; apai, fiui vagy más rokonsági viszony kitüntetése stb. Az üzlet közelebbi meghatározása történhetik pl. ilyformán: Ráth Mór könyvkereskedése, Braun J. váltóüzlete stb. Vajjon valamely toldás csakugyan a személy vagy az üzlet közelebbi meghatározását foglalja-e magában? az nem veendő szigoruan. Különösen az üzlet közelebbi megjelölését nem szabad olyképen magyarázni, mintha a megjelölésnek az üzlet minőségét kellene feltüntetnie. A toldás gyakran az üzletnek más hasonló üzletektől való könnyebb megkülönböztetését célozza. Pl. ilyen toldások: a gólyához, az oroszlánhoz, az olcsó forráshoz stb. Ez okból nem helyeselhető **B. T.** 4083/82. (D. Uj f. 3., 319. l.), melyben a céghez csatolt ily toldás: »a Hungáriához«, és 4894/92. (M. 23. l.), melyben a kávéházcéghez csatolt »Otthon« toldás cégbejegyzésre alkalmatlannak találtatott. Csak olyan ne legyen a toldás, mely a közönséget tévutra vezetheti, a valósággal egyenes ellentétben áll, vagy csupán reklám-célokra használatik: **B. T.** 4305/92. (D. Uj f. 34., 366. l.). Pl. e toldat »első magyar«, midőn már van hasonló üzlet: **B. T.** 189/84. (D. Uj f. 8., 319. l.), és **C.** 615/94. (U. o. 39., 239. l.); vagy más városrész kitétele, mint

viszonyra mutatna [id. §. 2. bek.].⁵⁾ A mennyiben továbbá a kereskedő az azon helyen vagy azon községben⁶⁾ már létező és a cégjegyzékbe bevezetett céggel egyenlő nevet visel, köteles azt cégül olyképen használni, hogy az a már bejegyzett cégtől világosan megkülönböztethető legyen, a nélkül azonban, hogy ez a megkülönböztetés a cégvalódiság elvébe ütközhetnék [K. T. 17. §.].⁷⁾ E szabály abban az esetben is mérvadó, midőn csak fióktelep állittatik fel, s azon helyen vagy községben, hol a fióktelep felállittatik, már bejegyzett azonos cég létezik [K. T. 18. §. 3. bek.].⁸⁾

A most említett szabályok általában a keresk. társaságok czégeire is vonatkoznak. A cégvalódiság elve mindazonáltal ezekre szigoruan nem alkalmazható, hanem csakis annak megközelítéséről lehet szó. Erre törekszik a K. T., midőn előírja: hogy a közkereseti társaság cégének, ha abban minden társtag neve nem foglaltatik, legalább a társak egyikének nevét, a társasági viszony létezésére utaló toldással kell tartalmaznia [K. T. 13. §. 1. bek.]; hogy betéti társaságoknál a cégnek a beltágok közül legalább egyiknek nevét a társasági viszonyra utaló valamely toldással kell magában foglalni [id. §. 2. bek.], ellenben a kül-

a melyben az üzlet fekszik: B. T. 1017/84. (D. Uj f. 10., 320. l.); vagy fennálló cég használata a fiui viszony kitételével, a nélkül, hogy üzlet-átruházás forogna fenn: C. 825/85. (D. Uj f. 14., 247. l.). Gyakran ily toldat kitüntetésképen külön engedélyeztetik. Pl. az »udvari szállító« czim.

⁵⁾ Társas viszonyra utaló toldások pl. »és társa«, »et Comp.«, »testvérek«, »fiai« stb.

⁶⁾ Hely vagy község alatt itt a földrajzi, nem a politikai fogalom (v. ö. 1886: XXII. tcz.) értendő. Ha tehát több földrajzi értelemben vett község egy politikai községet képez, az egyik községben bejegyzett cég a másokban használható.

⁷⁾ Vajjon eléggé megkülönböztethető-e egyik cég a másiktól? az mindig a konkrét eset körülményei szerint ítélendő meg. Mérvadó szempont, hogy a cég más céghez annyira ne hasonlítson, hogy a közönség tévedésbe ejtethessék: B. T. 2971/77. (D. 28., 259. l.), C. 1157/96. (D. III. f. 6., 307. l.); mi mellett azonban tekintetbe veendő, hogy a keresk. forgalomban csekély különbségek is lényegeseknek tekintetnek s hogy a cég mindig egyformán használtatik. Ez okból pl. Kiss József és Kis József, Nagy István és Nagy I. eléggé különböző cégeknek tekinthetők. A be nem jegyzett cég nem jön figyelembe.

⁸⁾ E mellett nincs kizárva, hogy a fióktelep cégében a fióktelepi minőség külön kitüntettessék. B. T. 5950/84. (M. IV. 27. l.).

tagok neve a cégbe fel nem vétethetik (v. ö. alább 72. §.);⁹⁾ hogy általában tilos ujonnan keletkezett társaságok cégébe a beltágok nevén kívül más személyek neveit foglalni,¹⁰⁾ ugyszintén a közkereseti vagy betéti társaságoknak magukat részvénytársaságoknak vagy szövetkezeteknek czimezni [id. §. 3. bek.]. Végre a részvénytársaságok és szövetkezetek határozottan mint ilyenek jelölendők meg [K. T. 14. §.], mi mellett azonban egyéb korlátozás alá nem esnek.¹¹⁾

II. A cégvalódiság elve csak akkor nyer feltétlenül alkalmazást, ha új üzlet nyittatik. Ellenben ha valamely létező üzlet másra átruháztatik,¹²⁾ az új tulajdonos az üzletet az addigi cég alatt és pedig akár az utódlást kifejező toldással,¹³⁾ akár a nélkül folytathatja. E tekintetben teljesen közömbös, vajjon egyéni vagy társas üzlet ruháztatik-e át, vajjon a megszerző egyes kereskedő

⁹⁾ A K. T. 142. §-a, mely ezt külön határozottan kimondja, csak azt a következményt állapítja meg, hogy a kültag beltagnak tekintetik. Ezen magánjogi következmény mellett azonban a cégbitorlásra vonatkozó következmények is alkalmazhatók (l. alább 29. §.).

¹⁰⁾ Vajjon azonban a beltágok az üzletvezetésben, illetve képviselőben részt vesznek-e vagy nem? tökéletesen közömbös.

¹¹⁾ Így nevezetesen nem szükséges, hogy a részvénytársaság vagy szövetkezet cége az üzlet tárgya után állapíttassék meg, mint azt a német K. T. és az 1889. évi német szöv. t. követeli; lehet névbeli cég is. Ha azonban az üzlet tárgya kitétetik, ennek a valóságnak meg kell felelnie. — Az 1898 XXIII. tcz. értelmében alakult s az Országos központi hitelszövetkezet kötelékébe belépett szövetkezetek cégében e körülmény kiteendő (id. t. 52. §.).

¹²⁾ Üzletátruházás nélkül céget átruházni nem lehet. A német K. T. 23. cikke (új 23. §.) ezt határozottan kimondja. Ép azért csőd alatt álló egyénnek sincs joga megengedni, hogy fennállott cégét más személy használhassa: B. T. 601/78. (D. 28., 256. l.); bár másrészt a tömeggondnok is csak a vagyonbukott beleegyezésével ruházhatja át az üzlettel a céget. Ellenkeznék továbbá a törvény szándékával, ha valaki csak azért állitana be üzletet, hogy annak átruházásával a maga nevét is átruházhassa. De nem lehet üzletátruházásról akkor sem szó, ha a megszerzett üzlet helyén másnemű üzlet folytattatik. Ugyanazon üzletnek más helyre való áttételével kapcsolatos megszerzése ellenben nem akadályozza a régi cég folytatását.

¹³⁾ Utódlást kifejező toldás: pl. »utódja«, »örököse«, »fia« stb. Ha az üzlet előbbi cége csak mint toldás használtatik, ez nem esik az eredeti cég folytatása alá. Pl. Szabó Károly, előbb Kovács István. De ehhez is a volt tulajdonos vagy jogutódainak beleegyezése szükséges, senki sem tartozván tűrni, hogy az ő neve bármily módon más által használtassék. C. 653/85. (D. Új f. 11., 27. l.).

vagy társaság¹⁴⁾ s vajjon a megszerzés élők közti szerződés avagy örökösödés útján történik-e? Mindenesetre szükséges azonban, hogy az üzlet volt tulajdonosa vagy ennek jogutódai az addigi cég további használatába beleegyezzenek [K. T. 12. §.]¹⁵⁾ Feltételeztetik egyuttal, hogy a fennálló cég a cégjegyzékbe be van jegyezve¹⁶⁾ s hogy a megszerző bejegyzésével egyidejűleg vagy azt megelőzőleg a volt tulajdonos a cégjegyzékből töröltesse.¹⁷⁾ A K. T., midőn a szóban forgó kivételt teszi, abból a megfontolásból indul ki, hogy a közönség valamely üzletet rendesen csak a cég alatt ismer, s hogy a cég megváltoztatásából annak megszüntére lehetne következtetni, minek folytán elveszthetné állandó vevőközönségét. Az üzlet megszerzőjének tehát nagy érdeke van, hogy az üzlet eredeti cégét megtartsa, annyival inkább, mert fennálló üzlet

¹⁴⁾ Nincs kizárva nevezetesen, hogy egyéni kereskedő vagy közkereseti és betéti társaság cége részvénytársaságra vagy szövetkezetre, az utóbbiak cége egyéni kereskedőre vagy közk. és betéti társaságra menjen át. A cégvalódiság elvétől való eltérés ratiója ily esetekre is talál, s ezzel, valamint a K. T. 12. §-ának megkülönböztetést nem tevő szövegével szemben nem lehet arra hivatkozni, hogy a közk. és betéti társaság részvénytársaságnak vagy szövetkezetnek nem cizimezheti magát, illetve hogy a részvénytársaságok és szövetkezetek cégükben mint ilyenek jelölendők meg. Ez csak új üzlet nyitásának esetére van kimondva. V. ö. Cégrend. 15. §-a is, mely, a midőn cégát ruházás esetében az előbbi cégbejegyzés törlését és a cégnek más lapra való átvitelét rendeli, a keresk. társaságokat minden megkülönböztetés nélkül említi. Ellenk. új német K. T. 22. §., mely a részvénytársaságok ebbeli minőségének kitételét üzletátvétel esetében is előírja.

¹⁵⁾ A cég tehát nem az üzlet járuléka, mint a védjegy (1890 II. tcz. 9. §.). — A beleegyezést a cégjegyzékbíróság előtt igazolni kell, de magában véve nem kell kifejezettnek lennie. Lehet a körülményekből következtetni is, de erre még nem elég, hogy az üzlet az összes követelésekkel és tartozásokkal együtt ruháztatik át. C. 829/84. (M. IV. 25. l.). Ha több az örökös, mindegyiknek kell beleegyezni. Ellenben az örökhagyó beleegyezése nem szükséges, ha az örökös, vagy ha többen vannak, valamennyi folytatja az üzletet, minthogy ily esetben az örökös vagy örökösök az örökhagyó kizárólagos személyesítői. Az örökösök azonban a cégbejegyzés alkalmával örökösi minőségüket igazolni tartoznak. B. T. 1743/77. (D. 28., 256. l.).

¹⁶⁾ B. T. 5028/78. (D. 28., 257. l.). Alkalmazást nyer a K. T. 16. §. 2. bek. A B. T. 4019/82. (D. Új f. 2., 366. l.) szerint az is szükséges, hogy a megszerző még ne legyen bejegyezve. De ez a törvényben nem talál elég támpontot.

¹⁷⁾ C. 825/85. (D. Új f. 14., 247. l.); B. T. 5459/83. (D. Új f. 8., 313. l.), 555/97. (Ü. L. 97., 18. sz.). Két egyenlő cég egymás mellett nem létezhetik.

épen az állandó vevőközönségre való tekintettel szokott leginkább megszereztetni, sőt magáért a vevőközönségért gyakran igen magas összegek fizettetnek. Ezek a tekintetek különben nemcsak a közönséges üzletátruházásnál, hanem oly esetben is fenforognak, midőn valaki fennálló keresk. üzletbe társtagul lép be s ez által egyéni üzletből társas üzlet lesz, vagy megfordítva társas üzlet egyik tag által mint egyéni üzlet folytattatik, vagy a fennmaradó társaság kebelében egyes tagok kilépése vagy új tagok belépése folytán változás történik; miért is ily esetekben az eredeti cég a változás daczára szintén megtartható [K. T. 15. §.].¹⁸⁾ Oly társtag kilépése esetében azonban, kinek neve a cégben foglaltatott, az eddigi cég használatához a kilépett társtag beleegyezése szükséges; mi tekintetben közömbös, vajjon az üzlet továbbra is társas üzlet marad, avagy oly esetben, midőn a társaság csak két tagból állott és ezek egyike a társaságból kilép, egyéni üzletté változik [id. §. 2. és 3. bek.].¹⁹⁾ Ha ellenben a kilépő társtag neve a cégben nem foglaltatik, az eredeti cég az ő beleegyezése nélkül is megtartható.

Névváltoztatás esetében az üzlet tulajdonosa a régi céget szintén megtarthatja.²⁰⁾

27. §.

A cég bejegyzése és a cég aláírása.

I. A kereskedők nemcsak céget vezetni, hanem egyuttal cégüket a keresk. cégjegyzékbe bejegyeztetni is tartoznak [K. T. 16. §. 1. bek.].¹⁾ Kötelezve van erre minden kereskedő, legyen az

¹⁸⁾ A társaságok alatt itt csak a közkereseti és betéti társaság értendő, mert csak ezeknél szerepel a tagok neve a cégben s lehet arra befolyása a tagok változásának.

¹⁹⁾ A kilépés alatt a kizárás is értendő (v. ö. alább 64. §.). Ha a kilépett tag beleegyezését nem adja, a cég a kilépett tag nevének egyszerű elhagyásával csak annyiban használható, a mennyiben az ujonnan keletkezett társaságok cégzeire vonatkozó szabályoknak felel meg.

²⁰⁾ Ez esetben nincs ugyan üzletátruházás, de másrészt új üzlet sincs; az az indok pedig, mely miatt a törvény a régi cég használatát üzletátruházás esetén engedi meg, a névváltoztatásnál kétségtelenül fenforog. Az új német K. T. 21. §. kifejezetten elismeri.

¹⁾ A bejegyzési köteleesség a toldatra is vonatkozik. A kereskedő cégét akként köteles használni, a mint az be van jegyezve; nem használhat

természetes vagy jogi személy, utóbbiak között nevezetesen a keresk. társaságok²⁾ és, bár bizonyos kivételek mellett, az állam is keresk. vállalataira nézve (l. fentebb 16. §.). Kivételt egyedül a kiskereskedők képeznek, a kik a bejegyzésre nemcsak kötelezve, hanem jogositva sincsenek (l. fentebb 17. §.).

A cég bejegyzésének, illetve az erre irányuló bejelentésnek, az üzlet megkezdésekor kell történnie, azaz közelebbről, midőn a keresk. ügyletekkel való iparszerű-foglalkozás teljesen elő van készítve.³⁾ Ha fennálló üzlet a céggel együtt átruháztatik, a cégnek újabb bejegyzése nem szükséges.

A cégbejegyzésre az a törvényszék illetékes, melynek kerületében a kereskedő keresk. telepe létezik. Ha akár az üzlet megnyitásakor, akár később más helyen vagy községben fióktelep állittatik fel, a cég a fióktelepre nézve illetékes törvényszéknél is bejegyzendő [K. T. 18. §. 1. bek.]⁴⁾ E bejegyzésnek azonban mindaddig helye nem lehet, míg nem igazoltatik, hogy a cégbejegyzés a főtelepre nézve illetékes törvényszéknél már megtörtént [id. §. 2. bek.]⁵⁾

II. A cégbejegyzéssel kapcsolatban a kereskedő a főtelep törvényszékénél, valamint ha a fióktelepre nézve külön cégbejegyzés történik, ennek törvényszékénél is, a céget sajátkezüleg alá-

tehát be nem jegyzett toldást s ilyenek abbanhagyására birsággal kényszeríthető. B. T. 1860/1900. (Jogt. Közl. 1900. 38. sz.).

²⁾ Ez még külön is ki van mondva és részletezve a K. T. 65., 126., 158. és 226. §§-aiban. Kivételt képeznek a kiskereskedői és alkalmi egyesülések (v. ö. fentebb 21. §. és alább 50. §.) és ezeken kívül külön kiváltság folytán az osztrák-magyar bank. 1878 : XXV. tcz. Alapszab. 91. cz.

³⁾ Hogy ez mikor veendő fel? a körülményekből ítélendő meg. Mérvadó különösen: hogy üzlethelyiség nyitattott, áruk szereztettek, könyvek rendeztetek be, segédszemélyzet vétetett fel, iparigazolvány, illetve engedély nyeretett stb. Az üzlet tényleges megkezdése semmi esetre nem szükséges, hogy a bejegyzés kéretessék. V. ö. C. 1157/96. (D. III. f. 6., 307. l.).

⁴⁾ Ha a fióktelep ugyanazon helyen állittatik fel, bejegyzés nem kell. De ha a fióktelep más helyen állittatik is fel, azonban ugyanazon törvényszék területén, a fióktelep nem külön lapon, hanem a főtelep lapján jegyzendő be, kivévn, ha a fióktelep cége a főtelep cégétől különbözik. V. ö. Cégrend. 13. §. Ennek azon rendelkezéséről, hogy a fióktelep cégjegyzéklapján csak a négy első rovat töltendő ki, a többire nézve pedig csak utalás történjék a főtelep cégjegyzéklapjára: l. fentebb 21. §. 18. jegyz.

⁵⁾ Az igazolás hiteles cégjegyzékkivonattal vagy a cégjegyzékbíróság külön bizonyítványával történik.

irni, vagy a cégálírást hitelesített alakban bemutatni tartozik [id. 16. §. 1. bek.].⁶⁾ Ez azért szükséges, hogy az aláírást a törvényszéknél mindenki megtekinthesse s a kereskedő aláírásának valóságáról meggyőződést szerezhessen. A cégálírás ezen jelentősége magával hozza azt, hogy a kereskedő a céget mindig ugyanazon módon köteles aláírásul használni.⁷⁾ Ha a kereskedő irni nem tud, vagy nem képes, a cégálírás elmarad és pótolatik a kereskedőnek erre vonatkozó nyilatkozata által.⁸⁾

III. A cégbejegyzés köteleességét kiegészíti végül az a köteleesség, hogy, ha később a cég megváltozik vagy megszűnik, vagy ha birtokosai személyében változás történik: e tények szintén bejelentessenek a keresk. cégjegyzékbe leendő bevezetés és kihirdetés végett [K. T. 19. §. 1. bek.].⁹⁾ A cég megváltozása esetében egyuttal egyészen új cégbejegyzésnek és cégálírásnak van helye, és pedig tekintet nélkül arra, vajjon a cégbirtokos személyében is változás történt-e, azaz üzletátruházás forog-e fenn, vagy nem? Ellenben ha pusztán a birtokos személye változik: e változás bejegyzésén felül csak új cégálírás szükséges.

28. §.

A cégbejegyzés elmulasztásának következményei.

I. A cégbejegyzési köteleesség a közhitel érdekében állittatik fel, miért is gondoskodni kellett arról, hogy a kereskedők annak teljesítését el ne mulasztják. A K. T. kétféle eszközt alkalmaz

⁶⁾ A közelebbi eljárásra nézve v. ö. Cégrend. 21. s k. §§. A hitelesítés alatt közjegyzői hitelesítés értetik. Cégrend. 22. §.

⁷⁾ Erre a kereskedő a bejegyzést megengedő végzésben határozottan figyelmeztetendő. Cégrend. 22. §. A dolog természetéből következik egyuttal, hogy ha a kereskedő aláírását meg akarja változtatni, új cégálírás szükséges.

⁸⁾ A K. T. 16. §-ának feltétlen jellegű intézkedéséből azt lehetne ugyan következtetni, hogy cégálírás nélkül a cég bejegyzése sem történhet meg. Ez azonban az itt érintett esetben a méltányossággal ellentétben. Cégvezető kirendelése sem követelhető. V. ö. most C. 709/92. is. (D. Uj f. 33., 129. l.).

⁹⁾ Valamint a cég bejegyzése, úgy a változások bejelentése is úgy a fő-, mint a fióktelep törvényszékénél eszközölendő. A törvény fölöslegesnek tartotta ezt külön kimondani. — Az üzletkör megváltoztatását nem kell bejelenteni. B. T. 2962/97. (D. III. f. 11., 230. l.).

e kötelesség teljesítésének biztosítására: egy közvetlen kényszereszközt és e mellett közvetett joghátrányokat.

1. A közvetlen kényszereszköz a cégbejegyzési kötelesség teljesítésére pénzbírságból mint rendbüntetésből áll, melyet a kereskedő telepére¹⁾ nézve illetékes cégjegyzékbíróság hivatalból alkalmaz. A pénzbírság nagysága 500 forintig terjedhet s végrehajtás útján hajtatik be, a nélkül, hogy behajthatlanság esetében fogságra átváltoztatható volna. E mellett a törvényszék annak kiszabása alkalmával egyidejűleg az illető félnek mindig 14 napi határidőt köteles szabni a bejegyzés eszközzésére, úgy hogy a tényleges behajtás csak ennek sikertelen lefolyása után foglalhat helyet [K. T. 21. §.]²⁾ Szükség esetében a pénzbírság kiszabása többször is ismételhető, mindaddig, míg a kereskedő vagy bejegyezteti czégét, vagy üzletével felhagy.³⁾

2. A cégbejegyzési kötelesség elmulasztásának közvetett joghátrányai részint általánosak, melyek minden cégbejegyzésre kötelezett kereskedőt sujtanak; részint különösek, melyek az általános joghátrányok mellett a keresk. társaságokat érik.⁴⁾ E helyen csak az előbbiekről van szó, melyek abban állanak, hogy a kereskedő mindaddig, míg a cég bejegyzése meg nem történt, azon jogokban, melyeket a K. T. a kereskedők részére megállapít, nem részesülhet,⁵⁾ ennek daczára azonban a kereske-

¹⁾ A fióktelep törvényszéke a pénzbírságot önállóan alkalmazhatja. akár a főtelep helyén a cég be van jegyezve, akár nincs.

²⁾ Az itt érintett pénzbírság egészen más természettel bír, mint az a bírság, melyet a K. T. 220. és 221. §§. állapít meg. Mindkettő csak rendbüntetés ugyan, de utóbbi a megtorlás fogalma alá esik, holott a K. T. 21. §. bírsága kényszereszköz jellegével bír. — Az eljárásra nézve a keresk. perenkívüli eljárás szabályai irányadók. Így nevezetesen a jogorvoslatokra nézve is. V. ö. keresk. elj. 30. sk. §§. A bíróság mindenestre önálló végzés útján határoz. Nem határozhat tehát pl. cégbitorlás miatt indított perben hozott ítéletben, a mi különösen az eltérő jogorvoslatok miatt fontos. V. ö. C. 846/99. (D. III. f. 16., 273. l.).

³⁾ A jogorvoslatra nézve v. ö. fentebb 21. §.

⁴⁾ V. ö. K. T. 138. §. 3. bek., 160. és 228. §§. és alább 72., 80. és 105. §§. A részvénytársaságnál és szövetkezetnél azonban a cégbejegyzés elmulasztásának általános joghátrányai azért nem foglalhatnak helyet, mert azoknak létezése a cégbejegyzést már feltételezi. V. ö. fentebb 15. §. is.

⁵⁾ Így pl. a be nem jegyzett kereskedő nem részesül cégoltalomban (l. köv. §.); könyvei nem bírnak kiváltságos bizonyító erővel (K. T. 31. §.); nem követelhet kikötés nélkül dijt vagy kamatot (K. T. 284. §.); nem gya-

dőket terhelő köteleességeket teljesíteni tartozik s elvállalt kereskedelmi kötelezettségeiért harmadik személyek irányában a K. T. értelmében felelős [K. T. 16. §. 2. bek.].^{c)}

II. Valamint a cég bejegyzésének, úgy a cégben vagy annak birtokosai személyében történt változások bejelentésének kötelessége is kikényszeríthető a fentebb említett pénzbírság alkal-

korolhat megtartási jogot le nem járt követelés alapján (K. T. 309. §. 2. bek.); nem gyakorolhat törvényes zálogjogot, ha bizományos, szállitmányozó, fuvarozó, közraktár (K. T. 379., 388., 411., 438. §§.) stb. Egyes helyeken a K. T. még külön is kiemeli a bejegyzett kereskedőket (17., 31. §§.), a minnek az a jelentősége, hogy az azokra vonatkozó intézkedéseket a cégbejegyzésre nem kötelezett kiskereskedők sem vehetik igénybe, holott azon intézkedések, melyeknél csak egyszerűen kereskedőkről van szó, ezek alatt, a K. T. 5. §. kivételeitől eltekintve, a kiskereskedők is értetnek. A mennyiben a K. T. által megállapított jogok nemcsak a kereskedőkre, hanem a nemkereskedőkre nézve is ki vannak mondva, azokat a bejegyzésre kötelezett be nem jegyzett kereskedők is igénybe vehetik. Pl. a cégbitorlás miatti keresetjogot (lásd köv. §.), a kiváltságos keresk. zálogjogot a K. T. 305.. 306. §§. értelmében, a megtartási jogot lejárt követelés alapján (K. T. 309. §. 1. bek.).

^{c)} Így pl. a bejegyzést elmulasztó kereskedő is tartozik szabályszerű könyveket vezetni, daczára, hogy azok kiváltságos bizonyító erővel nem birnak, sőt e mulasztás miatt vétkes bukás vétségében épügy elmarasztalható, mint a bejegyzett kereskedő. C. 9902/83. (D. Uj f. 5., 144. l.). — A K. T. álláspontja, melyre azon keresk. törvények közül, melyek a cégjegyzékek intézményét ismerik, csak az új portugalliai K. T. helyezkedik (26. cz.), alapos kifogás alá esik. Eltekintve attól, hogy ez a kereskedőről felállított, pusztán anyagi kellékek által meghatározott fogalmat részben ismét lerontja: az érintett intézkedés következetesen keresztül sem vihető, mert jog és kötelesség mindig szigoruan el nem választható. Így pl. a cégvezető rendelése jog, de ha a be nem jegyzett kereskedő cégvezetőjét mint ilyent elismerni nem akarnánk, ennek következménye esetleg az volna, hogy a cégvezető által kötött ügylet, pl. váltóaláírás, a főnököt nem is kötelezné. Ugyanaz állana, mint a mi a kiskereskedők cégvezetőire nézve áll (l. fentebb 17. §. 20. jegyz.). Ha pedig a főnök kötelezettségét megállapítjuk, akkor ezzel együtt a cégvezető rendelkezésének joga is el van ismerve, a mint hogy tényleg a gyakorlat ezt így tartja. V. ö. C. 517/86. (D. Uj f. 16., 6. l.) és 494/90. (M. Jg. D. VII. 41. l.), melyekben a be nem jegyzett kereskedő által kirendelt cégvezető váltóaláírása is kötelezőnek ismertetett el. Hasonló nehézségek számos más esetben is vannak (v. ö. Szerző Jogtud. Közl. 1877. 2—7. sz.); de ha nem is lennének, ha nevezetesen arra az álláspontra helyezkedünk, hogy a K. T. egyedül olyan jogokra gondolt, melyekről kétségtelen, hogy csak előnyt foglalnak magukban: a K. T. 16. §. 2. bek. mégis a törvény gyakorlati alkalmazását tetemesen megnehe-

mazása által.⁷⁾ A cégbejegyzés elmulasztásának közvetett joghatásai azonban természetesen nem nyerhetnek alkalmazást. E helyett más közvetett joghatások foglalnak helyet, melyek abban állanak, hogy a kereskedő, kinél a szóban forgó változások bekövetkeztek, azokat egy harmadik ellenében csak annyiban érvényesítheti, a mennyiben igazolni képes, hogy utóbbi előtt ismeretesek voltak [K. T. 19. §. 2. bek.].⁸⁾ Mig tehát szabályszerű bejegyzés és közzététel esetében a kérdéses ténykörülmények nem tudásával senki sem mentheti magát (l. fentebb 24. §.): addig azoknak hatálya a bejegyzés elmulasztása esetében harmadik személyek valóságos tudomásvételétől van feltételezve, melyek fen-

ziti az által, hogy mindig vizsgálandó, vajjon a kereskedő be van-e jegyezve vagy nem? — Megjegyzendő még, hogy a K. T. 16. §. 2. bek.-ben kimondott joghatások a fióktelep bejelentésének elmulasztására nem vonatkoznak. Ezen mulasztás csak pénzbírságot vonhat maga után.

⁷⁾ Ez kitűnik abból, hogy a K. T. 21. §-a általában a cégbejegyzésre vonatkozó rendeletek meg nem tartásáról szól: B. T. 5459/83. (D. Uj f. 8., 313. l.). A német K. T. megfelelő 26. cikke az említett változásokra külön utal. — Felmerül itt még az a kérdés, vajjon, ha különösen a cég megszűnése esetében a pénzbírság alkalmazása daczára a bejelentés nem teljesíttetik, vagy a bejegyzett kereskedő meghalt vagy nem található: szabad-e a bíróságnak a céget hivatalból törölni? Bármennyire kívánatos volna, ha ezt tehetné, nehogy a cégjegyzék sok már nem létező céget mint fennállókat tüntessen fel (Németországban határozottan megállapítva az 1888. márcz. 30. törvény és az új német K. T. 31. §. által): a K. T. szabályai ezt nem engedik meg. A bíróságnak csak az a joga van, hogy az illetőt hivatalból és pénzbírság mellett a bejelentés megtételére utasítsa, tovább azonban hatásköre nem terjed. V. ö. 1890. január 26. 2631. sz. a. kelt keresk. min. rend. is (R. T. 149. l.).

⁸⁾ Ehhez képest ítélendő meg pl. az a kérdés, vajjon, ha az üzlet másra átruháztatott, felelősségre vonható-e az átruházó az átvevő által később kötött ügyletekért? (a korábbiakért mindenesetre felelős: l. fentebb 19. §.). V. ö. K. V. T. 488/99. (D. III. f. 17., 350. l.), a mely az átruházót, a ki az átruházás után csak mint az átvevő meghatalmazottja járt el, a bejegyzés elmulasztása és a harmadik szerződő fél nemértésítése miatt kötelezte. L. C. 6852/98. is (D. III. f. 15., 2. l.) és 64/900. (U. o. 17., 248. l.). A cégvezetői jogosítvány megszűntének, továbbá a keresk. társaságok jogviszonyaiban történt változások be nem jegyzése esetében is ugyanaz az elv foglal helyet. V. ö. K. T. 42., 66., 104., 110., 130., 145., 146., 184., 241. §§. — A mennyiben a fél a változást bejelentette, de a bíróság elmulasztotta a bejegyzést és közzétételt eszközölni: ez a bejelentés elmulasztásával egyenlőnek tekintendő, fenmaradván a bíróság elleni kártérítési jog az 1871 VIII. tcz. 66. §. alapján.

forgása a kereskedő által bizonyítandó. Annak bizonyítása, hogy a kereskedő mindent megtett, mikép a harmadik a kérdéses tényről tudomást szerezhessen, nem elégséges, még kevésbé tartozik a harmadik egyenesen tudakozódni, vajjon a cégjegyzékben bejegyzett tények fennállanak-e, vagy már megszűntek?

29. §.

A cégbitorlás és a cégoltalom.

I. Valamint az, ki jogosulatlanul polgári nevet használ, névbitorlást, úgy a kereskedő, ki jogosulatlanul céget használ, cégbitorlást követ el. Ez nemcsak akkor forog fenn, ha a kereskedő más kereskedő létező cégét használja,¹⁾ hanem minden esetben, midőn a kereskedő cége a K. T. rendelkezéseinek meg nem felel. Így nevezetesen: ha eredeti cég létére a kereskedő polgári nevé^{től} különbözik, habár az idegen név tulajdonosa maga nem kereskedő, sőt olyan nevű egyén nem is létezik; ha a cég a törvényben tiltott toldást tartalmaz; ²⁾ ha társas cégbe oly személyek nevei vétetnek fel, kik nem beltágjai a társaságnak; ³⁾ ha fennálló üzlet átvétele esetében az előbbi cég használtatik, a nélkül hogy az üzlet volt tulajdonosa vagy ennek jogutódai ehhez beleegyezésüket adták volna stb. Cégbitorlás még úgy is lehetséges, hogy valamely cég, bár a K. T. rendelkezéseinek megfelelő, szerződés ellenére használtatik.⁴⁾ Vajjon a jogosulatlan cég rossz-

¹⁾ Feltéve egyuttal, hogy a régibb cég ugyanazon helyen vagy községben létezik, és be van jegyezve. L. fentebb 26. §.

²⁾ V. ö. C. 5192/84. (D. Uj f. 33., 100. l.). Nem cégbitorlás ellenben más cég toldásának használata, ha az különben érvényes és a valóságnak megfelelő. C. 1328/92. (D. Uj f. 33., 96. l.), 1157/96. (D. III. f. 6., 307. l.).

³⁾ A kültag nevének felvétele is cégbitorlás. Mert habár ennek még az a külön következménye van, hogy a kültag beltagnak tekintetik (l. alább 72. §.): a K. T. 13. §-a attól függetlenül mondja ki azt, hogy a cégbe más mint beltág neve nem vehető fel.

⁴⁾ Ha pl. üzletátruházás esetében az átruházó kötelezte magát, hogy ő új üzletet saját polgári neve alatt, mely az átruházott üzlet cége, még megkülönböztető toldással sem fog nyitni, s ő mégis megteszi. Azonban a cégbitorlás itt nem absolut, hanem csakis az üzlet átvéője irányában létezik, épugy mint a régi cég használata az üzlet átvéője által az átruházó vagy jogelődeinek beleegyezése nélkül csak ezek irányában cégbitorlás. Társas cég használatának eltiltása a társaság feloszlása után, habár más hasonló nevű egyénnel új társaság keletkezett: C. 631/98. (D. III. f. 13., 173 l.).

hiszemüleg vagy jóhiszemüleg használtatik, vajjon be van-e jegyezve, avagy bejegyzés nélkül használtatik? közömbös.⁵⁾ Mindenesetre szükséges azonban, hogy valóban mint cég használtassék, vagyis oly módon, a mint az a cég fogalmának megfelel.⁶⁾ Nem cégbitorlás tehát, ha a kereskedő másnak nevét vagy cégét pusztán áruinak megjelölésére, azaz védjegy gyanánt használja.⁷⁾

A cégbitorlás a most kifejtett értelemben részint mások jogainak sérelmével jár, részint olyan, mely mások jogait nem, vagy legfeljebb közvetve sérti. Mindegyik esetben törvényes következmények foglalnak helyet. A mennyiben ezek a fennálló cégek oltalmára szolgálnak, cégoltalomról beszélünk, mely elvileg az alanyi értelemben vett cégjogban (l. fent. 25. §.) gyökerezik.

II. A K. T. szerint a cégbitorlás ellen kétféle eljárás alkalmazható: perenkivüli, mely hivatalból is helyet foglalhat, és peres eljárás, mely csak a sértett fél keresetére tétetik folytatba.

1. A hivatalból is alkalmazható perenkivüli eljárás ugyanaz, mint a cégbejegyzés elmulasztása esetében; azaz a cégbejegyzésre illetékes törvényszék a bitorlót a jogosulatlanul használt cég abbanhagyására és a törvénynek megfelelő cég felvételére 500 forintig terjedhető és szükség esetén ismételhető pénzbírság terhe alatt szoríthatja [K. T. 21. §. 3. bek.].⁸⁾ Ez az

⁵⁾ Csak a kiskereskedők képeznek kivételt. Az ő cégük nem ismeretvén el ilyen gyanánt, részükről cégbitorlás sem történhetik. Ellenük legfeljebb névbitorlás címén köztörvényi úton vagy az Ipart. 58. §- alapján lehet fellépni.

⁶⁾ Közelebbről: ha a jogosulatlan cég alatt az üzlet folytatattik, vagy a kereskedő által aláírásul használtatik (l. fentebb 25. §.). Előbbi fenforog nemcsak akkor, ha a jogosulatlan cég az egyes konkrét ügyleteknél, hanem az üzlet folytatásánál, az üzleti tevékenység külső kifejezésénél általában, pl. cégtáblán, hirdetésekben, árjegyzékekben, üzleti leveleken stb. használtatik, habár esetleg csak toldatképen. C. 5192/84. (M. IV. 30. l.), 271/85. (P. T. 10., 130. l.), 653/85. (D. Új f. 11., 27. l.), 765/89. (D. Új f. 25., 100. l.). Utóbbi szerint a régi cégtábla meghagyása is cégbitorlás. Egyes alkalmoszerű ügyletek különösen szóbeli megkötése idegen cég alatt nem tekinthető cégbitorlásnak. A sértett fél csak az általános kártérítési elvek alapján léphet fel.

⁷⁾ C. 850/87. (D. Új f. 20., 21. l.); cég használata vignettán. Helytelen L. I. 753/78. (D. 21., 173. l.). Ez ellen is van azonban oltalom, épügy mint ha másnak iparvédjegye használtatik jogosulatlanul. L. a köv. §-t.

⁸⁾ Többre a törvényszék nincs jogosítva. Nem áll nevezetesen jogá-

eljárás különösen akkor van helyén, ha a cégbitorlás mások jogainak sérelmével nem jár, bár ez esetben is alkalmazható.⁹⁾ Feltételezi azonban, hogy a jogosulatlanul használt cég a törvény egyenes rendeleteibe ütközzék.¹⁰⁾

2. A mi a bitorló ellen indítható keresetet illeti, ez ismét kétféle: irányulhat úgy arra, hogy a bitorló a cég további használatától a fentebb érintett pénzbírság mellett eltiltassék,¹¹⁾ mint arra, hogy kártérítésben marasztaltassék [K. T. 24. §.].¹²⁾ E kettős kereset úgy együttesen, mint külön indítható¹³⁾ és pedig bárki részéről, ki valamely cég bitorlása által jogaiban sérelmet szenved, tehát nemcsak bejegyzett kereskedő részéről, a kinek elismert cégjoga sértetett meg, hanem még nemkereskedő által is.¹⁴⁾ Az sem szükséges, hogy a panaszló fél vagyoni jogi sérelmet szenvedjen, csak egyáltalában jogsértés forogjon fenn reá nézve.¹⁵⁾

ban a netalán bejegyzett jogosulatlan céget hivatalból törölni. B. T. 5709/77. (D. 28., 256. l.).

⁹⁾ A sértett fél e végből kérvényileg is járulhat a bíróság elé. De ily kérvény csak feljelentés jellegével bír s nem kötelezi a bíróságot az eljárás megindítására.

¹⁰⁾ Nincs helye tehát a hivatalból való fellépésnek pl. a 4. jegyzetben érintett esetekben.

¹¹⁾ Ez magában foglalja azt, hogy a kereset értelmében hozott ítélet által a bitorló cégének a cégjegyzékben való törlése és a cégtábla eltávolítása is elrendelhető. C. 653/85. (D. Uj f. 11., 27. l.).

¹²⁾ A kereset alakilag is keresk. ügy: Keresk. elj. 6. §. 2. pont. Illetékes az a törvényszék, melynél a jogosulatlan cég bejegyeztetett vagy bejegyzendő lett volna. Keresk. elj. 8. §. Kérvényileg, illetve peren kívül a K. T. 24. §. alapján fellépni nem lehet. B. T. 512/79., 5242/81. (D. 28., 259. l.).

¹³⁾ V. ö. B. T. 2971/77. (D. 28., 259. l.), melyben határozottan ki van mondva, hogy jogosulatlan cég használatának pénzbírság terhe alatti eltiltása károsodás igazolása nélkül is kérhető.

¹⁴⁾ A K. T. 24. §-a egész általánosságban így szól: »Ki valamely cég bitorlása által jogaiban sérelmet szenved.« Ez nem enged megkülönböztetést, a mint hogy kétségtelen, hogy a nemkereskedő is védelemre szorul a nevével történt visszaélés ellen, bár igaz, hogy a polgári név védelme cégül való használat ellen tevőlegesen nem tartozik a cégjog körébe, hanem csak nemlegesen (*negatoria actio*). Helytelen L. I. 753/78. (D. 21., 143. l.), mely szerint be nem jegyzett kereskedő, vonatkozással a K. T. 16. §-ára, cégbitorlás miatt fel nem léphet. Az id. §. itt nem alkalmazható (l. a megelőző §. 6. j.).

¹⁵⁾ A jogsértést, mint a kereset alapját, ki kell mutatni, épugy mint azt, hogy alperes csakugyan cégbitorlást követett el. Minő jogok megsértésére gondol azonban a törvény a magánjogi érdeken kívül? Annyi bizo-

Ha azonban kártérítés követeltetik, a szenvedett kár igazolandó. Szabályszerű bizonyítás mindazonáltal erre nézve sem szükséges. A törvényszék úgy a kár létezése, mint annak mennyisége fölött a fenforgó körülmények alapján, esetleg szakértők meghallgatása mellett, szabad belátása szerint határoz [id. §. 2. bek.].¹⁶⁾ Mint-hogy továbbá a sértett fél érdekében állhat, hogy a marasztaló határozat a közönség tudomására jusson, a törvényszék a sértett fél kérelmére elrendelheti, hogy a határozat a marasztalt fél költségén közzététessék [id. §. 3. bek.].¹⁷⁾ Az elutasító határozat közzététele ellenben az állítólagos cégbitorló által nem követelhető, tekintve, hogy a cég további használata önmagában véve is elégséges igazolást tartalmaz.

nyos, hogy ha valakinek cége vagy neve bitoroltatik, ez önmagában is elégséges jogczim az eltiltásra, mert a cég, illetve név használata jog. Azon az alapon is fel lehet lépni, ha más ugyanazon helyen kellő megkülönböztetés nélkül használja a már bejegyzett céggel azonos nevét, mert a bejegyzés által kizárólagos jog szereztetik a cégre. V. ö. B. T. is 2971/77. (D. 28., 259. l.). Felléphet-e azonban valaki cégbitorlás miatt pusztán azért, mert a bitorló a törvény rendeleteibe ütköző céget használ, pl. tiltott toldást alkalmaz? Magában véve azt hisszük nem; de igenis akkor, ha a bitorlás oly természetű, hogy másnak az üzletét hátrányosan befolyásolni, ennek vevőközönségét tévedésbe ejteni képes. Mert arra is van jog, hogy az ember hivatásának gyakorlásában szándékosan meg ne zavartassék. V. ö. C. 846/99. (D. III. f. 16., 273. l.), mely csak azért tagadta meg a keresetösségi jogot, mert a használt cégfelirat oly általános jellegű és elterjedt elnevezés volt, hogy az az áruk eredetére nézve a vevőközönség tévedésbe ejtésére nem volt alkalmas s ennél fogva annak használata magában véve felperes üzletét hátrányosan befolyásolni nem képes.

¹⁶⁾ V. ö. most általában 1893 XVIII. tcz. 64., 65. és 215. §§. Az azonban mégis kötelességében áll felperesnek, hogy a kellő alapot szolgáltatassa a kár megállapítására, a kár létezését és mennyiségét valószínűvé tegye. C. 765/89. (D. Uj f. 25., 100. l.). Kár gyanánt egyébiránt nemcsak a valóságos kár, hanem az elmaradt haszon is megállapítható, nem ugyan a K. T. 272. §. alapján, mely csak keresk. ügyletekre vonatkozik, de a törvény szándéka szerint, a cégbitorlásból eredő kár tulnyomóan épen elmaradt haszonból állván.

¹⁷⁾ A bíróság e részben is szabad belátása szerint határoz. Elégséges ok a közzététel megtagadására, ha alperest a jogosulatlan cég használatában rosszhiszeműség nem terheli. L. C. az előbbi jegyzetben.

Függelék a harmadik czimhez.

30. §.

Vu

A kereskedelmi jelzők, jelvények és védjegyek.

I. A cég nem az egyedüli eszköz, mely a kereskedő üzleti egyéniségének megjelölésére szolgál. Vannak még egyéb eszközök is: különféle jelzők és jelvények, melyek a cégtáblán, hirdetésekben, nyomtatványokon stb. alkalmaztatnak, különösen pedig a kereskedő által előállított vagy forgalomba hozott áruk eredetének és azonosságának kitüntetésére az u. n. védjegyek (árujegyek). Mindezekre nézve a K. T. nem tartalmaz intézkedéseket; kétségtelen azonban, hogy a megfelelő szabályozás annál szükségesebb, minél gyakrabban tapasztalható, hogy a közönség hamis megjelölések által tévedésbe ejtetik s más kereskedők és iparosok jelvényeinek utánzásával káros verseny fejtetik ki; minél kevésbbé hajlandó másrészt akár az elmélet, akár a gyakorlat azt az emberi természetből folyó általános jogelvet elismerni, hogy az egyéni érvényesülést a jogrend által megvont határok között, semmiféle módon megzavarni és akadályozni nem szabad.¹⁾ A magyar törvényhozás e szükség tudatában tényleg már több irányban intézkedett is, s mindinkább közeledik ahhoz, hogy a kereskedelemnek és iparnak nyújtott törvényes védelem a jogosult követelményeket teljesen kielégítse.²⁾

¹⁾ A francziák e részben az ő messze terjedő és a tisztességtelen verseny minden nemét felölelő *concurrency déloyale*-ekkel (l. fentebb 25. §. 2. jegyz.) eddigelé jóval fölötte állottak a németeknek, a kik csak a törvényhozás által kifejezetten megállapított kategóriák (cég-, védjegy-, találmányi, mustra- és mintaoltalom) körében nyújtottak védelmet. Legujabban azonban a németek a cég-, védjegy- stb. oltalmára vonatkozó törvényeket kiegészítették az 1896. július 1-én kelt általános törvénnyel »zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs.« Ennek példájára nálunk is készült törvényjavaslat a keresk. minisztériumban, a mely 1900. őszén szaktanácskozmány által tárgyalatott.

²⁾ Így a legujabb időig hiányzott hazai törvény a t a l á l m á n y i s z a b a d a l m a k, m u s t r á k é s m i n t á k védelméről, melyre nézve a vám- és keresk. szövetség alapján az osztrák törvények (1852. aug. 2-ki szabadalmi törvény; 1858. decz. 7-ki törvény a mustrák és minták védelméről) követték. Miután azonban az 1893. XLI. tcz. az Ausztriával való közösséget megszüntette, a szabadalmi jog önálló ujjaszabályozása vétetett

II. Ezen intézkedések közül a K. T.-nek a cézekre vonatkozó szabályaival legközelebbi kapcsolatban áll az **Ipart. 58. §-ának** azon rendelkezése, mely szerint egy iparos vagy kereskedő sem használhat cégén,³⁾ nyomtatványain vagy hirdetéseiben oly jelzőket, jelvényeket vagy adatokat,⁴⁾ melyek a tényleges üzleti viszonyoknak vagy a valóságnak meg nem felelnek.⁵⁾ Az ezzel ellenkező cselekvény kihágást képez, mely az iparhatóság által 20 frttól 200 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetettetik [Ipart. 157. §. d) pont]. Részletes intézkedéseket állít fel továbbá az **1883. évi XVIII. tcz.** különösen a magyar korona országai egyesített czimerének és az ország külön czimerének használása iránt, azon elvet állítván fel, hogy ez csak külön engedély mellett történhetik,⁶⁾ mely egyedül büntetőjogilag és erkölcsileg kifogástalan egyéneknek s csakis akkor adatik, ha az üzlet oly terjedelmű vagy figyelemreméltó, vagy az üzlet tárgyai oly kiváló minőségűek, hogy az illető az ország czimerének használhatását megérdemli.⁷⁾ A nevezett czimerek törvénybe ütköző használata szintén kihágást képez, mely két hónapig terjedhető elzárással és 300 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetettetik.⁸⁾

célba, mely az 1895. évi XXXVII. tczikkben helyes elvek alapján és jeles alakban sikerült.

³⁾ Ez alatt itt a céztábla értendő, melylyel azonban más, az üzlet-helyiség megjelölésére szolgáló táblák és felirások egyenlő tekintet alá veendő.

⁴⁾ Az áru minőségére vonatkozó adatok is? A törvény szavai nem állják útját ezen az üzleti élet soliditását biztosító magyarázatnak. Ellenkező értelemben nyilatkozott azonban a földm., ipar- és keresk. miniszterium 33,488/85. sz. határozatában. (L. Ballagi id. m. 149. l.)

⁵⁾ A törvény tilalma alá esik az is, a ki nevét céztábláján vagy másutt akként használja, hogy az valamely hasonló nevű kereskedő cégével összetéveszthető legyen. Földm., ipar- és keresk. min. 34,784/85. sz. hat. (Ballagi id. h.)

⁶⁾ Az engedélyt a miniszterelnök, hitel- és pénzintézeteknek a törvényhozás adja (id. t. 1., 4. §§.). Az engedélyért 50 frtnyi díj fizetendő (3. §.). Egyedárusági üzletek (dohánytőzsdék, lottógyűjtők), valamint azok, kik a m. kir. udvari címet nyerték, engedélyre nem szorulnak (6. §.). Az engedély visszavonható, ha az illető oly körülmények közé jut, melyek annak feltételeivel ellenkeznek (10. §.), azonkívül megszünteti az engedély érvényét az oly bírói ítélet, mely a politikai jogok felfüggesztésére avagy hivatalszítésre szól (8. §.).

⁷⁾ Id. t. 2. §., mely szerint esetleg szakértők meghallgatása rendeltető el.

⁸⁾ Id. t. 9. §. A büntetést az 1880 XXXVII. tcz. által nyert felha-

III. A most említetteknel még nagyobb jelentőséggel bír a törvényes védjegyoltalom, a mint az jelenleg az 1890. évi II. tcz. és az ezt módosító 1895. évi XLI. tcz. által nyújtatik.⁹⁾

1. A törvény értelmében védjegyek alatt oly jelvények (jegyek, vignetták és effélék) értendők, melyek a keresk. forgalomra szánt készítményeknek és áruknak más hasonló készítményektől és áruktól való megkülönböztetésére szolgálnak [id. t. 1. §.];¹⁰⁾ közömbös lévén, vajjon az ily jelvények magán az árun, avagy annak csomagolásán, tartályán, boritékán s efféléken alkalmaztatnak [11. §.]. Mint védjegyek használhatók: különféle alakok (ábrák, képek), számok, betűk és szavak, és pedig akár egyedül, akár egymással összekapcsolva, s ugyanazon személy akár ugyanazon, akár különböző árukra nézve nemcsak egy, hanem több védjegyet is használhat [8. §.]. A szavak alatt a név vagy cég is értendő; azonban más termelő, iparos vagy kereskedő nevét, cégét és hasonlóképen czimerét vagy üzletének megnevezését az illetők beleegyezése nélkül áruk megjelölésére használni tilos [10. §.].¹¹⁾

talmazás alapján kiadott belügyminiszteri rendeletben megállapított hatóság szabja ki. Az ítéletben egyuttal a cégtáblák átalakítására megfelelő idő szabandó, melynek sikertelen elteltével azok hatóságilag eltávolítandók. A czimlapok és nyomtatványok pedig megsemmisítendők.

⁹⁾ Az előtt a vám- és keresk. szövetség értelmében az 1858. decz. 7-én kelt osztrák törvény alkalmaztatott. E mellett a Bünt. T. 413. §-a intézkedett, melyet az új törvény hatályon kívül helyezett (30. §.). — Kommentár: *Neumann Ármin* id. m. 2. kiad. I. 83—139. l. és külön lenyomatban. A külföldi jogra, valamint általában a védjegyoltalomra nézve v. ö. különösen: *Kohler* id. m., továbbá: *Blanc* *Traité de la contrefaçon*, 4. kiadás. Páris, 1855.; *Braun* *Nouveau traité des marques de fabrique et de commerce etc.* I. köt. Bruxelles-Páris, 1880.; *Pouillet* *Traité des marques de fabrique et de la concurrence déloyale*. 3. kiadás. Páris, 1892.; *Maillard de Maraffy* *Grand dictionnaire international de la propriété industrielle*. Páris, 1889—94.; *Sebastian* *The law of Trade Marks*. 3. kiadás. London, 1890.; *Safford* *The law of merchandise Marks*. London, 1893. stb.

¹⁰⁾ Hogy ki használja? nem jön kérdésbe. Lehet tehát kereskedő épügy mint nemkereskedő. Mindenesetre azonban a védjegy csak a személyi eredet jelzésére szolgál, tehát az áru minőségének, belső tulajdonainak leírását nem tartalmazhatja, ellenkezőleg az áru megjelölésével maga az áru is monopolizálható lenne. Hasonlóképen nem védjegyek az áru finomsági tartalmát, méreteit stb. kitüntető jelzések, a minő a hatósági fémjelzés, mértekhitelesítés stb. L. a törv. 12. §-át.

¹¹⁾ Az sincs megengedve, hogy másnak védjegye a cégbe vétessék fel s ez alapon használtassék védjeggyül; még ily cég bejegyzése sem képez

Ahhoz továbbá, hogy a védjegy tulajdonképeni jelentőségét megnyerje, azaz mindenkivel szemben kizárólagos használati jogot biztosítson, azt be kell lajstromoztatni; ebből pedig ki vannak zárva az oly védjegyek, melyek *a)* kizárólag Ő Felségeiknek vagy a királyi család valamelyik tagjának arczképéből, állami és közhatósági czimerekből, valamint pusztán számokból, betűkből vagy oly szavakból állanak, melyek kizárólag az áru előállításának helyét, idejét és módját, az áru minőségét, rendeltetését, valamint ár-, mennyiség- és súlyviszonyait jelzik; ¹²⁾ *b)* a forgalomban bizonyos árunemek megjelölésére általánosan szokásosak; *c)* erkölcstelen és közbotrányt okozó vagy közrend elleni ábrázolatokat, vagy a tényleges üzleti viszonyoknak vagy a valóságnak meg nem felelő és a fogyasztó közönségnek tévedésbe ejtésére alkalmas feliratokat vagy adatokat tartalmaznak [3. §].

2. A védjegy használata, épügy mint annak belajstromozása rendszerint csak jog (*facultativ*), tehát nem kötelező. Azonban a kereskedelemügyi miniszter bizonyos árunemekre elrendelheti, hogy azok forgalomba bocsátásuk előtt belajstromozott védjeggyel láttassanak el [6. §].¹³⁾

3. A védjegy belajstromozása azon keresk. és iparkamaránál

akadályt annak mint védjegynek tilalmazására. V. ö. *Keresk. min.* 1896. aug. 26. 50,552. sz. hat. (D. III. f. 8., 314. l.): »Hunyadi keserüviz«.

¹²⁾ Mint a védjegy kiegészítő alkatrészei azonban szerepelhetnek; de a nevezett arc képek és czimerek, ugyszintén valamely kitüntetés csak a fennálló törvények vagy szabályok értelmében kieszközölt engedély mellett (4. §.); a betűket vagy szókat is tartalmazó védjegy belajstromozása pedig nem képez akadályt, hogy más is áruinak megjelölésére saját nevét vagy czégét akár rövidebb alakban is használhassa. (5. §.). A csupán szóból vagy szavakból álló belajstromozott védjegy oltalma azonban nem csupán a letett alakra, hanem más betűjegyekben, színekben vagy nagyságban való kiállítására is kiterjed (id. 1895. t. 2. §.). Az 1890. t. szerint a pusztán szavakból álló védjegyek egyáltalában nem voltak belajstromozhatók, épügy mint a pusztán számokból és betűkből állók. Ez azonban az 1895. t. 1. §-a által a szövegben előadott értelmében módosított.

¹³⁾ A kivétel abban találja alapját, hogy egyes árunemeknél a származás is közérdekű jelentőséggel bír. Eddigelé a védjegykötelezettség csak a kaszák, sarlók és szalmavágók tekintetében rendeltetett el: keresk. min. 1890. ápril 21-én 24,551. sz. a. kelt rend. (R. T. 717. l.). Ezenkívül a czukoradóról szóló 1888. évi XXIII. tcz. rendeli a védjegy használatát, hogy a netaláni adómegrövidítés könnyebben megállapítható legyen. A keresk. miniszter által elrendelt védjegy alkalmazásának elmulasztása az iparhatóság által 20 frttól 200 frtig és elkobzással büntetendő kihágást képez (31. §.).

történik, melynek területén az illető vállalat létezik [13. §.]. E mellett azonban a keresk. miniszteriumban központi védjegy-lajstrom is vezetetik, melybe az összes kamaráknál bejegyzett védjegyek jegyeztetnek be s mely, épugy mint a kamarai lajstromok, mindenki által megtekinthető [17. §.]; azonfelül a védjegyeknek a központi védjegy-lajstromba történt bejegyzése után azok lenyomata közzétetetik.¹⁴⁾ A bejegyzés az illető fél bejelentése alapján a netalán érdekeltek meghallgatása nélkül történik. Ha azonban ugyanazon árunemre nézve a bejelentett védjeggyel azonos, vagy hozzá hasonló védjegy már be van lajstromozva, a miniszterium a folyamodót erről értesíti, belátására bízván azt, hogy bejelentését fentartsa, módosítsa vagy visszavonja. Hasonlóképen értesíttetik a már korábban belajstromozott védjegy tulajdonosa is [18. §.].¹⁵⁾

4. A védjegy kizárólagos használati joga a bemutatót azon naptól és órától kezdve illeti, a midőn a védjegyet a keresk. és iparkamaránál bemutatta és e szerint ítélendő meg az elsőbbségi igény, ha többen azonos védjegyet ugyanazon vagy különböző kamaránál jelentettek be [19. §.]. A tényleges korábbi használat csak annyiban jön figyelembe, a mennyiben az illető igazolja, hogy az általa belajstromozatlanul használt árujegy a forgalmi körökben azon időben ismeretes volt, midőn az általa megtámadott védjegy belajstromoztatott [1895. t. 4. §.].¹⁶⁾ A kizárólagos hasz-

¹⁴⁾ A törvényhozások a védjegy-lajstromozásra nézve részint a központosítás (Anglia, Észak-Amerika, Olaszország), részint a decentralisatio (Franciaország, Németország) rendszerét követik. A mi törvényünk, valamint az ezzel egyidejűleg alkotott hasonló osztrák törvény vegyes rendszert állapított meg. Hogy melyik rendszer célszerűbb? csak az elővizsgálat kérdésével kapcsolatban dönthető el. L. a következő jegyzetet.

¹⁵⁾ A mi törvényünk tehát a bejegyzésre nézve is bizonyos nemét a vegyes rendszernek követi. A külföldi törvényhozások valamint az ipari tulajdonnal (szabadalmak stb.) általában, ugy a védjegy-lajstromozásnál is részint a teljes elővizsgálati rendszert felhívási eljárással kapcsolatban (angol-amerikai rendszer), részint a bejelentési rendszert (francia rendszer) követik. Németországban épugy, mint nálunk, szintén megvizsgáltatik ugyan a bejelentett védjegy minősége, de más védjegyekre előzetesen semmi tekintet nincs. Az elővizsgálati rendszer kétségtől nagyobb biztonságot nyújt, másrészt azonban hosszadalmas és költséges.

¹⁶⁾ A belajstromozás tehát ennyiben csak *declarativ*, nem *constitutiv* hatályu. Az 1890. törv. feltétlenül az utóbbi (u. n. német) rendszert követte. Azonban az 1895. t. méltányosságból közeledett az előbbi (u. n. francia)

nálatti jog azonban csak arra az árunemre terjed ki, melyre nézve a védjegy belajstromozása történt, nincs tehát kizárva, hogy ugyanazon védjegy más árunemen, más vállalkozó által ne használtassék [7. §.].¹⁷⁾ Az eredeti megszerzővel egyenlő a jogutód, csak hogy önálló átruházás tárgyát a védjegy nem képezheti, hanem az azon vállalat járuléka, melynek védelmére szolgál.¹⁸⁾ Ugyanazért a vállalattal együtt megszűnik és birtokváltozás esetében már törvénynél fogva az új birtokosra száll át, a ki azonban (hacsak a vállalatot az özvegy, kiskorú örökösök, hagyaték vagy csődtömeg nem folytatja) a birtok megszerzésétől számított 3 hónap alatt a védjegyet, különbeni törlés terhe alatt, saját nevére átiratni tartozik [9., 20. §§.].¹⁹⁾

5. A belajstromozott védjegy kizárólagos használati joga megfelelő törvényes oltalom által van biztosítva, a mely háromféle: büntetőjogi, magánjogi és közigazgatási. A két előbbi ki van terjesztve azon esetre is, ha valaki belföldi termelő, iparos vagy kereskedő nevével, czégével, czimerével vagy üzletének elnevezésével jogtalanul megjelölt árukat, ezt tudva, forgalomba hoz vagy árul, vagy ily célból a felsorolt jelzéseket tudva előállítja [24. §.].²⁰⁾

a) A büntetőjogi oltalom abban áll, hogy bárki, a ki másnak kizárólagos használati jogát képező védjegygyel jogtalanul

rendszerhez, de azon időbeli korlátozással, hogy a törlési kereset csak a belajstromozástól számított 2 év alatt indítható meg (angol rendszer).

¹⁷⁾ Ez kiegészítést nyer azzal, hogy általános, azaz előre meg nem nevezett bármilyen árukra nézve oltalomban részesítendő védjegy be nem lajstromozható. V. ö. a törvény 13. §-át, mely világosan előírja, hogy a fél a védjegygyel biztosítandó árunemeket megnevezni tartozik. A védjegy tehát mindig speciális, bár esetleg, mint már érintettük, több árunemre nézve.

¹⁸⁾ Ez által azonban nincs kizárva, hogy a védjegy tulajdonosa szerződésileg a védjegy használatáról le ne mondhasson, úgy hogy azt többé nem használhatja. V. ö. C. 63/99. (D. III. f. 14., 165. l.), mely egyttal kimondja, hogy ily esetben a lemondó fél még hasonló védjegyet sem használhat, a mennyiben a közönséges vevő a különbséget csak különös figyelem mellett veheti észre (tehát mint a védjegybitorlásnál, l. alább).

¹⁹⁾ A védjegyre nézve tehát az ellenkező áll mint a czégnél. L. fentebb 26. §.

²⁰⁾ És pedig, ha a név, czég stb. nem is használtatik védjegyül, vagy mint ilyen nincs is belajstromozva. Ez tehát positive époly kevésbé tartozik a védjegyoltalomhoz, mint pl. a név védelme czégül való használat ellen a cégoltalomhoz. L. a megelőző §-t 14. j.

ellátott árut, ezt tudva, forgalomba hoz vagy árul, továbbá az, ki valamely védjegyet ily célból utánoz, kihágást követ el, és az illetékes kir. járásbiróság által a sértett fél indítványára 200 koronától 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, két éven belüli visszaesés esetében 2 hónapig terjedhető elzárással és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik [1895. t. 8., 10. §§.];²¹⁾ nem zárván ki a büntethetőséget, ha a védjegy és hasonlóképen a jogosulatlanul védjegyül alkalmazott név, czég, czimer vagy üzletelnevezés csekély változtatással, vagy olyannyira nem eléggé észrevehető módon használtatik, hogy a közönséges vevő az áruk közti különbséget csak különös figyelem reáfordításával ismerheti fel.²²⁾ Az ítéletben a sértett fél külön kívánatára egyuttal kimondandó, hogy az utánzásra vagy jogtalan megjelölésre alkalmas szerszámok és készülékek hasznavehetetlenekké tétessenek, továbbá, hogy az utánzott védjegyeknek és jogtalanul készített megjelöléseknek meglevő készletei megsemmisíttessenek és a jogtalanul alkalmazott védjegyek és megjelölések az elítéltnak birtokában levő árukról, illetőleg burkolataikról, még az esetben is eltávolíttassanak, ha ezen eltávolítás az áruk megsemmisítését okozná; ezenkívül elrendelendő, hogy az ítélet indokaival együtt az elítéltnak költségén közhirre tétessek [23—27. §§.]²³⁾ A sértett félnek jogában áll e mellett a büntető ítélet meghozatala előtt az említett tárgyak lefoglalását, külön őrizet alá vételét és más oly intézkedések foganatosítását kérelmezni, melyek által a büntetendő cselekmény ismétlése megakadályozható; a bíróság azonban e kérelem teljesítését biztosíték letételétől teheti függővé [28. §.].

²¹⁾ Az 1890. t. 23. §-a szerint a védjegyhamisítás vétségnek volt minősítve, a törvényszékek hatáskörébe tartozott és 2000 frtig, visszaesés esetében 3 havi fogházzal volt büntethető. — Behajthatlanság esete a pénzbüntetés elzárásra változtatható át az 1879 XL. tcz. 20. §. értelmében. V. ö. C. 71. sz. bünt. döntvény, bár még az 1890 : II. tcz. alapján. Mint kihágás az id. 1879 : XL. tcz. 31. §. értelmében 6 havi elévülés. C. 5886/96. (D. III. f. 6., 273. l.). Ha a cselekmény egyuttal mint csalás jelentkezik, a Bünt. T. rendelkezései alkalmazandók. 1890. t. 23. §. 2. bek., 1895. t. 8. §. 3. bek.

²²⁾ C. 683/92. (D. Uj f. 38., 100. l.): boríték külsőségeinek utánzása; 9155/94. (D. III. f. 1., 127. l.): de nem csupán szóbeli vagy írásbeli állítás, hogy az áru bizonyos gyárostól való.

²³⁾ Nemcsak elrendelhető, mint a cégbitorlásnál. A közzététel módja és határideje iránt a bíróság a sértett fél kívánatának tekintetbevételével szabadon határoz.

b) A magánjogi oltalom kártérítési követelést foglal magában,²⁴⁾ melynek ugyanazon feltételei vannak, mint a büntetésnek,²⁵⁾ s melynek megítélésénél a bíróság a fenforgó körülmények alapján szabad belátása szerint határoz.²⁶⁾ E kártérítési követelés vagy önállóan polgári uton,²⁷⁾ vagy pedig, de csak 5000 frtig és a további kártérítési követelés kizárásával, a büntető eljárás kapcsán érvényesíthető.²⁸⁾

c) A mi végül a közigazgatási uton nyújtott védjegyvoltalmat illeti, ez vonatkozik annak megállapítására, vajjon megillet-e valakit a védjegy kizárólagos használati joga, továbbá ezen jog elsőbbségének és átruházásának, ugyszintén annak a megítélésére, vajjon valamely lajstromozott védjegy harmadik személy által más árunemekre használatba vehető-e vagy sem? Az illetékes hatóság az ilyen viták eldöntésére s ezzel kapcsolatban esetleg a védjegy törlésének elrendelésére a kereskedelemügyi miniszter [21., 29. §§.].²⁹⁾

²⁴⁾ Pusztán a védjegybitorlás megállapítására, illetve a védjegy használatától való eltiltásra, miként a külföldi jog szerint s miként nálunk is a cégbitorlásnál, nem irányulhat, mert az e részbeni igények kielégítésére a közigazgatási eljárás van megállapítva. L. alább. V. ö. keresk. elj. 6. §. és 1893 XVIII. tcz. 2. §., melyek szintén csak kártérítési keresetekről beszélnek.

²⁵⁾ A törvény a polgári kártérítési keresetre nézve világosan a 23. és 24. §§-ra utal. E szerint tehát nincs kártérítési jog, ha a védjegybitorlásnak pusztán tárgyilagos ismérvei forognak fenn, a tudatosság ellenben hiányzik.

²⁶⁾ L. a büntetőbírószágra nézve a törvény 27. §. 4. bek. és a polgári bíróságra nézve a 28. §. 3. bek.-ét.

²⁷⁾ A kereset 500 forintig a járásbírószárok, azontul a kir. törvényszékek mint keresk. bíróságok hatáskörébe tartozik. L. Keresk. elj. 6. §. 12. pont, 1893 : XVIII. tcz. 2. §. 4. pont.

²⁸⁾ A törvény 27. §. 4. bek. az 5000 frtig terjedhető összeget világosan a sértett felet megillető kártérítés helyett rendeli megállapítani. Ez tehát kizárja annak lehetőségét, hogy a sértett fél a kártérítést együttesen büntető és polgári uton követelje. Ha 5000 frtnál nagyobb kártérítést akar követelni, a büntető eljárás útján való megállapításról le kell mondania.

²⁹⁾ A keresk. miniszter ily esetben nem mint közigazgatási hatóság, hanem mint közig. bíróság határoz. Következésképen az ő határozata épügy jogerőre emelkedik, mint a bírói határozatok. A mennyiben az említett kérdések a büntető eljárás során merülnek fel, s azoknak előzetes eldöntése szükséges, a bíróság az illető adatok közlésével a minisztert megkeresi és határozatát bevárni tartozik (29. §. 2. bek.).

6. A most körülírt védjegyoltalom azonban időbeli korlátozás alá esik. Ugyanis a védjegyek lajstromozása a bejegyzés idejétől számított 10 évről 10 évre megújítandó, ellenkező esetben a védjegyoltalom megszűntnek tekintendő és a védjegy törlendő [16., 21. §§.]³⁰⁾

7. Végül kiemelendő, hogy a törvény csak a belföldi állampolgárok védjegyeit, neveit, czégeit stb. részesíti oltalomban. Az osztrák állampolgárok azonban a vám- és keresk. szövetség értelmében a magyar honosokkal egyenlő védelemben részesülnek.³¹⁾ Hogy mennyiben védetnek más külföldi vállalatok védjegyei, valamint külföldi nevek, czégek, czimerek és üzleti megnevezések? az iránt az illető államokkal kötött államszerződések, illetőleg egyezmények irányadók [32. §.]³²⁾

³⁰⁾ Előbbi jogunk ily időbeli korlátozást nem ismert. De ismeri tulajdonképpen a külföldi jog, bár a védelmi idő különböző. Így Franciaországban 15, Angliában 14, Északamerikában 30 év. A 10 év a német jognak felel meg.

³¹⁾ 1878 XX., illetve 1887 XXIV. tcz. 17. cz., mely szerint a védjegynek a két állam területén levő akármelyik iparkamaránál történt lajstromozása az illető részére mindkét fél területén törvényes oltalmat biztosít. Hasonlóan élvezi a törvényes oltalmat mindkét állam területén az iparos vagy termelő telepének neve, czége, czimere vagy egyéb megnevezése.

³²⁾ Az osztrák-magyar monarchia következő államokkal áll szerződéses viszonyban a védjegyoltalomra nézve: Belgium (1880 : XXII. tcz.); Brazília (1887 XXXIX.); Dánia (1888 XVI.); Egyesült-Államok (1872 XIV.); Franciaország (1884 VI.); Nagybrittánia (1876 : XLIX.); Németalföld (1887 : XL.); Németország (1892 : IV.); Olaszország (1892 VI.); Oroszország (1875 XI.); Portugália (1872 V.); Románia (1893 : XXIV.); Spanyolország (1881 : XVI.); Svájc (1886 : IX.); Szerbia (1893 XX.); Svéd-Norvégország (1880 XVI. tczik).

NEGYPEDIK CZIM.

Kereskedelmi könyvek.

31. §.

A könyvviteli köteleesség általában.

I. A keresk. könyvek vitele első sorban a kereskedő magánérdeke. Mig a nemkereskedő ügyeit és vagyoni állását többnyire pusztá emlékezet alapján képes áttekinteni: addig ez a kereskedőnél, némileg kiterjedt üzlet mellett, lehetetlen; sőt a kereskedő nem érheti be azzal, hogy üzletének állásáról és menetéről alkalomszerű és összefüggés nélküli feljegyzéseket tegyen, hanem állandó és rendszeres könyvvitelre szorul. Azonban nemcsak a kereskedő magánérdeke, hanem a közérdek, nevezetesen a nyilvános hitel is követeli, hogy a kereskedő rendes könyveket vezessen. Senki sem veszi annyira igénybe a hitelt, mint a kereskedő; de senkinél sem lehet oly nehezen a hitelképességet, a vagyoni viszonyokat ismerni és ellenőrizni, mint épen a kereskedőnél, kinek gazdasági tevékenysége sokkal mozgékonyabb, gyorsabb, kinek összeköttetései sokkal sűrűbbek, mint bárki másnál s kinek vagyoni állása folyton a legnagyobb mértékben változik. Csak egy eszköz van, mely a kereskedő vagyoni viszonyait és üzleti tevékenységét ellenőrizni engedi: ez a rendes könyvvezetés; miért is teljesen indokolt, hogy az nemcsak a kereskedő tetszésére van bízva, hanem jogi köteleességévé tétetett [**K. T. 25. §.**].¹⁾ Vajjon a kereskedő be van-e jegyezve vagy nem, vajjon természetes vagy

¹⁾ A könyvvezetés köteleességét már a római jog állította fel, nevezetesen a bankárokra (*argentarii*) nézve, a kik e részben nyilvános felügyelet alatt is állottak. Nálunk a könyvvitel köteleességét legelőször az 1723. LIII. tcz. mondotta ki; az 1840. XVI. tcz. 1. §-a szerint pedig a rendes könyvvezetés a kereskedői minőség feltételét képezte.

jogi személy, nevezetesen keresk. társaság? e kötelesség szempontjából közömbös.²⁾ Kivétel egyedül a kiskereskedők, a kik keresk. könyvek vezetésére kötelezve nincsenek (l. fentebb 17. §.).³⁾

II. A K. T. a könyvvezetés kötelességével kapcsolatban és abból folyólag még bizonyos mellékkötelességeket állapít meg, melyekről a következő szakaszban lesz szó. Mind e kötelességek teljesítése azonban közvetlen kényszereszközök által, miként a cégbejegyzés, biztosítva nincs. Eltekintve attól, hogy a kereskedő, ha a rendes könyvvitelre vonatkozó s azzal összefüggő kötelességeknek eleget nem tesz, azokban a perjogi előnyökben sem részesül, melyeket a törvény e kötelességek teljesítése fejében mintegy jutalomképpen nyújt, illetve bizonyos perjogi hátrányoknak van kitéve (l. alább 34. §.): az érintett kötelességek teljesítése pusztán a kereskedő magánérdekétől és kötelességérzetétől függ.⁴⁾ Csak egy esetben jár a könyvviteli kötelesség elmulasztása súlyos következményekkel, t. i. ha a kereskedő csődbe jut. Már önmagában véve az, hogy a vagyonsbukott kereskedő könyveket nem vezetett, megállapítja a vétkes bukás vétségét;⁵⁾ ha pedig a könyvvezetési kötelességet egyenesen abból a célból szegte meg, hogy hitelezőit megkárosítsa: a csalárd bukás büntettét követi el.⁶⁾ Ezenkívül

²⁾ A bejegyzés azonban szükséges, hogy a könyvek kiváltságos bizonnyító erővel birjanak. L. fentebb 28. §. és alább 33. §. Hogy a keresk. társaságok is tartoznak könyveket vezetni, külön is ki van mondva a K. T. 120., 146., 198. és 243. §§-ban.

³⁾ Hogy mennyiben nyer alkalmazást a könyvviteli kötelesség az állam keresk. vállalataira: arra nézve v. ö. fentebb 16. §.

⁴⁾ U. n. *lex imperfecta*. Nem lehet tehát a kereskedőt pénzbírsággal könyvvitelre kötelezni. B. T. 3191/83. (M. IV. 34. l.). Kivétel van a részvénytársaságnál, melynek igazgatósága a társasági könyvek rendes vezetéséről 500 frtig terjedhető pénzbírság terhe alatt köteles gondoskodni (K. T. 198. §.). A szövetkezeteknél ez a 243. §-ban nincs ugyan kimondva, de analog módon alkalmazandó. L. alább 104. és 110. §§.

⁵⁾ Bünt. T. 416. §. A könyvvezetés elmulasztásával egyenlő, ha a kereskedő a könyveket megsemmisítette, elrejtette, hamisan vezette, vagy akkép változtatta meg, hogy azokból cselekvő és szenvedő állapota, vagy üzletének folyama ki nem deríthető; továbbá, ha évenként rendes mérleget nem készít. A büntetés két évig terjedhető fogház és hivatalvesztés.

⁶⁾ Bünt. T. 414. §. A büntetés öt évig terjedhető fegyház; ha azonban az okozott kár 2000 frtot tul nem halad, három évig terjedhető börtön. Ezen felül hivatalvesztés és a politikai jogok felfüggesztése (415. §.). Ha a csőd azért, mert csak egy hitelező van, vagy mert a vagyon a költsé-

még a Csődtörvény tartalmazza azt a joghátrányt, hogy a közadás kereskedő, ha rendes könyveket nem vezet, a kényszerűegyezség előnyét nem veheti igénybe.⁷⁾

32. §.

A kereskedelmi könyvek berendezése és a könyvvitel kötelességét kiegészítő köteleességek.

I. A K. T. 25. §. a keresk. könyvek berendezése tekintetében csak azt az általános szabályt állítja fel, hogy a könyvek bekötve, laponként folyó számmal ellátva és átfűzve legyenek,¹⁾ s hogy a kereskedő ügyleteit és vagyoni állását²⁾ teljesen feltüntessék; továbbá, hogy a bevezetések a rendszerint kitöltendő helyeken hézag hagyása nélkül teljesítendőek, s hogy a bevezetés eredeti tartalmát kitörlés által vagy másként olvashatlanná tenni, valamit kivakarni, vagy oly változtatásokat tenni tilos, melyek minőségüknél fogva kétséget hagynak az iránt, vajjon az eredeti bevezetéskor vagy később történtek-e? Hogy a kereskedő hány könyvet akar vezetni s a könyvezés minő módját akarja követni? tetszésére van bízva; legfeljebb az követelhető, hogy a kereskedő üzletének megfelelő s oly könyvezési módot használjon, hogy

geek fedezésére elégtelen, ki nem mondatott: a cselekvény a B. T. 387. §. által csalásnak van minősítve, mely a 383. §. szerint büntetendő.

⁷⁾ Cst. 200. §. 3. pont. A könyvvezetés elmulasztásával egyenlő, ha a könyvek oly rendetlenek, hogy azok alapján a vagyonbukott vagyoni állapota, különösen tartozásainak mennyisége, biztosan meg nem állapítható.

¹⁾ Át nem fűzött könyvek bizonyító erővel nem bírnak: C. 1255/88. (J. Sz. II. 170. l.). Ellenben a hitelesítés (parafrózis) nem képezi a bizonyító erő feltételét. Mindazonáltal elő van írva általában a pénzügyi hatóság részéről a könyvek után fizetendő illeték miatt (v. ö. Bélyeg- és illetékszab. 58. tétel); továbbá a bíróság részéről az alkuszi naplóra nézve (K. T. 536. §.) és az iparhatóság részéről a kézizálogüzlet tulajdonosoknak a zálogba vett tárgyakról vezetett könyvei (1881: XIV. tcz. 9. §.), ugyancsak a részletüzletről vezetett könyvek tekintetében (1883 XXXI. tcz. 5. §.).

²⁾ Minthogy a törvény a vagyoni állást egész általánosságban említi, ebből azt kell következtetni, hogy a kereskedő nemüzleti vagyona (háza, földbirtoka stb.) is kitüntetendő a könyvekben. Mindazonáltal nagyon messze menne, ha ezt oly személyekre is kiterjesztenők, a kik csak mellékesen tartanak fenn keresk. vállalatot, pl. földbirtokosra, a kinek gőzmalma van. Ilyeneknél elégséges az illető vállalathoz tartozó vagyoni alkatrészeket kimutatni. Ez áll a leltárra és mérlegre nézve is. V. ö. fentebb 13. §. 9. j.

szakértő a könyvekben kellően eligazodhassék.³⁾ Hasonlóképen a kereskedő tetszésére van hagyva, hogy minő nyelven akarja könyveit vezetni, feltéve, hogy élő nyelvet használ, közömbös lévén nevezetesen, vajjon a használt nyelv az országban divik-e vagy sem.⁴⁾ Ugyancsak közömbös a könyvek írásmódja.⁵⁾

II. Érintettük már, hogy a könyvvezetés köteleességét még bizonyos mellékkötelelességek egészítik ki. Ezek a következők:

1. hogy a kereskedő leltárt és mérleget tartozik készíteni [K. T. 26. §.]. A leltár a kereskedő összes javainak, nevezetesen ingatlan vagyónának, követeléseinek és tartozásainak, készpénze mennyiségének és egyéb javainak pontos összeírása; a mérleg a követelő és tartozó állapotnak egymáshoz viszonyított kimutató összeállítás.⁶⁾ Mindkettő az üzlet megkezdésekor és azontúl minden évben készítenő el.⁷⁾ Kivétel van a leltárra, de

³⁾ A Tervezet 29. cikke »szokásos« könyvvezetést irt elő. De ezt az *Értekeztet* mellőzte azon okból, mert a haladást és újítást a könyvvitelben kizárná, szakértőről pedig feltehető, hogy szakmájának legújabb haladásait is ismeri (Jegyzők. 38. l.). Még közelebből állapították meg a könyvviteli köteletséget a régebbi törvényhozások. Így a *Code de comm.* nyomán nálunk is az 1840: XV. tcz. 2. r. 106. §., XVI. tcz. 12. s. k. §§. és 1844 VI. tcz. 13. §. Az új német K. T. 38. §. a könyvvezetést »nach den Grundzätzen ordnungsmässiger Buchführung« írja elő.

⁴⁾ A Tervezet id. cz. csak az országban divó nyelvet engedett meg. De az *Értekeztet* ezt is mellőzte. A zsidó nyelv azonban nem tekinthető élő nyelvnek. Az 1840 XV. tcz. 2. r. 106. §. h) pontja a zsidó nyelv használatát kifejezetten tiltotta.

⁵⁾ A mi az írányagot illeti: szabályképen a ténia használandó; de kivételesen írónnal eszközölt beírás is jó, pl. az u. n. első feljegyzési könyvben (Strazza). Meg kell egyébiránt jegyezni, hogy a könyvvitelre vonatkozó törvényes szabályok csak azokra a könyvekre vonatkoznak, melyek a kereskedő által követett könyvelési rendszer kiegészítő alkatrészei. A pusztán előjegyzésre, emlékeztetésre szolgáló könyvek, jegyzékek, naptárak stb. nem esnek a keresk. könyvek fogalma alá, ennélfogva bizonyításra sem alkalmasak.

⁶⁾ Minden mérleg két rovatból áll, az egyikbe a cselekvő vagyon (követelések), a másikba a szenvedő vagyon (tartozások) írattik be a főtételek szerint. Mindegyik rovat tételei azután külön összeadattak, s a kisebb végösszeg a nagyobból levonatik. Az ekként előálló különbözet (nyereség vagy veszteség) végül a kisebb végösszeget feltüntető rovatba hozzáírattik, mi által a két rovat végösszegei egymással egyenlők lesznek.

⁷⁾ Az év mindig az üzlet megkezdésétől számítandó, hacsak a kereskedő az üzleti évet a naptári évvel összhangba nem akarja hozni, a mikor

nem a mérlegre nézve, annyiban, a mennyiben ha a kereskedő oly árutárral bir, melynek leltározása az üzlet természeténél fogva minden évben nem eszközölhető, elég ha az árutár minden második évben leltároztatik [id. §. 2. bek.].⁸⁾ Ugy a leltár, mint a mérleg összeállításánál a javak és követelések azon érték szerint veendő számításba, melylyel azok a felvétel idejekor birnak;⁹⁾ a kétes követelések valószínű értékükben veendő fel, a behajthatlanok pedig lejegyzendőek [K. T. 28. §.].¹⁰⁾ Le nem járt követelések a leltár vagy mérleg napjára leszámítolandók.¹¹⁾

A kereskedőnek szabadságában áll a leltárt és mérleget akár egy e végre rendelt könyvbe iktatni, akár minden alkalommal külön összeállítani. Mindegyik esetben azonban a leltár és mérleg a kereskedő, illetve közkereseti társaságoknál az összes tagok, betéti társaságoknál a beltágok, részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél az igazgatóság és felügyelő bizottság tagjai által aláírandó [K. T. 27. §.].¹²⁾ Ez az aláírás a kereskedőt, illetve az érintett többi személyeket a leltár és mérleg helyességeért még abban az esetben is felelősekké teszi, ha az mások által

azonban a csonka évre közbenső leltár készítendő. Ha a kereskedő több üzlettel vagy teleppel bir, valamennyiről közös leltár és mérleg szerkesztendő.

⁸⁾ A kivétel épen csak az árutár kiegészítő alkatrészeit képező dolgokra, vagyis az ahhoz tartozó árukra vonatkozik. Minden egyéb vagyron évenként leltározandó. Az árutár értéke is azonban abban az évben, melyben a leltározás nem történik, a könyvekből és körülményekből kivehető változások tekintbe vételével állítandó be a mérlegbe.

⁹⁾ Kivétel van a részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél, melyeknél az üzleti év utolsó napjának értéke mérvadó (v. ö. alább 92., 113 b. §§.). Érték alatt tőzsdei és piaci árral bíró áruknál a tőzsdei ill. piaci ár, egyéb javaknál a közönséges forgalmi érték értendő. V. ö. osztr. p. t. 306. §. Előszóreteti, rendkívüli értéket kitenni nem szabad. A beszerzési ár csak akkor tehető ki, ha ez a felvétel, illetve az üzleti év utolsó napján jegyzett árnak megfelel.

¹⁰⁾ A behajthatlan követelések tehát az activák közé nem vehetők fel. Kivétel van, ha számukra külön tartalékalap képeztetik, mint ez pl. a részvénytársaságoknál szokásos. Ez esetben a tartalékalap a tartozások közé jön.

¹¹⁾ A leszámítás módját l. alább 146. §. 2. jegyz.

¹²⁾ Az id. §. nem egészen szabatos, midőn közkereseti és betéti társaságnál »személyesen felelős« társtagokról beszél, tekintve, hogy a kültag is személyesen felelős (v. ö. alább 72. §.). A részvénytársaság és szövetkezetre nézve mondottak a K. T. 195., 198. és 200., illetve 243—245. §§-ból következtethetők.

készítettett, vagy ha az illetők az üzletvezetésben tényleg részt nem vettek.¹³⁾

2. A kereskedő tartozik továbbá könyveit, valamint az időrendben külön összegyűjtött leltárakat és mérlegeket, nemkülönben az üzleti leveleket,¹⁴⁾ mint a melyek a könyvbejegyzések alapját képezik, megőrizni [K. T. 29., 30. §§.]. A kapott üzleti levelek eredetben, a küldött levelek pedig másolatban vagy lenyomatban egy másolati könyvbe időrendben bevezetve őrizendők meg. A megőrzésnek legalább tíz éven át kell történnie,¹⁵⁾ mely idő még akkor is betartandó, ha a kereskedő időközben üzletével felhagy, vagy a keresk. társaság megszűnik.¹⁶⁾ A könyvek és levelek mellékleteire a megőrzési köteleesség nem terjed ki.

33. §.

A kereskedelmi könyvek bizonyító ereje.

II. A keresk. könyvek a közönséges magánokiratoktól lényegesen különböznek, mert sem alakilag, sem tartalmilag ezeknek kellékeivel nem bírnak. Mindazonáltal a történeti fejlődés folyamában mindinkább megerősödött az a nézet, hogy miután a kereskedőnek saját közvetlen érdeke, de a könyvvezetés belső berendezése is, az abban fekvő ellenőrzés s az a körülmény, hogy nem közvetlenül bizonyítási célra történik, biztosítékot nyújt arra nézve, hogy a bejegyzések a valóságnak megfeleljenek: a keresk. könyvektől a bizonyító erő meg nem tagadható.¹⁾ Különösen abból a tényből kiindulva pedig, hogy a kereskedő ügyletei oly

¹³⁾ E felelősség a részvénytársaság és szövetkezet igazgatóságára, és felügyelő bizottságára nézve a mérleg tekintetében határozottan ki van mondva. V. ö. K. T. 200. és 245. §§.

¹⁴⁾ Az üzleti levelek alatt a táviratok is értendők.

¹⁵⁾ A tíz év a könyvekben történt utolsó bejegyzés, a másolati könyvre nézve az utolsó levél keltétől, a leltárra és mérlegre nézve (a mennyiben külön tétettek el) a felvétel, a kapott levelekre nézve a kézhezvétel napjától számítandó.

¹⁶⁾ A további megőrzés a keresk. társaságokra nézve határozottan ki van mondva. V. ö. K. T. 120., 146., 207., 253. §§.

¹⁾ Kivételt képez az angol jog. Csak az 1876. évi augusztus 11-én kelt törvény adott a bankok könyveinek bizonyító erőt, de csak oly ügyekben, melyekben maguk nincsenek érdekelve. L. *Mittermaier* Zeitschr. f. d. ges. Hr. 23. köt. Beilageheft 149. l.

számosak, az üzlet menete oly gyors, hogy teljes lehetetlen minden egyes ügylet megkötése alkalmával külön szabályszerű bizonyítékokról gondoskodni: a tételes törvényhozások még egy lépéssel tovább mentek s a keresk. könyveknek, szemben más közönséges magánokiratokkal, kiterjedtebb, kiváltságos állást is biztosítottak, melynek értelmében azok bizonyítási eszközül ugy maga a könyvet vezető kereskedő ellen, mint általa használhatók.²⁾ Míg tehát egyrészt eltérés állapítottatott meg azon elv alól, hogy senki másnak bizonyítási eszközt szolgáltatni nem tartozik, illetve a keresk. könyvek a közös okiratok sorába emeltettek (l. a köv. §-t), addig másrészt kivétel tétetett azon szabály alól, hogy magánokirat annak kiállítója mellett mitsem bizonyít.³⁾

II. A keresk. törvény, midőn ezen, az európai szokásjognak megfelelő s már az előbbi magyar törvények által⁴⁾ elismert elveket érvényre emelte [K. T. 31. §.]:⁵⁾ a keresk. könyvek bizo-

²⁾ A kereskedő ellen különösen annyiban, a mennyiben a bejegyzések az ő terhére szólnak, tehát beismerést tartalmaznak; a kereskedő által pedig, a mennyiben javára szólnak, tehát saját maga részére kiállított bizonyítványt tartalmaznak. A beismerést tartalmazó bejegyzések a bíróságon kívüli beismerés (ténybeismerés) fogalma alá esnek; jogelismerés, mint önálló jogczim, ellenben nem foglaltatik bennök (*nuda ratio non facit debitorem*; l. 49. §. 2. D. 15., 1.; l. 26. D. 39., 5.), hacsak ily szándékkal, pl. a számlakivonat megküldése által, az ellenféllel nem közöltettek. V. ö. alább 127. §.

³⁾ *Scriptura propria pro scribente nihil probat.* V. ö. 1868: LIV. tcz. 166. §.

⁴⁾ V. ö. 1840 XV. tcz. II. r. 106—116. §§., XVI. tcz. 12—19. §§. és ezek alapján 1868 LIV. tcz. 173—177. §§., melyek a K. T. folytán hatályon kívül léptek (l. fentebb 10. §.), illetve csak annyiban maradtak hatályban, a mennyiben nemkereskedők által vezetett könyvek bizonyító erejére vonatkoznak. V. ö. C. 9364/90. (D. Uj f. 25., 208. l.). Az 1893. évi XVIII. tcz. 75. és 215. §§. abból indulnak ki, hogy az utóbb említett szabályok a K. T. folytán egészen hatályon kívül léptek. V. ö. Fodor-Márkus Polg. tvk. rdts. kézikönyve I. 365. s k. l. Kivétel csak annyiban van, a mennyiben a könyvek általi bizonyítás módjáról van szó. L. köv. §.

⁵⁾ Az id. §. 1. bek. egész általánosságban mondja ki a könyvek bizonyító erejét, tekintet nélkül arra, vajjon a kereskedő mellett vagy ellen használatnak. Igaz ugyan mármost, hogy a 2. bek. csak a kereskedő által történt bizonyításra vonatkozik, de ebből annál kevésbbé szabad arra következtetni, mintha az 1. bek. is csak a kereskedő javára akarta a könyvek bizonyítási kiváltságait megállapítani, mert az ellentétben állana a K. T. 34. §-ában kimondott felmutatási köteleességgel, mely független attól, hogy

nyitó erejét mindenek előtt ahhoz a feltételhez köti, hogy a kereskedő cége a keresk. cégjegyzékbe be legyen vezetve. Be nem jegyzett kereskedő könyvei a törvényben megállapított kiváltságban nem részesülnek, legyen az illető akár kiskereskedő, a ki cégét be sem jegyeztetheti, akár oly kereskedő, a ki cégét bejegyeztetni köteles volna, de azt tenni elmulasztja (l. fentebb 17. és 28. §§.).⁶⁾ Rendszerint továbbá csak a szabályszerűen vezetett könyvek bírnak bizonyító erővel; miglen az oly keresk. könyvek, melyekben szabálytalanságok, pl. törlések, vakarások, hézagok stb. mutatkoznak, tekintve, hogy ily szabálytalanságok a könyvekbe helyezett bizalmat lerontják, rendszerint bizonyítékul nem szolgálhatnak. Kivétel csak annyiban van, a mennyiben a könyvek a fenforgó körülmények szerint a szabálytalanságok dacára is hitelt érdemelnek [K. T. 32. §.].

Ezen feltételek mellett ⁷⁾ a keresk. könyvek bizonyítási eszközül szolgálnak, tekintet nélkül arra, vajjon azok maga a kereskedő, illetve a keresk. társaság képviselői, avagy pedig segéd-személyzet által vitettek [K. T. 33. §.]. Használhatók pedig bizonyításra a tulajdonos által úgy kereskedők, mint nemkereskedők ellenében; a mint megfordítva azokra a tulajdonos ellen úgy kereskedők, mint nemkereskedők hivatkozhatnak. Utóbbi irányban a keresk. könyvek bizonyító ereje semmi időbeli korlátozásnak alávetve nincs; ⁸⁾ maga a kereskedő azonban saját könyveit kereskedők ellenében csak tíz, nemkereskedők ellenében csak két éven át használhatja, mely idő a peressé vált bejegyzés keltétől számíttatik [id. 31. §. 2. bek.].⁹⁾

a kereskedő maga is kíván-e könyveivel bizonyítani? V. ö. *Értekezl.* jk. 47. l., L. I. 661/81. (D. Uj f. 1., 160. l.) és 4911/81. (M. IV. 35. l.).

⁶⁾ A cég törlése azonban nem szünteti meg a könyvek bizonyító erejét, a mi különösen a jogutódokra nézve is áll. V. ö. B. T. 3417/93. (D. Uj f. 37., 354. l.), K. V. T. 324/95. (D. III. f. 3., 344. l.).

⁷⁾ Külföldi keresk. könyvek bizonyító erejére nézve l. fent 11. §.

⁸⁾ Ellenk. *Horvát Lípót.* Jogt. K. 99. 3. sz. — Ez nemcsak *arg. a contrario* a K. T. 31. §-ából, hanem abból is következik, hogy a könyvek felmutatásának kötelessége külön időhatárhoz kötve nincs. L. a következő §-t. Azonban ellensúly, hogy 10 éven túl a könyvek megsemmisíthetők.

⁹⁾ Nemkereskedők alatt a kiskereskedők is értendők. L. fentebb 17. §. 18. jegyz. A kereskedők és nemkereskedők közti különbség abban találja alapját, hogy a kereskedő, ki maga is könyveket vezet és azokat megőrzi, könnyebben védheti magát, mint a nemkereskedő, a ki a kereskedőtől kapott

III. A keresk. könyvek rendszerint csak keresk. ügyekből eredő perekben szolgáltatnak bizonyítékot; ¹⁰⁾ kivételesen azonban nemkeresk. ügyekben is.¹¹⁾ De mindenesetre csak oly tény-körülmény iránt, mely a könyvvitel szabályai szerint általában bevezetés tárgya és csak a mennyiben közvetlenül az ilyen tény-körülményről, vagy annak szükségképeni okairól vagy következményeiről van szó. A mi a könyvekbe bevezettetni nem szokott, még akkor sem bizonyítható általuk, ha kivételesen bennök előfordulna; ¹²⁾ hasonlóképen nem bizonyítható a könyvek által az oly tény-körülmény, mely a bevezetés tárgyát képező ténynek legfelebb csak többé-kevésbbé valószínű okát vagy folyományát képezi.¹³⁾ Még kevésbbé az ügyleteknek jogi minősítése, a mennyi-

leveleket, számlákat, nyugtákat stb. hosszabb ideig megőrizni nem szokta. V. ö. *Értekezl.* jk. 43. l. A 10 és 2 évi határidő a könyvvitel helyének birói illetőségére nézve is irányadó. Az 1868: LIV. tcz. 35. §. 2. bek. e részben a K. T. által módosítást szenvedett. V. ö. *Szerző Polg. tvk.* I. 306. l., **B. T.** 3801/82. (D. Uj f. 4., 298. l.), 6254/89. (P. T. 20., 11. sz.). 3417/93. (D. Uj f. 37., 354. l.), **K. V. T.** 277/95. (D. III. f. 3., 339. l.), 324/95. (U. o. 344. l.). A szóban forgó idő letelte után, továbbá a könyvkivonat alapján *telekkönyvi előjegyzésnek* nincs helye: **C.** 2044/99. (D. III. f. 14. 307. l.).

¹⁰⁾ A K. T. 31. §-a ugyan csak keresk. »ü g y l e t e k b ől« eredő perekről szól — ellentétben a német K. T. 34. cikkével, mely általában keresk. ügyekben (*Streitigkeiten über Handelssachen*) adja a bizonyító erőt. De hogy a magyar törvény is így gondolja, kitünik a 36. §-ból, a hol világosan olyan ügyekről tétetik említés, melyek nem keresk. ügyletek. V. ö. **C.** 6852/98 is (D. III. f. 15., 2. l.): boltbér elkönyvelése.

¹¹⁾ Így nevezetesen a K. T. 36. §-ában említett örökösödés, vagyonközösség és csőd esetében.

¹²⁾ Így pl. a jövődőben teljesítendő ügylet csak a teljesítéskor könyveltetik, mert előbb a kereskedő vagyoni állagában semmi változás nem történik. Előbb az ügylet legfelebb előjegyzési könyvbe írható be. Ha tehát ily ügylet a teljesítés előtt szabályszerűen könyveltetnék is, a könyvek arra nézve bizonyítékot még sem szolgáltatnak. **C.** 1080/90. (D. Uj f. 25., 162. l.). Nem bizonyítható a könyvekkel pl. a bejegyzett kártérítési igény, hacsak szerződési jogcímen nem alapul, pl. vétel nem teljesítése. V. ö. az illetőség szempontjából: **B. T.** 3671/82. (D. Uj f. 3., 314. l.), **C.** 1484/93. ill. *pécsi t.* (U. o. 37., 218. l.), *szegedi t.* 97. évi 12. sz. hat. (P. T. 34., 179. l. D. III. f. 9. 319. l., utóbbi helyen mint 3050. sz. hat. idézve). Nem engedményezett követelés az adóssal szemben, hanem csak az engedményező irányában: **K. V. T.** 533/97. (D. III. f. 9., 327. l.), 62/900 (Jogt. Közl. 900. 25. sz. mell.).

¹³⁾ A keresk. könyvek mint ilyenek (eltektintve az üzleti levelektől) nem bizonyítják nevezetesen az áruk megrendelését, átadását és

ben nem a tényekben nyilvánuló jogczimról van szó, hanem pusztán a kereskedő alanyi véleményét fejezi ki.¹⁴⁾ E mellett azonban mi sem áll útjában annak, hogy a keresk. könyvek nemcsak tevőleges, hanem nemleges irányban is bizonyítékot szolgáltatassanak, azaz, hogy úgy a bevezetés megtörténte az annak tárgyát képező tény megtörténtét, mint a bevezetés hiánya az illető tény nemtörténtét bizonyítsa.¹⁵⁾

IV. A mi végül a keresk. könyvek bizonyító erejének mértékét illeti, ezt a keresk. törvény a törvényes bizonyítási rendszer alapul vétele mellett olyképen határozza meg, hogy a keresk. könyvek rendszerint nem teljes bizonyítékot szolgáltatnak, mely még más bizonyíték általi kiegészítésre szorul [id. §. 1. bek.].¹⁶⁾ E kiegészítő bizonyíték nyújtható minden eszköz által,

a kereskedő ellenfele részéről történt átvételt, következőleg az ügylet, illetve követelés létrejöttét. Az 1840 : XVI. tcz. 16. §-a határozottan kimondotta, hogy »ha a követelés valósága tagadatnék, a kereskedő köteles a könyveken felül még az áruk megrendelését vagy azoknak a vevő kezéhez jutását is bebizonyítani.« L. 1868 : LIV. tcz. 173. §. is, bárcsak nemkereskedők, ill. az ott megjelöltekkel szemben álló más személyek elleni perekben, míg az 1877 XXII. tcz. 46. §-a azt ismét egész általánosságban mondja ki. A bírói gyakorlatból v. ö. L. I. 216/79. (D. 23., 27. l.), 4210/78., 418/80., 444/81. (D. 28., 224. l.); C. 675/86. (P. T. 13., 178. l.), 9364/90. (D. Uj f. 25., 208. l.), 475/96. (D. III. f. 6., 141. l.); 172/97. (D. III. f. 9., 268. l.). B. T. 1342/88. (D. Uj f. 22., 45. l.), kassai t. 182/91. (J. 91., 195. l.). A C. 1474/90. (D. Uj f. 26., 130. l.) szerint a könyv azt sem bizonyítja, hogy a megrendelés kinek részére történt? Másként áll azonban a dolog, ha az ellenfél könyveire történik hivatkozás s azok fel nem mutattnak. Minthogy ennek az a következménye, hogy a bizonyító fél által vitatott tartalom valónak tekintetik (l. köv. §.): ebben benne rejlik, hogy az ügylet létrejötte is bebizonyítotttnak tekintendő. V. ö. C. id. 475/96.

¹⁴⁾ Ez már az általános bizonyítási szabályokból következik, csak tények képezvén a bizonyítás tárgyát (1868 LIV. tcz. 152. §.). V. ö. C. 6767/85. (D. Uj f. 14., 70. l.), 9230/93. (T. É. 12. sz.) arra a kérdésre nézve, vajjon a bejegyzett vétel valóságos vétel vagy csak különbözeti ügylet volt-e?

¹⁵⁾ Ez abból következik, hogy a keresk. könyvek bizonyítási kiváltsága nem az egyes bevezetéseknek, hanem maguknak a könyveknek van adva s hogy csak az vezethető be, a mi valósággal megtörtént; fel kell tehát tenni, hogy a mi bevezetve nincs, az valósággal nem is történt meg, annyiaval inkább, mert a bevezetés kötelesség. L. I. 525/76. (D. 17., 104. l.).

¹⁶⁾ Az 1893 XVIII. tcz. a szabad bizonyítási rendszer elfogadása daczára a K. T.-nek a keresk. könyvek bizonyító erejének mértékére vonatkozó szabályait fentartotta (75., 215. §§.).

mely a polgári törvénykezési jogban elismertetik, nevezetesen pedig okiratok, tanuk és eskü által.¹⁷⁾ Mindenesetre szükséges azonban, hogy a vita tárgyát képező tényre magára vonatkozzék, a miből következik, hogy az oly eskü, mely nem a tényre, hanem a bevezetés helyességére tételik le, kiegészítésül nem szolgálhat.¹⁸⁾

Jóllehet azonban a K. T. a keresk. könyvek bizonyító erejének mérvét határozottan megállapítja, még sem zárközhatott el annak megfontolása elől, hogy a keresk. könyvek a gyakorlati életben a legnagyobb változatosságot mutatják, minélfogva merev bizonyítási szabály alkalmazása könnyen igazságtalanságot eredményezhet. Ez okból a fentebbi szabály alól kifejezetten eltérést enged és a bíró szabad belátására bizza, hogy a fenforgó körülményekhez képest alkalmazásba vegye-e vagy nem?¹⁹⁾ Megen-

¹⁷⁾ Az esküt a K. T. id. §-a maga említi. Azonban, valamint általában, úgy a könyvek kiegészítésére is csak annyiban használható, a mennyiben a kiegészítés más módon nem eszközölhető. V. ö. 1868 LIV. tcz. 221. §., B. T. 4105/86. (J. 56., 165. l.). Letehető pedig nemcsak az ítéletben megállapított, hanem kisebb összetre is, pl. ha ítélet után részfizetés történt. V. ö. C. 488/97. (D. III. f. 9., 209. l.). A sommás eljárásban az 1893. évi XVIII. tcz. 75. §-a szerint az eskü helyébe a félnek eskü alatti kihallgatása lépett. Tanuk: C. 5394/85. (D. Uj f. 11., 287. l.).

¹⁸⁾ Másként az 1840 XV., XVI. és az 1868 LIV. tcz. szerint, melyek a könyvek bizonyító erejére nézve egészen eltérő álláspontot foglaltak volt el, mint a K. T. Eddigél ugyanis abból indultak ki, hogy a kiegészítő bizonyíték a könyvek hitelének emelése, megerősítés végett szükséges; a K. T. szerint ellenben a kiegészítő bizonyíték a tényre vonatkozó époly önálló részbizonyíték, mint a könyv, s ezen kettős részbizonyíték összetétele adja a teljes bizonyítékot. Ez kétségtelenül kitűnik abból, hogy, míg az id. törvények a kiegészítést csakis eskü által engedték meg s ezt az illetőnek arra kellett letenni, hogy »tudtára a számvitelben megjelenő tételek mind jogczimükre, mind mennyiségükre nézve helyesek« (Ptr. 174. §.): addig a K. T. a kiegészítést nemcsak eskü, hanem más bizonyíték által is megengedi, más bizonyíték pedig nem vonatkozhatik a könyvvitel helyességére, hanem csak a tényre. Helytelen C. 471/85. (D. Uj f. 13., 170. l.), mely a Ptr. 174. §-ára úgy hivatkozik, mintha ez a K. T. által semmi változást nem szenvedett volna s abból azt következteti, hogy az eskütevőnek a kérdéses tényről nem kell közvetlen tudomással birnia. A Ptr. 225. §-a értelmében azonban az eskü nemcsak a főnök, hanem a segédszemélyzet által is letehető, ha a kérdéses tényről tudomással bir s ugyanez áll a félnek eskü alatti kihallgatásáról a sommás eljárásban, bár az 1893: XVIII. tcz. 95. §-a ily helyettesítésről nem tesz említést.

¹⁹⁾ A bíró azonban az ítélet indokaiban mindenesetre számot tartozik adni arról, hogy miért tért el a szabálytól? Nagyobb bizonyító erő a köny-

gedi pedig a bírónak nemcsak azt, hogy a könyveknek kisebb bizonyító erőt tulajdonítson, esetleg azt egészen megtagadja, hanem azt is, hogy a könyveket nagyobb, esetleg teljes bizonyító erőre emelje. Szabad belátása szerint határozza meg a bíró különösen azt, vajjon oly esetben, midőn a peres felek könyvei egymástól eltérnek, ezek mint bizonyítási eszköz teljesen mellőztessenek-e, vagy melyik fél könyveinek kelljen több bizonyító erőt tulajdonítani? [id. §. 3. bek.].²⁰⁾

A fentebbi szabály alól még annyiban is van kivétel, a mennyiben egyes intézetek abban a kiváltságban részesülnek, hogy könyveik, illetve az azokból készített kivonatok, közokiratok jelentőségével birnak.²¹⁾

veknél különösen akkor tulajdonítható, ha pl. a kereskedő könyveiben az ellenfél állításával szemben nagyobb kötelezettséget ismer el, e mellett azonban könyvei viszontkövetelésről tesznek tanúságot; vagy ha az ellenfél, ki maga is könyveket vezet, ezeket nem kívánja ellenbizonyításra használni. Kisebbséget bizonyító erő tulajdonítható ellenben a könyveknek, ha azok szabálytalanul vezettek; ha a kereskedő pl. nyereségvágyból elkövetett büntetett, csalárd vagy vétkez bukás miatt meg volt büntetve; ha a bevezetés helyessége belső okokból valószínűtlen, pl. a kitett összeg az áru mennyiségével vagy minőségével összhangzásban nincs stb. Az a körülmény egy magában, hogy a kereskedő kifogástalan jellemű, a könyvek bizonyító erejének felemelésére okul nem szolgálhat, mert a törvény ezt már amúgy is feltételezte, mikor a könyveknek kiváltságos bizonyító erőt adott.

²⁰⁾ Ebből következik egyúttal, hogy az eltérés önmagában véve nem elégséges ok a könyvek mellőzésére, hanem a bíró ezt csak akkor teheti, ha a fenforgó eset körülményei sem nyújtanak elég alapot az eltérések felvilágosítására, az ellenmondások megszüntetésére vagy arra, hogy melyik fél könyveinek lehessen több bizonyító erőt tulajdonítani. V. ö. L. I. 981/79. (D. 24., 141. l.).

²¹⁾ Ez áll a magyar földhitelintézet (1871 XXXIV. tcz. 7. §.), az osztrák-magyar bank (1878 XXV. tcz. 96. §.), a kisbirtokosok országos földhitelintézetének (1879 XXXIX. tcz. 3. §.) és az Országos Központi hitelszövetkezet (1898 XXIII. tcz. 76. §.) könyveiről és könyvkivonatairól. Utóbbiak alapján, a mennyiben hitelesítették, kapcsolatban a kiállított kötelezvénynyel vagy a kötelezettséget megállapító más nyilatkozattal, rögtön végrehajtás vezethető, épugy mint közjegyzői okirat alapján. V. ö. 1878 XXV. tcz.; 1887 XXVI. tcz., 1899 XXXVII. tcz. jelzálogalapszab. 11. §. c) pont; 1879 XLV. tcz. 1. §.; 1889 XXX. tcz. 1. §.; 1898 XI. tcz. 1. §.; 1898 XXIII. tcz. 77. §.

34. §.

A kereskedelmi könyvek általi bizonyítás módja és a könyvek felmutatása.

I. A keresk. könyvek általi bizonyítás módja ¹⁾ különböző a szerint, a mint a kereskedő saját könyveivel, vagy más a kereskedő könyveivel akar bizonyítani. Előbbi esetben a könyvek általi bizonyítás oly módon történik, hogy a könyvnek a per tárgyra vonatkozó részéről kivonat, számla készítettik, mely közjegyző által hitelesítettén,²⁾ másolatban az illető perirathoz mellékel tetik, maga a hitelesített számla pedig a megjelenési határnapon bemutatattatik. Az ellenfél azonban még a hitelesített számlával sem tartozik beérni, hanem, ha a könyvek szabályszerű vitele iránt ily hitelesített kivonat mellett is kétségei volnának, a könyveknek a bíróságnál leendő felmutatását kívánhatja. E kívánság folytán rövid határnap rendelendő, a melyen a bizonyító fél könyveit eredetiben felmutatni köteles, mi ha elmulasztatik, a könyvek által nyújtott bizonyíték az ítélelhozásnál figyelembe nem vétetik.³⁾

II. A könyvek ezen felmutatásától, mely ugyanazon szempont alá esik, mint az eredeti okiratok közlése általában, lényegesen különbözik a könyveknek felmutatása oly esetben, midőn az ellenfél kívánja azokat bizonyítási eszközül használni.⁴⁾ Ezen megelőző kivonatkészítéstől független felmutatás a közös okiratok előterjesztésének fogalma alá esik,⁵⁾ de a polg. tvrke-

¹⁾ Erre nézve az 1893 XVIII. tcz. az előbb fennálló eljárási szabályokat fentartotta. L. annak 80. és 219. §§-ait.

²⁾ A hitelesítés iránt l. 1868 : LIV. tcz. 176. §. és e helyett 1874. évi XXXV. tcz. 90. §. A könyv bizonyító erejére a hitelesítés semmi befolyást nem gyakorol : C. 172/97. (D. III. f. 9., 268. l.).

³⁾ 1868 : LIV. tcz. 176., 177. §§. Utóbbi helytelenül szól egyedül alperes kívánságáról, mert hisz ő is hivatkozhatik saját könyveire.

⁴⁾ A szavatosként beidézett, de a védelmet el nem vállalt fél perben álló félnek nem lévén tekinthető, ő nem kötelezhető könyvei felmutatására : C. 403/98. (D. III. f. 15., 28. l.).

⁵⁾ V. ö. *Értekezl.* jk. 48. és 470. l. és B. T. 3673/93. (Jogt. K. 94., 8. sz.). Épen azért helyesen mondotta ki C. 537/82. (D. Uj f. 3., 56. l.), hogy a keresk. könyvek általi bizonyítás a Váltóelj. 24. §-a értelmében váltóperben nem alkalmazható. V. ö. C. 314/98. (D. III. f. 13., 199. l.)

zésnek erre vonatkozó szabályaitól annyiban eltérő szabályokat ural, a mennyiben a könyvek felmutatása kérvénnyel szorgalmazandó;⁶⁾ a mennyiben továbbá a keresk. könyvek már törvénynél fogva közösek, tehát a közösség kérdése iránti tárgyalás elesik; a mennyiben végre a bíróság a könyvek felmutatását elrendelni csak jogosítva van, de erre kötelezve nincs.⁷⁾ Egyebekben a közös okiratok előterjesztésére vonatkozó szabályok a keresk. könyvek felmutatására is alkalmazást nyernek; így nevezetesen a mi a felmutatás elmulasztásának következményeit illeti: szintén az a szabály, hogy a könyveknek vitatott tartalma a vonatkozó fél ellenében bebizonyítottak tekintendő [K. T. 34. §.].⁸⁾ E joghátrány azonban szintén nem következik be, ha a felmutatásra kötelezett fél a közös okiratoknál előírt esküt⁹⁾ teszi; bár minthogy a kereskedő könyvek vitelére feltétlenül kötelezve van, tehát nem mentheti magát azzal, hogy könyveket nem vezetett, sőt könyveit tíz éven át megőrizni is tartozik, az érintett eskü

is, bár helytelenül alkalmazza a K. T. 34. §. mellőzésével az 1893 XVIII. tcz. 81. §-át.

⁶⁾ Tehát a rendes eljárásban sem alkeresettel az 1868 LIV. tcz. 188. §. értelmében, bár kizárva nincs (B. T. id. 3673/93.). Nem elég azonban csak általánosságban a könyvek felmutatását kérni, hanem szükséges, hogy az illető tételek a kérvényben megjelöltenek, nem lehetvén feladata a bíróságnak vagy a szakértőknek, hogy az ellenfélre vonatkozó tételek iránt hosszas kutatást eszközöljenek. B. T. 3803/91. (D. Uj f. 30., 366. l.); C. 993/96. (D. III. f. 6., 332. l.) id. 314/98., 63/99. (D. III. f. 14., 165. l.). Ez már a K. T. 34. §-ában kimondott következményből is következik. L. alább. A K. T. 36. §. eseteiben a könyvek felmutatása hivatalból is elrendelhető.

⁷⁾ Ebből azonban nem szabad arra következtetni, mintha az ellenfélnek nem is volna joga a felmutatást követelni, hogy tehát a keresk. könyvek nem esnek a közös okiratok fogalma alá. Csak annyi áll, hogy az ellenfél joga a felmutatásra a bíróság megtagadási joga által korlátozva van. A törvény ezt nyilván azért állapította meg, hogy visszaélések ne történjenek.

⁸⁾ A felmutatás elmulasztásával egyenlő, ha a könyvek felmutattatnak ugyan, de épen a kérdéses helyen meg vannak csonkitva, pl. az illető lap ki van szakítva: L. I. 661/81. (D. Uj f. 1., 160. l.). A felmutatás véten elmulasztása esetében igazolásnak van helye, a felmutatási határnap tárgyalási határnapnak lévén tekintendő. 1881 LIX. tcz. 61. §., B. T. 4143/82. (D. Uj f. 3., 318. l.).

⁹⁾ 1868: LIV. tcz. 188. §. (felfedező eskü), 1893: XVIII. tcz. 81. §. (eskü alatti kihallgatás).

a megőrzési idő eltelte előtt sikerrel csak arra tehető le, hogy a könyvek a kereskedő hibáján kívül elvesztek;¹⁰⁾ míg a megőrzési idő eltelte után az eskü arra is letehető a kereskedő által, hogy a könyvek többé az ő birtokában nincsenek, illetve, hogy azok általa megsemmisítették.

III. A mennyiben a könyvek akár mint eredeti, akár mint közös okiratok felmutattatnak, azokat úgy a bíróság, mint az ellenfél megtekintheti. Azonban a könyveket egész tartalmuk szerint csak a bíróság vagy a birói szakértők s ezek is csak oly esetben vizsgálhatják meg, midőn azoknak szabályszerű vezetése forog kérdésben. Az ellenfélnek pusztán a peressé vált tételekre vonatkozó bejegyzéseket van joga megtekinteni [K. T. 35. §].¹¹⁾ Kivétel egyedül örökösödés, vagyonközösség, társasági vagyon felosztása és csőd esetében van, a midőn a bíróság a könyvek felmutatását egész terjedelmük szerint való megtekintés végett rendelheti el [K. T. 36. §].

A könyvek felmutatásáról és megtekintéséről jegyzőkönyv vétetik fel, megtekintés után pedig a könyvek a tulajdonosnak visszaadatnak. Ha a könyvek más birói területre vitetnek, azok megvizsgálása iránt az illetékes bíróság megkeresendő, mely az eljárás befejezése után a könyvek viteléről, illetve tartalmáról kimerítő jelentést tenni tartozik.¹²⁾

¹⁰⁾ V. ö. C. 475/96. (D. III. f. 6., 141. l.).

¹¹⁾ Ez intézkedés abban találja alapját, hogy az ellenfélnek semmi jogos érdeke nincs mást megtekinteni, mint a mi ő reá vonatkozik, s hogy a könyveknek egész terjedelemben való megtekintése a felmutató kereskedőre nézve hátrányos lehetne, a mennyiben alkalmat szolgáltatna az üzleti összeköttetések és titkok kipuhatolására. *Értekezl.* jk. 48. l.

¹²⁾ V. ö. 1868 LIV. tcz. 177., 178. §§.

ÖTÖDIK CZIM.

Czégvezetők és kereskedelmi meghatalmazottak.

35. §.

A kereskedelmi meghatalmazás általában.

I. Már a közönséges magánjogi forgalomban merül fel annak szüksége, hogy ügyleteinknél mások közreműködését vegyük igénybe. Még inkább áll ez a keresk. forgalomban, mely a magánjogi forgalommal szemben sokkal gyorsabb és mozgékonyabb, sokkal sürűbb és kiterjedtebb összeköttetéseket hoz létre. Különösen a kereskedő szorul arra, hogy helyette mások járjanak el; sőt nagyobb terjedelmű üzleti tevékenység mások közreműködése nélkül nem is képzelhető, az ügyletek száma oly tömeges lévén, hogy a kereskedő mindegyiket öncselekvőleg foganatosítani képtelen. E mellett a kereskedő az ügyletek nagy száma és gyors egymásutánja folytán nem érheti be azzal, hogy esetről-esetre bizzon meg másokat ügyeinek vitelével, hanem elkerülhetlenül szükségessé válik állandó megbizottakat alkalmazni, a kik tevékenységüket kizárólag neki szentelik s a kik egyuttal oly hatáskörrel ruháztatnak fel, hogy az ő személyét minden irányban helyettesíthetik.

II. A személyek, kik a keresk. forgalomban mások ügyeiben közreműködnek, igen különböző jogállást foglalnak el. Különbség van mindenekelőtt annyiban, a mennyiben némelyek önálló kereskedők, mások ellenben nem.¹⁾ Különbség van továbbá a megbízás tárgyára nézve, mely részint jogügyletek kötésében, részint pusztá tényleges szolgáltatokban áll.²⁾ A mennyiben végre a meg-

¹⁾ Igy pl. önálló kereskedők a-bizományosok, szállítmányozók, fuvarozók stb.

²⁾ Igy pl. a fuvarozó és alkusz, a könyvvivő, levelező stb. csak tényleges szolgáltatásokat teljesítenek.

bizás jogügyletekre vonatkozik, különbség teendő azon eset között, midőn a megbizott az ügyletet a megbizó nevében köti meg, mely eset meghatalmazásnak neveztetik;³⁾ és azon eset között, midőn a megbizott az ügyletet nem a megbizó, hanem saját nevében köti meg, mely eset bizománynak neveztetik.⁴⁾

E helyütt csak a meghatalmazásról van szó. Ez azonban a keresk. jogba csak annyiban tartozik, a mennyiben a kereskedelmi meghatalmazás ennek alapján a meghatalmazott a keresk. meghatalmazott fogalma alá esik, mely csak akkor forog fenn, ha a meghatalmazás kereskedőtől⁵⁾ ered és keresk. üzlettel járó ügyletekre vonatkozik,⁶⁾ vagy ha nemkereskedőtől származik is, de keresk. ügyletre vonatkozik.⁷⁾ De a keresk. meghatalmazottak is csak annyiban vétetnek e helyen közelebből tekintetbe, a mennyiben róluk a K. T. I. rész 5. czimében van szó. A K. T. ugyanis e helyen (nem is tekintve a keresk. társaságok képviselőit) nem mindennemű keresk. meghatalmazottakról beszél, hanem csak olyanokról, a kik valamely keres-

³⁾ V. ö. osztr. p. t. 1002. §. A meghatalmazás képviseletnek is neveztetik. Ha azonban minden képviseletet meghatalmazásnak nevezünk, akkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a meghatalmazás nem mindig megbizásból származik. Így különösen a törvényes, vagyis az a képviselet, mely közvetlenül törvényen alapul, mint pl. az atya, a férj, a közkereseti és betéti társaság beltágjainak, a törvényes felszámolók stb. meghatalmazása; továbbá az oly meghatalmazás, melyet a bíróság ad, pl. a gyámok és gondnokok, a bíróság által kirendelt felszámolók stb. meghatalmazása. V. ö. osztr. p. t. 1034. §. A képviselő megbizás nélkül ügyvivő (*negotiorum gestor*) is lehet. V. ö. osztr. p. t. 1035. sk. §§.

⁴⁾ V. ö. K. T. 368. §. és alább 157. §. Fuvarozási ügyletekre vonatkozólag szállítmányozás. V. ö. K. T. 384., 391. §§. és alább 162. §.

⁵⁾ A kereskedők alatt a keresk. társaságok is értetnek (v. ö. fentebb 15. §.), a melyek azonban első sorban saját különleges képviselőik által lépnek fel, a kik elvileg ugyan szintén a keresk. meghatalmazás fogalma alá esnek, de a K. T.-ben csak az illető társaságokra vonatkozó jogviszonyokkal kapcsolatban határozatnak meg.

⁶⁾ Nem épen keresk. ügyletekre. Pl. perek vitelére, ingatlanok megszerzésére. E mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy keresk. üzlet alatt az oly részvénytársaságok és szövetkezetek üzletét is kell érteni, melyek nemkeresk. ügyletekkel foglalkoznak. V. ö. fentebb 15. §.

⁷⁾ V. ö. K. T. 290. §. és alább 128. §. Vajjon az ügylet épen a meghatalmazó részéről keresk. ügylet-e? nem jön tekintetbe, mert ha csupán a másik szerződő fél részéről az a meghatalmazás mégis a keresk. jog szerint bírálendő el. V. ö. K. T. 264. §. és alább 118. §.

kedő üzletében alkalmazva vannak, az üzleti személyzethez tartoznak; a kik tehát az egyes ügyletekre adott meghatalmazáson felül is az üzlettel szerves kapcsolatban állanak, melynek a meghatalmazás, még ha esetről-esetre adatik is, csak folyománya.⁸⁾ Ellenben az olyan keresk. meghatalmazottakról, a kik ily szerves viszonyban valamely kereskedő üzletével nem állanak, vagy éppen nemkereskedő által bizatnak meg keresk. ügyletek megkötésével, a kiknél tehát az egyes ügyletekre adott meghatalmazáson felül semmi kapcsolat a meghatalmazóval nincs: a K. T. nem itt, hanem külön a keresk. ügyleteknél (288—290. §§.) beszél, a miért ezekről mi is csak ott fogunk szólni. Megkülönböztetésül az itt szem előtt tartott keresk. meghatalmazottak, minthogy a K. T. az ezekre vonatkozó jogviszonyokat tüzetesen szabályozza, az üzleti személyzethez nem tartozó meghatalmazottakról ellenben csak mellékesen intézkedik: tulajdonképeni vagy minősített, az utóbbiak pedig nem tulajdonképeni vagy egyszerű keresk. meghatalmazottaknak nevezhetők.

III. A szerves kapcsolat, melyben az itt szóban forgó tulajdonképeni keresk. meghatalmazottak valamely üzlettel állanak, köztük és az üzlet tulajdonosa között bizonyos függési viszonyt létesít, melynek alapján az utóbbi főnöknek (Principal, Chef) neveztetik.⁹⁾ Jogilag e függési viszony rendesen mint szolgálati viszony jelentkezik, azaz a keresk. meghatalmazottak rendszerint a meghatalmazási teendőkre megfelelő vizontszolgáltatás (fizetés, ellátás) fejében kötelezettséget vállalnak. Ez a szolgálati viszony alkotja a keresk. segéd-személyzet fogalmát, úgy hogy tehát a keresk. meghatalmazottak rendszerint a keresk. segéd-személyzet alá tartoznak (l. alább 45. §.). Kivételesen azonban a keresk. meghatalmazás, még ha állandóság jellegével bír is, szolgálati viszony nyal nincs kapcsolatban. Lehet, hogy a keresk. meghatalmazott a főnökhöz más, nevezetesen családi viszonyban áll,

⁸⁾ V. ö. C. 579/85. (D. Uj f. 13., 144. l.), 1206/89. (D. Uj f. 22., 160. l.).

⁹⁾ Így nevezi a K. T. is a kereskedőt szemben az ő alkalmazottjaival. V. ö. 37., 41., 42., 43., 45., 46., 49., 50., 51., 53., 54., 57., 58., 59. §§. A keresk. társaságoknál azonban a főnök fogalma némileg módosul. A tulajdonképeni főnök maga a társaság, de mert ez nem bír természetesen léttel, a főnöki elnevezés a társaság tagjaira, illetve képviselőire (igazgatóság) alkalmaztatik.

pl. ha a főnök nejét (vagy ha nő: férjét) vagy fiát alkalmazza üzletében;¹⁰⁾ sőt az is lehetséges, hogy a főnök és a keresk. meghatalmazott közötti függőségi viszonynak semmi egyéb alapja nincs, mint a mely épen a meghatalmazás által keletkezik.

A mennyiben a keresk. meghatalmazottak a segédszemélyzethez tartoznak, ők mint ilyenek egyuttal a K. T. I. rész 6. czime alá esnek, a mely épen a szolgálati viszonyt szabályozza. Valamint azonban a bár állandó keresk. meghatalmazás nem szükségképen foglalja magában a szolgálati viszonyt, úgy megfordítva a szolgálati viszony sem foglalja magában okvetlenül a meghatalmazási viszonyt, azaz: a keresk. segédszemélyzet sem esik szükségképen a keresk. meghatalmazottak fogalma alá. Valaki a kereskedő szolgálatában állhat s még sem köt jogügyleteket az ő nevében, hanem csak tényleges ügyleteket végez (l. alább 45. §.). A keresk. meghatalmazottak tartozhatnak tehát a segédszemélyzethez és megfordítva a segédszemélyzethez tartozók lehetnek keresk. meghatalmazottak, vagy még szabatosabban: egy személyben úgy a meghatalmazotti, mint a segédi minőség egyesülhet. De sem a meghatalmazotti minőségből a segédi minőség, sem a segédi minőségből a meghatalmazotti minőség nem következik. A két minőség akkor is szétválasztandó, ha mint rendesen egy és ugyanazon személyben találkozunk.¹¹⁾

¹⁰⁾ A családi viszonyban levők azonban szolgálati viszonyban is állhatnak. Pl. a kereskedő fia lehet az ő üzletében épügy állandó fizetés mellett alkalmazva, mint az idegen. V. ö. Csódt. 60. §. 1. pont.

¹¹⁾ A viszony a K. T. I. rész. 5. és 6. czime között tehát nem az, mintha az egyikben egészen más személyekről volna szó mint a másokban, úgy hogy valaki csak az 5. vagy csak a 6. czim határozatai alá eshetnék; ellenkezőleg, egy és ugyanazon személy mindkét czim alá eshetik, ha t. i. úgy a meghatalmazotti, mint a segédi minőséget képviseli. A K. T. berendezése nem, mint azt első tekintetre gondolni lehetne, a személyek, hanem azok minőségének különbségén alapul. A két czim egymást kizáró természetű csak annyiban bír, a mennyiben egy személy csupán az egyik minőséget képviseli. A K. T. berendezésének ezen értelme az előmunkálatokból eléggé kitűnik. Így nevezetesen a *Tervezet* 60. czikke a német K. T. 58. czikke nyomán egyenest kimondotta, hogy »ha a kereskedőség főnöke által ennek üzlete körében jogügyletekre felhatalmaztatik, a keresk. meghatalmazottakra vonatkozó szabályok nyernek alkalmazást«, a mi által implicite ki volt fejezve, hogy a keresk. meghatalmazott egyuttal segéd is lehet, vagyis szolgálati viszonyban állhat. Ezt a rendelkezést az *Értekeztet* törülte ugyan, de csak azért, mert annak a K. T. 46. §-ában foglalt első részét az

36. §.

A tulajdonképeni kereskedelmi meghatalmazottak.

I. A K. T. a tulajdonképeni keresk. meghatalmazottaknak több fajtát különbözteti meg:

1. A legelőkelőbb és legtágabb hatáskörrel bíró keresk. meghatalmazott az u. n. cégvezető (procurista). Ezt a K. T. a többi keresk. meghatalmazottakkal szemben annyira kiemeli, hogy a keresk. meghatalmazott kifejezése alá sem foglalja, hanem rendesen külön említi,¹⁾ úgy hogy ha egyedül keresk. meghatalmazottakról szól, ezek alatt a cégvezetőt nem szokta érteni.

2. A cégvezető után következnek az oly keresk. meghatalmazottak, a kik kevésbé fontos állást foglalnak el, s a cégvezető hatáskörénél kisebb terjedelmű hatáskörrel bírnak. Ezeket a K. T. közelebbi jelző nélkül röviden keresk. meghatalmazottaknak nevezi. A K. T. tehát a keresk. meghatalmazott kifejezését önválasztotta műterelemben a kereskedő üzleti személyzetéhez tartozó mindazon keresk. meghatalmazottak megjelölésére használja, a kik a cégvezető fogalma alá nem esnek.²⁾ Ebben

5. czimbe vette fel s ennek folytán fölöslegesnek találta. Még jobban győződhetünk meg az előadott értelmezés helyességéről, ha az e részben azonos német K. T. magyarázóit olvassuk. L. különösen *Hahn* id. m. I. 154. sk. 1., a hol ki van mutatva, hogy a német K. T. alapját képezett porosz tervezet csakugyan azon az alapon állt, hogy a meghatalmazottak és segédek különböző személyek, hogy azonban a törvény rendszere épen ellenkező. V. ö. *S.* is 20,450/77. (D. 19., 61. l.) és számos esetet a bírói gyakorlatban, a melyekben meghatalmazottakra a segédszemélyzetre vonatkozó határozatok alkalmaztattak (l. alább 45., 46. §§.). Annyi azonban mégis áll, hogy a K. T. nem egészen következetes. Így a már id. 46. §. kijelentése úgy hangzik, mintha segéd és meghatalmazott mindig különböző személy volna, e mellett helyesebben állana a 6. czimben, a hol eredetileg is állt. Hasonlóképen nem pusztá minőségi, hanem személyi megkülönböztetésre vall a K. T. 53. §-a, mely a versenytilalmat először a cégvezetőkre és keresk. meghatalmazottakra és aztán még külön a segédekre nézve mondja ki.

¹⁾ Így már az 5. czim feliratában. L. még K. T. 49—53. §§.

²⁾ A keresk. meghatalmazott kifejezése tehát három fokozatban használtatik: 1. t á g a b b értelemben minden oly meghatalmazott megjelölésére, a ki a keresk. jog szabályai alá esik; 2. s z ü k e b b értelemben a tulajdonképeni keresk. meghatalmazottak; 3. l e g s z ü k e b b vagy m ű é r t e l e m b e n az oly tulajdonképeni értelemben vett keresk. meghatalmazottak megjelölésére, a kik nem cégvezetők.

az értelemben fogjuk ennél fogva mi is a keresk. meghatalmazott kifejezését használni, ha annak tágabb jelentőségét határozottan ki nem emeljük.

3. A műértelmben vett keresk. meghatalmazottak ismét többfélek. Különbség van közöttük a hatáskör terjedelmére nézve s ebből a szempontból általános és különös keresk. meghatalmazottakat kell megkülönböztetni. Különbség van továbbá a szerint, a mint a keresk. meghatalmazott a telep helyén, nevezetesen az üzlethelyiségben magában, vagy pedig a telep helyén kívül, helyről-helyre utazva, jár el. Utóbbi esetben a keresk. meghatalmazott kereskedői utazónak nevezetik.

4. A K. T. ugy a cégvezető, mint a keresk. meghatalmazottak hatáskörét maga állapítja meg,³⁾ mi mellett feltételeztetik, hogy az illetők mint cégvezetők vagy keresk. meghatalmazottak valósággal kirendeltettek. Azonban a K. T. némely személyeknek nemcsak hatáskörét állapítja meg, hanem vélelmet is állít fel arra nézve, hogy azok általában a kereskedő meghatalmazottjai. Ezek vélelmezett keresk. meghatalmazottaknak nevezhetők.

II. A keresk. meghatalmazottak ezen különböző fajairól, melyek a cégvezetőtől eltekintve minden kereskedőnél egyaránt fordulhatnak elő,⁴⁾ a következőkben részletesen fogunk szólni. Megelőzőleg azonban ki kell még emelnünk, hogy a keresk. meghatalmazottak a kereskedői világban a legkülönbözőbb elnevezések alatt fordulnak elő. Ezek az elnevezések gyakran az illetőknek adott hatásköréről vannak véve, úgy hogy tehát azonnal tudni lehet, milyen természetű keresk. meghatalmazottal van dolgunk?⁵⁾ Sok esetben azonban az elnevezésből a hatáskör nem tűnik ki, tehát külön vizsgálendő; sőt esetleg bizonyos elnevezésből azt sem lehet kivenni, vajjon az illető egyáltalában keresk.

³⁾ Résztint parancsoló (*absolut*), résztint csak szerződéspótló (*dispositiv, praesumptiv*) módon. Előbbi a cégvezetőnél, utóbbi a keresk. meghatalmazottnál. E törvényes hatáskör első sorban ugyan csak harmadik szerződő felek irányában van megállapítva, de a meghatalmazott és a főnök közti viszonyban is felveendő, ha ellenkező megállapodás nem történt.

⁴⁾ Így nevezetesen a kiskereskedőknél, az állami vállalatoknál és a keresk. társaságoknál. Ellenben cégvezetővel, mint tudjuk, sem a kiskereskedők, sem az állami vállalatok nem birhatnak (l. fentebb 16., 17. §§.).

⁵⁾ Pl. Ilyen elnevezések: üzletvezető, pénztárnok, tőzsdedisponens, a ki tőzsdei ügyletek kötésére van felhatalmazva, elárusító, a ki az üzlethelyiségben a szokott eladásokat teljesíti stb.

meghatalmazott-e? Ez áll különösen az ü g y n ö k (Agent) elnevezéséről,⁶⁾ melylyel mindenféle egyének élnek, a kik részint állandó telepen, részint helyről-helyre utazva (utazó ügynökök) mások részére keresk. ügyletekkel foglalkoznak. Lehetnek tehát nemcsak meghatalmazottak, hanem pusztá alkuszok is, a kik ügyleteket csak közvetítenek, de azok megkötésére nincsenek feljogosítva.⁷⁾ Kivételesen oly személyek is ügynököknek neveztetnek, a kik mint bizományosok járnak el.⁸⁾ Az ügynökök e mellett lényegesen különbözök a szerint, a mint valamely kereskedő segédszemélyzetéhez tartoznak s mint ilyenek kizárólag főnökük számára dolgoznak, vagy pedig önálló kereskedők, a kik egy vagy több kereskedőházat képviselnek, vagy általában a közönségnek szolgálatára állanak.⁹⁾ A tulajdonképeni keresk. meghatalmazottakra vonatkozó szabályok alá természetesen csak az előbbiek és csak akkor esnek, ha valóban jogügyletek megkötésére fel vannak hatalmazva. Az önálló ügynökök ellenben, a mennyiben egészen mint alkuszok vagy bizományosok nem szerepelnek, külön jogállást foglalnak el, melyre nézve a K. T. közelebbről nem intézkedvén, a netalán létező keresk. szokás és az általános magánjog irányadó. Ezek szerint ítélendő meg tehát, vajjon kifejezett nyilatkozat hiányában felvehető-e, hogy az ügynök jogi cselekményekre fel van-e hatalmazva és minőkre;¹⁰⁾ továbbá milyen

⁶⁾ Hasonló áll az ü g y n ö k s é g és k é p v i s e l ő elnevezéséről. A külföldi részvénytársaságok és szövetkezetek belföldi fióktelepeinek vagy ügynökségeinek képviselői azonban mindenesetre a társaság meghatalmazottjai, mert csak ezen feltétel alatt jegyeztetik be a fióktelep vagy ügynökség. V. ö. K. T. 211. §. és alább 100. §.

⁷⁾ Így különösen a t ö z s d e ü g y n ö k ö k, a kik az 1897. aug. 1-jén életbelépett új szabályzatban alkuszoknak neveztetnek is. V. ö. alább 205. §.

⁸⁾ Ilyeneknek az ügynökök akkor is tekintendők, ha megbízójukat az ügylet megkötésekor meg nem nevezték. V. ö. C. 1327/96. (D. III. f. 7., 52. l.).

⁹⁾ V. ö. S. 2138/79. (D. 24., 50. l.). Utóbbiakra nézve példa: C. 614/92. (D. Uj f. 32., 150. l.).

¹⁰⁾ Oly keresk. szokás, mely szerint az ügynök a megbízása tárgyát képező ügyletekre nézve általában meghatalmazott lenne, nem létezik; ennek folytán az ügynök magában véve csak alkusznak tekinthető. L. I. 715/79. (D. 24., 109. l.). Következésképen nem tekinthető feljogosítottnak külön meghatalmazás nélkül az általa közvetített ügyletek után járó vételár felvételére (v. ö. K. T. 534. §.): C. 4270/84., 6117/84. (M. IV. 43. l.), 609/85. (D. Uj f. 13., 227. l.), 194/89. (U. o. 24., 102. l.), ellenk. 1777/94. (P. T. 32., 89. l.); bár a felhatalmazásnak nem kell kifejezettnek lenni, így fel-

a viszony az ügynök és megbízója között: minő szolgáltatokra van az ügynök kötelezve s mit követelhet azoknak fejében? ¹¹⁾

Különösen nagy szerepet játszanak a gyakorlati életben a biztosítási ügynökök, a kik a biztosító társaságok által a biztosítási ügyletek megkötésénél és teljesítésénél alkalmaztatnak. Ezeknek közelebbi jellegéről és hatásköréről a biztosítási ügyletnél fogunk szólni (l. alább 190. §.).

vehető már azon az alapon, hogy az ügynök már előzőleg is vette fel a vételár egyes részleteit s az eladó ellenkező utasítást nem adott: **C. 711/97.** (D. III. f. 10., 25. l.). Az ügynöknél tett megrendelés esetén sem lehet az árut nála kifogásolni és rendelkezésre bocsátani, hacsak a vétel megkötésére nem volt felhatalmazva: **C. 92/82.** (D. Uj f. 1., 263. l.), 575/87. (U. o. 18., 315. l.), 164/89. (U. o. 23., 215. l.). Az áru megrendelésére s a megrendelés elfogadására feljogosított ügynök azonban felhatalmazottnak tekintendő a megrendelés közelebbi feltételei iránt is megállapodni, illetve a megbízó az ügyletet csak azon feltételek szerint érvényesítheti, a melyek a megrendelő és az ügynök közt megállapítottak: **C. 1068/89.** (J. Sz. 3., 340. l.), 579/91. (U. o. 6., 213. l.), 657/95. (P. T. 33., 198. l.), 655/96. (U. o. 199. l.), id. 1327/96., 402/97. (D. III. f. 8., 202. l.). Jogositva van a megrendelés visszavonását is elfogadni, míg csak a főnököt a megrendelésről nem értesítette: **C. 1736/96.** (D. III. f. 7., 253. l.). Tőzsdebirósági kikötés is érvényes részéről, ha a megbízó az ezt magában foglaló nyomtatott kötegyürlapokat bocsátott rendelkezésére **B. T. 1287/96.** (D. III. f. 7., 348. l.). — Az ügynökök jogi állásának törvényhozási szabályozása régóta közóhajt képez. Az új német K. T. már tartalmaz is megfelelő intézkedéseket az I. könyv 7. fejezetében (84—92. §§.). Nálunk a magyar jogászegylet foglalkozott a kérdéssel. V. ö. Jogászegyl. ért. 131. füzet (Balogh Arnold).

¹¹⁾ Az ügynök és megbízója közötti szerződés ügynöki szerződésnek neveztetik, mely jogilag a munkabéri szerződés fogalma alá esik, s ha a megbízó kereskedő, kétoldalu, különben egyoldalu keresk. ügyletet képez. Külön-kikötés nélkül is azonban az ügynök a rendes kereskedő gondosságával köteles eljárni (K. T. 271. §.), különösen hitelezésnél az adós hitelképességét vizsgálni; kezesnek azonban csak akkor tekinthető, ha a jóállást (*del credere*) elvállalta. Viszont az ügynök kikötés nélkül is követelhet a szokásnak megfelelő dijt, provisiót (K. T. 284. §.). Rendesen a viszontszolgáltatás csak ilyenben áll. De lehet állandó fizetés is, esetleg mint biztosított díjminimum. A jóállásért külön díj számítható, épügy mint a bizományánál; hasonlóképen megtérítendő, mit az ügynök az ügyletre készpénzben kiadott, vagy arra szükségkép vagy hasznosan fordított (K. T. 377. §.).

37. §.

I. A cégvezető.

I. »Cégvezető az, ki a keresk. üzlet tulajdonosától (főnökétől) egyenesen cégvezetési meghatalmazást nyer, vagy határozottan cégvezetőnek nyilvánítatik, vagy végre arra hatalmaztatik fel, hogy a főnök cégjét »*per procura*« jegyezhesse [K. T. 37. §.].¹⁾ A törvénynek ezen kizárólag a kirendelés módján alapuló fogalommeghatározásából²⁾ nem lehet ugyan kivenni azt, hogy a cégvezető minő jogállást foglal el? Ezt csak a cégvezető hatásköréből lehet felismerni. De már magából abból a körülményből, hogy cégvezetőt ellentétben más keresk. meghatalmazottakkal csak az üzlet főnöke rendelhet;³⁾ hogy továbbá a cégvezető kirendelésének módja a törvény által szigorúan és ugyan megállapítva, hogy a fogalommeghatározásban foglalt három kirendelési módtól eltérően cégvezetőt rendelni nem lehet,⁴⁾

¹⁾ A cégvezető (*procurista*) intézménye, miként azt a német és magyar K. T. meghonosította, azelőtt ismeretlen volt s más külföldi törvényhozásokban sem található. A kifejezés létezett ugyan, de nem jelentett korlátozhatlan hatáskörrel bíró meghatalmazottat. Ez áll különösen az 1840. évi XVI. tcikkben említett »czimvezető«-ről. V. ö. ennek 49. és 51. §§-ait.

²⁾ A német K. T. megfelelő 41. cikkének fogalommeghatározása nem szorítkozik erre, hanem felveszi azt is, hogy a cégvezető a keresk. üzlet folytatásával van megbízva. De ezzel ellenmondásba jut, midőn később a cégvezető hatáskörét az üzlet körén kívül eső ügyletekre is feljogosítja. Ennyiben a mi törvényünk fogalommeghatározása jobb, bár tartalmi hiányánál fogva mindenesetre sajátságos. Az új német K. T. a defíniót egészen mellőzi.

³⁾ Ha a főnök kiskoru vagy gondnokság alatt áll, a cégvezetőt az atya, illetve gyám vagy gondnok rendeli, de szükséges a gyámhatóság beleegyezése. V. ö. 1877. XX. tcz. 20. és 133. §§. A házastárs házastársát csak közjegyzői okirattal rendelheti ki cégvezetőnek: B. T. 909/900. (D. III. f. 17., 327. l.). Hogy ki rendelhet cégvezetőt jogi személyeknél? azoknak szervezetétől függ; a közkereseti és betéti társaságnál l. alább 56., 60., 71.. 72. §., a részvénytársaságnál 95. §.

⁴⁾ V. ö. C. 184/88. (D. Uj f. 21., 141. l.). Nem jelent cégvezetői felhatalmazást különösen az üzletvezetésre adott meghatalmazás: C. 322/87. (D. Uj f. 17., 276. l.). Az azonban nem szükséges, hogy a cégvezetői meghatalmazás írásban adassék; adható szóval is: C. 494/90. (M. Jg. D. 7.. 41. l.); sőt kifejezetten sem kell lennie, hanem lehet hallgatlagos is. pl. a főnök türi, hogy valaki mint cégvezető jár el: C. 1007/87. (J. 87.,

holott más keresk. meghatalmazottak kirendelése tetszés szerinti módon történhetik: kitűnik, hogy a cégvezető sokkal kiválóbb állást foglal el, mint más keresk. meghatalmazottak. E kiválóbb állás s ennek megfelelőleg a cégvezetői aláírás nagy jelentősége magyarázza meg egyuttal azt is, hogy a cégvezető a keresk. cégjegyzékbe úgy a fő-, mint a fióktelep törvényszékénél 500 frtig terjedhető és hivatalból alkalmazandó pénzbírság terhe alatt bejegyeztetendő s hogy a cégvezető a céget ugyanott személyesen aláírni, vagy cégjegyzését hitelesített alakban benyújtani tartozik [K. T. 41. §.]⁵⁾ Maga a cégvezetési jogosultság azonban a bejegyzéstől független.⁶⁾ Hasonlóképen bejegyzés tárgya a cégvezetési meghatalmazás megszűnése,⁷⁾ mi ha elmulasztatik, a főnök e tényt egy harmadik ellenében csak annyiban érvényesítheti, a mennyiben igazolni képes, hogy utóbbi előtt a cégvezetés megszűnése az ügylet megkötésekor ismeretes volt [K. T. 42. §.]⁸⁾

Hogy kik rendelhetők ki cégvezetőkül? az a meghatalmazottakra általában vonatkozó szabályok szerint ítélendő meg (l. alább 41. §.).⁹⁾ Kirendelhető pedig úgy egy, mint több cégvezető. Utóbbi esetben a cégvezetők vagy olyképen rendelhetők, hogy mindegyik külön-külön önállóan van jogosítva a céget jegyezni; vagy olyképen, hogy a cégvezetők csak együttesen jegyezhetik a céget, azaz a cégvezetők csak közös egyetértéssel járhatnak el, s az egyes cégvezető cselekvénye joghatálylyal nem bír (együttes cégvezetés, Collectiv-Procúra: K. T. id. 37. §. 2. bek.).¹⁰⁾ Ez olyformán is lehetséges, hogy a cégvezető

42. l.). E részben tehát a cégvezető és a többi keresk. meghatalmazott közt nincs különbség. Ellenk. u j n é m e t K. T. 48. §., mely a cégvezető kifejezett kirendelését követeli.

⁵⁾ A bejelentés a főnök által személyesen vagy hitelesített alakban kell hogy történjék. Ha nem a főnök által vagy az ő felhatalmazásából történik, a bejegyzés érvénytelen s a főnök az ily módon bejegyzett cégvezető eljárásából nem lesz kötelezve. V. ö. C. fentebb 23. §., 7. j.

⁶⁾ C. 1007/87. (J. 87., 42. l.). Még a főnöknek sem kell bejegyezve lennie. V. ö. fentebb 28. §., 6. j.

⁷⁾ Ezt maga a cégvezető is bejegyeztetheti: B. T. 6464/91. (Ü. L. 92., 5. sz.).

⁸⁾ Ugyanaz áll, mint ha a cég megváltozása, megszűnése vagy a cégbirtokos változása nem jegyeztetik be. V. ö. K. T. 19. §. és fentebb 28. §.

⁹⁾ Nő is lehet cégvezető: C. 996/93. (D. Uj f. 36., 334. l.).

¹⁰⁾ Az azonban lehetséges, hogy a cégvezetők valamit közösen elha-

nem egy másik cégvezetővel, hanem oly minőségű képviselővel köteles együttesen eljárni, a kinek meghatalmazása a cégvezetési hatáskört magában foglalja.¹¹⁾ Mindenesetre szükséges azonban, hogy az együttség határozottan kifejeztessék és a cégjegyzékben is kitüntettessék, ellenkezőleg külön-külön cégvezetési jogosultság vélelmeztetik.¹²⁾

II. A mi a cégvezető hatáskörét illeti, ez mindenekelőtt az akaratnyilvánítás alakjára vonatkozik s e részben abban áll, hogy a cégvezető a főnök cégét »per procura« jegyezheti.¹³⁾ A cégjegyzésnek olyképen kell történnie, hogy a cégvezető a céghez saját nevét a cégvezetésre vonatkozó taldással csatolja, együttes cégvezetésnél mindegyik cégvezető lévén köteles az érintett taldással ellátott cégjegyzéshez saját nevét hozzácsatolni [K. T. 40. §.].¹⁴⁾ Ez azonban nem jogszabály, úgy hogy, ha a cégvezető a céget más alakban jegyezné is, a főnök mégis kötelezve lesz; sőt a cégvezető a főnököt akkor is kötelezi, ha cég-aláírást egyáltalában nem alkalmaz.¹⁵⁾

tároznak s a foganatosítást egyik cégvezetőre bizzák. Az sem szükséges, hogy a közös elhatározás egyszerre és egyformán történjék. Történhetik pl. úgy, hogy az egyik cégvezető a másik cégvezető által kötött ügyletbe utólagosan hozzájárul, sőt a közös elhatározás megvan akkor is, ha az egyik cégvezető a másik cégvezető jelenlétében teszi a nyilatkozatot s utóbbi ellen nem mondva, hallgatag járul hozzá. V. ö. C. 1136/85. (P. T. 12., 4. l.) és 579/87. (P. T. 15., 92. l.) a hasonló tekintet alá eső társasági képviselőkre nézve.

¹¹⁾ Pl. közkereseti vagy betéti társaság képviselő tagjával, részvénytársaság vagy szövetkezet igazgatójával. A társasági képviselőre nézve azonban ily együttség nem bir hatálylyal. L. alább 60., 92. §§.

¹²⁾ Ugyanaz áll, mint a közkereseti és betéti társaság képviselőiről a K. T. 65., illetve 126. §§-ai szerint. V. ö. alább 60. §.

¹³⁾ A kifejezés »per procura« magában véve ugyan csak annyit jelent, mint »meghatalmazásból«, s ezen tág értelemben a per procura melletti cégjegyzés semmi különös jogot nem foglal magában. Azonban a keresk. forgalomban a per procura különös műértelmeben vétetik más meghatalmazottak hatáskörénél tágabb hatáskörrel bíró személy aláírására, mi által a procurista kifejezés is különös műértelmet nyer.

¹⁴⁾ Ha tehát pl. a cég Horváth K. és a cégvezetőt Kiss Jánosnak hívják, akkor utóbbi a céget következőleg tartozik írni: »Horváth K. és melléje vagy alája »per procura« (rövidítve: p. p.) »Kiss János«. Ha pedig két együttes cégvezető van: Kiss János és Molnár Ferencz, akkor a cég mellé vagy alá mindkét cégvezető neve s ezek mindegyike elé a p. p. irandó.

¹⁵⁾ V. ö. C. 1007/87. (J. 87., 42. l.); 425/90. (P. T. 21., 54. l.). Ez

Tartalmát tekintve, a cégvezető hatásköre a lehető legtágabb, mely, a keresk. társaságok képviselőitől eltekintve,¹⁶⁾ teljes hatalmu keresk. meghatalmazottnál feltehető; oly széleskörű, hogy a cégvezető a főnököt kereskedői minőségében csaknem teljesen helyettesítheti, miért is egészen találó, ha a cégvezető a főnök második énének (*alter ego*) neveztetik. E hatáskört a **K. T. 38. §-a** állapítja meg és pedig úgy tevőleges, mint nemleges irányban: ki van mondva, mit foglal magában és mit nem foglal magában a cégvezetői hatáskör, hogy semmi kétség ne merülhessen fel, vajjon a cégvezető valamely cselekvényre jogosítva van-e vagy nem?

1. Tevőleges irányban a cégvezetői hatáskör kiterjed:

a) keresk. üzlet folytatásával járó bíróság előtti és bíróságon kívüli minden ügyletre és jogcselekvényre. A törvény nem mondja, hogy a cégvezető a főnök üzletének folytatásával járó ügyletekre van feljogosítva, hanem keresk. üzletről általában szól. Ebből következik, hogy a cégvezető oly ügyletekre és jogcselekvényekre is fel van jogosítva, melyek a főnök üzletének folytatásához nem tartoznak, azzal okozatos összefüggésben nincsenek, feltéve, hogy azok általában véve valamely keresk. üzlet tárgyai lehetnek. Ennek folytán teljesen fölösleges annak vizsgálata, hogy a főnök üzlete minő természetű s minő ügyletekre terjed ki? Ha a cégvezető oly ügyletet köt is, mely a főnök üzletkörébe egyáltalában nem esik, azzal ellentétes természetű, a cégvezető arra mégis jogosítva van, s a főnök abból kötelezve lesz.¹⁷⁾ A cégvezető csak oly ügyletet nem köthet, mely semminemű keresk.

annyival inkább áll, mert hisz a cégvezető szóval, sőt hallgatag is köthet ügyletet a főnök nevében. V. ö. K. T. 49. §. és alább 41. §. Váltó-aláírásoknál azonban okvetlenül a cég irandó, mert ha a cégvezető egyedül saját nevét írja a váltóra, ő lesz kötelezve: a kötelezett félnek magából a váltóból kellvén kiderülnie. V. ö. Szerző Váltójog 88. §. A cégjegyzés továbbá mindenesetre aláírást jelent; a cég pusztá lenyomata (nedves vagy száraz pecséttel) tehát, ha a cégvezető saját nevét nem írta ki, nem cégjegyzés: C. 500/82. (D. Uj f. 3., 190. l.).

¹⁶⁾ Ezeknek hatásköre azért még tágabb, mert a tulajdonképeni főnök jogi személy lévén, ők szerepelnek láthatólag főnökök gyanánt. A különbség. szemben a cégvezető hatáskörével, abban áll, hogy ők nem csupán keresk. üzlet folytatásával járó ügyleteket köthetnek, s hogy ingatlanok elidegenítésére és terhelésére is jogosítvák. V. ö. K. T. 90., 188. §§. és alább 60., 92. §§.

¹⁷⁾ Igy pl., ha a főnöknek vaskereskedése van és a cégvezető gabonát vásárol, a tőzsdén értékpapírokat vesz stb.

üzlet folytatásával nem jár.¹⁸⁾ A cégvezető hatásköre továbbá nemcsak az üzlet minősége, hanem az üzlet nagysága, terjedelme által sincs korlátozva. Következésképpen a cégvezető oly ügyletet is köthet, mely a főnök üzletével s az abban rendszerint kötött ügyletekkel semmi arányban nincs.¹⁹⁾

A mi a bíróság előtti és bíróságon kívüli ügyleteket és jogcselekvényeket közelebbről illeti: a cégvezető fel van jogosítva különösen perek vitelére, és pedig úgy felperesi, mint alperesi minőségben,²⁰⁾ feltéve, hogy a per keresk. üzlet folytatásából, az üzleti összeköttetésekből ered. Ily perben a cégvezető ügyvédet vállalhat, beismerést tehet, egyezségeket köthet, esküt kínálhat, visszakinálhat és elfogadhat, az esküt a főnök helyett letenni azonban nincs jogosítva.²¹⁾ A cégvezető továbbá biztosítási intézkedéseket és végrehajtásokat foganatosíthat, árveréseket eszközöl-tethet, cégbejelentéseket tehet²²⁾ s egyéb, keresk. üzlet folytatásával járó, perenkívüli jogcselekvényeket teljesíthet; bíróságon kívül pedig különösen kölcsönöket vehet fel,²³⁾ hitelezhet, váltói kötelezettségeket vállalhat,²⁴⁾ követeléseket elengedhet, fizetési határ-

¹⁸⁾ Vajjon valamely ügylet általában véve keresk. üzlet folytatásával jár-e? a keresk. gyakorlat szerint ítélendő meg. Ez áll pl. ajándékozások-ról, melyek a segédszemélyzetnek, levélhordóknak vagy a közönségnek tétel-nek. Nem tekinthető keresk. üzlet folytatásával járóknak az egész üzlet átruhá-zása: C. 306/90. (D. Új f. 27., 249. l.); továbbá a közönséges kezesség-vállalás: L. l. 1053/81. (D. Új f. 1., 188. l.), 2906/81. (M. IV. 36. l.) és ingyenes adósságátvállalás: C. 1378/94. (D. III. f. 2., 133. l.). Mint bankári ügylet pl. az u. n. *del credere* és a hitelmegbizás (v. ö. alább 121. §.) azonban a kezesség jár keresk. üzlet folytatásával.

¹⁹⁾ Pl. ha az üzletben-előforduló egyes ügyletek összege ezer forintot meg nem halad s a cégvezető százezer forintos ügyletet köt: a főnök köte-lezve lesz.

²⁰⁾ Ez alapon a főnök ellen indított kereset neki kézbesíthető is és pedig azzal a hatálylallyal, hogy a főnököt a perben képviselni köteles. V. ö. C. 996/93. (D. Új f. 36., 334. l.) és 773/94. (U. ö. 38., 268. l.).

²¹⁾ Az eskü, mint lelkiismereti dolog, helyettesítést nem tür. Lehet azonban, hogy az eskü magának a cégvezetőnek ítéltetik oda. Így eltekintve a keresk. könyvek bizonyító erejének kiegészítésére szolgáló pótesküthől (v. ö. fentebb 33. §.), az 1868: LIV. tcz. 225. §. értelmében.

²²⁾ A cég kitörlése azonban nem jár keresk. üzlet folytatásával, erre tehát a cégvezető hatásköre nem terjed ki. B. T. 2264/79. (D. 28., 257. l.).

²³⁾ C. 425/90. (J. Sz. 3., 617. l.).

²⁴⁾ Minden alakban. Tehát akár intézvényezett, akár saját váltó ki-állításával; úgy elfogadvány, mint forgatmány, kezesség, egytűtaláírás

időket engedélyezhet, fizetéseket teljesíthet és elfogadhat, váltókat fizetés végett bemutatthat stb.

b) A cégvezetői jogosítvány minden a köztörvény szerint szükséges különös meghatalmazást pótol. Bármily ügyletet kössön, bármily jogcselekvényt végezzen, mely kereskedelmi üzlet folytatásával jár; a cégvezető nem köteles akár különös, akár általános meghatalmazványt felmutatni. Ő egyszerűen arra hivatkozhatik, hogy ő cégvezető, s harmadik szerződő felek, valamint hatóságok legfeljebb azt követelhetik, hogy előttük a cégvezetői minőség igazoltassék.²⁵⁾

c) A cégvezetői minőség jogot ad végre kereskedősegek és meghatalmazottak felvételére és elbocsátására. E tekintetben sincs a cégvezető korlátozásoknak alávetve. Ő oly segédek és meghatalmazottakat alkalmazhat, a minők a főnök üzletében nem szükségesek,²⁶⁾ nemkülönben oly számban és oly szolgálati feltételek mellett, melyek az illető üzlettel semmi arányban nincsenek. A mi nevezetesen a meghatalmazottakat illeti, a cégvezető úgy tulajdonképeni, mint nemtulajdonképeni, általános épügy mint különös keresk. meghatalmazottakat rendelhet. Csak cégvezetőt rendelni, vagy összes jogait másra átruházni nincs jogosítva.²⁷⁾

2. Nemleges irányban a cégvezetői hatáskör olyképen van megállapítva, hogy az ingatlan javak elidegenítésére és terhelésére nem terjed ki. A cégvezető erre csak akkor van feljogosítva, ha külön felhatalmazást nyer [id. §. 2. bek.].²⁸⁾

(aval), névbecsülés alakjában. Hogy minő módon? arra nézve l. Szerző Váltójog 88. §.

²⁵⁾ Ez akkor is áll, ha valamely ügylethez az általános magánjog (mint pl. az osztr. p. t. 1008. §-a) különös meghatalmazást egyenesen követel. — A cégvezetői igazolás, ha a cégvezető be van jegyezve, hiteles cégjegyzékkivonattal történhetik.

²⁶⁾ Ha azonban a cégvezető szükség nélkül alkalmaz meghatalmazottat, ő nemcsak a megválasztásnál elkövetett mulasztásért, hanem a meghatalmazott egész eljárásáért személyesen felelős. V. ö. osztr. p. t. 1010. §.

²⁷⁾ Ez már abból következik, hogy cégvezetőt csak a főnök rendelhet, de a K. T. 50. §-ában határozottan ki is van mondva. L. alább 44. §.

²⁸⁾ A külön felhatalmazás alatt a K. T. nem érti csak az egyes esetre adott különös felhatalmazást, hanem az elidegenítésre és terhelésre általában adott felhatalmazást, a cégvezetői hatáskörnek ez irányban való kiterjesztését is, és pedig akár mindjárt a cégvezetői jogosítvány adásakor, akár később. Ily hatásköri kiterjesztés ugyanazon tekintet alá esik, mint más kiterjesztés. L. alább 33. jegyz.

Elidegenítés alatt itt különben nemcsak a tulajdon-átruházás hanem valamely dologi jogról való lemondás is;²⁹⁾ terhelés alatt pedig mindennemű idegen dologbeli jog, nevezetesen zálogjog és szolgalmat engedélyezése értendő. Ellenben ingatlanokra vonatkozó személyes jogok engedélyezése a terhelés fogalma alá nem esik. A cégvezető tehát jogosítva van ingatlanokat haszonbérbe vagy bérbe adni;³⁰⁾ hasonlóképen jogosítva van a cégvezető ingatlanokat megszerezni, tehermentesíteni, szolgalmat szerezni, haszonbérbe vagy bérbe venni stb.;³¹⁾ mindezt azonban csak az említett általános feltétel mellett, t. i. ha az keresk. üzlet folytatásával jár.

III. A K. T. a cégvezető hatáskörét maga állapítván meg, az helyt foglal, mihelyt valaki cégvezetőnek kirendeltetett. A cégvezető kirendelése a főnök akaratától függ ugyan, de a cégvezető hatásköre a főnök akaratától független.

A törvényes hatáskör azonban magában véve még nem jelenti azt, hogy attól eltérésnek helye nincs, hogy azt akár kiterjeszteni, akár megszorítani nem szabadna. Valamint a jogszabályok általában pusztán szerződéspótló (*dispositiv*), azaz oly természetűek lehetnek, hogy a felek azoktól eltérni jogosítvák: úgy a meghatalmazási hatáskört megállapító jogszabályok természetével sem ellenkezik, hogy a felek eltérőt rendeljenek. Azonban a K. T. abból indulván ki, hogy a cégvezető hatáskörének korlátozása a keresk. forgalom megnehezítését foglalná magában,³²⁾ de a cégvezető, mint a főnök egész üzleti személyiségét képviselő, meghatalmazott fogalmával is ellenkezne: csak a cégvezető hatáskörének kiterjesztését engedi meg,³³⁾ annak korlátozását

²⁹⁾ A cégvezető tehát magában véve nincs jogosítva telekkönyvi törlési engedélyt adni.

³⁰⁾ Arra azonban nincs feljogosítva, hogy a bérlet telekkönyvi bekebelezését megengedje, mert ha személyes jog a bekebelezés által nem is válik dologi joggá, de mégis a dologi jog hatályát nyeri.

³¹⁾ Mindezen esetekben a cégvezető a telekkönyvi bekebelezést is szorgalmazhatja.

³²⁾ A közönségnek mindig figyelnie kellene arra, vajjon a cégvezető hatásköre nem lett-e korlátozva? míg a korlátozhatlanság mellett csak arról kell meggyőződnie, vajjon az illető cégvezető-e?

³³⁾ Kifejezetten ugyan csak az ingatlanok elidegenítésére és terhelésére nézve; de minthogy nem tiltja, megengedettnek tekintendő más irányban is, pl. keresk. üzlet folytatásával nem járó ügyletekre általában. A K. T.

ellenben egyenesen kizárja, ennyiben tehát a cégvezető törvényes hatáskörét feltétlen (*abszolút*) hatálylyal ruházza fel. A főnök ugyan saját maga irányában kötelezheti a cégvezetőt arra, hogy csak bizonyos korlátok között járjon el, s a cégvezető a főnök irányában felelősséggel is tartozik, ha e korlátokon túl lép,³⁴⁾ sőt lehetséges, hogy a cégvezető az üzletvezetésbe egyáltalában be nem folyhat; harmadik személyek irányában azonban a cégvezető jogkörének korlátozása joghatálylyal nem bír [K. T. 39. §]. A főnök tehát a cégvezető által a korlátozás ellenére kötött ügyletből kötelezve lesz, s ezt még akkor is fel kell venni, ha a harmadik a korlátozásról egyenesen tudomással birt.³⁵⁾

Hogy minő a főnök által történt korlátozás? az annak hatálytalanságára nézve közömbös. A cégvezető hatásköre nem korlátozható nevezetesen sem az ügyletek neme, sem az összeg, sem az idő, sem a hely tekintetében. A mi különösen a helyi korlátozást illeti, a cégvezető nem rendelhető hatályosan olyképen, hogy ő csak egyik telep, pl. a fióktelep helyén járhat el; sőt a

által megállapított cégvezetői (és hasonlóképen keresk. meghatalmazotti) hatáskör csak a törvényes minimumot képezi. Ha azonban a kereskedő még nagyobb hatáskörrel bíró cégvezetőt akar rendelni, ennek mi sem áll útjában, s a cégvezető a kiterjesztett hatáskörre nézve is a cégvezetőkre vonatkozó határozatok alá esik. Az e részbeni jogosultság sem szűnik meg tehát pl. a főnök halálával (K. T. 51. §.) s az annak alapján kötött ügyletek hatásai szintén a K. T. 49. §. szerint ítélendők meg. V. ö. *Zsögöd* is Fejezetek kötelmi jogunk köréből I. 16. s k. l., a ki azonban a kiterjesztést csak az ingatlanok elidegenítésére és terhelésére szorítja, más esetekre csak a közönséges külön meghatalmazás szempontját alkalmazza; s a mi csak akkor volna helyes, ha maga a K. T. tágabb képviselési hatáskört egyáltalában el nem ismerne, holott pedig a keresk. társaságok képviselői nincsenek pusztán keresk. üzlet folytatásával járó ügyletekre szorítva s a cégvezető kirendelésénél is kívánatos lehet, hogy a korlát mellőztessék, pl. ha a főnök távol van, vagy nyugalmába vonult.

³⁴⁾ E felelősség alapján a főnök a cégvezetőtől kártérítést követelhet, s a mennyiben a cégvezető egyúttal keresk. segéd, a főnök a szolgálati viszonyt egyoldalulag minden felmondás nélkül azonnal felbonthatja. V. ö. alább 46. §. — A mennyiben a cégvezető a főnök tilalma ellenére meghatalmazottakat rendelt volna, ugyanaz áll, mint a szükség nélkül történt kirendelés esetén. V. ö. fentebb 26. j.

³⁵⁾ Ez abból következik, hogy a harmadik nem lehet rosszhiszemben, midőn a törvényhez tartja magát. Kivétel csak akkor van, ha a cégvezetővel a főnök megkárosítására összejátszik.

mennyiben a főnöknek több különböző üzlete volna is s a cégvezető csak az egyikre nézve rendeltetett, ő mégis a többi üzlet körébe tartozó ügyleteket köthet, még akkor is, ha a különböző üzletek különböző céggel bírnak.³⁶⁾

Az együttes cégvezetés nem tekinthető a cégvezetési meghatalmazás oly korlátozásának, mely harmadik személyek ellen nem volna hatályos.³⁷⁾ A korlátozás itt nem vonatkozik közvetlenül a hatáskörre, hanem a cégvezetők személyére; miért azt akkor is hatályosnak kellene tekinteni, ha a K. T. kifejezetten nem engedné meg.

38. §.

II. A kereskedelmi meghatalmazott.

I. Keresk. meghatalmazott a K. T. által használt műértelemben, mint már érintettük, minden keresk. meghatalmazott, a ki valamely kereskedő üzleti személyzetéhez tartozik, a nélkül hogy cégvezetési jogosultsággal bírna [**K. T. 43. §.**]. Különbség teendő azonban: 1. oly keresk. meghatalmazott között, ki a kereskedő egész üzletének vezetésére van felhatalmazva, s a kit általános keresk. meghatalmazottnak, vagy röviden üzletvezetőnek lehet nevezni;¹⁾ 2. oly keresk. meghatalmazott között, ki a kereskedő

³⁶⁾ A cégvezető nem az üzletnek, hanem magának a kereskedőnek képviselője; e mellett a cégvezetői hatáskör nincs az ügyletek bizonyos nemére, illetve concret üzletre korlátozva. Ellenk. u j n é m e t K. T. 50. §., ha a telepek különböző cég alatt folytattatnak. Az azonban nálunk is lehetséges, hogy a főnök csak az egyik üzlet cégének jegyzésére szorítja a meghatalmazást. Ez esetben a cégvezető a másik üzlet-cégét nem jegyezheti, ily cégjegyzés alatt a főnököt nem kötelezheti.

³⁷⁾ V. ö. C. 3833/83. (D. Uj f. 5., 77. l.)

¹⁾ E kifejezés azonban a gyakorlati életben néha tágabb értelemben használtatik, cégvezetői vagy még tágabb hatáskörrel bíró személy megjelölésére: üzletvezető igazgató. Ily tágabb értelmű üzletvezető lehet különösen az Ipartörvény által oly esetre követelt üzletvezető, midőn az üzlet kiskoru vagy jogi személy nevében folytattatik. V. ö. fentebb 18. §. Néha meg épen megfordítva szűkebb hatáskörrel bíró meghatalmazott értetik üzletvezető alatt. A kifejezés után tehát nem lehet biztosan menni, s azért a hatáskör megállapításánál, épugy mint a különös keresk. meghatalmazottnaknál, nem az elnevezés, hanem az az állás irányadó, melyet a meghatalmazott a főnök kifejezett vagy hallgatolagos akaratából tényleg elfoglal. V. ö. C. 37/900. (D. III. f. 17., 234. l.)

üzleti körében csak bizonyos nemű,²⁾ vagy egyes ügyletekre³⁾ van felhatalmazva s a kit különös keresk. meghatalmazottnak nevezhetünk. E megkülönböztetés nemcsak a hatáskör különbségét foglalja magában, hanem egyéb tekintetben is fontos; így nevezetesen arra a kérdésre nézve, vajjon keresk. meghatalmazott köthet-e saját vagy más mint a főnök részére keresk. ügyleteket? (l. alább 43. §.).

A keresk. meghatalmazott kirendelésére nemcsak a főnök, hanem a cégvezető is fel van jogosítva.⁴⁾ Történhetik kifejezetten (írásban vagy szóval), vagy hallgatag, hosszabb tartamra, állandóan, vagy csak rövid időre, ideiglenesen.⁵⁾ Bejegyzés a cégjegyzékbe azonban még az általános keresk. meghatalmazottra nézve s még akkor sem foglalhat helyet, ha azt a felek határozottan kívánnák (v. ö. föntebb 21. §.).

II. Miként a cégvezető, úgy a keresk. meghatalmazott is jogosítva van a főnök cégét jegyezni; ezt azonban a cégvezetésre utaló toldás mellőzésével, a meghatalmazási viszonyt kitüntető más megjelöléssel köteles eszközölni [**K. T. 44. §.**].⁶⁾ De tartalmilag is különbözik a keresk. meghatalmazottnak a törvényben megál-

²⁾ Bizonyos nemű ügyletek: pl. fizetések felvétele és eszközlése (pénztárnok), tőzsdeügyletek kötése (tőzsdedisponens), áruk eladása, váltók leszámítolása stb. Fióktelep vezetésével megbízott egyén különös, nem általános keresk. meghatalmazott, mert nem az egész üzlet vezetésére van feljogosítva.

³⁾ Ezek alatt több egyes, egymással összefüggő vagy különböző ügylet, esetleg egy egyetlen meghatározott ügylet is értetik. Némelyek oly esetben, midőn a meghatalmazás egy vagy bár több, de meghatározott, megszámlált ügyletre adatik, már nem a műértelemben vett, hanem a nemtulajdonképeni keresk. meghatalmazott fogalmát látják megalapítva, sőt az utóbbi fogalmat épen csak ezen esetre veszik fel. Azonban a K. T. 289. §-a a meghatalmazásról általában szólván, semmivel sem árulja el azt, hogy csak egyes meghatározott ügyletekre vonatkozó meghatalmazást értett volna; másrészt pedig a K. T. 43. §-ból nem tűnik ki, hogy »egyes ügyletek« alatt meghatározott, megszámlált egyes ügyleteket nem értett volna.

⁴⁾ A K. T. 43. §-a ugyan épúgy csak a főnököt említi, mint a cégvezetőre nézve a 37. §. De a 38. §. a cégvezetőt feljogosítván keresk. meghatalmazottak és segédek alkalmazására: ebből világos, hogy a 43. §-ban a főnök alatt a cégvezető is értendő.

⁵⁾ Pl. ha valaki vásár idejére alkalmaztatik, vagy a próbaidő alatt, az Ipart. 88. §-a értelmében. V. ö. alább 46. §.

⁶⁾ Szokásos e szó »*per*« (rövidítve *p.*), mely a meghatalmazott neve vagy a cég-elé iratik: pl. *per* Lakatos E., Kovács Károly, vagy Lakatos E. *per* Kovács Károly. Azonban a fentebbi szabály époly kevésbé jogszabály, mint a megfelelő szabály a cégvezetőnél.

lapított hatásköre a cégvezető hatáskörétől. Egyrészt szűkebb és pedig nemcsak a különös, hanem az általános meghatalmazotté is; másrészt pedig a főnök által tetszés szerint korlátozható. A keresk. meghatalmazott törvényes hatásköre tehát nem feltétlen (*absolut*), hanem csak szerződéspótló (*dispositiv*) természetű, azaz csak annyiban foglal helyet, a mennyiben azt a főnök eltérően, akár tágabb, akár szűkebb módon, nem állapította meg, a mennyiben az a főnök vélelmezett akaratának megfelel.⁷⁾

A K. T. a keresk. meghatalmazott hatáskörét, épügy mint a cégvezetőét, szintén tevőleges és nemleges irányban állapítja meg.

1. Tevőleges irányban kiterjed: a) az általános keresk. meghatalmazott hatásköre mindazon ügyletekre, melyek az oly keresk. üzlet folytatásával rendszerint járnak, minőnek élén áll; b) a különös keresk. meghatalmazott jogköre pedig mindazon jogcselekvényekre, melyeket az olynemű ügyletek rendszerint szükségessé tesznek, minőkre fel van hatalmazva [id. 43. §. 1. bek.]. Az általános keresk. meghatalmazott tehát csak oly ügyletet köthet, mely a hasonló természetű és terjedelmű üzlet körében szokásos,⁸⁾ nem köthet oly ügyletet, mely a főnök üzletkörén egészen kívül esik, a mint azt a cégvezető teheti. A különös keresk. meghatalmazott jogköre pedig csak oly jogcselekvényekre terjed ki, melyek az ő szűkebb ügykörével összefüggésben vannak, annak természetes folyományai.⁹⁾ Vajjon azonban valamely ügylet az illető üzletben, valamely jogcselekvény a konkrét ügykörben már más alkalommal előfordult-e? vajjon a kérdéses ügylet, illetve jogcselekvény a főnök belső szándékának megfelel-e? az nem jön tekintetbe. Mérvadó a mi a keresk. forgalomban általában, nem

⁷⁾ A K. T. ezt kifejezetten nem mondja ki ugyan, de következik abból, hogy a hatáskör korlátozását a cégvezetőnél (és hasonlólag a keresk. társaságok képviselőinél) határozottan tiltja, a keresk. meghatalmazottnál ellenben nem.

⁸⁾ Ezt a főnökkel szemben a harmadik tartozik bizonyítani. C. 1063/90. (J. Sz. 4., 776. l.) A részvénytársaság ügyvezető igazgatójának (a ki nem tagja az igazgatóságnak) a jogköre külön meghatalmazás nélkül csak azokra az ügyletekre terjed ki, a melyek a társaság rendes naponkénti ügyvitelével járnak, és azon cselekményekre, a melyeket az ilyen ügyletek szükségessé tesznek. C. 554/99. (D. III. f. XVI. 143.)

⁹⁾ Pl. pénztárnok csak fizetéseket teljesíthet és fogadhat el, ellenben adásvételeket kötni, megrendeléseket tenni stb. nincs feljogosítva. K. V. T. 225/900. (Jogt. Közl. 900. 47. sz.)

a mi az illető üzletben szokásos.¹⁰⁾ A keresk. meghatalmazott a főnök által felelősségre vonható ugyan, ha a konkrét üzlet vagy ügkör határain tulmegy; harmadik személyek ellenében azonban az eltérés az eddigi gyakorlattól csakis olyképen érvényesíthető, mint a keresk. meghatalmazott hatáskörének kifejezett korlátozása.

2. Nem leges irányban a K. T. a keresk. meghatalmazott hatáskörét úgy határozza meg, hogy az váltói kötelezettségek elvállalására,¹¹⁾ kölcsönök felvételére¹²⁾ és perek vitelére¹³⁾ nem ter-

¹⁰⁾ Pl. bizonyos banküzletben nem foglalkoznak váltóleszámitolással; minthogy azonban a váltóleszámitolás rendszerint a banküzlet tárgya, harmadik személyek teljes joggal feltételezhetik, hogy a banküzlet meghatalmazottja leszámítolásra fel van jogosítva. Hasonló példák a birói gyakorlatból: C. 868/84. (D. Uj f. 11., 176. l.): zsákok vétele zsákkölcsönző üzletben; 68/85. (M. IV. 59. l.), 835/87. (D. Uj f. 19., 262. l.), 376/89. (P. T. 19., 84. l.), 1010/90. (P. T. 21., 25. l.), 1340/90. (P. T. 21., 163. l.), 251/96. (D. III. f. 7., 156. l.): áruknak hitelben való vásárlása; 1840/94. (D. Uj f. 38., 357. l.), 788/94. (U. o. 40., 90. l.): áruk megrendelése üzletvezető által; 602/94. (D. III. f. 1., 96. l.): rum megrendelése bor- és cognac-üzletben; 1099/88. (D. Uj f. 20., 100. l.): künlevő követeléseknek az üzleten kívül való felvétele; 1206/88. (D. Uj f. 22., 160. l.): áruk átvétele; C. 1254/91. (J. Sz. 6., 451. l.): árleengedés üzletvezető által. Ellenben nem tekintetett feljogosítva a meghatalmazott áruknak hitelre való eladására: L. I. 747/81. (D. Uj f. 1., 89. l.): C. 205/91. (P. T. 23., 13. sz.); kivéven, ha ez a keresk. forgalomban szokásos, pl. utazónál: C. 222/97. (Jogt. K. 97., 40. sz.); továbbá kezességvállalásra: C. 500/82. (D. Uj f. 3., 190. l.), 986/82. (U. o. 4., 133. l.) és egyezségek kötésére, midőn a meghatalmazás csak az áru átvételére szól: C. 214/90. (P. T. 21., 26. l.).

¹¹⁾ Váltói jogok szerzésére vagy oly váltói nyilatkozatok tételére, melyekből kötelezettség nem származik, a keresk. meghatalmazott fel van jogosítva; pl. meghatalmazási hátírat kiállítására, kötelezettség nélküli forgatásra. — A váltóval egyenlő tekintet alá esik a keresk. utalvány és kötelezőjegy, melyeket a K. T. a váltóval nagyrészbzen azonosított. V. ö. C. 269/97. (D. III. f. 10., 92. l.).

¹²⁾ Kölcsönök adására sines a keresk. meghatalmazott feljogosítva, mert a banküzletektől és hasonlóktól eltekintve, ez az üzlet folytatásával rendszerint nem jár.

¹³⁾ Ez magában foglalja a perbeli (ügyvédi) meghatalmazást is. Ellenben tőzsdebíróság kikötése, a mely az ügylet kiegészítő része, nincs kizárva: C. 803/93. (D. Uj f. 36., 234. l.), 129/96. (D. III. f. 5., 44. l.), 359/97. (D. III. f. 9., 132. l.). Ellenk. B. T. 3163/95. (Ü. L. 95., 47. sz.): mert ez oly ügyletekkel rendszerint nem jár. Hasonlóképen kiterjed a meghatalmazás perenkívüli eljárásra tartozó ügyekre, feltéve, hogy azok az üzlettel, illetve a szűkebb ügkörrel összefüggésben állanak. Pl. a zálogból való kielégítésre a K. T. 305. §. értelmében.

jed ki. Ezekre a keresk. meghatalmazott csak akkor van feljogosítva, ha a főnöktől különös felhatalmazást nyer, holott azon ügyletekhez, melyekre törvényes hatásköre kiterjed, különös meghatalmazásra nincs szüksége [K. T. id. 43. §. 2. bek.].¹⁴⁾ Vajjon a keresk. meghatalmazott jogköre kiterjed-e ingatlanok elidegenítésére és terhelésére? az iránt a K. T. kifejezetten nem rendelkezik. Minthogy azonban erre a cégvezető sincs jogositva, fel kell tételezni, hogy a törvény a keresk. meghatalmazottat ily ügyletek kötésére még kevésbé akarta feljogosítani.¹⁵⁾ Hasonlóképen nem tekinthető feljogosítottnak a keresk. meghatalmazott kereskedő-segédek és meghatalmazottak felvételére és elbocsátására.¹⁶⁾

III. Mondottuk, hogy a keresk. meghatalmazott törvényes hatásköre csak vélelmezett hatáskör, melyet a főnök szabadon korlátozhat. E korlátozásnak azonban a harmadik személyekkel való viszonyban csak úgy van hatálya, ha az nemcsak a meghatalmazott irányában, hanem egyuttal kifelé, ugyancsak harmadik személyek irányában felismerhetőleg történt. A szerződő feleknek tudomással kell bírniök a korlátozásról, vagy legalább abban a helyzetben kell lenniök, hogy kellő figyelem mellett a korlátozásról tudomást vehessenek.¹⁷⁾ Ez fenforog, ha a főnök a concret szerződő felet a korlátozásról külön értesítette,¹⁸⁾ vagy a korlátozást oly módon tette közzé, hogy az mindenkinek, a ki üzletével összeköttetésbe lép, könnyen felismerhető legyen.¹⁹⁾ A korlátozás-

¹⁴⁾ Azaz elég, ha a keresk. meghatalmazott ezen minőségére hivatkozik. Ellenben ha a törvényes hatáskörbe nem eső ügyletről van szó, erre nézve a meghatalmazás (akár *in concreto*, akár az ilyennemű ügyletekre általában) külön igazolandó. C. 1199/90. (M. IV. 44. l.), 1063/90. (J. Sz. 4., 776. l.). Egyebekben a kiterjesztett hatáskörre nézve is a keresk. meghatalmazottakra vonatkozó szabályok nyernek alkalmazást. Ugyanaz áll, mint a cégvezetőnél.

¹⁵⁾ V. ö. most kifejezetten is új német K. T. 54. §-a.

¹⁶⁾ Az azonban lehetséges, hogy a keresk. meghatalmazott a hatáskörébe eső egyes ügyleteknél helyettesíteti magát. L. alább 44. §.

¹⁷⁾ C. 835/87. (D. Uj f. 19., 262. l.), 1206/89. (U. o. 22., 160. l.), 1840/94. (U. o. 38., 357. l.), 251/96. (D. III. f. 7., 156. l.), 402/97. (U. o. 8., 202. l.).

¹⁸⁾ Szóval vagy írásban. Körözüvények: v. ö. C. id. 835/87. Az értesítés megérkezésének veszélyét azonban a főnök viseli.

¹⁹⁾ Pl. ha az üzlethelyiség ajtajára vagy az üzlethelyiségen belül szembeszökő módon figyelmeztetés tétetett ki. Ha azonban a figyelmeztetés eltávolíttatik, a főnök nem hivatkozhatik arra, hogy ez az ő tudtán és aka-

nak ily nyilvánítása nélkül a harmadik szerződő fél megbizhatik magának a meghatalmazottnak nyilatkozatában, s ha ebből, vagy a meghatalmazványból, a korlátozás ki nem tűnik, ő a törvényes hatáskörhöz tarthatja magát s a főnök kötelezve lesz, daczára hogy a meghatalmazott hatáskörét tényleg korlátozta s a meghatalmazott a korlátozás határain túllépett.²⁰⁾ A főnöknel vagy másoknál egyenesen tudakozódni a harmadik szerződő fél nem tartozik.²¹⁾ Kivétel legfeljebb oly esetben van, midőn a meghatalmazott megbizhatósága vagy a meghatalmazvány tartalmának hitelessége ellen gyanúk merülnek fel.²²⁾ De ezeknek létezését, valamint azt, hogy a harmadik szerződő fél a korlátozásról tudomással birt vagy birhatott, a főnök tartozik bizonyítani.²³⁾

39. §.

III. A kereskedői utazó.

I. A K. T. a kereskedői utazó alatt a telep helyén kívül ügyletekkel megbizott oly személyt ért, a ki a műértelemben vett keresk. meghatalmazottak fogalma alá esik, tehát valamely kereskedő mint főnök üzleti személyzetéhez tartozik.¹⁾ Csakis ezekre

ratán kívül történt. Vajjon a közzététel módja alkalmas-e arra, hogy a főnök a meghatalmazás korlátozását mindenki irányában érvényesíthesse? a körülmények szerint ítélendő meg. Hirlapi közzététel alkalmas értesítési módnak nem tekinthető feltétlenül.

²⁰⁾ C. 229/93. (D. Uj f. 36., 115. l.), id. 1840/94. és 37/900. (D. III. f. 17., 239. l.). Félreértés a meghatalmazott részéről a korlátozás tekintetében a főnök terhére megy. Hasonlóképen, ha a meghatalmazott nem közli a meghatalmazás tárgyát képező ügyletre vonatkozó részletes utasításokat. L. I. 417/77. (D. 19., 12. l.), C. 134/86. (J. 86., 99. l.), 430/87. (J. 87., 122. l.), 376/89. (P. T. 19., 54.), 1010/90. (J. 91., 2. l.), id. 251/96.

²¹⁾ Ez ellenkeznék a forgalom érdekeivel, de gyakran kersztülvihetlen is, pl. ha a főnök messze lakik s az ügylet megkötése halasztást nem tűr.

²²⁾ Pl. ha a meghatalmazványban törlések vagy vakarások vannak; a meghatalmazott más alkalommal csak mint korlátozott meghatalmazott lépett fel stb.

²³⁾ C. 68/85. (M. 59. l.) és id. 376/89.

¹⁾ Ez a K. T. 45. §. szövegezéséből, különösen a 43. és 44. §§-ra való utalásából világosan kitűnik. V. ö. C. 579/85. is (D. Uj f. 13., 144. l.), a hol egyuttal kimondatik, hogy az ily utazó azon megbizása, melynél fogva vételi ajánlatokat átvehet, nem tekinthető pusztán az ajánlatok felvételére

nézve állit fel a törvény különös szabályt, míg az oly utazók, a kik hasonló viszonyban nem állanak, nevezetesen az önálló utazó ügynökök, külön elbírálás alá esnek (l. fentebb 36. §.).

Mint. keresk. meghatalmazott a kereskedői utazó a különös keresk. meghatalmazott fogalma s ugyanazon elbírálás alá esik, mint a telep helyén eljáró különös keresk. meghatalmazott. Miként az utóbbi, ugy a kereskedői utazó is fel van jogosítva mindazon jogcselekvényekre, melyeket az olynemű ügyletek rendszerint szükségessé tesznek, minőkre fel van hatalmazva,²⁾ s ő is a főnök czégét a meghatalmazási viszony kifejezésével használhatja. E mellett azonban a K. T. a keresk. forgalom érdekében szükségesnek tartotta még közelebbről meghatározni a kereskedői utazó hatáskörét, s ebben kifejezetten némely gyakrabban előforduló oly jogcselekvényeket is megjelölni, melyeknek levezetése a keresk. meghatalmazott hatásköréből könnyen vitára szolgáltatna alkalmat,³⁾ kimondván: hogy a kereskedői utazó ezen minő-

és közlésére kiterjedtnék, hanem azoknak elfogadására is, úgy hogy tehát az ajánlatnak az utazó részéről történt elfogadása által az adásvételi ügylet az eladó és a főnök mint vevő között azonnal létrejön. L. C. 205/91. is (P. T. 23., 13. sz.). A szóban forgó kereskedői utazó az, a kit a francziák »*commis voyageur*«-nek, a németek »*eigener Reisender*«-nek neveznek. Az elnevezés azonban nem határoz. Így pl. utazó ügynök is ide tartozik, ha ügyletek kötésére van felhatalmazva. V. ö. C. 957/96. (D. III. f. 7., 191. l.). Nem értetik ellenben ilyen utazó alatt az oly keresk. meghatalmazott, a ki egyedül a telep helyén körüljárva köt ügyleteket (németül u. n. »*Stadtreisender*«).

²⁾ Az adás-vételi ügyletekkal megbízott utazó tehát a vételárt is megállapíthatja. C. 565/89. (J. Sz. 2., 16. l.). Hasonlóképen az ügylet egyéb feltételeit. Pl. kikötheti, hogy a vétel érvénye attól tétetik függővé, hogy az áruk tetszenek-e vagy nem (megtekintésre v. próbára. szóló vétel: K. T. 359. §.): C. 706/88. (Ü. L. 88., 52. sz.), B. T. 237/95. (D. III. f. 3., 318. l.); elfogadhat feltételes megrendelést: C. 1068/89. (J. Sz. 3., 340. l.); megállapíthatja a vételár fizetésének közelebbi módját, pl. hogy a vevő váltót adjon: C. 222/97. (D. III. f. 9., 221. l.) stb. A főnöknek már bejelentett ügyletre nézve azonban utólagos megállapodásokra, vételármérséklésre vagy épen felbontásra nincs jogosítva: C. 1356/90. (D. Uj f. 26., 52. l.), 871/90. (P. T. 23., 4. l.), 988/91. (D. Uj f. 29., 105. l.). Sem az áru visszavételére, még ha a főnök egyes előző esetben a visszavételt jóváhagyta. C. 1783/94. (P. T. 32., 59. l.), K. V. T. 261/98. (D. III. f. 10., 365. l.).

³⁾ A K. T. ezen eljárásából világosan következik, hogy a kereskedői utazó különleges hatásköre nem bir oly önálló rendelkezés jellegével, mely akár magára az utazóra, akár a telep helyén eljáró keresk. meghatalma-

ségében egyrészt az általa kötött adás-vevések után járó vételár felvételére és fizetési határidők engedélyezésére, másrészt főnökének külvő követeléseire beszédésére feljogosítottak tekintendő [K. T. 45. §].⁴⁾

Azon a gyakorlatban szintén sokszor felmerülő kérdés iránt: vajjon a kereskedői utazó köthet-e egyezségeket külön felhatalmazás nélkül? a K. T. kifejezetten nem nyilatkozik.⁵⁾ Ez tehát a keresk. meghatalmazottakra általában vonatkozó szabályok szerint döntendő el. Ezek értelmében kétségtelen, hogy a kereskedői utazó bíróság előtti egyezségeket nem köthet, tekintve hogy a K. T. a perek vitelét a keresk. meghatalmazott hatásköréből határozottan kivonta. Ellenben abból, hogy a keresk. meghatalmazott perenkivüli jogcselekvényekre fel van jogosítva, következik, hogy bíróságon kivüli egyezségeket a kereskedői utazó köthet. Minthogy azonban a keresk. meghatalmazott általában csak oly jogcselekvényekre van felhatalmazva, melyeket a hatáskörébe utasított ügyletek rendszerint szükségessé tesznek: a kereskedői utazó egyezségeket is csak ezen feltétel mellett köthet,⁶⁾ de ez esetben oly ügyletekből eredő követelésekre nézve is, melyeket nem ő kötött.⁷⁾

zottra nézve a *contrario* érvelésre jogosítana, hanem egyszerűen magyarázati szabály. A mi a keresk. utazó hatáskörében kifejezetten nincs említve, arra nézve mindig a keresk. meghatalmazott hatáskörére általában kell visszamenni. L. ennek alkalmazását mindjárt alább az egyezségkötés kérdésénél.

*) A fizetési határidők engedélyezése épúgy csak az utazó által kötött adás-vevésekre vonatkozik, mint a vételár felvétele: C. 1357/90. (D. Uj f. 26., 149. l. és 27., 27. l.). Ellenben a külvő követelések beszédésére nézve (u. n. *incasso*-meghatalmazás) közömbös, vajjon a követelés alapját képező ügylet ugyanazon vagy más utazó, esetleg közvetlenül a főnök által kötött-e? Másrészt a fizetési határidők engedélyezése úgy az ügylet megkötésekor történt hitelezést: v. ö. id. C. 565/89., 222/97. (D. III. f. 9., 221. l.), mint a később engedett halasztást jelenti. Perindítás után azonban az utazó haladékokat csak külön meghatalmazás alapján adhat. B. T. 4404/83. (M. 55. l.)

5) Eltekintve a fizetési határidők engedélyezéséből folyó halasztástól, mely szintén egyezség jellegével bír. A *Tervezet* 50. cz. a kereskedői utazót a főnök külvő követeléseire egyezségekre kötésére kifejezetten felhatalmazta. Az *Értekeztet* azonban ezt törölte, a nélkül, hogy a kérdésbe jobban belement volna. (V. ö. Jegyzők. 52. s k. l.)

6) Általában tehát bíróságon kivüli egyezségekre is csak külön felhatalmazás esetén van jogosítva. K. V. T. 361/98. (D. III. f. 10., 365. l.).

7) Egészen elengedni azonban a követelést külön felhatalmazás nélkül nincs jogosítva. C. 42/91. (K. J. T. 1., 21. l.), 1199/91. (D. Uj f. 30., 169. l.).

II. Valamint a keresk. meghatalmazott hatásköre általában, úgy a kereskedői utazó hatásköre is csak a főnök vélelmezett akaratán alapul, s azért a főnök által szintén tetszés szerint korlátozható s a korlátozás hatályosságára nézve harmadik személyek irányában is ugyanaz áll, mint a keresk. meghatalmazottnál általában.⁸⁾ Ezen kívül létezik törvényes korlátozás is, a mennyiben az 1900: XXV. t.-cz. szerint megrendelések gyűjtése végett a kereskedő vagy iparos lakhelyén kívül csak oly iparosok vagy kereskedők kereshetők fel, kik üzletkörükben az illető áru eladásával vagy felhasználásával foglalkoznak⁹⁾ s másnál történt megrendelés nemcsak az iparhatóság által büntetendő kihágást képez,¹⁰⁾ hanem a megrendelővel szemben magánjogilag is hatálytalan.¹¹⁾

40. §.

IV. A vélelmezett kereskedelmi meghatalmazottak.

I. A K. T. a keresk. meghatalmazottak hatáskörét részint feltétlen, részint szerződéspótló módon meghatározván: ezzel a keresk. forgalom biztonsága kétségekívül nagy mérvben van előmozdítva, a közönség felmentetvén attól, hogy a meghatalmazott

⁸⁾ Az a kifogás, hogy az utazó a vételár felvételére nem volt feljogosítva, csak a vevőhöz intézett külön értesítés esetén vehető figyelembe. A számlában foglalt oly általános figyelmeztetés, hogy a fizetés csak az eladónak vagy írásbeli megbízottjának teljesíthető, nem elégséges. L. I. 517/77. (D. 19., 10. l.); C. id. 1199/91.

⁹⁾ Az Ipart. (1884: XVII. tcz.) 50. §-a szerint a megrendelések gyűjtése teljesen szabad volt. De a törvényhozás a szabadságot különösen a vidéki kereskedők és iparosok érdekében korlátozandónak találta. Az 1900: XXV. tcz. azonban maga is kiveszi a közvetlenül az iparoshoz, vagy kereskedőhöz intézett egyes megrendeléseknek átvételét vagy teljesítését (1. §. 2. bek.), valamint általában az irodalmi és művészeti termékek megrendelésének gyűjtését (2. §.). Azonkívül a kereskedelmi miniszter fel van hatalmazva rendeletileg kivételeket tenni (3. §.).

¹⁰⁾ A büntetés egy hónapig terjedhető elzárás és 20—600 korona pénz-büntetés; ismétlés esetén eltiltás egy évre az illető megrendelések megengedett gyűjtésétől is (id. t. 4. §.).

¹¹⁾ Id. t. 4. §. 2. bek. Csak a megrendelővel, nem a kereskedő vagy iparossal szemben, a kinél a megrendelés történt. Vagyis a megrendelő az ügylet teljesítését megtagadhatja, sőt a már megtörtént teljesítést visszakövetelheti; ellenben a kereskedő a teljesítésre kényszeríthető, a midőn azonban természetesen a megrendelő is tartozik kötelezettségének eleget tenni.

hatásköre iránt körülményesen tudakozódják. E mellett azonban még mindig fenmarad a közönség abbeli tudakozási kötelessége, vajjon az, ki mint keresk. meghatalmazott fellép, csakugyan fel van-e hatalmazva? A törvénynek a keresk. meghatalmazottak hatáskörére vonatkozó intézkedései épen csak azon feltétel alatt foglalnak helyet, ha kétségtelen, hogy valóban keresk. meghatalmazottal van dolguk. Azonban erről meggyőződést szerezni gyakran igen nehéz, azon felül pedig a keresk. forgalom gyors menetében tetemesen feltartóztatnatnék, ha a meghatalmazás fenforgása iránt minden egyes esetben tudakozódni kellene. A K. T. ez okból még egy lépéssel tovább ment s a forgalom biztonságát még fokozottabb mérvben mozditotta elő az által, hogy bizonyos esetekben az iránt is állit fel vélelmet, hogy egyáltalában meghatalmazás fenforog. Ezekben az esetekben tehát a közönség nemcsak annak vizsgálatától van felmentve, hogy minő terjedelmű a főnök helyett eljáró személy meghatalmazási hatásköre, hanem egyuttal annak vizsgálatától is, vajjon az illető valóban keresk. meghatalmazott-e? A K. T. által felállitott ezen vélelmek alapján vélelmezett keresk. meghatalmazottakról beszélhetünk.

II. A K. T. két ily vélelmezett keresk. meghatalmazottat ismer, a kiknek egyuttal hatáskörét is megállapítja, mely azonban szintén csak a főnök vélelmezett akaratán alapul. Tehát vélelmezett meghatalmazottak vélelmezett hatáskörrel.

1. Az első az, ki boltban, nyílt áru- vagy raktárban¹⁾ alkalmazva van. Ez feljogosítottnak tekintetik oly eladások és átvételek eszközzésére, nemkülönben oly fizetések átvételére, melyek a hasonló természetű és terjedelmű boltban, nyílt áru- vagy raktárban rendesen történni szoktak [K. T. 47. §.]²⁾ Mérvadó e tekin-

¹⁾ Ezekkel egyenlő tekintet alá esik pl. valamely pénz- vagy más intézet üzleti helyisége. De nem az irodahelyiség (*Comptoir*), ha ez nem szolgál ügyletkötésre.

²⁾ A törvény szövege nem hagy kétséget az iránt, hogy a vélelem csak magában a helyiségben történő eladásokra és átvételekre vonatkozik, bár előbbi esetleg levelezés útján is: C. 525/92. (D. Uj f. 31., 289. l.). A helyiségen kívül arra általában véve nincs vélelmezett jogosultság s a fizetés felvételére is csak a K. T. 48. §-ában kimondott második vélelem értelmében, vagyis az áru és nyugtatott számla átadása mellett. V. ö. *Értekeztet* jk. 55. l. és L. I. 2359/81. (M. IV. 57. l.). Másként áll a dolog nem vélelmezett,

tetben a keresk. szokás; az ellenben nem jön figyelembe, vajjon valamely meghatározott eladás vagy átvétel az illető üzletben szokásos, kivén, ha a harmadik szerződő fél ez iránt tudomással bir vagy birhatott.³⁾ Vajjon valaki a nevezett helyiségekben tényleg alkalmazva van-e? a körülményekből ítélendő meg, a nélkül, hogy a harmadik szerződő fél, gyanu esetét kivéve, egyenesen tudakozódni tartoznék.⁴⁾ Az alkalmazott közelebbi viszonya a főnökhöz szintén nem jön tekintetbe.⁵⁾

2. A második vélelmezett keresk. meghatalmazott az, ki árukat nyugtatott (saldirozott) számla mellett hoz a vevőhöz. Az ilyen felhatalmazottnak tekintetik a számlában kitett vételár elfogadására [K. T. 48. §.]. Ily személynek tehát bátran lehet fizetni. Nem terjed ki ellenben a meghatalmazási vélelem oly esetre, midőn valaki nyugtatott számlát áruk nélkül,⁶⁾ vagy árut nyugtatott számla nélkül hoz. Az ennek kezeihez történt fizetés daczára a főnök a vételárt, ha azt tényleg meg nem kapta, újból követelheti. Mindenesetre feltételeztetik továbbá, hogy a számla

hanem valóságos keresk. meghatalmazottnál, ha nem is utazó. V. ö. C. 1099/88. (D. Uj f. 20., 100. l.).

³⁾ Ez áll nevezetesen a hitelre történő eladásokról is. A mennyiben azonban a hitelezés meg is van engedve, az csak a rendszerint előforduló ügyleteknek megfelelő összeg erejéig terjedhet.

⁴⁾ Ha valaki bejön a boltba s ott lát egy embert, a ki a vevőközönseget kiszolgálja, ő felteheti, hogy az illető a boltban alkalmazva van. Hová jutnánk a gyakorlati életben, ha mindig előbb tudakozódni tartoznánk, vajjon az, a kit egy boltban oly helyzetben találunk, hogy alkalmazottsága feltehető, csakugyan alkalmazva van-e?

⁵⁾ E tekintetben ugyanaz áll, mint a keresk. meghatalmazottnál általában. Az alkalmazottság nem tételezi fel sem a szolgálati viszonyt, sem az állandóságot. Az illető lehet pl. a kereskedő hozzátartozója, vagy csak ideiglenesen, kiegészítőképen felfogadva.

⁶⁾ E korlátozás nem felel meg a forgalom szükségletének, a mint hogy a német K. T. azt nem is állítja fel, hanem a nyugtát egymagában is elégségesnek tartja a pénzátvétel jogosultságának megállapítására (296. cz.). L. német polg. törv. 370. §. is. Legjobban bizonyítja ezt a majdnem általánosan követett ellenkező gyakorlat. V. ö. alább. E mellett a pénzbeszedés nem csupán adás-vételi ügyletekre vonatkozik, pl. kölcsönök behajtása, bérösszegek felvétele, biztosítási díjak beszedése stb. A magy. ált. polg. tvkv. tervezete (I. szöveg) 1283. §-a is átvette a német K. T. és polg. t. rendelkezését. — Valóságos meghatalmazottra, in specie utazóra, a korlátozás époly kevésbé vonatkozik, mint az első vélelemben foglalt korlátozás. L. fentebb 2. j.

valódi legyen, azaz vagy a főnöktől, vagy a kiállításra jogosított meghatalmazottól származzék.⁷⁾ Ha a számla meg van hamisítva, az arra teljesített fizetés a fizető kárára megy, még ha az árukkal együtt adatott volna át.⁸⁾

III. Minthogy az említett személyek csak vélelmezett meghatalmazottak vélelmezett hatáskörrel, mi sem áll utjában annak, hogy a főnök azoknak meghatalmazását kizárja vagy korlátozza. A kizárásnak azonban, éppúgy mint a korlátozásnak s éppúgy mint a törvényes hatáskör korlátozásának általában (l. fentebb 38. §.), harmadik személyek irányában felismerhetőleg kell történnie.⁹⁾ Másfelől a főnök a vélelmezett meghatalmazott hatáskörét ki is terjesztheti. A kiterjesztés vonatkozhatik különösen arra, hogy olyan személy is fel legyen jogosítva a vételár elfogadására, a ki áru nélkül hoz nyugtatott számlát. Nem is kell, hogy e kiterjesztés kifejezett legyen; történhetik hallgatag is s tartalmaztat magában abban, hogy a főnök nyugtatott számlát küld az adóshoz; így nevézetesen oly esetben, midőn ez az illető üzletben vagy az üzlet helyén szokásos.¹⁰⁾

41. §.

A kereskedelmi meghatalmazottak által kötött ügyletek jogi hatásai.

I. A meghatalmazás lényegében fekszik, hogy a meghatalmazott az ügyletet nem saját, hanem a meghatalmazó nevében köti. Saját nevében a meghatalmazott mint ilyen az ügyletet nem is kötheti meg, mert akkor nem mint meghatalmazott, hanem mint bizományos járna el. Ez áll a cégvezetőről és keresk. meg-

⁷⁾ V. ö. a váltóhamisítás hasonló esetére C. 1454/89. (P. T. 20., 33. l.). A számla kiállítására maga az is fel lehet jogosítva, a ki hozza.

⁸⁾ L. I. 525/79. (D. 24., 19. l.). A hamisítás, illetve csalás veszélyét mindig az viseli, a ki ellen irányozva van, s nem létezik jogszabály, mely szerint a főnök az alkalmazottjai által önállóan, vagyis nem a szolgálat közvetlen teljesítésében, hanem legfeljebb csak annak alkalmából elkövetett vétségekért felelős volna. V. ö. a köv. §-t. Idegen ember által elkövetett csalás, illetve hamisítás esetén épen nem lehet kétség.

⁹⁾ Az üzlethelyiség külön részén alkalmazott ily felírás: »pénztár«. »Cassa«, elégséges figyelmeztetés arra, hogy a fizetés csak ott történhetik.

¹⁰⁾ Itt természetesen csak tényleges szokásról van szó, jogszokás nem jöhetvén ellentétbe a törvénnyel. V. ö. fentebb 8. §.

hatalmazottról is. Ők fel lehetnek ugyan jogosítva arra, hogy egyes esetekben az ügyletet saját nevükben kössék meg, de ilyenkor tulajdonképeni minőségüktől eltérnek.¹⁾

A meghatalmazó, a főnök, nevében ügyletet kötni azonban nem jelenti azt, mintha a főnök nevének vagy czégének használata az ügylet lényeges alaki kellékét képezné.²⁾ Az nem jelent mást, mint hogy az ügylet a főnök és nem a meghatalmazott ügylete, hogy a főnök és nem a meghatalmazott a szerződő fél. Épen azért az ügylet akkor is a főnök nevében van megkötve, ha az ő neve, illetve czége kifejezetten nem használtatik, hanem csak a fenforgó körülményekből, a szerződők akaratából³⁾ tűnik ki, hogy a meghatalmazott az ügyletet nem saját, hanem a főnök részére kötötte [K. T. 49. §. 2. bek.];⁴⁾ sőt az ügylet a körül-

¹⁾ Ez épen olyan, mint ha megfordítva a bizományos kivételesen a megbízó nevében köti meg az ügyletet. V. ö. K. T. 368. §. 3. bek. és alább 157. §.

²⁾ Kivétel van oly ügyleteknél, melyeknél a kötelezett fél név- vagy czégaláírása lényeges; pl. váltóknál, telekkönyvi okiratoknál, perbeli meghatalmazásoknál stb. Váltónál is lehetséges azonban, hogy pl. a meghatalmazott rendelvénysként való megjelölése alapján a főnök lép fel. V. ö. C. 325/89. (D. Uj f. 24., 34. l.).

³⁾ Nemcsak a meghatalmazott, hanem a másik szerződő fél akaratából is. C. 1187/87. (J. 87., 70. l.). Ha egyedül a meghatalmazott akarata irányul a főnökre, a másik féllel ellenben a meghatalmazottra, akkor az ügylet létre sem jön, mert nincs akaratlálkozás a személyre nézve.

⁴⁾ Ugyanez van kimondva a keresk. társaságok képviselőire nézve a K. T. 90. és 188. §§-ban. Ha azonban a harmadik a főnököt beperli, már a keresetben kell kimutatnia, hogy minő alapon van feljogosítva az ügyletet a főnök nevében kötöttnek tekinteni. Ez a kereseti alaphoz tartozik s a főnök ellenkező állítása nem kifogás, hanem tagadás, következőleg a bizonyítási teher is nem reá, hanem a harmadikra hárul. Ez szükségképen következik abból, hogy a szerződő fél személye az ügylet lényeges eleme s hogy az az ügylet, mely a főnök nevében kötött, egészen más ügylet, más jogi következményekkel, mint az, melyet a meghatalmazott saját nevében kötött. V. ö. analog esetben C. 1474/90. (D. Uj f. 26., 130. l.): Hasonlóképen a felperes főnök tartozik bizonyítani, hogy a más által kötött ügylet az ő nevében kötött. C. 1327/95. (P. T. 33., 172. l.). Nem áll másként a dolog akkor sem, ha épen a szerződést megkötő személy pereltetik s ez állítja, hogy az ügylet más nevében kötött. Ez esetben is a bizonyítás arra nézve, hogy a szerződés alperessel kötött, felperest terheli — v. ö. C. 4233/90. (D. Uj f. 25., 157. l.) és 382/90. (U. o. 27., 224. l.); — de ha ő ezt kimutatta, akkor ő eleget tett bizonyítási kötelezettségének s nem tartozik azt is bizonyítani, hogy az ügylet nem más nevében kötött. Ez,

ményekhez képest még akkor is a főnök nevében kötöttek tekintetű, ha a meghatalmazott kifejezetten csak saját nevét használta.⁵⁾

Minthogy pedig a főnök nevében kötött ügylet annyit jelent, hogy a főnök a szerződő fél: ezzel egyuttal ki van mondva, hogy az ügyletből eredő jogok és kötelezettségek közvetlenül a főnök személyében állapíttatnak meg,⁶⁾ hogy a cégvezető, illetve keresk. meghatalmazott és a harmadik szerződő fél között a megkötött ügyletből sem jogok, sem kötelezettségek nem keletkeznek [id. §. 1. és 3. bek.].⁷⁾ A meghatalmazott tulajdonképen nem más, mint a főnök ügyletkötési eszköze, semleges közeg, a ki által és a kin keresztül a főnök szerződési akarátát érvényesíti. Látszólag ugyan a meghatalmazott saját akarátával köti meg az ügyletet,⁸⁾ mélyebben tekintve azonban nem a meghatalmazott akarata az, mely az ügyletet létrehozza, hanem a főnök akarata, a mint az a meghatalmazásban nyilvánul; ⁹⁾ a miből önként következik, hogy a megha-

mint ellenbizonyítás, alperes feladata. V. ö. C. 5502/95. (P. T. 32., 144. l.). Némelyek alperes ezen állítását kifogásnak tekintik s ez alapon kötelezik a bizonyításra. L. C. 910/83. is. (D. Uj f. 9., 28. l.). De e felfogás ellenkezik a jogügylet lényegével, elvben lehetónek tüntetvén fel azt, hogy az ügylet más ellen érvényesíttessék, mint a ki annak alanya.

⁵⁾ V. ö. C. 257/82. (D. Uj f. 2., 37. l.), 339/89. (D. Uj f. 24., 18. l.). Ez áll különösen akkor, ha a meghatalmazottal szerződött harmadik személyek meghatalmazotti minőségéről tudomással bírtak; ily esetben az ügyletről kiállított okiratok a kiállítók beleegyezése nélkül is kitölthetők a főnök cégével: C. 454/99. (D. III. f. 17., 114. l.).

⁶⁾ Ez nemcsak kötelmi, hanem dologi jogügyleteknél is áll. Így nevezetesen az átadás (*traditio*), mely a meghatalmazott kezeihez történik, közvetlenül a főnök részére eredményezi a birtok és tulajdon átmenetét, és pedig az előadottak értelmében akkor is, ha a meghatalmazott nem fejezte ki határozottan, hogy a dolgot a főnök részére veszi át. V. ö. pénzátvételre nézve: C. 1454/89. (D. Uj f. 26., 195. l.).

⁷⁾ Ez a nem egészen helyesen u. n. szabad vagy közvetlen képviselő elve, mely ellentétben a római joggal, hol a képviselő rendszerint csak önmagát kötelezte és jogosította közvetlenül, mai napság az általános magánjog terén is mindenütt el van fogadva. V. ö. osztr. p. t. 1017. §. Ki van az mondva még a keresk. társaságok képviselőire, valamint a nem-tulajdonképeni keresk. meghatalmazottakra nézve: K. T. 90., 188., 290. §.

⁸⁾ Ebben különbözik a meghatalmazott a pusztá akaratközvetítőtől (*muntius*, alkusz), a ki egyáltalában nem vesz részt magában az ügylet megkötésében, hanem ezt csak előkészíti.

⁹⁾ Ez nyilvánvaló akkor, ha részletes meghatalmazás adatik, a midőn a meghatalmazott csak a meghatalmazásban foglaltak ismétlésére szorítkozik.

talmazott a főnököt épen csak addig kötelezheti, a meddig törvényes vagy szerződéses meghatalmazási köre terjed.

II. Abból, hogy a főnök s nem a meghatalmazott akarata az, mely az ügyletet létrehozza, s hogy az ügyletből csakis a főnök lesz jogosítva és kötelezve, következik továbbá, hogy mindazok a feltételek, melyek szükségesek ahhoz, hogy valamely akarat jogilag elismertessék: a főnök s nem a meghatalmazott személyében kell hogy fenforogjanak. Ez áll mindenekelőtt az ügylet létrejöttéhez szükséges jog- és cselekvési képességről.¹⁰⁾ A cégvezető vagy keresk. meghatalmazott tehát akkor is kötelezi a főnököt, ha kiskorú vagy gondnokság alatt áll, a nélkül, hogy az ő eljárásuk hatálya az atya, gyám vagy gondnok hozzájárulásától volna feltételezve;¹¹⁾ miglen, ha a főnök áll atyai hatalom, gyám-ság vagy gondnokság alatt, az ügylet csakis az atya, gyám vagy gondnok akaratával jöhet létre.¹²⁾ De nem kevésbbé a főnök s nem a meghatalmazott személye irányadó az oly körülmények tekintetében, melyek a bár szabályszerűen kijelentett akarat hatályát kizárják. Így nevezetesen a meghatalmazott által kötött ügyletnél előforduló tévedés, kényszer és csalás esetén. Ha ezek az akaratkorlátozó tények a főnök személyében forognak fenn, azok az általános magánjog határai között feltétlenül érvényesíthetők.¹³⁾ Ellenben ha a meghatalmazott az, a ki tévedett, kény-

De nem kevésbbé áll az ügylet részleteire ki nem terjedő meghatalmazásnál; mert ennél is a meghatalmazó azt jelenti ki, hogy a mit a meghatalmazott tesz, az az ő (a meghatalmazó) akaratának felel meg. A részletezés a meghatalmazott által csak olyan, mint ha pl. adásvételi szerződésnél a vételár megállapítása harmadik személyre bízatik.

¹⁰⁾ V. ö. osztr. p. t. 1018. §., C. 218/85. (D. Uj f. 12., 46. l.), 20/88. (U. o. 21., 46. l.). Áll különösen a váltóképességről is. V. ö. Szerző id. m. 17. §.

¹¹⁾ V. ö. C. 1016/98. (D. III. f. 14., 137. l.). Mindenesetre feltételeztetik azonban, hogy természetes akaratképességük legyen. 12, illetve az osztr. polg. tvk. szerint 7 éven alóli gyermek vagy elmebeteg nem köthet jogügyletet más nevében, mert náluk igazi akaratról egyáltalában nem lehet beszélni. V. ö. osztr. p. t. 865. §., C. 8054/93. (D. Uj f. 35., 281. l.).

¹²⁾ Az atya, gyám vagy gondnok akaratnyilvánítása azonban nem szükséges minden egyes esetben, hanem befoglaltatik a cégvezető vagy meghatalmazott kirendelésében.

¹³⁾ Ha tehát a főnök pl. X lovat akarja venni, tévedésből azonban Y ló megvételére ad meghatalmazást s a meghatalmazott csakugyan Y lovat veszi az üzlet a tévedésnek az uralkodó magánjogi elmélet szerinti hatásai értelmében semmis. Másként az osztrák p. t. szerint, mely a tévedést csak

szerítve lett vagy megcsalatott, akkor oly esetben, midőn az ügylet mégis a főnök akaratának megfelel, e körülmények nem jönnek tekintetbe.¹⁴⁾ A mennyiben azonban ily eltérés a meghatalmazott és a főnök akarata között nem igazolható, minthogy a meghatalmazott csak mint a főnök közege jár el, az ő eljárása tehát voltaképen a főnök eljárása: a meghatalmazott személyében előforduló akaratkorlátozó körülmények épúgy hatnak, mintha azok közvetlenül a főnök személyében fordulnának elő.¹⁵⁾ Ugyanazon ökből a harmadik szerződő fél is érvényesítheti a főnök ellen azt a kényszert vagy csalást, melyet a meghatalmazott az ügylet megkötésénél elkövetett. Általában a főnök a meghatalmazottnak az ügylet megkötése és hasonlóképen teljesítése körüli eljárásáért felelős,¹⁶⁾ még ha az utóbbi gonosz szándékot (*dolus*), vagy vétkes mulasztást (*culpa*) nem tanúsított is,¹⁷⁾ avagy csak arról van szó, hogy a meghatalmazott valamely az ügyletre befo-

annyiban veszi tekintetbe, a mennyiben azt az ellenfél előidézte, vagy legalább a körülményekből nyilván kivehette. V. ö. 871. és 876. §§.

¹⁴⁾ Ha tehát a főnök X lovat akarja venni, a meghatalmazott pedig azt hiszi, hogy neki Y lovat kellene vennie, tévedésből azonban mégis X lovat veszi, az ügylet érvényes.

¹⁵⁾ V. ö. pl. C. 413/90. (D. Uj f. 27., 216. l.). Többnyire ugyan abból indulnak ki, hogy a meghatalmazó azért hivatkozhatik a meghatalmazott tévedésére stb., mert az akarat valósága és szabadsága általában a meghatalmazott személyéből ítélendő meg. De ezzel nem igen egyeztethető össze, hogy az ügylet érvényesnek ismertetik el, ha az a tévedés stb. daczára a főnök akaratának megfelel. Épen ez bizonyítja, hogy elvileg nem a meghatalmazott, hanem a főnök akaratára kell nézni.

¹⁶⁾ V. ö. C. 1454/89. (id. 6. jegyz.). A helyettesekért való felelősség fontos és nehéz kérdésére nézve általában l. főleg *Goldschmidt Zeitschrift für das ges. Handelsrecht*, 16. köt. 287. s k. l., és átnézetileg *System des H.-R.* 4. kiad., 115. l. Az újabb törvényhozások a felelősség minél nagyobb kiterjesztésére törekszenek. Így különösen a francia jog, mely a lehető legtágabb mérvű felelősséget állapítja meg. V. ö. *Code civil* 1384. cz., mely szerint a gazdák és megbízók, tekintet nélkül szerződési viszonyra, minden kárért felelősek, melyet cselédjeik, illetve megbízottjaik alkalmazási körükben elkövetnek. A svájci köt. jog 115. §. és a német polg. t. 278. §. ezt csak a szerződési viszonyban mondja ki.

¹⁷⁾ Többrendbeli alkalmazás a birói gyakorlatban. V. ö. C. 257/82. (D. Uj f. 2., 37.): hamis bevallás árufeladásnál; 213/83. (U. o. 5., 276. l.): bizt. ügynök csalása a kárfizetés körül; 5311/86. (U. o. 14., 37. l.): részvénytársaság alkalmazottjai részéről a kellő ellenőrzés elmulasztásából eredő kár megtérítése; 138/90. (J. 90., 162. l.): cégvezető mulasztása.

lyással bíró tényről tudomással birt.¹⁸⁾ Csak a mennyiben nem jogi értelemben vett képviselőről, hanem pusztán tényleges cselekvényekben való helyettesítésről van szó, nem létezik általános felelősség a helyettes eljárásáért. Ily helyettesítésnél a főnök a vele a kérdéses cselekvény iránt szerződő fél irányában (*ex contractu*) vagy csak bizonyos feltételek mellett,¹⁹⁾ vagy feltétlenül csupán némely kivételes esetekben²⁰⁾ felelős s ekkor is csak annyiban, a mennyiben a helyettes vétsége az illető cselekvény végrehajtásával összefüggésben áll, tehát nem a helyettesnek azon kívül elkövetett vétségeiért.²¹⁾ Erről csak akkor lehet szó, ha a főnök a helyettes szerződésen kívüli vétségeiért (*ex delicto*) is felelős, a mi azonban még szűkebb körben van elismerve²²⁾ és

¹⁸⁾ Ha tehát pl. az átvett áru hiányát ismerte, a főnök nem léphet fel később az áru hiányossága alapján, habár neki nem is volt tudomása róla. V. ö. L. 51. pr. D. de aedilicio edicto 21., 2., német p. t. 166. §.

¹⁹⁾ Így nevezetesen: a) ha magát a főnököt vétkesség terheli a helyettes megválasztásánál, felügyeleténél, utasításánál (*culpa in eligendo, inspiciendo, instruendo*); v. ö. C. 5889/90. (D. Uj f. 27., 108. l.), osztrák p. t. 1010., 1161., 1315. §§.; b) ha a helyettesítés szükség nélkül vagy kikötés ellenére történt, osztr. p. t. 1010., 1161. §§.; c) ha a főnök a felelősséget elvállalta, a mi kereskedők és iparosok által történt helyettesítésnél a közfelfogás szerint hallgatag is felveendő. V. ö. a köv. jegyzetben id. hat. is. Tovább megy C. 5050/90. (D. Uj f. 26., 154. l.), midőn egész általánosságban kimondja, hogy a gazda szolgájának minden oly cselekvényeiért vagy mulasztásaiért felelős, melyek a szolgálat teljesítése közben fordulnak elő. L. C. 180/95. is (P. T. 30., 163. l.).

²⁰⁾ Így feltétlenül felelősek embereik vétségeiért: a vendéglősök, fuvarosok és a közraktarak. V. ö. osztr. p. t. 1316. §., K. T. 402., 437. §§. és C. 387/88. (D. Uj f. 22., 114. l.), 1001/90. (P. T. 23., 44. l.): pinczér által átvett ruha megőrzése körüli mulasztás esetében.

²¹⁾ Pl. a helyettes eljárása közben vagy épen a megbízás teljesítésén kívül lopott. V. ö. C. 936/87. (D. Uj f. 17., 112. l.): cseléd által elkövetett kárért való felelősség.

²²⁾ Ide tartozik az *actio de effusis vel ejectis* (osztr. p. t. 1318. §.); továbbá a vasutak felelőssége az 1874: XVIII. tcz. értelmében, mely azonban a lóvaspályákra, mint a melyek a közönséges kocsiktól lényegileg csak az által különböznek, hogy a kocsik sineken járnak, nem alkalmazható; ugyancsak a tengerjogban a hajóvállalkozó felelőssége a hajószemélyzet vétségeiért. Ily különös esetektől eltekintve a felelősség szerződésen kívül csak akkor foglal helyet, ha a főnököt mulasztás terheli az alkalmazott megválasztásában, nem győződött meg arról, vajjon az illető feladatának teljesítésére alkalmas-e? V. ö. osztr. p. t. 1315. §., C. 517/92. (D. Uj f. 32., 251. l.), 5774/95. (D. III. f. 3., 246. l.).

sohasem terjedhet ki oly cselekvényekre, melyeket a helyettes ebbeli minőségétől egészen függetlenül követett el.²³⁾

42. §.

Az álképviselő.

I. Említettük, hogy a meghatalmazott a főnököt csakis meghatalmazási körén belül kötelezheti. Mihelyt a meghatalmazott hatáskörének túllépésével¹⁾ köt ügyletet, vagy valaki magát meghatalmazottnak kiadja, a nélkül, hogy egyáltalában meghatalmazása volna: hiányzik az az akarat, mely az ügyletet létrehozza, a főnök tehát a megkötött ügyletből sem jogosítva, sem kötelezve nem lesz. Kivétel van, ha a főnök az ilyen u. n. álképviselő, álmeghatalmazott (*falsus procurator*) által kötött ügyletet utólag jóváhagyja (*ratihabitio*), a jóváhagyás az előzetesen adott meghatalmazással egyenlő lévén.²⁾ Mindez áll különösen, ha valaki mint cégvezető vagy keresk. meghatalmazott valamely keresk. ügyletet köt a nélkül, hogy cégvezetői jogosítvánnyal, illetve keresk. meghatalmazással birna, vagy pedig a keresk. meghatalmazott az ügylet megkötésénél meghatalmazása határain tulmegy.³⁾

²³⁾ Pl. az alkalmazott szolgálaton kívül rablást vagy gyilkosságot követ el.

¹⁾ A túllépés lehet nemcsak minőségi, hanem mennyiségi is, t. i. a meghatalmazott túlmegy azon a mennyiségen (áron), mely részére elő lett írva. Ha azonban az ügylet osztható, az a meghatalmazásban foglalt mennyiség határáig a főnökre nézve érvényes. Az ügylet nem *contra mandatum*, hanem csak *praeter mandatum* van kötve.

²⁾ »*Ratihabitio mandato comparatur.*« L. 12. §. 4. D. de sol. 46., 3.; l. 60. D. de reg. juris 50., 17. A jóváhagyásnak egyuttal visszaható ereje van, azaz az ügylet a jóváhagyóra nézve a megkötés időpontjától fogva hatályos. A főnök joga az ügyletet jóváhagyni feltétlen; a harmadik szerződő fél nem mondhat ellen, mert hisz az ő akarata arra irányult épen, hogy a főnökkel kössé meg az ügyletet. Ezt még akkor is fel kell venni, ha a főnök pl. a jóváhagyás előtt fizetéseképtelenné válik. A jóváhagyás hallgatagos is lehet, azaz a körülményekből következtethető. V. ö. C. oct. 28/89. (J. Sz. 2., 83. l.).

³⁾ Hogy itt, épen úgy mint a K. T. 52. §-ában, csak a keresk. meghatalmazottnál említetik a hatáskör túllépése, a cégvezetőnél pedig nem: annak magyarázatára nem elégséges ugyan, ha azt mondjuk, hogy »a cégvezetőnek jogköre korlátozást nem tűr és így a cégvezető meghatalmazási körét át sem lépheti« (Értekezl. jk. 58. l.), mert hisz a cégvezető hatásköre ki is terjeszthető s a kiterjesztésben kétségekivül foglaltathatnak kor-

Más kérdés: vajjon az ügylet magára az álképviselőre nézve nem jön-e létre? A jogász logika elvei szerint erre szintén tagadólag kell felelni, tekintve hogy az álképviselő nem saját nevében cselekedett, az ügyletet és annak következményeit nem magára nézve akarta létrehozni, s a harmadik szerződő fél akarata sem irányult arra, hogy az ügylet az álképviselő személyében keletkezzék. Mindazonáltal a dolog természetében rejlik, hogy az ügylet létre nem jöttének tényében nem lehet megnyugodni. Nem lehet különösen akkor, ha a harmadik szerződő fél az ügylet meggyűlölése miatt kárt szenved; ⁴⁾ a midőn teljesen jogos és méltányos, hogy ezt a kárt az viselje, a ki annak bekövetkezését okozta, azaz az álképviselő. E tekintetben egészen közömbös, vajjon az álképviselőt vétkesség terheli-e, avagy jogosítványai iránt menthető tévedésben volt? A tárgyilagos tény, hogy az álképviselő valóságos meghatalmazottnak adta ki magát s ez által a vele szerződő félnek kárt okozott, elégséges az ő felelősségének megállapítására, általános jogszabály lévén, hogy szerződéskötésnél mindegyik fél felelős azon nyilatkozatainak következményeiért, melyekre az ellenfél bizalmát a szerződés létrejötte iránt jogosan alapította.⁵⁾

II. A harmadik szerződő félnek az a joga, hogy ő az álképviselőtől az ügylet létrejöttének hiánya miatt kártérítést követel-

latozások is. Minthogy azonban a kiterjesztett hatáskör csak nemkeresk. ügyletekre vonatkozik, a K. T. 52. §-a pedig csak keresk. ügyletekre nézve intézkedik: a szövegezés mégis helyes. Hogy minő elbírálás alá veendő nemkeresk. ügyletnek álcázó vezető vagy keresk. meghatalmazott általi megkötése: az általános magánjog szerint ítélendő meg. Nemtulajdonképeni keresk. meghatalmazott által meghatalmazás nélkül kötött keresk. ügylet következményeire nézve ellenben a K. T. id. §-a szintén alkalmazandó. V. ö. alább 128. §.

⁴⁾ Pl. a harmadik szerződő fél bizván az ügylet létrejöttében, a maga részéről leendő teljesítés végett már kötelezett, vagy a megkötött ügylet alapján új ügyleteket kötött.

⁵⁾ Vannak ugyan (így nevezetesen *Laband*, Zeitschr. f. d. ges. H.-R. 10. köt.), a kik az álképviselő felelősségét menthető tévedés esetén kizárják azon az alapon, hogy a felelősség alapja vétkesség (*Ihering* által u. n. *culpa in contrahendo*). Azonban ez a felfogás nem védi meg kellően a harmadik szerződő fél érdekeit, s azért helyesebb a vétkességtől egészen eltekinteni s az álképviselő felelősségét arra alapítani, hogy ő nyilatkozatáért helyt állani tartozik. Ezt a német jogtudomány többnyire a hallgatagos jótállás (*Garantieübernahme*) fogalma alá vonja (v. ö. *Windscheid* Pandekten I. köt. 74. §.); de erre sincs szükség.

hessen, fel van tételezve attól, hogy neki csakugyan kára volt s ő a kár létezését és nagyságát szabályszerűen bebizonyítsa. Ez a bizonyítás azonban szerfölött nehéz, sőt gyakran lehetetlen. A keresk. törvény ez okból a harmadik szerződő félnek nemcsak kártérítési jogot ad az álczigvezető vagy keresk. meghatalmazott ellen, hanem vagylagosan⁶⁾ azt a jogot is, hogy tőle a szerződés betöltését követelhesse [K. T. 52. §].⁷⁾ E mellett szükségesnek tartotta kimondani, hogy az álczigvezető, illetve keresk. meghatalmazott mindenesetre a keresk. jog szerint felelős, a mi annnyival indokoltabb volt, mert az álképviselő által kötött ügylet az ő személyében esetleg nem minősíthető keresk. ügyletnek,⁸⁾

⁶⁾ *Alternative*, nem együttesen, *cumulative*. Ha tehát az egyiket érvényesítette, a másikkal többé nem élhet. Ha azonban a teljesítés követeltetik s az álképviselő annak nem tesz eleget, a harmadik szerződő fél e miatt szintén kártérítést követelhet, épugy mint általában a teljesítés elmaradása esetén, különösen a vételnél.

⁷⁾ Magától értetik, hogy a harmadik az ügylettől egyszerűen el is állhat. Az álképviselő nem követelheti, hogy az ügylet vele fentartassék, midőn előre kijelentette, hogy nem az ő ügylete. Ha azonban a harmadik az ügylet betöltését követeli, akkor az álképviselő is követelheti mindazt, a mire mint szerződő félnek joga van. — Minthogy a harmadik szerződő félnek az a joga, hogy az ügylet betöltését is követelhesse, a szövegben előadottak szerint magából az ügyletből nem foly: az lényegileg szintén az álképviselő felelőssége alapján követelhető kártérítés fogalma alá esik. A teljesítés itt nem más, mint a kártérítés különös módja, surrogatuma (*Laband*). Vajjon ily különös természetű kártérítés már általános elvekből vezethető-e le, a mint azt pl. *Windscheid* állítja (I. id. h.), avagy csak törvényes singularitás? az iránt vitatkozni lehet. Annyi azonban tény, hogy azt az általános magánjog is mindinkább elismeri. V. ö. *Apáthy*-féle kötelmi jogi tervezet 89. §., százsz p. t. 789. §., német p. t. 179. §. A Váltó T. 105. §-a éppen csak a megtett váltónyilatkozatból folyó kötelezettség teljesítésére kötelezi az álképviselőt, a kártérítésre nem; a mi onnan van, hogy ez már a szoros értelemben vett váltójog körén kívül esik. A mennyiben azonban maga a váltónyilatkozat vagy az alapul fekvő ügylet keresk. ügylet, a K. T. 52. §-ában megállapított kártérítési jog váltóköveteléseknél is érvényesíthető.

⁸⁾ Így nevezetesen, ha az ügylet nem esik az u. n. tárgyilagossá, hanem az u. n. alanyi keresk. ügyletek fogalma alá, úgy hogy csak a főnök kereskedői minősége alapján volna keresk. ügylet. — Hogy a harmadik szerződő félre nézve nem mindegy, vajjon az álképviselő a keresk. vagy a magánjog szerint felelős-e? kitűnik különösen abból, hogy a K. T. 272. §-a szerint a kártérítés tárgya nemcsak a valóságos kár, hanem az elmaradt haszon is, holott az utóbbi a magánjog szerint nem mindig követelhető. V. ö. alább

holott a harmadik ilyen ügyletet akart kötni. Az álképviselő által kötött ügylet tehát egészen olyannak tekintetik, a minő lett volna, ha az a főnök személyében jön létre;⁹⁾ ezen minőségben követelheti a harmadik szerződő fél annak teljesítését s ugyancsak a keresk. jog szerint¹⁰⁾ követelheti a kártérítést.¹¹⁾ Mindig feltételeztetik azonban, hogy a harmadik szerződő fél az álképviselő ebbeli minőségét nem ismeri, azaz jogosan gondolhatja, hogy a főnök valódi cégvezetőjével vagy keresk. meghatalmazottjával van dolga, illetve, hogy az utóbbi meghatalmazási jogkörén belül cselekedett. Ha ő a cégvezetés vagy meghatalmazás hiányáról, vagy az utóbbinak átlépéséről tudomással birt¹²⁾ s ennek daczára az ügyletbe bocsátkozott, az állítólagos cégvezető vagy meghatalmazott nem felelős [id. §. 2. bek.]. Ily esetben a harmadik szerződő fél nem panaszkodhatik, hogy félre lett vezetve s el kellett készülnie lennie arra, hogy a főnök az ügyletet utólag jóváhagyni sem fogja.

III. A meghatalmazás hiánya az álképviselő elleni jogok feltétele lévén, az a kereseti alaphoz tartozik. A harmadik tehát a meghatalmazás hiányáról meggyőződést köteles szerezni, mielőtt a keresetet megindítaná. Minthogy azonban az álképviselő felelősséget vállal azért, hogy az ügylet a főnök személyében létre jön, ebből reá egyuttal kötelezettség hárulik, hogy a harmadikat mindazon bizonyítékok birtokába helyezze, melyekből az ő meghatalmazása kitünik. Mihelyt tehát az álképviselő ebbeli kötelezettségének nem tesz eleget, a harmadik már ez alapon ellene a

122. §. De a teljesítésre nézve is nagy különbségek vannak. Így különösen a vételnél.

⁹⁾ A gyakorlat hajlandó ezt még a választott, nevezetesen tőzsdebiróság kikötésére is kiterjeszteni. V. ö. C. 617/86. (D. Uj f. 15., 259. l.), 1040/91. (J. Sz. 5., 436. l.), B. T. 3267/93. (T. É. 9. sz.).

¹⁰⁾ A l a k i tekintetben is. V. ö. Keresk. elj. 6. §. 8. pont, 1893 : XVIII. tcz. 2. §. 2. pont.

¹¹⁾ Ennek tárgya nemcsak az a kár, mely az ügyletből követelhető teljesítés elmaradásából ered, hanem minden kár, mely abból származik, hogy az ügylet meghatalmazás nélkül kötöttet. Tehát minthogy a harmadik a főnököt előzetesen be is perelheti (l. alább), az ez ellen a meghatalmazás hiánya folytán elvesztett per költségei is.

¹²⁾ A harmadik szerződő fél tudomását az álképviselő tartozik bizonyítani, a kire nézve a tudomás állítása kifogás. Annak bizonyítása, hogy a harmadik a meghatalmazás hiányáról tudomást szerezhetett, nem elegendő.

keresetet megindíthatja. A főnöknel tudakozódni, esetleg az ő jóváhagyását szorgalmazni, nem tartozik¹³⁾ s még kevésbé köteles előzetesen a főnököt az ügylet teljesítésére vagy bár csak elismerésére beperelni, úgy hogy csak akkor fordulhatna az álképviselő ellen, ha a főnök elleni keresettel elutasított. Mindezt teheti ugyan s ha a főnök ellen keresetet indít, jogában áll egyuttal az állítólagos meghatalmazott ellen a meghatalmazás fenforgásának bizonyításánál (l. a megelőző §-t) leendő segélynyújtás végett perbehívással élni.¹⁴⁾ De ha nem akarja tenni, az állítólagos meghatalmazott pusztán ez alapon a kereset ellen sikerrel nem védekezhetik, hanem csak az által, hogy a meghatalmazás létezését bebizonyítja.¹⁵⁾ E bizonyítással egyébiránt akkor is élhet, ha a harmadik a főnök elleni kereset elvesztése után fordul ellene.¹⁶⁾ De ha őt mulasztás terheli abban, hogy a harmadikat a meghatalmazásra vonatkozó bizonyítékok birtokába helyezze, ennek elutasítása daczára a per költségeit megtéríteni tartozik.¹⁷⁾

43. §.

A kereskedelmi meghatalmazás kizárólagossága és az u. n. versenytilalom.

I. A keresk. meghatalmazottak a főnök üzletével oly viszonyban állanak, melynél fogva ők ennek berendezését, összeköttetéseit,

¹³⁾ V. ö. L. I. 244/77. (D. 18., 68. 1.).

¹⁴⁾ A perbehívásra nézve v. ö. 1881: LIX. tcz. 9., 10. §§.

¹⁵⁾ A bizonyítási teher tehát az álképviselőre hárul. V. ö. L. I. is 13. j. Ez nincs ellentétben azzal, a mit a megelőző §-ban 4. j. mondtunk. Ott arról az esetről van szó, ha valaki mint szerződő fél magából az ügyletből pereltetik s ilyenkor állittatik, hogy a szerződés más nevében kötött. Itt ellenben *ex delicto* keresettel van dolgunk, mely az alapon indittatik, hogy az ügylet meghatalmazás hiánya miatt nem jött létre, ill. a meghatalmazott meghatalmazását nem igazolta. Ha erre per előtt volt kötelezve, nem lehet mást a perben sem felvenni. V. ö. kifejezetten német p. t. 179. §. Természetesen a meghatalmazottnak is jogában áll a főnököt perbehívni.

¹⁶⁾ A főnök elleni per elvesztése tehát nem képez *praejudicium*-ot a meghatalmazott elleni perre nézve. Nincs semmi alapja annak, hogy a meghatalmazott pusztán azért marasztaltassék, mert a főnök ellen nem sikerült a meghatalmazást bizonyítani. Hisz az is lehetséges, hogy a főnök rossz-hiszemüleg tagadja a meghatalmazást, hamis esküt tesz stb.

¹⁷⁾ Ez áll különösen akkor is, ha a meghatalmazott a főnök elleni perben történt perbehívás folytán a védelmet el nem vállalja.

titkait nemcsak megismerhetik, de ismerni kötelesek is, hogy feladatuknak megfelelhessenek. E körülmény azonban a főnökre nézve azzal a veszéllyel jár, hogy a nevezettek az ő bizalmával visszaélve, üzleti ismereteiket arra használhatják fel, mikép ügyleteket nemcsak a főnök, hanem a maguk vagy mások részére is kössenek s ily módon a főnökkel illoyális versenyre kelve, őt közvetlenül vagy közvetve megkárosíthatják. De ettől eltekintve is, a főnök teljes joggal követelheti, hogy az ő alkalmazottjai tevékenységüket kizárólag neki szenteljék, a mi lehetetlen volna, ha ők a maguk vagy harmadik személyek részére is ügylettekkel foglalkoznának; sőt valószínű, hogy ők a főnök érdekeit kevesebb figyelemmel és szorgalommal fognák előmozdítani, mint saját magánérdekeiket.

E megfontolásokból kiindulva, a keresk. törvény azt a tilalmat állítja fel, hogy a cégvezető, vagy az, ki keresk. meghatalmazott minőségében egy egész keresk. üzlet vezetésével bízta meg, vagyis az általános keresk. meghatalmazott, de a különös keresk. meghatalmazott is, ha segédi viszonyban áll,¹⁾ főnöke beleegyezése nélkül sem saját, sem más részére keresk. ügyletet nem köthet [K. T. 53. §].²⁾ A főnök beleegyezésének azonban nem kell kifejezettnek lennie; lehet hallgatagos is, sőt már az esetben is vélelmezendő, ha a főnök a cégvezetés vagy meghatalmazás adásakor tudta, hogy a cégvezető vagy meghatalmazott saját, vagy más részére keresk. ügylettekkel foglalkozik és e foglalkozás abbanhagyását ki nem kötötte [id. §. 2. bek.].³⁾

¹⁾ Csak ez esetben. L. alább 46. §. Áll különösen az utazóra nézve is. Ellenben a cégvezetőnél és általános keresk. meghatalmazottnál nem jön tekintetbe, vajjon szolgálati viszonyban állnak-e vagy nem?

²⁾ A saját részére kötött ügyletnek nem kell épen a cégvezető, ill. keresk. meghatalmazott részéről keresk. ügyletnek lennie. A tilalom kiterjed oly ügyletekre is, melyek csak a másik fél részéről keresk. ügyletek; sőt oly nemkeresk. ügyletekre is ki kell azt terjesztetni, melyek csak abban az esetben lennének keresk. ügyletek, ha a főnök részére kötettek volna. Pl. bizományos cégvezetője saját nevében más részére olyan ügyletet köt, mely az utóbbi részéről nem keresk. ügylet. A főnök ez által nem kevésbé lesz megkárosítva, mint ha az ügylet a harmadik részéről keresk. ügylet volna. Az ügyletek alatt továbbá nemcsak egyes alkalmoszerű ügyletek, hanem még inkább az iparszerű ügyletkötés saját vagy más részére is értendő. Pusztán tényleges szolgálatok az üzleti időn kívül, ellenben nem esnek a K. T. tilalma alá, hanem kifejezett szerződési tilalmat tételeznek fel. V. ö. C. 16/94. (D. III. f. 1., 42. l.).

³⁾ Valamint a főnök a versenytilalmat megszüntetheti, úgy az szerző-

II. A most érintett u. n. versenytilalom nem szorít-kozik csupán oly ügyletekre, melyek a főnök üzletének tárgyai, hanem helyt foglal oly keresk. ügyletekre nézve is, melyek a főnök üzletével semmi rokonságban nincsenek.⁴⁾ Hasonszerűség alapján kiterjesztendő továbbá arra is, hogy a cégvezető vagy keresk. meghatalmazott azonos vagy különböző üzletkörrel bíró közkereseti vagy betéti társaság üzletvezető, illetve képviselő tagja, vagy részvénytársaság vagy szövetkezet igazgatója, de még arra az esetre is, hogy közkereseti vagy betéti társaság nemüzletvezető beltagja legyen; mert ha az utóbbi minőségben maga ügylet-ket nem is köt, mégis a társasági ügyek vezetésére közvetlenül befolyhat, a főnök bizalmával való visszaélés veszélye tehát ez esetben is fenforog.⁵⁾ Ellenben betéti társaság kültagja, részvénytársaság részvényese, szövetkezet tagja s ez utóbbiak felügyelő bizottságának tagja a cégvezető vagy keresk. meghatalmazott

désileg ki is terjeszthető. Oly megállapodás azonban, hogy a cégvezető stb. a cégvezetési, illetve segédi viszony megszűnte után ne legyen jogosítva más üzletbe belépni vagy ilyent nyitni, mint közérdekbe ütköző nem kötelez. Szűkebb körben azonban, pl. belépés hasonló üzletbe, vagy hasonló üzletnyitás bizonyos rövid idő alatt s ugyanazon vagy más meghatározott helyen, a kikötés érvényesnek tekinthető s különösen kötbér által biztosítható, de ennek hiányában is kártérítés, sőt még a versenyüzlet bezárása is követelhető. V. ö. C. 279/89. (D. Uj f. 23., 163. l.), 1430/92. (U. o. 35., 70. l.), 7797/94. (D. III. f. 1., 69. l.): 5 év tartamára ugyanazon helyen érvénytelen; u j német K. T. 74. §. (ha a kikötés idő, hely és tárgy szerint azt a határt túl nem lépi, mely az alkalmazott előmenetelét méltánytalanul megnehezíti s legfeljebb három évre). V. ö. C. 433/97. is (Ü. L. 98., 8. sz. m.): üzletátruházás esetére szóló hasonló kikötésre nézve. — Egyéb-iránt a főnök külön kikötés nélkül is felléphet a kilépett cégvezető vagy keresk. meghatalmazott ellen a K. T. 53. §-a alapján, de erről csak akkor lehet szó, ha a kilépés szerződésellenesen történt s a meddig a főnökkhöz való viszony jogilag fentartandó lett volna.

4) Ebben lényeges különbség szemben a közkereseti és betéti társaság beltagjaira vonatkozó hasonló tilalommal (l. alább az 57. §-nál). Nem vonatkozhatik azonban a tilalom értékpapírok oly megszerzésére, mely nem továbbadás céljából, hanem pl. tőkebefektetés végett történik, jóllehet ez is keresk. ügylet (K. T. 258. §. 3. pont). Ezt megtiltani bizonyára nem állt a törvény szándékában, a mi abból is következtethető, hogy a *Tervezet* az értékpapírok illetén megszerzését nem minősítette keresk. ügyletnek, az *Értekezet* pedig a K. T. 53. §-ának tárgyalásakor még ebből indult ki.

5) A közkereseti és betéti társaság tagjaira nézve kifejezetten ki van mondva, hogy azonos üzletkörrel bíró más társaságban mint ennek beltagjai nem vehetnek részt. L. alább 57. §.

lehet, mert ezen minőségekben az üzletvezetésre közvetlenül nem foly be.

— III. A versenytilalom megszegésének az a következménye, hogy a cégvezető vagy keresk. meghatalmazott főnökének az okozott kár megtérítésével tartozik; jogában állván e mellett a főnöknek azon ügyleteket, melyeket a cégvezető vagy keresk. meghatalmazott saját részére kötött,⁶⁾ úgy tekinteni, mintha azok az ő (a főnök) részére kötöttek volna [id. §. 3. bek.].⁷⁾ A főnök ilyen esetben e két jogot nemcsak vagylagosan, hanem együttesen is érvényesítheti; míg ellenben akkor, ha az ügylet nem a cégvezető vagy keresk. meghatalmazott, hanem más részére kötött, egyedül kártérítést követelhet.⁸⁾ De a mennyiben a főnök az ügyletet saját részére kötöttek tekintheti is, ő ezt mégis csak a cégvezetővel, illetve keresk. meghatalmazottal szemben teheti. Utóbbi megmarad a közvetlen szerződő fél a harmadikkal szemben, s a főnök csak az ügyletből eredő hasznokat, vagy az abból származó kereseti jog engedményezését követelheti. A mennyiben pedig az ügyletekből a cégvezetőre, illetve keresk. meghatalmazottra kötelezettségek is hárulnak, a főnök az ügyletből eredő jogokat csakis ezen kötelezettségek átvállalása mellett követelheti.

A főnöknek úgy kártérítési, mint az a joga, melynél fogva az ügyletet saját részére kötöttek tekintheti, rövid tartamu záros határidőhöz van kötve, mely három hónapot tesz azon időponttól számítva, midőn a főnök az ügylet megkötéséről tudomást nyer [K. T. 54. §.].⁹⁾

⁶⁾ Csak ezeket, nem egyuttal a más részére kötött ügyleteket is, tekintve hogy ezekben a cégvezető, ill. keresk. meghatalmazott, nem szerepel mint fél, tehát nincs is belőlük jogosítva.

⁷⁾ A mennyiben a cégvezető vagy keresk. meghatalmazott egyuttal kereskedői segéd, a főnök arra is van jogosítva, hogy az illetőt szolgálatából azonnal elbocsássa. L. alább 46. §.

⁸⁾ A cégvezető vagy keresk. meghatalmazott által nyitott üzlet bezárása csak akkor követelhető, ha a versenytilalom szerződésileg a meghatalmazási viszony megszűnése utáni időre is ki lett terjesztve. V. ö. fentebb 3. jegyz. és alább 57. §. C. id. 7797/94. szerint (ellentétben e. b.) ilyenkor is csak kártérítés követelhető.

⁹⁾ Ha a főnök három hónapig nem lépett fel, joggal feltehető, hogy az ügyletbe utólagosan beleegyezett, vagy a tilalom ellen vétőnek megbocsátott. A három havi idő letelte után a főnök még akkor sem léphet fel, ha oly körülményre hivatkozhatnék, mely az elévülést félbeszakítja; tekintve.

44. §.

A kereskedelmi meghatalmazás átruházása és megszűnése.

I. Az általános magánjog szerint a meghatalmazás a meghatalmazó beleegyezése nélkül is átruházható, ha ezt a körülmények elkerülhetlenné teszik. Ily esetben a meghatalmazott csak a helyettes megválasztásában elkövetett mulasztásért felelős; miglen, ha a meghatalmazás a meghatalmazó tilalma ellenére vagy szükség nélkül ruháztatott át, a meghatalmazott a helyettes eljárásáért feltétlenül felelős.¹⁾

E szabályok a keresk. jogban némileg módosulnak. Így nevezetesen a cégvezetőnek jogában áll a hatáskörébe tartozó ügyleteket a szükség igazolása nélkül is másra bízni;²⁾ a cégvezetési jogosultságot egészben véve, összes jogait átruházni azonban, főnöke beleegyezése nélkül nincs jogositva, s a főnök a helyettes cégvezetőt mint ilyent elismerni nem tartozik [**K. T. 50. §.**]. De a cégvezetés átalakítása sem lehetséges a főnök beleegyezése nélkül; különösen ha többen mint együttes cégvezetők rendeltettek ki, ők nem alakíthatják át a cégvezetést oly módon, hogy mindegyik külön-külön legyen jogositva eljárni.³⁾

A mi a cégvezetőről áll, az áll a keresk. meghatalmazott-ról is. A K. T. id. §-a szerint ez sem ruházhatja át egészben véve a meghatalmazást a főnök beleegyezése nélkül. A hatáskörébe tartozó egyes ügyleteknél azonban a helyettesítés az ő részéről sincs kizárva. Így különösen akkor nem, ha az üzlet, vagy a hatáskörébe eső ügyletek folytatása ily helyettesítést rendszerint szük-

hogy a K. T. nem elévülést, hanem feltétlen hatályu záros határidőt állapít meg, a mint ez az e részben forrásul szolgált osztr. életb. törvény megfelelő 24. §-ából is kitűnik, mely szintén nem szól elévülésről. Másként új német K. T. 61. §.

¹⁾ V. ö. osztr. p. t. 1010. §.

²⁾ Ez következik abból, hogy a cégvezető keresk. meghatalmazottakat alkalmazhat. L. fentebb 37. §. Ha azonban a főnök a cégvezetőt e részben korlátozta, a mennyiben itt a vele szemben való helyettesítési jogosultságról van szó, a magánjogi elvek nem szenvednek változást.

³⁾ Külön eljárás csak közös elhatározás alapján, vagy utólagos hozzájárulás mellett lehetséges. L. fentebb 37. §.

ségessé tesz (v. ö. fentebb 38. §.), vagy a helyettesítés az általános magánjog szerint lehetséges.

II. A mi a keresk. meghatalmazás megszűnését illeti, magától értetődik mindenekelőtt, hogy annak be kell következnie, ha az üzlet megszűnik; elesvén az a feltétel, melyen a tulajdonképeni értelemben vett keresk. meghatalmazás alapul.⁴⁾ Ettől eltekintve a keresk. meghatalmazás megszűnésére nézve is általában a magánjog szabályai irányadók.⁵⁾ A keresk. törvény mindössze két esetre nézve tartalmaz rendelkezést:

1. Az egyik vonatkozik a főnök halálára. Minthogy ugyanis a főnök halála az üzlet rögtöni megszüntét nem vonja maga után, mert ha az örökösök azt nem is akarják folytatni, mégis annak felszámolása hosszabb időt vesz igénybe: szükségessé vált a magánjoggal ellentétben álló azt a szabályt felállítani, hogy a főnök halála a keresk. meghatalmazás megszüntét magában véve nem vonja maga után.⁶⁾ Kivétel csak a szorosabb értelmű keresk. meghatalmazásra nézve van, ha világosan a főnök életére adatott.⁷⁾ Ellenben a cégvezetés megszüntét a főnök halála még ily kikötés esetében sem vonja maga után [K. T. 51. §. 2. bek.].

2. A másik rendelkezés a keresk. meghatalmazás visszavonását tárgyalja. Már a meghatalmazás általános természetéből következik, hogy a keresk. meghatalmazás visszavonása bármi-

⁴⁾ Bejegyzett cégnél azonban a megszűnésnek ez a következménye is csak a K. T. 19. §-a értelmében érvényesíthető.

⁵⁾ Így nevezetesen pl. a csődre nézve. Ugy a főnök, mint a meghatalmazott csődje a meghatalmazást megszünteti. Ez már abból foly, hogy a közdös elveszti kezelési és rendelkezési jogát a csődtömeghez tartozó vagyon fölött (Csődt. 3. §.), tehát képviselő útján sem rendelkezhetik. V. ö. kifejezetten osztr. p. t. 1024. §. és C. 1260/91. (D. Uj f. 29., 125. l.). A szolgálati viszonyra nézve azonban másként áll a dolog. Ez nem szűnik meg *ipso jure*, hanem csak a tömeggondnok vagy a meghatalmazott felmondása esetén. V. ö. Csődt. 24. §.

⁶⁾ A cégvezető vagy keresk. meghatalmazott tehát nemcsak arra van jogosítva, hogy a megkezdett ügyleteket befejezze, miként pl. az osztrák p. t. 1022. §. szerint, hanem eredeti hatáskörében új ügyleteket is köthet. A cégvezető által a főnök halála után kiállított váltó is kötelez. C. 615/94. (Ü. L. 94., 38. sz.).

⁷⁾ Ez esetben is azonban a keresk. meghatalmazott azokat az ügyleteket, melyek halasztást nem tűrnek, mindaddig folytatni tartozik, míg az örökösök másképp nem rendelkeztek, vagy módjukban nem állt másképp rendelkezni. V. ö. osztr. p. t. 1025. §.

kor történhetik.⁸⁾ Minthogy azonban a keresk. meghatalmazottak a meghatalmazáson felül is bizonyos állandóbb szerződési, nevezetesen szolgálati viszonyban állanak a főnökhöz, a keresk. törvény határozottan kimondotta, hogy a cégvezetés és a keresk. meghatalmazás bármikor visszavonható ugyan, de csak a szolgálati viszonyból eredő jogok sérelme nélkül (K. T. id. §. 1. bek.). A törvény tehát a meghatalmazást és a szolgálati viszonyt a visszavonás esetére nézve is szigorúan elválasztja, s mindegyiket külön, a maga elvei szerint rendeli elbírálni, habár ugyanazon személyben egyesülnek.⁹⁾ Ez egyuttal a legigazságosabb. A főnök nem kényszeríthető egy lényegileg bizalmi természetű viszony fentartására; viszont azonban a cégvezető vagy keresk. meghatalmazott sem eshetik el attól, a mi neki a szolgálati viszony felbontása esetében jár (l. alább 47. §.).

A cégvezetés vagy keresk. meghatalmazás visszavonása nemcsak a meghatalmazott, hanem harmadik személyek irányában is hatályos. Ehhez azonban szükséges, hogy a visszavonás reájuk nézve felismerhetőleg történjék.¹⁰⁾ A cégvezetés visszavonásáról már tudjuk, hogy az a cégjegyzékbe is bevezetendő és közzéteendő, s hogy ennek elmulasztása esetében a főnök a visszavonásra csak úgy hivatkozhatik, ha ez a harmadik előtt ismeretes volt (l. fent. 37. §.). A keresk. meghatalmazott meghatalmazásának visszavonása ellenben bárminő alakban történhetik¹¹⁾ s a főnök által akkor is érvényesíthető, ha csak módjában állott a harmadiknak róla tudomást szerezni.¹²⁾ Mindazonáltal a visszavonás, illetve a

⁸⁾ V. ö. osztr. p. t. 1020. §. Az ellenkező ki sem köthető, mert a meghatalmazás lényegébe ütközik.

⁹⁾ Ugyanaz áll a cégvezető vagy keresk. meghatalmazott részéről való visszalépés tekintetében is.

¹⁰⁾ V. ö. C. 1099/88. (D. Uj f. 20., 100. l.), 1454/89. (U. o. 26., 195. l.). 1056/97. (P. T. 35., 173. l.). Itt természetesen csak oly meghatalmazásról van szó, melynek fennállását a harmadik jogosítva van feltételezni. Ha a meghatalmazás eleve határozott időre adatott, vagy a körülményekből kitűnik, hogy az illető nem állandóan, hanem csak esetről-esetre képviseli a főnököt, vagy ha a harmadik semmiféle üzleti összeköttetésben nem állott a főnökkel: a harmadik nem hivatkozhatik arra, hogy a visszavonás vele nem közöltetett.

¹¹⁾ Tehát épügy, mint a meghatalmazás korlátozása: akár írásban (körlevelek vagy külön az illetőhöz intézett értesítvény útján), akár szóval. akár hirdetvényileg. V. ö. fentebb 38. §.

¹²⁾ V. ö. osztr. p. t. 1026. §., mely szerint, ha a visszavonás a harmadik

meghatalmazás további fennállása iránt a főnöknél tudakozódni, gyanuok esetét kivéve, a harmadik nem köteles.¹³⁾

A meghatalmazás utólagos korlátozása részbeni visszavonást jelent, melyre ugyanazok a szabályok alkalmazandók, mint a teljes visszavonásra.

előtt ennek vétke nélkül ismeretlen maradt, a meghatalmazó csak a visszavonást elhallgató meghatalmazott ellen fordulhat.

¹³⁾ Elégséges gyanuok pl. az a körülmény, hogy a keresk. meghatalmazott nála csak hosszabb időköz lefolyása után jelentkezett. L. I. 319/77. (D. 18., 131.). Áll megfordítva is: v. ö. C. 1199/91. (D. Uj f. 30., 169. l.), mely szerint, ha a hitelező adósát nem értesítette keresk. utazójának elbocsátásáról és az ügylet megkötése óta nem telt el annyi idő, hogy az adós a meghatalmazásnak időközben történt visszavonását vélemezhetette vagy valószínűnek tarthatta volna, az utazó kezéhez teljesített fizetést érvényesnek elfogadni tartozik. V. ö. C. 711/97. (D. III. f. 10., 25. l.) is ü g y n ö k r e nézve.

HATODIK CZIM.

Segédszemélyzet.

45. §.

A kereskedői segédszemélyzet fogalma, fajai és jogállása általában.

I. Kereskedői segédszemélyzet alatt mindazon személyek értendők, a kik valamely kereskedőhöz mint főnökhöz szolgálati viszonyban állanak, s annak üzletében kiegészítő módon kereskedelmi természetű tevékenységet folytatnak.¹⁾ A kereskedői segédszemélyzet fogalmához tartozik tehát:

1. hogy a főnök kereskedő legyen. Vajjon teljes jogu, avagy kiskereskedő-e? az általában véve közömbös. Hasonlóképen, vajjon természetes vagy jogi személy, névszerint keresk. társaság-e? Mindazonáltal a kereskedői segédszemélyzet fogalmának meghatározá-

¹⁾ A K. T. a cselédi szolgálatokat teljesítő személyektől eltekintve, még semmi megkülönböztetést nem tett, s az sem tűnt ki, hogy a segédszemélyzetnél a kereskedőnek más fogalmát vette volna alapul, mint általában: minek folytán a kereskedői segédszemélyzethez mindenki volt számítható, a ki valamely kereskedőhöz szolgálati viszonyban áll, tehát nevezetesen olyanok is, a kik pusztán ipari, műszaki (*technikai*) tevékenységet folytatnak. Azonban a K. T.-nek a segédszemélyzetre vonatkozó czime az új Ipartörvény által oly változást szenvedett, hogy a kereskedői segédszemélyzet fogalmának megállapításánál is most az Ipartörvény által követett felfogást kell irányadóul venni; ez pedig a kereskedősegédek alatt nem érti azokat, a kik ipari munkát végeznek, még ha a főnök a K. T. értelmében kereskedőnek tekintendő. Kitűnik ez azon kivételek természetéből, melyek a kereskedősegédekre nézve felállítatnak, nemkülönben abból, hogy az Ipartörvény a kereskedőt is nem a K. T., hanem a közönséges felfogás értelmében veszi (l. fentebb 13. §.). Ha pedig az Ipartörvény arra nézve követi a közönséges felfogást, hogy a kereskedősegédekhez az ipari munkát teljesítő segédek nem tartoznak, akkor feltehető, hogy a szövegben előadott egyéb tekintetekben is a közönséges felfogásból indult ki.

sánál nem szabad a kereskedő azon fogalmából kiindulni, melyet a keresk. törvény állít fel, hanem arra kell nézni, vajjon az illető olyan kereskedő-e, a kinek személyzete közönséges felfogás szerint is a kereskedői segédszemélyzethez számítatik? ²⁾

2. Megkívántatik, hogy az illető a kereskedőhöz szolgálati viszonyban álljon. E viszony a szolgálati, munkabéri szerződésen mint keresk. ügyleten ³⁾ alapul s megfelelő tartósságot és folytonosságot tételez fel, ellenkező esetben a közönséges munkabér-szerződés elvei nyernek alkalmazást.⁴⁾

²⁾ Nem beszélhetünk tehát kereskedői segédszemélyzetről pl. a házalóknál, kufároknál, közönséges korcsmárosoknál és hajósoknál; házalóknál annál kevésbbé, mert ők nem az Ipartörvény, hanem a külön házalási szabályok alá esnek. V. ö. Ipart. 183. §. *l)* pont és fentebb 18. §. Ellenkezőleg **S.** 2426/80. (D. 25., 42. l.) azon alapon, hogy a K. T. mint újabb törvény az Ipart.-nek (1872: VIII. tcz.) derogált. De az új Ipartörvény ismét a K. T.-nek derogált. Nem tekinthetők továbbá kereskedősegédeknek a gyógyszerészek: v. ö. 1876: XIV. tcz. 125. és 128. §§. és **S.** 27,342/79. (D. 22., 80. l.); **C.** 966/84. (D. Uj f. 10., 262. l.), 6693/87. (D. Uj f. 17., 265. l.), 71/97. (D. III. f. 9., 42. l.); továbbá az állami vállalatok tisztviselői minőséggel bíró alkalmazottjai, pl. a postatisztek vagy a vasuti tisztviselők: **S.** 26,713/78. (D. 21., 24. l.), de a magánvasutak és hajózási társulatok tisztviselői sem. V. ö. Ipart. 183. §. *g)* pont és hozzá: **C.** 662/98. (D. III. f. 11., 63. l.). Nagyon messze megy azonban **S.** 3450/79. (D. 22., 101. l.), **C.** 115/90. (D. Uj f. 27., 30. l.) és 656/93. (U. o. 39., 125. l.), midőn a részvénytársaságok szolgálatában álló hivatalnokokat általában kiveszi a keresk. segédek köréből azért, mert a K. T. 193. §-a csak a keresk. meghatalmazottakra vonatkozó intézkedésekre utal. Ez nyilván nem úgy van értve, mintha a szolgálati viszony tekintetében a segédszemélyzetre vonatkozó szabályok nem volnának alkalmazhatók (l. még alább 95. §.), ellenkező esetben pl. a pénztárnokoknál, könyvvivőknél stb. mindig különbséget kellene tenni, vajjon azok részvénytársaságnál (és hasonlóképen szövetkezetnél) vagy egyéni cégénél vannak-e alkalmazva? A részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél is mindig arra kell nézni, milyen a közönséges felfogás úgy magára a vállalatra, mint az illető alkalmazottra nézve, a nélkül hogy a különös czím, melylyel az illetőnek állása megjelöltetik, irányadó lehetne. V. ö. **S.** 20,450/77. (D. 19., 61. l.). Ehhez képest nem szenvedhet kétséget, hogy pl. biztosító intézet jogtanácsosa nem sorolható a kereskedősegédek közé, még ha állandó alkalmazásban van is: **L. I.** 9/79. (D. 22., 30. l.), **C.** 801/86. (M. IV. 62. l.); részvénytársasági titkárra nézve ellenben ez nem mondható oly feltétlenül, mint azt **B. T.** 4867/87. (D. Uj f. 18., 352. l.) teszi.

³⁾ De csak a főnök részéről, a kinél a szolgálati szerződés az üzlet folytatásához tartozik: K. T. 260. §.

⁴⁾ Nem tekinthető kereskedősegédnek, a ki csak időnként néhány órát igénybe vevő munkára (könyvvezetés) jár be az üzletbe: **C.** 362/87.

3. Szükséges, hogy az állás, melyet valaki kereskedői üzletben elfoglal, kisegítő természetű s ehhez képest a szolgálati viszonyon kívül is alárendelt legyen. Nem számíthatók ennél fogva a segédszemélyzethez, a kik jöllehet szolgálati viszonyban vannak, mégis oly állást foglalnak el, melynél fogva az üzlet vezetésében önálló rendelkezési joggal bírnak, főnöki módon intézkednek ⁵⁾ s még kevésbbé azok, a kik kereskedő részére ügyleteket mint önálló kereskedők kötnek.⁶⁾

4. Megköveteltetik, hogy a szolgálat tárgyát képező tevékenység kereskedelmi (commerciális) természetű legyen, melynek megítélésénél szintén a közönséges felfogás irányadó. Értendő különösen a keresk. ügyletek megkötésére és teljesítésére irányuló tevékenység; ellenben nem számíttatnak a kereskedői segédszemélyzethez az üzleti tárgyak előállításával foglalkozó iparossegédek,⁷⁾

(D. Uj f. 18., 155. l.), 800/87. (U. o. 163. l.), 865/87. (U. o. 227. l.), 61/88. (J. 88., 67. l.), 873/90. (Ü. L. 90., 15. sz.); ellenk. 1083/97. (D. III. f. 10., 167. l.) állandóan kikötött díjazás és szerződésileg megállapított felmondás esetére. Továbbá oly ügynök, a ki csak egyes ügyletek után provisiót huz: **S.** 1326/78. (D. 20., 60. l.), 19,674/78. (D. 21., 41.), különösen biztosítási ügynök: **B. T.** 3384/94. (Ü. L. 94., 33. sz.), **C.** 1491/94. (D. Uj f. 40., 247. l.); ugyszintén oly utazó, a ki nem kizárólag egy kereskedőház érdekében jár el: **C.** 716/92. (M. 72. l.).

⁵⁾ Így nevezetesen részvénytársaságok vagy szövetkezetek igazgatói, vezértitkárai, gyárigazgatók: **C.** 718/88. (D. Uj f. 21., 168. l.) stb. De igen pl. az üzlet valamely osztályának vezetője: **L. I.** 471/80. (D. 26., 37. l.), irodafőnök s hasonló. **C.** 993/96. (D. III. f. 6., 332. l.) szerint a c z é g v e z e t ő sem. De ez helytelen, bár igaz, hogy a K. T. 57. §., illetve Ipart. 92. §., a hol a fontosabb segédek felsoroltatnak, a cégvezető említve nincs. L. ujabban **C.** 26,532/97. is (D. III. f. 9., 26. l.). De ismét ellenkező **C.** 902/97. (Ü. L. 98., 9. sz. m.), mely a cégvezetőnek egészen önkényesen egyévi felmondási időt állapított meg, és 741/98. (D. III. f. 11., 221. l.), mely a cégvezetőnek a K. T. és Ipart. egészen külön kártérítési igényt ad.

⁶⁾ Még havi fizetés esetében sem. V. ö. **C.** 873/90. (Ü. L. 90., 15. sz.), 614/92. (D. Uj f. 32., 150. l.).

⁷⁾ Tulajdonképeni értelemben s épen ellentétben a kereskedősegédekkel. Tágabb értelemben a kereskedősegédek is az iparossegédekhez tartoznak, a mennyiben ugyanis az ezekre vonatkozó szabályok ő reájuk is alkalmazást nyernek (l. alább). Az iparossegédekhez tartoznak pl. a vendéglőkben és kávéházakban stb. alkalmazott pinczerek is, a fizetéseket átvevő főpinczereket sem véve ki, továbbá a konyhafőnökök, főszakácsok, pinczemesterek s hasonlók: Ipart. végreh. rend. 27. §. és 61,500/84. sz. földm., ipar- és keresk. min. rend. Továbbá pl. szabóüzletben alkalmazott szabász: **C.** 1115/85.; (M. IV. 66. l.), 2697/90. (J. Sz. 3., 15. l.), ellenkező: **C.** 935/86. (J. 86., 22. l.)

gyári munkások,⁸⁾ vagy a kik valamely üzletben műszaki (technikai), művészeti, irodalmi s hasonló munkát végeznek.⁹⁾ Vajjon azonban a segéd az ügyleteket maga megköti-e, avagy az ügyletek megkötése és teljesítése körül csak tényleges módon¹⁰⁾ működik közre? a kereskedői segédszemélyzet fogalmára nézve közömbös. A keresk. törvény kimondja ugyan, hogy a kereskedő-segéd főnöke nevében és annak részére jogügyleteket nem köthet [K. T. 46. §.]; de ez csak annyit jelent, hogy a segéd nincs már ebbeli minőségénél fogva jogügyletek kötésére feljogosítva, hanem hogy erre a főnök kifejezett vagy legalább vélelmezett meghatalmazása szükséges, mely esetben, mint tudjuk, egyuttal a kereskedelmi meghatalmazottak fogalma és az ezekre vonatkozó szabályok alá esik (l. fentebb 35. §.).¹¹⁾

5. Végül kiveendők a kereskedői segédszemélyzet köréből mindazok, a kik valamely keresk. üzletben csupán cselédi szolgálatokat teljesítenek [K. T. 60. §.].¹²⁾

II. A kereskedői segédszemélyzethez tartozók lényegesen kétfélék: 1. olyanok, kik a reájuk bízott ügyek ellátásában már teljes jártassággal bírnak. Ezek kereskedő-segédeknek neveztetnek; 2. olyanok, kik ezen jártassággal még nem bírnak s a főnök vezetése alatt a szükséges ismereteket és ügyességet még csak meg akarják szerezni. Ezek a tanoncok s ama külö-

szeszgyárban alkalmazott főszerző: ellenkező C. 53/84. (P. T. 8., 23. l.); nyomdaművezető: S. 6885/80. (D. 25., 68. l.).

⁸⁾ A gyári munkások is az iparossegédekre vonatkozó szabályok alá esnek (Ipart. 111. §.), de e mellett reájuk még különös szabályok nyernek alkalmazást, melyek az Ipart. 112—121. §§-ban tartalmaztatnak.

⁹⁾ Külön szabályok hiányában azonban nincs kizárva, hogy a kereskedő-, illetve iparossegédekre vonatkozó határozatok ilyenekre is megfelelően ne alkalmazzassanak. Példa erre C. 4944/84. (D. Uj f. 11., 80. l.), 916/90. (U. o. 30., 177. l.), 8216/94. (U. o. 38., 243. l.), melyekben a K. T., illetve Ipart. által megállapított 3 havi felmondási idő hirlapi munkatársra is alkalmaztatott.

¹⁰⁾ Ide tartozik különösen a könyvvezetés, levelezés és számítás (*calculatio*), raktározás, árujelzés, csomagolás stb.

¹¹⁾ Az id. §. ezen értelmé világosan kitűnik a *Tervezet*ből. V. ö. fentebb 35. §. 11. jegyz.

¹²⁾ Pl. bolti szolgálók, málházók, rakodó legények, kocsisok stb. Ezek a Cselédtörvény (1876: XIII. tcz.) intézkedései alá esnek. Kétség esetében szintén a közönséges felfogás irányadó. Nem segéd pl. a szikvizkihordó: S. 10,298/80. (D. 25., 70. l.).

nös viszony, melyet a kiképzés eredményez, tanviszonynak neveztetik. A kereskedői tanonczok azonban az iparos tanonczokkal közösen és minden eltérés nélkül kizárólag az Ipartörvény szabályai alá esnek,¹³⁾ miért is a következőben csak a kereskedősegédekéről fogunk szólni. De ezekre nézve is igen csekély most a különbség szemben az iparossegédekkel, miután az új Ipartörvény (1884: XVII. tcz.), a K. T. által a segéd személynzetre nézve felállított rendelkezéseknek csaknem teljes eltörlésével,¹⁴⁾ az iparossegédekre vonatkozó szabályokat a kereskedősegédekre is kiterjesztette s az utóbbiak részére csak kivételképen állított fel néhány különleges rendelkezést.¹⁵⁾

¹³⁾ L. annak 59—87. §§-ait. Kiemelendő különösen: hogy gyermekek, kik életük 12-ik évét még be nem töltötték, csak kivételesen az iparhatóság engedelmével vehetők fel tanonczul (60. §.); hogy a felvétel az iparhatóságnál írásbeli szerződés mellett történik (61. §.); hogy a tanidő legalább addig tart, míg a tanoncz 15-ik évét be nem töltötte (u. o.), hogy a tanoncz csak az üzlethez tartozó munkáknál alkalmazható (63. §.); s hogy a tanviszony befejeztével az iparhatóság a tanoncznak bizonyítványt állít ki (67. §.).

¹⁴⁾ Ez ugyan nem történt egyenes kijelentéssel, de mégis eléggé kifejezetten az által, hogy az Ipart. az iparossegédekre vonatkozó rendelkezések között a kereskedősegédekre nézve kivételes intézkedéseket tesz és pedig oly kérdésekben is, melyekről a K. T.-nek van szabálya. Így nevezetesen a felmondási időre és a felmondás nélküli elbocsátásra nézve. De ha e szerint kétségtelen, hogy az Ipart. az iparossegédek alatt a kereskedősegédek is érti — v. ö. C. 595/86. (Ü. L. 86., 32. l.) és 115/90. (D. Uj f. 27., 30. l.) — akkor a K. T.-nek azon intézkedéseit is hatályon kívül helyezetteknek kell venni, melyeknek megfelelőleg az Ipart. a kereskedősegédekre nézve külön nem rendelkezik, feltéve, hogy ugyanazon irányban egyáltalában rendelkezik, úgy hogy tehát a K. T.-nek csak oly intézkedései tekinthetők érvényben állóknak, melyeknek megfelelő vagy ellentétes intézkedése az Ipartörvénynek nincs. Ilyenek egyedül a K. T. 56. §-a, az 58. §. ut. bek. és az Ipart. 94. §. külön utalása folytán az 59. §. ut. bek.; ellenben az 55. §. az Ipart. 88. §-a, az 57. §. az Ipart. 92. §-a, az 58. §. esetei az Ipart. 95. §-a és az 59. §. esetei az Ipart. 94. §-a által helyettesítendőek. Utóbbira nézve v. ö. C. 345/92. (D. Uj. f. 32., 148. l.), általában K. V. T. 390/95. (D. III. f. 3., 343. l.). A K. T.-nek a keresk. ügyletekre általában vonatkozó rendelkezései azonban a szolgálati szerződésre mint keresk. ügyletre tovább is alkalmazhatók (l. a köv. §-t) s hasonlóképen fenmarad a keresk. szokások és az általános magánjog kiegészítő alkalmazása is.

¹⁵⁾ A kivételek mindössze arra szorítkoznak, hogy míg az iparossegédekre nézve a felmondási idő rendszert 15 nap, addig a kereskedősegédek-nél jóval több (l. a köv. §-t); hogy kereskedősegédek-nél külön elbocsátási ok gyanánt szerepel, ha saját vagy más részére keresk. ügyletekkel foglalkoznak (l. szintén a köv. §-t) s hogy a kereskedősegédeknek nem kell munka-

46. §.

A kereskedősegédek szolgálati viszonyai közelebbről.

I. A kereskedősegéd és a főnök közti szolgálati viszony alapját képező szolgálati szerződés mint keresk. ügylet semmiféle alak-szerűségtől nincs feltételezve¹⁾ s a 14. életévét betöltött kiskoru által az atya vagy gyám hozzájárulása nélkül is köthető.²⁾ Ily hozzájárulás mellett azonban a 14 éven alóli kiskorúak s általában a cselekvési képességgel nem bíró személyek is szolgálati viszonyban állhatnak. Kivétel van a kiskorúak és jogi személyek üzletvezető segédjeire nézve, a kiknek az ipar önnálló gyakorlására jogosítva kell lenniök, a mi a 18. életév betöltését tételezi fel.³⁾ Mint általános, habár nem is a szerződés érvényessége szempontjából szükséges, feltétel említendő továbbá, hogy a mennyiben a segéd már megelőzőleg más kereskedőnél volt alkalmazva, a főnök őt csak akkor fogadhatja fel, ha a segéd az előbbi főnökkel kötött szerződés törvényes megszűnését igazolja, ellenkező esetben az utóbbi irányában a segéddel egyetemlegesen felelős a távozás által okozott kárért s azonfelül még pénzbírságra ítélhető.⁴⁾ Ezen-

könyvvel birniok, holott az iparossegédeknek igen (Ipart. 99. §.). Ezenfelül még csak abban lehet különbséget találni, hogy, miután a kereskedők nem kötelesek ipartestületbe lépni (Ipart. 124. §.), az ezek kebelében szervezendő békéltető bizottságok (Ipart. 141. §.) működése a be nem lépett kereskedők segédjeire sem terjed ki. Egyebekben az iparos- és kereskedősegédek közt nincs különbség; így nevezetesen a mi a főnök és segéd közti viszonyból felmerülő vitás kérdések eldöntését illeti, ezekre nézve a kereskedősegédekkel illetőleg is első sorban az iparhatóság illetékes (Ipart. 176. §., Keresk. elj. 6. §. 8. pont, 1893: XVIII. tcz. 2. §. 2. pont). Az ez által hozott határozat után megengedett rendes törvényes ut azonban már nem egyenlő, a mennyiben ugyanis a kereskedősegédekre vonatkozó perek a kereskedelmi (a mennyiben ilyen az 1893: XVIII. tcz. folytán még szóba jön), az iparossegédek perei ellenben a köztörvényi bírósághoz tartoznak. C. 1213/97. (D. III. f. 10., 189. l.) szerint a bíróság előtt az iparhatóságnál érvényesített összegnél nagyobb is érvényesíthető, a mi azonban nem helyes, mert akkor a többletre nézve az iparhatóság meg van kerülve.

¹⁾ V. ö. K. T. 311. §. Köthető tehát úgy írásban, mint szóval.

²⁾ V. ö. 1877 XX. tcz. 3. §.

³⁾ Ipart. 41. §., 1877: XX. tcz. 5. §.

⁴⁾ Ipart. 90. és 157. §. c) pont. A bírság 20 frttól 200 frtig terjedhet. Az ennek figyelmen kívül hagyásával kötött új szerződés bíróilag nem is érvényesíthető. V. ö. C. 172/95. (Ü. L. 96., 25. sz.), 1070/96. (U. o. 45. sz.).

kivül kiemelendő még, hogy a szolgálati szerződés, ha a felek másképp nem egyeztek, csak egy heti próbaidő eltelte után válik kötelező erejűvé,⁵⁾ egyelőre tehát csak egy heti tartamra szól, melynek elteltével úgy a főnök mint a segéd egyszerűen visszaléphet.⁶⁾

II. A szolgálati viszonyból eredő kölcsönös jogok és kötelezettségek általában szabad egyezkedés tárgyai.⁷⁾ Ez a szerződési szabadság vonatkozik különösen:

1. azon szolgálatok természetére, melyeket a segéd teljesíteni tartozik, s azon helyre és időre, a hol és a mely alatt a kérdéses szolgálatok teljesítendőek. A mennyiben azonban a felek másként nem egyeztek, a főnök a segéd⁸⁾től csak az üzlethez tartozó munkát kívánhat, s ezt is csak oly mérvben, mely a segéd testi alkotásának és erejének megfelel.⁸⁾ Másrészt a segéd kizárólag a főnöknek köteles munkaerejét szentelni s főnöke beleegyezése nélkül, mint már tudjuk, sem saját, sem más részére keresk. ügyleteket nem köthet [K. T. 53. §. 4. bek.];⁹⁾

2. vonatkozik a szerződési szabadság a főnök által nyújtandó viszontteljesítésre, mely nélkül szolgálati mint lényegesen kétoldalu szerződés nem lehetséges.¹⁰⁾ E viszontteljesítés első sorban, eset-

⁵⁾ Ipart. 88. §. 2. bek. A tulnyomó birói gyakorlat — v. ö. C. 189/82. (D. Uj f. 3., 103. l.), 882/84. (U. o. 10., 115. l.), 345/92. (U. o. 32., 148. l.), 439/84. (Ü. L. 94., 21. sz.), ellenk. K. V. T. 257/95. (D. III. f. 3., 330. l.) — szerint ugyan a próbahét a kereskedői segédekre nem talál alkalmazást, de ez a K. T.-nek a régi Ipartörvényhez való viszonyában is kérdéses, a későbbi új Ipartörv. folytán pedig tarthatatlan. Egyébiránt a próbaidő szerződésileg hosszabbra is szabható: C. 486/88. (P. T. 17., 121. l.).

⁶⁾ A visszalépés a főnök részéről nincs feltételezve annak bizonyításától, hogy a segéd a kikötött szolgálatokra alkalmatlan.

⁷⁾ Ipart. 88. §. 1. bek., K. T. 55. §. Az egyezkedés szabadságának elvét sérti, s azért érvénytelen a munkaadó közti oly előzetes megállapodás, mely szerint bizonyos összegben tuli fizetést birság terhe alatt nem szabad adni. C. 3297/89. (D. Uj f. 25., 31. l.).

⁸⁾ Ipart. 89. §. — A szerződéssel ellenkező munka akkor sem követhető, ha az üzlethez tartozik: C. 4708/93. (D. Uj. f. 35., 183. l.).

⁹⁾ E tilalom közelebbi részleteire és következményeire nézve ugyanaz áll, mint a cégvezetőknél és keresk. meghatalmazottaknál. L. fentebb 43. §. A szolgálati viszonyra magára kiható következményről l. alább.

¹⁰⁾ V. ö. osztr. p. t. 1151., 1173. §§. Ebből következik, hogy ingyenes szolgálat esetében az illető kereskedősegédnek nem tekinthető, vagy legfeljebb próbaviszonyról lehet szó: C. 452/94. (D. Uj. f. 40., 87. l.) Másként áll a dolog a tanoncoknál, a kiknél a szolgálat a főnöknek a kiképzés körüli fáradságának viszontteljesítése.

leg kizárólag, bizonyos pénzösszegeből áll, mely rendszerint állandó, rövidebb vagy hosszabb határidőkben (hetenként, havonként, évenként) esedékes fizetés. A pénzbeli viszontteljesítés azonban, állandó fizetés kapcsán vagy a nélkül, a segéd által véghezvitt egyes szolgáltatások (ügyletek, munkák, darabok) után eleve határozott, vagy a szolgáltat tárgyának értéke szerint változó összegben (díj, *provisio*), vagy pedig az üzleti nyereség bizonyos hányadrészében (u. n. *tantième*)¹¹⁾ is megállapítható.¹²⁾ A pénzbeli viszontszolgálat mellett, esetleg szintén kizárólag, gyakran a segéd még lakásban és ellátásban, vagy más természetbeni szolgáltatásokban is részesítetik. Ezeknek közelebbi módozatait a felek szintén szabadon állapíthatják meg, a nyújtott lakásnak azonban egészségesnek és lakhatónak kell lennie.¹³⁾

A főnököt terhelő viszontszolgálat csak akkor követelhető, ha a segéd szolgálati kötelezettségének eleget tesz, vagy erre megfelelő képesség mellett legalább késznek mutatkozik. Mindazonáltal ha a segéd szolgálata teljesítésében vétlen baleset miatt ideig-

¹¹⁾ Ez különösen részvénytársaságok és szövetkezetek alkalmazottjainál fordul elő. A francziák az ilyen nyereséghányadban részesülő segédet *commis intéressé*-nek nevezik. A viszontteljesítés ezen módozata mitsem változtat a szolgálati viszony természetén, s nem alakítja át nevezetesen társas viszonyná, bár ehhez sokban hasonlít. V. ö. C. 848/91. is (J. Sz. 7., 84. l.), 993/96. (D. III. f. 6., 332. l.), 262/96. (T. É. 96., 4. sz.), ellenk.: 8812/95. (D. III. f. 3., 100. l.), 425/98. (U. o. 12., 193. l.). Ez több tekintetben fontos. Így pl. ha a segéd, a ki egyedül a nyereséghányadban részesül, ennek fejében előleget kap s később kitűnik, hogy nincs nyereség, a főnök az előleget nem követelheti vissza, hanem az fizetésnek veendő, mert ellenkező esetben a segéd szolgálata ingyenes volna. V. ö. C. 188/89. (D. Uj f. 23., 100. l.). A nyereséghányadban részesülő segéd továbbá nem szólhat bele az üzlet mikénti vezetésébe, hanem csak azt követelheti, hogy a megállapított nyereséghányad a tényleges üzleti eredmény alapján az általa is betekínhető könyvekből kiszámíttassék, a nélkül, hogy a főnök neki elkülönített alakszerű számadást vagy mérleget tartoznék adni: L. I. 471/80. (D. 26., 37. l.), C. id. 425/98. A nyereséghányad kiszámítása iránt azonban számadási per indítható: C. id. 8812/95. s az annak kiszolgáltatása iránt indított per nem tartozik első sorban az iparhatóság hatáskörébe: C. 1032/89. (Ü. L. 89., 45. sz.), id. 993/96. Ellenk. C. 32/97. (D. III. f. 10., 114. l.).

¹²⁾ A részvénytársasági közgyűlés által megszavazott remuneration azonban nem szerződészerű igény, tehát az évközben kilépett tisztviselő nem követelheti: C. 8039/95. (D. III. f. 4., 32.).

¹³⁾ Ipart. 98. §.

lenesen gátoltatik,¹⁴⁾ azért igényeit a fizetéshez és ellátáshoz el nem veszti. E kedvezmény azonban őt csak hat heti időtartamra illeti [K. T. 56. §].¹⁵⁾

III. A szolgálati viszony megszűnik: 1. a kikötött idő elteltével; 2. kölcsönös megegyezés folytán; 3. a mennyiben a szolgálati szerződés határozatlan időre kötött,¹⁶⁾ a főnök vagy a segéd által történt felmondás folytán;¹⁷⁾ 4. a szolgálati viszonynak a főnök vagy a segéd részéről való felmondás nélkül történt egyoldalú felbontása által; 5. a segéd halálával. Ellenben a főnök halála a szolgálati viszonyt csak akkor szünteti meg, ha ez világosan kikötött, vagy ily kikötés a fenforgó körülményekből következtethető.¹⁸⁾ Hasonlóképen nem szűnik meg a szolgálati viszony a főnök csődje folytán,¹⁹⁾ valamint üzletátruházás esetén,²⁰⁾ feltéve, hogy az üzlet lényegileg azonos marad.

¹⁴⁾ Vétlen baleset alatt minden oly körülmény értendő, mely a segéd hibáján kívül következett be, pl. betegség, családi szerencsétlenség által indokolt távollét stb. Katonai szolgálatra nézve az Ipart. 96. §-a irányadó. Ennek értelmében ha a segéd ideiglenes szabadsággal elbocsátott katona, haditengerész vagy honvéd s a katonai hatóság által behivatik, a szolgálati szerződés minden kárpótlás nélkül megszűnik. Ugyanaz áll, ha a segéd besoroztatik és a katonai szolgálat megkezdésére behivatik. Ellenben ha a tartalékos vagy honvéd a törvényszerű évenkénti gyakorlatra hivatik be, ez a szolgálati szerződést nem szünteti meg, de a gyakorlat idejére fizetés nem jár.

¹⁵⁾ Akkor is, ha a felmondási idő hat hétnél hosszabb.

¹⁶⁾ Határozott időre kötött szolgálati szerződés esetében nincs helye egyoldalú felmondásnak. B. T. 2911/85. (M. 68. l.). S ha a főnök mégis felmondotta, a főnök az egész időre eső fizetést tartozik adni. — Helytelen C. 1213/97. (D. III. f. 10., 189. l.), 1129/98. (U. o. 327. l.) és 524/900. (Jogt. Közl. 900., 47. sz. m.), melyek szerint a határozott időre alkalmazott segéd csak a felmondási időre járó fizetést követelheti feltétlenül (l. alább 27. jegyz.), a további időre pedig csak annyiban, a mennyiben kimutathatja, hogy az újabb foglalkozásért nyert díjazás összege kevesebb.

¹⁷⁾ A megszűnés nem maga a felmondáskor, hanem csak a tényleges kilépéskor áll be. V. ö. C. 48/97. (Jogt. Közl. 97., 24. sz. mell.).

¹⁸⁾ Ugyanaz a ratió, mely a keresk. meghatalmazás fennállását a főnök halála esetére indokolja, a szolgálati viszonyra is talál, s az azonos eredményt annyival inkább kell felvennünk, mert a segéd rendszerint meghatalmazott is egy személyben.

¹⁹⁾ V. ö. Csódt. 24. §., mely csak felmondási jogot ad. Ebből következik egyuttal, hogy a szolgálatot felmondás nélkül elhagyó segéd nincs jogosítva a tömegtől a felmondási időre járó bért követelni: C. 802/87. (M. 67. l.).

²⁰⁾ Ez a halál esetére megállapított szabály hasonlóképpen kiterjesztésén

A felsorolt megszűnési okok közül a törvény a felmondás mellett és a nélkül történő egyoldalú felbontásra nézve még közelebbi intézkedéseket tartalmaz. Így nevezetesen:

1. A felmondási idő tekintetében, mely külön szerződési megállapodás hiányában²¹⁾ úgy a főnökre, mint a segédre nézve ~~szabályszerint hat-hét.~~ Kivétel van oly segédekre nézve, a kik fontosabb teendőkkel vannak megbízva,²²⁾ milyenek különösen a könyvvezetők, pénztárnokok, üzletvezetők, utazók, raktárnokok stb. Ezeknél a felmondási határidő három hónap.²³⁾ E törvényes felmondási határidők a főnök ellen elrendelt csőd esetében is irányadóul szolgálnak.²⁴⁾

A felmondási idő alatt a segéd tartozik a főnök szolgáltatásban maradni s kötelességei teljesítésére épügy szorítható, mintha felmondás nem történt volna.²⁵⁾ A főnök ellenben nincs kötelezve

alapul. V. ö. C. 115/90. (D. Uj f. 27., 30. l.), mely szerint, ha az átvevő a segédet az üzletben hallgatag meghagyja, az elbocsátás csak a rendes felmondás mellett történhetik.

²¹⁾ A megállapodásnak nem kell kifejezettnek lennie. Ha a segéd a főnök kijelentésére a szerződés megkötése alkalmával hallgat, e hallgatás beleegyezésnek veendő, — v. ö. L. I. 697/78. — sőt a segéd hallgatása a körülmények szerint a szolgálati viszony felbontása után is beleegyezésnek vehető, így pl. ha a főnök a segédet a törvényes felmondási időnél rövidebb időre eső bérrel kínálta meg, és a segéd azt jogfentartás nélkül elfogadta: L. I. 3699/76. E részben a bizonyítás a főnököt terheli K. V. T. 149/900. (Jogt. Közl. 900., 42. sz.).

²²⁾ Vajjon a segéd csakugyan fontosabb teendőkkel volt-e megbízva? az általános szabályok szerint az a fél tartozik bizonyítani, a ki arra hivatkozik. V. ö. L. I. 11,986/78. (D. 23., 158. l.). E mellett azonban a bíró belátásától függ eldönteni, vajjon a segéd teendői fontosabbak-e vagy nem? a mi mindig az illető üzlet viszonyaihoz képest ítélandó meg. Nem tekintett fontosabb teendőkkel megbízott segédnek: pl. a levelező: C. 1047/88. (P. T. 17., 113. l.). Némely üzletekben azonban a levelező fontosabb állást foglal el.

²³⁾ Ipart. 92. §., a K. T. 57. §. értelmében, mely azonban a fontosabb teendőkkel megbízott segédek között csak a könyvvivőket és pénztárnokokat említi. Az 1840: XVI. tcz. 29. §-a szerint a felmondási idő 2, illetve 4 hónap volt. A felmondásnak mindenesetre kifejezettnek kell lennie. Nem tekintheti ilyennek, ha pl. részvénytársaság hivatalnok a legközelebbi közgyűlés határozatáig állásától felfüggesztetik. L. I. 735/79. (D. 24., 42. l.).

²⁴⁾ Csódt. 24. §. 2. bek. A szerződéses felmondási határidő csőd esetében nem nyer alkalmazást, akár hosszabb, akár rövidebb legyen a törvényes határidőnél. Másként előbb a K. T. 57. §. 3. bek. szerint.

²⁵⁾ A jogtalanul kilépő segéd iparhatósági határozat alapján történendő

a segédet a felmondási határidő alatt megtartani,²⁶⁾ köteles azonban ily esetben a segédnek a felmondási időre járó fizetést vagy egyéb illetményt egyszeresen, és ha a segédnek ellátása is volt, kétszeresen megadni.²⁷⁾

2. Részletesen és kimerítően állapítja meg a törvény azokat az eseteket, melyekben a szolgálati viszony akár a főnök, akár a segéd részéről felmondás nélkül azonnal felbontható, tekintet nélkül arra, vajjon a szerződés határozatlan vagy határozott időre kötöttet.²⁸⁾ E szerint:

A) A segéd felmondás nélkül azonnal elbocsátható:²⁹⁾ a) ha nyereségyéből eredő bűncselekményt követ el; b) ha a főnök, annak helyettese vagy egyik családtagja

visszahozatal által is szorítható kötelessége teljesítésére, sőt ezen felül még 20 frtig terjedhető pénzbüntetéssel is büntethető. Ipart. 159. §.

²⁶⁾ V. ö. C. 26,532/97. (D. III. f. 9., 26. l.), melyben különösen ki van mondva, hogy a segédnek az általa birt lakás természetbeni használatához sincs joga, hanem erre nézve is csak kártérítést követelhet.

²⁷⁾ Ipart. 97. §. Akkor is, ha a segéd a felmondási idő eltelte előtt más állást kapott, mert az ő követelése nem kártérítés, hanem közvetlenül a törvényen alapul. L. most C. is 335/94. (D. Uj f. 40., 128. l.) és 11,254/94. (D. III. f. 5., 168. l.), 1213/97. (D. III. f. 10., 189. l.), 1139/98. (U. o. 327. l.). Előbb ellenk. 115/82. (M. Ig. D. 1., 30. l.). A segéd viszonyaiban később beálló változások általában nem jönnek tekintetbe: C. 906/96. (D. III. f. 7., 35. l.). Üzletátruházás esetében azonban az üzletben tovább alkalmazott segéd nem követelheti a fizetést a korábbi felmondás alapján, mert ennek hatálya a további alkalmazás által megszűnik. C. 776/96. (U. o. 6., 182. l.). A felmondási időre járó fizetés egyszerre követelhető, bár részletekben pl. havonként fizettetett, s habár a felmondási idő szerződésileg hosszabb (1 év): C. 346/97. (U. o. 8., 40. l.), 1157/97. (D. III. f. 9., 125. l.). Ha a segédnek fix-fizetésen kívül nyereségjutalék is volt biztosítva, a felmondási időre ezt is követelheti: C. id. 1157/97.

²⁸⁾ A szolgálati viszony felbontása ezen esetek bekövetkezése után azonnal és pedig minden keresetindítás nélkül történhetik. Ha azonban a másik fél a felbontási ok fenforgását tagadja, ő a maga részéről keresetet indíthat a szerződésből eredő kötelezettségek teljesítésére, illetve kártérítésre, s akkor a felbontást eszközölő a felbontás okát igazolni tartozik. C. 708/82. (D. Uj f. 4., 159. l.) a perben azonban a felbontáskor nem érvényesített okot nem érvényesíthet. C. 1139/98. (D. III. f. 10., 327. l.). A kártérítési összeg megállapítására nézve az általános szabályok irányadók, a jogtalanul elbocsátott segéd azonban, ha határozott időre nem volt alkalmazva, az Ipart. 97. §-a értelmében csak a felmondási időre járó egyszeres, ill. kétszeres fizetést követelheti.

²⁹⁾ Ipart. 94. §. Előbb K. T. 59. §.

ellen tetteles bántalmazást vagy súlyos becsületsértést ³⁰⁾ követ el, kötelességei teljesítését makacsul megtagadja, ³¹⁾ vagy ha a főnök akarata ellenére egy egész munkanapon át igazolatlanul szünetel; ³²⁾ c) ha megintés daczára a ház vagy az üzlet biztonságát vigyázatlansága által veszélyezteti; d) ha 3 napnál tovább tartó szabadságvesztés-büntetés alá kerül; e) ha a szerződésileg elvállalt munka teljesítésére képtelen; ³³⁾ f) ha valamely undorító vagy ragályos betegségben szenved; g) ha a főnök bizalmával való visszaélés által az üzlet érdekeit veszélyezteti; ³⁴⁾ h) ha főnöke beleegyezése nélkül akár saját, akár más részére keresk. ügyletekkel foglalkozik. ³⁵⁾

Mindezen esetekben az elbocsátás kárpótlás nélkül történhetik. Kivételt képeznek az e) és f) pontokban elősorolt esetek,

³⁰⁾ Csak a becsületsértésnek kell súlyosnak lennie, a tetteles bántalmazásnak nem. Ily súlyos becsületsértés (s azonfelül a főnök üzleti érdekeinek veszélyeztetése), ha a segéd azon borítékokba, a melyek a főnök neje által a munkásoknak pénzzel átadandók voltak s át is adattak, szeméremcsértő rajzokat csempész. **C.** 319/99. (D. III. f. 16., 162. l.). Ellenben súlyos becsületsértésnek nem tekintetett, hogy a segéd a főnök üzletvezetőjét műveletlen embernek nevezte: **L.** I. 11,986/78. (D. 23., 148. l.), főnöke irányában durván és illetlenül viselte magát: **C.** 279/82. (M. 67. l.); nem tekintetett családtagnak a főnök nagykoru és vele közös háztartásban nem élő öccse: **C.** 708/82. (D. Uj f. 4., 159. l.). Hogy a főnök a sértést hasonló sértéssel vagy tetteles bántalmazással viszonzotta, nem jön tekintetbe: **C.** 6172/82. (M. 67. l.). V. ö. **C.** 993/96. is. (D. III. f. 6., 332. l.).

³¹⁾ Ez alá sorozható az az eset is, ha a segéd a főnöknek az üzlet körében adott utasításait nem követi. **C.** 4941/83. (M. 67. l.). Ide tartozik továbbá, pl. ha a segéd az üzleti helyiségben átvett pénzt azonnal be nem szolgáltatja, bár később a hiányt megtéríti: **C.** 230/85. (D. Uj f. 12., 291. l.).

³²⁾ Az igazoltságot a segéd tartozik bizonyítani. **C.** 1404/94. (P. T. 29., 145. l.). **K. V. T.** 390/95. (D. III. f. 3., 343. l.).

³³⁾ Ennek felvételére nem elég pl. hogy könyvvezető gyanánt alkalmazott segéd a könyvvezetés körül szabálytalanságokat követ el, midőn már hosszabb idő óta szolgálatban áll s a könyvvezetés a főnök felügyelete mellett történik: **C.** 4518/88. (Ü. L. 88., 40. sz.).

³⁴⁾ Pl. fűszerüzletben fizetés nélkül szeszes italokat fogyaszt: **C.** 1708/94. (D. Uj f. 39., 60. l.); koholt megrendeléseket közöl (utazó): **C.** 949/94. (U. o. 40., 257. l.). A főnöknek okozott kár nagysága nem jön tekintetbe: **C.** ápril 23/91. (M. 70. l.).

³⁵⁾ Még ha nem is okozott ez által a főnöknek kárt: **C.** 615/92. (P. T. 24., 5. sz.). De nem, ha gyárigazgató szabad idejét más tényleges természetű működésre fordítja, ha ez szerződésileg ki nem záratott: **C.** 16/94 (D. III. f. 1., 42. l.).

ha azok vétlen baleset következményei, a mikor a segéd a fizetést hat heti idő tartamára épügy követelheti, mint ha a szolgálatból nem bocsáttatik el [K. T. 59. §. ut. bek.].³⁶⁾

B) A segéd felmondás nélkül azonnal kiléphet: ³⁷⁾ a) ha a főnök, helyettese, vagy hozzátartozói őt vagy családjá tagjait tetteleg bántalmazták, ellene vagy ellenök becsületsértést követnek el; ³⁸⁾ b) ha a főnök szerződési kötelességeit nem teljesíti; ³⁹⁾ c) ha darabszámra dolgozik és a főnök őt folytonosan munkával ellátni nem képes; ⁴⁰⁾ d) ha a munka folytatásánál egészsége vagy élete veszélyeztetve van; e) ha a főnök, helyettese vagy hozzátartozói őt vagy családjá tagjait erkölcsatlenségre vagy törvényellenes tette csábitják.

A felsorolt okok miatt a segéd kiléphet a nélkül, hogy igényét a szerződéses vagy törvényes felmondási időre járó fizetésre, illetve ellátásra elvesztené [K. T. 58. §. ut. bek.].⁴¹⁾

Végül említendő, hogy a főnök a szolgálati viszonyból bármily okból kilépő segédnek, annak kívánatára, elbocsátási bizonyítványt köteles adni.⁴²⁾

³⁶⁾ Az Ipart. 94. §. ut. bek. erre világos utalást tartalmaz.

³⁷⁾ Ipart. 95. §. Előbb K. T. 58. §.

³⁸⁾ Itt is csak súlyos becsületsértés veendő figyelembe. A K. T. 58. §. 2. pontja ezt kifejezetten említi.

³⁹⁾ Elég, ha a főnök kijelenti, hogy ezentul a szerződésileg kikötötnél alacsonyabb bért fog fizetni. V. ö. C. 1101/90. (D. Uj f. 26., 152. l.).

⁴⁰⁾ Ez inkább csak az iparossegédekre vonatkozik.

⁴¹⁾ Az Ipart. 95. §. ezt nem vette fel; de önként következik abból, hogy a kilépésnek a főnök az oka, s hogy a segéd a szóban forgó esetekben nem lehet hátrányosabb helyzetben, mint ha a főnök őt törvényes ok nélkül a felmondási idő előtt elbocsátja. V. ö. C. 1101/90. (D. Uj f. 26., 152. l.).

⁴²⁾ Ipart. 108. §. A törvény a bizonyítványt oly végből követeli, »hogy a törvényes alapon a szerződési viszonyból kilépni és más iparoshoz szerződteni akaró segéd ezt akadálytalanul tehesse«. Ebből, valamint az Ipart. 99. §. azon rendelkezéséből, hogy az iparossegédek munkakönyveiben a segéd erkölcsi magaviseletére és minősítésére vonatkozó megjegyzéseknek vagy jeleknek helye nem lehet, következtethető, hogy a segéd nem köteles oly elbocsátási bizonyítványt elfogadni, mely reá nézve bármily tekintetben hátrányos. Ha azonban a segéd kívánja, a főnök a fennállott szerződési viszony megszüntéről és a segéd magaviseletéről az igazságnak megfelelő bizonyítványt köteles adni. Ipart. 104. §.

HETEDIK CZIM.

Kereskedelmi társaságok általában.¹⁾

47. §.

A kereskedelmi és a magánjogi társaságok.

I. Valamint a keresk. jog egészben véve az általános magánjognak csupán elágazása, úgy különösen a keresk. forgalom által kifejlesztett társaságok is a közönséges magánjogi társaságra (*societas*) vezetendők vissza; s nevezetesen azok a kellékek, melyek ahhoz szükségesek, hogy általában társaságról beszélhessünk, a keresk. társaságoknál nem kevésbbé követeltetnek, mint a magánjogi társaságnál.²⁾

¹⁾ A keresk. társaságokat általában tárgyazó külön munkák közül kiemeljük a következőket: *Auerbach* Das Gesellschaftswesen. Frankfurt, 1861.; *Gierke* Das deutsche Genossenschaftsrecht, 3 köt. Berlin, 1868—81.; *Lastig* Endemann-féle Handbuch, I. 310. s k. l.; *Troplong* Commentaire sur le contrat des sociétés civiles et commerciales, 2 köt. Páris, 1843.; *Delangle* Commentaire sur les soc. commerciales, 2 köt. 1843.; *Vavasseur* Traité des soc. civiles et commerciales, 2 köt. 1878., 5. kiad. 1897.; *Rousseau* Des soc. comm. françaises et étrangères, 2 köt. 1878.; *Deloison* Traité des soc. comm. françaises et étrangères, 2 köt. 1881.; *Guillery* Des soc. commerciales en Belgique, 2. kiad. 3 köt. Brux. 1881—3.; *Houpin* Traité général théorique et pratique des soc. civiles et comm. 2 köt. Páris, 1895. Új kiad. 1899.; *Nyssens* et *Corbian* Traité des soc. comm. I. 1895. (belga); *Lindley* Treatise on the law of partnership, 6. kiad. London, 1893.; *Pollock* Digest of the law of partnership, 5. kiad. London, 1890.; *Parsons* Principles of partnership. Boston, 1889.; *Story* Commentaries on the law of partnership, 6. kiad. Boston, 1868.; *Calamandrei* Delle società e delle associazioni commerciali, 2 köt. Torino, 1884—85. — Az egyes társasági fajokra vonatkozó külön irodalmat l. az illető helyeken.

²⁾ Így a keresk. társaság is feltételezi, hogy legalább két tagja legyen; hogy célja a közérkölsökbe vagy tiltott törvényekbe ne ütközzék; hogy a társaság alapelve: az érdek kölcsönössége meglegyen stb. Az utóbb említett követelménynél fogva keresk. társaságnál sem tekinthető megengedettnek az

Mindazonáltal a keresk. társaságok történeti fejlődésükben a közönséges magánjogi társaságtól annyira eltávolodtak, hogy a rokonság közöttük sok tekintetben alig állapítható meg. Így, hogy csak néhány főpontot említsünk: a keresk. társaságok többé-kevésbé kifejezett szervezettel bírnak, holott a közönséges magánjogi társaságnál szervezetről vagy egyáltalában nem lehet beszélni, vagy ha létezik, az nem a törvényben, hanem csak a felek szerződésében találja alapját; — míg továbbá a közönséges magánjogi társaságnál az egyes tagok a társaság kötelezettségeiért feltétlenül egész vagyonukkal ugyan, rendszerint azonban csak saját részük erejéig (*pro rata*) felelősek:³⁾ addig a keresk. társaságoknál a tagok felelőssége nem terjed ki mindig azoknak egész vagyonára, rendszerint azonban egyetemleges;⁴⁾ — míg végre a közönséges magánjogi társaság csak a tagok közötti szerződés jellegével bír, s harmadik személyek irányában közvetlenül jogosítva és kötelezve csak az egyes tagok lesznek:⁵⁾ addig a keresk. társaságok, bár szintén a tagok szerződésén alapulnak, ezek fölött álló s önálló székhelylyel és külön czeggel bíró egységet képeznek, s mint ilyen egységek lépnek fel a jogi forgalomban, úgy hogy nem az egyes tagok, hanem maga a társaság, mint ilyen, lesz közvetlenül jogosítva és kötelezve. Más szóval: a keresk. társaságok mint tagjaiktól különvált önálló jogalanyok szerepelnek, vagyis jogi személyek természetével bírnak.⁶⁾

oly kikötés, mely szerint valamelyik tag csakis a vesztességben részesüljön. a nyereségben ellenben nem (u. n. *societas leonina*).

³⁾ V. ö. a római jogra nézve: L. 4. pr. de exerc. act. 14., 1.; l. 44. §. 1. D. de aed. ed. 21., 1.; l. 11. §. 2. D. de duob. reis 45., 2. — L. továbbá osztr. p. t. 1203. §., szász p. t. 1378. §., *Code civil* 1247. cz., német p. t. 735. §.

⁴⁾ Az egyetemleges felelősség a keresk. jognak mondhatni öselve, nemcsak a társaságnál, hanem általában (v. ö. *Frémery Études* 22. l.), a mint hogy ma sem szorítkozik csak a társaságokra. V. ö. alább 121. §. De éppen azért, mert az egyetemlegesség a keresk. jogban már kezdettől fogva mint általános elv volt elismerve, egészen fölösleges külön alapokat keresni számára a keresk. társaságoknál, pl. hogy az a germán családközösségből származik, vagy hogy a tagok kölcsönös meghatalmazásában (*praepositio institoria*) gyökerezik stb., a mint ez gyakran történik. V. ö. erre nézve különösen *Goldschmidt* id. m. I. 284. l.

⁵⁾ Egészen találó, a mit *Frémery* a magánjogi társaságról mond. mielőtt a keresk. társaságok kifejlődtek volna: »Il y avait des associés, mais il n'y avait point de société« (id. m. 31. l.).

⁶⁾ Ez a francia s az azt követő (belga, olasz, németalföldi stb.) elmé-

II. Minél nagyobbak a különbségek a keresk. társaságok és a közönséges magánjogi társaság között, annál szükségesebb

letben vitán kívül áll. V. ö. legujabban különösen *Lyon-Caen* és *Renault* id. m. II. 75. s k. l. Annál nagyobb vita uralkodik ellenben a keresk. társaságok jogi természete fölött Németországban. Némelyek elismerik, mások tagadásba veszik, többnyire azonban különbséget tesznek a közkereseti és betéti társaság között egyrészt, a részvénytársaság és szövetkezet között másrészt s csak az utóbbiakat tekintik jogi személyeknek. A felfogások különbsége nagyrészt arra vezetendő vissza, hogy a jogi személy fogalma iránt sincs kellő megállapodás, eltekintve attól, hogy némelyek e fogalmat egészen tagadásba veszik. A törvényhozások közül egyesek a keresk. társaságok jogi személyiségét kifejezetten megállapítják. Így nevezetesen az 1873. évi belga társasági törvény, az új olasz, spanyol, portugáliai és román K. T. Mások ezt nem teszik ugyan, e helyett azonban közvetve ismerik el a keresk. társaságok jogi személyiségét az által, hogy oly szabályokat állítanak fel, melyek azt feltételezik, annak következményét képezik, s melyek mesterkéltség nélkül nem egyeztethetők össze a magánjogi társaság fogalmával. Ez áll különösen a német s a magyar K. T.-ről. V. ö. ennek 63. §-át (l. alább 49. §.), továbbá épen a közkereseti és betéti társaságra nézve még külön a 95., 96. és 97. §§-okat (l. alább 61. §.). A kérdés lényege egyedül a körül forog, hogy a társaság által kötött ügyletekből kilesz közvetlenül jogosítva és kötelezve: az egyes tagok-e, avagy a társaság mint ilyen? Ha az utóbbi, akkor annak jogi személyiségét bajos kétségbe vonni, nem lévén elképzelhető, hogy valaki vagy valami jogokkal és kötelezettségekkel birjon, a nélkül hogy jogalany ne legyen. Már pedig különösen az id. 63. §. semmi kétséget nem hagy fenn az iránt, hogy valóban a társaság mint ilyen lesz közvetlenül jogosítva és kötelezve, nem pedig az egyes tagok. Ezzel természetesen nem akarjuk tagadásba venni, hogy a társaság nem öncélú lény, hanem csak a tagok magánérdekét van hivatva szolgálni, s hogy különösen a társasági vagydon alapjában véve, gazdaságilag, mégis csak a tagoké, a kikre az a társaság feloszlásakor jogilag is visszaszáll. De ez a jogi személyiséggel mint tisztán formális jogi categoriával nem is áll ellentétben, s még kevésbbé akadály a jogi személyiség elismerésére az a körülmény, hogy a tagok a társaság adósságaiért külön is felelősséggel tartoznak. Ezen és más sajátosságai a keresk. társaságoknak mind mellékesek szemben azzal, a mi egyedül döntő, hogy jogilag a társaság maga szerepel jogosított és kötelezett gyanánt. — Bővebben e kérdéstről lásd *Szerző*: »A keresk. társaságok jogi természete, különös tekintettel a főbb európai törvényhozásokra.« (M. Igazságügy IX. köt. és külön lenyomatban Budapest, 1873.) és hasonló értelemben *Bartha Béla* A keresk. társaságok jogi személyisége. Debreczen, 1896. V. ö. *Értekeztet* jk. 76., 78., 81. és 128. l. is, a hol határozottan hangsúlyoztatott, hogy a keresk. társaságok, eltekintve az alkalmi egyesülésektől, jogi személyek. A magyar birói gyakorlatnak is ez a felfogása. V. ö. különösen a közkereseti társaság jogi személyiségének elismerését: C. 808/90. (D. Új f. 28., 119. l.), 301/92. (U. o. 32., 187. l.), 2278/94.

annak megállapítása, hogy előforduló esetben kereskedelmi vagy magánjogi társaság forog-e fenn? És pedig nemcsak azért, hogy tudni lehessen, vajjon az illető társaságra a kereskedelmi avagy a magánjognak a társaságra vonatkozó szabályai alkalmazandók-e, hanem továbbmenve annak meghatározása végett is, vajjon az illető társaság a kereskedő fogalma alá s a kereskedőkre vonatkozó határozatok alá vonható-e? ⁷⁾

A kérdés megfejtése nagyon egyszerű volna, ha magánjogi célok társas elmozdítása minden körülmények között csak a közönséges magánjogi társaság alakjában történnék, s ha a magánjogi társaság és a keresk. társaságok közötti különbségek nem csupán mint következmények, hanem mint legott külsőleg is felismerhető sajátságok jelentkeznének. Azonban e feltevések nem állanak, s nevezetesen valamint általában a keresk. jog nemcsak elágazott a közönséges magánjogtól, hanem utóbbira visszahatást is gyakorolt és gyakorol folytonosan (l. fentebb 1. §.): ugy a keresk. forgalom által kifejlesztett társasági formák is mindinkább magánjogi célokra is alkalmaztattak.⁸⁾ Ennek következtében nyil-

(U. o. 39., 1. l.), 1902/93. (P. T. 30., 50. l.). *Győri T.* 22. sz. polg. dönt. (Jogt. K. 97., 45. sz. m.). Nem tekinthető ellenkező törvényes magyarázatnak: 1893: XVIII. tcz. 95. §-a, mely a közkereseti és betéti társaságot a jogi személyek mellett külön említi. Erre az is elegendő indok volt, hogy a nevezett társaságokat a jogi személyek alatt esetleg nem értették volna.

⁷⁾ V. ö. fentebb 15. §. Fontossággal bír e kérdés a csődjog szempontjából is, a mennyiben a keresk. társaságok a keresk. csőd szabályai alá esnek. (Csődt. 241. §.), magánjogi társaság mint ilyen ellenben nem is juthat csődbe, hanem csak az egyes tagok.

⁸⁾ Ez áll nevezetesen a részvénytársaságról, bár annak átvitele a magánjogba nem ment küzdelem nélkül. Különösen a korlátolt felelősség az, a melyet a magánjog szempontjából nem igen akartak elismerni. Csakhogy az élet erősebbnek bizonyult, mint az elmélet, s most már a törvényhozások kifejezetten is megengedik, hogy részvénytársaságok magánjogi célokra alakuljanak. Ezt ugyan gyakran csak oly módon teszik, hogy a részvénytársaságot teljesen kiveszik a magánjogi társaságok köréből s keresk. társaságnak nyilvánítják (l. alább 74. §.); de a dolog lényege mégis csak az, hogy a részvénytársaság nemkeresk. célokra is alkalmazható. Ha pedig megengedettik, hogy magánjogi célokra részvénytársaság alakuljon, akkor még kevésbbé szabadna kizárni, hogy nemkeresk. célokra a közkereseti és betéti társaság alkalmaztassék, bár tagadhatlan, hogy a keresk. jog szabályainak átvitele az ily magánjogi társaságokra, külön törvényes felhatalmazás hiányában, nem igen lehetséges. Példa ily törvényes felhatalmazásra a svájci kötelmi jog, az új portugáliai K. T. és (bár csak a közkereseti és betéti társaságra nézve)

vánvaló, hogy a társasági alak egymagában nem szolgálhat kellő megkülönböztetésül a keresk. és magánjogi társaságok között, hanem szükségessé válik más megkülönböztetési alapot felállítani. Ilyen gyanánt, mint legtermészetesebb, a társaság célja kínálkozik, a mint ez a társaság által folytatott ügyletek minőségében nyilvánul. Ehhez képest az oly társaság, mely keresk. ügyletekkel foglalkozik, keresk. társaságnak minősítendő; a mely társaság ellenben keresk. ügyletekkel nem foglalkozik, azt magánjogi társaságnak kell nyilvánítani, bárminő legyen az alak, melyben szerepel. A K. T. mindazonáltal ezt a megkülönböztetési alapot csak részben fogadta el, a mennyiben ugyanis csak a közkereseti és betéti társaságnál követeli meg azt, hogy keresk. ügyletekkel foglalkozzék;⁹⁾ a részvénytársaságot és szövetkezetet ellenben keresk. társaságoknak minősíti, tekintet nélkül arra, vajjon a társaság célja keresk. vagy nem keresk. ügyletekre irányul-e?¹⁰⁾ A K. T. tehát a társaságok megkülönböztetésénél végyes rendszert követ,¹¹⁾ s ennek értelmében a társaság minőségét közelebbről vizsgálni csak az esetben szükséges, ha részvénytársasági vagy szövetkezeti alakban nem lép fel.

48. §.

A kereskedelmi társaságok fajtái.

I. A keresk. forgalom az idők folyamában különböző társasági fajokat fejlesztett ki, melyekből ismét több rendbeli válfajok képződtek.¹⁾ Ezen alakzatok közötti különbség, jogilag véve, főleg

a német polg. tvk. terv. II. olv. 675. §.; nem említve némely német életbe lépt. törvényt (Bréma, Oldenburg), melyek a közkereseti és betéti társaságot épügy függetlenítették a társaság céljától, mint ez később a részvénytársaságra, illetve betéti részvénytársaságra nézve történt.

⁹⁾ V. ö. K. T. 64., 125. §§. és alább 51., 69. §§.

¹⁰⁾ V. ö. K. T. 147., 223. §§. és alább 74., 102. §§.

¹¹⁾ E vegyes rendszer még kiegészítést nyer a K. T. 5. §. 2. bek.-nek azon szabálya által, mely szerint a kiskereskedői egyesületek keresk. társaságoknak nem tekintetnek. L. fentebb 17. §. A minőség és alak szerinti megkülönböztetéshez tehát még területi (mennyiségi) alapon való megkülönböztetés is járul.

¹⁾ A történeti kutatások kiderítették, hogy a keresk. társaságok nem közös gyökérből, hanem külön alapokon keletkeztek. A legrégebbi alak az u. n. *commenda*, mely abból állt, hogy valaki tőkét adott másnak, a ki azzal

a tagok felelősségében és a társasági szervezetben, gazdasági tekintetben pedig abban a körülményben keresendő, vajjon kisebb vagy nagyobb vállalat forog-e szóban, vajjon a tagok munkaereje vagy tőkéje játszsza-e a főszerepet, vajjon a társaság közvetlenül keresetre irányul, avagy csak a tagok keresetének előmozdítására szolgál-e? stb.

A magyar K. T. mindazonáltal nem vette fel keretébe az összes társasági fajokat, melyeket a keresk. forgalom kifejlesztett. Csakis négy fajtát a keresk. társaságoknak ismeri el és szabályozza [K. T. 61. §.]; ugymint: 1. a közkereseti társaságot, melynek főjellemvonása, hogy a rendesen kevés számu és az üzletben cselekvőleg résztvevő tagok a társaság adósságaiért korlátlan és egyetemleges felelősséggel tartoznak; 2. a betéti társaságot, melynél a tagoknak csak egy része vesz közvetlenül részt az üzlet vezetésében s felel korlátlanul a társaság adósságaiért, a másik rész ellenben csak tőkével járul a vállalat-hoz és csak korlátozva, betéte erejéig felelős; 3. a részvénytársaságot, mely mint igazi tőkeegyesület előre meghatározott alaptőkével alakul, a vállalat kiterjedése és a tagok nagy száma miatt kifejtettebb szervezettel bír s melynél a tagok, az u. n. részvényesek, a reájuk eső részösszezen (részvényen) tul nincsenek kötelezve; 4. a szövetkezetet, melynél a főczél a gyengébb társadalmi osztályoknak az önsegély és a kölcsönösség elvei alapján való támogatása, s folyton változó tag- és tőkeálmány kifejlett szervezettel és korlátlan vagy korlátozt felelősséggel párosul.²⁾ Ezeken kívül a K. T. megemlékezik ugyan még

ügyleteket kötött s ebből a betéti társaság fejlődött ki. Csak később lép fel a közkereseti társaság mint u. n. *compagnia* a családtagok háztartási közössége alapján, míg a részvénytársaság gyökere az állami kölcsönökben s ezek kamatozására és törlesztésére rendelt állambevételekben résztvevők egyesületeiben: u. n. *societates comperarum, montes, maonae*, található, melyek közül a legrégibb, a mely állandó szervezettel bírt, az 1346-tól 1566-ig létezett genuai *maona* (*Maona dei Giustiniani*). V. ö. Goldschmidt id. m. I. 254. sk. l. L. azonban *Lehmann* Die geschichtl. Entwicklung des Aktienrechts bis zum Code de commerce. Berlin, 1895., a ki a részvénytársaság alapját a tengeri hajóstársaságban találja s hollandi eredetét vitatja. A legifjabb társasági forma a szövetkezet, mely csak a jelen század közepe felé indul meg Angliában, a hol 1843-ban az első fogyasztási egylet alapított Rochdale-ben.

²⁾ Mint sok más kérdésben, úgy a keresk. társaságok osztályozására

az u. n. alkalmi egyesülésekről, melyek lényegileg abban különböznek a felsorolt társaságoktól, hogy nem állandó üzlet folytatására, hanem csak egyes alkalmi ügyletek megkötése végett alakulnak; de ezekről kifejezetten azt mondja, hogy a keresk. társaságokról szóló határozatai alá nem esnek [K. T. 62. §. 1. bek.]. Minthogy azonban az alkalmi egyesülések keresk. ügyle-

nézre is a francia *Code de com.* volt irányadó, mely azoknak három fajtát: u. m. a közkereseti (*société en nom collectif*), betéti (*soc. en commandite*) és a részvénytársaságot (*soc. anonyme*) különbözteti meg, e mellett azonban még a betéti részvénytársaságról és, mint nemtulajdonképeni társaságról, az u. n. *association en participation*-ról tesz említést, mely utóbbi alatt a régibb francia elmélet és gyakorlat az alkalmi egyesülést, az újabb a harmadik személyekkel szemben titokban tartott részesedést érti, tekintet nélkül arra, vajjon ez állandó vagy csak alkalmi jellegű-e? V. ö. *Lyon-Caen és Renault* (Traité II. 746. sk. 1.). E rendszert követi a többi K. T., nevezetesen a német is, melyben a megfelelő elnevezések: *Offene Gesellschaft*, *Commanditengesellschaft*, *Actiengesellschaft*; mint nemtulajdonképeni keresk. társaság azonban kettő szerepel: az u. n. csendes vagy nevezetlen, helyesebben titkos (v. ö. osztr. p. t. 1204. §.) társaság (*stille Gesellschaft*) és az alkalmi egyesülés (*Vereinigung zu einzelnen Handelsgeschäften*). Az új K. T. azonban az utóbbit kihagyta. Ugyancsak a francia jog értelmében osztályozza a keresk. társaságokat az előbbi magyar jog, a mint ez az 1840: XVIII. tcz.-ben foglaltatik. Nemtulajdonképeni keresk. társaságot azonban nem ismer s az elnevezések a K. T. elnevezéseitől annyiban különböznek, a mennyiben a közkereseti társaság kifejezése valamennyi keresk. társaságra alkalmaztatik s e mellett a mai közkereseti és betéti társaság együttvéve szoros értelemben i. közk. társaságoknak neveztetnek. A szövetkezetekről (*sociétés à capital variable*, *soc. coopératives*; *Erwerbs- u. Wirtschaftsgenossenschaften*) a régibb keresk. törvények természetesen hallgatnak, még a német is; csak újabb időben kezdődik azoknak szabályozása, de a magyarokon kívül már több K. T. van, mely őket a keresk. társaságok mellé állította. Ilyen az 1867. évi francia társasági törvény, mely a *Code* módosítását képezi, a rev. belga, az új olasz, portugáliai, román és a boszniai K. T. Legújabbban Németországban az 1892. ápril 20-án kelt törvénnyel egy egészen új társasági alak hozatott be, az u. n. korlátolt felelősségű társaság (*Gesellschaft mit beschränkter Haftung*), mely határozott alaptőkével és valamennyi tag korlátolt felelősségével alakul, a nélkül, hogy a tőke részvényekre osztatnék fel s a részvénytársaságra vonatkozó garantiák alkalmaztatnának; hanem inkább a közk. társaság szabályai szerint működik. L. erről *Neumann Armin*: Magy. jogászegyl. ért. 8. köt. 6. füz. Bpest, 1893. Német commentatorok: *Birkenbihl*, *Esser*, *Förtsch*, *Hergenbahn*, *Neukamp*, *Parisius* és *Crüger*. Angliában ehhez hasonló alak már régen ismeretes *Company limited by guarantee* név alatt. V. ö. 1862. Comp. Act. 7. §.

tekkel foglalkoznak, s az azokból eredő viszonyok keresk. ügyek,³⁾ melyekre nézve a K. T. az előbbi kijelentés daczára maga is intézkedik (l. alább 50. §.) s az általános magánjogot a keresk. szokások is megelőzik (l. fent 6. §.): azok mégis kereskedelmi, nem magánjogi társaságok. Megkülönböztetésül azonban czélszerű ezeket épugy, mint a már ismertetett kiskereskedői egyesületeket, melyeket a törvény szintén kivesz a keresk. társaságok köréből (l. fent. 17. §.), nem tulajdonképeni keresk. társaságoknak, a fentebb felsorolt négy társasági alakot pedig tulajdonképeni keresk. társaságoknak nevezni, megjegyezvén, hogy, midőn egyszerűen keresk. társaságokról van szó, mindig a tulajdonképeni keresk. társaságok értendők.

II. A K. T.-nek a tulajdonképeni keresk. társaságokra vonatkozó felsorolása kimerítő (*taxativ*), azaz ki nem terjeszthető. Más társasági formák tehát keresk. társaságoknak el nem ismertetnek s ilyeneket a magyar korona országaiban alapítani nem lehet.⁴⁾ Ez áll különösen az u. n. betéti részvénytársaságról, mely egy vagy több korlátlanul és egyetemleg felelős beltágból és rendszerint nagyobb számú részvényesekből áll.⁵⁾

³⁾ L. fentebb 5. §. Alakilag is. V. ö. keresk. elj. 6. §. 3. pont. E részben mitsem változtat, vajjon a tagok kereskedők-e vagy nem? S. 5527/78. (D. 20., 64. l.).

⁴⁾ Külföldi társaságokra azonban ez nem vonatkozik. V. ö. fentebb 11. §. Mi sem áll tehát utjában annak, hogy pl. külföldi betéti részvénytársaság nálunk fióktelepet vagy ügynökséget alapítson, a melyre nézve ugyanazon szabályokat fogjuk alkalmazni, mint a külföldi részvénytársaságokra. V. ö. alább 99. §. Némely államokkal szemben ily társaságok bebozsátása szerződésileg határozottan ki van kötve. Ilyenek: Ausztria (1878. évi XX. tcz. 29. cz. és u. é. XXII. tcz. 1. §.), Németország (1878 : XXXVI., 1892 : III. tcz. 19. §.), Olaszország (1888 : XV., 1892 VI. tcz. Zárjk. I. cz. 3. §.) és Svájc (1888 XXXVII., 1892 VII. tcz. 8. cz.). De más államok is hivatkozhatnak erre, ha a legnagyobb kedvezményü államok jogával bírnak.

⁵⁾ Ez ugyan kérdéses lehetne azon mindinkább a törvényhozások által is elvetett régiebb felfogás szerint, hogy a betéti részvénytársaság nem más, mint a betéti társaság módosítása, válfaja. Tényleg az *Értekezleten* ebből a felfogásból indultak ki s a betéti részvénytársaságot megengedhetőnek találták. (V. ö. Jegyzők. 80—81. l.) Azonban valamint a betéti társaság nem pusztá válfaja a közkereseti társaságnak, jóllehet a beltágból szempontjából egyenlő vele: ugy a betéti r. t. sem pusztá modificatiója a betéti társaságnak, hanem önálló társasági alak, mely a betéti és részvénytársaság combinatiója gyanánt jelentkezik. Ha a betéti részvénytársaságot mint betéti társaságot megengednők, akkor ez által tág kaput nyitnánk a részvénytár-

Minthogy azonban a K. T. csak a szárazföldi keresk. jogot szabályozza, a tengeri jogot ellenben nem: kétséget nem szenved, hogy a mennyiben utóbbi sajátságos társasági formákat ismer, ezeknek jogérvényessége a K. T. felsorolása által nem érintetik.⁶⁾ Ugyanez áll a bányajog által szabályozott bányatársulatokról, melyek a magyar keresk. jog szempontjából azon feltevél mellett, hogy üzletük a kisipar körét meghaladja, keresk. társaságok ugyan,⁷⁾ melyeknek belső szervezetére, valamint a társulati tagoknak egymás közt és harmadik személyek iránti jogviszonyaira nézve azonban a bányatörvény határozatai irányadók [K. T. 560. §].⁸⁾ Minthogy továbbá csak a tulajdonképeni keresk. társaságok vannak kimerítően felsorolva, a nemtulajdonképeniek ellenben nem: ebből azt kell következtetni, hogy az utóbbiak között a törvényben nem említett társasági formák lehetségesek. Ilyen volna a csendes vagy nevezetlen (titkos) társaság, melynél valaki nemcsak alkalmi,⁹⁾ hanem állandó módon meghatározott betéttel járul valamely üzlethez, a nélkül hogy ez kifelé, harmadik személyek irányában is nyilvánulna,

saságra vonatkozó intézkedések kijátszásának, tekintve, hogy a betéti r. t. ugyanazon gazdasági célra szolgálhat mint a részvénytársaság; a mint hogy külföldön, főleg Franciaországban, tényleg a betéti r. t. arra használtatott fel, hogy a részvénytársaságnál a megkívánt állami engedély mellőztessék

⁶⁾ Ez áll különösen a tengerjog által szabályozott u. n. hajóstársaságról (*Rhederei, copropriété de navires*), mely azonban össze nem tévesztendő közönséges keresk. társasággal, mely hajózási célra keletkezett.

⁷⁾ V. ö. K. T. 259. §. 6. pont és alább 116. §.

⁸⁾ Ez azonban csakis a tulajdonképeni bányatársulatokról áll. Ha egy bányaipart üzö társaság a közkereseti, betéti, részvénytársaság vagy szövetkezet formájában keletkezik, a mi nincs kizárva, az teljesen a K. T. szabályai alá esik. — Minthogy az id. 560. §. a bányatársulatokat csak belsőszervezetükre, a tagok egymásközi és harmadik személyek iránti viszonyaira nézve veti alá a bányatörvénynek, ebből azt lehetne következtetni, hogy azok más tekintetben a K. T. intézkedései alá esnek; tehát nevezetesen mint kereskedők cégbejegyzésre kötelezvék. Tényleg így határozott C. 407/85. (D. Uj f. 13., 64. l.). De ez mégis nehezen egyeztetethető össze azzal, hogy a K. T. 4. §-a csakis a 61. §-ban felsorolt társaságokat vonja a kereskedőkre vonatkozó határozatok alá; ezen kívül figyelembe veendő, hogy a bányatörvény 137. §-a a bányatársulatokra nézve külön nyilvántartást ír elő a bányahatóság által vezetett bányakönyvekben. V. ö. *Értekezl. jk.* is 504. l.

⁹⁾ Ez az eset az alkalmi egyesülés fogalma alá esik. L. alább 50. §.

a nélkül tehát, hogy az üzlet külsőleg is mint társas üzlet szerepelne.¹⁰⁾

49. §.

A keresk. társaságok jogviszonyai és jogképessége általában.

I. Valamint a magánjogi, úgy a keresk. társaságok jogviszonyai is lényegesen kétfélék: 1. belső viszonyok, melyek a tagok egymás között, illetve a társaság és a tagok mint ilyenek ¹⁾

¹⁰⁾ Ebben áll a különbség szemben a betéti társasággal, melynél a kültag, bár neve a társaság czégében nem fordulhat elő, mégis harmadik személyek irányában is mint a társaság tagja szerepel. E különbség hozza magával, hogy a csendes társaság sem közös czéggel, sem önálló társasági vagyonnal nem bír, sem a czégjegyzékbe be nem jegyezhető; s hogy kifelé egyedül az tekintetik jogosítottnak és kötelezettnek, a kinek neve alatt az üzlet folytattatik. V. ö. C. 1191/90. (D. Uj f. 29., 279. l.), 1079/91. (Ü. L. 91., 37. sz.), 889/95. (D. III. f. 3., 272. l.). A *Tervezet* a csendes társaságot azzal mellőzte, hogy az egyszerűen mint kölcsönszerződés ítélendő meg (126. l.). Azonban bármennyire áll is az, hogy a csendes társaság nem igen vonható a társaság fogalma alá, ha ez alatt különösen a római jog értelmében vagyonszövetségre (*communio*) irányuló szövetekezést értünk: annyi bizonyos, hogy a kereskedelem felfogása szerint a csendes társaság valóban társaság (v. ö. osztr. p. t. is 1204. §.), mert mint ilyen számára fejlesztett ki megfelelő szabályokat; s e felfogás elméletileg is igazolható, ha a társaság fogalmát úgy állítjuk fel, hogy az alatt minden oly szerződést értünk, mely közös gazdasági célnak a felek közös részvétele által leendő elérésére irányul. V. ö. e sokat vitatott kérdésre, valamint általában a csendes társaságra nézve főleg: *Behrend* id. m. I. 609. sk., 687. sk. l., továbbá *Lastig*, *Endemann-féle Handbuch* I. köt. 310. sk., 704. sk. l. és *Renaud* *Das Recht der stillen Gesellschaft und der Vereinigung zu einzelnen Handelsgeschäften*, kiadva *Laband* által 1885. Épen azért a magyar keresk. jog szempontjából is a csendes társaságot mint társaságot kell elismerni, mely hogy keresk. s nem közönséges magánjogi társaság s hogy ennél fogva a belőle eredő viszonyok keresk. ügyek: abból tűnik ki, hogy keresk. üzletre nézve köttetik s az üzlettulajdonos részéről a K. T. 260. §-a alapján keresk. ügylet. Mielőtt tehát a magánjogi társaság szabályaira mennénk vissza, a keresk. szokásokat kell alkalmazni.

¹⁾ Csak mint ilyenek, a mi azért hangsúlyozandó, mert a tagok mint harmadik személyek is léphetnek a társasággal jogviszonyba, pl. ha a tag a társaságnak valamit elad, bérbead, tőle vesz, bérel stb. Ilyenkor a tagsági minőség nem jön tekintetbe, a tag egészen úgy szerződik a társasággal, mint idegen harmadik személy, s a szerződés érvényesítése esetében nincs helye a szerződő tagra eső rész levonásának. Ezt még olyanok is elismerik, a kik nem hajlandók a keresk. társaságoknak jogi személyiséget tulajdonítani. V. ö. C. 1856/90. is. (D. Uj f. 28., 97. l.) Még az is el van

között merülnek fel; 2. külső viszonyok, melyek a társaság, illetve a tagok és a harmadik személyek között támadnak.

A K. T. a keresk. társaságok belső és külső viszonyainak szabályozásánál különböző eljárást követ. A belviszonyokra nézve az az elv irányadó, hogy a felek azokat szabadon rendezhetik. A törvény felállít ugyan szabályokat a belviszonyokra nézve is; e szabályok azonban rendszerint csak szerződéspótló (*dispositiv*) természetűek, úgy hogy a felek azoktól eltérhetnek. Csak a meny-nyiben attól lehet tartani, hogy a felek szabad akarata gyakorlatilag nem érvényesülhet, s az a veszély forog fenn, hogy a társaságban résztvevő közönség súlyos hátrányokat, fogna szenvedni, ha a belső viszonyok rendezése a felek tetszésére bízatik: állít fel a K. T. a belviszonyokra nézve oly szabályokat melyek mint kényszerítő (*absolut*) hatályuak, a felek által nem módosíthatók.²⁾ A külviszonyokra nézve az ellenkező elv nyer alkalmazást: a K. T. ezeket olyképen szabályozza, hogy eltérésnek ezen szabályoktól többnyire nincs helye, a mi abban találja alapját, hogy a külviszonyokban nemcsak a tagok, hanem harmadik személyek érdekei is érintetnek.³⁾

II. Bármennyire különbözzenek a keresk. társaságok egyes formái egymástól, azok mégis közös alapokra vezetendők vissza, s minthogy valamennyi azonos jogi természettel is bír: ebből önként következik, hogy az egyes társasági fajok jogviszonyai

ismerve, hogy a keresk. társaság tagja mint annak képviselője saját magát a mint harmadikkal szerződhetik. V. ö. B. T. 3456/94. (D. Uj f. 40., 269. l.) és a D. III. f. 14., 165. l. közölt eset kapcsán: váltó kibocsátása a képviselő tag által saját nevében és elfogadása a társaság nevében (csak a belső viszonyból kifogás a K. T. 81., 86. §§. és a Váltó T. 92. §. alapján, esetleg felbontási kereset a K. T. 100. §. 4. pontja alapján, l. alább 63. §. 7. j.). Ellenk. C. 1566/95. (D. III. f. 1., 292. l.), mely szerint ily esetben nem jön létre váltói kötelezettség, de arra nem gondol, hogy ez forgatás esetén harmadik személyekre nézve sérelmes.

²⁾ Így különösen a részvénytársaságnál és a szövetkezetnél, melyeknél a tagok száma rendszerint oly nagy, hogy közvetlen érintkezés közöttük époly kevésbé fordul elő, mint egymással jogviszonyban nem álló egyének közt, melyeknél továbbá a tagok sem az alapítást, sem az üzletvezetést nem igen ellenőrizhetik, visszaélések tehát könnyen történhetnek.

³⁾ Kivételesen azonban az eltérés meg van engedve. Így pl. a szövetkezeteknél a felek tetszésére van bízva, vajjon korlátolt vagy korlátlan felelősséget akarnak-e megállapítani? Bizonyos szabadság engedtetik továbbá pl. a társasági képviselet tekintetében stb.

között is sok azonosság létezik. Minthogy azonban épen a jogi személyiség közös jellemvonása inkább csak kifelé ható jelentőséggel bír, az azonos jogviszonyokat is valamennyi társasági alakra nézve tulnyomóan kifelé, harmadik személyek irányában találjuk. A belső jogviszonyok csak a közkereseti és betéti társaság közt egyrészt, a részvénytársaság és szövetkezet között másrészt mutatnak fel nagyobb számú érintkezési pontokat. De a mennyiben nevezetesen a külső jogviszonyokban azonosság is létezik a keresk. társaságok különböző fajai között: a K. T. azokat közös szabályokban nem igen foglalja össze.⁴⁾ Kivétel egyedül a jogképesség, mely a **K. T. 63. §-a** által valamennyi keresk. társaságra nézve közösen ismertetik el, melynek elismerése azonban már a törvénynek azon rendelkezésében is foglaltatik, hogy a kereskedőkre vonatkozó határozatok a keresk. társaságokra is alkalmazandók (l. fentebb 15. §.).

III. A K. T. id. §-a értelmében a keresk. társaságok jogképessége a jogi személyek jogképességével általában azonos. Valamint a jogi személyek saját nevük alatt, úgy a keresk. társaságok »cégjük alatt jogokat szerezhetnek és kötelezettségeket vállalhatnak, különösen ingatlan javakra tulajdont s egyéb jogokat szerezhetnek, felperesi és alperesi minőségben perben állhatnak«. Ennek kijelentésével akarta épen a K. T. kifejezni, hogy a keresk. társaságokat jogi személyeknek tekinti, nem lehetvén feltételezni, hogy a társaság alatt csak az egyes tagokat érti, tekintve, hogy ezeknek jogképessége kérdés alá sem jöhet.⁵⁾ De ugyanazért, mert a keresk. társaságok mint ilyenek s nem azoknak tagjai nyilváníttatnak jogképességgel bírók gyanánt, ezt csak oly jogokra és kötelezettségekre lehet vonatkoztatni, melyek

⁴⁾ E rendszert, melyet legmerekvebben a német (régí és új) K. T. követ, nem igen lehet helyeselni, mert nemcsak hogy számos ismétlést és utalást von maga után, de a mennyiben valamely a dolog természete szerint közös szabály csak egyik társasági formánál állíttatik fel (a mint hogy tényleg pl. a K. T. 89., 95. és 96. §§-ban tartalmazott szabályokra a részvénytársaságnál utalás nem történik, jóllehet ennél is alkalmazandók), esetleg kétség támadhatna, vajjon az más társasági formánál alkalmazásba jöhet-e? Helyesebb tehát azon törvényhozások eljárása, melyek a közös szabályokat együttesen állítják fel, mint pl. újabban a belga, olasz, román, spanyol és portugalliai K. T.

⁵⁾ V. ö. a *Tervezet* megfelelő 94. cikkének indokolását 129. l., illetve 24. l., ugyszintén az e részben hasonló porosz terv. indokolását 47. l.

jogi személyt egyáltalában megillettek. Nem értetnek tehát azok a jogok és kötelezettségek, melyeknek alanyai kizárólag természetes személyek lehetnek.⁶⁾ Valamint a jogi személyeknél általában, ugy a keresk. társaságoknál is feltételeztetik továbbá, hogy a jogszerzés és kötelezettségvállalás az erre jogosított képviselők által történik, a kiknek cselekvési képessége a társaságnak magában véve hiányzó cselekvési képességét pótolja, s a kiket a törvény az egyes társasági fajoknál külön-külön s épen azért jelöl meg, mert nem a tagok, hanem a társaság jogairól és kötelezettségeiről van szó. De képviselői által is csak akkor szerez a társaság jogokat és vállal kötelezettségeket, ha ez az ő czége alatt s nem az egyes tagok mint ilyenek nevében történik. Csakhogy ez nem jelenti azt, mintha a képviselők cselekvényei egyedül akkor számíttatnának be a társaságnak, ha kifejezetten a társaság czége alatt járnak el. A törvény a céget csak úgy állítja oda, hogy az a társaság külső kifejezése s hogy ennél fogva annak használata azt jelenti, miszerint maga a társaság mint ilyen az, a mely jogosittatik és köteleztetik; ez azonban nem zárja ki, hogy a képviselők cselekvényei a társaság cselekvényei gyanánt ne tekintessenek akkor is, ha a céget nem használták, feltéve, hogy egyáltalában a társaság nevében cselekedtek.⁷⁾

Magától értetődik végre, hogy a jogszerzés és kötelezettségvállalás a keresk. társaságok által is csak azon különös feltételek mellett történhetik, melyeket a törvények (általános magánjog, keresk. jog, váltójog stb.) az illető jogokra és kötelezettségekre nézve előírnak. Ehhez képest nevezetesen az ingatlan java kra vonatkozó jogok a társaság czége alatt ugyan, de ott, a hol telek-

⁶⁾ Pl. családjogok, törvényes örökösdés. Ellenben végrendeletből örökölhetnek. Hasonló okból nem követhetnek el a keresk. társaságok büntethető cselekvényeket. Ilyenek miatt (eltekinthetve a rendbirságoktól) csak a társaság képviselői vonhatók felelősségre; így nevezetesen csalárd vagy vétkes bukás esetében (v. ö. Bünt. T. 417. §.). Keresk. társaság mint ilyen ellen azonban oly büntethető cselekvények elkövethetők, melyek természetes személyt mint szenvedő alanyt nem tételeznek fel, pl. rágalmazás, cégbítorlás, védjegyhamisítás. Hogy a keresk. társaságok váltóképességig is bírnak: azok sem vonják kétségbe, a kik jogi személyiségüket általában, vagy legalább a közkereseti és betéti társaságra nézve tagadásba veszik. V. ö. Szerző Váltójog 16. §.

⁷⁾ V. ö. K. T. 90., 141., 188., 241. §§. és alább 60., 72., 92., 110. §§.

könyvek vannak, egyedül telekkönyvi bekebelezés által szerezhették,⁸⁾ a telekkönyvi hatóság kötelességében állván a társaság létezéséről, valamint arról, hogy a bejegyzést kérők erre mint a társaság képviselői fel vannak jogosítva, meggyőződést szerezni.⁹⁾ Hasonlóképen megtartandók a törvénykezési jog által előírt szabályok, midőn a társaság czége alatt felperesi vagy alperesi minőségben perbe száll. E részben is azonban mindig szem előtt tartandó, hogy a keresk. társaságok mint jogi személyek, s nem mint a magánjogi társaságnak megfelelő pertársaságok (*litis-consortium*) szerepelnek;¹⁰⁾ hogy ennek folytán a tagok illetőségétől független rendes illetőséggel bírnak, mely szabályszerint a társaság székhelye által állapittatik meg,¹¹⁾ s hogy nem a tagok, hanem a társaság képviselői azok, a kik által s a kik ellen a perbeli cselekvények foganatosítandók.¹²⁾ Ezek állítják ki nevezetesen a perbeli meghatalmazásokat, az ő kezeikhez történnek a kézbesítések¹³⁾ s az eskü is általuk teendő le.¹⁴⁾ A bíróság azonban szintén vizsgálni tartozik, vajjon a perfél gyanánt fel-

⁸⁾ Az egyes tagok nevei a telekkönyvben nem jegyeztetnek be s épen azért a bejegyzés a tagok változása esetében nem szenved változást. Ez nemcsak a részvénytársaságnál és szövetkezeteknél, hanem a közkereseti és betéti társaságnál is áll, a mi nem volna lehetséges, ha ezek jogi személyeknek nem tekintetnének.

⁹⁾ A társaság létezésének, valamint a képviseleti jognak igazolása, ha a társaság be van jegyezve, hiteles cégjegyzékkivonattal, ha nincs bejegyezve, a társasági szerződés által történik. Utóbbi azonban csak a közkereseti és betéti társaságnál lehetséges, mert a részvénytársaság és szövetkezet a cégbejegyzés előtt létezőnek nem tekintetvén (K. T. 160., 228. §§.), előbb ingatlanokra jogokat nem szerezhethet. Vajjon a társaság képviselői a társasági szerződés, illetve alapszabályok vagy társasági határozat szerint jártak-e el? azt nem szükséges vizsgálni, tekintve, hogy a képviselők a társaságot még akkor is kötelezik, ha hatáskörüik korlátoztatott (v. ö. K. T. 92., 190., 241. §§. és alább 60., 72., 92., 110. §§.).

¹⁰⁾ Pertársaságról csak akkor lehet szó, ha nem a társaság mint ilyen, hanem a tagok saját személyükben perelnek vagy pereltetnek, pl. ha a társasági hitelező a tagokat az ő felelősségük alapján perli, vagy a társaság lép fel az egyes tagok ellen.

¹¹⁾ V. ö. 1868 : LIV. tcz. 33. §., 1877 XXII. tcz. 15. §. és hozzá : Szerző Polg. tkv. rendje I. 48. §.

¹²⁾ ¹³⁾ V. ö. K. T. 93., 141., 186., 241. §§. és alább 60., 72., 92., 110. §§.

¹⁴⁾ Hogy közelebbről melyik képviselő tartozik az esküt tenni? arra nézve az 1868 LIV. tcz. 227. §-a irányadó. A félnek eskü alatti kihallgatására nézve a sommás eljárásban l. 1893 XVIII. tcz. 95. §.

lépő társaság mint keresk. társaság létezik-e, s vajjon azok, a kik az ő nevében fellépnek, csakugyan a társaság képviselői? ¹⁵⁾ Ugyancsak a keresk. társaságok jogi személyiségéből következik, hogy a képviselőkben vagy a tagokban a per folyamában beálló változások sem a perre, sem az ítélet végrehajtására befolyást nem gyakorolnak, s hogy valamint a tagok ellen nyert ítélet nem hajtható végre a társaság ellen, úgy megfordítva a társaság ellen hozott ítéletet sem lehet végrehajtani a tagok ellen. ¹⁶⁾

50. §.

Az alkalmi egyesülések.¹⁾

I. Alkalmi egyesüléseknek azon társaságok neveztetnek, melyek közös haszonra vagy veszteségre egy vagy több keresk. ügylet tekintetében keletkeznek [K. T. 62. §.]. Ismérveik közé tartozik tehát: 1. a haszon, illetve veszteség közössége, mely nélkül nemcsak keresk., hanem magánjogi társaság sem lehetséges; ²⁾ 2. hogy az egyesülés tárgyát keresk.-ügyletek képe-

¹⁵⁾ E vizsgálatnak hivatalból, nem pedig csak az ellenfél kifogása esetében kell történnie. Ez következik abból, hogy a perbeli jogképességet feltételező perbeli cselekvési képesség (önképviselési jog) is hivatalból vizsgálendő. V. ö. 1868 LIV. tcz. 8., 11., 51. §§., 1881 LIX. tcz. 39. §., 1893 XVIII. tcz. 27. §.

¹⁶⁾ Ez abban az esetben is áll, ha a tagok a társasági adósságokért közvetlenül felelősek. V. ö. alább 59. §. — A jogi személyiségből következik az is, hogy külföldi állampolgárokból álló, de belföldi társaság nem tartozik az 1893 : XVIII. tcz. (9—12., 220. §§.) értelmében perköltség-biztosítékot (*cautio judicatum solvi*) adni. Így helyesen K. V. T. (Jogt. K. 94., 49. sz.)

¹⁾ V. ö. *Renaud* a 48. §. 10. jegyzetben id. m., *Pouille* *Traité théorique et pratique des associations commerciales en participation*. Paris, 1887. A K. T. az alkalmi egyesületekről a keresk. társaságokról általában szóló czimben intézkedik, a mi rendszerileg nem helyes ugyan, de abban a körülményben talál igazolást, hogy a tulajdonképeni keresk. társaságok felsorolattván, rögtön utána ki kellett mondani, hogy az alkalmi egyesületek ezek közé nem tartoznak. Minthogy pedig az alkalmi egyesületekre vonatkozó határozatok egyetlen egy szakaszban foglaltattak össze, czélszerűbbnek mutatkozott azokat ezzel összekapcsolni, mint egészen külön czim alatt adni.

²⁾ Nem forog fenn tehát alkalmi egyesülés pl., ha a felek valamely vállalatból (fuvarozás) sem közös hasznót, sem közös veszteséget nem kaphatnak, hanem mindenik a részére kijelölt területen a vállalatot önállóan folytatja, a nélkül hogy az egyik területen felmerülő haszon vagy veszteség

zik, a mi azt épen keresk. társasággá teszi. Hogy minő keresk. ügyletekre történik az egyesülés, vajjon tárgyilagosa avagy alanyi ügyletek, keresk. alap- vagy mellékügyletek-e? ³⁾ az teljesen közömbös. Ha azonban alanyi s nevezetesen mellékügylet a vállalat tárgya, legalább az egyik résztvevőnek kereskedőnek kell lennie, holott tárgyilagosa keresk. ügyletekre irányzott alkalmi egyesülés kizárólag nemkereskedők között is jöhet létre.⁴⁾ Nemkereskedelmi, nevezetesen ingatlanokra vonatkozó, ügyletek a keresk. jog alá tartozó alkalmi egyesülés tárgyai nem lehetnek, még ha a résztvevők kereskedők volnának is; ⁵⁾ 3. végre szükséges a vállalkozás alkalmossága. Ez által különböznek az alkalmi egyesülések a tulajdonképeni keresk. társaságoktól. Mig utóbbiak iparszerű tevékenységre irányulnak, üzletet tételeznek fel: addig az alkalmi egyesülések nem irányulnak iparszerű, állandó, hanem miként elnevezésük is mutatja, csak alkalmos vállalkozásra. Ez fenforog, ha a vállalat tárgya egyetlen egy ügylet,⁶⁾ vagy több ügylet ugyan, melyek azonban a szerződés megkötésekor eleve határozottan ki vannak jelölve.⁷⁾ Eleve meg nem határozott

a másik külön területre jogosított felet egyáltalán illetné: **S.** 12,679/79. (D. 23., 62. l.). Hasonlóképen nem alkalmi egyesülés, ha pl. a vevő az eladónak a kikötött vételáron felül a továbbeladáskor esetleg elérhető haszon bizonyos részét igéri: **C.** 754/88. (D. Uj f. 21., 523. l.).

³⁾ Utóbbiakra példa, ha kereskedő nagyobb mennyiségű árut vesz, s aztán egyesül valakivel azoknak gyors értékesítésére.

⁴⁾ Pl. többen egyesülnek meghatározott áru vételére továbbadási szándékkal. Az ügyletnek azonban minden esetre az egyesülők részéről kell keresk. ügyletnek lennie. V. ö. alább 118. §. Nem volna tehát alkalmi egyesülés, ha az ügylet csak a másik fél részéről keresk. ügylet, pl. több földbirtokos összeáll, hogy gépgyárostól közös használatra gépet vegyenek.

⁵⁾ V. ö. alább 114., 117^a §§. Ez okból **S.** 8430/80. (D. 25., 63. l.) szerint nem alkalmi egyesülés korcsmáltatási jognak alhaszonbérletére nézve kötött társaság. De ez tévedés. Mert a korcsmaüzlet kétségtelenül keresk. üzlet a K. T. 258. §. 1. pontja alapján. Legfeljebb az iparszerűség miatt nem volna a társaság alkalmi egyesületnek minősíthető.

⁶⁾ Pl. többen összebeszélnek, hogy felhasználva az alacsony gabnaárakat, valakitől nagyobb mennyiségű gabonát vásároljanak, hogy azt később nyereséggel eladják. Vagy támaszkodva a kedvező viszonyokra, közösen valamely tőzsdeügyletet visznek keresztül stb.

⁷⁾ Pl. ha többen egyesülnek a végett, hogy mindent összevásároljanak, a mi a piacra egy meghatározott napon hozatott, hogy azután az árakat felszöktessék. Külföldi dohányok eladása iránt a kir. dohányjövedéki igazgatósággal kötött szerződésben való részvétel: **C.** 630/90. (D. Uj f. 28., 70. l.),

ügyletek kötése már az iparszerűséget foglalja magában s azért ily esetben nem alkalmi egyesülés, hanem tulajdonképeni keresk. társaság létezik,⁸⁾ a nélkül azonban, hogy a határvonalat elvontan szigorúan meg lehetne vonni.⁹⁾

II. A K. T. külső berendezéséből, mely szerint az alkalmi egyesülések csak egyetlen egy szakaszban tárgyaltnak, azt lehetne következtetni, hogy azok a gyakorlati életben igen alárendelt szerepet játszanak s nagyon ritkán fordulnak elő. Ez azonban nem áll. Az alkalmi egyesülések nemcsak nem ritkán, hanem ellenkezőleg még gyakrabban fordulnak elő mint a tulajdonképeni keresk. társaságok. Utóbbiak állandó üzletre lévén irányozva, ilyennek létfeltételei nem mindig forognak fenn, e mellett az emberek vagyoni érdekeiket állandóan más személyek érdekeivel összekapcsolni, csak kivételes körülmények között hajlandók. Ellenben kedvező kilátások mellett egy vagy több egyes keresk. ügyletre másokkal egyesülni: arra nemcsak gyakori az alkalom, de nagyobb a vállalkozási kedv is, mert a vállalat rendszerint gyorsan lebonyolittatik, a befektetett tőke tehát nincs sokáig lekötve. Különösen gyakori az ilyen alkalmi vállalkozás kereskedők között oly esetekben, midőn a vállalat nagyobb tőkét igényel, vagy nagyobb kockázattal jár. Újabb időben az alkalmi egyesülés kiváló szerepet játszik részvénytársaságok s más vállalatok ala-

a hol egyuttal helyesen hangsúlyoztatik, hogy az ügyletek mennyiségének és mérvének számszerű meghatározása nem szükséges. Egyébiránt már egyetlen egy célbavett ügylet is gyakran több mellékügyletet von maga után, így nevezetesen alkuszi, fuvarozási, biztosítási stb. ügyleteket; nem is említve, hogy maga is rendszerint két ügyletből: a kezdő ügyletből (vétel) és a lebonyolítási ügyletből (eladás) áll.

⁸⁾ Pl. ha többen egyesülnek általában gabonavásárlásokra, minden közelebbi meghatározás nélkül. Ily esetben az egyesület arra szorítható, hogy mint tulajdonképeni keresk. társaság megalakuljon s cégét is bejegyeztesse.

⁹⁾ Konkrét esetben a bíró belátása szerint határoz. Nem lényeges eleme az alkalmi egyesülésnek, hogy a vállalat meghatározott rövid idő alatt lebonyolittassék. Így pl. részvények vagy más értékpapírok vételére és eladására alakult alkalmi egyesülések, sorsjegyconsortiumok stb. néha évekig tartanak. Öt év tartamára kötött társaság gabona- és földtermények szállítása iránt bizonyos cég részére: C. 734/84. (D. Uj f. 10., 335. l.); egy évre kötött társaság vasutépítési közegek élelmezésére: C. 652/84. (U. o. 11., 46. l.). Ha azonban a vállalat tartama bizonytalan s minden esetre hosszabb, e mellett külön, állandó jellegű üzleti berendezéseket tételez fel, már nem lehet szó alkalmi egyesülésről, hanem közkereseti társaságot kell felvenni.

pitása körül (l. alább 77. §.), ugyszintén állampapírok, részvények, elsőbbségi kötvények és sorsjegyek kibocsátásánál. Az ilyen alkalmi egyesületek *consortiumoknak* vagy *syndicatusoknak* nevezetnek.¹⁰⁾ Céljuk a szándékolt vállalatot megalapítani, illetve a kérdéses papírok kibocsátását biztosítani olyképen, hogy az egyesület a kibocsátott értékpapírokat vagy azoknak egy részét meghatározott árfolyam mellett átveszi s nagyobb árfolyam mellett eladni törekszik.

III. A mi az alkalmi egyesülésből származó jogviszonyokat illeti: mindenekelőtt kiemelendő, hogy, míg a tulajdonképeni keresk. társaságok mint jogi személyek szerepelnek, addig az alkalmi egyesületeknél az egyes tagok személyétől független, önálló jogi egység, mely a vagyonjogi forgalomban saját név vagy cég alatt lépne fel, nem létezik;¹¹⁾ hanem a jogviszonyok közvetlen alanyai gyanánt, mint közvetlenül jogosítottak és kötelezettek, csak az egyes tagok tekintetnek.¹²⁾ Ennyiben az alkalmi egyesületek a közönséges magánjogi társaságoktól nem különböznek. Ezt előrebocsátva, az alkalmi egyesületek jogviszonyaira nézve következő szabályok állanak:

1. A belső, azaz a résztvevők egymásközi viszonyai a társasági szerződésben szabadon állapíthatók meg, s maga a társasági szerződés semmiféle alakszerűségnek, nevezetesen írásbeli

¹⁰⁾ A *consortium* kifejezése különben más alkalmi egyesülésre is használtatik. A *syndicatus* alatt pedig néha egészen más értetik; így Franciaországban bizonyos testületek, az alkuszok előljárósága, a tőzsdei választott bíróságok stb.

¹¹⁾ Épen azért az alkalmi egyesülés nem tárgya a cégbejegyzésnek. V. ö. **B. T.** is 5984/82. (D. Uj f. 4., 311. l.). Ha azonban a tagok közös céget használnak, ezzel harmadik személyek irányában mint közkereseti társaság lépnek fel, s ennek szabályai értelmében felelősek, pl. ha az egyik tag a másik külön meghatalmazása nélkül váltói kötelezettséget vállalt. V. ö. **C.** 1808/95. (D. III. f. 3., 175. l.). De ha nem is minősítették közk. társaságnak, a közös cég használatában benne rejlik a tagok kölcsönös meghatalmazása az egyesüléshez tartozó ügyletek kötésére; az egyik tag által kötött ügyletből tehát a másik is egyetemlegesen kötelezve lesz a **K. T.** 62. §. 3. bek. szerint (l. alább): **C.** 1768/96. (D. III. f. 4., 329. l.). V. ö. még 310/97. (U. o. 7., 312. l.), a hol ez a vállalat közössége alapján állapítottatott meg, a nélkül, hogy közös cégről is szó lett volna.

¹²⁾ Ennélfogva perelni is az alkalmi egyesülést csak a tagok személyében, mint pertársaságot, illetve külön-külön lehet: **B. T.** 4130/79. (M. IV. 78. l.).

formának alávetve nincs.¹³⁾ A társasági szerződés határozza meg különösen a résztvevők hozzájárulási arányát, az ügyvitel módját s a nyereség és veszteség mikénti felosztását. A mennyiben azonban a felek szerződésileg másképp nem intézkedtek, a résztvevők egyenlő mértékben járulnak a közös vállalathoz s a nyereség- és veszteségben fejenként, azaz egyenlő részekben osztozkodnak [id. §. 2. bek.].

2. A külső, azaz harmadik személyek iránti viszonyokra nézve fontos különbség teendő a szerint, hogy miképen lép fel a társaság? Lehetséges először az az eset, hogy harmadik személyek irányában nem valamennyi résztvevő, hanem közülök csak egyik lép fel és pedig önállóan és saját nevében, épügy, mintha társas viszony nem léteznék.¹⁴⁾ Ez esetben azon ügyletekből, melyeket az utóbbi köt, csak ő lesz jogosítva és kötelezve [id. §. 3. bek. 1. mond.] s a többi meg nem nevezett társtagok a harmadik ellen sem közvetlenül fel nem léphetnek, sem általa meg nem támadhatók, akár birt a harmadik a társaság létezéséről tudomással, akár nem.¹⁵⁾ Az alkalmi egyesülésnek ez a formája a leggyakoribb. A második és ritkébb eset az, midőn az alkalmi egyesülés résztvevői közösen, együttesen lépnek fel harmadik személyek irányában; a mi vagy úgy történik, hogy valamennyi cselekszik, vagy úgy, hogy közülök csak egyik cselekszik ugyan, de a többiek nevében és meghatalmazásából is,¹⁶⁾

¹³⁾ Époly kevésbé, mint a magánjogi társaságnál. De a K. T. értelmében sem, tekintve, hogy a közkereseti és betéti társaságnál sincsenek alakszerűségek előírva (K. T. 64., 125. §§.); hogy továbbá a keresk. ügyletek érvényessége, a törvényben kijelölt eseteket kivéve, általában nincs írásbeli vagy más alaktól feltételezve (K. T. 311. §.), bár igaz, hogy a társasági szerződés alkalmi egyesüléseknél csak akkor tekinthető keresk. ügyletnek, ha a résztvevőknek legalább egyike kereskedő (v. ö. K. T. 260., 261. §§. és alább 117. §.). — Hogy azonban a felek a társaság keletkezését írásbeli vagy más alaktól feltételezhetik, kétséget nem szenved. V. ö. K. T. 312. §.; C. 734/84. (D. Uj f. 10., 335. l.), 630/90. (U. o. 28., 71. l.).

¹⁴⁾ Ez megfelel a csendes vagy nevezetlen társaságnak (l. fentebb 48. §.), azzal a különbséggel, hogy a titokban tartott társas részvétel nem állandó üzletre, hanem csak alkalmoszerű ügyletekre vonatkozik.

¹⁵⁾ E részben az sem jön kérdésbe, hogy a többiek az ügyletekből gazdagodtak. A római jog által az *in rem versio* esetén adott kereseti jog (l. 82. D. pro socio, 17., 2.), melynek alkalmazására nézve különben is vita van, a K. T. feltétlen kijelentésével szemben nem irányadó.

¹⁶⁾ A meghatalmazással itt is egyenlő az utólagos jóváhagyás: C. 6613/88.

a mivel teljesen azonos, ha a résztvevők nevében idegen meghatalmazott jár el. Ez esetben a résztvevők a szerződő harmadik irányában közösen, és pedig nem mint rendszerint a magánjogi társaságnál, aránylagosan, hanem egyetemlegesen lesznek jogosítva és kötelezve [id. §. 3. bek. 2. mond.].¹⁷⁾

3. Az alkalmi egyesülés általában véve ugyanazon esetekben szűnik meg, mint a magánjogi társaság.¹⁸⁾ Rendszerint azonban addig tart, míg a célba vett vállalat be nincs fejezve. Ennek megtörténtével az, a ki az ügyeket vezette,¹⁹⁾ a többieknek számadással tartozik. Együttal ő köteles a felszámolást teljesíteni [id. §. 4. bek.], s ebből kifolyólag a kölcsönös követeléseket és tartozásokat megállapítani s minden résztvevőt a kezében levő pénzekből kielégíteni. A többiek azonban nincsenek akadályozva a számadás, illetve a felszámolás helyességét megtámadni,²⁰⁾ jogukban állván fontos okokból a vállalat befejezése előtt is számadást követelni.

(D. Uj f. 22., 6. l.), 5/97. (D. III. f. 10., 172. l.) Közös cég: 1. fent 11. jegyz.

¹⁷⁾ Az egyetemleges kötelezettség, ha valamennyi résztvevő részéről keresk. ügylet forog fenn, a K. T. 268. §-ából is következik. Az ellenkező itt is határozottan kiköthető.

¹⁸⁾ V. ö. C. 734/84. (D. Uj f. 10., 335. l.).

¹⁹⁾ Elég, ha az ügyek vezetésébe befolyt és pénzeket vett át. V. ö. C. 1922/94. (D. Uj f. 38., 158. l.).

²⁰⁾ Ez történhetik akár számadási per útján L. I. 828/81. (D. Uj f. 1., 181. l.), C. 652/84. (U. o. 11., 46. l.), akár közönséges keresettel, illetve viszonykeresettel: C. 579/86. (J. 86., 182. l.), 1534/93. (D. Uj f. 37., 314. l.), 477/98. (D. III. f. 14., 80. l.). A keresetet mindegyik tag önállóan indíthatja meg, tekintet nélkül a többiek csatlakozására: B. T. 4323/87. (D. Uj f. 17., 354. l.)

NYOLCZADIK CZIM.

Közkereseti társaság.

ELSŐ FEJEZET.

A társaság alakítása.

51. §.

A közkereseti társaság fogalma és kellékei.

I. Közkereseti társaság keletkezik, ha két vagy több személy keresk. üzletet közös cég alatt, korlátlan és egyetemleges kötelezettség mellett, folytat [K. T. 64. §. 1. bek.].

Miként az alkalmi egyesülésre vonatkozó fogalommeghatározás, úgy a keresk. törvénynek a közkereseti társaságról adott fogalma is részben oly elemeket tartalmaz, melyek a keresk. társaságok más fajainál, sőt még a közönséges magánjogi társaságnál is előfordulnak, melyek tehát, habár a közkereseti társaság keletkezéséhez szükségesek is, mégis annak sajátosságaihoz nem tartoznak. Ez áll különösen azon kellékről, hogy a közkereseti társaság két vagy több személyből ¹⁾ álljon, mely kellék hiányában semmiféle

¹⁾ Jóllehet a közkereseti társaság tagjainak száma bármily nagy lehet, tényleg mégis ritkán találkozunk nagyobb számú tagokból álló közk. társasággal. Ez a dolog természetében rejlik. A közk. társaságnál nem annyira a tőkemozzanat, mint inkább a tagok munkaereje játszsza a főszerepet, s tulnyomóan csak a tagok saját üzleti tevékenysége mellett létezik hajlandóság a korlátlan és egyetemleges felelősséget magára venni; sok személy pedig közös együttműködésre kevésbé alkalmas. Innen van az is, hogy közk. társaságot rendszerint csak oly személyek alakítanak, a kik kereskedelmi képzettséggel birnak; bár más személyek részvétele egyáltalában nincs kizárva, sőt a közk. társaság tagjai jogi személyek, nevezetesen keresk. társaságok is lehetnek. Így nevezetesen más közk. társaság. V. ö. B. T. 3763/84. és 5237/84. (M. IV. 82. l.), a hol egyuttal ki van mondva, hogy ily esetben a cégbejegyzési kérvényt a belépő társaságnak nem valamennyi

társaságról nem lehet szó; továbbá azon kellékről, hogy a közkereseti társaság keresk. üzlet²⁾ folytatása végett keletkezzék, tekintve, hogy ez a betéti társaságnál is szükséges;³⁾ végül arról a kellékről, hogy a közkereseti társaság közös czéggel birjon, a mi a tulajdonképeni keresk. társaságok valamennyi fajainál követeltetik.⁴⁾ Ilyképen a közkereseti társaság kizárólagos, sajátos jellemvonása gyanánt csakis azt tekinthetjük, hogy a társaság tagjai korlátlan és egyetemleges kötelezettséggel tartoznak, azaz hogy a társaság hitelezői a tagokat az egyetemlegesség szabályai szerint egész vagyonuk erejéig támadhatják meg.⁵⁾

tagja (K. T. 67. §), hanem csak a képviselőre jogosított tag tartozik aláírni; s hogy, ha a másik tag kilépése folytán a cég egyedüli birtokosa a közk. társaság marad, a cég mint egyéni cég vezetendő át. Hasonlóképen részvénytársaság. V. ö. C. 110/98. (D. III. f. 11., 136. l.), a hol helyesen ki van emelve, hogy habár a K. T. több rendelkezésénél a közk. társaság személyes ténykedéséről tesz említést, ily ténykedést a részvénytársaság képviselői gyakorolnak s hogy a korlátlan és egyetemleges felelősség a részvényesek korlátozott felelősségével nem áll ellentétben, mert a részvénytársaság irányában ennek vagyona erejéig feltétlenül érvényesülhet. Helytelen ellenk. Győri T. 1897. évi 22. sz. telj. ül. hat. (D. III. f. 10., 341. l.).

²⁾ Keresk. üzlet: keresk. ügyletek iparszerű kötése értelmében. V. ö. fentebb 19. §. Az egyes ügyletek, melyeknek iparszerű folytatása a közk. és hasonlóképen a betéti társaság fogalmát alkotja, épügy mint az egyes kereskedőnél, akár tárgyilagosa, akár alanyi ügyletek lehetnek; minden esetre azonban alapügyleteknek kell lenniök. L. fentebb 13. §. Bérlőtársaság nem közk. társaság: C. 72/96. (Ü. L. 97., 9. sz.)

³⁾ V. ö. K. T. 125. §. A részvénytársasággal és szövetkezettel szemben azonban ez lényeges különbség. L. fentebb 15. és 47. §§.

⁴⁾ V. ö. K. T. 125., 157., 225. §§. Csak az alkalmi egyesülésnek nincs czége (l. a megelőző §-t), s ha nincs közös cég, csak alkalmi egyesülésről lehet szó. V. ö. C. 472/97. (Ü. L. 97., 46. sz. m.) A kiskereskedői egyesületeknél előfordul ugyan, de egészen más tekintet alá esik, mint a tulajdonképeni keresk. társaságoknál, a mennyiben sem a K. T. szabályai alá nem esik, sem társasági egységet nem fejez ki. V. ö. fentebb 17. §.

⁵⁾ Voltaképen nem a korlátlan és egyetemleges felelősség, hanem a feltétlen, korlátlan és egyuttal közvetlen egyetemleges felelősség a közk. társaság kizárólagos jellemvonása. A szövetkezetnél is lehetséges, hogy a tagok korlátlanul és egyetemlegesen legyenek felelősek (K. T. 231. §). Itt azonban a felelősség első sorban csak közvetett, s csak abban az esetben foglal helyet, ha a társaság csődbe jut és a társaság elleni követelések a csődtömegből ki nem kerülnek (K. T. 232. §). Általában az egyetemleges felelősség fogalma iránt gyakran találkozunk téves nézetekkel, különösen azzal, hogy az egyetemleges és a korlátlan felelősség egy. Pedig az egyetem-

II. Mint minden társaság, úgy a közkereseti társaság keletkezése is szerződést, társasági szerződést tételez fel, melynek érvényességéhez azonban sem okirat szerkesztése, sem más alak-szerűség nem szükséges [id. §. 2. bek.],⁶⁾ mely tehát szóval, sőt hallgatólag is köthető.⁷⁾ E szerződésben nem szükséges határozottan kitenni azt, hogy közkereseti társaság alapítása szándékol-tatik, s éppoly kevésbé szükséges ezt kifejezni a cégbejegyzés alkal-mával (l. a köv. §-t). De nem kell a társasági szerződésben vagy a cégbejegyzés alkalmával azt sem határozottan kifejezni, hogy a tagok a korlátlan és egyetemleges felelősséget magukra vállal-

leges felelősség nem jelent mást, mint hogy a hitelező bármelyik adóstól az egészet (s nem annak csak aránylagos részét) követelheti. E mellett azon-ban az egyetemleges felelősség lehet korlátlan vagy korlátozott, azaz a hitelező az adósokat egész vagyonuk vagy csak bizonyos összeg erejéig veheti igénybe; lehet továbbá feltétlen vagy feltételes (*subsidiarius*), a szerint, a mint a hitelező rögtön és minden előző beperléstől vagy más feltételtől függetlenül, vagy csak ilyen feltételek mellett fordulhat az egye-temleges adóstársak ellen; lehet végre közvetlen vagy közvetett, a szerint, a mint a hitelező közvetlenül a tagok ellen, vagy csak a társaság ellen léphet fel. Az előbbi személyes felelősségnek is neveztetik, bár a K. T. a korlátlan felelősség értelmében is használja (139. §.). A közkereseti társtagok és a betéti társaság beltágjainak felelőssége egyetemleges, korlátlan, közvetlen és feltétlen (kivétel csak csőd esetén: K. T. 97. §.); a betéti társaság kültágjainak felelőssége egyetemleges, feltétlen, közvetlen, de kor-látott; a részvénytársaság tagjainak: a részvényeseknek felelőssége szintén egyetemleges, de csak korlátozott, és a mellett csak közvetett; végre a szö-vetkezet tagjainak felelőssége egyetemleges, feltételes, csak a legszélsőbb esetben közvetlen és korlátlan vagy korlátozott.

⁶⁾ A közk. társasági szerződés is azonban írásbeli formától vagy más alak-szerűségtől tehető függővé. Ily esetben, mielőtt a meghatározott alak létesül, a közk. társaság megkötöttnek nem tekintetik. V. ö. K. T. 312. §. Lehetséges azonban, hogy a társasági szerződést *pactum de ineunda societate* előzi meg.

⁷⁾ Hallgatólag, t. i. úgy, hogy a szerződési akarat csak a körülmények-ből következtethető. Pl. több örökös az örökhagyó üzletét folytatván, köz-kereseti társaságnak megfelelő cégbejelentést tesz, köriratokat küld szét stb.; társasági üzlet folytatása az elhunyt tag felesége és a túlélő társtag között: C. 795/90. (P. T. 21., 27. l.). Az azonban nem tekinthető közk. társaságnak, ha az örökhagyó üzlete gyámbatósági engedély alapján a kiskorúak javára folytattatik a végből, hogy jobban értékesíthető legyen, vagy pedig azzal a célzattal, hogy azt később személyesen folytassák. V. ö. C. 184/88. (D. Uj f. 21., 141. l.). B. T. 289/87. (J. 87., 126. l.). Ez csak u. n. *communio incidens*, melynél az örökösök nem korlátlanul és egyetemleg, hanem csak az örökösö-dési jog szabályai szerint felelősek.

ják. A korlátlan és egyetemleges felelősség oly lényeges tulajdonsága ugyan a közkereseti társaságnak, mely nélkül az mint olyan szóba sem jöhet. Mindazonáltal előforduló esetben nem a tagok tevőlegesen kifejezett akarata az, mely ezt a felelősséget s ezzel együtt a közkereseti társaság fogalmát megalapítja, hanem a korlátlan és egyetemleges felelősség inkább mint következmény jelentkezik, mely szükségképen beáll, mihielyt két vagy több személy keresk. üzlet folytatására közös cég alatt egyesül, feltéve, hogy a résztvevők azt ki nem zárták az által, hogy kifejezetten a keresk. társaságok valamely más fajtát választották.⁸⁾ Nem a közkereseti társaságot kell tehát kifejezetten akarni, hanem azokat a társasági formákat, melyek a korlátlan és egyetemleges felelősség jellegével nem bírnak; vagyis a közkereseti társaság oly szabály, melynek fenforgására nézve a felek hallgatása megdönthetlen törvényes vélelmet alkot.⁹⁾ Ezt nemcsak azon tény megfontolása igazolja, hogy a közkereseti társaság a gyakorlati életben legtöbbször fordul elő, míg a tulajdonképeni keresk. társaságok többi formáival csak kivételesen találkozunk, hanem a forgalom érdeke is; ¹⁰⁾ s következtethető nemcsak a közkereseti társaság történeti fejlődéséből és törvényes szabályozásából általában,¹¹⁾ hanem a K. T. tételes intézkedéseiből is.¹²⁾

⁸⁾ A korlátlan egyetemleges felelősség kizárása más társasági forma választása nélkül, azaz úgy, hogy mégis közk. társaság legyen, nincs megengedve. V. ö. K. T. 88. §. 2. bek. Ez azonban csak a harmadik személyek iránti viszonyra nézve áll; befelé, a tagok egymás közt, bármiféle megállapodás lehetséges, mely a társaság fogalmával összefér.

⁹⁾ Per esetén tehát nem kell bizonyítani, hogy a társaság közkereseti társaság, s hogy a tagok korlátlanul és egyetemleg felelősek, hanem csak azt, hogy két vagy több személy közös cég alatt keresk. üzletet folytat. A társaság, illetve a tagok dolga bizonyítani, hogy nem a közkereseti, hanem más társaság fogalma alá esik, a mi azonban a részvénytársaságnál és szövetkezetnél kizárólag, a betéti társaságnál rendszerint csak hiteles cégjegyzékkivonattal történhetik. V. ö. alább 72., 80., 105. §§.

¹⁰⁾ A dolog természetében rejlik, hogy a közk. társaság a hitelezőknek viszonylag nagyobb biztosítékot nyújt mint más társaság, melynél az összes tagok oly nagy felelősséggel, mint a közk. társaságnál, nem tartoznak.

¹¹⁾ A mennyire csak visszamehetünk a keresk. jog történetében, azt találjuk, hogy mihielyt keresk. üzlet folytatása végett társaság alakult, a tagok (eleinte igaz, hogy csak akkor, ha nevük a cégben előfordult) egyetemleges felelősséggel tartoztak. Ez volt nevezetesen a közfelfogás az olasz statutárius jogban. (V. ö. *Goldschmidt* id. m. I. 284. l.). A külföldi törvény-

52. §.

A közkereseti társaság s az abban előforduló változások bejegyzése.

I. A közkereseti társaság felállítása a társasági tagok által az üzlet megkezdésekor ¹⁾ azon törvényszéknél, melynek területén a társaság székhelye van s ezenfelül minden törvényszéknél, melynek területén fiókteleppel bír, ²⁾ a keresk. cégjegyzékbe beveze-

hozások is úgy régebben, mint jelenleg, majdnem kivétel nélkül csak ahhoz kötik a közk. társaság fogalmát, hogy társas cég alatt keresk. üzlet folytatattatik s külön állapítják meg, hogy ennek a tagok korlátlan és egyetemleges felelőssége a következménye; így nevezetesen: a francia, az előbbi olasz, a németalföldi, belga, a régi épugy mint az új spanyol, a szerb s más keresk. törvények; s hogy mennyire tekintetett és tekintetik a közk. társaság jogilag is szabálynak, a többi társaság pedig kivételnek, arra nézve elég legyen utalni arra, hogy némely törvények, pl. az 1763-ki francia *Ordonnance du commerce*, a spanyol és portugalli keresk. törvények a közk. társaságot határozottan közönséges vagy rendes társaságnak nevezik, s ugyanazt akarja kifejezni a német K. T. is, midőn 85. cikkében (új 105. §.) azt mondja, hogy közk. társaság létezik, ha két vagy több személy keresk. üzletet közös cég alatt folytat s a részvétel a tagok egyikénél sincs vagyonbetétekre szorítva. Hasonlóan határozza meg a közk. társaságot a svájci köt. jog.

¹²⁾ Így nevezetesen a K. T. 88. §-ából, mely a tagok korlátlan és egyetemleges felelősségét nyilván mint a közk. társaság következményét mondja ki, s mely, a midőn az annak kizárására vonatkozó megállapodásnak harmadik személyek irányában joghatályt nem tulajdonít, ezzel határozottan kifejezi, hogy a korlátlan és egyetemleges felelősség a felek tevéleges akaratától független. Utalunk továbbá arra, hogy a betéti társaság bejegyzésénél világosan megjelölendők a kültagok s azok vagyonbetételei (K. T. 126. §.), holott a közk. társaság bejegyzésénél sem közvetlen, sem közvetett nyilvánítása a korlátlan és egyetemleges felelősségnek nem követeltetik (l. a köv. §-t). V. ö. *Értekeztet* jk. is 85. l.

¹⁾ Az üzlet megkezdése nem esik szükségképen össze a társaság keletkezésével, mert a társasági szerződésben az üzlet megkezdése későbbi időpontra is halasztható. Csak az nem köthető ki, hogy a társaság a bejegyzés közzététele utáni időre eső időpontban lépjen hatályba (v. ö. K. T. 87. §. és alább 58. §.). Hogy mikor lehet mondani azt, hogy az üzlet megkezdett? arra nézve l. fentebb 27. §. Nem szenved azonban kétséget, hogy a bejegyzés legott a társasági szerződés megkötése után eszközölhető, tekintve, hogy ebben az üzlet azonnali megkezdésének szándéka nyilvánul.

²⁾ Ez nem egészen szabatos. Ha a fióktelep csak később állittatik fel, a társaság felállításának bejelentéséről a fióktelep helyén már nem lehet szó, hanem épen csak a fióktelep bejelentéséről.

tés végett bejelentendő. A bejelentésnek magában kell foglalni: 1. a társasági tagok nevét, polgári állását és lakhelyét; 2. a társaság czégét és székhelyét; 3. a társaság keletkezésének időpontját; 4. ha abban történt megállapodás, hogy a társaságot nem valamennyi, hanem csak egy vagy több tag képviselje, annak kijelölését, hogy ki vagy kik legyenek erre hivatva és vajjon ezen képviseleti jog csak közösen gyakorolható-e? [K. T. 65. §].³⁾

E bejelentési kötelesség elmulasztása nincs ugyan befolyással a közkereseti társaság keletkezésére és létezésére; ⁴⁾ azok a következmények azonban, melyekkel a czégbejegyzés elmulasztása az egyes kereskedőnél jár, a közkereseti társaságra is megfelelő alkalmazást nyernek.⁵⁾ Ez áll különösen a K. T. 21. §-a által kimondott 500 forintig terjedő pénzbírságról. Valamint továbbá a be nem jegyzett kereskedő, úgy a be nem jegyzett közkereseti társaság sem részesül azokban a jogokban, melyeket a K. T. a kereskedők részére megállapít: ellenben elvállalt keresk. kötelezettségeiért harmadik személyek irányában a K. T. értelmében felelős (l. fentebb 28. §).⁶⁾

II. A közkereseti társaság felállításának bejelentésén kívül bejelentendők még bizonyos, a társaság fennállása alatt beálló változások. Ezek a következők: 1. a czég megváltozása; 2. a tár-

³⁾ Minthogy a törvény csak az érintett korlátozások esetére írja elő a képviselők bejelentését: ebből önként következik, hogy ha a tagok képviseleti jogában korlátozások nem történnek, arra nézve semmi bejelentés nem szükséges. De az is áll, hogy, ha nincs bejelentés, a képviseleti jog rendszerint nem is tekintetik megvontnak, még ha valóban meg is történt (v. ö. K. T. 91. §. és alább 60. §.) s ugyanaz áll, ha a társaság egyáltalában nem lett bejegyezve.

⁴⁾ V. ö. alább 58. §. és fentebb 15. és 24. §§.

⁵⁾ A K. T. a közkereseti társaság felállításának bejelentését külön sanctióval nem látván el, a kereskedők bejegyzésére általában vonatkozó intézkedések mérvadók. Abból, hogy a pénzbírság következménye a betéti társaságnál, valamint a részvénytársaságnál külön is ki van mondva (v. ö. K. T. 129. és 159. §§.), semmi esetre nem szabad arra következtetni, mintha az a közk. társaságnál nem volna alkalmazható.

⁶⁾ Itt is azonban csak olyan esetekre kell gondolni, melyekben a jog és kötelezettség egymástól elválasztható. Azért pl. nem szabad a bejegyzés elmulasztását azzal sujtani, hogy a társaság jogi személyisége ennek folytán perbeli jogképessége tagadtatik meg. A jogi személyiség a társaságra nézve nemcsak előny, hanem egyuttal hátrány is; e mellett annak megtagadása ellentétben is áll a K. T. 87. §-ával. V. ö. alább 58. §.

saság székhelyének változtatása; ⁷⁾ 3. új tagok belépése; 4. valamely tagnak a képviseleti joggal való utólagos felruházása; 5. a képviseleti jogosítvány visszavonása [K. T. 66. §.].⁸⁾ E változások haladéktalan bejelentésének elmulasztása szintén a már említett pénzbírságot vonhatja maga után; e mellett a cég megváltozása, a társasági székhely áthelyezése s a képviseleti jogosítvány megszünte harmadik személyek ellenében csak annyiban érvényesíthető a társaság által, a mennyiben igazolni képes, hogy előttük ismeretes volt; miglen, ha a bejegyzés és közzététel megtörtént, az érintett változások nemtudásával senki sem mentheti magát [id. §. 2. bek.].⁹⁾

III. Ugy a társaság felállításának, mint az érintett változások bejelentése a társaság összes tagjai, tehát nemcsak a társaság képviseletével megbízott tagok által kell hogy történjék. Ennek megfelelőleg elő van írva, hogy a nevezett bejelentések az összes tagok által az illetékes törvényszéknél aláírandók, vagy hitelesített alakban, t. i. az összes tagok hitelesített aláírásával ellátva nyújtandók be [K. T. 67. §.]. A bejelentések ezen aláírásától megkülönböztetendő a cégnek aláírása a törvényszéknél vagy a hitelesített cég aláírás bemutatása, mely a közkereseti társaságra nézve szintugy kötelező, mint az egyes kereskedőre nézve (l. fentebb 27. §.), mely azonban nem az összes, hanem csak a társaság képviseletével megbízott tagok részéről szükséges [id. §. 2. bek.].

⁷⁾ A mennyiben a székhely más törvényszék területére helyeztetik át, egészen új cégbejegyzésnek kell történnie.

⁸⁾ A bejelentendő változások közé tartozik valamely tag kiválása is. Ez azonban a társaság feloszlásának bejelentésével kapcsolatban említetik a K. T. 104. §-a által. L. alább 64. §.

⁹⁾ Az id. §. ezt a K. T. 9. és 19. §§-ra való utalással fejezi ki. V. ö. fentebb 24. és 28. §§.

MÁSODIK FEJEZET.

A társasági tagok egymásközi jogviszonyai.

53. §.

Á l t a l á b a n.

Mint minden társaság, úgy a közkereseti társaság is a legkülönbözőbb célokra alapítható, a mint azt nemcsak a keresk. ügyletek, hanem az ezek tárgyát képező javak különfélesége is magával hozza. A cél különfélesége természetesen visszahat a társaság szervezetére is, különösen pedig azon jogokra és kötelezettségekre, melyek az egyes tagokat egymásközt, illetve maga a társaság mint ilyen iránt ¹⁾ illetik. Minél változatosabbak azonban e viszonyok az előforduló esetekhez képest, annál kevésbé lehetséges, hogy azok törvényileg kimerítően és feltétlenül kötelező módon szabályoztassanak ²⁾ s azért a K. T. sem törekszik kimerítő szabályozásra, hanem csak egyes fontosabb s oly kérdésekre nézve állít fel intézkedést, melyek iránt a felek-között legkönnyebben támadhat vita. Így különösen intézkedik a tagok betételeiről s a társasági vagyonról, továbbá a társasági üzletvezetésről, a nyereség és veszteség megállapításáról és felosztásáról, a tagok gondosságáról, üzleti versenyéről és új tagok felvételéről. Minden más kérdésre nézve a törvény a társasági szerződésre utal. De a mennyiben a K. T. a közkereseti társaság

¹⁾ A K. T. a II. fejezet czimfeliratában, valamint a 68. §-ban csak a társasági tagok egymásközi jogviszonyairól szól. Ez azonban nem egészen szabatos, mert a közkereseti épügy mint a többi keresk. társaságnál a tagok nemcsak egymással állanak jogviszonyban, hanem magával a társasággal is, és pedig nemcsak mint harmadik személyek, hanem mint tagok. Ez a K. T. 69. és köv. §§-aiból világosan kitűnik, hol a társaság rendesen megkülönböztetett az egyes tagoktól. Hogy mennyire fontos megállapítani, vajjon valamely jogviszony az egyes tagok egymásközt, vagy a társaság és a tagok közt létezik-e? kitűnik különösen abból, hogy első esetben a netaláni kereseti jog csak az egyes tagokat illetvén és csak az egyes tagok ellen állván fenn, ezek saját személyükben lépnek fel a perben; holott utóbbi esetben a társaság mint ilyen, azaz képviselői által, cselekszik. V. ö. fentebb 49. §. is.

²⁾ Gondoljunk pl. az üzlet berendezésére és folytatásának módjára. Ez nem is jogkérdés, hanem célszerűségi kérdés, melyre nézve ha a társasági szerződés nem intézkedik, a bíró csak a fennálló üzleti gyakorlat és az üzlet természete alapján határozhat.

belső viszonyai iránt intézkedéseket tartalmaz is, ezek kivétel nélkül csak szerződéspótló (*dispositiv*) jelleggel bírnak, azaz csak annyiban alkalmazhatók, a mennyiben a társasági szerződés eltérő szabályokat nem állít fel [K. T. 68. §.]. A közkereseti társaság belső viszonyaira nézve tehát a felek szerződési szabadsága korlátlan.³⁾ Magától értetődik, hogy ha sem a társasági szerződés, sem a K. T. intézkedéseket nem tartalmaz, a K. T. 1. §-a értelmében a keresk. szokások, ilyenek hiányában az általános magánjog szabályai irányadók (v. ö. fentebb 6. §.).

Ezeket előrebocsátva, a következő szakaszokban a közkereseti társaság belső viszonyait közelebbről vesszük tekintetbe.)

54. §.

A társasági vagyonra vonatkozó belső viszonyok.

I. A közkereseti társaság keresk. üzlet folytatására irányul, ilyen pedig bizonyos vagyoni állag nélkül nem képzelhető. A mennyiben e vagyon magáé a társasagé, az mint társasági vagyon szigorúan megkülönböztetendő az egyes tagok magánvagyonától. Míg az utóbbinak alanyai maguk a tagok s a társaság arra nézve semmit sem változtat: addig a társasági vagyonnak alanya nem a tagok, hanem a társaság mint jogi személyiséggel bíró egység. E részben teljesen közömbös, vajjon a társasági vagyon alkatrészei a tagok magánvagyonából származtak-e, avagy közvetlenül a társaság által szereztettek? Egyik esetben sem mondhatjuk jogilag azt, hogy a társasági vagyon a tagok vagyona, s hogy nevezetesen e vagyon alkatrészeit képező dolgok a tagok közös tulajdona (*condominium*), miként a magánjogi társaságnál. Ez a közkereseti s általában a keresk. társaságoknál legfeljebb gazdaságilag véve helyes; de jogilag a valódi és kizárólagos tulajdonos maga a társaság. Kivétel csak oly vagyoni alkatrészekre nézve van, melyek a társaságnak csak használatul engedtetek át, melyeknek tulajdonát azonban a tagok továbbra is maguk-

³⁾ E korlátlanság azonban természetesen nem jelent annyit, mintha a megállapodás a társaság fogalmával vagy a közrenddel és közérkölcöskkel is ellenkezhetnék. A törvény azt egy esetben akkor is hatálytalannak nyilvánítja, ha a rosszhiszeműség nem a megállapodásban magában rejlik, hanem csak annak felhasználásával később következik be. V. ö. K. T. 83. §. 2. bek. és alább 56. §.

nak tartották fenn.¹⁾ De az ilyen dolgok a társaság vagyonához tulajdonképeni értelemben véve nem is tartoznak.

II. Hogy a társasági tagok mit és mennyit hoznak be a társaságba saját magánvagyonukból mint u. n. betétet? az kizárólag a társasági szerződéstől függ. A törvény ily vagyoni, nevezetesen pénzbeli, betétet a tagok részéről nem követel s nem is követelhet, mert a közkereseti társaság már a korlátlan és egyetemleges felelősségben s az ezen felelősség által biztosított hitelben is elégséges lételappal bir. Nincs tehát kizárva, hogy az egyes tagok kizárólag csak munkájukkal és hitelükkel járuljanak a társaság céljához, s hogy a társaság pusztán ezen hitel igénybevétele mellett szerezze meg azokat az eszközöket, melyek működésének megindítására és folytatására szükségesek. Ez mindazonáltal ritka eset, mert gazdaságilag véve vagy keresztülvihetlen, vagy legalább is veszélyes. Rendesen a tagok vagy legalább egyesek közülök bizonyos, a társasági szerződésben eleve meghatározott, akár egyenlő, akár különböző nagyságu és minőségű vagyoni betétekkel lépnek a társaságba²⁾ s a társasági szerződésben az időpont is meg szokott állapittatni, melyben a kikötött betételek beszolgáltatandók. Ha ez nincs megállapítva, a beszolgáltatás, a mennyiben azt a dolog természete megengedi, bármikor, tehát a társaság keletkezése után azonnal követelhető³⁾ és bármikor esz-

¹⁾ Ily esetben a dolog veszélye az elveszés vagy megsérülés és rosszabbodás tekintetében nem a társaságot, hanem azon tagot vagy tagokat illeti, a kik annak tulajdonosai. Viszont ezeknek javára esik a dolog értékelkedése, növedéke. Ha ellenben valamely dolog a társaság tulajdonába bocsáttatott, annak előnye úgy mint hátránya a társaságot illeti. Ebből kitűnik, minő fontos annak meghatározása, vajjon valamely dolog a társaság tulajdonába vagy csak használatába bocsáttatott-e? Azonkívül fontossággal bir a kérdés arra nézve, vajjon a behozott dolgok természetben, vagy pedig csak pénzértékben adandók-e vissza, ha a társaság feloszlik vagy az illető tag kilép; vajjon továbbá a társaság vagyonára nyitott csőd a behozott dolgokra kiterjed-e vagy nem?

²⁾ Más megállapodás hiányában a tagok egyenlő betéttel tartoznak a társasághoz járulni. V. ö. osztr. p. t. 1184. §. A K. T. ezt az alkalmi egyesülésnél maga is kimondja. V. ö. K. T. 62. §. és fentebb 50. §.

³⁾ Nemcsak a társaság, hanem a többi tagok mint ilyenek által is. Ha ezt el nem ismernők, esetleg teljes lehetetlen volna a befizetést keresetileg követelni. Pl. ha mindegyik tag képviselő s valamennyien csak közösen léphetnek fel; vagy ha éppen a képviselő van késedelemben.

közölhető.⁴⁾ Késedelem esetén kártérítés követelhető, mely, ha pénzbetételről van szó, első sorban a lejárat napjától járó késedelmi kamatokból áll, fenmaradván a társaságnak az a joga, hogy az azokat meghaladó kár megtérítését is követelje. Ezen kívül a többi tagok a társaság feloszlását, vagy a késedelmes tag kizárását kérhetik [K. T. 73. §].⁵⁾

III. Ugyancsak a társasági szerződéstől függ, vajjon a tagok által a társaságba behozott dolgok ennek tulajdonába vagy pusztán használatába mennek-e át?⁶⁾ Szerződési intézkedés hiánya esetére a K. T. 69. §-a első sorban a behozott dolgok minőségét tekinti irányadónak. Ha pénz hozatik be a társaságba, mint-hogy annak felhasználása a társaság céljaira összevegyítés és kiadás nélkül lehetetlen, az feltétlenül a társaság tulajdonába megy át. Ugyanaz áll más elhasználható dolgokról is, legyenek azok egyúttal helyettesíthetők vagy nem helyettesíthetők, tekintve, hogy pusztán használati jog csak a dolog állagának sérelme nélkül lehetséges.⁷⁾ Ellenben az elhasználatlan és pedig akár helyettesíthető, akár nem helyettesíthető, nevezetesen pl. ingatlan dolgok, a társaság tulajdonába rendszerint nem mennek át, minthogy azoknak használata a tulajdon átruházását okvetlenül nem követeli meg.⁸⁾ Kivétel van oly esetben, ha bizonyos becs-

⁴⁾ V. ö. K. T. 327. §. és alább 146. §.

⁵⁾ V. ö. ehhez K. T. 100. és 103. §§. és alább 63. §.

⁶⁾ A társasági szerződés és hasonlóképen a K. T. csak a tagok és a társaság közti viszonyban állapítja meg a tulajdon kérdését. Harmadik személyek irányában a tulajdonszerzésre vonatkozó szabályok (átadás, telekkönyvi bekebelezés) változást nem szenvednek. V. ö. *Értekezlet* jk. 88. l., osztr. p. t. 1181. §.

⁷⁾ V. ö. osztr. p. t. 504., 507., 510. §§.

⁸⁾ A törvény másképen fejezi ki magát, mint a hogy itt előadtuk, és pedig következőleg: »Ha pénz vagy más elhasználható vagy helyettesíthető dolgok adatnak a társaságba, azok ennek tulajdonába mennek át. Ugyanez áll az elhasználatlan vagy nem helyettesíthető dolgokról is, ha azok bizonyos becsértékben hozatnak a társaságba« stb. Ebből az látszik kitünni, hogy a helyettesíthető dolgok ugyanazon elbírálás alá esnek mint az elhasználható dolgok, a nem helyettesíthető dolgok ugyanazon elbírálás alá, mint az elhasználatlan dolgok, azaz hogy a törvény az elhasználhatóságot és helyettesíthetőséget, illetve az elhasználatlanságot és nemhelyettesíthetőséget vagy lágosan használja. E magyarázat azonban nyilván helytelen, mert e szerint az elhasználható, de nem helyettesíthető, valamint a helyettesíthető, de elhasználatlan dolgok úgy az

értékben hozatnak a társaságba, feltéve, hogy a becslés nem pusztán a nyereményjutalék meghatározhatása végett történt; mert a becslésnek rendszerint nem lehet más értelmet tulajdonítani, mint hogy a tárgy értéke magának a tárgynak helyettesítésére szolgál, hogy tehát a társaság ezt természetben visszaadni nem köteles, a mi épen a társaság tulajdonát magában foglalja. E szabályokat a K. T. még azzal a vélelemmel egészíti ki, hogy a társaság minden tagja által aláírt leltárban előforduló ingó és ingatlan javak, melyek előbb valamelyik társtag tulajdonát képezték, a társaság tulajdonába bocsáttattak [id. §. 2. bek.].⁹⁾ E vélelemhez mindazonáltal csak kétség esetében szabad folyamodni, azaz ha a társasági szerződés, illetve a behozott tárgyak és a becslés minősége alapján biztos tudomás nem szerezhető; de a mennyiben helyet foglal is, az ellenbizonyítás nincs kizárva.¹⁰⁾

első, mint a második mondatban kifejezett szabály alá esnének, a mi, mint belsőleg ellentmondó, lehetetlen. Másrészt azonban az a magyarázat sem helyes, mely szerint az elhasználhatóság és a helyettesíthetőség, valamint az elhasználhatlanság és a nemhelyettesíthetőség együttesen (*conjunctive*) veendő, úgy hogy tehát az elhasználható, de nem helyettesíthető, valamint a helyettesíthető, de elhasználhatlan dolgok iránt a törvény nem is intézkednék, illetve, hogy ilyen dolgok a társaság tulajdonába nem mennek át. Ez a magyarázat részben ellenkezik a törvény ratiójával, mert ha az elhasználható és helyettesíthető dolgok feltétlenül mennek át a társaság tulajdonába, miért szerezze meg a társaság a tulajdont az elhasználható, de nem helyettesíthető dolgokra nézve csak a becslés feltétele mellett? Hisz a kellő használat ezeknél sem lehetséges a tulajdonátruházás nélkül! A mi ellenben a helyettesíthető, de elhasználhatlan dolgokat illeti: ezekre nézve teljesen racionális, ha a nemhelyettesíthető és elhasználhatlan dolgokkal egy kategóriába állítatnak. — Az általunk adott magyarázat különben a legtöbb magánjogi törvényhozásnak is megfelel, a mennyiben t. i. ezek szintén csak az elhasználhatóságból indulnak ki. V. ö. osztr. p. t. 1183. §., *Code civil* 1851. cz., olasz p. t. 1715. cz. Ellenben a szász p. t. 1366. §-a csak a helyettesíthetőségre tekint, míg a német polg. t. 706. §. a K. T. szabályát vette át.

⁹⁾ E vélelem azon alapul, hogy a leltárba szabály szerint csak oly dolgok vehetők fel, melyek a kereskedő vagy keresk. társaság tulajdonát képezik.

¹⁰⁾ Mert ha a vélelemnek nincs helye, midőn a társasági szerződés, illetve a tárgyak minősége kétséget nem hagynak, akkor azt következetesen akkor sem szabad alkalmazni, ha a kétség határozott bizonyítékok által rontatik le. Ez különben a véelmekre vonatkozó általános elvekből is következik (v. ö. 1868 : LIV. tcz. 153. §.). Harmadik személyek irányában a vélelemre egyáltalában nem szabad támaszkodni. L. fent. 6. jegyz.

IV. A közkereseti társaság tagjai a társasági vagyoni viszonyhoz betétekkel nemcsak a társaság kezdetén, hanem annak fennállása alatt később is járulhatnak. Erre azonban ők, ha csak az eredeti társasági szerződés, vagy azonos jellegű későbbi megállapodás másképp nem intézkedik, kötelezve nincsenek, tekintve, hogy a betétek iránti rendelkezés a társasági szerződés kiegészítő része, a társasági szerződés módosítása pedig épúgy csak közös akarattal történhetik, mint annak megkötése. Ugyanazon okból egyik társasági tag sem kötelezhető betétele a szerződésileg megállapított összegen túl nagyobbítani, vagy a veszteség által csökkent betétet kiegészíteni [K. T. 70. §].¹¹⁾ Ha a társaság célját a megcsökkent vagyonnal folytatni nem volna képes, mindegyik tagnak jogában áll ugyan a társaság feloszlását követelni,¹²⁾ de utólagos befizetésre kényszeríteni a tagokat nem lehet.¹³⁾

A mi a betétel egyenes felemeléséről áll, az áll a közvetett vagyoni hozzájárulásról is: a K. T. 71. §. határozottan kimondja, hogy a társasági tagnak azon kiadásokért, melyeket ez a társaság ügyeiben tesz,¹⁴⁾ azon kötelezettségekért, melyeket a társaság helyett vállal¹⁵⁾ s azon veszteségekért, melyek őt közvetlenül ügyvezetéséből vagy az azzal elválaszthatlanul járó veszélyekből

¹¹⁾ Voltaképen a tagok betételeiket felemelni jogosítva sincsenek; mert miután a társaság a betétel után kamatot tartozik fizetni (l. a köv. §-t), ez által a társaságra nagyobb kamatfizetési kötelezettség háríthatnák. Közvetve azonban a tagok betételeiket felemelhetik az által, hogy az őket illető kamatokat, munkadíjakat és nyereségjutalékot ki nem veszik.

¹²⁾ V. ö. K. T. 100. §. 1. pont és alább 63. §.

¹³⁾ Harmadik személyek irányában azonban a tagok nem hivatkozhatnak erre a szabályra. A társaság hitelezői a tagokat egész vagyonuk erejéig támadhatják meg, jóllehet ez reájuk nézve a betétel felemelésével egyenlő.

¹⁴⁾ Ide tartoznak különösen azok a kiadások, melyeket a tag a társaság adósságainak törlesztésére akár önkéntesen, akár per folytán tett. A mennyiben a társasági vagyon ezen kiadások megtérítésére nem volna elegendő, a tag a többi tagok ellen csak az ezekre eső rész erejéig és csak a társaság feloszlása után fordulhat. L. alább 59. §. Ugyanaz áll az alább említett kötelezettségek és veszteségek tekintetében is; de nem az előlegekre nézve. L. alább 18. jegyzet.

¹⁵⁾ Pl. ha a tag a társaság részére, de saját nevében kötött volna valamely ügyletet (bizományi ügylet), a melyből csak ő van közvetlenül kötelezve. Külön kezességvállalásra nem lehet gondolni, mert a tagok már törvényről fogva kezesei a társaságnak.

érik,¹⁶⁾ a társaság felelős;¹⁷⁾ s hogy a társasági tag az általa előlegezett pénzek után az előlegezés napjától számítva kamatot követelhet.¹⁸⁾ A társasági üzlet körüli fáradozásokat azonban nem lehet olyanoknak tekinteni, melyek után díjazás igényelhető, hacsak valamely tag egyedül munkájával nem járul a társasághoz (l. a köv. §-t).¹⁹⁾

¹⁶⁾ Ügyvezetéssel elválaszthatlan (*ex causa gestionis*), nem csupán azzal külső összefüggésben lévő veszélyek (*ex occasione gestionis*). Érdekes jogösszehasonlítás: *Unger Handeln auf fremde Gefahr*. Jena, 1894. 39. s k. l. Pl. ha a tag a társasághoz tartozó gyárban dolgozik s ez alatt megsérülvén, gyógyítására költ. Vagy ha a társaság ügyeiben utazik s utközben vasuti baleset éri stb. De nem, ha pl. a szállodában meglopják.

¹⁷⁾ Feltéve, hogy a tag jogositva is volt a társaságért kiadásokat tenni, helyette kötelezettségeket vállalni, ügyeiben eljárni. Erre nézve kiemelendő: Kényszerű, azaz per folytáni adósságtörlesztésre minden tag, tehát a nemüzletvezető tag is jogositva van, mert ez sem tagadhatja meg a fizetést joghátrány nélkül, ha a hitelező megtámadja. A mennyiben azonban a nemüzletvezető tag a követelés keletkezését és fennállását nem ismeri, köteles a társaság ellen perbehívással élni (1881: LIX. tcz. 9. §.), vagy a társaságot a perről egyébként értesíteni, ellenkező esetben, ha nem létező követelést fizetett volna ki, a társaság ellen nem fordulhat. — A mi az önkéntes adósságtörlesztést és egyéb kiadásokat, továbbá a kötelezettségeket és veszteségeket illeti: a társaság felelőssége szabály szerint csak az üzletvezető tagok irányában áll fenn, mert a nemüzletvezető tagok a társaság ügyeiben el nem járhatnak (l. alább 56. §.). Kivétel van akkor, ha a nemüzletvezető tag az üzletvezető tagoktól megbízást kapott, vagy a megbízás nélküli ügyvitel oly esete forog fenn, midőn a társaság az eljárást, mint érdekében levőt, elfogadni köteles. V. ö. osztr. p. t. 1036. §.

¹⁸⁾ A kamat a K. T. 281. §-a szerint 6%, az 1895: XXXVI. tcz. értelmében 5%, feltéve, hogy a társasági szerződés kisebb vagy nagyobb kamatot nem kötött ki; 8%-nál több azonban az 1877: VIII. tcz. 4. §-a értelmében bíróilag nem érvényesíthető, tekintve, hogy e tcz. 9. §-ának azon kitétele, mely a bejegyzett kereskedők kölcsönös keresk. ügyleteire vonatkozik, itt nem alkalmazható. — Az előlegekért nemcsak a társaság, hanem a többi tag, és pedig nemcsak aránylagosan és a társaság megszűnte után, hanem egyetemlegesen és a társaság tartama alatt is felelős; mert az előleg ugyanazon tekintet alá esik mint a kölcsön, melyre nézve a tag nem mint ilyen, hanem mint harmadik személy szerepel. A fizető tag azonban viszkéréssettel bir nemcsak a társaság, hanem a többi tag, tehát maga az előleget adó tag ellen is, de csak aránylagosan és illetve a társaság feloszlása után, miként általában adósságtörlesztés esetén.

¹⁹⁾ A fáradozások alatt azonban mégis csak olyan munkák értendők, melyek az üzlet rendes menetéhez tartoznak. Külön szakismeretet feltételező kivételes munkáért tehát követelhető díjazás. Pl. perköltség, ha valamelyik tag mint ügyvéd a társaság perét vitte.

V. Valamint a tagok nincsenek kötelezve arra, hogy betételeiket felemeljék s általában pótfizetéseket tegyenek: úgy megfordítva egyik társasági tagnak sem áll jogában a többiek beleegyezése nélkül betételét vagy vagyoniilletőségét²⁰⁾ cs on k i t a n i sem [K. T. 86. §. 1. bek.], és pedig szintén époly kevésbé közvetve és átmenetileg, mint egyenesen. Ugyanazért az a tag, ki az általa beszedett társasági pénzeket a társaság pénztárába kellő időben be nem szolgáltatja, vagy a társasági pénztárból saját részére jogosulatlanul pénzt vesz ki, köteles a társaságnak azon naptól kezdve, melyen a beszolgáltatásnak történni kellett volna, illetőleg melyen a jogosulatlan pénzkivétel történt, kamatot²²⁾ fizetni, a nélkül, hogy ez által a társtag kötelezettségén a netán okozott nagyobb kár megtérítését illetőleg és cselekvényeinek egyébkénti jogkövetkezményein változás történnék [K. T. 73. §.].²³⁾

55. §.

Különösen a tagok vagyoniilletősége s a nyereség és veszteség megállapítása és felosztása.

I. Habár a közkereseti társaság az egyes tagok személyétől független jogalany, mely mint ilyen a tagok vagyonától külön önálló vagyonnal bir, mégis a dolog természetében rejlik, hogy miután nem önczélú lény, hanem csak a tagok gazdasági céljainak szolgál, csak a tagok érdekében találja létalapját: a tagok a társaság vagyonára nézve jogilag sem lehetnek idegenek, különösen midőn azt látjuk, hogy a tagok betételei képezik a társasági

²⁰⁾ L. ennek közelebbi meghatározását és a kamat, munkadij és nyereség tekintetében felállított kivételt a következő §-ban.

²¹⁾ Ide tartozik az az eset is, ha a képviselő tag a társaságot saját maga javára kötelezné, a mi magában véve lehetséges. V. ö. B. T. 3456/94. (l. fent. 49. §. 1. jegyzet).

²²⁾ A kamat nagyságára nézve ugyanaz áll, mint a 18. jegyz. esetében.

²³⁾ Fenmarad nevezetesen a bűnvádi eljárás s i k k a s z t á s vagy lopás esetében, melynek megállapítása nemcsak pénz, hanem más ingó dolgok eltulajdonításánál is s épen azért lehetséges, mert a társasági dolgok a tagokra nézve jogilag mint idegen dolgok jönnek tekintetbe. V. ö. C. 5121/84. (D. Uj f. 9., 310. l.), 3408/89. (U. o. 23., 282. l.). Azonkívül a többi tagok. épugy mint a betét befizetésének elmulasztása esetében, a társaság felhasználását vagy az illető tag kizárását követelhetik, vagy ha üzletvezető, legalább az üzletvezetési jogot vonhatják meg tőle. V. ö. K. T. 79. §. és alább 56. §.

vagyon törzsét, mely ismét csak a tagok munkássága és hitele által gyarapszik és hoz gyümölcsöt. Okvetlenül szükséges tehát, hogy a tagok érdeke a társasági vagyona nézve oly jogi alakot nyerjen, mely a mellett, hogy a társaság jogi személyiségét épségben hagyja, amaz érdeket teljesen biztosítja, feltéve, hogy a mit a tagok a társaságba behoztak, nem pusztán az ő használatába bocsátatott, mely esetben a tulajdonjog ugyis a tagoknál marad. Ez a jogi biztonságot nyújtó forma nem lehet más mint követelési jog, melynek cselekvő alanyai az egyes tagok, szenvedő alanya a társaság, tárgya az egyes tagokat a társaság vagyonában illető rész, a tagok vagyoniilletősége. — Igaz, hogy közönséges értelemben vett követelési jogról nem lehet beszélni. Ugyanis, nem tekintve azt, hogy gyakorlati jelentőséggel a társaság fennállása alatt, mint azt mindjárt látni fogjuk, csak a vagyoniilletőség után járó haszonvétel tekintetében bir, hogy ellenben annak törzse a társaság tartama alatt nem követelhető:¹⁾ mindenestre fontos különbség mutatkozik abban, hogy a tagok vagyoniilletőségére vonatkozó követelés²⁾ a társaság csődjében nem szerepelhet, s hogy a társaság ellen irányuló más követelések a tagok érintett követeléseit feltétlenül megelőzik, ugy hogy a tagok a társasági vagyona csak akkor tarthatnak igényt, ha a közönséges adósságok már fedezve vannak. E különbség azonban mégsem oly lényeges, hogy e miatt a tagok joga a társasági vagyona követelési jog gyanánt minősíthető ne lenne;³⁾ annál kevésbbé, mert, habár a társasági vagyona nemcsak pénzből, hanem más ingó vagy ingatlan dolgokból áll is, a tagok vagyoniilletősége és követelési joga nem a társasági vagyona lévő dolgok állagára, hanem csak azoknak pénzben kifejezett értékére vonatkozik.⁴⁾

¹⁾ Közönséges követeléseknél is gyakran fordul elő, hogy azok bizonyos idő alatt vagy bizonyos feltétel bekövetkezte előtt nem érvényesíthetők.

²⁾ Csak ez. Oly követelések, melyek a tagokat nem mint ilyeneket, hanem mint harmadik személyeket illetik, ugyanazon tekintet alá esnek mint idegen személyek követelései. A svájcz köt. jog ezt határozottan kimondja.

³⁾ Sem az a körülmény, hogy valamely követelés a csődben concurrál, sem az, hogy más követelések azt meg nem előzik: a követelési jog fogalmának kellékét nem képezi. Ha a követelés a kereseti jogtól lehet megfosztva, mennyivel inkább az érvényesítés oly rendkívüli módjától, minő a csőd! A követelés megelőzésének (*prioritás*) pedig számos példája van.

⁴⁾ V. ö. K. T. 106. és 118. §§. és alább 64. és 66. §§. Épen azért a

A tagok vagyoniilletősége és a társasági vagyon tehát csak értékre nézve egyenlő; belső természetére nézve ellenben különböző.

II. A tagok vagyoniilletősége a társaság kezdetén kizárólag a betétek értékének megfelelő pénzüsszezből áll. A társaság további fennállása alatt azonban a társasági vagyon nyereség vagy veszteség folytán változván, ennek következtében a tagok vagyoniilletősége is változik.⁵⁾ A mi a nyereség és veszteség kiszámítását és az egyes tagok közti felosztását közelebbről illeti: a K. T. erre nézve oly eljárást állapít meg, mely a közönséges magánjog eljárásától lényegesen különbözik, mely azonban a keresk. forgalomban uralkodó gyakorlatnak teljesen megfelel,⁶⁾ e mellett kiválóan alkalmas arra, hogy a tőke és munka közti ellentét méltányosan kiegyenlítettessék.⁷⁾ Mindenekelőtt az üzleti év végén minden társasági-tag betétele⁸⁾ után, vagy ha az a lefolyt üzleti év végén nyereség által szaporodott, avagy veszteség által csök-

vagyoniilletőség átruházása engedmény útján történik, annak daczára, hogy a társasági vagyonban ingó és ingatlan dolgok vannak. S az ily átruházás esetében nem fizetendő pl. az ingatlanok átruházására megállapított illeték.

⁵⁾ Ezt a változást is felhozzák a vagyoniilletőség kötelmi természete ellen. Azonban közönséges követelés tartalma is függhet az adós vagyonának változó nagyságától, sőt a bizonytalanság gyakran még ennél is nagyobb, pl. a vagylagos (*alternativ*) kötelmeknél, vagy ha a követelés bizonytalan esemény bekövetkeztétől függ, mint a biztosításnál.

⁶⁾ E gyakorlat azon felfogáson alapszik, hogy a tag betétele a társaságra nézve ugyanazzal a gazdasági jelentőséggel bír, mint a társaság által felvett kölcsön, a tag munkája ugyanoly jelentőséggel, mint az idegen munkatérő alkalmazása.

⁷⁾ A magánjogi törvényhozások részint azt az elvet követik, mely szerint a nyereség és veszteség, tekintet nélkül a tagok betételeire, egyenlő arányban osztatik fel: így a római jog, a szász és a német p. t.; részint pedig a nyereség és veszteség felosztását a betételek arányában írják elő: így az osztr. p. t., a francia *Code civil* és a porosz *Landrecht*. Azonban egyik sem kielégítő, mert az elsőnél a betételt szolgáltató tagok, az utóbbinál pedig a munkálkodó tagok szenvednek hátrányt. Ennek felismerése az utóbb említett törvényhozásokat arra indította ugyan, hogy kiegészítésképen a munkálkodó tagok javára külön jutalmat biztosítsanak (v. ö. osztr. p. t. 1193. §.); azonban a K. T. által felállított rendszer a tőke és munka közti ellentét kiegyenlítésére egészben véve sokkal czélszerűbb.

⁸⁾ A betétel alatt itt a pusztán használatul behozott dolgok is értendők. Ha ezek a nyereségjutalék meghatározása végett előzetesen meg nem becsültettek (l. a megelőző §-t), akkor a használat értéke külön becsülendő meg.

kent, vagyoniilletősége után, kamatok⁹⁾ számíttatnak, és ezek javára az általa jutaléka fejében kivett pénzek (l. alább) kamatai ellenben terhére iratnak; azok részére pedig, kik nem vagyontétellettel, hanem csak munkájukkal járulnak a társasághoz, megfelelő és esetleg a bíróság által megállapítandó munkadij számíttatik.¹⁰⁾ Mindaddig, míg a társaság törzsvagyonán felül oly bevétel nem mutatkozik, mely a tagok betételei, illetve vagyoniilletősége utáni kamatokat, valamint az érintett munkadijakat fedezi, nemcsak nyereség nem létezik, hanem ellenkezőleg: a kamatok és munkadijak mint üzleti költségek a társaság veszteségét képezik, illetve szaporítják [K. T. 84. §.]. Az ehhez képest mutatózó valódi tiszta nyereség és veszteség aztán a társasági tagok között fejenként, azaz egyenlő arányban osztatik fel [K. T. 85. §. 2. bek.].

A tagok javára vagy terhére eső kamatok és a munkadijak, valamint a most előadottak szerint kiszámítandó nyereség és veszteség megállapítása minden üzleti év végén a leltár és mérleg alapján történik, s a nyereség az egyes tagok vagyoniilletőségéhez hozzáíratik, a veszteség pedig abból lejegyeztetik [K. T. id. 85. §.]. Tényleges felosztása a nyereségnek, vagy befizetése a veszteségnek nem foglal helyet.¹¹⁾ Mindazonáltal a tagoknak jogában áll, a többiek beleegyezése nélkül is, vagyoniilletőségük után a legközelebb lefolyt évre járó kamatokat, illetőleg a munkadijt és, a meny-

⁹⁾ A kamat nagysága ellenkező megállapodás hiányában itt is 6, illetve az 1895 XXXVI. tcz. értelmében 5%.

¹⁰⁾ A munkadij megállapításánál tekintettel kell lenni különösen a munka fontosságára és nagyságára, valamint az általa elért haszonra. V. ö. osztr. p. t. 1193. §. — A K. T., midőn munkadijt csak akkor rendel megállapítani, ha a tag betétellel egyáltalában nem járult a társaság céljához, sem eléggé következetes, sem eléggé méltányos. Ez különösen csekély betétel esetén mutatkozik, melynek nyereségjutaléka annál kisebb, minél nagyobbak a többi tagok betételei. Ebben a tekintetben az osztr. p. t. sokkal helyesebben jár el, midőn a munkát akkor is tekintetbe veszi, ha betétellel párosul. E méltánytalanságon csak a társasági szerződés segít. A társasági üzlet rendes menetéhez nem tartozó kivételes szakmunka után azonban szerződés hiányában is követelhető munkadij. L. a megelőző §. 19. jegyz.

¹¹⁾ A K. T. tehát a közkereseti (és hasonlóképen a betéti) társaságnál csak a nyereség és veszteség számítás szerű felosztását ismeri. E részben lényeges különbség van szemben a részvénytársasággal, melynél a nyereség (osztalék) tényleg is felosztatik. V. ö. alább §2. §.

nyiben ez a társaság világos hátránya nélkül történhetik,¹²⁾ a társasági pénztárból oly összeget kivenni, mely a legközelebb lefolyt évbeli nyereségjutalékot meg nem haladja [K. T. 86. §. 2. bek.].¹³⁾

56. §.

A társasági üzletvezetés.

I. A társasági üzletvezetés megfelel az egyéni üzlet vezetésének a főnök által, s magában foglalja mindazt a tevékenységet, mely a közkereseti társaság rendes üzleti forgalmában előforduló, illetve a társaság céljához tartozó ügyek intézésére szükséges.¹⁾ Ezek az ügyek lehetnek úgy jogügyek, mint pusztán tényleges jelentőségű cselekvények; az előbbieket is azonban az üzletvezetés fogalma alá csak a társaság belső viszonya szempontjából tartoznak. A mennyiben azokat a társaságnak harmadik személyek iránti viszonyából tekintjük, azok nem az üzletvezetés, hanem a társasági képviselő tárgyai (l. alább 60. §.), a melytől az üzletvezetés, mint kizárólag a társaság belső viszonyára

¹²⁾ Ily világos hátrány forog fenn akkor, ha a tagok betételei korábbi veszteségek folytán annyira csökkentek, hogy a társaság célját a nyereség kivétele esetében többé kellően elérni nem volna képes. Magában véve azonban a betétek csökkenése nem ad jogot a társaságnak arra, hogy a folyó nyereséget visszatartsa, tekintve, hogy a tagok nem kötelesek a megcsökkent betétet kiegészíteni. Ez csak a betéti társaság kültagjaira és a részvényesekre nézve van kimondva (K. T. 139., 165. §§.), a kik a betét (részvény) összegén túl nem felelősek. Még kevésbbé kötelesek a tagok a már felvett kamatot, munkadíjat vagy nyereséget későbbi veszteségek esetén visszafizetni, még ha a veszteség a társaság felosztását idézné elő. V. ö. C. 90/88. (P. T. 16., 33. l.).

¹³⁾ Ha a tag a legközelebb lefolyt évre eső kamatot, munkadíjat, illetve nyereséget ki nem veszi, a mire ő a folyó évben bármikor van jogosítva, azt később már nem követelheti. Ettől eltekintve a kamat, nyereségjutalék és munkadíj keresetileg is követelhető, de csak a társaságtól, nem a tagoktól, tekintve, hogy e követelés a tagnak mint ilyennek s nem mint harmadik személynek követelése. Helytelen e részben C. 1047/84. (D. Uj f. 11., 242. l.), 440/88. (U. o. 21., 234. l.), a kamatok tekintetében egyenlő állást elfoglaló kültagra nézve. V. ö. alább 59. §.

¹⁾ Hogy a társasági üzletvezetés fogalma az üzlet rendes fogalmán tulmenő ügyekre ki nem terjed, kitünik abból, hogy, miként még alább látni fogjuk, az ilyen ügyekre nézve az üzletvezetésből kizárt tagok hozzájárulása is szükséges.

vonatkozó fogalom, szigoruan megkülönböztetendő.²⁾ Vajjon az üzletvezetés egyuttal a nevezett ügyek végrehajtására, foganatosítására is kiterjed-e, avagy a végrehajtás segédszemélyek által történik, ugy hogy az üzletvezetés épen csak a kezdeményezésre és vezetésre irányul? annak fogalmára nézve közömbös.³⁾

II. A közkereseti társaság lényegének megfelelőleg, mely szerint annak sulypontja nem annyira tőkájében, mint a tagok személyes közreműködésében rejlik, a keresk. törvény azt a szabályt állítja fel, hogy az üzletvezetés a társaság valamennyi tagja által történik, a társasági ügyek vitelére a tagok egyenlően jogosítvák és kötelezvék [K. T. 80. §. 1. bek.]. E szabály mindazonáltal nem állhat kivétel nélkül. Az adott viszonyok indokoltta tehetik, hogy

²⁾ Csakis mint ilyen. Mert ha áll is az, hogy az üzletvezetés terjedelme másként van meghatározva mint a képviseleté, s még az üzletvezetési és képviseleti jogosultsággal bíró személyek sem okvetlenül azonosak (l. alább 60. §. 2. jegyzet): lényegileg mégis csak az a különbség köztük, hogy az üzletvezetés a társasági ügyek vitele a társaság belső viszonya szempontjából, a képviselet pedig azoknak vitele harmadik személyek irányában. Az üzletvezetés és képviselet tehát csak különböző oldala egy és ugyanazon dolognak, nem pedig egymástól olyképen különböző két dolog. melynek mindegyike önállóan ugy belső, mint külső irányzattal bír. Ez az azokra vonatkozó szabályok rendszeri elhelyezéséből következik, az üzletvezetés csak a tagok egymásközi viszonyairól szóló fejezetben, a képviselet csak a társaságnak harmadik személyek iránti jogviszonyairól szóló fejezetben lévén szabályozva. Helytelen C. 1652/90. (P. T. 22., 65. l.), melyben kimondatik, hogy az üzletvezetési jog nemcsak a társaság belső, hanem külső viszonyára is kihat, s hogy abból, mert a K. T. csak a képviseleti jog, de nem az üzletvezetési jog korlátozásáról intézkedik harmadik személyek irányában, azt kell következtetni, hogy ily korlátozás harmadik személyek irányában nem is bir hatálylyal, vagyis hogy az üzletvezető, mint ilyen, a társaságot harmadik személyek irányában akkor is kötelezi, ha mint képviselő (legalább egyedül) eljárni nincs jogosítva. A törvény épen azért nem intézkedik az üzletvezetési jog korlátozásáról harmadik személyek irányában, mert ebben a vonatkozásban az üzletvezetés fogalma helyébe a képviselet fogalmát állítja. Hasonló tévedés C. 6180/97. (D. III. f. 9., 192. l.). V. ö. azonban alább 60. §. 3. jegyz.

³⁾ Alkalmazhatók nevezetesen cégvezetők és egyéb keresk. meghatalmazottak. Az előbbiekről a törvény kifejezetten is szól. L. alább. Mint cégvezető vagy keresk. meghatalmazott továbbá nemcsak idegen személyek, hanem maguk a tagok is alkalmazhatók, feltéve, hogy mint üzletvezetők, illetve képviselők nem szerepelnek. Ez a betéti társaság kültagjaira nézve törvényileg kifejezetten el van ismervé (v. ö. K. T. 141. §. és alább 72. §.), s ugyanannak a közk. társaság nemüzletvezető tagjaira is kell állnia.

az üzletvezetéssel ne valamennyi, hanem csak néhány, vagy egy tag legyen megbízva. Csakhogy erre külön határozott akaratnyilvánítás szükséges és pedig vagy magában a társasági szerződésben, vagy, a mennyiben ily kivétel a társaság keletkezése után szándékoltnék, társasági szerződés jellegével bíró közös megállapodás útján. Ez esetben a többi tagok, a kikre az üzletvezetés nem lett bízva, külön kijelentés nélkül is abból kizártaknak tekintendők [K. T. 77. §. 1. mond.].⁴⁾

III. Az üzletvezetéssel megbízott tagok hatásköre kiterjed mindazon cselekvényekre, melyek a társaság keresk. üzletével rendszerint járnak s e hatáskörben az üzletvezető tagok az üzletvezetésből kizárt tagok ellenmondása, tiltakozása által sem akadályozhatók [id. §. 2. mond.]. Utóbbiaknak csak az a joguk van, hogy a társasági ügyek menetéről személyes tudomást szerezzenek, mi végből az üzlet helyiségében bármikor megjelenhetnek, a társaság keresk. könyveit és iratait megtekinthetik s azok alapján saját tájékozásuk végett mérleget készíthetnek;⁵⁾ sőt a társasági szerződés vagy későbbi megállapodás őket még ezekben a jogokban is korlátozhatja, a korlátozásnak csak akkor nem lévén hatálya, ha az üzletvezetésben roszhizeműség igazolható [K. T. 83. §.]. Minél korlátlanabb azonban az üzletvezetéssel megbízott tagok hatásköre azon ügyekre nézve, melyek a társasági üzlettel rendszerint járnak, annál kevésbbé vannak ők jogosítva oly ügyletekre, melyek a társaság rendes üzleti forgalmán túl mennek, vagy a társaság céljához nem tartoznak, azaz, a melyek a társasági üzletvezetés fogalmán kívül esnek.⁶⁾ Az ilyen ügyekben csak az összes, tehát

⁴⁾ Kérdéses, vajjon valamennyi tag is kizárható-e az üzletvezetésből, úgy hogy kizárólag idegen személy bizatik meg vele? A K. T. id. §-a alapján inkább az ellenkezőt lehetne felvenni. Azonban kétségtelen, hogy vannak esetek, midőn egyik tag sem alkalmas az üzletvezetésre, s ha ilyenek nincsenek kizárva abból, hogy egyáltalában közk. társaságot alapítsanak, akkor arra is kell nekik módot nyújtani, hogy az üzletet sikerrel folytassák.

⁵⁾ Az üzletkezelésnek szakértők általi megvizsgálása a bíróságtól önállóan nem követelhető, úgy mint a K. T. 175. §. szerint a részvénytársaságnál. C. 91/92. (D. Uj f. 32., 152. l.). Sem külön számadási kötelessége az üzletvezetőnek nincs, még arra az időre sem, mely alatt a számadásokat a könyvekbe be nem vezette. Erre az időre csak a kötött ügyletekre vonatkozó adatokat köteles a társaságnak beszolgáltatni. C. 481/97. (P. T. 35., 154. l.).

⁶⁾ Hogy minő ügyek esnek a társaság rendes üzleti forgalmán, illetve

az üzletvezetésből kizárt tagok is, határozhatnak,⁷⁾ s érvényes határozat csak egyhangulag hozható. Ha ezt el nem lehet érni, az a cselekmény, mely iránt határozni kellett volna, abban hagyandó [K. T. 81. §.].⁸⁾

IV. A mennyiben az üzletvezetés valamennyi vagy több tag által történik, az a kérdés merül fel, hogy minő viszonyban állnak ezek egymás között az üzletvezetéshez tartozó ügyek ellátására nézve? Szabály az, hogy az üzletvezető tagok mindegyike önállóan járhat el; közös elhatározás az üzletvezető tagok részéről tehát nem szükséges. Ha azonban az üzletvezetésre jogosított tagok közül valamelyik a szándékolt cselekvény ellen tiltakozik, az abbanhagyandó [K. T. 78., 81. §§. 2. bek.].⁹⁾

E szabály alól azonban kettős kivétel van és pedig:

1. együttes üzletvezetés esetében, azaz ha az üzletvezetési megbízás olyképen adatott, hogy a társasági ügyek ellátása csak az üzletvezetők közös elhatározása alapján történhetik, mely esetben, ha csak a halasztás veszélylyel nem jár, egyedül egyik tag sem intézkedhetik (id. 78. §. 1. bek.);¹⁰⁾

2. cégvezető kirendelése tekintetében. Ehhez, a mennyiben a halasztás veszélylyel nem jár, az üzletvezetéssel megbízott minden tagnak, illetve, ha valamennyi tag egyuttal üzletvezető, a

célján kívül? az mindig a concret viszonyokhoz képest ítélendő meg. Ily ügyek lesznek esetleg: nagyobb kölcsönök felvétele, ingatlanok megszerzése, fióktelepek felállítása stb. Ellenben cégvezetők s általában keresk. meghatalmazottak, valamint segédek alkalmazása a társaság rendes üzletkörébe beleesik, a mint ez a K. T. 82. §-ából világosan kitűnik. L. alább.

⁷⁾ A tagok összesége hasonló állást foglal el, mint a részvényesek összesége: a közgyűlés, szemben az igazgatósággal. Ez még oly esetben is észlelhető, midőn valamennyi tag üzletvezető, mert ez esetben is az üzlet rendes forgalmához, illetve a társaság céljához tartozó ügyek ellátása más-ként történik, mint azon ügyek intézése, melyek az érintett korláton túl mennek.

⁸⁾ Ez még akkor is áll, ha a halasztás veszélylyel jár. A mennyiben az egyhangúság hiánya folytán a társaság működését folytatni nem tudná, nem marad más hátra, mint a társaság feloszlását követelni.

⁹⁾ *Melior est conditio prohibentis*: v. ö. L. 28. D. communi div. 10., 3.

¹⁰⁾ Valamint azonban együttes cégvezetés esetében (l. fentebb 37. §.), ugy itt sem szükséges, hogy a közös elhatározás egyidejűleg és kifejezetten történjék. Az elhatározás akkor is közös, ha az egyik tag csak utólag és hallgatag járul a másik cselekvényéhez. Ugyanaz áll harmadik személyek irányában, azaz a társasági képviselőre nézve. V. ö. alább 60. §.

társaság összes tagjainak beleegyezése szükséges.¹¹⁾ A cégvezetési jogositvány visszavonására nézve ellenben a fentebbi szabály épségben marad, azaz a visszavonás az üzletvezető tagok mindegyike által történhetik [K. T. 82. §].

V. Az üzletvezetésre vonatkozó megállapodások a társasági szerződés kiegészítő alkatrészei. Minthogy pedig annak módosítása csak a tagok közös akaratával történhetik, ebből következik: hogy az üzletvezetési jogról sem egyoldalulag lemondani, sem ezt a jogot egyoldalulag visszavonni nem lehet. A közönséges megbízás elvei tehát a társasági viszony által lényeges változást szenvednek. A visszavonhatlanság mindazonáltal csak akkor áll feltétlenül, ha az üzletvezetéssel valamennyi tag van megbízva.¹²⁾ Ha ellenben az üzletvezetés egy vagy több társasági tagra ruháztatott, a visszavonásnak jogszerű ok miatt mégis helye lehet, per esetében a bíróság belátása szerint határozván a fölött, vajjon a megbízás visszavonására forog-e fenn ily jogszerű ok vagy nem? ¹³⁾ Indokolt-nak a visszavonás különösen akkor tekintendő, ha: 1. az üzletvezető tag az üzletvezetésnél vagy a számadásnál rosszhiszeműleg jár el; 2. ha lényeges kötelezettségeinek meg nem felel; 3. ha a társaság cégével vagy vagyonával magáncéljaira visszaél; végre 4. ha tartós betegség vagy más ok miatt a tisztéhez tartozó társasági ügyekre alkalmatlanná válik [K. T. 79. §].¹⁴⁾

¹¹⁾ Másként a harmadik személyek iránti viszonyban, melyben minden egyes képviselő is jogositva van cégvezetőt rendelni. V. ö. alább 60. §.

¹²⁾ Ez esetben a tagok visszaélései vagy alkalmatlansága miatt csak a társaság feloszlása követelhető a K. T. 100. §-a értelmében.

¹³⁾ A kereset nem a társaság, hanem a tagok mint felperestársak által indítandó az ellenszegülő üzletvezető ellen, és pedig a társaság székhelyére nézve illetékes törvényszék mint keresk. bíróság előtt (v. ö. keresk. elj. 6. §. 3. pont). A keresettel esetleg kártérítési igény is összekapcsolható. Minthogy továbbá a társaság veszélynek lehet kitéve, ha az üzletvezető tag a per folyama alatt ezen minőségben megmarad: a tagok az üzletvezetési jognak a per jogerejű eldöntéséig végzés által leendő felfüggesztését, s a mennyiben az üzletvezető egyttal a társaság képviselője, a felfüggesztésnek a cégjegyzékben leendő bevezetését és közzétételét követelhetik. E kérelem az 1881: LX. tcz.-nek a zárlatra vonatkozó 237. §. d) pontjának hasonszerűségére alapítható.

¹⁴⁾ Utalással a 100. §. 2—5. pontjaira, melynek fenforgása esetében felbontási kereset is indítható. V. ö. alább 63. §.

57. §.

Egyéb jogok és kötelességek.

1. Gondosság és felelősség. Minden társasági tag a társaság ügyeiben oly szorgalmat és gondosságot köteles kifejezteni, minővel saját ügyeiben eljárni szokott [K. T. 72. §.].¹⁾ A mérték tehát, a mely irányadó arra, vajjon a tagok elegendő gondosságot fejtettek-e ki, s vajjon valamely cselekvény vagy mulasztás a tagoknak vétkességül felróható-e, sem az elvontan vett gondos családapa, miként általában véve a magánjogban, sem a rendes kereskedő, miként egyébképen a keresk. jogban;²⁾ hanem minden tag a maga egyénisége szerint, a mint az a társaságon kívül is jelentkezik, ítéltetik meg.³⁾ Ha valamelyik tag az említett gondosság mellőzése, tehát vétkessége által vagy épen szándékosan a társaságnak kárt okozott: ő e kárt a társaságnak megtéríteni köteles, a nélkül hogy annak ellenében felszámithatná azon előnyöket, melyeket szorgalma által a társaságnak más esetekben szerzett [id. §. 2. bek.].⁴⁾

II. Versenytilalom. E tilalom a cégvezetőkre és keresk. meghatalmazottakra vonatkozó hasonló tilalomnál annyi-

¹⁾ Már a római jogban kimondva. V. ö. L. 72. D. pro socio 17, 2 »*sufficit talem diligentiam communibus rebus adhibere, qualem suis rebus adhibere solet*«.

²⁾ V. ö. K. T. 271. §., a mely szerint azonban a rendes kereskedői gondosság csak azt a felet terheli, a kinek részéről keresk. ügylet forog fenn. Már ez okból sem alkalmazható e szakasz a közk. társaság tagjaira, a kik akkor, mikor a társaság ügyeiben eljárnak, nem kötnek keresk. ügyletet.

³⁾ A gondosság hiányának megfelelő vétkesség tehát nem az u. n. *culpa in abstracto*, hanem az u. n. *culpa in concreto*, mely azonban a nagyobb vétkesség (*culpa lata*) mentségét époly kevésbé foglalja magában, mint a szándékos jogsértés (*dolus*) mentségét. A K. T. ezen álláspontja megfelel a legtöbb magánjogi törvényhozás, nevezetesen a római jog felfogásának, s annival helyesebb: »*quia qui parum diligentem sibi socium acquirit, de se queri debet*« (l. 72. D. cit.). Társasági szerződés néha épen azért köttetik, mert a rendes kereskedő gondossága már ki nem fejthető, pl. midőn idősebb emberek, a kik egyedül folytatták az üzletet, fiatalabb emberrel egyesülnek. Eltérő állást foglal el az osztr. p. t., mely a társasági szerződésnél is csak az elvont vétkességet ismeri. V. ö. 1191. és 1297. §§.

⁴⁾ Ha azonban az előny és a kár egyetlen egy vagy több oly ügyletből származik, melyek eredményben egy egészet képeznek, a kölcsönös felszámításnak helye van. V. ö. osztr. p. t. 1191. §.

ban szűkebb, hogy a társasági tag ⁵⁾ saját vagy más részére csak a társaság üzletkörébe eső ügyletet nem köthet, s beltagként csak azonos üzletkörrel bíró más társaságban nem vehet részt [K. T. 74. §].⁶⁾ A társasági szerződés azonban e tilalmat kiterjesztheti; valamint másrészt a tilalom megszűnik, ha a többi tagok ebbe beleegyeznek. A beleegyezés époly kevésbé kell hogy kifejezett legyen, mint az egyes kereskedőnél, s az azonos üzletkörű más társaságban való részvételre nézve jogosan vélelmezendő, ha a többi tagok a társaság alapításakor tudták, hogy a társtag egy más társaságnál mint ennek beltagja érdekelve van, s daczára ennek az érintett viszony megszüntetését világosan ki nem kötötték [id. §. 2. bek.].⁷⁾

A tilalom áthágásának, miként a cégvezetőknél és keresk. meghatalmazottaknál, az a következménye, hogy a társaság jogosítva van azon ügyleteket, melyeket valamelyik tagja saját részére kötött, úgy tekinteni, mintha azok a társaság részére kötettek volna; jogában áll e mellett kártérítést igényelni ⁸⁾ a nélkül, hogy ez által jogáról, a társasági viszony felbontását követelhetni,

⁵⁾ Akár üzletvezető, akár nemüzletvezető, mert utóbbiaknak is módjában áll a társaság viszonyait, különösen anuak összeköttetéseit megismerni és felhasználni.

⁶⁾ A más részére való ügyletkötés tilalma itt is magában foglalja azt, hogy a tagok azonos üzletkörrel bíró részvénytársaság vagy szövetkezet igazgatói sem lehetnek. Hasonlóképen nem lehetnek azonos üzletkörrel bíró kereskedő vagy keresk. társaság cégvezetői és keresk. meghatalmazottjai. Ellenben betéti társaság kültagjai, részvényesek vagy szövetkezeti tagok, ugyszintén részvénytársaság vagy szövetkezet felügyelő-bizottsági tagjai lehetnek. V. ö. fentebb 43. §. Az ügyletkötéssel egyenlőnek tekintendő továbbá az oly eljárás, mely arra irányul, hogy a hasonló üzlet folytatásának feltevélei (pl. engedély) szereztessenek meg: C. 365/79. (D. 23., 108. l.).

⁷⁾ Ellentétben az 53. §-sal a törvény a vélelmet nem állítja fel arra az esetre is, ha a társtag önállóan foglalkozik ügyletek kötésével, s minthogy ez kifejezett szándékkal történt (legalább az e részben azonos német K. T. tárgyalásakor: v. ö. nürnbergi tanácskozmány jk. 190., 988. l.), azt erre az esetre nem is szabad kiterjeszteni. Alkalmazható azonban a vélelem arra az esetre, ha a társaság csak később terjeszti ki működését azon társaság üzletkörébe eső ügyletekre, melynek az illető tag részese.

⁸⁾ A kártérítés az ügyletbe való belépéssel itt is *cumulative*, nemcsak vagylagosan érvényesíthető, épugy mint a cégvezetőnél és keresk. meghatalmazottnál. A versenyüzlet megszüntetése ellenben nem követelhető: C. 817/88. (D. Uj f. 22., 311. l.). A Tervezet 107. cz. ezt is felvette ugyan, de az *Értekeztet* törülte (l. Jk. 93. l.).

lemondana [K. T. 75. §].⁹⁾ De ugyancsak a cégvezetőkre és keresk. meghatalmazottakra vonatkozó tilalomnak megfelelőleg, a társaságnak az a joga, melynél fogva az ügyletet saját részére kötöttnek tekintheti és kártérítést követelhet, szintén azon naptól számított három hó alatt elenyészik, melyen a társaság az ügylet megkötéséről tudomást nyert [id. §. 2. bek.].¹⁰⁾

III. Új tagok felvétele. A K. T. 76. §-a e tekintetben a társasági szerződés lényegéből folyó azt a szabályt állítja fel, hogy egyik társasági tagnak sem áll jogában a többiek beleegyezése nélkül valakit a társaságba új tagul felvenni.¹¹⁾ Ily felvétel az eredeti társasági szerződés részbeni ujítását (*novatio*) foglalja magában s azért csak közös megegyezés alapján lehetséges. Az azonban nincs kizárva, hogy az egyes társasági tag egyoldalulag valakit a társasági vagyoni vonatkozó illetőségében részesítsen,¹²⁾ vagy ebbeli illetőségét valakire átruházza; csak hogy utóbbi a társaság ellen közvetlenül mi jogot sem nyer, különösen a társasági könyvek és iratok megtekintésére igényt nem tarthat [id. §. 2. bek.].¹³⁾

⁹⁾ A belépés a tag által saját részére kötött ügyletbe, valamint a kártérítési jog magának a társaságnak joga, tehát csak az üzletvezető tagok által érvényesíthető, s ha közülök bármelyik azoknak gyakorlása ellen tiltakozik, azt abban kell hagyni (l. a megelőző §-t). — Ellenben a felbontási kereset már nem társasági ügy, tehát csak az egyes tagok mint ilyenek által, következőleg a nemüzletvezető tagok által is indítható, s tiltakozásnak vagy közös határozathozatalnak erre nézve nincs helye. L. alább 62. §.

¹⁰⁾ A tudomásvétel mindenesetre az üzletvezető tagok személyében szükséges. Elégséges azonban, ha csak egy üzletvezető bir tudomással. A felbontási kereset a 3 havi határidőhöz nincs ugyan kötve, de tetemesen hosszabb időköz után még sem indítható.

¹¹⁾ Hasonló szabály a magánjogban. V. ö. L. 19—21. D. pro socio 17. 2., osztr. p. t. 1186. §. A szabály kiterjed csendes társtag felvételére is.

¹²⁾ Ez vagy engedmény útján, vagy olyképen lehetséges, hogy a tag és a harmadik között a részesülésre vonatkozólag társasági viszony keletkezik, mely azonban keresk. társaságnak nem minősíthető. A francziák az ilyen részes felet *croupiernek* nevezik. A részesítés egyébiránt nemcsak az egész illetőségre, hanem annak egyes alkatrészeire nézve is történhetik, pl. csak a tagot illető kamatokra, vagy csak a tiszta nyereségjutaléokra. Történhetik továbbá nemcsak önkéntesen, hanem végrehajtási foglalatás útján is a K. T. 95. §. értelmében (l. alább 61. §.).

¹³⁾ Magától az illető tagtól azonban a részes fél évi mérleget s egyéb a részesedési összeg megállapítására vonatkozó értesítéseket követelhet, a mennyiben ez a társaság irányában fennálló titoktartási kötelezettséggel összeegyeztethető.

HARMADIK FEJEZET.

A társaság jogviszonyai harmadik személyek irányában.

58. §.

A társasági viszony joghatályának kezdete.

I. Mint minden keresk. társaság, úgy a közkereseti társaság is csak úgy képes célját elérni, ha a vagyoni jogi forgalomba lép, harmadik személyekkel lép jogviszonyokba. Ebben a külső viszonyban van a társaság tulajdonképeni súlypontja. Azonban a közkereseti társaság csak eszmei lény, melynek külső, látható alakja nincs, melynek keletkezése a társasági szerződés megkötésének a tagok közötti belső s harmadik személyek előtt magában véve ismeretlen tényén nyugszik s mely csak képviselői által cselekszik, a kik azonban nemcsak mint a társaság képviselői, hanem egyuttal mint önszerződő felek is szerepelnek. Szükséges tehát külsőleg felismerhető körülmények alapján pontosan meghatározni azt, hogy mely időponttól fogva tekintetik valamely cselekvény a társaság cselekvényeül s mikor állanak be kifelé is azok a jogkövetkezmények, melyeket a törvény úgy a keresk. társaságra nézve általában, mint a közkereseti társaságra nézve különlegesen megállapít, vagyis: hogy mely időponttól fogva van a közkereseti társaságnak harmadik személyek irányában is j o g h a t á l y a?

II. A **K. T. 87. §**-a e részben azt a szabályt állítja fel, hogy a közkereseti társaság joghatálya harmadik személyek irányában ¹⁾ azon időponttal veszi kezdetét, midőn a társaság felállításának a keresk. cégjegyzékbe történt bevezetése közzétételét. Ha azonban a társaság már ezen közzététel előtt kezdette meg üzletét, az érintett joghatály már az üzlet megkezdésének időpontjában áll be.²⁾ Az utóbbi időponttól fogva tehát a be nem jegyzett

¹⁾ Hogy mikor hatályos a közk. társaság befelé, a tagok egymás között? az a szerződéskötés általános elvei szerint ítélendő meg. V. ö. C. 160/97. (T. É. 97. 4. sz.): tőzsdebírótság illetékessége a társasági viszony tekintetében a tényleges működés, illetve bejegyzés előtt is.

²⁾ Az üzlet megkezdése alatt itt az első, bár csak előkészületi ügylet értendő, mely a tagok kifejezett vagy vélelmezett akaratának megfelelően s a képviseletre vonatkozó szabályok értelmében kötöttet. E feltétel mellett

közkereseti társaság, eltekintve a cégbejegyzés elmulasztásának következményeitől (l. fentebb 28. §.), a bejegyzett közk. társasággal egyenlő, ennél fogva, csakugy mint ez, a jogi személy tulajdonságaival bir s mint ilyen különösen felperesi és alperesi minőségben perben állhat.³⁾ A felállított szabály egyuttal annyiban feltétlenül kötelező (*absolut*), a mennyiben annak kikötése, hogy a társaság nem a közzététellel, hanem egy későbbi időponttal vegye kezdetét, harmadik személyek irányában joghatálylallyal nem bir [id. §. 2. bek.].⁴⁾ A közzététel ideje tehát a legkésőbbi időpont, melyben a közkereseti társaság okvetlenül hatályba lép. Érvényes ellenben oly kikötés, mely szerint a társaság a bejegyzés közzététele előtt nem kezdheti meg üzletét. Ha valamely tag ily kikötés ellenére a társaság nevében ügyletet köt, az mint jogtalan cselekvény a társaság részére kötöttnek nem tekintetik.⁵⁾

59. §.

A tagok felelőssége a társaság kötelezettségeiért.

I. A keresk. törvény nemcsak a közkereseti társaság fogalmának meghatározásában (l. fent 51. §.), hanem még külön is

az egyik tag vagy pedig a társasági cégvezető által kiállított vagy elfogadott váltó is kötelezi a többi tagokat: **S.** 907/79. (D. 21., 54. l.); **C.** 889/86. (D. Uj f. 27., 347. l.), 1120/88. (P. T. 17., 173. l.), 494/90. (M. Ig. D. 7., 41. l.). Hasonlóképen az egyik tag által kötött egyezség: **L. I.** 194/77. (D. 18., 106. l.), valamint az általa adott perbeli meghatalmazás: **C.** 570/89. (J. 89., 151. l.). Az érintett szabály alkalmazandó továbbá oly esetre is, midőn bejegyzett közk. társaság magát kitörültette s később ismét bejegyeztette, az üzletet azonban a kitörlés és ujabbi bejegyzés közötti időben is folytatta: **C.** 427/86. (J. 86., 153. l.).

³⁾ V. ö. **B. T.** 761/87., **C.** 679/86. (M. IV. 86. l.), 1320/92. (D. Uj f. 34., 198. l.), 897/97. (Ü. L. 97., 22. sz.), 496/99. (D. III. f. 15., 181. l.). Helytelen ellenk. **C.** 1018/89. (D. Uj f. 25., 149. l.), 301/91. (U. o. 32., 187. l.) és **B. T.** 5428/86. (J. 86., 43. l.). A perlési képesség csak akkor volna megtagadható, ha a társaságnak pusztán előnye volna. De ez nem áll. A mellett a K. T. 63. §-a semmi megkülönböztetést nem tesz.

⁴⁾ A tagok között azonban ily kikötés érvényes, s az ellene vétőt kártérítésre kötelezi, esetleg a társaság felbontása is követelhető.

⁵⁾ A harmadik azonban a vele szerződő tag ellen az álképviseletre vonatkozó szabályok értelmében (l. fentebb 42. §.) fordulhat; azonkívül tekintetbe veendő, vajjon a többi tagok nem tanusítottak-e oly magatartást, melyből a megállapodástól eltérés következtethető?

kimondja, hogy a tagok a társasági kötelezettségekért egész vagyónukkal egyetemlegesen felelősek [K. T. 88. §.]. E nélkül közkereseti társaság nem létezhetik, miért is az ezzel ellenkező megállapodás harmadik személyek irányában joghatálylyal nem bír [id. §. 2. bek.].¹⁾ Kiterjed pedig ez a felelősség nemcsak azokra a tagokra, kik az illető kötelezettség elvállalása időpontjában már a társaság tagjai voltak, hanem azokra is, kik csak később léptek valamely fennálló közkereseti társaságba. Ezek a belépésük előtt keletkezett társasági kötelezettségekért a többi tagokkal egyenlően felelősek, tekintet nélkül arra, vajjon az ő belépésük folytán a társaság czé- gében változás történt-e vagy sem? s e tekintetben is az ellenkező szerződés harmadik személyek irányában joghatálylyal nem bír [K. T. 89. §.].²⁾ A korlátlan és egyetemleges felelősség végre fenmarad még a tag kilépése vagy a társaság feloszlása után is (l. alább 68. §.).

II. A tagok korlátlan és egyetemleges felelőssége a társaság kötelezettségeiért áll fenn. A társaság, mint a tagoktól külön jogalany, a tulajdonképeni főadás, a tagok csak ennek egyetemlegesen kötelezett kezesei.³⁾ A tagok ezen, nem külön szerződésen, hanem magán a törvényen alapuló kezessége képezi a közkereseti társaság tulajdonképeni hitelerejét, s az általa a társaság hitelezői-

¹⁾ E megállapodás alatt azonban csak a tagok egymásközi s oly megállapodása értendő, mely eleve a társaság összes tartozásaira vonatkozik. A hitelezővel egyes esetre nézve történt ellenkező megállapodás érvényes. — Vajjon a társaság be van-e jegyezve vagy nem? a tagok felelősségén mit sem változtat: S. 540/78. (M. IV. 89. l.).

²⁾ Hogy e szabály nem vonatkozik arra az esetre, midőn valaki fennálló egyéni üzletbe társtagul belép, mert ez által társaság még csak keletkezik, arról l. fentebb 19. §. Ha azonban két tagból álló társaságból az egyik kilép, de ennek helyébe rögtön más lép be, úgy hogy a társaság a kilépés folytán nem szűnik meg: a belépő felelőssége megállapítandó.

³⁾ V. ö. *Tervezet* ind. is 164. l. Azok ugyan, a kik a közk. társaság jogi személyiségét tagadják, ezt nem ismerik el. Szerintük a tagok maguk a tulajdonképeni adósok, tehát csak az egyetemleges adósságvállalás (*correlitas debendi*) közönséges esete forog fenn. Ha azonban elismerjük azt, hogy a közkereseti társaság önálló jogalany, akkor a tagok okvetlenül kezeseknek tekintendők. Maga az a körülmény egyébiránt, hogy a tagok csak felelősek a társaság adósságaiért, bizonyítja legjobban, hogy a közk. társaság jogi személy, mert belső ellenmondás, hogy valaki másnak adósságáért felelős, az illetőnek azonban még sem lehet adóssága. Hogy a tagok felelőssége feltétlen, e tekintetben mitsem változtat.

nek nyújtott biztosíték annál nagyobb, mert a tagok nem a közön-
 séges magánjogi kezességnek megfelelőleg ⁴⁾ csak feltételes, má-
 sodsorban (*subsidiáliter*), hanem feltétlenül felelősek. A hitelező
 nincs tehát kötelezve arra, hogy, mielőtt az egyes tagok ellen for-
 dulna, előzetesen a társaságot támadja meg.⁵⁾ Ez csak egyetlen
 esetben van, t. i. ha a társaság csődbe kerül (l. alább 61. §.).
 Minden más esetben, s. tekintet nélkül a követelés természetére,
 a hitelező jogosítva van a tagokat első sorban és közvetlenül, még
 pedig tetszése szerint mind, azok közül többet vagy egyet meg-
 támadni s mindegyik ellen az egész követelést érvényesíteni, a nélkül
 egyuttal, hogy a tagok a követelés felosztását követelhetnék;⁶⁾

⁴⁾ V. ö. osztr. p. t. 1355., 1356. §§. Tudvalevőleg azonban a magán-
 jog feltétlen kezességet is ismer. Ilyen nevezetesen az u. n. készfizetői
 kezesség az osztr. p. t. 1357. §-a és a magyar bírói gyakorlat értelmében.
 A keresk. jogban pedig a kezesség feltétlensége szabály. V. ö. alább 121. §.

⁵⁾ Ez ugyan a K. T.-ben kifejezetten nincs kimondva s a külföldi tör-
 vényhozások, elmélet és gyakorlat, tulnyomóan nem ismerik el. Jóformán
 csak Németországban áll vitán kívül a feltétlen felelősség, ellenben pl. Fran-
 cziországban a kérdés vitás s a többség a subsidiarius felelősséget veszi fel
 (v. ö. *Lyon-Caen* és *Renault* id. m. II. 191. l.); a belga, olasz, portugálliai,
 román K. T. és a svájci köt. jog pedig ezt kifejezetten állapítják meg.
 A mi törvényünk szempontjából a *Tervezet* indokolása (l. 164. l.) és az
Értekezlet határozott kijelentése (Jk. 105., 108. l.) mellett irányadó az,
 hogy csőd esetében a subsidiarius felelősség határozottan ki van mondva
 (97. §.), a miből minden más esetre nézve az ellenkezőt kell következtetni;
 hogy továbbá a K. T. 270. §. 3. bek. a kezeset általában feltétlen adós-
 társnak tekinti, ha a kezesség keresk. ügyletből eredő kötelezettségért lett
 vállalva. Már pedig a közk. társaság adósságai is keresk. ügyletekből szár-
 maznak, mert a mennyiben a társaság ügyletei nem is alapügyletek, mégis
 mellékügyletek a K. T. 260. §-a értelmében. Csak az ingatlanokra vonat-
 kozó ügyleteknél lehetne kétség, de ezekre nézve a feltétlen egyetemleges
 felelősség hasonzerűség alapján állapítandó meg. — Hogy a gyakorlat is
 követi nálunk e magyarázatot, arra nézve l. C. 440/88. (D. Uj f. 21., 234. l.).
 9438/92. (U. o. 34., 259. l.), 392/91. (M. IV. 89. l.). Azon hátrány ellen,
 mely abból származik, hogy a tagok a társaság viszonyát a hitelezőhöz eset-
 leg nem ismerik, a társaság perbehívása nyújt oltalmat az 1881: LIX. tcz.
 9. és 10. §§-ai értelmében.

⁶⁾ V. ö. K. T. 269. és 270. §§., melyeknek egyéb intézkedései is alkal-
 mazandók. E mellett a követelés a tagok elleni érvényesítés esetében is
 keresk. ügy s a keresk. jog szerint bírálendő el, tekintve, hogy a tagok mint
 kezesek úgy felelnek a társaság adósságaiért, a mint azok a társaság elle-
 nében állanak fenn. Ez alakilag is mérvadó. A tagok elleni kereset tehát ez
 irányban is keresk. ügynek minősítendő, jöllehet a keresk. elj. külön nem

magától értetvén, hogy a hitelező a társaságot és a tagokat ugyanazon egy perrel is megtámadhatja.⁷⁾ Utóbbi esetben a hozott ítélet alapján a végrehajtás ugy a társaság, mint az egyes tagok vagyonára intézhető. Ettől eltekintve azonban a társaság ellen hozott ítélet alapján a végrehajtásnak az egyes tagok ellen közvetlenül nincs helye,⁸⁾ hanem csak az lehetséges, hogy a tagok az ellenük később indított perben a társaság ellen hozott ítélet alapul vétele mellett marasztaltassanak.⁹⁾ Époly kevésbé lehet

emliti. V. ö. S. 27,528/80. (D. 24., 61. l.), mely a keresk. bíróság hatáskörét még a társaság feloszlása után is megállapította. Hogy általában a kezes ott perelhető, hol a foadós arról l. alább 121. §.

⁷⁾ Ily esetben szenvedő pertársaság keletkezik maga a társaság és a tagok közt, épügy mint a tagok közt, ha ezek egyedül támadtatnak meg. Ebben a pertársaságban a társaság képviselői magában véve csak a társaságot s nem egyuttal az egyes tagokat is képviselik.

⁸⁾ V. ö. S. 25,984/80. (D. 25., 68. l.), B. T. 4761/83. (D. Uj f. 7., 322. l.), 3223/91. (U. o. 30., 354. l.), 4829/91. (U. o. 373. l.) 451/98. (D. III. f. 11., 121. l.). Mert az ítélet csak az ellen vagy annak jogutódai ellen hajtható végre, a ki marasztaltatott (v. ö. 1881: LX. tcz. 13. §.), már pedig a társaság ellen hozott ítéletben csak a társaság marasztaltatik, nem egyuttal a tagok. Ezt még olyanok is elismerik, a kik a közk. társaság jogi személyét tagadásba veszik, a mint megfordítva pl. a francziák többnyire megengedik a végrehajtást a tagok ellen. Az uj német K. T. 129. §-a kifejezetten zárja ki.

⁹⁾ Az egyetemlegességből ugyan legfelebb a felmentő ítélet jogereje következik a tagok irányában, nem egyuttal az elmarasztalóé is. A társaság azonban a tagoktól még sem annyira idegen, mint a közönséges egyetemleges adóstársak egymás közt. E mellett tekintetbe veendő, hogy a társaság elleni perben a képviselő tagok által előterjesztett védelem a kötelezettség tárgyilagossága fennállása iránt egyuttal az ő védelmük is, a mennyiben pedig erre nézve mulasztást követnek el, a nemképviselő tagoknak felelősséggel tartoznak; hogy továbbá a közönséges egyetemleges kötelezettség az eredeti jogczimtől el nem választható, míg a közk. társaságnál a tagok felelőssége az illető kötelezettség eredeti jogczimétől függetlenül s akkor is fennáll, ha a társaság kötelezettsége később keletkezett jogczimben, minő épen a marasztaló ítélet, nyugszik. Mindezeknél fogva teljesen jogos, hogy a társaság ellen hozott marasztaló ítélet is jogerőre emelkedjék a tagok ellen, legalább annyiban, a mennyiben annak tárgyilagossága fennállásáról van szó. V. ö. kifejezetten uj német K. T. 129. §. s a társaság csődje esetére, szemben a tagok elleni csőddel: Csődt. 251. §. A mennyiben a tagoknak oly kifogásaik vannak, melyek őket személyesen (*ad personam*) illetik a hitelező ellen, pl. ennek azon ígérete alapján, hogy őket perelni nem fogja (*pactum de non petendo in personam*), elengedés czimén stb.: ezeknek érvényesítését a társaság elmarasztalása nem gátolja, ezekre nézve tehát ugyanaz áll, mint az egye-

végrehajtást intézni a társaság ellen, ha egyedül a tagok pereltettek be.¹⁰⁾

III. A tagok korlátlan és egyetemleges felelőssége a társaság hitelezői irányában áll fenn. Ezek alatt maguk a tagok is értendők, ha a társaságtól mint harmadik személyek követelhetnek valamit. Ha ellenben követelésük a társasági viszonyból származik, azaz ha mint tagok vannak a társaság irányában jogosítva: a többi tagok ellen a korlátlan és egyetemleges felelősség alapján nem léphetnek fel, sőt még aránylagosan sem vehetik őket igénybe előbb, mintsem a társaság feloszlott. Ez már abból következik, hogy egyik tag sem köteles, és pedig még közvetve sem, betételét a kikötött összegben túl felemelni (l. fent. 54. §.).¹¹⁾ A társaság fennállása alatt tehát a tagok az ebbeli minőségben a társaság ellen szerzett követeléseikre nézve csakis maga a társaság ellen léphetnek fel.¹²⁾ Ennek alapul vétele mellett döntendő el különösen az a kérdés is, vajjon ha valamely tag a hitelező által történt megtámadás folytán a társaság adósságait kifizette, fordulhat-e a társaság és a többi tagok ellen viszkeresettel? Előbbi kétséget nem szenved, mert a társaság felelős a tagoknak azon kiadásokért, melyeket a társaság ügyeiben tesznek,¹³⁾

temlegességre nézve általában. V. ö. C. 392/91. (M. IV. 89. l.). Hasonlóképpen érvényesíthetők a társaság ellen hozott ítélet után keletkezett jogmegszüntető tények, pl. fizetés, beszámítás, ujtás stb. V. ö. C. 451/98. (D. III. f. 11., 121. l.).

¹⁰⁾ Arra az esetre, ha a tag nem társasági, hanem magánügyből pereltetik, ezt a K. T. határozottan kimondja. L. alább 61. §.

¹¹⁾ Figyelembe veendő az is, hogy, habár a K. T. a tagok korlátlan és egyetemleges felelősségéről a 65. §-ban adott fogalom meghatározásban is szól, a tulajdonképeni rendelkezés arra nézve mégis csak a 88. §-ban foglaltatik; a mely pedig a társaságnak harmadik személyek irányában való jogviszonyait szabályozó III. fejezetben van elhelyezve. Ha a törvény a szóban forgó felelősséget a tagok mint ilyenek által támasztott követelésekre nézve is meg akarta volna állapítani: ezt a II. fejezetben kellett volna tennie. — Ha nem fizették be, csak erre kényszeríthetők s azután a társaságtól követelhető a megtérítés.

¹²⁾ Helytelen C. 1047/84. (D. Uj f. 11., 242. l.) és 440/88. (U. o. 21., 234. l.), melyben az elsőbírósági indokok elfogadásával kimondatik, hogy a közk. társaság tagjaival egyenlő tekintet alá eső betéti társasági beltágok mindenkivel szemben, tehát a kültagok mint ilyenek követeléseire nézve (betét utáni kamatok) is korlátlanul és egyetemleg felelősek.

¹³⁾ V. ö. fentebb 54. §. 17. jegyzet, az ott említett perbehívás elmulasztása esetében.

de ettől eltekintve is, a viszkereset már a kezességre vonatkozó szabályokból következik. A mi ellenben a többi tagok elleni viszkeresetet illeti: ez csak a társaság feloszlása után és pedig mindegyik tag ellen csak a reá eső rész arányában indítható.¹⁴⁾

60. §.

A közkereseti társaság képviselete.

I. A társasági képviselet, mint a társasági jogügyletek intézése harmadik személyek irányában, alanyi tekintetben ugyanazon szabályok szerint határoztatik meg, mint a társasági üzletvezetés (l. fentebb 56. §.) s ennyiben a tagok akaratától függ. Szabály az, hogy valamint minden tag a társaság üzletvezetője, azonképen egyuttal annak képviselője is, rendesen tehát a társasági ügyek ellátása ugy a belső mint a külső viszony szempontjából valamennyi tag által történik. Kivételesen azonban a képviselet is csak néhány vagy egy tagra ruházható, illetve a képviselet is egyes tagoktól megvonható, de erre szintén határozott megállapodás kívántatik [K. T. 65., 91. §.].¹⁾ Ily esetben nem szükséges, hogy épen az üzletvezető tagok legyenek mint képviselők kijelölve,²⁾ bár rendesen ilyenkor is teljes összhang van az üzletvezetés és képviselet között. Az a tag, kitől a képviseleti jog megvonatott, vagy kitől az utólag visszavonatott, a mi szintén csak jogszerű ok miatt történhetik, a társaság képviseletébe egyáltalában be nem folyhat;

¹⁴⁾ A viszkereseti arány, ha a felelősség mértéke a tagok közt külön megállapítva nincs, ugyanaz, mint a társasági vagyonban való részesülés aránya.

¹⁾ Kivételesen a képviseletből is valamennyi tag kizárható, úgy hogy a társaság képviseletével cégvezető vagy keresk. meghatalmazott bizatik meg. V. ö. C. 1531/91. (J. Sz. 6., 288. l.). Ellenk. B. T. 802/900. (D. III. f. 17., 342. l.). A K. T. id. 65. §-ának 4. pontja ugyan nem érinti ezt az esetet, hanem csak oly megállapodásra utal, mely szerint a társaságot legalább egy tag képviselje. De már a 66. §. a képviseleti jog visszavonására nézve semmi megszorítást nem tartalmaz s hasonlóképen a 91. §. is egész általánosságban beszél ugy a képviseleti jog megvonásáról, mint annak visszavonásáról. Nem lehet tehát a törvényből tilalmat kiolvasni az összes tagok kizárására nézve, szükség lehet pedig rá, épu gy mint az üzletvezetésnél.

²⁾ Pl. az egyik tag csak a könyvvezetéssel vagy a calculatióval bizatik meg, mi által harmadik személyekkel nem jön érintkezésbe. Mihelyt jogügyletről van szó, az üzletvezetés fogalma alá eső ügyletnél is harmadik személylyel jön létre kapcsolat, tehát képviseli a társaságot.

az általa, bár a társaság czége alatt, kötött ügyletek a társaságot nem kötelezik. Feltételeztetik mindazonáltal, hogy a kizárás vagy a képviseleti jogosítvány visszavonása, úgy mint ezt a K. T. 42. §-a a cégvezetői jogosítvány megszűnésére rendeli (v. ö. fentebb 37. §.), a keresk. cégjegyzékbe bevezettetett és közzétett³⁾ vagy a társaság legalább igazolni képes, hogy a kizárás vagy visszavonás a harmadik előtt az ügylet megkötésekor ismeretes volt [K. T. 91. §.].⁴⁾

II. Ha azonban az előadottak szerint az üzletvezetés és képviselet alanyilag rendszerint összeesik, a hatáskör tekintetében ez már nem áll. Mig ugyanis az üzletvezetés szempontjából az eljárási jogosítvány csak azokra az ügyekre vonatkozik, melyek a társaság rendes üzletköréhez vagy céljához tartoznak, addig a képviseleti hatáskör ily megszorítás alá nem esik s még a cégvezető hatáskörénél is tágabb. A közkereseti társaság-képviselői a társaság nevében mindennemű, tehát nemcsak keresk. üzlet folytatásával járó ügyletekre és jogcselekvényekre, sőt még a társaság ingatlan javainak elidegenítésére és terhelésére is felhatalmazottaknak tekintetnek [K. T. 90. §.]; tehát a legtágabb hatáskörrel bírnak, minőt a törvény egyáltalában adhat.⁵⁾ Jogosítva vannak különösen cégvezetőt is kirendelni [K. T. 94. §.], s a társaságot biróságok előtt is teljes érvénnyel képviselni [K. T. 93. §.].⁶⁾ Csakis oly cselekvényekre nincsenek a társasági képviselők feljogosítva, melyek nem magának a társaságnak, hanem az egyes tagoknak ügyei, melyek tehát nem társasági akarat, hanem csak a tagok egyéni akarata által foganatosíthatók.⁷⁾ Valamint továbbá

³⁾ Ennek daczára lehetséges azonban, hogy a kizárt tag úgy jár el a társaság ügyeiben, hogy a képviselő tag ezt türi s nem kifogásolja, mely esetben a tagok úgy tekintendők, mintha a bejegyzéstől eltértek volna s a társaság a bejegyzés szerint nemképviselő tag által is köteleztetik. V. ö. C. 6180/97. (D. III. f. 9., 192. l.).

⁴⁾ Ily esetben a harmadik csak a jogtalan képviselő ellen fordulhat, mire nézve az álképviseletre vonatkozó szabályok irányadók. L. fentebb 42. §.

⁵⁾ Ez a tág hatáskör indokolását abban találja, hogy a közk. társaság képviselői mellett és mögött nem áll öncselekvőleg fellépni képes főnök, mint a cégvezetőnél, s hogy anyagilag, gazdaságilag maguk a tagok a főnökök.

⁶⁾ A birói képviselet magában foglalja különösen az eskületétel és az egyezkedés jogát is.

⁷⁾ Így pl. nincsenek jogosítva a képviselők új tagot felvenni a társaságba. Ez csak az összes tagok beleegyezésével történhetik (I. fentebb

a cégvezető, úgy a társasági képviselők hatáskörének is bármily korlátozása harmadik személyek irányában joghatálylyal nem bír [K. T. 92. §].⁸⁾ A korlátozásnak tehát csak a tagok egymásközi viszonyában, azaz az üzletvezetési, de nem a képviseleti jog szempontjából bír érvénnyel.⁹⁾

III. A mi a képviseleti jog gyakorlásának módját s a képviselők által kötött ügyletek hatását illeti: e tekintetben szintén ugyanaz a szabály, mint az üzletvezetésnél, t. i. hogy, a mennyiben a képviselettel többen is vannak felruházva, mindegyik képviselő teljesen önállóan járhat el, s azon ügyletek által, melyeket a képviseletre jogosított bármely tag a társaság nevében köt, a képviselet általános elvei szerint közvetlenül a társaság lesz jogosítva és kötelezve; itt is közömbös lévén, vajjon az ügylet világosan a társaság nevében, nevezetesen cége alatt kötött-e, avagy az csak a fenforgó körülmények szerint és a szerződő felek akaratához képest tekintendő-e a társaság részére kötöttnek? [K. T. 90. §. 2. és 3. bek.]¹⁰⁾ A társaság kötelezettsége

57. §.). Arra azonban jogosítva vannak a képviselők, hogy a társasággal más társaságba belépjenek, mert ez által csak a társaság vagyona tétetik kockára. Hasonlóképen jogosítvák az egész üzlet átruházására.

⁸⁾ A korlátozás itt sem vonatkozhatik sem az időre, sem a helyre, pl. telepre, sem az ügyek nemére, sem az összeg nagyságára. Nem engedhető meg különösen, hogy a társaság különböző üzletágai szerint más-más társasági tagok ruháztassanak fel a képviseleti és cégjegyzési joggal: B. T. 3871/80. (D. 28., 257. l.). Ha azonban a társaság több üzletet különböző cég alatt folytat, nincs kizárva, hogy csak az egyik üzlet cégének jegyzésére adassék jogosítvány (miként a cégvezetőnél), s ez esetben az illető a másik cég alatt nem kötelezheti a társaságot. De már arra nem akadály, hogy a másik üzlet körébe tartozó ügyleteket kössön.

⁹⁾ Ennek megfelelőleg a korlátozás ellenére cselekvő képviselő a társaságnak felelősséggel tartozik ugyan. A harmadik ellen azonban a korlátozás még akkor sem érvényesíthető, ha erről tudomással birt, kivévn, ha a képviselővel a társaság megkárosítására összejátszik. E részben is ugyanaz áll, mint a cégvezetőnél. Ily összejátszás esetén egyébiránt az ügylet a társaság részéről akkor is megtámadható, ha a képviselő a korlátozás határain belül cselekedett.

¹⁰⁾ V. ö. fentebb 41. §. és C. 683/90. (D. Uj f. 30., 268. l.), 1915/93. (P. T. 30., 71. l.), utóbbi a társaság nevében történt szerződés vélelme mellett, a mi a K. T. 261. §-ra is alapítható. Kivétel azonban itt is, midőn a cég használata lényeges, így nevezetesen váltóknál. V. ö. fentebb 25. és 37. §§. Hogy minő alakban kell a cégjegyzésnek történnie? arra nézve a K. T., miként a cégvezetőnél és keresk. meghatalmazottnál, nem intéz-

az egyes képviselő cselekvényeiből beáll még akkor is, ha más képviselő az illető cselekvény ellen tiltakozott volna. Ily tiltakozásnak csak az üzletvezetés, de nem a képviselet szempontjából van hatálya, tekintve hogy az ily tiltakozás a képviseleti jog korlátozását foglalná magában. Biróságok előtt is a társaságot a képviseletre jogosított tagok mindegyike érvényesen képviselheti [K. T. 93. §.], hasonlóképen cégvezetési jogosítvány adása és visszavonása is harmadik személyek irányában joghatálylallyal bir, ha az a képviseletre jogosított tagok valamelyike által történik [K. T. 94. §.], daczára hogy az üzletvezetés szempontjából a cégvezető kirendelése rendszerint csak közös akarattal történhetik.

Valamint azonban az üzletvezetésnél és több cégvezető kirendelése esetében, ugy a képviseletnél is lehetséges, hogy az azzal felruházott tagok nem külön-külön és önállóan, hanem csak közösen járhatnak el,¹¹⁾ mely esetben együttes képviselet-ről beszélünk.¹²⁾ De ez csak akkor bir hatálylallyal, ha a cégjegyzékben határozottan kitüntettetett és közzétettetett (l. fentebb 52. §.),¹³⁾ illetve ha a társaság igazolni képes, hogy a harmadik arról tudomással birt; ellenkező esetben a társaság az egyes képviselő eljárásából épugy lesz kötelezve, mint ha együttes képviselet nem forogna fenn.¹⁴⁾ Együttes képviselet esetében is azon-

kedik. A társasági szerződésben előírható ugyan, de harmadik személyek irányában nem bir hatálylallyal, hacsak együttes képviseletre nem vonatkozik (l. alább 12. jegyz.).

¹¹⁾ Ennek értelméről l. fentebb 37. §. 10. jegyz. és 56. §. 10. jegyz.

¹²⁾ Olynemü együttesség azonban nem köthető ki, mely szerint a képviselő tag nem egy másik taggal, hanem cégvezetővel köteles együttesen eljárni. Ez csak a cégvezetőre nézve bir hatálylallyal, a kinek hatásköre a képviselő hatáskörében befoglaltatik (l. fentebb 37. §.), de nem a társasági képviselőre nézve, a kinek hatásköre tágabb, mert különben, világos kiterjesztés esetét kivéve, nem lehetne tudni, hogy miképen képviseltetik a társaság azon ügyletekben, melyekre a cégvezető hatásköre ki nem terjed? Csak az lehetséges, hogy a tag képviseleti joga előbb megvonatik, s ő aztán mint cégvezető jogosittatik fel más cégvezetővel együttesen a társaság képviseletére. Helytelen ellenk. C. 1130/93. (D. Uj f. 37., 226. l.).

¹³⁾ Bejegyezhető az együttes cégjegyzés módja is. Ez ugy is érvényes, hogy mindegyik képviselő a cégnek reá eső nevét írja. V. ö. C. 295/94. (D. Uj f. 38., 361. l.): Wollemann és Kuszcsak.

¹⁴⁾ Valamint azonban a képviseletből kizárt tagra nézve (l. fent 3. jegyz.), ugy az együttes képviselet bejegyzése esetében is lehetséges, hogy a tagok attól utólagosan hallgatag, állandó gyakorlatképen eltérnek. Ennek

ban a társaságot illető kézbesítések érvényességére elegendő, ha azok a képviselőre jogosított valamelyik, tehát bármelyik tag kezéhez történnek [id. 93. §. 2. bek.].¹⁵⁾

61. §.

A társasági vagyon harmadik személyek irányában.

A közkereseti társaság mint jogi személy vagyoni önállósága, szemben a tagok magánvagyonával, nem szorítkozik csupán a társasági és a tagok közötti belső viszonyra, hanem harmadik személyek irányában is teljesen érvényesül. A K. T. e vagyoni önállóság elismerését különösen három irányban hozza kifejezésre:

1. Azon szabály felállítása által, hogy az egyes társasági tagok magánhitelezői a társasági vagyonhoz tartozó dolgokat, követeléseket, jogokat, vagy az egyes tagok e tekintetbeni illetőségét sem biztosítás, sem kielégítés végett igénybe nem vehetik.¹⁾ Biztosítás vagy kielégítés tárgyául a magánhitelezőre nézve csak az szolgálhat, mit az egyes tagok évi kamatok, munkadij vagy nyereségjutalék fejében követelhetnek, vagy a mi nekik a tár-

elismerése különösen a társaság rendes üzletkörébe eső ügyletek hatálya miatt fontos, mert csakis így kerülhető el az az igazságtalanság, mely abból származik, hogy a bejegyzett együttességre hivatkozás történik akkor, a mikor az egyik tag a másinak türese mellett a társaság részére rendesen pl. árukat vásárol, azokat az üzletben elhelyezi, ismét eladja stb. V. ö. B. T. 2361/90. (P. T. 22., 66. l.).

¹⁵⁾ Az id. 93. §. 2. bek., épügy mint annak 1. bek., valamint a 90. és 94. §§. csak azt az esetet tartják ugyan szem előtt, midőn nincs együttes képviselő megállapítva. Hogy azonban a törvény a kézbesítés tekintetében ez esetben is így magyarázandó, nemcsak abból következik, hogy különben a kézbesítés nagyon meg volna nehezítve, hanem abból is, hogy a K. T. 119. §. 2. bek. a felszámolóknál ugyanazt mondja, jöllehet ezek, ellenkező megállapodás hiányában, csak együttesen járhatnak el (l. alább 66. §.).

¹⁾ A mennyiben a tagok magánhitelezői mégis a társasági vagyonhoz tartozó dolgokat stb. lefoglalták volna, a társaság ez ellen felléphet, és pedig az 1881 LX. tcz. 48. §-a értelmében előterjesztéssel és felfolyamodással, ha a dolog a társaság birlalásában volt s a társaság a foglalatást ellenezte; ha ellenben a dolog a tag birlalásából foglaltatott le: igényperrel. V. ö. L. I. 259/77. (D. 18., 45. l.), 352/77. (U. o. 168. l.); B. T. 48,365/69. (D. Uj f. 23., 354. l.). Maga az illető tag igényperrel nem léphet fel. C. 65/98. (Ü. L. 98., 23. sz. m.).

sasági vagyonból a felszámoláskor jut;²⁾ érintetlenül hagyatván azonban azok a jogok,³⁾ melyek az egyes tag által a társaságba behozott tárgyakra a behozatal idejekor már megszerezettek [K. T. 95. §.]. Ha a tagok volnának a társasági vagyon alanyai, akkor mi sem állana utjában annak, hogy azok magánhitelezői a társaság vagyonának reájuk eső részére biztosítási vagy kielégítési végrehajtást intézzenek. Az ellenkező rendelkezés természetes következménye annak, hogy a társasági vagyon nem a tagok közös tulajdona, s hogy a tagok hitelezői több joggal a társasági vagyonban nem birhatnak, mint a mennyivel maguk a tagok birnak. Ugyanazért, a mint láttuk, a felállított szabály megfordítva is áll (l. fentebb 59. §.).

2. A második kijelentés, melyet a K. T. a társasági vagyon önállóságának elismeréséül tesz, a beszámításra vonatkozik. E szerint a társaság tartama alatt ennek adószai sem egészben, sem részben nem számíthatják be a társaságnak azt, mit az egyes tagok ellen követelhetnek, s viszont az egyes tagnak sem számíthatják be hitelezőiknek azt, a mivel ezek a társaságok tartoznak, hacsak a társasági követelés, különösen a társaság feloszlása utáni végkiegyenlítés alkalmával, a társasági tagra át nem ruházott [K. T. 96. §.].⁴⁾ Hasonlag nincs helye a beszámításnak az

²⁾ A hitelezők azonban nem tartoznak bevárni a társaság feloszlását, hanem azt maguk is követelhetik. V. ö. K. T. 101. §. és alább 63. §. Tehetik ezt a tag csődje esetében is. V. ö. Csőd. 51. és 250. §§.

³⁾ Itt csak dologi jogok, nevezetesen zálogjog értendők, de e részben is kivétel van az oly általános törvényes zálogjogra nézve, minővel nálunk az adó- és illetéktartozások vannak biztosítva. A felszámolás alatt egyébiránt nemcsak a tulajdonképeni felszámolás a társaság feloszlása esetén, hanem a tag kiválása folytán végkiegyenlítés is értendő. A személyes követeléseknél a keletkezési idő nem jön tekintetbe.

⁴⁾ A K. T. id. §-a nincs jól szövegezve, illetve logikai ugrást tartalmaz. Az első mondat ugyanis arról szól, hogy a társaság adószai nem számíthatják be a tagok elleni követeléseket, s a második mondat utána mindjárt azt mondja, hogy »a társaság feloszlása után a beszámításnak annyiban van helye, a mennyiben a társasági követelés a végkiegyenlítés alkalmával a társasági tagra átruházott«. Nyilvánvaló, hogy a második mondat nem vonatkozik az elsőre, mert abban nem a társasági adószok, hanem a tagok általi beszámításról van szó. Hiányzik tehát egy közbenső tétel, hogy t. i. a tagok sem számíthatják be hitelezőiknek a társaság követeléseit; a mely közbenső tételre a második mondat vonatkozik. A hiba a német K. T. 121. cz. helytelen fordításából származik. Ha továbbá a tag beszámíthatja a társaság követelését a végkiegyenlítés alkalmával történt átruházás esetén, a

egyes tag magánkövetelései és adósának a társaság elleni követelései közt, ha az utóbbi a társaság ellen intézi követelését,⁵⁾ feltéve hogy a társasági tag követelése a társaságra át nem ruházott [id. §. 2. bek.]. Ha a közkereseti társaság vagyona a tagok közös tulajdonát képezné s a társaság cselekvő és szenvedő követelései közvetlenül az egyes tagokat illelnék: az adós a társaság ellenében a követelésnek a tagot illető része erejéig teljes joggal számíthatná be azt, a mivel neki az utóbbi tartozik, s ugyanazt tehetné az egyes tag az ő hitelezőjével szemben a társasági követelésnek reá eső részével; mert midőn a kölcsönös követelés és tartozás azonos személyeket illet, egyéb szükséges feltételek mellett a beszámításnak mi sem áll útjában.

3. A K. T. végül a társasági csőd tekintetében ismeri el a társasági vagyon önállóságát szemben a tagok magánvagyonával. Kimondja ugyanis, hogy a társaság hitelezői csőd esetében első sorban a társasági vagyonból nyernek kielégítést s hogy ezt az egyes tagok magánvagyonából követeléseiknek csak azon részére nézve igényelhetik, mely a társasági vagyonból ki nem került [K. T. 97. §.]⁶⁾ vagyis hogy a tagok felelőssége csőd esetében nem feltétlen, hanem subsidiáriussá változik át.⁷⁾ A csőd

beszámításnak helyt kell adni a társaság tartama alatt történt átruházás esetében is. De csak akkor. Átruházás nélkül még a képviselő tag sem élhet beszámítással, bár igaz, hogy azt maga is eszközölheti, tekintve hogy a képviselő a társaság nevében önmagával is szerződhetik (l. fentebb 49. §. 1. jegyz.), s a társaság vagyonával saját érdekében is hatályosan rendelkezhetik.

⁵⁾ Másként, ha a társaság hitelezője az egyetemleges felelősség alapján az egyes tagok ellen fordul. Ez esetben a tagok a hitelező elleni magánköveteléseiket beszámíthatják, s a társasági adósság ezzel törlesztve lesz. V. ö. *Értekeztet* jk. 105. l., L. l. 525/76. (D. 17., 104. l.).

⁶⁾ Ha a követelés a társasági csődbe be nem jelentetett, a hitelező a tagoktól csak annyit követelhet, a mennyi a társasági csődtömegből ki nem került volna. Ebből egyuttal következik, hogy a társasági csőd befejeztéig a kereseti jog fel van függesztve, a mi egyébiránt bejelentés esetében is áll. V. ö. C. 143/85. (D. Uj f. 12., 313. l.), 4616/84. (M. 104. l.). Ellenk. az elévülés szempontjából: C. 326/97. (P. T. 34., 188. l.). L. alább 68. §. 13. jegyz.

⁷⁾ Ez az eltérés részint a tagok magánhitelezői iránti méltányossági tekintetben alapszik, részint a bonyodalmak kikerülése végett állapított meg. Mert ha a társasági hitelezők csőd esetében is az egész követelést érvényesíthetnék a tagok ellen, akkor ezeknek magánhitelezői sokkal kevesebbet kapnának az ő vagyonukból; a társasági adósságokat fizető tagok, illetve csődtömegeik részéről pedig nagyobb visszkereseti igények keletkeznének a társasági vagyon, illetve a többi tagok ellen. Ha azonban a társasági hite-

esetét a törvény úgy érti épen, hogy a társaság vagyonára külön csőd nyitattik, mely a tagok magánvagyonára nem terjed ki⁸⁾ s melyben csak a társasági hitelezők léphetnek fel.⁹⁾ Az utóbbi már abból is következik, hogy a tagok magánhitelezői a társasághoz tartozó dolgokat végrehajtás alá nem vehetik; a társasági csőd önállósága pedig a törvény más helyein s még határozottabban a Csődtörvényben is el van ismervé.¹⁰⁾ Ennek intézkedéseiből világosan kitűnik egyuttal, hogy a társaság ellen nyitott csőd nemcsak független a tagok ellen nyitott csődtől, hanem a tagok elleni csődnyitás magában véve nem is eredményezi,¹¹⁾ a mint megfordítva az egyes tagok ellen nyitott csőd a társaság csődjét sem vonja szükségképen maga után.¹²⁾

lező a tagoktól csak a társasági vagyonból ki nem került részre nézve kap hat is kielégítést, ezeknek csődtömegébe bejelenteni mégis az egész követelést van jogosítva. V. ö. Csődt. 251. §. De a kifizetés mindenesetre függőben marad mindaddig, míg a társasági csőd be nem fejeztetett; előbb legfeljebb biztosítás követelhető a Csődt. 68. §-a értelmében.

⁸⁾ A tagok magánvagyonát tehát nem szabad a társasági csődleltárba felvenni: C. 718/46. (D. Uj f. 16., 216. l.).

⁹⁾ V. ö. Csődt. 251. §. 2. bek. Kérdés támadt, vajjon társasági vagy magánhitelezőnek tekintessék-e a társtag neje az ő hozományára nézve, ha ez társasági célra fordított? A helyes felelet az, hogy magánhitelezőnek, mert a hozomány közvetlenül nem a társaságnak, hanem a férjnek adatott. V. ö. C. 292/79. (B. 22., 125. és 23., 44. l.), 428/84. (D. Uj f. 9., 304. l.). Ezt még akkor is fel kell venni, ha a hozomány a társaság könyveiben mint a nő által adott kölcsön szerepel. Ellenk. ez esetben: C. 519/89. (Ü. L. 89., 39. szám).

¹⁰⁾ V. ö. K. T. 23. §. és 98. §. 1. és 3. pont, Csődt. 249—251. §§.

¹¹⁾ V. ö. Csődt. 249. §. A tagok ellen a csőd csak akkor rendelhető el, ha ez általuk vagy ellenük külön kéretik és a keresk. csődnyitás esetei reájuk nézve külön fenforognak; tehát nevezetesen, ha fizetéseiket megszüntették (Csődt. 244., 248. §§.), a mi a társasági csődből magából nem következik. V. ö. C. 93/97. (P. T. 34., 42. l.). Ritka eset ugyan, hogy a tagok a társaságot csődbe hagyják menni, mikor elegendő vagyonnal bírnak, hogy a társasági követeléseket kielégítsék. De lehetséges különösen, hogy egyik tag nem akarja a társaságot fentartani s inkább magára vállalja a társasági csőd következményeit, semhogy további pótbefizetéseket tegyen. — A K. T. 97. §-ában kimondott subsidiarius felelősség akkor is áll, ha a tagok ellen csőd nem nyitattott, s habár a tag már ki is lépett. A törvény semmi különbséget nem tesz.

¹²⁾ V. ö. Csődt. 250. §., mely ily esetben a közadós társtag vagyonilletőségének végkiegyenlítés útján való megállapítását és a tömeggondnok kezeihez leendő kiszolgáltatását rendeli.

NEGYESEDIK FEJEZET.

A társaság feloszlása s az egyes tagok kilépése.

62. §.

A társaság feloszlásának okai és bejegyzése.

I. A K. T. részletesen, bár nem kimerítően, állapítja meg azokat az okokat, melyek a közkereseti társaság feloszlását idézik elő. Ezen okok részint a tagoknak a társaság megszüntetésére irányuló akarata, részint olyanok, melyek ettől függetlenül vagy magát a társaságot mint ilyen érik, vagy közvetlenül csak a tagok személyében jelentkeznek ugyan, de a társaság feloszlását azért eredményezik, mert a közkereseti társaság tulajdonképeni létalapját nem annyira a tagok által összehozott tőkében, mint inkább a tagok egyéniségében birja, az egyes tagok személyes tulajdonságaira való tekintettel (*intuitu personae*) köttetik.¹⁾

Hatályukra nézve a közkereseti társaság feloszlásának okai kétfélék: részint olyanok, melyek a társaság feloszlását közvetlenül, ipso facto, eredményezik, azaz: melyeknél a feloszlás s ennek következményei azonnal beállanak, mihelyt a kérdéses ok bekövetkezett, a nélkül tehát, hogy azt a társaság feloszlásának előidézése céljából még külön, keresetileg érvényesíteni kellene; részint olyanok, melyek a társaság feloszlását csak közvetve eredményezik, azaz: melyek a feloszlást magukban véve nem vonják maguk után, hanem csak a társaság feloszlására irányuló kereseti jogot adnak, úgy hogy a feloszlás csak az azt kimondó bírói határozat jogerőre emelkedésével következik be.²⁾ Megjegyzendő azonban, hogy az első osztályba tartozó okok sem kényszerítő természetűek oly értelemben, mintha azoknak bekö-

¹⁾ V. ö. C. 489/83. (D. Uj f. 7., 53. l.).

²⁾ Az *ipso facto* ható feloszlási okok is képezhetik per tárgyát, ha t. i. a többi tagok által el nem ismerteknek. De az ennek folytán hozott ítélet nem *constitutív*, hanem csak *declaratív* természetű s a feloszlás nem ennek jogerőre emelkedésével, hanem már az illető ok bekövetkeztével áll be. A különbség gyakorlatilag különösen abban a tekintetben fontos, hogy mely időpont szerinti vagyoni állapot alapján történik a tagok kielégítése?

vetkezte esetében a társaságnak okvetlenül fel kellene oszolnia. A közkereseti társaság tisztán magánérdekű egyesülés, s azért nincs kizárva, hogy a társaság valamely feloszlási ok bekövetkezte daczára tovább folytattassék, a mint ez egyes esetekben má-
gában a törvényben kifejezetten is meg van engedve, de más esetekben is lehetséges.³⁾ Az ilyen folytatott társaság ugyanaz mint az eredeti társaság s nem új társaság, miért is, ha a tagok közt újabb eltérő megállapodás nem történt, vagy az illető feloszlási ok nem szükségképen idézett elő változást, az addigi jogok és kötelezettségek változatlanul tovább maradnak fenn.⁴⁾

II. A társaság feloszlását közvetlenül eredményező okok a **K. T. 98. §-a** szerint a következők:⁵⁾ 1. ha a társaság csőd alá kerül; ⁶⁾ 2. ha valamely tagja meghal, a mennyiben szerződésileg ki nem kötöttetett, hogy a társaság az elhunyt tag örököseivel folytattassék; ⁷⁾ 3. ha egyik tagja csőd alá kerül vagy vagyona fölött

³⁾ Még akkor is, ha a feloszlás már bejegyeztetett, s a felszámolás folyamatban van, utóbbi nem lévén hivatalos eljárás, mely a tagok akarata ellenére is alkalmaztatnék. A társaság folytatása feltételezi azonban, hogy az valamennyi tag közös (ha nem is kifejezett) megegyezésével történjék, mert, habár a folytatott társaság ugyanaz mint az eredeti társaság, a folytatás jogalapja mégis nem az eredeti, hanem új társasági szerződés. Sőt kivételesen még a tagok közakarata sem elégséges a társaság folytatására. Így nevezetesen csőd esetében, a mikor a társaság a tagok megegyezésének feltétele mellett — v. ö. **C. 880/85.** (P. T. 11., 150. l.) — csak úgy folytatható, ha a csőd a Csődt. értelmében megszüntetett; továbbá valamely tag személyében beálló feloszlási ok esetében, a mikor a társaság előzetes megállapodás hiányában csakis az illető tag vagy jogutódjainak beleegyezésével, vagy bírói határozat alapján folytatható a többi tagok által. V. ö. **K. T. 98. §. 2. pont, 102., 103. §§.**

⁴⁾ V. ö. **K. T. 102. §.** Ez nemcsak harmadik személyek irányában, hanem a tagok egymás közt is áll. Ennélfogva pl. az eredeti szerződésnek az üzletvezetési és képviseleti jogra vonatkozó határozatai is épségben maradnak.

⁵⁾ A törvényben felsorolt feloszlási okok nem lévén kimerítők, a társasági szerződésben természetesen még más okok is megállapíthatók.

⁶⁾ Természetes személyeknél ugyan a csőd a vagyonbukott személyiségét nem szünteti meg, jogi személy azonban a csőd által gyökerében érintetik. A feltételek iránt, melyek alatt a közkereseti társaság ellen csőd nyitandó, a Csődt.-nek a keresk. csődre vonatkozó intézkedései mérvadók. Lásd annak 244. s k. §§-ait. A csőd egyébiránt a feloszlás után is nyitható, míg csak a felszámolás és a társasági vagyon felosztása be nem fejeztetett. V. ö. Csődt. 241. §.

⁷⁾ Ha a társaságnak valamely tagja más társaság, ennek megszünte

szabad rendelkezési jogát elveszti;⁸⁾ 4. ha a tagok a feloszlásban kölcsönösen megegyeznek;⁹⁾ 5. ha a társaság birói határozat által feloszlottnak nyilvánítatik;⁹⁾ 6. ha az idő, melyre a társaság alapított, eltelt, feltéve hogy a tagok azt hallgatag nem folytatják,¹⁰⁾ mely esetben a társaság, az eredeti idő elteltétől kezdve, határozatlan időre kötöttnek tekintetik;¹¹⁾ 7. ha azon feltétel, melyhez a társaság feloszlása kötve volt, bekövetkezett;¹¹⁾ végre 8. ha a bizonytalan időre kötött társasági szerződés valamelyik tag által felmondatik;¹²⁾ az oly társaság, mely életfogytigra kötött, bizonytalan tartalmúnak lévén tekintendő. A felmon-

ugyanugy megszünteti a társaságot, mint a tag halála. C. 504/900. (Jogt. K. 900., 48. sz. m.). A törvény a szerződési megállapodást úgy érti, hogy az valamennyi, tehát az elhunyt tag között is ennek életében, habár nem is az eredeti társasági szerződésben történt legyen, s csakis ilyen megállapodásnak van az a hatálya, hogy a társaság az örökösökkel már törvénynél fogva, tehát az ő beleegyezésük nélkül s akaratuk ellenére is, folytatattik. Utólagosan, a tag elhunyt után, a túlélő tagok egymás közt nem köthetik ki a társaságnak folytatását az örökösökkel. Ez csak úgy történhetik, ha az utóbbiak is hozzájárulnak. V. ö. L. I. 570/77., C. 489/83. (D. Uj f. 7., 53. l.), 5827/82. (M. IV. 94. l.). Ugyanaz áll, ha a túlélő tagok az örökösök kizárásával akarják folytatni az üzletet. C. id. 502/900. A mennyiben a társaság az örökösökkel akár előleges, akár utólagos megállapodás alapján folytatattik, az örökösök ellenkező megállapodás hiányában ugyanazon jogokkal és kötelességekkel birnak a társaságban, mint az örökhagyó s harmadik személyek irányában is nem az öröklési jog szabályai, hanem a K. T. értelmében felelősek. V. ö. *Értekezlet* jk. 109. l.

⁸⁾ A tagok csődjére nézve l. a megelőző szakaszt. Hogy mikor veszti el a tag rendelkezési képességét vagyona fölött? az iránt az 1877: XX. tcz. 28. §-a mérvadó.

⁹⁾ Értetik a birói határozat felbontási kereset folytán (l. a köv. §-t), mert csak ez olyan, hogy a feloszlás általa idéztetik elő. A 98. §. eseteire vonatkozó birói határozat csak constatálja a már bekövetkezett feloszlást, tehát maga nem lehet feloszlási ok.

¹⁰⁾ Természetesen a tagok a társaságot kifejezett akaratnyilvánítással is folytathatják. Ilyenkor újabb határozott idő is kiköthető.

¹¹⁾ Feltétel alatt itt nem épen tulajdonképeni felbontó feltétel értendő. Lehet pl. oly esemény, melyről bizonyos, hogy be fog következni.

¹²⁾ Határozott időre kötött társasági szerződésnél csak felbontási keresetnek, de nem felmondásnak van helye, hacsak világosan fenn nem tartatott. Viszont határozatlan időre kötött társaságnál a felmondási jog annyira közérdeken alapul, hogy azt szerződésileg sem lehet kizárni. A törvény csak a felmondási idő tekintetében enged eltérést.

dásnak, más megállapodás hiányában, az üzleti év lefolyása előtt legalább félévvel kell történnie [K. T. 99. §].¹³⁾

III. A mi a felbontási kereset folytatni feloszlást illeti: erről külön a következő szakaszban fogunk szólni. E helyütt még csak azt kell kiemelnünk, hogy bármily okból történjék a társaság feloszlása, ezt a keresk. cégjegyzékbe bevezetés végett az illetékes törvényszéknél be kell jelenteni [K. T. 104. §].¹⁴⁾ E bejelentés még akkor is szükséges, ha a társaság azon idő eltelte miatt szűnik meg, melyre keletkezett. Kivétel egyedül a társaság csődje esetében van, a mennyiben itt a bejegyzés hivatalból eszközöltetik.¹⁵⁾ A bejegyzés mindazonáltal nem bir azzal a jelentőséggel, mintha a feloszlás bekövetkezése attól fel volna tételezve. Az, épugy mint az egyéni üzlet megszűnésénél, csak a cégjegyzéknek a tényleges állapotokkal való összhangzásba hozatala végett követeltetik és a feloszlásnak harmadik személyek iránti hatályossága miatt szükséges. Ha ugyanis a bejegyzés és ennek közzététele megtörtént, a bekövetkezett feloszlás nem tudásával senki sem mentheti magát, miglen, ha a bejegyzés elmulasztott, a feloszlás harmadik személyek irányában csak annyiban érvényesíthető, a mennyiben igazoltatik, hogy az utóbbiak előtt ismeretes volt.¹⁶⁾

¹³⁾ Ha a felmondás nem félévvel az üzleti év lefolyása előtt történt, az csak a következő üzleti év végével hatályos.

¹⁴⁾ A bejelentésnek az összes tagok által kell történnie; mert mihelyt a feloszlás bekövetkezett, a társaság addigi képviselőinek jogosítványa megszűnik, a felszámolók pedig még akkor is, ha már ki volnának rendelve, annál kevésbé eszközölhetik a feloszlás bejelentését, mert az ő kirendelésük bejelentése is a tagok által kell hogy történjék. Az azonban nincs kizárva, hogy valamelyik tag nem személyesen, hanem meghatalmazott által írja alá a bejelentést. B. T. 4308/94. (J. 94., 182. l.).

¹⁵⁾ V. ö. K. T. 23. §. és fentebb 21. §., Csődt. 253. §. Nem kivétel ellenben a bírói határozattal történt feloszlás. Ez esetben is nem a bíróság hivatalból, hanem a tagok kötelesek a feloszlást bejegyeztetni.

¹⁶⁾ K. T. id. §. 3. bek. utalással a 9. és 19. §§-ra. Ez fontos különösen a társaságnak a feloszlás előtti képviselőinek jogselekvényeire nézve, melyek a társaságot a feloszlás s következőleg a képviseleti jog megszűnése daczára kötelezik, ha a feloszlás bejegyzése nem történt meg s a harmadik a feloszlásról tudomással nem bir.

63. §.

A felbontási kereset és a magánhitelező felmondási joga.

I. A K. T. a tagok egyoldalú akaratát, mint közvetlen feloszlási okot, csak azon feltétel mellett ismervén el, hogy a társaság határozatlan időre keletkezett s kellő időben felmondott: ez a megszorítás sok esetben súlyosan nehezednék az egyes tagokra, ha közakarat hiányában teljesen megfosztatnának annak lehetőségétől, hogy a társasági viszony felbontását a nevezett feltételek nélkül is előidézzék. A határozatlan időre kötött társaságoknál követelt felmondás határideje már a törvény szerint is elég hosszú tartamu, szerződésnél fogva pedig még hosszabb lehet; de különösen a határozott időre szóló társaságoknál merülhet fel annak szüksége, hogy a társaság feloszlása a kikötött idő eltelte előtt is egyoldalúan eszközöltessék s ekként ama veszélyeknek elejét vették, melyek az egyes tagra a társaság további fennállásából származhatnak. E szükség kielégítésére szolgál a **K. T. 100. §-ában** megengedett felbontási kereset, melynél fogva a társaság feloszlása a kikötött idő eltelte előtt, vagy a mennyiben a társaság bizonytalan időre kötött, előleges felmondás nélkül is követelhető, s mely az által, hogy a társaság további fennállásának kérdése a bíróság eldöntésétől függ, egyttal biztosítékot foglal magában az iránt, hogy a feloszlás a többi tagok jogosult érdekeibe nem ütközik, illetve hogy a társaság feloszlása csak akkor fog eszközöltetni, ha a többi tagok a társaság folytatására jog és méltányosság szerint igényt nem tarthatnak.

II. A társaság felbontására irányuló kereseti jog ¹⁾ minden egyes tagot illet meg, tekintet nélkül arra, vajjon az üzletvezetésben és képviselésben részes-e vagy nem, s gyakoroltatik nem a társaság mint ilyen, hanem azon tag vagy tagok ellen, kik a társaság feloszlásához önként hozzájárulni nem akarnak.²⁾ Helye

¹⁾ A felbontási keresettel egyidejűleg esetleg kártérítés is követelhető azon tagoktól, kik a felbontási keresetre okot szolgáltatottak, feltéve, hogy felperesnek a társaság feloszlásából kára van. A mennyiben továbbá a felbontási keresetre az üzletvezető, illetve képviselő tagok adtak okot, az üzletvezetési, illetve képviselési jog végzés által leendő felfüggesztése is követelhető épúgy mint az 56. §. 13. jegyz. esetében.

²⁾ A felbontási kereset nem a társaságnak, hanem az egyes tagoknak ügye; mert hisz a társaság a keresetnek tárgya, következésképp annak alanya nem lehet. V. ö. C. 489/83. (D. Uj f. 7., 53. l.) is.

van pedig a K. T. id. §-a szerint általában akkor, ha azon lényeges feltevések, melyek mellett a társaság keletkezett, többé nem léteznek; a bíróság szabad belátására bizatván annak megítélése, vajjon ily esetek fenforognak-e vagy nem? ³⁾ Nehogy azonban akár a felek, akár a bíróságok ezen általános elv alkalmazásánál közelebbi tájékozás nélkül legyenek, a törvény példaképen még néhány különös esetet is felsorol, melyeknek fenforgása esetén a bíróság, habár nem is kötelezve, de jogosítva van a társaság feloszlását kimondani. Ezek a következők: 1. ha a társasági cél elérése külső körülmények miatt lehetetlenné válik; ⁴⁾ 2. ha valamelyik társasági tag az üzletvezetésnél vagy számadásnál rosszhiszemüleg jár el; ⁵⁾ 3. ha a tagok valamelyike lényeges kötelezettségeinek meg nem felel; ⁶⁾ 4. ha a tagok egyike a társaság czégével vagy vagyonával magán céljaira visszaél; ⁷⁾ 5. ha valamelyik tag tartós betegség vagy más ok miatt a tisztéhez tartozó társasági ügyekre alkalmatlanná válik. ⁸⁾

³⁾ A bíróság tehát teljes discretionárius hatalommal bír. V. ö. L. I. 365/79. (D. 23., 108. l.). — Azon lényeges feltevések közé, melyek mellett a társaság keletkezik, tartozik a társaság tagjainak egymás iránti olyatén magaviselete is, mely a kölcsönös bizalmat közöttük meg ne rendítse s a közös működést lehetetlenné ne tegye: L. I. 150/81. (D. 27., 91. l.), C. 1470/94. (P. T. 31., 85. l.): Önkényes czégvezetőrendelés, üzleti könyvek elvitele, folytonos zsörtölődés: Tözsdebir. 142/92. (Tözsdei Ért. 92., 16. l.). Váltóper indítása és bizt. végrehajtás foganatosítása saját társasága ellen: C. 918/98. (D. III. f. 14., 175. l.). Kizárás a közös üzletből s a szerződési jogokból: C. 157/99. (U. o. 215. l.).

⁴⁾ Pl. ha az üzlethez szükséges engedély megvonatott; ha a fogyasztási viszonyok változtával az üzlet tárgyát képező cikkek többé piacot nem találnak; ha bányászattal foglalkozó társaság bányatelepei kimerültek; ha a társaság általában állandó veszteséggel dolgozik stb. A cél elérésének lehetetlensége alatt nem épen abszolút lehetetlenség értendő.

⁵⁾ Pl. hamis leltárt vagy mérleget készít, a maga javára többet ir. ügyleteket köt a társaság rendes üzletkörén túl vagy tiltakozás dacára stb.

⁶⁾ Pl. kikötött betételét be nem fizeti; a kellő gondosságot ki nem fejt, saját vagy maga részére hasonnemű ügyleteket köt stb.

⁷⁾ Pl. jogosulatlanul a társaság pénztárából pénzt vesz ki, vagy a mi ugyanarra megy ki, a társasági vagyonból saját adósságait fizeti, a társaság czége alatt maga részére köt ügyleteket, társasági dolgokat elsajátít, saját javára kibocsátott váltót fogad el a társaság nevében: C. 1557/95. (D. III. f. 4., 162. l.) stb.

⁸⁾ Muló betegség nem felbontási ok. Más okok: pl. hosszabb szabadságbüntetés, hadi szolgálat, a tagnak oly elszegényedése, hogy ez által a társaság hitele szenved (*dissociamur egestate*: L. 4. §. 1. D. pro socio 17., 2.).

III. A felmondási jog és a felbontási kereset teljesen megvédi az egyes tagokat azon veszélyek ellen, melyek reájuk nézve a társasági viszony kényszerű folytatásából származhatnak. Van azonban még mások is, a kikre nézve a társaság fentartása sérelmes lehet s a kik nem kevésbé érdemlik meg, hogy a törvény nekik módot nyújtson a társaság feloszlatásáról. Ezek a tagok magánhitelezői, a kik a társaság fennállása alatt a társasági dolgokra végrehajtást nem intézhetvén (l. fent. 61. §.), esetleg másként nem juthatnak pénzükhöz, mint ha a társaság feloszlik s annak vagyona a tagok között felosztatik.⁹⁾ Nehogy tehát a társasági vagyon érintett önállósítása a tagok magánhitelezőit károsítsa¹⁰⁾ s őket jogaik érvényesítésétől megfossza: a **K. T. 101. §-a** jogot ad nekik¹¹⁾ a társaság feloszlását követelni és pedig nemcsak akkor, ha a társaság határozatlan, hanem akkor is, ha határozott időre kötött. E feloszlási jog azonban feltételezi, hogy a hitelező megelőzőleg a tag magánvagyonára végrehajtást intézett, de ez sikertelen volt;¹²⁾ hogy továbbá a társasági tagnak a társaság feloszlása esetére jutandó illetményét is végrehajtás alá vette;¹³⁾ végre hogy a társaságot előlegesen az üzleti év lefolyása előtt legalább félévvel felmondotta legyen.¹⁴⁾ A tagok

⁹⁾ Ez áll különösen akkor, ha a tagoknak járó és a hitelező által lefoglalható kamat, munkadij és nyereség csekély, vagy már más által van lefoglalva, vagy a társaság veszteséggel dolgozik.

¹⁰⁾ Ez annál inkább lehetséges, mert a tagok később is hozhatnak dolgokat a társaságba, s ezt esetleg csak azért teszik, hogy azokat a hitelezők elől elvonják.

¹¹⁾ A tagok hitelezőivel egyenlő tekintet alá esnek a tagok örököseinek hitelezői: **C. 732/86.** (D. Uj f. 17., 10. l.), **B. T. 183/87.** (M. IV. 100. l.).

¹²⁾ Nem szükséges épen a teljes sikertelenség. Lehet részleges is.

¹³⁾ Azaz, hogy a tag illetményére a végrehajtási zálogjog megszerzett, mire nézve mérvadó az 1881 LX. tcz. 79. §-a. A tag illetménye alatt csak az értendő, a mi a tagnak a társaság iránti tartozásai levonása után fennmarad, mert a hitelező nem követelhet többet, mint maga a tag. V. ö. **C. 831/91.** (J. 91., 35. l.).

¹⁴⁾ A felmondás csak a végrehajtási jognak a tag illetményére való megszerzése után, vagy legfeljebb azzal egyidejűleg történhetik s szintén csak a következő évre hatályos, ha a folyó üzleti évnek több mint fele már elmúlt. A tagok között netán megállapított rövidebb felmondási idő a hitelező által nem vehető igénybe, de másrészt a szerződésileg megállapított hosszabb felmondási időt sem köteles betartani. A felmondás alatt nem értendő bíróság útján való felmondás: **B. T. 1295/84.** (M. IV. 100. l.).

a feloszlást csak ezen három feltétel együttes fenforgása esetében tartoznak elfogadni,¹⁵⁾ ha ugyan jobbnak nem találják a hitelezőt követelésére nézve a feloszlás mellőzésével kielégíteni,¹⁶⁾ vagy a feloszlás helyett a végkiegyenlítést választani (l. köv. §.).

64. §.

Az egyes tagok kiválása a társaságból.

I. Miként már érintettük: a közkereseti társaság lényegesen a tagok egyéniségén nyugszik, miért is a K. T. az ő személyükben beálló körülmények folytán is a társaság feloszlását mondja ki. Mindazonáltal nem volna helyes, ha a törvény e szabályhoz feltétlenül ragaszkodnék. Az adott viszonyok olyanok lehetnek, hogy a társaság feloszlása egyik tag miatt a többi tagokra nézve tetemes hátrányt vonna maga után; annival inkább, mert a feloszlásra következő felszámolás nem szokott oly gyorsan befejeztetni, hogy a befektetett tőkék hamar felszabadulhatnának és a többi tagoknak módjukban állhatna, nagyobb szünet nélkül akár külön és önállóan, akár ismét egymással egyesülve vállalkozni. Utóbbi eshetőség egymagában véve is elégséges ok, hogy a többi tagok ne legyenek kényszerülve a társaság feloszlására. Sokkal egyszerűbb és célszerűbb tehát a viszonyt pusztán arra a tagra nézve megszüntetni, a kinek személyében a feloszlási ok bekövetkezett, azaz az illető tagnak a társaságból való kiválását előidézni úgy, hogy a társaság a többi tagok között az addigi jogokkal és kötelezettségekkel továbbra is fennmaradjon.¹⁾

¹⁵⁾ Ha nem fogadják el, a feloszlás kimondása végett kereset indítható ellenük, melynek ugyanazon hatálya van, mint a tag által a felmondás elismerésére indított keresetnek. Az ítélet tehát nem *constitutív*, mint a 100. §. alapján indított felbontási kereset, hanem csak *declaratív*, s a kimondott feloszlás azon év végével hatályos, melyben a hitelező a társaságot felmondotta.

¹⁶⁾ Ha azonban egyes tagok saját magánvagyonukból elégitik ki a hitelezőt, az ez által megszerzett feloszlási jog kényszerű engedmény folytán (v. ö. osztr. p. t. 1422. §.) ő reájuk megy át, tehát a feloszlást épügy követhetik, mint maga a hitelező.

¹⁾ Szokás az egyes tagok ily kiválása esetén részleges feloszlásról is beszélni, ellentétben a teljes feloszlással. Azonban ez jogilag véve nem találó, mert hisz az egyes tagok kiválása folytán feloszlás egyáltalában nem következik be, hanem a társaság mint ilyen, bár kevesebb taggal és kisebb tőkével, marad a mi volt.

A K. T. ily kiválásnak a feloszlás mellőzésével kivételképen három esetben ad helyet: 1. ha a társasági tagok a társaság feloszlása előtt ²⁾ határozottan megállapodtak abban, hogy a társaság egy vagy több tag kilépése daczára a többiek által folytattassék [K. T. 102. §.]; ³⁾ 2. ha a felbontási kereset oly okokból indittatik, melyek valamelyik tag személyében fekszenek, de a többi tagok egyetértően keresetüket arra irányozzák, hogy az illető tag a társaságból kizárassék s a bíróság a kizárást kimondja [K. T. 103. §.]; ⁴⁾ 3. ha valamelyik társasági tag magánhitelezője kielégítése végett a társaság feloszlását követeli s a többi tagok egyhangu határozattal a feloszlás helyett a végki egyenlítést választják, mely esetben az adós társtag a társaságból kiléptetnek tekintetik [K. T. 107. §.].⁵⁾

II. Valamint a társaság feloszlása, úgy a tagok kiválása is a cégjegyzékben leendő bevezetés és közzététel végett bejelentendő s ennek megtörténte és elmulasztása ugyanoly hatálylyal is bír, mint a társaság feloszlásánál [K. T. 104. §. és fentebb 62. §.]. Szükséges továbbá a kivált tagnak a társaság irányában fennálló vagyoni viszonyait végkiegyenlítés útján rendezni s illetve örököseinek vagy hitelezőinek a társasági vagyonból reá

²⁾ Azaz: mielőtt a kérdéses feloszlási ok bekövetkezett. Nincs azonban kizárva, hogy a feloszlás mellőzése csak utólag határozottassék el. De míg előleges határozat harmadik személyekre nézve (örökösök, hitelezők) is kötelező, addig az utólagos határozat harmadik személyeket csak úgy kötelez, ha ők a feloszlás mellőzésébe beleegyeznek. Kivétel van a tag csődje esetében, a midőn a társaság utólagos fentartásához a csődhitelezők beleegyezése nem szükséges, hanem a végkielégítés e nélkül is választható. V. ö. Csődt. 250. §.

³⁾ Kilépés alatt úgy az önkéntes, mint a szükségképeni kiválás értendő, tehát nevezetesen valamely tag halála, rendelkezési képességének elvesztése, csődje épen úgy, mint felmondása.

⁴⁾ Kötelezve erre azonban nincs. A bíróság szabad belátása szerint határoz s a kizárást megtagadhatja, ha azt találja, hogy ez a kizárandó tagra nézve igazságtalan volna. Tegyük fel, hogy a kizárás az illető tag tartós betegsége, előregedése miatt kéretik, de épen ez a tag volt az, a ki az üzletet alapította. Igazságos volna-e ellene a kizárást kimondani, midőn a felszámolás útján esetleg többet kapna s midőn a kizárás reá nézve sértő és megszegyenítő hatással van? — Bírói ítélet nélkül a kizárás egyáltalában nem mondható ki. C. 1410/92. (D. Uj f. 35., 232. l.).

⁵⁾ A hitelező a többi tagok határozatát elfogadni köteles. A végki egyenlítés az adós társtag bekövetkezett halála után is választható: C. 5827/82. (M. IV. 94. l.), 489/83. (D. Uj f. 7., 53. l.).

eső illetményét kiszolgáltatni.⁶⁾ A végkiegyenlítésre nézve mérvadó időpont tekintetében a **K. T. 105. §**-a azt a szabályt állítja fel, hogy a kivált tagnak a társasághoz való viszonya a kilépésekor, illetőleg a kizárás iránt indított kereset kézbesítésekor,⁷⁾ létező vagyoni állás alapján hozandó tisztába.⁸⁾ A későbbi ügyletekben, jogokban és kötelezettségekben a kivált tag csak anynyiban részesül, a mennyiben azok a korábban történtek közvetlen folyományát képezik, de a folyamatban levő ügyleteknek is azon elintézési módjában tartozik megnyugodni, melyet a társaságban maradó tagok legelőnyösebbnek tartanak.⁹⁾ A mennyiben a végkiegyenlítés azonnal meg nem történhetik, a kilépett vagy kizárt tag minden üzleti év végével az időközben befejezett ügyletek elszámolását s az ezen alapon őt illető összeg kifizetését követelheti; a még folyamatban levő ügyletek állásáról pedig minden év végével kimutatást kívánhat.¹⁰⁾ Ezen felül kimondja a törvény, hogy a kilépett vagy kizárt társasági tag köteles a társasági vagyomból járó illetményének készpénzben kielégítését elfogadni, és nem áll jogában a társasági követelések-, áruk- vagy egyéb javakból aránylagos részt követelni [**K. T. 106. §.**]¹¹⁾

⁶⁾ Ha a társaság a végkiegyenlítést szándékosan késlelteti, jogában áll a kivált tagnak, illetve jogutódjainak számadási pert indítani. E nélkül követelőleg csak az összeszámolás után lehet fellépni: **L. I.** 2541/76., 7972/76.

⁷⁾ Tehát nem az ítélet meghozatalakor létező állás alapján, jöllehet a kizárás csak az ítéletben mondatik ki. Ez azon megfontoláson alapszik, »mert a kizárandó tagnak hatalmában állana a per folyama alatt a társaságot megkárosítani, módjában állván magának hosszabb időre számított ügyletek megkötése által a társasági ügyekre befolyást biztosítani, a per huzavonása által a végkiegyenlítést kedvezőbb időre elodáznia«. (*Tervezet* ind. 185. l.)

⁸⁾ A társasági leltár, mérleg és könyvek alapján. Tényleges értékesítése a társasági vagyonnak, kivéven a folyamatban lévő ügyletekkel kapcsolatban, nem foglal helyet, mert ez ellenkeznék azzal, hogy a társaság üzletét folytatja. Ebben különbözik a kiválás folytáni végkiegyenlítés a feloszlás utáni felszámolástól, melynél a társasági vagyont készpénzzé tétetik.

⁹⁾ Rosszhiszeműség esetében azonban a tagok eljárása megtámadható.

¹⁰⁾ Ennek ellenőrzésére jogában áll a társasági könyveket is megtekinteni. A **K. T. 83. §.** szerint a nemüzletvezető tagokat megillető jogok általában azonban a kivált tagot nem illetik. **V. ö. C.** 906/94. (D. Uj f. 38., 152. l.)

¹¹⁾ Ez következik abból, hogy a tagok által behozott dolgok a társaság tulajdonába mennek át, s hogy vagyoniilletőségük nem az egyes dolgok, hanem a társasági összvagyon szerint állapittatik meg, a mint az mint pénzösszeg a mérlegből kitűnik. De ugyanazért az is áll, hogy a kivált tag tár-

III. A társaság folytatása egyes tagok kiválása daczára mindig feltételezi azt, hogy a társaság több mint két tagból álljon, illetve hogy a kilépett tagokon kívül legalább két tag maradjon, mert ellenkező esetben társaságról többé nem lehet szó. Más kérdés, vajjon a kilépésre és kizárásra vonatkozó szabályok az esetben is alkalmazhatók-e, ha a társaság csak két tagból áll, vagy a többi tagok kiválása után csak egy tag akarja az üzletet folytatni? A kilépésre nézve, ha közakarattal történik, ez annál kevésbé szenvedhet kétséget, mert, a mint látni fogjuk, a tagok tetszésétől függ, hogy miképen akarják a társaság feloszlása után viszonyaikat rendezni?¹²⁾ Ugyanaz áll a magánhitelező által követelt feloszlás mellőzésére nézve, mert ha a hitelező az ellen nem tiltakozhatik több taggal szemben, nem látható be, mily joggal tehesse azt egy taggal szemben? A mi pedig a kizárást illeti, az érintett szabályok hasonszerű alkalmazását eléggé támogatja az a megfontolás, hogy a feloszlás következményeinek elhárítása az üzletet egyedül folytatni akaró tag személyében époly jogosult érdek,¹³⁾ mint ha több tag akarja az üzletet folytatni, s hogy a bíróság a kizárást ugyis csak akkor fogja kimondani, ha azt eléggé igazoltnak találja.¹⁴⁾ Magától értetődik azonban, hogy, ha az üzlet csak egy tag által folytattatik, a társaság mint ilyen a cégjegyzékből törölendő s az üzletet folytató tag mint egyéni üzlet tulajdonosa jegyzendő be.¹⁵⁾

sasági dolgokat elfogadni nem is köteles. Ez a fizetés helyetti elfogadás (*acceptatio in solutum*) fogalma alá esik, melyre őt nem lehet kényszeríteni. Csakis oly dolgok természetbeni visszaadása és elfogadása kötelező, melyek a társaságnak pusztán használatul adattak. V. ö. fentebb 54. §.

¹²⁾ A K. T. ezt egyébiránt *implicite* elismeri, midőn a 15. §-ban a társasági cég megtartását két tagból álló társaságból történt kilépés esetén is megengedi. V. ö. fentebb 26. §. Ha okvetlenül felszámolásnak kellene történnie, a társasági cég megtartása nem volna lehetséges.

¹³⁾ Gondoljunk különösen oly esetre, midőn a kizárandó tag, a ki talán alig járult valamivel a társasághoz, esetleg egy már régóta fennálló üzletbe lépett, tetemes visszaéléseket követ el. Igazságos volna-e a másik tagot a felszámolásra kényszeríteni? Ellenk. C. 630/900. (Jogt. K. 900. 33. sz. m.)

¹⁴⁾ Az új német K. T. 142. §. az üzlet felszámolás nélküli folytatását egy tag által, kizárás, illetve a magánhitelező felmondása esetére, kifejezetten ismeri el.

¹⁵⁾ V. ö. Cégrend. 15. §.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A társaság felszámolása.

65. §.

A felszámolás fogalma és hatása a társasági viszonyokra.

I. A közkereseti épügy mint a többi keresk. társaság a tagok egyéni céljainak szolgálván, ennek természetes következménye, hogy, midőn a társaság feloszlik, az ő vagyona a tagokra száll; gyakorlati jelentőséget nyer az a követelési jog, melylyel az egyes tagok a társaság vagyonával birnak (l. fentebb 55. §.). Azonban a feloszlás merőben alaki tény, mely a társasági ügyek befejezését, különösen a fennálló szerződések megszűnését, nem foglalja magában s a tagok érintett követelésének kielégítését magában véve nem eredményezi. Ez legott a feloszlás tényének bekövetkezésével annyival kevésbé lehetséges; mert egy fennálló üzlet oly sűrű szálakkal van a forgalommal összekötve, melyeknek lebonyolítása esetleg hosszabb időt követel. A társasági ügyek ezen lebonyolítása a társaság feloszlása után nevezetetik felszámolásnak vagy felszámolási eljárásnak (liquidatio),¹⁾ mely helyt foglal bármi okból következett be a feloszlás, egyedüli kivételével a csődnek, mely esetben a felszámolást a csőd-eljárás pótolja [K. T. 108. §.].²⁾ Mindazonáltal a törvény a felszámolást a közkereseti társaságnál nem írja elő feltétlenül kötelező módon, úgy hogy az egyáltalában nem volna mellőzhető. Semmi sem gátolja a tagokat, illetve jogutódaikat abban, hogy közös elhatározással a felszámolás helyett más módot választanak a még folyamatban levő ügyek befejezésére ³⁾ s nevezetesen nincs

¹⁾ Felszámolásról azonban egyéni üzlet lebonyolításánál is szokás beszélni. Az »eljárás« kifejezését, melyet a törvény is használ a 119. §-ban, valahogy úgy ne magyarázzuk, mintha a felszámolás bírói eljárás volna. vagy bírói vezetés alatt állana. A bíróságnak a felszámoláshoz magában véve semmi köze s közbenjárása, mint látni fogjuk, csak a felszámolók kirendelésére, elmozdítására s a felmerülő vitás kérdések eldöntésére szorítkozik.

²⁾ Csak a társaság csődje esetében nincs felszámolásnak helye; ha ellenben csak valamelyik társtag vagyona fölött nyittatik csőd, a menyiben a társaság a többi tagok által nem folytattatik, a felszámolás helyt foglal. Így magyarázandó a Csődt. 250. §-a is.

³⁾ A közk. társaság felszámolása tehát csak facultativ. V. ö. L. I.

kizárva, hogy a társasági üzlet mint egész akár valamely tagra,⁴⁾ akár idegenekre, esetleg egy épen e célból keletkezett társaságra⁵⁾ át ne ruháztassék.⁶⁾

II. A társaság feloszlása voltaképen annyit jelent, mint a társaság megszűnése; szorosan véve tehát a társaság feloszlása után és a felszámolás ideje alatt társaságról mint jogi személyről többé nem lehetne beszélni, hanem csak az egyes tagokról mint közös tulajdonosokról. E logikai következmény mindazonáltal sem a tagokra, sem harmadik személyekre nézve, kik a társaság irányában jogokat szereztek, nem volna kielégítő. Ugy az előbbiek, mint az utóbbiak a társaságnak egyszerű jogközösséggé való rögtöni átváltozása folytán nemcsak szerzett jogaikban sértenének, hanem általában hátrányosabb helyzetbe jutnának,⁷⁾ sőt

365/79. (D. 23., 108. l.), 348/82. (D. Uj f. 2., 152. l.). Ugyanaz áll a betéti társaságnál. Ellenben a részvénytársaságnál és szövetkezetnél a felszámolás kötelező. L. alább 97. §. A különbség oka az, hogy a közk. és betéti társaságnál a tagok felszámolás nélkül is védhetik érdekeiket, holott a nagyszámu részvényesek és szövetkezeti tagok erre nem képesek, s hogy a társaság hitelezői sem szenvednek hátrányt a felszámolás mellőzése által, tekintve hogy a tagok azontul is személyesen felelősek. Ez okból nem is kell hozzá a hitelezők beleegyezése, kivéven, ha a feloszlást az egyik társtag magánhitelezője idézte elő, a kivel szemben a felszámolás csak a feloszlással együtt mellőzhető. L. a megelőző §-t. Vajjon a felszámolás mellőzése és más lebonyolítási mód választása a feloszlás előtt (talán már az eredeti társasági szerződésben) vagy annak kimondása után, esetleg már a felszámolás megkezdése után, történik-e? közömbös.

⁴⁾ L. a megelőző §-t is s egy konkrét esetet: D. Uj f. 25., 100. l.

⁵⁾ Üzletátruházás ujonnan alakított betéti társaságra: D. Uj f. 25., 72. l.

⁶⁾ Ily átruházás az üzletátruházás közönséges szabályai alá esik (lásd fent. 19. §.). Az átvevő kötelezi magát az egyes tagokat követeléseikre nézve akár pénzben, akár másként, pl. ha egy létező vagy új társaság veszi át az üzletet, a társaságban való részesítés által kielégíteni. A tagok felelősségén a hitelezők irányában ily üzletátruházás folytán változás még akkor sem történik, ha az átvevő a társaság kötelezettségeit is átvállalta. V. ö. C. 617/89. az 5. jegyzetben id. esetben. Az is lehetséges, hogy a társaság előbb bonyolítja le ügyeit s csak azután jelenti be a törvényszéknél a feloszlást. Az ilyen lebonyolítás azonban nem esik a felszámolás törvényes fogalma alá.

⁷⁾ Így a társaság hitelezői nem bírnának előjoggal a társasági vagyonban, hanem a tagok magánhitelezőivel versenyeznének; helye volna a magánhitelező általi biztosításnak és végrehajtásnak a társasági vagyonra, a kölcsönös beszámításnak stb. Csak a tagok egyetemleges felelőssége nem szenvedne (az ingatlanokra vonatkozó ügyletektől eltekintve) változást, mert ez a K. T. 268. §. alapján is helyt foglalna.

maga a felszámolás sikere is veszélyeztethetnék.⁸⁾ Ez okoknál fogva teljesen igazolt a társaság eredeti jogi természetét a felszámolás tartama alatt is fentartani, a társaság jogi személyiségét mindaddig fennállónak tekinteni, míg csak a felszámolás befejezve nincs. Ezt teszi a keresk. törvény is, midőn határozottan kimondja, hogy a felszámolási eljárás tartama alatt, úgy a társaságnak harmadik személyek elleni, mint a társasági tagoknak egymásközti jogviszonyaira nézve ugyanazon szabályok irányadók, melyek a feloszlás előtti időre nézve állítottak fel s hogy e szabályok csak annyiban lépnek hatályon kívül, a mennyiben azok a felszámolásra vonatkozó határozatokkal és a felszámolás természetével ellenkeznek [K. T. 119. §.]⁹⁾ Fenmaradnak nevezetesen azok a szabályok, melyek a társaság jogképességére,¹⁰⁾ valamint a társasági vagyonnak a tagok magánvagyonával szemben való függetlenségére vonatkoznak. A társaság tehát a felszámolás alatt alapjában véve megmarad a mi volt, s fontosabb átalakulás csak annyiban történik, a mennyiben a társasági üzletvezetés és a társaság képviselete jogilag véve más személyekre, az u. n. felszámolókra (liquidátorok), megy át, az előbbi üzletvezetők, illetve képviselők mint ilyenek hatásköre tehát a társaság feloszlásával megszűnik.¹¹⁾

66. §.

A felszámolók.

I. Mint felszámolók akár maguk a társasági tagok, és pedig valamennyi vagy egyesek közülök, akár idegenek¹⁾ szerepelhet-

⁸⁾ Mint alább látni fogjuk, a felszámolás céljából új ügyletek, különösen kölcsönök is köthetők. Már pedig kölcsön esetleg nem lesz kapható, ha a hitelező tudja, hogy ő a tagok magánhitelezőivel versenyezni kénytelen.

⁹⁾ Ilyenek pl. a versenytilalomra vagy a nemüzletvezető tagok jogállására vonatkozó szabályok. L. még a köv. §-t.

¹⁰⁾ Így különösen a tulajdonszerzési és a perbeli jogképesség.

¹¹⁾ A mennyiben azonban nem valamennyi tag egyuttal felszámoló, a tagok összessége (l. fent. 56. §. 7. jegyzet) egyes vonatkozásokban a felszámolás alatt is mint a társasági akaratnyilvánítás közege jelentkezik. Így különösen a felszámolók kirendelése, elmozdítása és utasítása tekintetében. L. a köv. §-t.

¹⁾ Pl. a társaság hitelezői. Lehet jogi személy, pl. részvénytársaság is. Ha ilyen a társaság tagja lehet, felszámolói minősége sem eshetik kifogás alá. Az idegen felszámoló fáradságáért meghatározott fizetésben szokott része-

nek. Mérvadó azoknak kirendelésére első sorban a tagok egyhangu-
megállapodása, a mely már az eredeti társasági szerződésben fog-
laltathatik, de később is történhetik. Ha e megállapodás értel-
mében a felszámolói tiszttel egyes tagok vagy más személyek
nem bizattak meg, mint felszámolók az összes tagok²⁾ vagy ezek
törvényes képviselői³⁾ működnek. Ha valamely társtag akár a
felszámolás előtt, akár annak folyamában meghal, jogutódja lép
helyébe, illetve ha több jogutódja van, ezek közös képviselőt tar-
toznak rendelni.⁴⁾ Fontos okokból a társasági tagok egyikének
indítványára a bíróság rendelhet felszámolókat és ilyenekül oly
személyeket is nevezhet ki, kik a társasághoz nem tartoznak
[K. T. 108. §.].⁵⁾ Hogy hány felszámoló rendeltetik ki? az nincs
korlátozva. Kirendelhető egy is (l. 111. §.).

II. A felszámolók a társasági üzlet vezetői és egyuttal a
társaság képviselői harmadik személyek irányában. De épen csak
magának a társaságnak képviselői ők, az egyes tagokat vagy ezek
jogutódait ellenben nem képviselik.⁶⁾ Külső kifejezést a felszá-
molók ezen állása abban talál, hogy ők a társaság czége alatt

sittetni, de ily díjazás a volt tagoknak mint felszámolóknak szintén bizto-
sítható, sőt az oly felszámoló tag, a ki csak munkájával járult a társasághoz,
a K. T. 84. §-ában biztosított munkadíjat a felszámolás tartama alatt is
követelheti.

²⁾ Tehát úgy az üzletvezető, mint a nemüzletvezető tagok.

³⁾ Gyámjaik, gondnokaik, csődtömeggondnok.

⁴⁾ A jogutódok alatt egyetemes jogutódok (örökösök) értendők. Külö-
nös jogutód (pl. a tag vagy örökösének magánhitelezője) a felszámolásban
nem vehet részt, arra semmi befolyást nem gyakorolhat. C. 732/86. (D. Uj f.
17., 9. l.). Ha érdekeiben sérelmet szenvedne, perrel léphet fel.

⁵⁾ Fontos okot képez különösen, ha a tagok a felszámolók iránt meg-
egyezni nem tudnak s valamely tag ellen alapos kifogás tétetik, pl. mert a
felbontási kereset épen ő miatta indított. C. 348/82. (D. Uj f. 2., 152. l.).
— A felszámolók kirendelése iránti kérelem a felbontási keresettel kapcsola-
tban is előterjeszthető s ez esetben ítéletileg történik. V. ö. L. I. 150/81.
(D. 27., 91. l.). Ettől eltekintve azonban és feltéve, hogy maga a felszámolás
iránt nincs vita: C. 654/86. (D. Uj f. 15., 255. l.), 246/89. (Ü. L. 89., 16. l.),
308/90. (P. T. 20., 46. l.), a kérelem, mint perenkivüli ügy, végzésileg inté-
zendő el, s a végzés ellen felfolyamodásnak helye nincs. Keresk. elj. 43. §.
a) pont.

⁶⁾ V. ö. C. 918/98. (D. III. f. 14., 175. l.). Ez annyival inkább áll,
mert a felszámolók és a tagok között érdeellentét is keletkezhetnek. Így
nevezetesen a végkiegyenlítés körül. V. ö. K. T. 117. §. 2. bek. és alább
a köv. §-t.

járnak el, mely a felszámolás alatt is ugyanaz marad, melynek aláírásánál azonban a mellett, hogy a felszámolók saját neveiket hozzácsatolni tartoznak, a felszámolási viszony kitüntetendő [K. T. 114. §.].⁷⁾ A mennyiben mint felszámolók többen rendeltettek ki, ezek, épügy mint a feloszlás előtti üzletvezetők, illetve képviselők, valamint a cégvezetők, akár együttesen, akár külön-külön járhatnak el. E tekintetben mindazonáltal a most említett személyekkel szemben lényeges különbség van. Mig ugyanis előbbieknél az együttség csak kivétel, mely külön határozottan megállapítandó:⁸⁾ addig a felszámolóknál megfordítva épen az együttség a szabály s ahhoz szükséges külön megállapodás, hogy a felszámolók külön-külön legyenek jogosítva eljárni [K. T. III. §.].⁹⁾ A társaságot illető kézbesítések érvényességére nézve azonban, valamint a társasági képviselők, ugy a felszámolók együttsége esetében is elegendő, ha azok a felszámolók valamelyikének kezeihez történnek [K. T. 119. §. 2. bek.].¹⁰⁾

III. A felszámolók a társasághoz meghatalmazási viszonyban állanak, miért is a meghatalmazásra vonatkozó általános szabályok órájuk is alkalmazást nyernek¹¹⁾ s nevezetesen a felszámolói megbízás visszavonása is egyoldalulag bármikor történhetik.¹²⁾ Utóbbi tekintetben semmi különbséget nem tesz, vajjon a felszámoló a társaság tagja avagy idegen s vajjon a tagok,

⁷⁾ Tehát pl. így: »Kovács és Lakatos felszámolásban helyett Fekete Károly, Fehér Mihály«; vagy »p. (per) Kovács és Lakatos felszámolásban Fekete Károly, Fehér Mihály.« — E szabály azonban époly kevésbé kötelező jogszabály, mint a megfelelő szabály a cégvezető és keresk. meghatalmazott aláírására nézve (l. fentebb 37., 38. §§.) s a felszámoló által kötött ügyleteknek a társaságra irányuló hatásai szempontjából szintén nem tesz különbséget, vajjon azok világosan a társaság nevében kötöttek-e, avagy a társaság részére kötötteknek csak a fenforgó körülmények szerint, a szerződő felek akaratához képest tekintendők-e? V. ö. fentebb 41. és 60. §§.

⁸⁾ L. fentebb 37., 56. és 60. §§.

⁹⁾ Ha a felszámolók a bíróság által neveztetnek ki, az együttség kizárása szintén külön mondandó ki.

¹⁰⁾ Ez a felszámolóknál kétséges sem lehet, tekintve hogy az id. bek. a felszámolókról általában szól, tekintet nélkül arra, vajjon együttesen vagy külön-külön járnak el.

¹¹⁾ A felszámolók tehát minden legkisebb vétkeiségért (*omnis culpa, culpa levis*) felelősek. V. ö. osztr. p. t. 1012. és 1297. §§. Ha azonban mint felszámolók a társaság tagjai működnek, az ő felelősségük a K. T. 119. §. értelmében (l. a megelőző §-t) ugyanaz marad, mint a felszámolás előtt.

¹²⁾ Jogszerű ok, miként az üzletvezetőkre nézve, nem szükséges.

vagy pedig a bíróság által rendeltetett-e ki? A visszavonáshoz azonban a társasági tagok egyhangu határozata szükséges¹³⁾ s csak kivételképen fontos okokból¹⁴⁾ történhetik valamelyik társ-tag indítványára a bíróság által is [K. T. 109. §.].¹⁵⁾ E mellett a netaláni kárpótlási igények épségben maradnak.¹⁶⁾

IV. A felszámolók kirendelése a társasági tagok által a keresk. cégjegyzékbe bevezetés végett az illetékes törvényszéknél bejelentendő;¹⁷⁾ kötelesek lévén egyuttal a felszámolók ugyanott aláírásaikat hitelesíteni vagy hitelesített alakban bemutatni.¹⁸⁾ Hasonlóképen bemutatandó valamely felszámoló kilépése vagy meghatalmazásának megszűnése. A törvényszék köteles a társasági tagokat e határozatok megtartására a cégbejegyzés elmulasztása esetére rendelt 500 forintig terjedhető pénzbírság mellett hivatalból szorítani; a felszámolók kinevezésének, kilépésének és a felszámolói meghatalmazás megszüntének harmadik személyek elleni joghatályára nézve ugyanazon szabályok lévén irányadók, mint a cég és a cégben történő változások bejegyzésének elmulasztása esetében [K. T. 110. §.].¹⁹⁾

67. §.

A felszámolók hatásköre és teendői.

I. A felszámolók hatásköre és teendői a felszámolás célja által határozatnak meg. Ennek megfelelőleg a felszámolók a folyó ügyleteket befejezni, a feloszlott társaság kötelezettségeit

¹³⁾ Ha tehát a felszámoló egyuttal a társaság tagja, az ő beleegyezése is szükséges. Ez azonban mellőzhető, ha a visszavonásra a bíróság kéri fel.

¹⁴⁾ Így nevezetesen azon okokból, melyek miatt a felbontási kereset indítható. L. fentebb 63. §.

¹⁵⁾ A visszavonás egyszerű kérvény által szorgalmazandó, mely szintén perenkívüli ügy s végzésileg intézendő el a nélkül, hogy felfolyamodásnak volna helye. Keresk. elj. 34. §. a) pont.

¹⁶⁾ E részben ugyanaz áll, mint a cégvezetőknél és keresk. meghatalmazottaknál, vagy a részvénytársasági és szövetkezeti igazgatóknál. V. ö. K. T. 51. §., fentebb 44. §.; K. T. 183. §. és alább 91. §.

¹⁷⁾ A felszámolók bejelentése a társaság feloszlásának bejelentésével együttesen is történhetik.

¹⁸⁾ Ez akkor is szükséges, ha a felszámoló már előbb képviselte a társaságot, tehát aláírását a törvényszéknél már hitelesítette.

¹⁹⁾ Utalással a K. T. 9. és 19. §§-ra. Ugyanaz áll, mint a feloszlás tekintetében s egyéb esetekben.

teljesíteni,¹⁾ külevő követeléseit behajtani és a társasági vagyont készpénzzé tenni tartoznak; kötelesek egyuttal a társaságot bíróság előtt és bíróságon kívül képviselni.²⁾ Jogositva vannak továbbá a társaság nevében egyezségekre lépni, valamint választott bíróság iránt szerződni. Ugyancsak a felszámolás céljából következik azonban, hogy új ügyleteket kötni rendszerint nincsenek jogositva.³⁾ Ezt a törvény csak akkor engedi meg, ha azok a függőben levő ügyek befejezése céljából szükségesek.⁴⁾ Ezen kívül korlátozva vannak a felszámolók még annyiban, a mennyiben a társasági ingatlan javakat a társaság összes tagjainak beleegyezése nélkül csak nyilvános árverés útján adhatják el [K. T. 112. §.].⁵⁾ Valamint azonban a társaság fennállása alatt különbség van a társasági üzletvezetés és képviselet között s az utóbbi harmadik személyek irányában semmi korlátnak alávétve nincs (l. fentebb 60. §.): azonképen a most említett korlátozások a felszámolóknál is csak a felszámolók és a társaság, illetve a tagok közti belső viszonyra vonatkoznak.⁶⁾ Ugyanaz áll oly korlátozásokról is,

¹⁾ A K. T. nem tartotta szükségesnek a közkereseti (és hasonlóképen a betéti) társaság felszámolásánál különös óvrendszabályokat felállítani a társasági hitelezők biztosítására, a mint azt a részvénytársaságnál és szövetkezetnél teszi (v. ö. alább 97., 112. §§.). A tagok személyes felelőssége ily rendszabályokat fölöslegessé tesz.

²⁾ A bíróság előtti képviselet a teljes perbeli képviseletet foglalván magában: ebből következik, hogy nem a tagok, hanem a felszámolók állítják ki a társaság nevében a perbeli (ügyvédi) meghatalmazást s hasonlóképen ők s nem a tagok esküsznek a társaság helyett.

³⁾ Új ügyletek mindazok, melyek nem a meglevő társasági vagyont értékesítésére (eladások) és a fennálló jogviszonyok rendezésére (fizetések, beszámítások, átvételek stb.) vonatkoznak; tehát nevezetesen vételek, kölcsönök felvétele, elzálogosítások stb.

⁴⁾ E feltétel mellett nevezetesen váltók és más értékpapírok is kibocsáthatók. Pl. ha a felszámolás befejezése céljából kölcsönt kell felvenni, de ilyen csak váltóra kapható. Szolgálati szerződések (segédek alkalmazása): v. ö. C. 3337/85. (M. IV. 103. l.).

⁵⁾ Nyilvános árverés alatt nem épen bírói árverés értendő, bár a felszámolók ezt is kérhetik. Ez esetben az 1881: LX. tcz.-nek az önkéntes bírói árverésre vonatkozó 204—206. §§.-ai nyerne alkalmazást.

⁶⁾ A törvénynek illetően magyarázata nincs általában elfogadva s az előmunkálatok is támogatják azt a magyarázatot, mely szerint a most említett korlátok harmadik személyek irányában is hatályosak (v. ö. Tervezet 193. l. és még inkább az e részben egyenlő német K. T. fölötti tanácskozmány jegyzőkönyveit). E felfogás azonban a gyakorlati élet követelményeivel

melyeknek a tagok vetették alá a felszámolókat. A tagok irányában a felszámolók alárendeltségi viszonyban állanak ugyan s még az esetben is, ha bíróilag lettek kinevezve, az üzletvezetésnél

ellentétben áll. Harmadik személyeknek nem áll módjukban a felszámolási viszonyokba behatolni s nem is lehet követelni tőlük, hogy mielőtt a felszámolókkal ügyletet kötnek, vizsgálatot indítsanak az iránt, vajjon az csakugyan a folyamatban lévő ügyek befejezésére szolgál-e, s vajjon az összes tagok beleegyeztek-e az árverésen kívüli eladásba? Gondoljunk azonban különösen arra az esetre, ha a felszámolók váltókat vagy más forgatható vagy bemutatóra szóló papirokat bocsátanak ki. Ha a szóban forgó korlát az új ügyletekre nézve harmadik személyek irányában is hatályos, akkor ebből szükségképen következik, hogy a tagok arra még egy későbbi jóhiszemű forgatmányos, illetve papírbirtokos ellenében is hivatkozhatnak (így Plósz id. m. 138. l.). Ámde akkor egyenes ellentétbe jövünk úgy a váltójognak, mint magának a K. T.-nek azon sarkalatos elvével, mely szerint a váltó, keresk. utalvány stb. adósa harmadik jóhiszemű birtokosok ellen egy megelőző birtokoshoz való viszonyból kifogást nem tehet (V. T. 92. §., K. T. 296. §.), s lehet-e feltételezni, hogy a K. T. a felszámolás esetére ily ellentmondó kivételt akart statuálni? — Ily sajnos következményeket szem előtt tartva, az uralkodó magyarázatot csak akkor fogadhatnók el, ha a törvény intézkedései más magyarázat lehetőségét egyenesen kizárnák. De ez nézetünk szerint nem áll. A K. T. 112. §-a úgy van szövegezve, hogy abban nemcsak a felszámolók képviseleti joga, hanem üzletvezetési, vagyis belső ügyköre is szabályoztatik. Ezt mutatja nemcsak az, hogy az ott említett »folyó ügyletek« alatt nem csupán jogügyletek, hanem oly tényleges jellegű ügyletek is értendők, melyeknél harmadik személyek nem szerepelnek, hanem az is, hogy a törvény a felszámolókat a folyó ügyletek befejezésére stb. kötelezi, holott ily kötelezettségről a társasági ügyek mikénti intézésére nézve harmadik személyek irányában nem lehet szó. Ha pedig kétségtelen, hogy az id. §. nem csupán a felszámolók képviseleti jogát szabályozza, akkor nem követünk el erőszakot a törvényen, ha az új ügyletekre és az ingatlanok eladására vonatkozó korlátokat is úgy magyarázzuk, hogy azok csakis a társaság belső viszonya szempontjából állíttatnak fel. Az előbbire nézve ezt épen az a megfontolás támogatja, hogy az új ügyletek szükségességének kérdése a függőben levő ügyletek befejezésére harmadik személyek ellenőrzése alól teljesen kivonja magát. Az utóbbira nézve pedig arra utalunk, hogy a törvény nem kíván kifejezett és harmadik személyek irányában adott beleegyezést; már pedig, ha a beleegyezés esetleg hallgatagos is lehet s elég, ha csak a felszámolók irányában történt, akkor a beleegyezés fenforgásának kérdése szintén kivonja magát harmadik személyek ellenőrzése alól. Ha már most e szerint csakugyan feltehető, hogy az említett korlátok a felszámolók képviseleti jogára nem vonatkoznak, akkor ezzel meg van állapítva, hogy maga a törvény a felszámolók hatáskörét harmadik személyek irányában egyáltalában nem is korlátozza s akkor még abban az esetben is, ha semmi kétséget nem szenvedne, hogy midőn folytatólag a K. T. 113. §-a a felszá-

azoknak egyértelmű határozatait foganatosítani tartoznak, ellenkezőleg nekik felelősek [K. T. 115. §.].⁷⁾ Harmadik személyek irányában ellenben a felszámolók ugyanoly állást foglalnak el, mint a felszámolásban nem lévő társaság képviselői,⁸⁾ s valamint az utóbbiak, úgy a felszámolók hatáskörének korlátozása is harmadik személyek irányában joghatálylyal nem bír [K. T. 113. §.].

II. A felszámolás végcélja az, hogy a társtagok a társaság feloszlása esetében érvényesíthető vagyoni igényeikre nézve kielégíttessenek. A végkiegyenlítés eszközzése szintén a felszámolók feladatához tartozik [K. T. 117. §.]. Irányadó arra nézve első sorban a társasági szerződés, vagy a tagok egyetértő megállapodása. Ezek hiányában minden társtag követelése ugyanazon módon

molók képviseleti jogának korlátozását harmadik személyek irányában hatálytalannak nyilvánítja, ez éppúgy csak a tagok általi korlátozásra értetik, mint a fennálló társaság képviselőire nézve a 92. §-ban (a mihez azonban épen akkor fér szó, ha a törvényről magáról is feltesszük, hogy a felszámolók képviseleti jogát korlátozza, tekintve hogy a felszámolás előtti képviselőknél ezt nem teszi): arra az eredményre kell jönnünk, hogy, bár a felszámolók üzletvezetési köre a felszámolás céljának megfelelőleg a fennálló társaság nevében eljáró tagok üzletvezetési körétől lényegesen különbözik is, a képviseleti jogra nézve nincs köztük különbség. Hogy a forgalom érdekei ezen egyenlőség mellett mindenesetre jobban vannak biztosítva, mint ha a felszámolóknak korlátozott hatáskört adunk, fölösleges mondani. A tagok érdekeit pedig eléggé megóvjá egyrészt az együtteség, másrészt pedig a korlátozási jog saját maguk irányában. V. ö. hasonló értelemben *Zsögöd* Fejezetek köt. jogunk köréből I. 26. l., kivételével az ingatlanokra vonatkozó korlátozásnak, a melynek ő is tulajdonít harmadik személyek iránti hatályt. De e kivétel éppoly kevésbé helyeselhető, mint az ellenkező felfogás általában.

⁷⁾ Minthogy a felszámolók csak a tagok egyértelmű határozatait tartoznak foganatosítani, ebből következik, hogy a tagok csak együttesen vonhatják őket felelősségre is, mert ha egyik tag ellentmond, ezzel kifejezi, hogy a hozott határozat foganatosításához nem ragaszkodik.

⁸⁾ Jogositva vannak-e a felszámolók cégvezetőt kirendelni? Ez rendesen tagadásba vétetik azon az alapon, mert a felszámolók törvényes hatásköre oly korlátokat tartalmaz, melyeknek a cégvezető alá nem vethető. Ha azonban arra az álláspontra helyezkedünk, hogy a felszámoló hatásköre kifelé egyáltalában nincs korlátozva, akkor a cégvezető kirendelését is meg kell engedni. E feltevés mellett a cégvezető hatásköre még mindig szűkebb mint a felszámoló hatásköre, a mennyiben ugyanis csak kereskedelmi üzlet folytatásával járó ügyleteket köthet, új ügyletekre nézve pedig a cégvezető befelé szintén korlátozható. Oly esetben, midőn a társaságnak több telepe van, cégvezető kirendelése esetleg kikerülhetlen.

állapítandó meg, mint a tagok vagyoniilletősége s a nyereség és veszteség a társaság fennállása alatt, illetve valamely tag kiválása esetében.⁹⁾ Valamint továbbá a kiválásnál, úgy a felszámolásnál is a tényleges kielégítés készpénzben történik. A tagok által a társaságba hozott dolgok tehát nem természetben adatnak vissza, hanem értékük szerint térítettnek meg,¹⁰⁾ és pedig abban az értékben, melyben azok megállapodás szerint átvétettek, vagy ha ily megállapodás nem történt, melylyel az illető dolgok a behozatal idejekor birtak [K. T. II8. §].¹¹⁾ Csak oly dolgok követelhetők vissza természetben, melyek nem bocsáttattak a társaság tulajdonába, hanem pusztán használatul engedtetek át (l. fent. 54. §.).

A végkiegyenlítés feltételezi, hogy a társasági vagyon már teljesen készpénzzé van téve, illetőleg a társasági hitelezők kielégittettek. Mindazonáltal a felszámolók a felszámolás folyamában befolyó társasági pénzeket nem tarthatják vissza mindaddig, míg a felszámolás befejeztetik; hanem kötelesek azokat, a mennyiben később lejárandó tartozások, vagy az egyes tagokat a végkielégítésnél illetendő igények¹²⁾ fedezésére nem szükségesek, a társasági tagok közt előlegesen is felosztani [K. T. II6. §].¹³⁾

⁹⁾ L. fentebb 55. és 64. §§. A betételek utáni kamatok a végkiegyenlítés időpontjáig veendőek számításba. — Ha valamely tagnak szenvedő állapota feltüntető számlája van, a társaság annak kiegyenlítését követelheti. Ez esetben már nem áll utban az a szabály, hogy a tagok betételeiket felemelni nem tartoznak, mert e szabály csak a társaság feloszlása előtti időre szól. A tag csődje esetében azonban ily igény csak mint közönséges csőd követelés érvényesíthető.

¹⁰⁾ V. ö. fentebb 64. §. Nincs azonban kizárva, hogy a tagok a természetbeni visszaadást egyetértőleg elhatározzák. A felszámolók ezt a tagokra nézve kötelezőleg nem határozhatják el, mert hisz ők kötelezve vannak a társasági vagyont készpénzzé tenni.

¹¹⁾ Ha ez az érték nem tudatik, azt a felszámoláskori eladási ár és az időközi értékváltozás alapján kell kideríteni.

¹²⁾ Ezek alatt mindazon igények értendők, melyek a számításszerű végkiegyenlítés után elégitendők ki, tehát maga a vagyonjuttalék is. A felszámolók felelősek azért, hogy a tagok megkapják azt, a mi nekik számításszerűleg jár. Épen azért meg kell nekik engedni, hogy a befolyó társasági pénzekből visszatartsanak annyit, a mennyi a végkiegyenlítés biztosítására szükséges; annival inkább, mert, habár a tagok visszatéríteni tartoznak azt, a mivel az előleges felosztásnál többet kaptak, mint a mennyi nekik a végkiegyenlítésnél jár, a visszatérítés a tag fizetéseképtelensége miatt el is maradhat.

¹³⁾ Az előleges felosztásnak nem kell abban az arányban történnie, mint

A mennyiben a végkiegyenlítés körül vitás kérdések merül-
nének fel, minthogy a felszámolók választott bíróság jellegével
nem birnak,¹⁴⁾ azok birói elintézés tárgyát képezik [id. 117. §.
2. bek.].¹⁵⁾

III. A felszámolás befejezése után a feloszlott társaság köny-
vei s egyéb iratai megőrzés végett valamelyik társtagnak vagy
egy harmadik személynek adatnak át. Ha a tagok a választás
iránt meg nem egyezhetnek, a könyvek és iratok gondviselőjét a
felek valamelyikének indítványára az illetékes törvényszék nevezi
ki [K. T. 120. §.].¹⁶⁾ A megőrzés tartamára nézve az általános
szabályok irányadók, s a meddig a könyvek és iratok tényleg
őriztetnek, a társasági tagok és ezek jogutódai azokat bármikor
megtekinthetik és használhatják [id. §. 2. bek.].¹⁷⁾

HATODIK FEJEZET.

A társasági tagok elleni keresetek elévülése.

68. §.

I. A tagok egyetemleges felelőssége a társaság adósságaiért
tetemesen veszítene jelentőségében, ha az csak addig állana fenn,
a meddig a társaság fennáll, illetve a meddig az illető a társa-
ságnak tagja. Ily korlátozás egyenesen a társasági hitelezők kiját-
szására vezethetne. Másrészt azonban a tagokra nézve volna
nagyon súlyos, ha ők kiválásuk vagy a társaság feloszlása után
oly hosszú időn keresztül volnának felelősségre vonhatók, a meny-

a végleges felosztásnak; a végleges arány a felszámolás befejezése előtt eset-
leg nem is ismeretes.

¹⁴⁾ A tagok azonban a felszámolókat választott bírósági jelleggel fel-
ruházhatják. Ilyenkor is azonban az 1868 LIV. és 1881 LIX. tcz.-nek a
választott bíróságra nézve általában felállított intézkedései tartandók meg.

¹⁵⁾ A vitás kérdések támadhatnak úgy a tagok és a felszámolók, mint
a tagok egymás között. Első esetben a kereset a társaság által, illetve ellen
indítandó; utóbbi esetben ellenben csak a tagok a perfelek, s a felszámolók
a perben közvetlenül nem szerepelnek.

¹⁶⁾ A törvényszék egyszerü kérvény által keresendő meg, mely végzé-
sileg intézendő el. Felfolyamodásnak nincs helye. Keresk. elj. 43. §. b) pont.

¹⁷⁾ A megőrzés költségei a tagokat egyenlő arányban terhelik.

nyi a közönséges keresetelévülésnek felel meg.¹⁾ Szükséges tehát oly középutat választani, mely úgy a hitelezők, mint a tagok jogosult érdekeinek kiegyenlítését tartalmazza. Erre törekszik a keresk. törvény, midőn összhangzásban a külföldi törvényhozással²⁾ az egyes tagok ellen a társaságot terhelő igények alapján támasztható keresetekre nézve,³⁾ a mennyiben bizonyos követelések törvényesen rövidebb elévülés alá nem esnek:⁴⁾ a társaság feloszlásától vagy a társasági tag kilépésétől vagy kizárásától kezdve öt esztendei elévülési időt állapít meg [K. T. 121. §.].⁵⁾

¹⁾ Figyelembe veendő különösen, hogy, míg a tagok a társaság adósságaiért megtámadhatók, az egymásközi elszámolás sem történhetik meg véglegesen, mert a fizető tag által támasztott viszkereset az elszámolásban ismét változást idéz elő.

²⁾ Az ötévi elévülést már a francia *Code de com.* állítja fel, a honnan az majdnem valamennyi K. T.-be ment át, így nevezetesen a németbe is. Sajátságos módon intézkedett az 1840 : XVIII. tcz. 41. §-a, mely szerint a rendes elévülési időn semmi változás nem történik ugyan, de a feloszlás vagy kilépés közhirrre tételétől számított két év után a tagok többé nem egyetemlegesen, hanem csak aránylagosan felelősek.

³⁾ A tagok egymás elleni viszkereseteire a kivételes elévülési idő nem vonatkozik. De igen az oly követelésre, melyet valamely tag mint harmadik személy szerzett a társaság ellen (v. ö. fent 49., 54. §§.). A rövidebb elévülés továbbá csak oly keresetekre nézve foglal helyet, melyek a tagok ellen a társasági kötelezettségekért vállalt egyetemleges felelősség alapján indíthatók; tehát nem oly követeléseknél, melyek a társaság ellen keletkeztek ugyan, de a tag irányában fennálló külön jogczim alapján indíthatnak, pl. ha a feloszlott társaság üzletét az adósságokkal együtt átvette. V. ö. fent 65. §. Az előbbiekhöz tartoznak azonban azok is, melyek a társaság feloszlása után teljesítendő ügyletekből származnak: C. 698/91. (J. Sz. 7., 109. l.).

⁴⁾ Rövidebb elévülést maga a K. T. is állapít meg a 349., 390., 410., 487. §§-ban. Azonfelül különösen a kamatkövetelések elévülése (1883 XXV. tcz. 19. §.) és a Váltó T. rövidebb elévülési határidői említendők.

⁵⁾ A feloszlás, illetve kilépés alatt a társaság vagy a tagok csődjére is értendő. Minthogy azonban a társasági csőd esetében a hitelezők követeléseiknek csak azon részére nézve léphetnek fel az egyes tagok ellen, mely a társasági csődből ki nem került (l. fentebb 61. §.), az elévülés csak a csőd megszűntével veheti kezdetét: C. 143/85. (D. Uj f. 12., 313. l.). E mellett figyelembe veendő, hogy ha a csőd kényszer egyezség által fejeztetik be, a társasági hitelezők követeléseik elengedett részével, feltéve hogy az elvállalt kötelezettségeknek elég tétetik (v. ö. Csődt. 228. §.), többé nem léphetnek fel. V. ö. Csődt. 223. §. A társasági csődben egyezségileg elvállalt kötelezettségekért azonban a tagok felelőssége, hacsak az egyezségben más megállapodás nem történt, fenmarad (Cst. 227. §.); sőt a tag csődjében kényszer egyezségileg megállapított kötelezettségekért az illető tag a rendes

Ez az elévülési idő attól a naptól számítatik, melyen a társaság feloszlása, vagy az egyes tag kilépése, vagy ennek kizárata a keresk. cégjegyzékbe történt bevezetés alapján közzététetett [id. §. 2. bek.].⁶⁾ A mennyiben azonban a követelés az érintett bevezetés közzététele után jár le, az elévülési idő a követelés lejártával;⁷⁾ még le nem járt, de felmondási időhöz kötött követeléseknel pedig a felmondásra való tekintet nélkül a közzététel napjától számítandó felmondási idő leteltével veszi kezdetét [id. §. 3. bek.].⁸⁾

II. A szóban forgó rövidebb elévülés épen csak a tagok elleni keresetekre nézve van megállapítva: magának a társaságnak javára tehát nem szolgál, hanem vele szemben a rendes elévülés foglal helyet s e részben teljesen közömbös, vajjon a társaság még fennáll-e, avagy már feloszlott és felszámolás alatt van? Ennek megfelelőleg, ha a társaságnak felosztatlan vagyona marad, a társasági hitelezők e vagyonból a tagok javára megállapított elévülési idő után is követelhetnek kielégítést. [K. T. 122. §.].

III. A tagok javára megállapított elévülés azonban nemcsak a tartamra nézve, hanem egyéb tekintetben is előnyösebb mint a közönséges elévülés. Így nevezetesen még annyiban, a mennyiben mindenkivel szemben, tehát kiskoru, gondnokság alatti és jogi személyek ellen is hatályos [K. T. 124. §.];⁹⁾ a mennyiben továbbá a törvény az elévülés félbeszakítását is szigorubb feltételekhez köti. És pedig két irányban: 1. abban az irányban, hogy az elévülés félbeszakítása minden egyes tag személyéből

elévülési idő alatt felelős, tekintve hogy a kényszeregyezség egészen új és a társasági viszonytól független jogcímet alkot; a társasági csőddel szemben ellenben a tag személyes felelőssége ily esetben megszűnik (Cst. 228. §.). — A feloszlás, illetve kilépés alatt továbbá valamely tag halála is értendő, mely esetben a felelősség a közönséges magánjogi szabályok szerint az örökösekre megy át, épugy, mint ha a tag halála az elévülési idő alatt csak később következett volna be.

⁶⁾ Ebből következik egyuttal, hogy mindaddig, míg a feloszlás, illetve kilépés be nem jegyeztetett és közzé nem tétetett: az elévülés meg nem kezdődik, még ha a hitelezők a feloszlásról vagy kilépésről tudomással bírnak is. C. 48/82. (D. Uj f. 2., 29. l.), 1193/82. (M. IV. 103. l.).

⁷⁾ Részlettörlesztésre felvett kölcsönnél az elévülés az utolsó részlet esedékességének napjától számítatik. L. a megelőző jegyzetben id. C. 48/82.

⁸⁾ Vagyis: a közzététellel a követelés felmondottnak tekintetik.

⁹⁾ V. ö. ezzel szemben osztr. p. t. 1472., 1484., 1494. §§.

önállóan ítélendő meg; az egyik tag ellen folyó elévülési idő tehát nem szakítottatik félbe oly jogcselekvény által, mely a társaság vagy ennek egy másik tagja ellen történik [K. T. 123. §.].¹⁰⁾ Ez mindazonáltal csak az illető tag kilépése vagy kizárása esetére áll egészen. Ha ellenben a társaság feloszlik, a felszámolás tartama alatt folyó elévülési idő nemcsak az illető tag ellen irányuló, hanem oly jogcselekvény által is félbeszakítottatik, mely a felszámolók ellen intéztetik,¹¹⁾ tehát csak oly jogcselekvény által nem szakítottatik félbe, mely egy másik tag ellen intéztetik;¹²⁾ 2. szigorubbak a félbeszakítás feltételei annyiban, a mennyiben oly jogcselekvénynek, mely által az elévülés félbeszakítottatik, egyedül a kereset megindítása tekintetik [id. §. 3. bek.].¹³⁾

¹⁰⁾ Az egyetemlegesség szabályai szerint az egyik adóstárs ellen indított kereset az elévülést a másik adóstárs ellen is félbeszakítja. Így van ez legalább a római jog (l. 5. C. 8., 40.) s a legtöbb magánjogi t. szerint, bár ujabban a K. T. 124. §. és hasonlólag a Váltó T. 87. §. ellenkező álláspontja általában helyesebbnek tartatik. A német p. t. 425. §-a is erre állt. V. ö. alább 121. §. 13. j. az újabb magyar gyakorlatra nézve is.

¹¹⁾ Ez nem egészen következetes, mert hisz a társaság a felszámolás alatt is fennállónak tekintetik s a felszámolók jogilag csak a társaságnak, nem egyuttal a tagok képviselői. Az id. §. 2. bek. egyébiránt úgy van szövegezve, mintha kizárólag a felszámolók elleni jogcselekvényeknek volna megszakító hatálya, maga az illető tag elleni jogcselekvényeknek pedig nem; a mi képtelenség. — A felszámolókkal azonos tekintet alá esik a csődtömeg. A K. T. 256. §-a ezt a szövetkezeteknél kifejezetten mondja ki.

¹²⁾ Feltételeztetik azonban, hogy az illető csakugyan még tagja a felszámolás alatt lévő társaságnak. Ha már előbb lépett ki, mintsem a feloszlás és felszámolás bekövetkezett, a felszámolók ellen intézett jogcselekvény époly kevésé szakítja félbe az elévülést, mint ha a feloszlás nem történt meg.

¹³⁾ Kereset megindítása (beadása), nem kézbesítése. V. ö. osztr. p. t. 1497. §. és Váltó T. 87. §. — A keresettel azonos a csőd, oly értelemben, hogy utóbbi nem félbeszakító, hanem csak felfüggesztő hatálylyal bír s ezzel is csak a bejelentés alá eső igények tekintetében. V. ö. Csődt. 15. §. és hozzá Szerző Váltójog 79. §. 9. j. A csődnek ezen hatálya tekintetében közömbös egyuttal, vajjon az a tag, avagy a társaság ellen nyitott; tekintve, hogy utóbbi esetben a tag elleni kereseti jog a K. T. 97. §. értelmében fel van függesztve. L. fent 61. §. 6. j. Ellenk. C. 326/97. (P. T. 34., 188. l.).

KILENCZEDIK CZIM.

B e t é t i t á r s a s á g.¹⁾

69. §.

A betéti társaság fogalma és viszonya a közkereseti társasághoz.

I. Betéti társaság keletkezik, ha közös czég alatt folytatt keresk. üzletnél a társak közül egy vagy több tag csak kikötött vagyonbetételével felelős, míg ellenben egy vagy több tagot korlátlan és egyetemleges felelősség terhel [K. T. 125. §.]. Az előbbiek kültagoknak, az utóbbiak beltagoknak nevezetnek.

A törvény fogalommeghatározásából kitűnik, hogy a betéti társaság a közkereseti társaságtól alapjában véve csak a tagok eltérő felelőssége által különbözik. Míg ugyanis a közk. társaságnál a tagok egyenlő és pedig kivétel nélkül korlátlan és egyetemleges felelősséggel tartoznak, addig a betéti társaságnál a tagok felelőssége különböző: a beltagokra nézve azonos mint a közk. társaság tagjainál, a kültagokra nézve ellenben szűkebb, mert csak a kikötött vagyonbetétel erejéig terjed, bár szintén egyetemleges.²⁾

¹⁾ *Renaud* Das Recht der Commanditgesellschaften. Lipcse, 1881.; *Goldschmidt* De societate en commandite. Halle, 1851.; *Lastig* De commanda et collegantia. Halle, 1870.; *Ehrenberg* Beschränkte Haftung des Schuldners nach See- und Handelsrecht. Jena, 1880.; *Silberschmidt* Die Commenda in ihrer frühesten Entwicklung bis zum XIII. Jahrhundert. Würzburg, 1884. (v. ö. Magy. Igazs. 21. köt. 311. l.); *Wendt* Endemann-féle Handbuch I. 428—470. l.; *Dolez* Étude sur la société en commandite. Paris, 1876.; *Saleilles* Étude sur l'histoire des sociétés en commandite. Annales de droit com. 10., 11. köt. 1896/97.

²⁾ Már fentebb (58. §.) kiemeltük, hogy az egyetemleges felelősség nem áll ellentétben a korlátolt felelősséggel, hogy a korlátolt felelősség is

II. A kültagok felelősségének mérve az ő vagy on beté-
telük által határozatván meg, ez szükségképen feltételezi, hogy
a kültagok vagy onbetétellel járuljanak a társaság céljaihoz. A bel-
tagoknál ellenben ez époly kevéssé szükséges, mint a közkereseti
társaság tagjainál. Nincs ugyan kizárva, hogy a belttagok is ne
hozzanak be bizonyos tőkét a társaságba, épugy a hogy megfor-
ditva a kültag személyesen működhetik közre az üzletben; de a
keresk. forgalom a betéti társaság alakját épen arra a célra
fejlesztette ki, hogy az egyik részről a munka, a másik részről
a tőke-szolgáltatassék a szándékolt vállalatához. Csakis ez magya-
rázza meg ugy a felelősség különböző mérvét, mint az egyébkénti
különbségeket a bel- és kültagok jogi állásának szabályozásában.
A tőkeadó kültag olyan társnak képzeltek, a ki személyesen
nem akar tevékeny lenni az üzletben, de a ki épen azért csak
azon feltétel mellett hajlandó a társaságban részt venni, hogy az
általa viselendő kockázat a felajánlott tőke összegét meg ne
haladja. Viszont a belttag mint az a társtag tekintetik, a ki a
közös vállalatot személyesen vezeti s a ki épen azért a korlátolt
felelősségre sem nem szorul, sem igényt nem tarthat.

A mi a kültagok vagy onbetételét közelebbről illeti: az áll-
hat akár pénzből, akár más ingó és ingatlan dolgokból³⁾ s az
is közömbös, vajjon az a társaság keletkezésekor vagy később
tényleg beszolgáltatatik s ennek folytán a társasági vagy on reális
alkatrészét képezi-e, avagy részben vagy egészben csak a társa-
sági hitelezők követeléseinek fedezete gyanánt ígértetik? E rész-
ben kizárólag a társasági szerződés irányadó. Mindenesetre szük-
séges azonban, hogy a kültag vagy onbetétele meghatározott p é n z-
összegben legyen kifejezve⁴⁾ s a hitelezők irányában csakis

egyetemleges lehet. A kültag felelőssége is egyetemleges, s a K. T. nem
egészen szabatos, midőn a 125. §-ban a belttag egyetemleges felelősségét a
kültag felelősségével mintegy ellentétbe helyezi. L. még alább 72. §.

³⁾ Az sincs kizárva, hogy a behozott dolgok nem a társaság tulajdo-
nába, hanem csak használatába bocsáttassanak, miként a közk. társaságnál
(v. ö. fentebb 54. §.). A hitelezőkkel szemben azonban az ily használati jog
csak annyiban szolgálhat betétel gyanánt, a mennyiben az tárgyilagosan
megbecsülhető forgalmi értékkel bír. E feltétel alatt a kültag munkája is
képezhet betétet (másként *Tervezet* ind. 204. l.).

⁴⁾ Ez világosan kitűnik a K. T. 126. és 130. §§-ból.

ez a pénzösszeg az, mely mint betétel szerepel s melynek erejéig a költőg felelősségre vonható.⁵⁾

III. A betéti társaság úgy keletkezési alapjára (l. fent. 48. §.), mint azon állásra nézve, melyet a keresk. társaságok között elfoglal, époly külön, önálló társasági faj, mint a közkereseti társaság.⁶⁾ Mindazonáltal a K. T. a betéti társaságot nem szabályozza egészen önállóan, hanem nagyrészt csak annyiban, a mennyiben a közk. társasághoz viszonyítva eltérést mutat;⁷⁾ minek folytán a tételes szabályozás szempontjából az utóbbival szemben csak mint kivétel jelentkezik. E külső kapcsolat a betéti és közk. társaság között különösen a beltárok jogállásánál lép előtérbe, a melyet a törvény a közkereseti társaság tagjainak jogállásával lényegileg azonosnak vesz, sőt arra az esetre, ha a társaságnak több beltárgja van, egyenesen kimondja, hogy reájuk nézve a társaság egyszersmind közk. társaságnak tekintetik [K. T. id. §. 2. bek.]; a mi épen azt jelenti, hogy a beltárok egymásközi viszonyukra nézve teljesen a közk. társaság tagjaira vonatkozó szabályok alá esnek.⁸⁾

70. §.

A betéti társaság alakítása és bejegyzése.

I. Valamint a közkereseti, úgy a betéti társaságnál is a társasági szerződés érvényességéhez sem okirat szerkesztése, sem más alakszerűség nem szükséges [K. T. 125. §. 3. bek.]. Hallgatótag mindazonáltal betéti társaság nem köthető; mert, míg a köz-

⁵⁾ Más dolgok tehát a hitelezőkkel szemben csak a betét fejében adottak gyanánt tekintendők, s ha ők nem is tiltakozhatnak az ellen, hogy a behozott dolgok a kikötött betét összegére felszámíttassanak, azt semmi esetre nem tartoznak türni, hogy oly értékben vétessenek föl, mely a való-
ságnak meg nem felel.

⁶⁾ Ez már a K. T. 61. §-ának felsorolásából tűnik ki.

⁷⁾ Innen van, hogy a betéti társaság a K. T. által igen röviden, összesen csak 22 szakaszban tárgyalatik s hogy a IX. czim fejezetekre osztva nincs. Mindazonáltal a IX. czim szakaszai sorrendjükből a közkereseti társaságnál felállított rendszert követik. Így a 125—131. §§. a betéti társaság alakítását, a 132—137. §§. a betéti társaság belviszonyait, a 138—143. §§. annak külviszonyait, a 144—146. §§. a társaság feloszlását, felszámolását és a keresetelévülést tárgyzzák. V. ö. *Értekezl.* jk. 474. l.

⁸⁾ A törvény szövegezéséből valahogy azt ne következtessük, mintha a betéti társaság mellett még külön közkereseti társaság állana fenn, mely talán még külön bejegyzés tárgya is.

kereseti társaságnál a társasági szerződésben nem kell világosan kitenni, hogy közkereseti társaság szándékolatik, illetve hogy a tagok a korlátlan és egyetemleges felelősséget magukra vállalják (l. fentebb 51. §.): addig a betéti társaság s vele egyes tagok korlátolt felelőssége a hallgatásból annyival kevésbbé következethető, mert a korlátolt felelősség mérvét is meg kell határozni. A betéti társaság épen kivétel, mely csak kifejezett akaratnyilvánítás mellett foglalhat helyet.

II. Miként a közkereseti, ugy a betéti társaság alakítása is a társasági tagok által az üzlet megkezdésekor a keresk. cégjegyzékbe bevezetés végett azon törvényszéknél, melynek területén a társaság székhelye van, s azonkívül minden törvényszéknél, melynek területén fiókteleppel bir, bejelentendő [K. T. 126., 127. §§.]. E bejelentésnek, nem említve a beltágok képviseleti jogára vonatkozó bejelentést, melyre nézve ugyanaz áll mint a közkereseti társaság képviselőire nézve, magában kell foglalnia: 1. a beltágok nevét, polgári állását és lakhelyét; 2. minden kültagnak nevét, polgári állását és lakhelyét s annak mint ilyennek megjelölését; 3. a társaság cégét és székhelyét; 4. minden egyes kültag vagyonbetételének összegét. A bejelentés a keresk. cégjegyzékbe egész kiterjedés szerint bevezetendő s azt a társaság összes tagjai az illetékes törvényszéknél személyesen aláírni vagy hitelesített alakban bemutatni tartoznak. A társaság közzétételkor azonban a kültagok neveit, polgári állását, lakhelyét és vagyonbetétük összegét tárgyazó adatok csak az érdekeltek kívánságára említettnek fel [id. 125. §. 4. bek.].¹⁾ A cégbejegyzéssel kapcsolatban végre a társaság képviseletére jogosított beltágok ugy a társaság székhelyének, mint minden fióktelep törvényszéknél cégjegyzéseiket hitelesíttetni, avagy azokat hitelesített alakban bemutatni kötelesek [K. T. 128. §.].

Az előírt bejelentés elmulasztása szintén nincs befolyással a betéti társaság létezésére; azonban a bejegyzés előtt a betéti

¹⁾ A kültagokra vonatkozó adatok közzétételét illető kivétel arra az esetre is kiterjed, midőn a kültag csak később lép be a társaságba, s azon megfontolásban találja indoklását, hogy sokan épen csak oly feltétellel hajlandók valamely vállalatban mint tőkeadó kültagok résztvenni, ha ez nyilvánosságra nem hozatik. V. ö. *Tervezet* ind. 205. l., mely azonban nyilván messze megy, midőn a közzétételt a betéti társaság lényegével ellenkezőnek mondja. Ez csak a csendes társaságról állitható.

társaság sem részesül azokban a jogokban, melyeket a K. T. a kereskedők részére biztosít, sőt bizonyos tekintetben magából a betéti társaságból eredő jogok sem jöhetnek alkalmazásba (l. alább 72. §.). Azonfelül az illetékes törvényszék a társaság beltágjait a bejegyzésre vonatkozó rendeletek megtartására szintén 500 forintig terjedhető pénzbírság mellett szorítani tartozik [K. T. 129. §.].

III. A társaság felállításának bejegyzése mellett a betéti társaságnál is még bizonyos, annak fennállása alatt bekövetkező változások bejelentése van előírva. Így a beltágok személyében és képviseleti jogában beálló változások bejelentésétől eltekintve, bejelentendő nevezetesen: 1. a cég megváltozása; 2. a társaság székhelyének változtatása; 3. valamely új kültagnak belépése [K. T. 130., 131. §§.].²⁾ E bejelentések elmulasztása szintén 500 forintig terjedhető és a beltágokra kivetendő pénzbírságot von maga után, azonkívül a cég megváltozásának vagy a társasági székhely változtatásának be nem jegyzése is azzal a következménnyel jár, hogy e tények harmadik személyek irányában csak annyiban érvényesíthetők a társaság által, a mennyiben igazolni képes, hogy előttük ismeretesek voltak; míg a megtörtént bejegyzés, illetve közzététel nemtudásával senki sem mentheti magát. Új kültag bejelentésének elmulasztása különösen azt a következményt vonja maga után, hogy a kültag a társaság adósságaiért beltágként felelős, hacsak igazolni nem képes, hogy a hitelező a korlátolt felelősségről tudomással birt.³⁾

71. §.

A betéti társaság belviszonyai.

I. A betéti társaságnál épugy, mint a közkereseti társaságnál, a társaság belviszonyaira nézve mindenekelőtt a társasági szerződés szolgál irányadóul. Csak a mennyiben ez intézkedéseket nem tartalmaz, jönnek alkalmazásba a K. T. által felállított szabályok. Említettük azonban, hogy a betéti társaság, szemben a közkereseti társasággal, csak mint kivétel van szabályozva, hogy a K. T. a betéti társaság szabályozásánál csakis azokat az elté-

²⁾ A kültag kilépése is bejelentendő. Ezt azonban a K. T. a társaság feloszlásának bejelentésével kapcsolatban említi a 145. §-ban. L. alább 73. §.

³⁾ Ugyanaz foglal helyet, mintha a társaság a bejegyzés közzététele előtt kezdi meg működését. L. alább 72. §.

réseket állapítja meg, melyek azt a közkereseti társaságtól megkülönböztetik (l. fentebb 69. §.). A mennyiben tehát a törvény a betéti társaság belviszonyaira nézve eltérő szabályokat nem állít fel, a közkereseti társaság tagjainak egymásközi jogviszonyait szabályozó intézkedések nyerne alkalmazást [K. T. 132. §.].

II. Az eltérések, melyeket a K. T. a betéti társaság belviszonyaira nézve, szemben a közkereseti társasággal, megállapít, a következők:

1. Mig a közk. társaságnál az üzletvezetés szabály szerint az összes tagok által történik: addig a betéti társaságnál az üzletvezetés csak a beltagokat illeti. A kültag az üzletvezetésre sem jogosítva, sem kötelezve nincsen, és a beltagoknak az üzletvezetésre vonatkozó cselekvényeit tiltakozásával nem gátolhatja [K. T. 133. §.].¹⁾ A mennyiben azonban oly ügyekről van szó, melyek a társaság rendes üzleti forgalmán tul mennek, illetve a társaság céljához nem tartoznak: a kültagok beleegyezése is szükséges.²⁾

2. Mig a közkereseti társaságnál egyik tagnak sem áll jogában a többiek beleegyezése nélkül a társaság üzletkörébe eső ügyletet saját vagy más részére kötni, vagy azonos üzletkörrel bíró más társaságban mint ennek beltagja részt venni: addig ez a tilalom a betéti társaság kültagjaira nem terjed ki [K. T. 134. §.].

3. A közkereseti társaságnál az üzletvezetésből kizárt tagok is jogosítva vannak a társasági ügyek menetéről személyes tudomást szerezni. A betéti társaság kültagjai ily joggal nem bírnak. Ők csak azt követelhetik, hogy velük az évi mérleg másolatban közöltessék: jogukban állván egyttal a mérleg helyességét a társasági könyvek és egyéb iratok alapján megvizsgálni. Ettől eltekintve csak az illetékes törvényszék rendelheti el a kültag kérelmére fontos okokból³⁾ a mérlegnek vagy egyéb adatoknak közlését, ugyisintén a társasági könyveknek és iratoknak felmutatását [K. T. 135. §.].⁴⁾

¹⁾ Az ellenkező szerződés érvényessége azonban már a K. T. 132. §-ából foly. Még az is lehetséges, hogy a beltagok az üzletvezetésből egészen kizárassanak, éppugy mint a közk. társaság tagjai.

²⁾ Következik az üzletvezetés fogalmából (l. fentebb 56. §.).

³⁾ Így különösen azon személyes okokból, melyek miatt felbontási kereset indítható. L. fentebb 63. §.

⁴⁾ A bíróság végzése ellen felfolyamodásnak nincs helye. Keresk. elj. 43. §. c) pont.

4. A közkereseti társaságnál a betétek utáni kamatokra, a nyereség vagy veszteség megállapítására, valamint a kamatok és a nyereség felvételére nézve felállított intézkedések a betéti társaság kültagjaira is, mindazonáltal azzal a megszorítással nyerne alkalmazást, hogy ezek a veszteségben egyedül befizetett vagy hátralékos betételeik erejéig részesülnek.⁵⁾ Valamint továbbá a közkereseti társaság tagjai, úgy a betéti társaság kültagjai sincsenek ugyan kötelezve a már felvett kamatot és nyereségjutalékot későbbi veszteségek miatt visszafizetni;⁶⁾ de ha eredeti betételeik veszteségek folytán csökkentek, évi nyereségjutalékaik azok fedezésére fordíttatnak [K. T. 136. §.].⁷⁾

5. Mig végül a közkereseti társaságnál a nyereség és veszteség felosztása fejenként, azaz egyenlő arányban történik: addig a betéti társaságnál a nyereség és veszteség mikénti felosztását, a mennyiben az iránt megállapodás nem történt, esetleg szakértők meghallgatása mellett a bíróság határozza meg [K. T. 137. §.].⁸⁾

Egyebekben a betéti társaság belviszonyai teljesen a közk. társaság belviszonyaira vonatkozó intézkedések alá esnek. Így pl. az a szabály, hogy egyik társasági tagnak sem áll jogában a többiek beleegyezése nélkül valakit új tagul felvenni: a betéti

⁵⁾ Ez csak azt akarja jelenteni, hogy a kültag a betételén túl előálló veszteséget a társaság irányában sem tartozik fedezni. Annak számításszerű megállapítása ellenben a betét összegén túl is történhetik, vagyis a társaság könyveiben lehet a kültagnak is szenvedő vagyoniilletősége. Ezt annyival inkább el kell ismerni, mert ha aztán később ismét nyereség mutatkozik, a kültag abban aránylag sokkal előbb, illetve sokkal nagyobb mértékben részesülne, mint a beltág.

⁶⁾ E tekintetben semmi különbséget nem tesz, vajjon a mérleg jóhiszeműleg készült, illetve a kamat és nyereség kivétele jóhiszeműleg történt. Másként a társaságnak harmadik személyek iránti viszonyában. L. a köv. §-t.

⁷⁾ Csak a nyereségjutalék fordítható a betétel kiegészítésére, a kamat nem. Másként a társaságnak harmadik személyek iránti viszonyában. L. a köv. §-t és *Értekezl.* jk. 473. l. A kamat azonban nem az eredeti betét, hanem csak a mindenkori vagyoniilletőség után követelhető. V. ö. C. 1047/84. (D. Uj f. 11., 242. l.), 440/88. (U. o. 21., 234. l.), melyekben azonban a keresetnek helytelenül nemcsak a társaság, hanem a beltágok ellen is hely adatott. V. ö. fentebb 55. és 59. §§.

⁸⁾ A K. T. a betéti társaságnál azért nem állít fel határozott szabályt a nyereség és veszteség felosztására nézve, mert lehetetlen elvontan meghatározni, hogy mi felel meg legjobban a tagok kölcsönös érdekeinek. V. ö. *Értekezl.* jk. 123. l. A *Tervezet* 168. cikke a nyereség és veszteségnek a betételek arányában való felosztását mondotta volt ki.

társaság kültagjaira is alkalmazandó, és pedig oly értelemben, hogy a kültag beleegyezése úgy bel- mint kültag felvételéhez szükséges.⁹⁾

72. §.

A betéti társaság külviszonyai.

I. Valamint a betéti társaság belső viszonyaiban, úgy annak külviszonyaira nézve is a közkereseti társaságra vonatkozó szabályok nyernek alkalmazást, a mennyiben a K. T. azoktól eltérést nem állapít meg. Így a mi mindenekelőtt a társasági viszony harmadik személyek iránti joghatályának kezdetét illeti, ez a betéti társaságnál is arra az időpontra esik, midőn a társaság felállításának a keresk. cégjegyzékbe történt bevezetése közzétetett, illetve a társaság üzletét megkezdette, s annak kikötése, hogy a társaság ne a közzététellel, hanem egy későbbi időponttal vegye kezdetét, harmadik személyek irányában a betéti társaságnál sem bir joghatályal [**K. T. 138. §.**]. Oly esetben mindazonáltal, ha a betéti társaság az érintett közzététel előtt kezdi meg működését, még egy különös jogkövetkezmény áll be és pedig: hogy a kültag a társasági kötelezettségekért harmadik személyek irányában belfagként, azaz egész vagyonával felelős, a mennyiben igazolni nem képes, hogy azok korlátolt felelősségéről tudomással birtak [id. §. 3. bek.].¹⁾

II. A legfontosabb különbség a betéti és közkereseti társaság között, mint már érintettük, a betéti társaság kültagjainak korlátolt felelősségében rejlik, mely szerint ők a társasági kötelezettségekért csak betételükkal, vagy a mennyiben ezt még be nem fizették, a kikötött összeggel felelősek [**K. T. 139. §.**].²⁾

⁹⁾ V. ö. **B. T. 4234/91.** (D. Uj f. 30., 371. l.).

¹⁾ A kültagnak kiváló érdekében fekszik tehát kikötni, hogy a társaság üzletét a közzététel előtt ne kezdhesse meg, mely kikötés époly érvényes, mint a közk. társaságnál. L. fentebb 58. §.

²⁾ A betétel alatt az eredeti betétel értendő, a mint az a cégjegyzékből kitűnik. Mindazonáltal, ha az eredeti betétel később veszteségek folytán csökkent, ez nem jogosítja fel a hitelezőket arra, hogy annak kiegészítését követelhessék, illetve a kültagot a hiányzó rész erejéig megtámadják. Erről csak annyiban lehet szó, a mennyiben a betétel be nem fizettetett, vagy visszafizetés, elengedés, kamat- és nyereségfizetés folytán csökkent. De megfordítva is, ha a kültag vagyoniilletősége az eredeti betételt meghaladja,

A betét be nem fizetésével egyenlő az az eset, ha a betétel teljesen befizettetett ugyan, de később a társaság által egészben vagy részben visszafizettetett;³⁾ vagy ha a betétel részben vagy egészben elengedtetett; vagy végre, ha az eredeti betétel után annak csökkentésével kamat, illetve annak kiegészítése előtt kamat vagy nyereség fizettetett.⁴⁾ Mindezeket a K. T. a társaság fennállása alatt harmadik személyek irányában határozottan tiltja, s a kültagot egész vagyonával felelőssé teszi, ha és mennyiben e tilalom ellenére fizetéseket kapott.⁵⁾ Kivétel csak a jogosulatlanul felvett kamatok és nyereség tekintetében van, a melyeknek vissza-

a társaság ellen fellépő hitelező nem tartozik türni, hogy az eredeti betételt meghaladó rész, ha az a társasági vagyonban benhagyatott, levonásba hozassék.

³⁾ Vajjon a visszafizetés készpénzben történt-e, avagy más dolgok adattak a kültagnak a betét visszafizetése fejében? közömbös. Nem értendő azonban a visszafizetés alatt az az eset, ha a kültag egész betételével vagy annak egy részével a társaságból kilép (l. a köv. §-t). A kilépő tag a betétel erejéig ez esetben is felelős marad ugyan, míg csak az elévülési idő el nem telik; de mégis csak a kilépés előtti adósságokért.

⁴⁾ A megelőző szakaszból tudjuk, hogy a tagok egymásközi viszonyában kamat még akkor is követelhető, ha a betétel megcsökkent s hogy csak a nyereség nem követelhető az eredeti betét kiegészítése előtt. Ezzel bizonyára nem vág össze, hogy a K. T. 139. §-a sem kamat, sem nyereség felvételét nem engedi meg. De minthogy ez csakis harmadik személyekkel szemben van kimondva, a mint ezt a 139. §. 4. bek. világosan tanúsítja: a két ellentétes intézkedés között még sincs ellenmondás. V. ö. C. is a megelőző §. 7. jegyz.-ben. — A törvény kifejezetten csak az eredeti betétel csökkentésével nem engedi meg a kamat felvételét s ugyancsak az eredeti betételről áll az, hogy annak kiegészítése előtt sem kamat, sem nyereség fel nem vehető. Ha a kültag vagyoniilletősége az eredeti betételt meghaladja, a többlet erejéig kamat és nyereség kivehető, míg viszont ha a kültag vagyoniilletősége az eredeti betételnél kisebb, kamat és nyereség nem vehető ki, annak daczára, hogy az a mindenkori vagyoniilletőség után állapittatik meg. L. fentebb 55. §.

⁵⁾ A K. T. 139. §. 4. bek. személyesen teszi felelőssé a kültagot a szóban forgó tilalom áthágása esetében. Ez alatt helyesen azt kell érteni, hogy a kültag egész vagyonával vonható felelősségre, mert a személyes vagyis közvetlen felelősség őt ugyanis terheli (l. alább a 7. jegyzetet). De az egész vagyonnal való felelősség megint nem jelenti azt, mintha a kültag felelőssége korlátlan felelősséggé változnék át oly értelemben, hogy a kültag a társaság adósságaiért lesz korlátlanul felelőssé, a mint ez látszólag az id. bek. első szavaiból kitünik. A kültag a szóban forgó esetekben is csak betéte erejéig marad felelős a társaság adósságaiért s csak a betétel összege az, melyért egész vagyona szavatol, a mi különben az eredetileg be nem fizetett betét tekintetében is áll.

fizetésére a kültag nem kötelezhető, ha azokat jóhiszeműleg készült mérleg alapján jóhiszeműleg vette fel [id. §. 4. bek.].⁶⁾

A mi a kültag felelősségének módját illeti, az, miként szintén már érintve volt, époly egyetemleges s következőleg személyes, mint a közkereseti társaság tagjainak, illetve a beltagok felelőssége, vagyis ettől nem minőségileg (*qualitative*), hanem csak mennyiségileg (*quantitative*) különbözik. A hitelező tehát nincs arra kényszerítve, hogy, eltekintve a beltagoktól, csak a társaságot támadja meg s ettől azt követelje, hogy a kültagot hiányzó betételének kiegészítésére szorítsa, vagy hogy neki a kültag elleni keresetet engedményezze; hanem ő közvetlenül a kültag ellen fordulhat s ennek vagyonára végrehajtást intézhet mindaddig, míg csak a betétel összege fedezve nincs.⁷⁾ Csak ha a

⁶⁾ Tehát kétszeres jóhiszeműség szükséges: egyik a mérleget készítők, másik a kültag részéről. Utóbbi kötelességévé teszi a kültagnak, hogy, a mire különben csak jogosítva van, a mérleg helyességét a társasági könyvek és iratok alapján gondosan megvizsgálja. A mérlegkészítők jóhiszeműsége feltehetően különösen azt, hogy a társasági dolgok a leltárba azon értékben vétessenek fel, melylyel annak felvételekor birnak (K. T. 28. §. és fent. 32. §.).

⁷⁾ A kültag személyes, azaz közvetlen felelőssége a hitelezők irányában egyike a legvitásabb kérdéseknek a külföldi irodalomban. Sokan tagadásba veszik. A magyar K. T. szempontjából a közvetlen felelősség alig vonható kétségbe. Igaz, hogy csak a K. T. 139. §. 4. bek., mely a betétel visszafizetésére, elengedésére és a jogosulatlan kamat- és nyereségfelvételre vonatkozik, beszél személyes felelősségről. Ebből azonban arra az esetre, ha a betétel eredetileg hátralékban van, az ellenkezőt következtetni nem szabad. Nem volna benne rátió, mert az utóbbi eset az előbbiekkal eredményben tökéletesen egyenlő, de határozottan is ellene szól a K. T. 146. §-a, mely a keresetelévülésre nézve minden megkülönböztetés nélkül a közk. társaságnál felállított szabályokra utal; már pedig keresetelévülés csak a hitelezővel szemben képzelhető, a társaság különösen a felszámolás befejezte után nem is létezvén. A közvetlen felelősség mellett felhozható továbbá a 138. §. 3. bek., mely, midőn kivételképen azt rendeli, hogy a kültag beltagként felelős, hozzáteszi: »a mennyiben igazolni nem képes, hogy azok korlátolt felelősségéről tudomással nem birtak«. A beltag felelősségével tehát csak a korlátolt felelősség helyzetetik ellentétbe, a K. T. tehát nyilván abból indul ki, hogy a kültag a rendes körülmények közt is közvetlenül és egyetemlegesen felelős. Hasonlóképen magyarázandó a K. T. 141. és 142. §§-aiban megállapított kivétel, hogy a kültag beltagként felelős s a 125. §. is bizonyára csak azért emeli ki a kültagnál egyedül a korlátolt felelősséget, mert egyebekben a kültag felelősségét a beltag felelősségével azonosnak tekinti. Végül hivatkozhatunk a jogfolytonosságra is. A kültag közvetlen és egyetemleges felelőssége eddigi jogunkban is el volt ismerve (1840 XVIII. tcz. 35. §.), s bár a

kültag betételét a társaságba teljesen befizette,⁸⁾ nem lehet tőle közvetlenül kielégítést követelni, mert ez esetben a hitelező már a társasági vagyonban találja azt az összeget, melynek erejéig a kültag felelősséggel tartozik.⁹⁾ E közvetlen felelősséggel a betétel erejéig pedig nemcsak az a kültag tartozik, a ki a társaságnak kezdettől fogva tagja volt, hanem az is, a ki mint kültag csak később lépett valamely fennálló keresk. társaságba; s e tekintetben époly közömbös, mint a közkereseti társaságnál, vajjon a társasági cégben változás történt-e vagy sem? Az ezzel ellenkező szerződés vagy későbbi megállapodás a harmadik személyek irányában szintén nem bir joghatállyal [K. T. 140. §.].

III. Valamint a társasági üzletvezetés, úgy a társasági képviselő is a betéti társaságnál a beltagekat illeti. A beltagek cselekvényei állapitanak meg a betéti társaság részére jogokat és kötelezettségeket, s a mi hatáskörüket illeti, különösen a bíróságok előtti képviselő és a kézbesítések tekintetében ugyanazon szabályok mérvadóak, mint a közk. társaságnál [K. T. 141. §.]. A kültag még akkor is, ha kivételesen a társasági üzletvezetéssel megbizatik, harmadik személyek irányában mint a társaság tagja nem járhat el. Csak az lehetséges, hogy mint cégvezető

K. T. szerkesztésénél az előbbi hazai jogra kevés figyelem fordított, mégis helyesebb ahhoz ragaszkodni, a mi előbb is uralkodott, mint ettől, hacsak világosan az ellenkező nem állapított meg, eltérni. Az új német K. T. 171. §-a a kültag közvetlen felelősségét kifejezetten állapítja meg.

⁸⁾ Ha a hiányzó betétel befizetése a társasági szerződésben határidőhöz vagy feltételhez köttetett, az a hitelezők irányában hatálylyal nem bir.

⁹⁾ Ebből azonban nem szabad arra következtetni, mintha a kültag ellen fellépő hitelező volna köteles bizonyítani, hogy a betétel még be nem fizettetett. Ez annyival kevésbbé tartozik a kereseti alaphoz, mert a kültagnak jogában áll a kereset megindítása után is betételét befizetni s evvel a keresetet elhárítani. A hitelező tehát megindithatja a keresetet a kültag ellen épugy, mint a beltage ellen s csak az a különbség, hogy a marasztalás nem az egész vagyon, hanem csak a betétel összegének erejéig rendelhető el. Ha a kültag a betételt befizette, neki áll köteleességében ezt kifogásképen érvényesíteni és bizonyítani. Ugyancsak a kültagra hárul a bizonyítási teher arra nézve, hogy az ő betétele nem lett utólagosan jogosulatlanul megcsontva, illetve hogy kamatot és nyereséget jóhiszemüleg készült mérleg alapján jóhiszemüleg vett fel; mert a visszafizetett betétel a be nem fizetett betétellel azonos lévén, a hitelezőre csak az tartozik, vajjon a betétel, bár esetleg veszteségek folytán kisebb összegben, a társasági vagyonban tényleg megvan-e vagy nincs? A betétel befizetésével egyenlő tekintet alá esik azonban, ha a kültag annak erejéig más hitelezőt elégitett ki.

vagy meghatalmazott kössön ügyletet a társaság részére; de ezt is határozottan kijelenteni tartozik, ellenkezőleg a megkötött ügyletekért beltagnaként felelős [id. §. 3. bek.].¹⁰⁾ Ez tehát a második eset, midőn a kültag felelőssége korlátlanul változik át. Van azonban ennek még egy harmadik esete is, s ez az, ha a kültag neve a társasági cégbe vétetett fel (v. ö. fent. 26. §.), a mikor a kültag a társaság hitelezői irányában szintén beltagnak tekintetik [K. T. 142. §.].¹¹⁾

IV. A mi végül a betéti társaság vagyonát illeti harmadik személyek irányában: a jogi személyiség azon következményei, melyek a végrehajtásra és biztosításra, a beszámításra, valamint a csődre nézve a közkereseti társaságnál állapítvák meg, a betéti társaságnál is alkalmazást nyernek [K. T. 143. §.].¹²⁾

73. §.

Feloszlás és kiválás, felszámolás, keresetelévülés.

I. A betéti társaság feloszlása általában véve ugyanazon okokból következik be, mint a közkereseti társaság feloszlása. Hasonlóképen alkalmazandók a betéti társaságra a közk. társa-

¹⁰⁾ Ez intézkedés harmadik személyek tévutra vezetése ellen van irányozva. Ha a kültag cégvezetői vagy meghatalmazotti minőségét fel nem deríti, a harmadik, a ki a cégjegyzéket nem igen szokta megnézni, arra a feltevésre van jogosítva, hogy a társaság képviselével megbízott beltaggal van dolga: épen azért indokolt, hogy a kültag ilyenkor beltag gyanánt felelős is legyen. Mindenesetre feltételeztetik azonban, hogy a kültag a kérdéses ügylet megkötésére csakugyan fel volt hatalmazva, mert ellenkező esetben a társaság maga kötelezve nem lesz s a kültag is csak az álképviselőre vonatkozó szabályok értelmében lesz felelős. L. fentebb 47. §.

¹¹⁾ A K. T. abból indul ki, hogy a közönség a cégben előforduló név tulajdonosát olyannak tekinti, a ki teljes felelősséget vállal a társaság tartozásaiért. Ez a harmadik kivétel egyuttal a legszélesebb a három közül. Mert az első csak feltételelesen foglal helyet, a második pedig épen csak a kültag által kötött ügyletekre szorítkozik, holott ez feltétlenül és minden ügyletre nézve áll, tekintet nélkül arra, vajjon az ügylet a cég alatt kötött-e vagy nem?

¹²⁾ Mindazonáltal figyelembe veendő, hogy miután csőd esetében a társasági hitelezők első sorban a társasági vagyonból nyernek kielégítést s csak annyiban fordulhatnak az egyes tagok ellen, a mennyiben követeléseik a társasági vagyonból ki nem kerültek: ez maga után vonja azt, hogy a kültag arra szorítható, hogy betételét a csődtömegbe befizesse, mi ha megtörtént, személyesen többé másodsorban sem támadható meg.

ságnak az egyes tagok kiválására és végkiegyenlítésére vonatkozó szabályai [K. T. 144., 146. §§.]. Utóbbi tekintetben mindazonáltal kiemelendő, hogy a kültag a társaságból nemcsak egészen, hanem betételének csak egy részével is kiléphet [K. T. 145. §.].¹⁾ Minthogy továbbá a betéti társaságnál csak a beltagokról mondható az, hogy a társaság az ő egyéniségükre való tekintettel kötött, míg a kültagok rendesen csak mint tőkeadók szerepelnek: a K. T. oly esetben, midőn valamelyik kültag meghal vagy szabad rendelkezési jogát elveszti, nem követeli meg, hogy a társaság folytatása e tények bekövetkezése előtt külön kikötessék, hanem ettől függetlenül mondja ki, hogy az érintett tények a társaság feloszlását nem vonják maguk után [K. T. 144. §. 1. bek.].²⁾ A kültag tehát a nevezett esetekben már a törvénynél fogva tekintetik kilépettnek; külön megállapodás nem a kilépéshez és végkiegyenlítéshez, hanem a feloszláshoz és felszámoláshoz szükséges.

II. Ha a betéti társaság feloszlik, vagy akár valamely bel-, akár kültagja, s utóbbi akár egész betételével, akár csak annak egy részével kiválik: e tény a cégjegyzékbe bevezetés végett a törvényszéknél bejelentendő. A közzététel azonban, ha az érdekeltek nem követelik, a kültag megnevezése és betételének felemlítése nélkül történik [K. T. 145. §.]. Egyebekben a bejegyzésre, különösen a megtörtént, illetve elmulasztott bejegyzés joghatályára nézve ugyanazok a szabályok mérvadók, mint a közk. társaságnál.

III. A betéti társaság felszámolása és a tagok elleni keresetelévülés teljesen a közkereseti társaságra vonatkozó szabályok alá esik és pedig a társaság összes, tehát úgy bel- mint kültagjaira nézve [K. T. 146. §.].³⁾

¹⁾ Utóbbi esetben a végkiegyenlítés a betétel azon része arányában foglal helyet, melyre nézve a kilépés történt.

²⁾ A kültag csődjét a törvény nem említi s abból, hogy a 98. §. 3. pontjában a csőd a rendelkezési jog elvesztése mellett külön említettik, azt kell következtetni, hogy a kültag csődje esetére nem is akart kivételt tenni.

³⁾ Mint felszámolók tehát nemcsak a bel-, hanem a kültagok is működnek, ha külön felszámolók nem rendeltettek ki.

TIZEDIK CZIM.

Részvénytársaság.¹⁾

ELSŐ FEJEZET.

Általános határozatok.

74. §.

A részvénytársaság fogalma és főelemei.

I. Részvénytársaságnak azon társaság tekintetik, mely előre meghatározott, bizonyos számu és egyenértékű (egész vagy hányad) részvényekből álló alaptőkével alakul s melynél a részvények tulajdonosai csak részvényeik erejéig felelősek [K. T. 147. §.].

Ha a törvénynek a részvénytársaságról felállított ezen fogalmát közelebbről szemügyre vesszük, mindenekelőtt feltűnik rajta az, hogy a míg közkereseti és betéti társaságnak csak oly társaság tekintetik, a mely keresk. üzlet folytatására alakul: addig itt a részvénytársaságnál e kellék hiányzik. A törvényhozó azt nem pusztán elnézés folytán hagyta ki, hanem szándékosan; ezzel kifejezésre akarván hozni, hogy habár a részvénytársaságot mint keresk. társaságot szabályozza: ilyennek akkor is tekinti, ha keresk.

¹⁾ *Renaud* Das Recht der Actiengesellschaften. 2. kiadás. Lipcse, 1875.; *Primker* az *Endemann*-féle Handbuchban I. köt. 471. s k. l. *Petersen* és *Pechmann* Gesetz betr. die Kommanditgesellschaften auf Aktien u. die Aktiengesellschaften vom 18. Juli 1884. Erläutert. Lipcse, 1891.; *Ring* Ugyanaz. Berlin, 1885—86.; 2. kiad. 1893.; *Völderndorff* Ugyanaz. Erlangen, 1885.; *Lehmann* Das Recht der Actiengesellschaften I. Berlin, 1898. *Houpin* Traité théorique et pratique des soc. par actions françaises et étrangères. 2. köt. Páris, 1889.; *Mathieu* és *Bourguignat* Commentaire de la loi sur les sociétés du 24. juillet 1867. Páris, 1868.; *Tripier* Ugyanaz 2. kiad. Páris, 1879.; *Goirand* Traité des sociétés par actions I. Paris, 1897.; *Vavasseur* Commentaire de la loi du 1-er août 1893. sur les soc. par actions.

ügyletekkel nem foglalkozik.²⁾ Ha pedig a részvénytársaság keresk. társaság, habár nem keresk. célra alakul is, akkor a cél, a vállalkozás tárgya, nála egyáltalában nem is jön kérdésbe; vagyis minden részvénytársaság már mint ilyen, azaz alakjánál fogva, keresk. társaság, külön magánjogi részvénytársaságok tehát nálunk nem léteznek.³⁾ Keresk. társaságoknak tekintetnek különösen az

Páris, 1894. *Floucaud-Penardille* Les soc. par actions 2 köt. Páris, 1900. *Monzilli* Gli ordinamenti economici e giuridici delle società per azioni in Italia e all' estero. I. Róma, 1900. *Lindley* Treatise on the Law of Companies. 5. kiad. London, 1889.; *Thring* Joint Stock Companies Law. 5. kiad. London, 1889.; *Pateri* La società anonima. Torino, 1890. Történeti szempontból: *Lehmann* Die geschichtliche Entwicklung des Actienrechts bis zum Code de commerce. Berlin, 1895. Nemzetgazdasági szempontból: *Kautz* A társulási intézmények a nemzetgazdaságban. Pest, 1871.; *Földes* Társadalmi gazdaságtan 2. kiad. I. 209. s k. l.

²⁾ Ez világosan kitűnik a K. T. előmunkálataiból. A *Tervezet* 4. és 178. cikke szerint a részvénytársaság csak akkor tekintetett keresk. társaságnak, ha keresk. ügyletekkel foglalkozik; az *Értekeztet* azonban ezt az álláspontot elvetette, főleg abból indulván ki, hogy »a részvénytársasági alak határozottan keresk. célra képződött s minden rt. már szerkezeténél fogva kereskedőnek tekintendő; szükségképen keresk. módon működnek. üzletük kereskedelmileg foly, részvényeket adnak ki, melyek már magukban keresk. értéket képviselnék s forgalomnak tárgyai, a rendes könyvvizetés, ezen a keresk. üzletnek oly nélkülözhetlen eszköze, minden részvénytársulatnál mulhatatlanul megkívántatik; szükséges továbbá, hogy a rt. közegekkel, igazgatósággal birjon, hogy a részvényes tagoknak ezen igazgatósággal szemben való viszonya szabályoztassék, szóval mindazon intézkedések, melyek keresk. tárgyú rt.-oknál felmerülnek, minden más rt.-ok tekintetében is szabályozandók, habár ezek keresk. ügyletekkel nem is foglalkoznak. Ha az utóbbiakról a keresk. törvény nem intézkednék, számukra azonnal külön törvényt kellene kidolgozni s minthogy ezek tekintetében is a részvényesek és a közönség érdekében ugyanazon szabványokat kellene alkalmazni, melyek a keresk. törvénybe a keresk. rt.-okra nézve vétetnek fel, alig maradna egyéb hátra, mint a törvény ezen részét újra leírni s a nemkeresk. rt.-ok számára külön kihirdetni.« L. Jegyzők. 128. l.

³⁾ Ez annyiban megfelel az előbbi hazai jognak is, a mennyiben az 1840 XVIII. tcz. a keresk. és nemkeresk. rt.-okat szintén együttesen szabályozta s csak azt a különbséget állapította meg, hogy a nemtisztán keresk. rtok alapszabályait a helytartótanácsnál bemutatni tartoznak (55. §. e) pont). Ettől eltekintve azonban különösen a német törvényhozás példája lebegett szem előtt. A német K. T. ugyan csak a keresk. üzlettel foglalkozó rt.-okat tekintette keresk. társaságoknak; de az 1870. jul. 11-iki törvény ezt megváltoztatta s a keresk. és nemkeresk. rt.-okat azonosította, a mit az 1884. jul. 18-án kelt törvény s az új K. T. is magáévá tett. Más törvényhozások közül

oly részvénytársaságok is, melyek ingatlanokra vonatkozó ügyletekkel foglalkoznak;⁴⁾ vagy melyek keresetre egyáltalában nem irányulnak, hanem közművelődési, emberbaráti, társadalmi s más hasonló célokra keletkeznek.⁵⁾ Minden részvénytársaság, bárminő célja legyen, egyuttal, mint tudjuk, a kereskedőkre vonatkozó határozatok alá esik, kereskedőnek tekintendő.⁶⁾

II. Ellentétben a közkereseti és betéti társasággal, melyek a tagok személyére való tekintettel köttenek és a rendes kereskedelem igényeinek szolgálnak: a részvénytársaság nem annyira személyegyesület, mint inkább tőkeegyesület⁷⁾ s nem a közönséges értelemben vett kereskedés, hanem a keresk. és ipari nagyvállalkozás szolgálatában áll. Ebbeli jellegéből és rendeltetéséből következnek a törvényben felállított fogalom elemei, melyek ugy összeségükben mint egyenként lehetővé teszik, hogy oly nagyságu tőke hozassék össze, a minő a legkiterjedtebb és legkockázottabb vállalat létesítésére szükséges. A résztvevő tagok által a kijelölt vállalat létesítése végett összehozott ez a tőke az, a mit a törvény alaptőkének nevez⁸⁾ s a melyről legelőször is azt követeli, hogy előre meg legyen határozva. E követel-

az angol, a svájci, a spanyol és legujabban az 1893. évi augusztus 1-jén kelt törvény óta a francia szintén nem tesz különbséget, a többi ellenben csak a keresk. ügyletekkel foglalkozókat tekinti keresk. társaságoknak. Így a belga, olasz, román és portugálliai K. T., az első a bányatársulatoknak, utóbbiak a magánjogi társaságoknak általában csak azt engedvén meg, hogy mint rt.-ok a K. T. értelmében alakulhassanak.

4) Pl. építőtársaságok, szálloda-részvénytársaságok, fürdővállalatok stb. Az ingatlanokra vonatkozó ügyletek maguk azonban a K. T. szabályai alá nem esnek. V. ö. K. T. 262. §.

5) Pl. részvényekre alapított olvasó-egyletek, lövész-, torna- és korszolya-egyletek, színházak, zeneakadémiák, kiállítások stb.

6) L. fentebb 15. §. és a kiskereskedői részvénytársaságokra vonatkozó kivételt 17. §.

7) Ez okból némely írók a részvénytársaságokat nem is számítják a testületekhez (*corporatiókhoz*), hanem az alapítványokhoz. Így különösen a német *Bekker* (Zeitschr. f. d. ges. H. R. IV. 558. l.), bár ujabban (System d. heutigen Pandektenrechts I. 262. l.) kevésbé határozottan. Minthogy azonban a társasági vagyon gazdaságilag véve megmarad a tagoké s ők a fölött saját érdekükben rendelkezhetnek: ebből kitűnik, hogy a társulat tulajdonképeni alzata mégis csak a tagok s nem a társasági vagyon.

8) Az alaptőke alatt gyakran a vállalatba befektetett oly tőke is értetik, mely kölcsönből, nevezetesen elsőbbségi kötvények kibocsátásából származik. Ez értelemben az alaptőke kifejezése törvényekben is előfordul.

mény egyenes folyománya a részvénytársaság tőkeegyesületi jellegének. Valamint a tagok személyére való tekintettel alakult társaságoknál minden résztvevőnek előre tudnia kell, hogy kikkel szövetkezik, azonképen oly egyesületnél, melynél arról van szó, hogy bizonyos vállalatához szükséges tőke hozassék össze, a résztvenni akarók érdekében fekszik e tőke nagyságát előre megtudni, már csak azért is, hogy megítélhessék, vajjon a követelt tőke a célba vett vállalattal helyes arányban áll-e s vajjon tehát reménylhető-e, hogy az megfelelő hasznot fog hajtani? Az előre meghatározott alaptőke mindazonáltal nem jelenti azt, mintha annak a társaság fennállása alatt mindig változatlanoknak kellene maradnia. Az alaptőke később felemelhető vagy leszállítható (l. alább 89. §.). A törvény voltaképen csak annyit követel, hogy ugy a részvénytársaság keletkezésénél, mint fennállása alatt, legyen egy meghatározott összeg mint alaptőke felvéve, mely mint állandó, azaz a társasági vagyon változásaitól magában véve független⁹⁾ tényező a társasági mérleg, és különösen a nyereség és veszteség megállapításának alapjául veendő s mely kizárólag a társasági hitelezők biztosítására szolgál; ugy hogy annak erejéig a társaság tagjai: a részvényesek, a hitelezők kielégítése előtt igényt nem támaszthatnak.¹⁰⁾ Ebből kitűnik egyuttal, hogy az alaptőke a részvénytársasági vagyontól szorosan megkülönböztendő. Utóbbi az alaptőkével még a társaság keletkezésekor sem szükségképen egyenlő nagyságú; ¹¹⁾ a társaság későbbi folyamában pedig folytonos változásoknak van kitéve. De minőségileg is lényeges különbség van az alaptőke és a társasági vagyon között.

V. ö. pl. 1881 XLVI. tcz. 15. és 27. §§. A K. T. szempontjából az alaptőke kifejezésének ily használata helytelen.

⁹⁾ Kivétel van e tekintetben oly részvénytársaságoknál, melyeknél a részvények időközönként törlesztetnek, mint nálunk különösen a vasuti részvénytársaságoknál. V. ö. alább 82. és 90. §§.

¹⁰⁾ Innen foly, hogy a részvényesek a befizetett összegeket a társaság fennállása alatt vissza nem követelhetik; továbbá az a tilalom, hogy a részvényeseknek az alaptőkéből osztalék ne fizetessék (l. alább 82. §.) s hogy a társasági vagyon a hitelezők kielégítése vagy biztosítása előtt a részvényesek között fel ne osztassék (l. alább 97. §.).

¹¹⁾ Pl. ha a részvényekkel egyidejűleg elsőbbségi kötvények bocsátatnak ki, mely esetről maga a K. T. is megemlékezik a 150. §. 3. pontjában. Vagy ha a részvények felpénz mellett bocsátatnak ki, mely tartalékalapra fordítatik.

Az alaptőke mindig pénzösszeg.¹²⁾ holott a társasági vagyon nemcsak pénzből, hanem a legkülönbözőbb alkatrészekből áll; sőt mihelyt a társaság az alaptőkével működését megkezdi, az többé nem is valóságos, hanem csak számolási érték, mely a társasági vagyonban csak fedezetét találja. Megkülönböztetendő továbbá az alaptőke az u. n. tartaléktőkéktől vagy tartalékalaptól, mely a társaság jövedelmeiből a végből alakittatik, hogy a társaság fennállása alatt előforduló rendkívüli kiadások és netaláni veszteségek fedeztessenek a nélkül, hogy az alaptőke rövidséget szenvedjen.¹³⁾ Hogy minő nagyságban állapítandó meg az alaptőke? az iránt a K. T. a részvénytársasági alak mint ilyen szempontjából semmi szabályt nem állít fel, következőleg egészen a

¹²⁾ Ez még akkor is áll, ha az alapítók vagy mások nemkézpénzbeli betétellel járulnak az alaptőkéhez (l. alább 78. §.); mert ez esetben is a betétel pénzben átszámítva vétetik fel.

¹³⁾ A tartalékalap célja mindig az, hogy általa az alaptőke épségben tartassék. Közelebbi rendeltetése azonban különböző lehet. Így a közönséges tartalékalap mellett, mely a veszteségek fedezésére, esetleg az osztalék kiegészítésére (l. alább 82. §.) fordittatik, szokás még különleges célú tartalékalapokat is létesíteni. Van pl. külön törlesztési alap, részvények és elsőbbségi kötvények törlesztésére; megújítási alap, az elhasznált, elkopott, elveszett üzletesszközök megújítására; nyugdíjalap, a társasági tisztviselők nyugdíjának biztosítására stb. Némely tartalékok a vállalat különleges természetével függnek össze. Így különösen a biztosítótársaságoknál vannak sajátos rendeltetésű tartalékok (l. alább 186. §.). Rendszeren a tartalékalap az elért nyereség meghatározott százalékából alakittatik, de más összegek is fordíthatók annak növelésére, pl. késedelmes befizetések utáni kamatok és kötbérek, megsemmisített részvények helyett kibocsátott részvényekért befolyt többletösszegek névértéken (*parin*) felül történt befizetések (pl. C. 94/900. D. III. f. 17., 156. l.) stb. A nyugdíjalaphoz a társaságok tisztviselői maguk is szoktak járulni, de ez esetben is az a társaságok kizárólagos tulajdona, mint ilyen a hitelezők által megtámadható s a rt. felosztásakor a részvényesek között felosztható. Kivétel van akkor, ha a nyugdíjalap külön szabályzat értelmében egészen külön mint önálló alapítvány kezeltetik. V. ö. C. 1409/94. (D. III. f. 1. 1. l.); bár ez esetben is a nyugdíjalap elleni követelések tekintetében a rt. perlendő: B. T. 77/900. (Jogt. K. 900. é. 461. l.) s habár a szabályzat nincs belügyminiszterileg jóváhagyva. Kimondható azonban benne, hogy az önként kilépő tisztviselő minden igényét, nevezetesen a befizetett összeg visszatérítésére is, elveszti. C. 8039/95. (U. o. 4., 32. l.). A nyugdíjszabályzat nem ismerésére a társaság tisztviselője, a ki annak alapján lépett szolgálatba, nem hivatkozhatik. C. 228/98. (Jogt. K. 98. 8. sz. m.).

felek akaratára van hagyva.¹⁴⁾ Hasonlóképen nem tartalmaz a K. T. szabályt arra nézve, hogy minő összeg fordíttassék a tartalékalapra; sőt azt sem követeli, hogy ilyen egyáltalában léte-sítettessék.¹⁵⁾

III. Az alaptőke részvényekből áll. A részvény (*actia*) ez értelemben nem más, mint az alaptőke meghatározott része, mely épen a végből, hogy mennyel többen vehessenek részt a társaságban s hogy nagyobb tőke is mennyel könnyebben hozathas-sék össze, rendesen az alaptőke aránylag csekély hányadát kép-viseli. A K. T. ennek nagyságát éppoly kevésbé határozza meg, mint az alaptőke nagyságát, e részben is tehát a felek szabadon rendelkeznek.¹⁶⁾ Csak azt követeli meg a törvény, hogy valamint maga az alaptőke, úgy a részvények száma is előre meghatá-

¹⁴⁾ A vállalat tárgya szempontjából azonban léteznek korláto-zások. Így pl. közraktári rt. legalább félmilliónyi alaptőkére kell hogy kimu-tasson (K. T. 435. §.); biztosítási rt.-nál az alaptőkének akkorának kell lennie, hogy a biztosítási üzlet egy-egy ága után megkívánt legalább 100,000 forintnyi biztosítási alap (K. T. 453. §.); jelzálogrészvénytársaságoknál akkorának, hogy a záloglevelek külön biztosítására rendelt 200,000, s a mennyiben adómentességben akarnak részesülni, 1,500,000 forintnyi alap (1876 XXXVI. tcz. 4. §., 1889 XXX. tcz. 10. §.); kötvénykibocsátó inté-zeteknél akkorának, hogy a kötvények biztosítására szolgáló 6 illetve 3 millió korona alap kikerüljön (1897 XXXII. tcz. 8. §.). Megszorítások alá esnek továbbá különösen a vasúti részvénytársaságok, a mennyiben ezek-nek alaptőkéjét a törvényhozás, illetve a kormány engedélyezi.

¹⁵⁾ V. ö. K. T. 199. §. 4. pont. Ennélfogva az alapszabályoktól függ. vajjon tartaléktőke alakítandó-e s ha igen, miből és meddig? V. ö. még alább 82. §. Kivételesen egyes vállalatoknál külön törvények írják elő a tartalékalapot. Így a vasutaknál, továbbá az osztrák-magyar banknál (1899. évi XXXVII. tcz. alapszab. 102. cz.). A külföldi törvényhozások többnyire általában kötelezik a rt.-okat tartalékalap képzésére s a K. T. is helyesen tette volna, ha e kötelezettséget kimondja.

¹⁶⁾ Külföldi törvények e részben is korlátokat állítanak fel különösen azért, nehogy a részvényüzérkedés oly körökre is kiterjedjen, melyek a szük-séges értelmiséggel és üzleti ismerettel nem bírnak. Így az 1884. évi német részvénytörvény s az új német K. T. 180. §. szerint a részvény rendesen nem szólhat kisebb összegről, mint ezer márkáról. Csak közhasznú vállala-toknál és névre szóló részvényeknél lehet a névérték kisebb, de sohasem kétszáz márkán alól. Az 1867. évi francia társasági törvény szerint a leg-kisebb névérték száz frank, ha az alaptőke nem több 200,000 franknál, és 500 frank, ha ennél nagyobb, de az 1893. évi törvény ezt 25 illetve 100 frankra szállította le. Nálunk is tétetett indítvány ily korlátozásra, de az *Értekezet* mellőzte. L. Jegyzők. 168. l.

rozott, bizonyos legyen,¹⁷⁾ s hogy a részvények egyenértékűek legyenek, azaz egyenlő összegben állapittassanak meg.¹⁸⁾ Ez az egyenlő összeg, melyet az egyes részvények képviselnek: névértéknek nevezetük.¹⁹⁾ A K. T. megengedi azonban, hogy az alaptőke ne csak egész, azaz a teljes névértékről szóló részvényekből állíttassék össze, hanem az egész részvények helyett és mellett, de szintén meghatározott számban és egyenlő értékben u. n. hányszadrészvények állapittassanak meg, azaz hogy a névérték több egyenlő összegre szóló részre felosztassék.²⁰⁾ Ezt azonban csak maga a részvénytársaság, illetve annak alapítása alkalmával az alapítók tehetik, a részvények tulajdonosai ellenben nem. Ezekre nézve a részvények oszthatlanoknak tekintendők [K. T. 164. §.].²¹⁾ A teljes névértéket képviselő egész és a hányszadrészvényektől megkülönböztetendő, vajjon a részvények a teljes

¹⁷⁾ A részvények száma azonban később szintén felemelhető vagy leszállítható. V. ö. alább 89. §.

¹⁸⁾ Ez különösen azért célszerű, mert az osztalék megállapítását és kifizetését, ugyszintén a társasági vagyon felosztását megkönnyíti.

¹⁹⁾ A névértéktől különbözik a részvények valóságos vagy folyamértéke, a melyben t. i. a forgalomban, különösen a tőzsdén adásvétel tárgyát képezik. Ha ez a névértékkel egyenlő, akkor azt mondjuk, hogy a részvények al parin állanak, ha nagyobb, parin felül, ha pedig kisebb, parin alul. — Minthogy a részvények száma meg van határozva s a névérték egyenlő, a kettőt csak szorozni kell, hogy az alaptőke nagyságát megtudjuk. Megfordítva: az alaptőke osztva a névértékkel adja a részvények számát, s osztva a részvények számával a névértéket. Ez a szigorú számtani viszony az alaptőke és a részvények közt hozza magával, hogy részvényeket parin alul, azaz olyképen kibocsátani nem lehet, hogy a névérték fejében tényleg kisebb összeg fizetessék; mert ellenkező esetben a meghatározott alaptőke tényleg nem volna biztosítva, a mi pedig a részvénytársaság lényeges feltétele (K. T. 149. §.). A névértéken aluli kibocsátás csak a helyi érdekű vasutaknál (1880 IV. tcz. 10. §.) vagy külön törvényes kiváltság alapján lehetséges. — A parin felüli részvénykibocsátásnak mi sem áll útjában, sőt az ebből eredő s a tartalékalaphoz csatolt nyereség nem is esik adó alá. L. a közl. bíróság 1897. decz. 6-kán hozott döntvényét (Bp. Közl. 98. jan. 5. sz.).

²⁰⁾ Pl. fél-, negyed-, nyolczadrészvények. Ez különösen akkor szokott történni, ha a névérték aránylag nagyobb összegben van megállapítva, úgy hogy a részvények forgalma meg van nehezítve.

²¹⁾ Több örökös vagy társtulajdonos tehát a részvényből eredő jogokat csak közösen gyakorolhatja. C. 1084/58. (Ü. L. 89., 12. sz.), 1080/85. (J. 86., 118. l.).

névértékben, avagy pedig ennek csak bizonyos részében vannak-e tényleg befizetve? Gyakran a részvénytársaság alapításakor még nem lehet biztosan megállapítani azt, hogy az üzlet folytatása minő tőkét fog igényelni, illetve eleinte csak kisebb, de később számitásszerűleg,²²⁾ vagy legalább előreláthatólag, esetleg a veszteségek fedezésére,²³⁾ nagyobb tőke szükséges. Nehogy tehát a felek kényszerülve legyenek talán hosszabb ideig holt tőkét tartani, vagy azon körülményes eszközkhöz folyamodni, hogy az alaptőkét később felemeljék: a K. T. megengedi, hogy a részvénytársaságok alapításánál ne mindjárt az egész névérték, hanem annak csak meghatározott hányadrésze fizetessék be s a névérték további kiegészítése oly időre tartassék fenn, a midőn arra szükség lesz. Hogy azonban mégis ily eljárás az üzérkedés előmozdítására ne szolgáljon s oly célból, hogy a résztvevők számbavehetőbb módon legyenek a társaság sorsában érdekelve, mi által a névérték későbbi kiegészítése is jobban biztosittatik: a törvény nem hagyja a felek teljes önkényére, hogy a társaság alapításakor a névértéknek minő hányada fizetessék be? hanem megköveteli a névértéknek legalább 30 százalékban való befizetését [K. T. 159. §. 3. pont]. Kisebb befizetés mellett részvénytársaság nem keletkezhetik.²⁴⁾

IV. A részvény, mint az alaptőke hányadrésze, lényegileg ugyanaz, mint a közkereseti és betéti társaságnál az egyes tag betétele s valamint az utóbbi, úgy a részvény is a társasági vagyona és a társasági ügyekre vonatkozólag bizonyos jogokkal és kötelezettségekkel van összekötve. Ezen a részvényen alapuló jogok és kötelezettségek összege, mint ilyen, szintén részvénynek

²²⁾ Igy pl. vasuti vállalatoknál a vasut kiépítésének arányában.

²³⁾ Igy különösen a biztosító részvénytársaságoknál, melyeknél forgó tőke nem szükséges, szokásos csak egy részét az alaptőkének befizetni a további kiegészítés pedig csak veszteségek esetében követeltetik.

²⁴⁾ A helyi érdekű vasutak létesítése céljából alakult részvénytársaságoknál azonban a 30%-nak nem kell tényleg készpénzben befizetve lennie; hanem elégséges, ha e hányad részint a lekötött ingatlan értéke által kétszeres fedezetet nyújtó jelzálog-bekebelezés által, részint állami, törvényhatósági és községi hozzájárulás által fedezve van. V. ö. 1880 : XXXI. tcz. 13. §. és 1888 IV. tcz. 9. §. — Nemkészpénzbeli részvényeknél (l. alább 78. §.) a 30% tényleges befizetését a betétel értéke pótolja.

szokott neveztetni.²⁵⁾ A mi azonban a részvényt más társasági betétől megkülönbözteti, az az, hogy míg utóbbi az illető tag által szabály szerint egyoldalulag másra át nem ruházható, hanem az átruházáshoz a többi tagok beleegyezése szükséges (l. fentebb 57. §.): addig a részvény az azzal járó minden jogokkal és kötelezettségekkel együtt szabály szerint egyoldaluan átruházható (l. alább 84. §.).²⁶⁾ E különbség egyrészt szintén arra vezetendő vissza, hogy a közkereseti és betéti társaság főleg a tagok személyére, a részvénytársaság pedig az összehozandó tőkére való tekintettel köttetik. De indokolja e különbséget másrészt az a körülmény is, hogy míg a közkereseti és betéti társaságnál az egyes tag az által vonhatja ki magát a társasági viszony terhe alól, hogy a társaságot felmondja, vagy felbontási keresetet indít, illetve a társaságból vagyonilletőségével kilép: addig a részvénytársaság tagjai sem felmondási joggal, sem felbontási keresettel nem bírnak s a kilépés is a részvény átruházása nélkül és a kilépő tagra eső vagyonilletőség kifizetése mellett a társaság fennállása alatt nem lehetséges (l. alább 82. és 96. §§.).

A részvények átruházhatósága magával hozta azoknak látható alakban, okiratokban való olyatén megtestesítését, hogy rendszerint csak az okirat tulajdona határozza meg a tagsági minőséget és adja a részvénnel járó jogokat.²⁷⁾ Ez alapon a részvényekről kiállított okiratok mint a közforgalom tárgyát képező

²⁵⁾ Ez onnan van, hogy tagsági jogok és kötelezettségek a részvénytársaságnál éppen csak részvények alapján képzelhetők; holott a közkereseti és betéti társaságnál a tagsági jog (eltekintve a kültagoktól) betételtől feltételezve nincs. Hogy minő jogokkal és kötelezettségekkel bírnak a részvényesek a részvények alapján? vajjon ezek egyenlők-e vagy különbözök (törzsrészvények, elsőbbségi részvények)? arról alább a II. fejezetben.

²⁶⁾ A betét és a részvény közötti különbség már sokszor lett irodalmilag vitatva. Igy különösen Franciaországban. De a vélemények nagyon eltérők. Többnyire azonban szintén az átruházhatóság (*cessibilité*) tekintetik megkülönböztető jel gyanánt a betét (*intérêt*) és a részvény (*action*) között. V. ö. különösen *Beudant* és *Batbie* értekezéseit a *Revue critique de législation et de jurisprudence* 34. kötetében.

²⁷⁾ Ha azonban a részvény elveszett vagy megsemmisült, annak bírói megsemmisítése kérhető. Erre nézve jelenleg az 1881. XXXIII. tcz. mérvadó. V. ö. alább 134. §. A megsemmisítési végzés alapján a volt birtokos követelheti, hogy a társaság neki új részvényt állítson ki. Id. tcz. 30. §.

értékpapírok jelentkeznek,²⁸⁾ s mint ilyenek, részvényjegyeknek vagy szintén részvényeknek neveztetnek. A feleknek tetszésére van bízva, azokat akár névre, akár bemutatóra kiállítani [K. T. 164. §.].²⁹⁾ Szükséges azonban, hogy az alaptőke azon része, melyet az egyes részvény képvisel, a szövegben mint határozott pénzösszeg legyen kifejezve.³⁰⁾ E mellett a K. T. végleges részvények kibocsátását csak akkor engedi meg, ha a névérték már teljesen befizettetett;³¹⁾ előbb csak ideiglenes részvények vagy u. n. részvényutalványok állíthatók ki,³²⁾ melyeknek szövegében, tévedések kikerülése végett, a tényleg befizetett összeg világosan kiteendő [id. §. 2. bek.].³³⁾

²⁸⁾ Mint ilyenekre reájuk különösen a K. T. 300. és 303. §§. is alkalmazást nyernek.

²⁹⁾ Az 1840 XVIII. tcz. 56. §-a a bemutatóra szóló részvények kibocsátását megtiltotta volt. Azonban a törvényhozás ilyeneknek kiállítását már a K. T. előtti időben is engedélyezte; így különösen a vasuti részvénytársaságoknál. V. ö. 1869 V. tcz. 6. §.; 1869 VI. tcz. 10. §.; 1870 XXVII. tcz. 6. §.; 1870 : XXVIII. tcz. 6. §.; 1870 : XXXI. tcz. 22. §.; 1870 : XXXII. tcz. 15. §.; 1870 : XXXIII. tcz. 21. §.; 1870 : XLI. tcz. 21. §.; 1871 XIV. tcz. 17. §.; 1872 XXVII. tcz. 16. §.; 1872 XXIX. tcz. 16. §. V. ö. még 1870 XXXIV. tcz. 15. §. és 1873 XXVI. tcz. 3. §.

³⁰⁾ Tehát nem szabad a részvényt az alaptőke törtrészeről. pl. $\frac{1}{1000}$, $\frac{1}{10000}$ -ről, hanem csak pl. 50, 100, 500 forintról kiállítani.

³¹⁾ A teljesen befizetett végleges részvények liberált részvényeknek is neveztetnek és pedig azért, mert a részvényesek minden további befizetési kötelezettség alól mentesek.

³²⁾ Ezek nem liberált részvényeknek neveztetnek. A részvényutalványok épúgy állíthatók ki névre vagy bemutatóra, mint a végleges részvények. Kétségtelen azonban, hogy a bemutatóra szóló részvényutalványoknál sokkal kevésbé van biztosítva a künnlevő összeg befizetése, mint ha a részvénybirtokos meg van nevezve, miért is helyesen járnak el egyes külföldi törvényhozások, midőn a bemutatóra szóló részvényutalványokat tiltják. Ezt teszi az 1867. aug. 20-án kelt angol törvény, az 1884. évi német t. s az új német K. T. (179. §.), az 1873. évi belga t., a román és portugalliai K. T., valamint az 1893. évi francia társasági t. (ellentétben az 1867. évi törvényvel, mely a névérték felének befizetését követelte).

³³⁾ Ennek elmulasztása azonban semmi joghátránnyal nincs sújtva. A Tervezet 200. cikke kimondotta ugyan, hogy a részvények érvénytelenek s azok kibocsátói felelősek, de ezt az Értelmezlet a forgalom érdekeire való tekintetből törölte s egyedül büntetési sanctióval kívánta helyettesíteni (l. Jegyzők. 167. l.). A K. T. 221. §. 1. pontja szerint azonban az igazgatóság tagjai csakis az esetben büntetnek 1000 forintig terjedhető pénzbürtóval, ha az ideiglenes részvények a tényleges befizetésnél magasabb összegről állíttatnak ki. V. ö. alább 101. §.

V. A részvény tulajdona határozván meg a részvénytársaságnál a tagsági minőséget, ez alapon a tagok részvényeseknek (*actionáriusok*) neveztetnek. Megfelelőleg a részvénytársaság tőkeegyesületi jellegének, egyáltalában nem szükséges, hogy ezeknek száma a részvények számával egyenlő legyen, hogy minden egyes részvényre egy részvényes essék. A fő a részvényekből összeállított alaptőke; de hogyan és hányan vesznek át részvényeket? az elvileg közömbös. Mi sem áll tehát útjában annak, hogy egy részvényesnek több részvénye legyen s csak az nem lehetséges, hogy valamennyi részvény egy kézben egyesüljön, tekintve, hogy a részvénytársaság nem volna épen társaság, ha csak egy tagja lenne (l. még alább 96. §.).³⁴⁾ Sőt ahhoz, hogy a részvénytársaság megalakíttassék, a K. T. értelmében legalább hét részvényes szükséges.³⁵⁾ A részvénytársaság nagyvállalati céljának megfelelőleg azonban a részvényesek száma rendesen nagyobb szokott lenni s erre van alapítva a részvénytársaság törvényes szervezete is.

Ámde arra, hogy sok és egymás előtt kevésbé vagy egyáltalában nem ismeretes ember hajlandó legyen egyesülni közös nagy vállalat létesítésére, csak akkor lehet számítani, ha a kockázat, melyet mindegyik résztvevő magára vállal, a lehető legkisebb mértékre szoríttatik. Ez pedig még nincs elérve az által, hogy a részvények aránylag kis összegről állíttatnak ki. E mellett a részvényesek még mindig ki lehetnek téve annak, hogy a hozzájárulási összegben tul egyéb vagyonukkal is felelősségre vonasanak. Ha tehát a részvénytársaság meg akart felelni rendeltetésének, még egy fontos elemet kellett magába felvennie s ez a részvényeseknek kizárólag a részvények névértékéig terjedő korlátozott felelőssége. Ez a részvénytársaságnak éppoly jellemvonása, mint az, hogy tőkeegyesület, sőt e nélkül sem tőkeegyesület, sem nagyvállalati társasági alak nem volna.

³⁴⁾ V. ö. C. 529/87. (D. Uj f. 19., 6. l.) és 1220/90. (J. 91., 33. l.) B. T. 2549/76. (D. 28., 258. l.).

³⁵⁾ Ez nincs ugyan közvetlenül kimondva, de igenis közvetve a K. T. 156. §-ában, mely szerint az alakuló közgyűlés csak akkor tekintetik határozatképesnek, ha azon legalább hét aláíró vesz részt. Egyes külföldi törvények a társaság további fennállása alatt is legalább 7 részvényest követelnek. Így az 1862. évi angol Companies Act., az 1867. évi francia és az 1873. évi belga társ. t. Az új portugalliai K. T. 10 részvényest követel.

Ezen, valamennyi részvényesre nézve egyaránt elismert, korlátolt felelősség által a részvénytársaság nemcsak a közkereseti, hanem a betéti társaságtól is különbözik; de a szövetkezettől is annyiban, a mennyiben ez korlátlan felelősség mellett is alakulhat, holott a részvénytársaságnál más mint korlátolt felelősség nem lehetséges.³⁶⁾ Még inkább különbözik azonban a részvénytársaság a többi társaságtól az által, hogy a társaság hitelezői a részvényesek ellen közvetlenül egyáltalában nem fordulhatnak, hanem csak maga a társaság van jogosítva arra, hogy a részvényesektől a névértéknek még be nem fizetett részét követelje. A részvényesek felelőssége tehát nemcsak korlátolt, hanem azonfölül közvetett is (l. alább 87. §.).

75. §.

A részvénytársaság alapítása s jogi állása általában.

I. A részvénytársaság alapítása, a mellett hogy meghatározott tőke összehozására irányul, lényegileg ugyanazon jogi elbírálás alá esik, mint más, nevezetesen a közkereseti és betéti társaság alapítása. A részvénytársaság alapítása is voltaképen azon sarkpont körül forog, hogy többen valamely közös cél elérése végett egyesülnek, s ezen egyesülés létrejötté alapján véve a részvénytársaságnál sem áll másban, mint a felek egyesülési akaratának kölcsönös találkozásában. Élesebb megfigyelés mellett azt sem lehet mondani, hogy a részvénytársaság alapítása gyakorlatilag lényegesen más eljárás útján történik, mint ez a közkereseti és betéti társaságnál tapasztalható. Valamint utóbbiak nemcsak kizárólag maguk a szerződő felek közvetlen tevékenysége által, hanem igen gyakran mások segítségével hozatnak létre, a kik a megbizottak, esetleg különösen az alkuszok jogállását foglalják el s a kik nemcsak a már ismeretes szerződő felek akaratnyilvánításainak közvetítésére szorítkoznak, a társasági szerződés mikénti megállapítására folynak be, hanem gyakran a szerződő felek személyének megválasztásában is eljárnak, a midőn esetleg ők maguk a társaság eszméjének szerzői is:

³⁶⁾ Így van ez nemcsak nálunk, hanem mindenütt, az egy Angliát kivéve, a hol korlátlan felelősségű részvénytársaság (*company without limited liability having a capital divided into shares*) is alakulhat. V. ö. 1862. évi Comp. Act. 6. §.

épgy a részvénytársaság alapítása is vagy közvetlenül az egymást akár már eredetileg ismerő, akár részben csak később talált résztvevők által, vagy pedig szintén a résztvevőktől idegen személyek segítségével történik; a kik szintén vagy csak a már ismert résztvevők akarattalálkozását segítik elő, vagy esetleg magukat a résztvevőket is keresik és összehozzák, s utóbbi esetben gyakran szintén ezek a közvetítők azok, a kik a részvénytársaság eszméjét voltaképen kigondolták és közelebbről tervezték.

II. Mig azonban a közkereseti vagy betéti társaság szervezetének kisebb fejlettsége, korlátozottabb gazdasági szerepe, tagjainak aránylag csekély száma s általában az egész viszony nagyobb egyszerűsége magával hozza azt, hogy ily társaság alapítása is rendszerint igen egyszerűen és az alakszerűségek lehető mellőzésével történik, s az egyes alapítási cselekvények inkább összefolynak, semhogy élesen megkülönböztethetők volnának: addig a részvénytársaság kifejtettebb és határozottabb szervezete, a vállalat gyakran óriási kiterjedése s ezzel kapcsolatban a részvényesek nagy száma, melyet összehozni esetleg csak a nagy közönség nyilvános felhívása mellett lehetséges, a részvénytársaság alapítását is körülményesebbé és bonyolultabbá teszi, s azt eredményezi, hogy az egyes alapítási cselekvények többnyire mint önálló s határozott alakot öltő mozzanatok jelentkeznek. Ehhez hozzájárul, hogy, ellentétben a közkereseti és betéti társasággal, a részvénytársaság, részint az általános magánjogi szabályoktól való nagy eltérése miatt, részint a közérdek megóvása, nevezetesen pedig a részvényesek nagy száma és tapasztalatlansága mellett könnyen lehetséges és gyakran előfordult visszaélések megátlása végett: az államhatalom szigorubb ellenőrzésének és áthatóbb rendszabályozásnak vettetik alá, mely ugy a társaság szervezetére, mint különösen épen a társaság alapítására vonatkozik. Ez egyuttal egyike a legkényesebb és legnehezebb törvényhozási kérdéseknek, mert ha egyfelől minden eszközt meg kell ragadni, mely a visszaélések és szédelgések megakadályozására és megtorlására alkalmas; másfelől arra is kell vigyázni, hogy a szerződési szabadság korlátozása a valóban hasznos és egészséges vállalatok alapítását ne gátolja. Ugyanazért nem lehet csodálni, hogy a részvénytársasági ügy szabályozása már gyakori változásokat szenvedett s még jelenleg sem mutat oly megállapodást, minő a közkereseti és betéti társaságnál tapasztalható. Eleinte,

különösen a XVII. és XVIII. században, a részvénytársaság alapítása csak fejedelmi, illetve törvényhozási kiváltság útján történhetett; később ennek helyébe a kormányengedély és kormányfelügyelet rendszere lépett.¹⁾ Ez azonban a szédelgés megakadályozására hathatósan nem bizonyulván, e mellett a kormány erkölcsi felelősségével is járván: ujabban a törvényhozások tulnyomóan azt a rendszert fogadták el, mely szerint a részvénytársaság alapítása szabaddá van ugyan téve, azonban a lehető legnagyobb nyilvánosság követeltetik, az eljáró egyének szigorú felelőssége állapittatik meg s a társaság alapítása és működése csak bizonyos, a közjó érdekében és a visszaélések megakadályozására irányuló feltételek és korlátok teljesítése mellett engedtetik meg, mely a bíróságok ellenőrzése alá van helyezve.²⁾ E rendszer a normatív szabályok rendszerének szokott nevezettni, de ez is a különböző törvényhozásokban igen különböző módon van közelebbről kereshetvive. Eleinte általában enyhébb alakban alkalmazták; miután azonban a tapasztalat azt bizonyította, hogy a felállított szabályok nem elég hatályosak, ujabb időben mindinkább szigorúabbakkal cserélik fel.³⁾

¹⁾ Az engedélyezési rendszert a francia *Code de com.* honosította meg, úgy azonban, hogy a betéti rt. egészen szabadon hagyatott, a minek az lett a következménye, hogy a szédelgő speculatio az utóbbi alak alkalmazásával kijátszotta az engedély követelményét, míg csak az 1856. júl. 17-én kelt törvény a visszaéléseknek véget nem vetett. Ezen okulva, a német K. T. az állami engedélyt úgy a rt., mint a betéti rt.-nál egyaránt megkövetelte, az említett francia törvény példájára azonban még számos korlátozó rendszabályt állított fel. Ebben az alakban van a német K. T. Ausztriában ma is érvényben. Az újabb törvényhozások közül még csak a bosznia-hercegovinai és a román K. T. követel engedélyt, utóbbi szerint is azonban az engedélyt nem a kormány, hanem a keresk. tvszék adja.

²⁾ E rendszert a részvénytársaságoknál külföldön először Anglia alkalmazta az 1856/7. és 1862. évi társasági törvényekben. A continensen e tekintetben is Franciaország lépett fel kezdeményezőleg és pedig először az 1863. évi május 23-ki törvényben, mely azonban még csak a 20 millió frankon aluli alaptőkével alakult rt.-oknál mellőzte az állami engedélyt, később e korlát nélkül az 1867. júl. 24-ki társasági törvényben. Ezt követte Németország az 1870. június 11-ki törvény óta, az újabb keresk. törvények közül az olasz, portugalliai és spanyol, ugy szintén a svájci kötelmi jogi törvény.

³⁾ Ez történt különösen Németországban az 1884. július 18-án kelt törvény és az új K. T., Franciaországban az 1867. és 1893. évi törvények által.

III. Az utóbbi rendszert követi a magyar K. T. is. A részvénytársaság mint ilyennek alapítása törvényhozási vagy hatósági engedélytől feltételezve nincs, s a társaság fennállása alatt sincs kormányfelügyeletnek alávetve.⁴⁾ Ily engedély csak a vállalat tárgya szempontjából van azokban az esetekben megállapítva, melyekben az iparjogositvány általában engedélyhez van kötve (l. fent. 18. §.)⁵⁾ s kormányfelügyelet is csak a vállalat tárgya miatt létezik bizonyos esetekben.⁶⁾ A részvénytársasági alak maga tehát elvileg szabad. Csakhogy ez a szabadság nem feltétlen, hanem a társaság úgy az alapításnál, mint fennállása alatt meghatározott feltételekhez és korlátokhoz van kötve, melyeknek meg nem tartása vagy rosszhiszemű kijátszása részint érvénytelenséget, részint magán- és büntetőjogi felelősséget von maga után, s melyeknek ellenőrzése a cégjegyzékönyvekben eljáró bíróságok kezeibe van letéve, a K. T. gondoskodván arról, hogy a bíróságok, épügy mint a közönség, az alapítás és további működés körüli tényekről kellő tudomást szerezhessenek. E mellett

⁴⁾ A Tervezet 93. cikke ezt valamennyi keresk. társaságokra nézve kifejezetten mondotta volna ki. Az állami engedély rendszere egyébiránt az előtt is csak kivételesen uralkodott nálunk az oly r.-tok tekintetében, melyek nem tisztán keresk. társaságok, vagy melyek az 1836 XXV. tcz. rendelete alá estek (vasutak, csatornák stb.). Csakis ezeknél követelte az 1840 XVIII. tcz. 55. §-a, hogy az alapszabályok ne csak, mint általában, a váltótörvény-széknél, hanem a helytartótanácsnál is bemutatassanak. Az *Értekezleten* történtek ugyan egyes felszólalások az engedélyezési rendszer érdekében, de az végül mégis egyhangulag ejtetett el. L. Jegyzők. 136. l.

⁵⁾ Ha engedély nem kell, csak iparigazolvány szükséges, épügy mint az egyéni üzleteknél. Az igazolvány azonban csak a cégbejegyzés után váltandó, mert előbb a rt. nem létezik. V. ö. Keresk. min. 1899. jun. 2-án 36,900. sz. rend. (szövetkezeteknél is).

⁶⁾ Így különösen a vasuti vállalatoknál, továbbá pl. az osztrák-magyar banknál és az államsegélyben részesülő hajózási r.-toknál. A kormányfelügyeletet egyrészt a kormány által kinevezett igazgatósági tagok, másrészt kormánybiztosok gyakorolják, a kiknek jogában áll a közgyűlésekben, továbbá a választmányi, igazgatósági, illetve (az osztrák-magyar banknál) a főtanácsi ülésekben jelen lenni, minden felvilágosítást megkövetelni, mely feladatuk teljesítésére szükséges, esetleg a hozott határozatokat fel is függeszteni. V. ö. 1878: XXV. tcz. alapszab. 51—53. cz., 1891: XXX. tcz. (Adria) 34., 35. §§., 1894: XXXVI. tcz. (M. folyam- és tengerh. t.) 3., 4. §§. A most érintett felügyelettől megkülönböztetendő az a felügyelet, mely a keresk. miniszterium által a vasuti és hajózási vállalatok fölött forgalmi és műszaki tekintetben gyakoroltatik.

azonban a K. T. tartózkodott attól, hogy a szerződési szabadságot tulságosan korlátozza, s ha nem is követett oly enyhe rendszert, mely már előreláthatólag hatálytalan lett volna a közönség megoltalmazására, mégis beérte azzal, hogy csak mérsékeltszigort alkalmazzon.⁷⁾

76. §.

A részvénytársaság alapításának tételes feltételei.

I. A K. T. a részvénytársaság alapítására vonatkozó feltételek meghatározásánál teljesen eltekint a társaság céljától.¹⁾ Hasonlóképen nem tesz különbséget, vajjon a részvénytársaság alapítása közvetlenül az abban résztvenni akaró felek által történik, avagy pedig azok, a kik részvénytársaságot alapítani akarnak: az alapítók, a nagy közönséghez fordulnak az alaptőke összehozása végett?²⁾ Bármily czélú legyen a részvénytársaság s bármily eljárás követtessék az alapítás körül, a törvény minden esetben ugyanazon feltételek teljesítését követeli és semmi eltérést e feltételektől meg nem enged.

II. A K. T. 149. §. szerint három feltétel teljesítése szükséges, hogy a részvénytársaság megalakultnak tekintessék: (1. az alaptőke biztosítása; 2. az alapszabályok, vagyis a társasági szerződés létrejötte; 3. a társaság bevezetése a keresk. cégjegyzékbe. A K. T. azonban e három feltétel mikénti teljesítését sem bizza egészen a felek tetszésére, hanem még részletes szabályokat is állít fel azoknak teljesítésére nézve, s e szabályok megtartása époly kötelező, mint a felsorolt feltételek

⁷⁾ V. ö. Tervezet 221. l., *Értekezlet* jk. 127. l.

¹⁾ A Tervezet is csak az életbiztosító társaságokra nézve állapított meg bizonyos eltéréseket (247. s k. czikk.). De az *Értekezlet* ezt nem fogadta el. helyesebbnek tartván a biztosítási vállalatokra nézve a vállalkozási formától függetlenül megfelelő feltételeket felállítani. (V. ö. Jegyzők. 209. l.) L. ezeket a K. T. 453. s k. §§-ban. A külföldi törvényhozások sem tesznek általában különbséget a vállalat tárgya szerint.

²⁾ Az *Értekezleten* tettek ugyan indítványt ily megkülönböztetésre, de mellőzték (Jk. 138. l.). A külföldi törvények ujabban többnyire megkülönböztetik az alapítás említett két módját s azt az esetet, ha az alapítók maguk jegyzik az alaptőkét, egyszerűbben szabályozzák. Így nevezetesen az 1884. évi német törvény s az új német, belga, olasz, román és portugalliai K. T.

maguk. A részvénytársaság tehát csak akkor tekintetik törvényesen megalakultnak, ha a nevezett feltételek épen azon módon teljesítettnek, a mint azt a K. T. előírja.

(A következőkben az alapítási feltételek mikénti teljesítését közelebbről vesszük szemügyre.)

77. §.

1. Az alaptőke biztosítása.

I. Az alaptőke biztosítása részvényaláírás által történik [K. T. 150. §. 1. bek.];¹⁾ értetvén részvényaláírás alatt meghatározott számú részvények átvétele s ezzel kapcsolatban a tervezett részvénytársaságba leendő belépés iránt írásban tett

¹⁾ A törvény e határozott kijelentése mellett nem szenvedhet kétséget, hogy külön törvényektől eltekintve semmi más módon az alaptőke nem biztosítható; nevezetesen sem más alakban mint írásban, sem a K. T. által előírt egyéb feltételek betartása nélkül. Ez azonban magában véve csak azt foglalja magában, hogy a rt. meg nem alakulhat, ha az alaptőke részvényaláírás által nem biztosított s hogy a törvényben körülírt befizetési kötelezettség nem keletkezhetik részvényaláírás hiányában. Nem jelenti ellenben azt, hogy másként egyáltalában nem lehet kötelezettséget vállalni az alaptőke bizonyos részének átvételére. Erre irányuló szerződés, feltéve hogy az alakítandó rt. kellő határozottsággal meg van jelölve, épügy kötelező, mint más szerződés, csak hogy abból nem lehet az aláírásból származó befizetési kötelezettség teljesítésére perelni, hanem csak arra, hogy az átvállalt részvények aláírassanak, illetve a kikötött összeg az átvállalt részvények kiszolgáltatása fejében megfizetessék. Ez nálunk különösen a helyi érdekű vasutakra való tekintettel bir fontossággal, melyeknek létesítése épen ily előzetesen vállalt hozzájárulási kötelezettségek alapján szokott történni. V. ö. C. 586/83. (D. Uj f. 6., 259. l.), 698/99. (D. III. f. XVI. 24. l.). Utóbbi határozat azt is kimondja, hogy, ha a hozzájárulást megszavazó község határozata önmagában nem érvényes, e hiányt a törvényhatósági és miniszteri jóváhagyás nem pótolja. Ily hozzájárulásoknál a kamatfizetési kötelezettség a jóváhagyás előtt nem áll be. C. 410/900. (Jogt. K. 900., 42. sz. m.). — Egyébiránt maga a részvényaláírás alatt is a törvény itt egyedül azt az esetet érti, midőn az az alaptőke eredetileg való biztosítása végett történik. Ha ellenben az alaptőke az alapítók által már jegyeztetett, akkor annak biztosítása már megtörtént, s az alapítók által ezután eszközölt nyilvános részvényaláírás már nem esik a K. T. által követelt részvényaláírás fogalma és keltekei alá, hanem az adásvétel szabályai nyernek alkalmazást. — A mennyiben részvények nem készpénzbeli betét fejében adatnak ki (l. köv. §.), azokra nézve aláírás épügy szükséges, mint készpénz mellett. Ellenkezőleg C. 593/900. (Jogt. K. 900., 42. sz.).

kötelező nyilatkozat.²⁾ E nyilatkozat, melynek egyuttal feltétlennek kell lennie,³⁾ akár személyesen, akár meghatalmazott által tehető [K. T. 151. §. 1. bek.]⁴⁾ s megfelel más, nevezetesen a közkereseti és betéti társaság alakítására irányuló akaratnyilvánításnak, illetve a szerződések megkötésére általában vonatkozó ajánlat fogalma alá esik.⁵⁾ Ha a társaság alapítása közvetlenül a résztvenni akarók által történik, akkor ennek az ajánlatnak elfogadása is közvetlenül történik; a nélkül, hogy az elfogadási nyilatkozatra nézve szintén írásbeli alak volna előírva, miért is az szóval, sőt hallgatag is történhetik. A mennyiben ellenben a részvénytársaság alapítása külön alapítók mint közvetítők által történik, a kik az alaptőke biztosítása végett a nagy közönséghez fordulnak, a részvényaláírással nyilvánosan felhívják: az ebben fekvő ajánlat elfogadása is közvetve, az alapítók által eszközöltetik. A részvényaláírásban benne foglaltatik az alapítók részére a meghatalmazás, hogy ők az ajánlat elfogadása iránt nyilatkozzanak s általában mindazt teljesítsék, a mi a részvénytársaság alapítása céljából mindaddig foganatosítandó, míg a társaság képviseletével megbizandó közegek ki nem ren-

²⁾ Minthogy részvények megszerzése bárki részéről s akkor is keresk. ügylet, ha nem továbbadási szándékkal történt (K. T. 258. §. 3. pont), a részvényaláírás épugy keresk. ügyletnek tekintendő, mint a részvény-megszerzés közönséges vétel vagy más ügylet útján. Az a körülmény, hogy az aláírással társasági szerződés is köttetik, annál kevésbé akadály, mert a ki közönséges ügylet által szerez részvényt, ezzel szintén belép a társaság kötelékébe.

³⁾ Ez következik abból, hogy feltételes részvényaláírás által az alaptőke nem volna teljesen biztosítva. Az ilyen tehát figyelmen kívül hagyandó. Felbontó feltétel ellen különösen az is szól, hogy a K. T. 163. §. szerint a részvényes a befizetett összeget csak a 154. §. esetén követelheti vissza. Az 1884. évi német t. 209e. cz. és az új K. T. 189. §. a feltételes aláírásokat kifejezetten érvényteleneknek nyilvánítja. Részvényaláíráson kívüli feltételes kötelezettségvállalás bizonyos számú részvények átvételére azonban érvényes s a feltétel be nem következése esetén az illető visszaléphet. Így helyi érdekű vasutaknál: v. ö. B. T. 3888/88., C. 698/99. (D. III. f. XVI. 24. l.).

⁴⁾ Kiskorúak helyett törvényes képviselő által, de csakis a gyámhatóság beleegyezésével, különben érvénytelen. V. ö. 1877: XX. tcz. 20., 113. §§. és C. 205/90. (Ü. L. 90., 27. sz.).

⁵⁾ Az a körülmény, hogy a részvényaláírók egymást esetleg nem is ismerik, ez ellen nem szól; az élet mindennap nyújtja annak példáját, hogy szerződések ismeretlen személyekkel jönnek létre s különösen ajánlatok ismeretlen személyek irányában tétetnek.

deltettek.⁶⁾ E meghatalmazásnál fogva az alapítók jogosítva vannak különösen arra is, hogy az alaptőke tulajjegyzése, azaz a megállapítottnál nagyobb számú részvény aláírása esetében a fölös aláírásokat visszautasítsák, a nélkül hogy e tekintetben bármi korlátozás alá esnének.⁷⁾

⁶⁾ Az alapítók ugyanazt az állást foglalják el, mint oly személyek, a kik a közönség irányában megbízások teljesítésére kínálkoznak. Az alapítók a maguk részéről ajánlatot tesznek arra, hogy ők a részvényaláírók meghatalmazásából részvénytársaságot fognak alapítani, a részvényaláírásban ezen meghatalmazási ajánlat elfogadtatik. Ez által az alapítók és az aláírók között meghatalmazási viszony keletkezik s e viszonyból folyólag az alapítók oly gondossággal tartoznak az alapítás körül eljárni, a melylyel épen a meghatalmazottak tartoznak; megjegyezvén, hogy, a mennyiben a részvénytársaság alapítása nem keresk. ügylet, a gondosság foka nem a K. T., hanem a közönséges magánjog, illetve, minthogy az alapítás mégis keresk. ügynek tekintendő, mert keresk. társaságra vonatkozik s a K. T. által szabályoztatik, első sorban a keresk. szokások szerint ítéltetik meg. A mennyiben ellenben az alapítás keresk. ügylet — a mi akkor áll, ha a bankügyletek fogalma alá esik, vagy kereskedő, illetve keresk. társaság által üzlete folytatásaként történik (K. T. 259. §. 2. pont és 260. §.), — az alapítók a rendes kereskedő gondosságával tartoznak (K. T. 271. §.). V. ö. C. 593/900. (Jogt. K. 900. é. 42. sz. m.). — Az alapítók egymásközi viszonya a társasági szerződés fogalma alá esik; ez a társaság azonban szintén csak akkor kereskedelmi, ha az alapítás legalább egyik alapító részéről keresk. ügylet, ellenkezőleg az alapítók társasága a közönséges magánjogi társaság fogalma alá esik. A mennyiben keresk. társaság, az mint alkalmi egyesülés jelentkezik (l. fentebb 50. §.). Nincs különben kizárva, hogy alapító csak egy legyen. A K. T. ugyan mindig többes számban beszél, de csak azért, mert a rendes esetet tartja szem előtt. Másként pl. az 1884. évi német rtörvény 309. cz. és az új K. T. 182. §. szerint, mely legalább 5 alapítót követel. Jogi személyek is lehetnek alapítók s különösen bankok szoktak r.-tok alapításával foglalkozni. Ily esetben az alapítói felelősség vagyoni jogilag a jogi személy, büntetőjogi tekintetben annak képviselőit terheli.

⁷⁾ A ilyen *reducti*ónál követendő eljárásra nézve kötelező szabályok nem léteznek. Az *Értekezlet*en tettek ugyan indítványt ily szabályok felállítására, de mellőzték (Jk. 142. l.). Az alapítók önkénye ellen csak az nyújt biztosítékot, ha a *reductio* módja a tervezetben állapittatik meg. Ez esetben az alapítók annak betartására keresetileg is szoríthatók. E nélkül ellenben kereseti jog, pl. az aláírás elsőbbsége alapján, csak úgy volna megállapítható, ha nem az aláírás tekintetnek ajánlatnak, hanem az aláírási felhívás, melyet az aláíró az aláírás által elfogadna. Azonban az aláírási felhívás csakis az alapítók eljárására nézve tekinthető ajánlatnak, a részvényaláírás tekintetében ellenben nélkülözi azt a határozottságot, melylyel kötelező ajánlatnak birnia kell. V. ö. K. T. 336. §. és alább 141., 149. §§.

II. Mint minden ajánlat és elfogadás, úgy a részvényaláírás s annak elfogadása is meghatározott tartalmat tételez fel, a mely a megalapítandó társaság iránt kellő tájékoztatást nyújt. Oly részvényaláírás, melyről nem tudni, minő tárgyú és alkotású részvénytársaságra vonatkozik? semmi jogi jelentőséggel nem bír. A K. T. mindazonáltal nem követeli meg azt, hogy az alakítandó részvénytársaság alapját képező társasági szerződés: az alapszabály, már teljesen meg legyen állapítva a célból, hogy a részvényaláírás kötelezőnek tekintethessék, hanem beéri azzal, hogy a részvényaláírás alapjául az alapítandó részvénytársaság főelemeit s egyuttal magának a részvényaláírásnak módozatait feltüntető előleges tájékoztató vétessék, melyet tervezetnek (prospectus) nevez. Közelebbi tartalma e tervezetnek különböző lehet az alapítandó társaság minősége s az alapítás körülményei szerint, s több vagy kevesebb adatot foglalhat magában.⁸⁾ Mindenesetre azonban a következőket kell feltüntetnie [K. T. 150. §. 3. bek.]: 1. a vállalat tárgyát és tartamát;⁹⁾ 2. az alaptőke nagyságát; 3. a részvények és az ezekkel esetleg egyidejűleg kibocsátandó elsőbbségi kötvények (l. alább 83. §.) számát és névértékét; 4. az aláírás záridejét; 5. a mennyiben az alapítók vagy mások oly betétellel kívánnak a társasághoz járulni, mely nem készpénzben áll (l. a köv. §-t), ezen betételt és annak értékét; 6. az alapítóknak vagy másoknak biztosítani kívánt előnyöket.¹⁰⁾ Ezzel a minimális tar-

L. C. 1101/94. is (P. T. 31., 93. l.). Hogy mennyi idő alatt kötelesek az alapítók az elfogadás iránt nyilatkozni? arra nézve nincs más korlát, mint a mely az alakuló közgyűlés 2 hó alatti összehívásának kötelességéből következik, mert addig az aláírás mindenesetre kötelez. L. a köv. §-t.

⁸⁾ A törvényben előírt tartalom kiterjesztésénél azonban szem előtt tartandó, hogy a tervezetben foglalt adatok később közgyűlési határozattal sem módosíthatók. V. ö. alább 89. §.

⁹⁾ Ez nem jelenti azt, mintha a társaság tartalmát okvetlenül határozott időben kellene megállapítani. A törvény csak azt követeli, hogy a tervezet (és hasonlóképen az alapszabály: l. köv. §.) a társaság tartamát megállapítsa. De ennek akkor is elég van téve, ha a tartam határozatlan időben állapittatik meg.

¹⁰⁾ Ide tartozik különösen az az elsőbbség, mely bizonyos részvényeknek biztosittatik (elsőbbségi részvények, l. alább 83. §.); az elővételi jog biztosítása a netán kibocsátandó újabb részvények tekintetében: C. 786/900. (Jogt. K. 1900., 38. sz. m.). Továbbá pl. az az előny, hogy az első igazgatóságot az alapítók nevezzék ki (v. ö. K. T. 154. és 183. §§.); vagy hogy az alapítóknak az alapításért bizonyos jutalom, mely határozott összegben, vagy

talommal a tervezet kötelező, tekintet nélkül arra, vajjon a részvénytársaság az abban résztvenni akarók által közvetlenül, avagy külön alapítók által közvetve alapítottatik.¹¹⁾ Megköveteli továbbá a K. T., hogy az alapítók a tervezetet minden aláírási ivbe felvegyék s azt polgári állásuk és lakhelyük kitüntetése mellett sajátkezüleg aláírják [id. §. 2. bek.]. Ez összefüggésben van azzal, hogy az alapítók a tervezetben foglalt adatok valóságáért egyetemlegesen felelősek [id. §. ut. bek.].¹²⁾ Érdeklükben áll tehát az aláíróknak, hogy előre megtudják, kik vállalják ezt a felelősséget magukra s vajjon oly egyének-e, a kik bizalomra méltók s a kiket sikerrel lehet felelősségre vonni? Ebből mindazonáltal nem szabad arra következtetni, mintha épen csak azok volnának mint alapítók

a nyereség bizonyos százalékában is állhat, adassék. Utóbbi esetben az élvezeti jegyek (l. alább 82. §.) módjára külön alapítói részjegyek (*parts de fondateurs*) is bocsáttatnak ki. V. ö. közelebről: *Rousseau Étude sur les parts de fondateurs*. Páris, 1899.; *Wahl Les parts de fondateur*. Páris, 1897. Oly előnyök, melyek a tervezetben felemlítve nem lettek, még akkor sem érvényesíthetők, ha azok az alakuló közgyűlés által állapítottak volna meg. Az alapítás tulajdonképeni költségeit (pl. a nyomtatványok és hirdetések költségei, illetékek, bankári províziók az aláírások közvetítéseért stb.) azonban a társaság már az alapítók és az aláírók közti meghatalmazási viszonyból kifolyólag köteles megtéríteni, ezekre nézve tehát külön megállapodás nem szükséges. Csakhogy ha a részvényaláírás nem sikerül, vagy az alakuló közgyűlés kellő időre össze nem hívatik, az alapítók a K. T. 154. §. értelmében költségeik megtérítését sem követelhetik.

¹¹⁾ V. ö. *Ertekeztet* jk. 138. l. Az első esetben alapítókul maguk a részvényaláírók tekintendők.

¹²⁾ A felelősség kiterjed nemcsak arra, a mi a tervezetben kifejezetten mondva lett, hanem arra is, a mi a valóság elpalástolása végett elhallgattatott. A jóhiszeműség megköveteli, hogy a részvényaláírók minden iránt kellőleg tájékozva legyenek, a mi akaratuk elhatározására befolyást gyakorolhat. Nem tesz továbbá különbséget, vajjon a valótlanosság szándékos volt-e, vagy csak vétkes gondatlanságból származott. A K. T. egyébiránt nemcsak vagyoni felelősséggel biztosítja a tervezeti adatok valóságát, hanem rendbüntetésekkel is (l. alább 101. §.); azonfelül magától értetődik, hogy csalás esetében az alapítók a büntetőjog súlya alá is esnek. Megjegyzendő még, hogy a tervezetben foglalt adatok valótlanága a már megalakult rt. semmiségét nem vonja maga után; a részvényaláíró tehát kötelezettségeinek teljesítését a rt. irányában meg nem tagadhatja. Ez nemcsak abból következik, hogy a tervezetben foglalt adatok valósága a rt. alapításának kellékeül felállítva nincs; hanem különösen abból, hogy a rt. az alapítóktól különböző személy, mely maga a tervezet adatainak valótlanágában ártatlan. Az aláírók tehát csak az alapítók ellen fordulhatnak.

felelősségre vonhatók, a kik a tervezetet tényleg aláírták. A törvény az alapítók kötelességévé teszi a tervezet aláírását, következőleg az alapító fogalmát nem köti az aláírás pusztá tényéhez. Csak ha arról van szó, hogy az alapítóknak bizonyos előnyök biztosittassanak, tekintendők egyedül azok alapítókul, a kik a tervezetet aláírták; ¹³⁾ midőn ellenben az alapítók felelőssége forog szóban, akkor az aláírás nem lehet kizárólag mérvadó, hanem az aláírókon kívül más személyek is felelősségre vonhatók, ha valóban mint alapítók szerepeltek, azaz a törvény értelmében az alapítók által véghezviendő cselekvényekben tényleg résztvettek. ¹⁴⁾

III. Az alaptőke biztosítása magában véve csak a részvény-aláírásból áll s a részvények tényleges befizetése szorosan véve már nem tartozik hozzá. Mindazonáltal a K. T. a részvényaláírásból folyó befizetési kötelezettség elvállalásával még nem tekinti az alaptőkét teljesen biztosítottnak, hanem megköveteli, hogy az aláírás az aláírt részvények névértékének meghatározott befizetésével is támogattassék, mely mintegy foglaló jellegével bír. A befizetés nagysága s azon érték (*valuta*) iránt, melyben annak történnie kell, a tervezet mérvadó; a névérték 10 százaléknál kisebb azonban nem lehet, s mindenesetre készpénzben kell állnia [K. T. 151. §. 2. bek.] ¹⁵⁾ Az így már előzetesen befizetett pénzek az alakuló közgyűlés megtartásáig az alapítók által kezelve, a kik azokért az aláírónak vagy ezek jogutódainak egyetemlegesen mindaddig felelősek, míg ez alól az alakuló közgyűlés határozata folytán fel nem oldatnak [K. T. 152. §.]. Ha

¹³⁾ Mert a ki az aláírás megtagadása által maga nyilvánítja ki azt, hogy ő alapítóknak tekintetni nem akar, az az alapítóknak biztosított előnyökről is lemondottnak tekintendő.

¹⁴⁾ Ha ezt fel nem vennők, a K. T.-nek az alapítók felelősségére vonatkozó határozatai sokszor illuzóriusak volnának. Nem kellene egyebet tenni, mint a tervezetet előretolt vagyontalan személyek által aláíratni. Igaz ugyan, hogy az *Értekezetben* csak azokról volt szó mint alapítókról, a kik a tervezetet aláírják (Jk. 138., 140. l.), de eltekintve attól, hogy az előmunkálatok hiteles magyarázatul nem szolgálhatnak, oly értelmű nyilatkozat még sem történt, hogy más, mint a tervezetet aláíró, alapítóknak nem tekinthető.

¹⁵⁾ Ha azonban a részvényesek valamelyike nemkészpénzbeli betétellel kíván az alaptőkéhez járulni s ez a tervezetben ki van tüntetve, a befizetés az illetőre nézve nem szükséges. Ez a nemkészpénzbeli betétel fogalmából következik. V. ö. C. 5935/87. (J. 80., 46. l.), 683/93. (M. IV. 112. l.). Kivétel van továbbá a helyi érdekű vasutaknál az 1880: XXXI. és 1888: IV. tcz. értelmében. V. ö. fentebb 74. §. 23. jegyzet.

azonban tuljegyzés folytán egyes aláírások visszautasíttatnak, a befizetett összeg levonás nélkül haladéktalanul visszafizetendő, s ugyanaz áll, ha az aláírás sikertelen maradt, vagyis az alaptőke csak részben lett jegyezve, a visszafizetés az alapítokat szintén egyetemlegesen terhelvén [K. T. 154. §. ut. bek.]. Az alaptőke biztosítása épen a tervezetben kitett egész alaptőke biztosítását jelenti;¹⁶⁾ mert midőn a részvényaláírás a tervezet alapján történik, az egyedül azon feltétel alatt kötelező, ha a társaság a tervezet értelmében jön létre.¹⁷⁾ Csakis az egész alaptőke aláírása folytán keletkezik a részvényaláírók között az a társas szerződési viszony, mely a törvényben előírt többi feltételek teljesítése mellett a részvénytársaság jellegét nyeri¹⁸⁾ s csakis az egész alaptőke

¹⁶⁾ V. ö. K. T. 159. §. 1. pont és alább 79. §. Ebből következik egyuttal, hogy a tervezetben, illetve alapszabályban nem szabad nagyobb alaptőkét felvenni, mint a mely aláírás által biztosíttatik, még ha ez azzal a szándékkal történik is, hogy a hátralevő rész később fog aláírásra bocsátatni. V. ö. *Értekeztet* jk. 150. l., a hol utalás történik arra, hogy ez a szokás az engedélyezési rendszerben gyökerezik, melylyel szemben a társaságok már előlegesen biztosíttatni akarták maguknak a kormány részéről a további részvénykibocsátás jogát. De ez a K. T. rendszere mellett teljesen fölösleges, mert a közgyűlés később bármikor elhatározhatja az alaptőke felemelését (l. alább 89. §.). Kivétel csak a helyi érdekű vasutaknál van, a melyeknél a megalakuláshoz elég, ha csak a törzsrészvények vannak jegyezve, míg az elsőbbségi részvények előleges biztosítás nélkül később bocsáthatók ki. V. ö. 1880: XXXI. tcz. 13. §., 1888: IV. tcz. 9. §. Az azonban lehetséges, hogy csak egy rész bocsátatik nyilvános aláírásra, míg a többi maguk az alapítók tartják meg.

¹⁷⁾ A részvénytársaság a tényleg jegyzett kisebb alaptőkével csak úgy alakítható meg, ha ehhez az összes aláírók beleegyeznek és ezt a leszállított alaptőkét feltüntető új tervezet alapján fejezik ki.

¹⁸⁾ Az aláírók ezen társasága az alakuló közgyűlés megtartása előtt ugyan még csak embryonális képzemény; mert sem a társasági szerződés végleg még megállapítva nincs, sem a végleges megalakulás még nem történt meg. Kifejlődött és oly társaságról, mely a részvénytársaság belső elemeit már teljesen magában foglalja, csak az alakuló közgyűlés megtartása után lehet beszélni, sőt, minthogy a részvénytársaság keletkezéséhez és ahhoz, hogy mint jogi személy a forgalomba lépjen, még egy külső kellék: a bejegyzés is szükséges, a társaság ezt megelőzőleg az alakuló közgyűlés megtartása után is csak feltételes jelentőséggel és az életbelépett részvénytársasággal szemben eltérő jogi természettel bír, azaz csak mint közönséges magánjogi társaság jelentkezik. Jóllehet azonban a megalakult részvénytársaság jogi személy, azért az még sem más, mint szerves átalakulása és folytatása a részvényaláírók társaságának; semmiesetre nem különböző har-

aláírása vonja maga után az egyes részvényaláíróra nézve a további befizetés kötelezettségét. Ezen feltétel mellett is azonban a névérték hátralevő része nem mindjárt az aláírás, hanem csak az alakuló közgyűlés megtartása után követelhető. Az alakuló közgyűlés megtartása előtt az aláírók, illetőleg jogutódai, az aláíráskor teljesítendő befizetésnél magasabbra még a névérték azon hányada erejéig (l. fentebb 74. §.) sem kötelezhetők, melynek befizetése a részvénytársaság teljes megalakulásához kívántatik [id. 151. §. 2. bek.].¹⁹⁾ A mennyiben továbbá az aláírók az általuk aláírt részvényeket a törvény és az alapszabályok megtartása mellett tovább adták volna, ők csak a névérték 50%-ja erejéig felelősek [K. T. 153. §.];²⁰⁾ az ezt meghaladó befizetést tehát csak a részvénytulajdonostól lehet követelni.²¹⁾

madik személy, mint mely a már megállapított jogokat és kötelezettségeket csak utódlás folytán, vagy bár közvetlenül, de csak a harmadik javára kötött szerződések értelmében szerezne. Ezek a német irodalomban található magyarázatok csakis azon felfogás mellett születhettek, hogy jogi személy nem alapulhat szerződésen. Ez azonban teljesen indokolatlan; mert ha jogi személy, mint pl. alapítvány, egyoldalú akaratnyilvánításban találhatja alapját, miért nem alapulhatna kétoldalú akaratnyilvánításon, azaz szerződésen is? A rt. e tekintetben semmiben sem különbözik a közk. és betéti társaságtól.

¹⁹⁾ A tervezetben azonban éppen azért köttetik ki legalább 30%-nak az aláíráskor való befizetése, hogy az alakuló közgyűlés és a cégbejegyzés közti időben új befizetést ne kelljen kiírni, a mi egyébiránt magában a tervezetben is történhetik.

²⁰⁾ Az aláíró felelősségének ezen korlátozása sem jogilag indokoltnak, sem célszerűnek nem mondható; sőt éppen azt vonhatja maga után, hogy az alaptőke biztosítása 50%-on túl csak a papíron marad. Így különösen akkor, ha a részvények bemutatóra szólnak. Azonban a *Tervezet*, mely a felelősséget még kisebbre szorította (40% és csak 2 évig) és az *Értekeztet* a korlátozást azért tartotta szükségesnek, mert »teljes felelősség mellett a részvények mobilizációja lehetetlen, az alakulás és aláírás fölötté megnehezítettetik« (Jk. 117. l.).

²¹⁾ V. ö. alább 86. §. Az 50% befizetésére is azonban az aláíró csak akkor perelhető, ha az a részvénytulajdonoson be nem hajtható. Először tehát mindig az utóbbi ellen kell fordulni. C. 923/84. (D. Uj f. 8., 12. l.). De a részvény megsemmisítése az aláíró elleni pert ki nem zárja. V. ö. K. T. 171. §. és alább 86. §.

78. §.

2. Az alapszabályok megállapítása és az alakuló közgyűlés.

I. Míg más társaságnál, nevezetesen a közkereseti és betéti társaságnál, a résztvevők első dolga a társasági szerződést megállapítani s a tagok szolgáltatásai annak megkötését már feltételezik: addig a részvénytársaságnál a végleges társasági szerződés, vagyis az alapszabályok megállapítása az alakulási folyamatnak nem első, hanem második, a részvényaláírást s az azzal kapcsolatos befizetést feltétlenül követő, mozzanata. A K. T. nem zárja ki ugyan, hogy a részvényaláírás alapjául mint tervezet már teljesen kidolgozott alapszabályok ne vétessenek:¹⁾ de ezek mégis csak azon feltétel alatt válnak véglegesen kötelezőkké, ha a részvényaláírás befejezte után, az alakuló közgyűlésen, változatlanul elfogadtatnak, a részvényaláírók szavazata által megerősíttetnek. Befejezve tehát az alapszabályok megállapítása ily esetben is csak a részvényaláírás után van.

De az alapszabályok alakja és tartalma tekintetében is lényeges különbség van szemben a közkereseti és betéti társasági szerződéssel. Míg ugyanis utóbbi érvényességéhez meghatározott alak nem szükséges, s tartalma egészen a felek tetszésétől függ: addig a részvénytársaság alapszabályai mindenestre írásbeli alakot tételeznek fel,²⁾ tartalmuk pedig nincs egészen a felek tetszésére hagyva, hanem a **K. T. 157. §-a** szerint mindenestre a következőket kell az alapszabályokban megállapítani:

1. a társaság cégét és székhelyét;
2. a vállalat tárgyát és tartalmát;
3. az alaptőke nagyságát;

¹⁾ Ez azonban a későbbi módosítás lehetősége szempontjából czél szerűtlen. V. ö. fentebb 77. §. 8. jegyz.

²⁾ Ez ugyan nincs határozottan kimondva; de következik abból, hogy az alapszabályba átmenő tervezetnek is írásban kell kiállitva lennie (v. ö. K. T. 150. §. 2. bek.) s hogy az alapszabályok közzétételében azoknak kelte emlitendő (v. ö. K. T. 158. §. 1. pontja). Az azonban nem szükséges, hogy az alapszabályok közönséges szerződések módjára valamennyi részvényaláíró által aláíratassanak. Elégséges, ha az alakuló közgyűlésről felvett és az alapszabályokat tartalmazó jegyzőkönyv a gyűlés elnöke és a hitelesítéssel megbízott két tagja által iratik alá, a mint azt az 1874: XXXV. tcz. 96. §-a a közgyűlési határozatok közjegyzői tanusítása esetére követeli.

4. a részvények és hányadrészvények számát és névértékét s azt, hogy a részvények névre vagy bemutatóra szólnak-e;

5. a részvényekre eszközlendő befizetések módozatait s a befizetés elmulasztásának következményeit;³⁾

6. a nemkézpénzbeli betételek, valamint az alapítóknak vagy másoknak biztosítandó előnyök iránti megállapodásokat;⁴⁾

7. az esetleg a részvényekkel egyidejűleg kibocsátandó elsőbbségi kötvények mennyiségét és névértékét, az azok után fizetendő kamatok magasságát és a törlesztés módját, nemkülönben azon előjogokat, melyek az ily elsőbbségi kötvények birtokosait illetik;

8. a közgyűlés mikénti összehívását, megtartásának helyét és idejét, hatáskörét, tárgyalási rendjét, a határozatok hozatalának módját és annak megállapítását, hogy mi történjék az esetben, ha az összehívott közgyűlés határozatképes nem volt;

9. a részvényesek szavazati jogát és ennek mikénti gyakorlását;

10. az igazgatóság mikénti választásának módját, annak hatáskörét s működésének idejét;

11. a felügyelő bizottság szervezetét s működésének idejét;

12. a cégjegyzés módját;

13. azon elveket, melyek szerint a mérleg készítésének és megvizsgálásának történnie kell;

14. a nyereség kiszámításának s felosztásának módozatait;

15. a társaság hirdetményeinek mikénti közzétételét.⁵⁾ Ezen kívül bizonyos megállapítások az alapszabályokba külön törvények rendeletéből a vállalat tárgyára való tekintettel veendők fel.⁶⁾

³⁾ E pont természetesen elmarad, ha a részvények a tervezet értelmében mindjárt a részvényaláíráskor teljesen befizettetnek.

⁴⁾ Ez a pont is elmarad, ha nemkézpénzbeli betétek és biztosítandó előnyök nincsenek.

⁵⁾ Megjelölendők különösen azok a hirlapok, melyekben a társasági hirdetmények közzétételnek. V. ö. K. T. 170., 202. §§. Az igazgatóságra ez nem bizható. B. T. 1896/84. (M. IV. 117. l.).

⁶⁾ Így a zálogleveleket kibocsátó részvénytársaságok alapszabályaiban még a jelzálogos kölcsönök engedélyezésének feltételei, továbbá a jelzálogok becsértékének meghatározásánál mérvadó tényleges alapok, valamint a becsérték meghatározásánál követendő eljárási módozatok is megállapítandók s a záloglevelek külön biztosítására rendelt alap összege kitüntetendő (1876: XXXVI. tcz. 2. és 4. §§.). Hasonló megállapítások

II. Az alapszabályok végleges megállapítása, mint érintettük, az alakuló közgyűlésen történik.⁷⁾ Ez az alakuló közgyűlés nem más, mint a részvényaláíróknak a részvénytársaság megalakulása végetti összejövedele. A K. T. azt a részvénytársaság alapításának egyik elmaradhatlan feltételül szabja elő; kötelességévé téven egyttal az alapítóknak, hogy az aláírókat arra az aláírás zárdejétől számítandó 2 hó alatt meghívják [K. T. 154. §.],⁸⁾ ellenkező esetben az aláírók az aláírásból folyó kötelezettségek alul felszabadulnak s befizetett pénzeiket, épugy mint ha az aláírás siker nélkül maradt, levonás nélkül visszakövetelhetik; a visszafizetés kötelessége az alapítókat egyetemlegesen terhelvén [id. §. ut. bek.].⁹⁾ Ugyanaz áll, ha az alakuló közgyűlés kellő időben összehivatott ugyan, de határozatképtelen volt; feltéve, hogy az előirt két hónapi határidő eltelte előtt újabb alakuló közgyűlés nem hivatott össze, s ez határozatképes volt.¹⁰⁾ Hogy mikor határozatképes az alakuló közgyűlés? azt, valamint a részvényaláírók szavazati jogát, a K. T. maga állapítja meg. E szerint az alakuló közgyűlés határozatképesnek akkor tekintetik, ha abban akár személyesen, akár képviselve, legalább 7 oly aláíró van jelen, kik az alaptőkének legalább negyedrészt képviselik s minden aláírt részvény egy szavazatot ad, 10 szavazatnál többet azonban senki sem gyakorolhat [K. T. 155. §.]. A határozathozatal módja iránt a törvény kifejezett intézkedéseket nem tartalmaz ugyan; abból azonban, hogy a határozatképességhez az összes

vannak előírva a kötvénykibocsátó pénzintézetekre nézve (1897 XXXII. tcz. 7. §.). A vasuti vállalatoknál a különböző engedélyezési törvények irnak elő bizonyos különleges intézkedéseket.

⁷⁾ A mennyiben az alapszabályok sem a tervezetbe foglalva nem voltak, sem kidolgozott javaslat nem terjesztetik az alakuló közgyűlés elé: bizottság küldhető ki, mely esetben a gyűlés folytatása el is halasztható.

⁸⁾ Voltaképen nemcsak a meghívásnak, hanem a gyűlés megtartásának is két hó alatt kell történnie, mert különben az alapítók évekig huzhatnák a társaság alakulását, a mi a törvény szándékával, mely oda irányul, hogy a részvényaláírók tulsokáig bizonytalanságban ne legyenek, ellenkezik. V. ö. B. T. 1601/79. és L. I. 657/79. is. — A mennyiben az alaptőkét maguk az alapítók jegyzik, ők az alakuló közgyűlést nyomban is megtarthatják. Külön meghívás erre nem szükséges.

⁹⁾ Csak az alapítókat; a megalakult rt. a visszafizetésre nincs kötelezve. C. 1027/92. (J. Sz. 93., 151. l.).

¹⁰⁾ Ebből kitűnik, hogy a részvényaláírók egyszerű távöltartás által is megghusíthatják a társaság megalakulását.

részvényaláírók jelenlétét nem kívánja, következtethető: hogy a határozathozatalhoz a megjelentek egyszerű többségi szavazatát elégségesnek tekinti,¹¹⁾ magától értetvén, hogy a tervezetben a határozathozatal eltérő módja is megállapítható.

III. Az alakuló közgyűlés nem szorítkozik csupán az alapszabályok megállapítására, hanem még több más, a részvénytársaság megalakulásához szükséges mozzanatot ölel fel. A K. T. id. 154. §-a értelmében még okvetlenül a következők tartoznak az alakuló közgyűlés feladataihoz:¹²⁾

1. az alaptőkének kellő aláírás és befizetés által történt biztosításról meggyőződést szerezni;¹³⁾

¹¹⁾ Az általános szerződési elveknél fogva voltaképen az alakuló közgyűlés csak az összes aláírók egyhangu szavazatával hozhatna határozatot, a mi különösen az alapszabályok megállapítására és a társaság megalakulásának kimondására nézve áll. A K. T. eltérő intézkedése folytán azonban, a mely abban találja alapját, hogy az aláírók rendszerinti nagy számánál fogva az összesség egyhangu megegyezése által a legkritkább esetben jöhetne létre határozat: azt kell felvenni, hogy a részvényaláírásban egyuttal annak kijelentése rejlik, miszerint az aláíró magát a megjelent aláírók többségi határozatának eleve aláveti. De épen azért, mert a többségi elv jogilag véve az aláírók akarátára vezetendő vissza, az alakuló közgyűlést semmi esetre nem lehet feljogosítotttnak tekinteni arra, hogy a tervezetben foglalt adatoktól eltérő határozatot hozhasson. Mert midőn az aláíró az aláírásban a tervezetet elfogadja s ezzel kijelenti, hogy a tervezet értelmében akar a társaságba lépni: ezzel szemben már nem lehet vélelmezni, hogy ő egészen más feltételek mellett is hajlandó a társaságban maradni. Sőt a tervezet az alakuló közgyűlésnek még nagyobb korlátot szab, mint a már megalakult rt. közgyűlésének. Elvileg ugyan az utóbbi sem módosíthatja a tervezetből átvett intézkedéseket, de ez mégis csak annyiban áll, a mennyiben maga a törvény (igy különösen az alaptőke felemelésére és leszállítására nézve) kivételt nem tesz (l. alább 89. §.), holott az alakuló közgyűlésre e kivételek nem terjednek ki. Egyetlen egy kivételt tartalmaz a K. T. 156. §-a a nemkészpénzbeli betétek árának leszállítása tekintetében. L. alább.

¹²⁾ A sorrend magában véve közömbös, de a dolog természetében rejlik, hogy azok a határozatok, melyek más határozatokra nézve feltételezők, előbb hozandók. Ebből a szempontból a törvényben megállapított sorrendtől nem igen lehet eltérni.

¹³⁾ Ezt a meggyőződést az alakuló közgyűlés legbiztosabban az aláírási ivenk és az alapítóknak vagy más letéteményesnek az átvett pénzekről kiállított nyugtájának betekintése által szerezheti; magától értetődően, hogy az alapítók a részvényaláírás valóságáért a közgyűlés jóváhagyó határozata daczára felelősek. A részvényaláírók fizetése képe sé ge é rt azonban az alapítók, ha azt az aláíráskor jóhiszeműleg felvehették, nem szavatolnak.

2. az alapítókkal vagy másokkal netalán történt megállapodások iránt határozni. E megállapodások részint az alapítóknak vagy másoknak biztosítandó előnyökre (l. a megelőző §-t); részint arra az esetre vonatkoznak, ha az alapítók vagy mások oly betétellel kívánnak az alakítandó társasághoz járulni, mely nem készpénzben áll.¹⁴⁾ Ez kétféleképen történhetik: vagy úgy, hogy a nemkészpénzbeli betétel magára az alaptőkére történik,¹⁵⁾ azaz a nemkészpénzbeli betétért meghatározott számú részvények adatnak s az alaptőke ezeknek névértékével nagyobbra tétetik;¹⁶⁾ vagy pedig úgy, hogy a betét készpénzzel egyszerűen megváltatik, a nélkül tehát, hogy az alaptőke különbeni nagysága ez által megváltoznék.¹⁷⁾ Mindkét esetben a betétel értékét az

¹⁴⁾ A nemkészpénzbeli betétel (u. n. *apport*) alatt nemcsak ingó vagy ingatlan dolgok (pl. gyár, bányatelep, ház stb.), hanem más javak, pl. találmányi szabadalmak, engedélyek stb., vagy pl. egész üzlet is, értendők. V. ö. *Tonnellier* Des apports en nature dans les soc. par actions. Páris, 1885. Vajjon valamely engedély a részvénytársaságra átruházható-e, attól függ, hogy személyes jog-e vagy nem? A vasuti engedélyekre nézve az átruházhatóság határozottan ki van mondva a különböző engedélytörvényekben.

¹⁵⁾ A nemkészpénzbeli betét történhetik nemcsak az alaptőke egy részére, hanem az egész alaptőkére is, feltéve, hogy a betevők oly számban vannak, hogy az alakuló közgyűlés megtartathassék; így különösen oly egyesülés esetében, melynél új társaság alapítatik (l. alább 98. §.). Ellenkező nézetben **B. T.** 2661/76. (D. 28., 258. l.).

¹⁶⁾ A nemkészpénzbeli betét ezen módjának jogi természete iránt vita van. Az előtt külön szerződést vettek fel az alírás mellett, melyet részint vételnek, részint fizetés helyetti adásnak (*datio in solutum*) minősítettek. Helyesebb azonban a külön szerződés gondolatát teljesen félretenni s a viszonyt úgy tekinteni, a mint valósággal van, t. i. hogy a részvényekért nem készpénz, hanem más dolog adatik. Hogy a részvények pénzüsszegeiről szólnak, az csak azt vonja maga után, hogy a betét megbecsülendő, de nem jelenti azt, mintha a részvény ellenértéke közvetlenül csak pénz lehetne, úgy hogy, ha más dolog adatnék, ez csak pénz helyett szerepelne. A **K. T.** 156. §-a ezt maga megcáfolja, midőn azt mondja, hogy ha az alapítók vagy részvényesek valamelyike oly betétellel kívánna »az alaptőkéhez járulni«, mely nem készpénzben áll. V. ö. **K. V. T.** 44,030/93. sz. *Grossmann c. I. m. gazd. gépgyár* r. t. elleni perben (az érdekes periratokat közzétette *Ullmann Sándor*, Bpest, 1893.).

¹⁷⁾ Eredményben ez az eset teljesen azonos az előbbivel; mert hisz egyre megy, akár kisebb a készpénz fejében kiadott részvények száma, s az alaptőke hátralevő része nemkészpénzbeli betét által fedeztetik; akár nagyobb a készpénz fejében kiadott részvények száma, de a lefolyt pénz egy része

alakuló közgyűlés állapítja meg; az első esetben meghatározván egyszersmind az átvett tárgyakért adandó részvények számát, a második esetben pedig azon árt, melyben a kérdéses tárgyak átvételnek [K. T. 156. §.]¹⁸⁾ A közgyűlés e végből esetleg bizottságot küldhet ki,¹⁹⁾ a betételnek a tervezetben megállapított árát azonban felebb nem emelheti [id. §. 2. bek.],²⁰⁾ s hasonlóképen

mindjárt az illető tárgy megszerzésére fordítatik. Épen azért hiba volna s kijátszásra vezetne, ha az utóbbi eset nem vonatnék az előbbinek szabályai alá.

¹⁸⁾ Az id. §. ugyan látszólag csak az első esetre nézve intézkedik, a mennyiben ugyanis az 1. bek. első része csak arról szól, »ha az alapítók vagy részvényesek valamelyike oly betétellel kívánna az alaptőkéhez járulni, mely nem készpénzben áll«. De már az id. bek. második része mindkét esetet tartja szem előtt, midőn azt mondja: »egyszersmind meghatározván az átvett tárgyakért adandó részvények számát, vagy azon árt, melyben a kérdéses tárgyak átvételnek«. Ez első és második rész tehát nincs teljes összhangban; de hogy a törvény mindkét esetet egyenlő elbírálás alá kívánta venni, azt nemcsak a ratio azonossága, hanem az előmunkálatok is igazolják. A *Tervezet* 188. cz. ugyanis, majdnem szószerint követvén a német K. T. 209. b) cikkét, világosan mindkét esetet ölelte fel, midőn azt mondotta: »Ha valamelyik részvényes oly betétellel járul az alaptőkéhez, mely nem készpénzben áll, vagy az alakítandó társaság valamely telepet vagy egyéb vagyonságokat vesz át stb.« Az *Értekezleten* e cikk csak azon változáson ment át, hogy még felvétellett, miszerint a tervezetben kitüntetett értéknél magasabb az alakuló közgyűlés által nem állapítható meg (l. Jegyzők. 154., 155. l.). Ennek daczára az országgyűlésnek beterjesztett javaslat már a törvényben tartalmazott szerkezettel bir, a melyre ott semmi megjegyzés nem tétellett. Nyilván a javaslat végleges szerkesztésénél kifejeztették tehát azt a közbenső mondatot, mely az érintett második esetre vonatkozik. V. ö. egyébiránt még a K. T. már ismert 150. §. 5. pontját is, mely egész határozatlanul azt követeli, hogy, »a mennyiben az alapítók vagy mások oly betétellel kívánnak a társasághoz (tehát nem épen az alaptőkéhez) járulni, mely nem készpénzben áll«, ezen betétel és annak értéke a tervezetben megemlítendő.

¹⁹⁾ V. ö. *Értekezlet* jk. 155. l. Az az indítvány, hogy a bizottság kiküldése kötelezővé tétessék, mellőztetett.

²⁰⁾ A leszállításnak magában véve misem áll utjában (*arg. a contr.*), csak hogy a leszállításba a betevőnek bele kell egyeznie; azonfelül, ha a megegyezés nem sikerül, maga a társaság sem jöhet létre, mert az, hogy a társaságba nemkészpénzbeli betét hozatik be, a tervezetben foglaltatik s ha a K. T. megengedi is az eltérést abban az irányban, hogy a tervezetben megállapított ár leszállíttassék, abból indulván ki, hogy a nagyobb árban a kisebb is tartalmaztatik: oly eltérés semmi esetre nem felelne meg az aláírók akaratának, hogy a rt. akkor is létrejöjjön, ha a nemkészpénzbeli betét egészen elmarad.

nem haladhatják túl az alapítóknak vagy másoknak biztosított előnyök a tervezetben megállapított mértéket. Az e részbeni megállapodások egyuttal az alapszabályokba is felveendők, ellenkezőleg a társaságra nézve kötelező erővel nem bírnak [id. §. 3. bek.].²¹⁾ A határozat hozatalánál az érdekelt részvényes szavazati joggal nem bír [id. §. ut. bek.];

3. az alakuló közgyűlés feladatához tartozik továbbá a társaság meg vagy meg nem alakulása iránt határozni;²²⁾

4. a társaság igazgatóságát, a mennyiben ez az alapítóknak biztosított előnynél fogva ezek által még kinevezve nem lett (l. még 91. §.), nemkülönben a felügyelő bizottságot megválasztani;

5. végül az alapítóknak a K. T. 152. §-a értelmében a részvényekre történt befizetésekért való felelőssége iránt intézkedni.²³⁾

Az előadottakon kívül még egyéb tárgyak is kitűzhetők az alakuló közgyűlés napirendjére. Csak az szükséges, hogy az aláírók erről akár a tervezetben, akár az alakuló közgyűlésre való meghívásban eleve értesítve legyenek.²⁴⁾

²¹⁾ A társaság létrejövele tehát nem érintetik. De a törvényben kimondott sanctio sem érvényesülhet, ha a betétel tényleg átvétetett s a betevő a vizontszolgáltatást megkapta. Mindenesetre az alapítók a betevőnek felelősek, ha a megállapodásnak az alapszabályokba való felvételének elmulasztása miatt a társaság azt elismerni nem akarja.

²²⁾ Az alakuló közgyűlés e tekintetben egészen szabadon jár el s az alapítóknak semmiféle, akár közvetlen, akár közvetett (pl. kártérítés) kényszereszköze nincs arra, hogy az alakulás határozottassék el.

²³⁾ Ha azonban az alakuló közgyűlés az alapítókat e felelősség alól fel is mentette: ez nem zárja ki azt, hogy, a mennyiben csalás vagy sikasztás forog fenn, az alapítók a felmentés daczára is felelősségre ne vonassanak. A tervezetben foglalt adatok valóságáért tartozó felelősségre az alakuló közgyűlés felmentvénye semmi esetre nem terjed ki, s még kevésbbé szűnik meg az alapítók e részbeni felelőssége az által, hogy az alakuló közgyűlés a tervezeti adatokat (pl. a nemkészpénzbeli betét értékére nézve) az azok értelmében hozott határozatban valókul elfogadta.

²⁴⁾ V. ö. K. T. 177. §. Az alakuló közgyűlésen választhatók meg az igazgatóságon és felügyelő bizottságon felül kijelölt társasági közegek is; megállapíthatók továbbá a társasági közegek szolgálati feltételei stb.

79. §.

3. A társaság bejegyzése és közzététele.

I. Az alakuló közgyűlés sikeres megtartása után következik a társaság bejegyzése a keresk. cégjegyzékbe. E bejegyzés első sorban a cégnek s az azt is feltüntető alapszabályok bevezetését foglalja magában, mi czélból azok annál a törvényszéknél, melynek kerületében a társaság székhelye van, bemutatandók [K. T. 158. §.]; ¹⁾ ezenkívül az alakuló közgyűlés által megválasztott vagy az alapítók által kinevezett igazgatóság is bejegyzendő.²⁾ A bejegyzés azonban csak akkor eszközöltetik, ha az alapszabályok bemutatásával egyidejűleg következők igazoltatnak [K. T. 159. §.]: 1. hogy az egész alaptőke aláírás által biztosított; ³⁾ 2. hogy az aláírók összehívása az alakuló közgyűlésre idejekorán megtörtént; 3. hogy a biztosított alaptőkére az egyes részvények után legalább 30% tényleg lefizettetett; ⁴⁾ 4. hogy az igazgatóság s a felügyelő bizottság az alapszabályok értelmében megválasztott, illetve az igazgatóság az alapítók által kineveztetett; 5. hogy a társaság tényleg megalakult s esetleg, hogy az alapítóknak vagy másoknak biztosítandó előnyökre, valamint a nemkészpénzbeli betétekre vonatkozó megállapodások az alakuló közgyűlés határo-

¹⁾ Az id. §. úgy van szövegezve, hogy annak értelmében az alapszabályok egész kiterjedésükben vezetendők be a cégjegyzékbe, mert csak a közzétételt szorítja meg. A Cégrend. 10. §-a mindazonáltal nyilván hely- és időkimélés végett a bejegyzést is csak kivonatilag írja elő; úgy hogy tehát az alapszabályok egészben csak az okmánytárban tekinthetők meg.

²⁾ A K. T. a részvénytársaság bejegyzésénél az igazgatóság bejegyzését nem említi ugyan; de a 184. §. erre vonatkozó rendelete a társaság bejegyzésekor nem kevésbbé kötelező, mint annak fennállása alatt.

³⁾ Az igazolás az eredeti vagy hitelesített aláírási ivec bemutatásából áll, melyek az okmánytárban megőriztetnek. V. ö. *Értekeztet* jk. 161. l., Cégrend. 12. §.

⁴⁾ V. ö. fentebb 74. §. A befizetés igazolása vagy a letéteményes nyugtája vagy könyvkivonata, vagy, a mennyiben az igazgatóság a befizetett pénzeket már átvette, a társaság könyveiből készült hiteles kivonat által történik. A törvényszék azonban csak megbízható letéteményes nyugtáját, könyvkivonatát fogadhatja el, ámbár a letéteményes a nyugta vagy könyvkivonat alapján akkor is fizetésre kötelezhető, ha a befizetés tényleg nem történt meg. V. ö. C. 272/99. (D. III. f. 14., 254. l.).

zata által jóváhagyattak. A törvényszék úgy az alapszabályokat, mint az említett adatok igazolását tartalmazó beadványt megvizsgálni s a bejegyzést megtagadni köteles, ha arról győződik meg, hogy azok a törvény követelményeinek meg nem felelnek, vagy egyébként ki nem elégítők.⁵⁾ Ha ellenben a beterjesztett adatokat rendben találja, a kért bejegyzést meg nem tagadhatja.⁶⁾

II. A bejegyzés kérelmezése az alakuló közgyűlésen megválasztott, illetve az alapítók által kinevezett igazgatóság feladata, kötelesek lévén ennek tagjai az előirt beadványt az illetékes törvényszéknél sajátkezüleg aláírni vagy hitelesített alakban benyújtani [id. §. 2. bek.]. A mennyiben a társaság fióktelepet állítana fel, az alapszabályok a keresk. cégjegyzékbe bevezetés végett a fióktelepre nézve az illetékes törvényszéknél is bemutatandók [id. §. 3. bek.].⁷⁾ Az igazgatóság tagjai e rendeletek megtartására a K. T. 21. §-ában megállapított 500 forintig terjedhető pénzbírság mellett hivatalból szorítandók [id. §. ut. bek.].⁸⁾ Az előirt beadvány aláírásán kívül az igazgatóság tagjai kötelesek még külön cégeláírásukat is hitelesíteni vagy hitelesített alakban bemutatni.⁹⁾

III. Mint szabály szerint minden bejegyzés, úgy a rész-

⁵⁾ A törvényszék az alapszabályoknak a törvénnyel való összhangba hozatala végett módosításokat és pótlásokat is rendelhet. B. T. 2844/82. (D. Uj f. 2., 356. l.), C. 220/82. (U. o. 7., 206. l.). Nehogy azonban ily rendelet teljesítése végett új alakuló közgyűlést kelljen összehívni, az igazgatóság közgyűlésileg megbízható azzal, hogy a tvszék által kívánt módosításokat maga eszközölje. B. T. 347/77. (D. 28., 258. l.). Lényeges eltérések vagy pótlások azonban újabb közgyűlés nélkül nem eszközölhetők.

⁶⁾ A törvényszék az alapítást épen csak ellenőrzi, nem pedig engedélyezi. Ez okból különösen arra nincs jogosítva, hogy a vállalat szükségességét vagy jövedelmezőségét vizsgálja.

⁷⁾ Az alapszabályok bemutatásán kívül azonban még az igazgatóságot is be kell a fióktelep törvényszékénél jelenteni. V. ö. alább 91. §. Csak a bejegyzés végett előirt igazolások maradnak el.

⁸⁾ E mellett az igazgatóság tagjai még külön 3 hónapig terjedhető fogságra vagy 1000 frtig terjedhető pénzbírságra ítéltetők, ha az alaptőke aláírására és befizetésére nézve tudva valótlan előterjesztést tesznek (l. alább 101: §.). De magánjogi felelősséget is meg lehet állapítani az előterjesztett adatok valóságára nézve, épügy mint az alapítóknál a tervezetben foglalt adatok tekintetében (l. fentebb 77. §.), és pedig úgy általános jogelvek, mint a K. T. 189. §-a alapján. E felelősséget az igazgatóság tagjai az által vállaltják el, hogy a törvényszékhez intézett beadványt aláírják.

⁹⁾ V. ö. szintén K. T. 184. és alább 91. §.

vénnytársaság bejegyzése is az azt foganatosító törvényszék által közzéteendő. E közzététel szintén úgy az alapszabályokat, mint az igazgatóságot kell hogy magában foglalja. Az alapszabályok közzététele mindazonáltal nem egész kiterjedésben történik, hanem csak a következő pontokat kell hogy tartalmazza [K. T. id. 158. §.]: 1. az alapszabályok keltét;¹⁰⁾ 2. a társaság czégét és székhelyét; 3. ~~a vállalat tárgyát és a társaság tartamát~~; 4. az alaptőke nagyságát, a részvények vagy hányadrészvények számát és azok névértékét; 5. az esetleg kibocsátandó elsőbbségi kötvények számát és azok névértékét; 6. annak felemlítését, hogy a részvények névre vagy bemutatóra lettek-e kiállítva; 7. a czégjegyzés módját; 8. a társasági határozatok közzétételének módozatait.

80. §.

Az alapítási feltételek meg nem tartásának jogi következményei.

I. A társaság bejegyzésével s ennek közzétételével a részvénytársaság alapítása be van fejezve. Ezzel a részvénytársaság mint ilyen úgy a részvényesek, mint harmadik személyek irányában teljes joghatálylyal életbe lép. De csakis ezzel. Mielőtt a társaság a keresk. czékjegyzékbe bevezettetett és kihirdettetett volna, az mint részvénytársaság létezőnek nem tekintetik [K. T. 160. §.].¹⁾ A részvénytársaság e részben lényegesen különbözik úgy a közkereseti mint a betéti társaságtól; a czégbejegyzés itt, a mint már tudjuk, nem csupán *declarativ* természetű, hanem egyenesen létesítő, *constitutiv* feltétel, be nem jegyzett részvénytársaság tehát nem lehetséges.²⁾

Abból, hogy a részvénytársaság a bejegyzés és kihirdetés előtt létezőnek nem tekintetik, következik, hogy a részvénytársaság mint ilyen, czége alatt, előbb sem jogokat nem szerezhet, sem

¹⁰⁾ Az alapszabályok kelte azonos az alakuló közgyűlés megtartásának helyével és napjával.

¹⁾ Minthogy a K. T. úgy a bejegyzést, mint a kihirdetést követeli ahhoz, hogy a rt. létezőnek tekintessék: nem a bejegyzés, hanem a kihirdetés, közelebbről: a Központi Értesítőben, illetve a horvát hivatalos lapban megjelent közzététel (K. T. 9. §.) időpontja tekintendő a társaság joghatályának kezdőpontja gyanánt.

²⁾ Egyetlen kivétel, mint tudjuk, az osztr.-magyar bank. L. fent. 27. §.

kötelezettségeket nem vállalhat, sem felperesei vagy alperesi minőségben perben nem állhat (l. fent 49. §.). Ezzel mindazonáltal nincs mondvá, hogy a részvénytársaság bejegyzése előtt annak javára és terhére ügyletek egyáltalában nem köthetők. Ez a legtöbb esetben kikerülhetlen, sőt a K. T. a nemkészpénzbeli betétekre nézve azt maga is elismeri; de ettől eltekintve az alapítási feltételek általában oly cselekvények, melyek a részvénytársaság részére foganatosíthatnak. Csakhogy ezek az ügyletek és cselekvények mindig csak azon feltétel alatt és azon időponttól fogva tekintetnek a részvénytársaság ügyletei és cselekvényei gyanánt, ha az törvényesen létezővé válik, azaz bejegyeztetett és kihirdetett.³⁾ Ezt megelőzőleg azoknak érvénye fel van függesztve s a mennyiben a részvénytársaság létre nem jönne, azok, kik a bejegyzés és kihirdetés előtt az ő nevében eljárak, személyesen és egyetemlegesen felelősek [id. §. 2. bek.].⁴⁾ Még tovább megy a törvény különösen a részvények kibocsátása tekintetében. Ezt a bejegyzés és kihirdetés előtt egyáltalában nem is engedi meg.⁵⁾ Az előbb kibocsátott részvények vagy hányadrészvények semmiek s azok kibocsátói minden a kibocsátásból származó kárért egyetemlegesen felelnek [id. §. 1. bek. 2. mond.],⁶⁾ tekintet nélkül arra, vajjon a részvénytársaság később bejegyeztetik, tehát létrejön-e vagy nem?⁷⁾

II. A bejegyzés és közzététel, mint tudjuk, csak az utolsó,

³⁾ V. ö. C. 1203/98. (D. III. f. 14., 66. l.): feltéve, hogy a rt. a részére és nevében kötött ügyleteket saját ügyleteinek akár kifejezetten, akár concludens tényei által elfogadja. — A bejegyzés és kihirdetés előtt különösen telekkönyvi bejegyzés sem eszközölhető a rt. javára.

⁴⁾ Első sorban az alapítók és az alakuló közgyűlésen megválasztott igazgatók. V. ö. C. 1720/93. (P. T. 30., 81. l.). De maguk a részvényaláírók is, ha az illető cselekvény az ő utasításuk, nevezetesen az alakuló közgyűlés határozata folytán történt. C. 1660/89. (P. T. 19., 68. l.), mely úgy a meg nem alakult rt. alapítói, mint a részvényaláírók ellen adott helyt a keresetnek.

⁵⁾ Előbb még ideiglenes részvények vagy részvényutalványok sem bocsáthatók ki. Az 1884. évi német részvéynovella (181a, 215c) és az új német K. T. (200. §.) ezt kifejezetten mondja ki.

⁶⁾ A kártérítést úgy az eredeti részvényaláíró, mint a részvény későbbi tulajdonosa is követelheti, és pedig nemcsak a kibocsátott részvény névértéke, illetve a befizetett összeg, hanem ha az illető pl. nagyobb árt fizetett, a tényleg szenvedett kár erejéig.

⁷⁾ A bejegyzett rt. az előbb kibocsátott részvényeket utólagosan elismerni sincs jogositva, hanem mindenestre új részvények bocsátandók ki.

de nem egyedüli feltétele a részvénytársaság érvényes létrejöttének. Felmerül mármost az a fontos kérdés, vajjon a részvénytársaság a bejegyzés és közzététel folytán jogilag létezőnek tekintetik-e akkor is, ha a megelőző feltételek nem teljesítették? Más szóval: oly jelentősége van-e a bejegyzés- és közzétételnek, hogy az azt megelőzőleg teljesítendő feltételek elmulasztása általa orvosoltatik? A kérdés természetesen feltételezi, hogy az alapítás ellenőrzésére hivatott törvényszék ebbeli köteleességét kellően nem teljesítette, valamely föltétel elmulasztását elnézte, vagy az eléje terjesztett igazolványok a valóságnak meg nem felelnek.⁸⁾ Kielégítő eldöntése pedig annál nehezebb, minél inkább tartatnak szem előtt ugy a részvényesek érdekei, a kik az alapítási feltételek teljesítésében bizva léptek be a társaságba, mint harmadik személyekéi, a kik a törvényesen létrejötnék hitt és tényleg működő részvénytársasággal ügyletekbe bocsátkoztak.

A K. T. a felvetett kérdésre kifejezett általános feleletet nem ad. Abból azonban, hogy az alaptőke biztosítása és az alapszabályok létrejötte a cégbejegyzéssel egyenrangu feltételül állittatik fel a részvénytársaság megalakulásának: joggal következtethető, hogy e két feltétel époly lényeges, mint maga a cégbejegyzés, s hogy ennél fogva oly részvénytársaság, mely a megállapított alaptőke és alapszabályok nélkül keletkezik, nem részvénytársaság, semmis, még ha be is jegyeztetett volna. Az alaptőke biztosítására nézve ez a törvénynek azon intézkedésében is benfoglaltatik, hogy az aláírók befizetett pénzeiket levonás nélkül visszakövetelhetik, ha az aláírás siker nélkül maradt [K. T. 154. §. ut. bek.]. A mi ellenben a nevezett feltételek teljesítésének közelebbi módjára vonatkozó határozatok meg nem tartását illeti: ennek következményeit egységesen megállapítani nem lehet. Egyesekre nézve a törvény kifejezetten semmiséget mond ki, épugy mint a cégbejegyzés elmulasztására. Így nevezetesen semmisnek tekintetik a részvényaláírás, ha az a törvényben előirt szabályokkal ellenkező módon, különösen a megállapított befizetés nélkül, történik [K. T. 151. §. 3. bek.]. Semmiséget fejez ki továbbá a K. T. arra az esetre, ha az alakuló közgyűlés két hó alatt össze nem hivatik, az által, hogy a részvényaláírókat épugy, mint ha az alá-

⁸⁾ Pl. az előirt befizetés kimutatattott ugyan, de tényleg még sem történt meg; az alírási ıvek külsőleg rendben vannak, de egy részük színlalt aláírásokat tartalmaz stb.

írás siker nélkül maradt, feljogosítja, hogy befizetett pénzeiket levonás nélkül visszakövetelhessék (l. fent 78. §.). Minthogy pedig a törvény a semmiséget, illetve az ebből folyó visszafizetési követelést minden tekintet nélkül a bejegyzésre állapítja meg: ebből következik, hogy az nemcsak a bejegyzés előtt, hanem annak megtörténte után is érvényesíthető. A most említett határozatok nemteljesítése esetében tehát a részvénytársaság, épügy mint ha az alapítóike biztosítása és alapszabályok nélkül keletkezett, a bejegyzés daczára jogilag érvényesen nem jött létre.⁹⁾ Más alapítási rendszabályok kifejezett semmiségi sanctióval nincsenek ellátva, s minthogy a törvény a semmiséget ezeknek elmulasztására is kimondhatta volna, fel kell tételezni, hogy azt nem is akarta s hogy ennél fogva a részvénytársaság, ha egyszer bejegyeztetett, azok elmulasztása daczára érvényesnek tekintendő. Ez áll különösen azon szabályokra nézve, melyeknek elmulasztására másnemű következmények, nevezetesen az alapítók és igazgatók magán- és büntetőjogi felelőssége van kimondva. De nem kevésbé áll ez azon alapítási feltételek tekintetében, melyeknek elmulasztására semmiféle joghátrány nincs kimondva. Ezekre nézve azt kell feltételezni, hogy a törvény azok megtartásának biztosítására elégségesnek tartja a cégjegyzékbíróság ellenőrzését.^{10) 11)}

⁹⁾ V. ö. **B. T.** 1580/79. és **L. I.** 613/79. (D. Uj f. 1., 131. l.), valamint **B. T.** 1601/79. és **L. I.** 657/79. a »kalocsai szab. tömörturfagyár rt.« ügyében, melyben a bejegyzett társaság érvénytelennek nyilvánított annak folytán, hogy az alakuló közgyűlés kellő időben össze nem hivatott. V. ö. továbbá **C.** 529/87. (D. Uj f. 19., 6. l.), 1027/92. (J. Sz. 93., 151. l.), 85/95. (P. T. 32., 50. l.), 272/99. (D. III. f. 14., 254. l.). Utóbbi azonban megengedi, hogy az aláíráskor elmulasztott befizetés utólag pótolassék.

¹⁰⁾ Teljes joggal. Így különösen kizártnak kell tekinteni, hogy a bíróság nem fogja vizsgálni, vajjon a tervezet vagy az alapszabály megfelel-e a törvényben előirt kellékeknek? Csak az képzelhető, hogy egyes hiányokat vagy törvényellenességeket elnéz. De e miatt valóban tulzott volna a rt. semmiségét kimondani. A tervezet hiányossága miatt ezt már azért sem lehet tenni, mert az aláírás zárídejének kitüntetésétől eltekintve a többi adatok az alapszabályokba is felveendő, s ha felvették, az aláírók határozata folytán a tervezet hiányossága orvosoltnak tekintendő. A mi pedig az alapszabály hiányosságát vagy törvényellenességét illeti, ennek pótlására vagy megszüntetésére a törvényszék a társaságot a bejegyzés után is utasíthatja.

¹¹⁾ A K. T. tehát az alapítási feltételek tekintetében vegyes rendszert követ, mely középállást foglal el a német jog felfogása közt, a melyben (ha csak egyáltalában van olyan alapszabály, mely a részvénytársaság fogal-

III. A bejegyzett részvénytársaság érvénytelenségének kimondása nemcsak az érdekeltek keresete vagy kifogása folytán,¹²⁾ hanem hivatalból is történhetik, ha a bíróság annak tudomására jut; az érvénytelenség jogerejü kimondása után pedig a társaság a cégjegyzékből törlendő.¹³⁾ A bejegyzésnek harmadik személyek iránti joghatályából azonban következik, hogy az érvénytelennek nyilvánított társaság a képviselői által elvállalt kötelezettségeket teljesíteni tartozik,¹⁴⁾ fenmaradván a károsultaknak az a joga, hogy az alapítóktól, illetve az alakuló közgyűlés által megválasztott igazgatóságtól, káruk megtérítését követeljék.¹⁵⁾

mának megfelelő) a bejegyzés által az alapítási hiányok orvosoltaknak vétetnek, az 1870., illetve 1884. évi törvény épen csak a bejegyzés hiánya esetére mondván ki azt, hogy a társaság létezőnek nem tekintetik (v. ö. *Behrend* id. m. I. 781. l.) — és a francia jog azon álláspontja közt, hogy a rt. semmis, ha a megjelölt feltételek nem teljesítettek. V. ö. 1867. évi társasági t. 41. cz. Az 1893. évi törvény azonban a semmiség kimondását tetemesen korlátozza; míg viszont az új német K. T. (309. §.) az alapszabályok lényeges határozatainak hiánya vagy semmisége miatt megtámadási keresetet ad az egyes részvényeseknek, s az igazgatóság és felügyelő bizottság tagjainak.

¹²⁾ Kifogás folytán különösen, ha a befizetés követeltetik. Ez történt épen a **B. T.** 1601/79. és **C.** 657/79. említett esetében, melyben a részvényesek a befizetési kötelezettség alól felmentettek.

¹³⁾ A cégjegyzék nem tüntethet fel oly részvénytársaságot, melyről kiderült, hogy nem jogérvényes. A megsemmisített társaság ügyeinek lebonyolítása a felosztásra vonatkozó határozatoknak megfelelőleg történik. V. ö. kifejezetten új német K. T. 311. §.

¹⁴⁾ V. ö. kifejezetten új német K. T. 311. §.

¹⁵⁾ V. ö. a már említett kalocsai turfagyár ügyében hozott **B. T.** 1327/81. és **L. I.** 684/81. (D. Uj f. 1., 130. l.), valamint **B. T.** 1328/81. és **L. I.** 685/81., melyekben az érvénytelennek nyilvánított társaság alapítói elleni kereset csak azért utasítottatott el, mert nem igazoltatott, hogy magától a társaságtól kielégítés nem volt kapható. A kártérítési kereset egyszerűen arra alapítható, hogy mindenki felelősséggel tartozik azon kárért, melyet vétkeisége által okozott, származott legyen a kár szerződési kötelezettség megszűnéséből vagy ily kötelezettség nélkül. V. ö. oszt. p. t. 1295. §.

MÁSODIK FEJEZET.

A részvényesek jogviszonyai.

81. §.

A részvénytársaság jogviszonyai általában.

I. Miként a keresk. társaságok jogviszonyai általában, úgy a részvénytársaság jogviszonyai is külsők és belsők. A külső jogviszonyok azok, melyek a részvénytársaság, illetve a részvényesek és harmadik személyek között keletkeznek; ¹⁾ a belső jogviszonyok pedig azok, melyek a társaság és a részvényesek, illetve a részvényesek egymás között merülnek fel. Mindazonáltal a részvénytársaság jogviszonyaira nézve a közkereseti és betéti társaságtól annyiban lényegesen különbözik, hogy a részvényesek, mint egyes tagok, harmadik személyekkel közvetlen viszonyba csak kivételként lépnek; ²⁾ hogy harmadik személyek rendesen csak magával a részvénytársasággal, mint jogi személylyel, lépnek közvetlenül jogviszonyba. De különbözik a részvénytársaság a közkereseti és betéti társaságtól annyiban is, a mennyiben, eltekintve a társasági viszonytól általában, a részvényesek egymás között is sokkal kivételesebb módon lépnek közvetlen jogviszonyokba; egymással is majdnem kizárólag csak közvetve, a társaság mint fölöttük álló jogalany és illetve ennek képviselői által érintkeznek. ³⁾ Rendesen tehát a részvénytársaságnál közvetlen jogviszonyok csak a társaság és harmadik személyek, valamint a társaság és a rész-

¹⁾ Ezekhez tartoznak azok is, melyekben a részvényesek a társasággal nem mint részvényesek, hanem mint harmadik személyek állanak. V. ö. fentebb 49. §. 1. jegyzet.

²⁾ Oly eset, midőn a részvényesek közvetlen viszonyba léphetnek harmadik személyekkel, a K. T. 167. §. 2. bekezd. alapján fordulhat elő. L. a köv. §-t.

³⁾ Közvetlen érintkezés különösen akkor van a részvényesek között, ha oly megállapodásra kell jutni, mely a közgyűlés hatáskörén kívül esik, a midőn minden egyes részvényes beleegyezése szükséges. Ez esetben az egyes részvényes nem mint a társaság akaratnyilvánításának egyik tényezője, hanem mint önálló fél szerepel. L. alább 89. §. A közgyűlésen való részvétel folyótani érintkezés ettől lényegesen különbözik.

vényesek közt fordulnak elő. Ennek oka könnyen megmagyarázható. A tényleges viszonyok befolyásolják a jogot, már pedig a részvényesek rendszerinti nagy száma, gyakori változása, személyiségük eltűnő jelentősége szemben a tőkemozzanattal s egymás ismeretének hiánya, különösen bemutatóra szóló részvényeknél: a közvetlen érintkezést egymással és harmadik személyekkel tényleg szerfölött megnehezíti, sőt a legtöbb esetben egyenesen lehetetlenné teszi.

II. A mi különösen a társaság és a részvényesek mint ilyenek közötti jogviszonyokat illetik, ezek lényegesen kétfélék: 1. a melyekben a részvényesek nem egyénileg, hanem csak mint összesség szerepelnek, úgy hogy az egyes részvényes nem önállóan, hanem csak mint az összesség egyik tényezője lép fel; 2. melyekben a részvényesek mint ilyenek ugyan, de mégis egyénileg különálló jogalanyok gyanánt jönnek tekintetbe. Az első osztályba tartoznak általában mindazon jogok, melyek a részvényeseket a társasági ügyek ellátása körül illetik s melyek összességi jogoknak nevezhetők. A második osztályba tartoznak ellenben azok a jogok, melyek az egyes részvényeseket szemben a társasággal különösen a társasági vagyon s ennek jövedelmei tekintetében illetik, ezenkívül bizonyos jogok, melyek a társasági ügyek intézésében való részvételt, a társasági határozatok és ügykezelés ellenőrzését és a részvényesi minőség megszerzését és átruházását tárgyazzák. Ezek egyéni jogoknak nevezhetők. A főkülönbség a kétrendbeli részvényesi jogok között abban áll, hogy az összességi jogok a részvényesek által mindig csak közösen, az e végből összehívott közgyűlésen gyakorolhatók (l. alább 87. §.) s hogy az egyes részvényes az összesség akaratának alá van rendelve: ellenben az egyéni jogok külön és önállóan gyakoroltatnak úgy, hogy a részvényesek ezekre nézve nincsenek az összesség akaratának alávetve. Az összesség ezen jogok fölött nemcsak nem rendelkezhetik, hanem az egyes részvényes azokat az összesség, illetve a társaságnak egyébként kifejezett akarata ellenére is gyakorolhatja, s a társaság ellen épúgy érvényesítheti, mint az olyan jogot, mely nem a részvényesi minőségből foly.⁴⁾ Ez azonban mégis csak annyiban áll, a mennyiben arról van szó, hogy az összesség a részvényesek egyéni jogait közvetlenül korlátozza vagy

⁴⁾ V. ö. C. 986/85. (D. Uj f. 14., 10. l.), 6/97. (D. III. f. 8., 9. l.).

tagadja meg. Közvetve az egyéni jogok is az összesség rendelkezése alatt állanak, a mennyiben ugyanis az ezen jogokat meghatározó alapszabályok az összesség által állapíttatnak meg s ennél fogva később az összesség által módosíthatók is (l. alább 89. §.).⁵⁾ Kivétel csak olyan jogokra nézve van, melyeket a törvény meg nem változtatható módon ad, úgy hogy az alapszabályokban eltérő nem rendelhető;⁶⁾ vagy a melyek nem egyformán valamennyi részvényt, hanem külön megállapodás folytán azoknak csak egy részét illetik, minél fogva ezen külön jogosított rész akaratára ellenére még közvetve sem változtathatók meg. Az utóbbi jogok külön jogoknak nevezhetők.⁷⁾ Megjegyzendő még, hogy a mennyiben az egyéni részvényjogok az összesség által később alapszabályilag megváltoztathatók is, az ilyen változtatás mindig csak a jövőre nézve bír hatályal; a már előbb érvényesíthetőkké vált jogok ellenben általa nem érintetnek.⁸⁾

82. §.

A részvényesek jogai a társasági vagyonban.

I. A részvénytársaság vagyona a részvényesek befizetéseiből keletkezvén s e befizetések alapján gyarapodván tovább, habár jogilag véve az magáé a társaságé s nem a részvényeseké: gazdaságilag véve mégis a részvényesek nem szűnnek meg e vagyon alanyai lenni. A részvényesek nem azért léptek össze társasággá, hogy ez a jogi személy minőségével felruházva, gazdaságilag véve is a részvényesek érdekeitől független létet folytasson; hanem éppen azért alkottak társaságot, hogy saját céljaikat minél jobban érijék el, saját érdekeiket minél hathatósabban mozdítsák elő. A társaság pusztán eszköz a részvényesek kezeiben, s ezen eszköz jogi önállósága, melynél fogva közvetlenül jogokat szerez és kötelezettségeket vállal, nem fosztja meg a részvényeseket attól, hogy fölötté a maguk céljaikra rendelkezzenek. E rendelkezésnek azon-

⁵⁾ V. ö. C. id. 6/97.

⁶⁾ Ide tartoznak különösen a részvényeseknek biztosított ellenőrzési jogok. V. ö. alább 85. §.

⁷⁾ Ide tartoznak nevezetesen az elsőbbségi részvények tulajdonosainak biztosított külön jogok. V. ö. alább 83. §.

⁸⁾ Pl. a már esedékes osztalék akkor is követelhető, ha az alapszabályok az osztalék megállapítása tekintetében módosíttatnak.

ban határozott jogi alakot kell öltenie, hogy jogilag biztosított és érvényesíthető legyen, a mi különösen a társaság vagyonára nézve áll. Minthogy e vagyon fölött a tulajdoni jog magát a társaságot illeti, a részvényesek maguk is tehát tulajdonosok egyidejűleg nem lehetnek, nem szenvedhet kétséget, hogy a részvényesek gazdasági érdeke a társasági vagyonban a társaság ellen irányuló követelési jogban talál jogi kifejezést. E tekintetben, és különösen a követelési jog közelebbi természetére nézve, ugyanaz áll, mint a közkereseti és betéti társaságnál (v. ö. fentebb 54. §.).

II. A részvényesek joga a társasági vagyonra vonatkozólag lényegesen kettős:

1. Kiterjed mindenekelőtt a társaság törzsvagyonára. Ez alatt értendő az a vagyon, mely törvény és alapszabály szerint a vállalat tőkéjét képezi, ide számítva nemcsak az alaptőkének megfelelő vagyoni értékét, hanem különösen a netáni tartaléktőkét is; illetve a mennyiben ez a vagyon a társaság veszteségei által vagy egyébként ¹⁾ csökkent, annak még fennmaradó része. A részvényesek joga a társaság törzsvagyonára mindazonáltal a társaság tartama alatt nyugszik s az egyes részvényes annak fennállása alatt még az általa befizetett összeget sem követelheti vissza [K. T. 163. §. 2. bek.]²⁾ E jog gyakorlativá csak a

¹⁾ Pl. ha a tartaléktőke osztalékkiegészítésre fordítatik, a mi azonban csak akkor lehetséges, ha ezt az alapszabályok kifejezetten megengedik vagy erre külön osztaléktartalék van.

²⁾ Kivétel van, ha a részvények fokozatos sorsolás vagy vétel utján törlesztése, visszaváltása van előírva, a mely egyuttal fokozatos alaptőkeleszállítást foglal magában (l. alább 89. §.). Ily törlesztés nálunk különösen a vasutaknál fordul elő, a melyek az engedélyidő leteltével ingyen és a részvényesek kárpótlása nélkül az állam tulajdonába mennek át. Vajjon a törlesztett részvények tulajdonosai végleg megszűnnek-e részvényesek lenni, vagy részvényesek maradnak, mint ilyenek szavazati joggal bírnak-e s az alaptőkén kívül az egyéb vagyonra igény tarthatnak-e? az az alapszabályoktól függ. Utóbbi esetben u. n. élvezeti jegyek vagy részvények (*actions de jouissance, Genuss-Scheine*) állítatnak ki a részvényjog igazolására. Önállóan vagyis részvénybevonás nélkül ily élvezeti jegyek kibocsátása nem lehetséges. V. ö. B. T. 352/98. (Ü. L. 98., 14. sz. m.). Gyakran a törlesztett részvények tulajdonosai még a törzsvagyonban is részesülnek; így különösen nálunk a vasutaknál azon vagyonban, a mely az összes részvények törlesztése után fennmarad, de az államra nem száll át. Mint ilyen, a különböző engedélyokmányokban pl. a tartalékalap, a künnlevő activ

társaság feloszlásakor válik, a midőn épen a társaság vagyona a részvényesek között felosztatik (v. ö. alább 97. §.). Ennyiben a részvénytársaság lényegesen különbözik ugy a közkereseti és betéti társaságtól, mint a szövetkezettől.

2. Kiterjed továbbá a társaság által elért nyereségre, haszonra.³⁾ E jog, ellentétben az előbbivel, épen a társaság fennállása alatt illeti meg a részvényeseket, s minthogy a részvényesek, a részvények átruházása folytán, a társaság fennállása alatt többnyire gyakran változnak, ez az a jog, mely a részvényesekre nézve a legnagyobb jelentőséggel bír.⁴⁾ Kérdés azonban, mi a társaság nyeresége? A társaság nyeresége — valódi, tiszta nyeresége — mindaz, a mi az összes tartozások,⁵⁾ a felmerült költségek és a tényleg befizetett alaptőke teljes fedezése után az évi mérleg szerint megmarad.⁶⁾ Ez az a maximális összeg, a mely a részvényesek között mint u. n. osztalék (*dividendá*) felosztás alá kerülhet, s melyre a részvényeseknek a társaság fennállása alatt igényük van, feltéve hogy az alapszabályok annak bizonyos részét tartalékalapra⁷⁾ vagy egyéb célokra⁸⁾ nem rendelik fordítani [K. T. 163., 165. §§.].⁹⁾ A mennyiben különösen

követelések s azon épületek, melyek a vaspályának tartozékát nem képezik, vannak említve. V. ö. az élvezeti jegyekről s azok jogi természetéről (részvények, kötvények?) közelebbről: *Klemperer Die rechtliche Natur der Genuss-Scheine. Halle, 1898.*

³⁾ V. ö. erre nézve különösen *Grünhut Das Recht auf Dividende (Zeitschr. f. d. Privat- u. öff. Recht, I. 375. s k. 1.).*

⁴⁾ E jog folytán a részvények különösen gyümölcsöző tőkebefektetésre szolgálnak.

⁵⁾ Elsőbbségi kötvényadósságnál a folyó év terhére csak a kötvények kamatai és a megállapított évi törlesztési összegek esnek.

⁶⁾ A mérleg végeredménye határoz. Nem lehet tehát pl. egyes ügyletekből származó veszteséget a tartalékalapból fedezni, a kedvező sikerrel befejezett ügyletek után eredő hasznot pedig felosztani. V. ö. C. 350/79. (D. 23., 164. l.).

⁷⁾ Ha az alapszabály nem rendel tartalékalapot, a közgyűlés nincs jogosítva a nyereségből valamit arra fordítani. Hasonlóképen nem fordíthat rá többet vagy kevesebbet, mint a mennyit az alapszabály rendel. V. ö. L. I. 43/77. (D. 17., 115. l.), C. 6/97. (D. III. f. 8., 9. l.), 888/96. (P. T. 34., 103. l.).

⁸⁾ Pl. a társasági közegeknek biztosított jutaléokra (*tantième*), jótékonyági célokra stb. Alapszabályi intézkedés hiányában a közgyűlés ezekre sem szavazhat meg semmit az osztalék rovására.

⁹⁾ Az alapszabályok azt is megállapíthatják, hogy a részvényesek bizo-

az alaptőke teljes fedezetet nem talál, nem lehet szó nyereségről, hanem veszteség van, s annak újból kiegészítéséig a részvényesek között nyereség annnyival kevésbé osztható fel, mert az alaptőke kizárólag a hitelezők biztosítására szolgál [id. 165. §. 3. bek.]. Ugyanazon oknál fogva a K. T. határozottan tiltja, hogy a részvényeseknek az alaptőkéből¹⁰⁾ kamat vagy osztalék kifizetessék [id. §. 1. bek.].¹¹⁾ Kivétel csak abban az esetben van, ha a vállalat előkészítése hosszabb időt vesz igénybe; a midőn alapszabályilag a teljes működés megkezdéséig szükséges, de mindenesetre az alapszabályokban határozottan megjelölt időre, a részvényesek

nyos ideig vagy egyáltalában semmi osztalékra nem tarthatnak igényt. Így különösen, ha a társaság őket más hasznokban részesíti, pl. színház-részvénytársaságnál bizonyos számú belépti jegyet kapnak, kaszinó-részvénytársaságnál a kaszinó által nyújtott előnyökben részesülnek stb. — Az alapszabályoknak az osztalék korlátozására vonatkozó intézkedései egyébiránt csak a részvényesekre nézve kötelezők. Harmadik személyekkel szemben ellenben csak a velük kötött szerződés irányadó. Pl. ha a fizetési kötelezettség az osztalék nagyságától van függővé téve. V. ö. C. 1854/99. (D. III. f. 15., 47. l.): a leszámítoló- és pénzváltóbanknak Budapest főváros elleni perében.

¹⁰⁾ Egyébként azonban lehet; így nevezetesen gyakran fordul elő, hogy az osztalék bizonyos meghatározott összegben olyképen biztosítatik, hogy a nyereségből mindenekelőtt ez az összeg mint u. n. kamat fizetendő ki. A mennyiben a nyereség ennél többet tesz ki, a többlet mint u. n. külön- vagy felülosztalék (*Superdividende*) szokott felosztatni. Ha ellenben a kikötött összeg az évi nyereségből és esetleg a tartalékalapból ki nem kerül, az későbbi évek nyereségeből pótolható. Jogositva és kötelezve azonban erre a társaság csak akkor van, ha ezt az alapszabályok határozottan kimondják. Nálunk ki van ez mondva némely vasuti engedélytörvényben (v. ö. 1870:XXXI. tcz. 22. §.; 1870:XXXII. tcz. 17. §.), továbbá az 1870:XXXIV. és 1873 XVII. tcz.-ben. Ugyancsak az alapszabályoktól, illetve külön törvénytől függ, vajjon a mennyiben a hiányzó osztalék pótlandó, az utánfizetés a folyó évi biztosított osztalékot megelőzi-e, vagy csak ennek fedezése után történhetik? A most említett törvényekben az utóbbi van kimondva. — Az osztalékbiztosítás történhetik harmadik személyek részéről is. Így különösen az állam szokott ilyen u. n. kamatbiztosítást vasuti és más közhasznú vállalatoknak nyújtani. Nálunk ez tulajdonképen nem fordul elő; a mit nálunk kamatbiztosításnak neveznek, az nem más mint jövedelembiztosítás oly formán, hogy az állam mértőföldenként bizonyos tiszta üzleti jövedelmet biztosít, mely ha el nem éretik, a hiányt az állam előlegezi. E rendszer mellett lehetséges, hogy a részvényesek semmit sem kapnak. Pl. ha a jövedelem adósságok által felemésztetik.

¹¹⁾ E tilalom áthágására büntetés van szabva az igazgatóság és esetleg a felügyelő bizottság tagjai ellen (l. alább 101. §.), fenmaradván ezenkívül a kártérítési kereset a K. T. 189. és 196. §§-ai értelmében.

javára kamatok az alaptőkéből kiköthetők [id. §. 2. bek.].¹²⁾ Ily esetben is azonban a meghatározott idő letelte után az ezen kamatok kifizetése folytán megcsökkent alaptőke kiegészítéséig a részvényesek között nyereség fel nem osztható.¹³⁾ A mennyiben továbbá a részvényeseknek az alaptőke megcsonkításával vagy annak teljes kiegészítése előtt, de szabályszerűen megállapított, bár hamis mérleg alapján, osztalék tényleg fizettetett, ők a jóhiszeműleg felvett osztalék visszafizetésére sem a társaság, sem a hitelezők által nem kötelezhetők [K. T. 167. §. 1. bek.].¹⁴⁾

III. A K. T. a nyereség felosztását a részvényesek között egy éves időszakokra írja elő. Az osztalék a törvény értelmében évi osztalék; ¹⁵⁾ következőleg az csak az illető év lefolyása után válik esedékessé.¹⁶⁾ Mindazonáltal az alapszabályok hosszabb időközökre is megállapíthatják az osztalék kifizetését; rövidebb időközökre ellenben az osztalék nem szólhat. Lehetséges ugyan, hogy az évi osztaléokra közgyűlési határozat folytán¹⁷⁾ az üzleti

¹²⁾ E kivétel abban találja alapját, hogy különben a részvények nehezen volnának elhelyezhetők. Az ilyen kamatok építési kamatoknak nevezetnek azért, mert rendszerint oly vállalatoknál fordulnak elő, melyeknél az előkészület építkezésekből áll; így különösen vasutaknál.

¹³⁾ Az azonban lehetséges, hogy az építési kamatok, mint szervezési költségek, a K. T. 199. §-a értelmében 5 évre felosztassanak.

¹⁴⁾ A jóhiszeműség magában foglalja annak nemtudását, hogy a mérleg hamis, a nélkül, hogy a részvényes kötelezve volna a mérleg helyességét a társaság könyveiből vizsgálni, a mire ő különben jogosítva nincs. A jóhiszeműséget azonban kizárja az a körülmény, hogy a mérleg nem szabályszerű módon az erre hivatott közegek (igazgatóság, felügyelő bizottság, közgyűlés) által állapítottatott meg, illetve hagyatott jóvá; vagy ha a mérleg a törvényben (K. T. 199. §., 459. §.) vagy az alapszabályokban előírt elvek megsértésével készült. A mérleget készítő, ill. jóváhagyó közegek rosszhiszeműsége ellenben az egyes részvényesnek, a ki maga jóhiszemben van, bár esetleg a közgyűlésen maga is részt vett, nem árt; tekintve, hogy a K. T. 167. §-a, ellentétben a betéti társaságra vonatkozó 139. §-ával, nem kívánja meg, hogy a mérleg jóhiszeműleg is készült legyen.

¹⁵⁾ V. ö. K. T. 165., 167. és 195. §§.

¹⁶⁾ Az alapszabályok közelebbről határozhatják meg azt az időpontot, a melyben az évi mérleg megállapítandó és az osztalék kifizetendő. Ha ez be nem tartatik, a részvényesek az igazgatóság s esetleg a felügyelő bizottság ellen kártérítési keresetet indíthatnak a K. T. 189. és 196. §§. értelmében. De alapszabályi intézkedés hiányában sem tartoznak a részvényesek túrni, hogy a mérlegmegállapítás és osztalékkifizetés túlsokáig halasztassék.

¹⁷⁾ A közgyűlési határozat akkor is szükséges, ha az előleges kifizetést

év folyamában bizonyos összeg fizettség; ez azonban csak feltételes előleg jellegével bir, miért is, ha az évi mérleg elkészítése után az tűnnék ki, hogy a kifizetett összeg a részvényeseket illető osztalékot meghaladja, a részvényesek annak visszafizetésére kötelezhetők [id. 167. §. 2. bek.].¹⁸⁾

Az osztalék többnyire a részvények mellékletét képező szelvényiből kivágandó u. n. osztalékszelvények felmutatása és kiszolgáltatása mellett szokott kifizettetni.¹⁹⁾ Ezek rendszerint bemutatóra szólnak, még akkor is, ha a részvény maga névre szól, s ugy a részvényt nyel együtt, mint önállóan átruházás tárgyai.²⁰⁾ Utóbbi esetben az osztalékkövetelési jog megszűnik a részvényes mint ilyennek joga lenni, s átmegy az új szelvénybirtokosra,²¹⁾ úgy hogy a társaság az osztalékot csak ennek van jogosítva és egyuttal kötelezve fizetni. Kötelezve pedig a nélkül, hogy az osztalékszelvény birtokosa ellen oly kifogásokat tehetne, melyek a részvényes iránti viszonyból származnak,²²⁾ feltéve hogy az osztalék törvényes módon, illetve az alapszabályok értelmében állapított meg. Az osztalék megállapítása után az osztalékszelvényben megtestesített osztalék megszűnik a részvény járuléka lenni, s egészen önálló követelés természetével bir.²³⁾

az alapszabály írja elő. Kivétel csak törvény alapján. Példa erre az osztrák-magyar bank (v. ö. 1878 : XXV. és 1899 : XXXVII. tcz. alapszab. 102. czikk).

¹⁸⁾ A részvényes jóhiszemősége itt nem jön tekintetbe s a visszafizetést követelni nemcsak a társaság, hanem a hitelezők is jogosítvák.

¹⁹⁾ Elvesztett szelvények: v. ö. alább 134. §.

²⁰⁾ Ellenkező kikötés hiányában a még le nem járt szelvények a részvényt nyel együtt tekintendők átruházottaknak; s különösen a folyó évi még le nem járt osztalék a tőzsdei árfolyamban befoglaltatik. V. ö. a budapesti tőzsde értéküzleti szokásait 32. §.

²¹⁾ Csak az osztalékkövetelési, nem a részvényt illető egyéb jog; miért is az osztalékszelvény birtokosa nincs jogosítva az osztalék közgyűlési megállapítását megtámadni.

²²⁾ A társaság tehát pl. nem tarthatja vissza az osztalékot azon a czimen, hogy a részvényes befizetési kötelezettségének eleget nem tett. Ha azonban a részvény ebből az okból megsemmisítettik, a megsemmisítés után lejáró osztalékszelvények is hatályukat veszítik.

²³⁾ Az osztalékszelvények értékpapírmínőségéből s a részvénytől való függetlenségéből következik egyuttal, hogy a szelvénybirtokos az osztalék kifizetését akkor is követelheti, ha az a részvényes ellen végrehajtásilag letiltatott volna. V. ö. 1881 : LX. tcz. 80. §. és C. 849/81. (D. Uj f. 1., 194. l.), 1360/89. (U. o. 27., 5. l.).

83. §.

Elsőbbségi és törzsrészcvények. Elsőbbségi kötvények.

I. Szabály az, hogy a részvényesek a társasággal szemben egyenlő jogokkal bírnak. Ez áll különösen a részvényesek azon jogairól, melyek őket a társasági vagyonban illetik.¹⁾ Minthogy azonban a részvénytársaságnál a tagok személyisége háttérbe lép s egy részvényes több részvény tulajdonosa is lehet: az egyenlőség nem a részvényesek személye, hanem a részvények szerint határozandó meg. Ezt fejezi ki a keresk. törvény, midőn azt mondja, hogy minden részvényest a társasági vagyon aránylagos része illeti [K. T. 163. §. 1. bek.],²⁾ a mi nemcsak a törzsvagyonra,³⁾ hanem az osztalékra nézve is áll.

A részvényesek közötti egyenlőség azonban nem feltétlen. A K. T. nem zárja ki azt, hogy az alapszabályok a részvényesek között különbségeket ne állapítsanak meg, hogy bizonyos osztályu részvények alapján nagyobb, mások alapján kisebb jogok ne gyakoroltathassanak; külön törvények pedig ily különbségek megállapítását kifejezetten engedik meg.⁴⁾ Az oly részvények, melyek nagyobb jogokat nyújtanak s ekként más részvényekkel szemben elsőbbséggel bírnak: elsőbbségi részvényeknek; azok pedig, melyek kevesebb jogot adnak, hátrább állanak: törzsrészcvényeknek szoktak neveztetni.⁵⁾ Az előnyök, melyekben

¹⁾ A különbségekről, melyek a szavazati jog tekintetében létezhetnek, l. alább 85. §.

²⁾ A mennyiben egész és hányadrészcvények adattak ki, az arány ezekhez képest állapittatik meg.

³⁾ V. ö. K. T. 204. §. is.

⁴⁾ Így nevezetesen egyes vasutakra vonatkozó törvények s általában a helyi érdekű vasutakra vonatkozó 1880 : XXXI. és 1888 : IV. tcz.

⁵⁾ V. ö. különösen: *Meili Lehre der Prioritätsaktien*. Zürich, 1874.; *Strombeck Ueber Prioritäts-Stammaktien*. Berlin, 1876. — Az elsőbbségi részvények nálunk a vasutaknál különösen akkor fordulnak elő, ha az állam, a törvényhatóságok, községek vagy más érdekeltek a vállalatot nem kamatbiztosítás, hanem bizonyos számu részvények átvétele által segítéyzik. Az állam stb. ilyenkor a törzsrészcvényeket kapja. Az elsőbbségi és törzsrészcvények gyakran különben csak betűvel jelöltetnek meg: A) és B) sorozatu részvények. Esetleg lehet több sorozat is. Némelykor az elsőbbségi részvények az els. kötvények helyett szoktak kibocsátatni oly esetben, midőn utóbbiak, melyek adósságot képeznek, a vállalatot szerfölött megterhelnék, közönséges részvények pedig nehezen elhelyezhetők.

az elsőbbségi részvények szemben a törzsrészvényekkel részesülnek s melyek, mint a tulajdonosaikat illető különjogok azok többségének beleegyezése nélkül még közvetve alapszabálmódosítás útján sem változtathatók meg:⁶⁾ vonatkozhatnak úgy a törzsvagyonyban való részesülésre oly formán, hogy annak felosztásakor⁷⁾ első sorban az elsőbbségi részvények elégittetnek ki s a törzsrészvények csak a maradékra tarthatnak igényt, — mint az osztalékra olyképen, hogy a felosztandó nyereségből első sorban az elsőbbségi részvények után bizonyos eleve meghatározott összeg fizetendő ki.⁸⁾ Mérvadók e tekintetben az alapszabályok, a nélkül hogy vélelemnek bármily irányban helye volna; rendszerint azonban az elsőbbségi részvények csakis az osztalékban bírnak előnnyel.⁹⁾

II. Az elsőbbségi részvényekkel össze nem tévesztendő az elsőbbségi kötvények. Ezek nem részvények, nem részei az alaptőkének, hanem adóslevelek, s tulajdonosaik nem tagjai a

⁶⁾ V. ö. S. 8294/79. (D. 22., 97. l.) és fentebb 81. §. Egyébiránt a törzsrészvényesek sem tartoznak tűrni, hogy az elsőbbségi részvényesek az ő jogaik fölött határozzanak, pl. ha utóbbiak többségben lévén, a törzsrészvények névértékének leszállítását határoznák el. A többségi határozatnak csak ott van helye, a hol az érdekek egyenlők. — Az illető részvénycsoport, melynek hátrányára az alapszabályok megváltoztatandók, vagy külön közgyűlésen határoz (ezt írja elő az 1884. német t. 215. cz.), vagy a közös közgyűlésen ugyan, de elkülönítve (így az új német K. T. 275. §. szerint). Az összes részvényesek közös szavazatával a változtatás csak akkor eszközölhető, ha a hátrányban részesítendő csoport az összes részvények többségét alkotja.

⁷⁾ Illetve a mennyiben, mint különösen a vasutaknál, a részvények fokozatosan törlesztetnek, a törzsrészvények törlesztése csak az els. részvények törlesztése után veheti kezdetét. V. ö. 1872 XXVII. tcz. 16. §.; 1872 XXIX. tcz. 16. §.; 1875 XLIV. tcz. 19. §.; 1880 XXXII. tcz. 18. §.; 1881 XLVII. tcz. 19. §.; 1881 LXXIII. tcz. 19. §.

⁸⁾ A maradékból azután rendszerint a törzsrészvények kapnak bizonyos meghatározott összeget s a mi ennek fedezése után megmarad, az az els. és törzsrészvények között egyenlően osztatik fel. Gyakran azonban a törzsrészvények osztalékát megelőzőleg vagy ennek fedezése után mindenkéltől az elsőbbs. részvényeknek biztosított osztaléknak korábbi évekből fennmaradt hátralékai fedeztetnek. V. ö. 1870 XXXI. tcz. 22. §.; 1870 : XXXII. tcz. 17. §.; 1870 XXXIV. tcz. 16. §. és 1873 XVII. tcz. 2. §. Ily utánfizetés azonban csak határozott intézkedés esetében foglalhat helyet, épúgy mint az utánfizetés általában.

⁹⁾ Példa arra, hogy az els. részvények épen csak a törzsvagyony felosztásánál bírnak elsőbbséggel s hogy az osztalékelőbbség nem vélelmezettik: S. id. 8294/79. és L. l. 503/81. (D. 28., 186. l.).

társaságnak s nem gyakorolnak résztvényesi jogokat, hanem való-
ságos hitelezők. Ugyanazért az elsőbbségi kötvények nem esnek
azon megszorítások alá, melyeket a keresk. törvény a saját rész-
vények megszerzésére nézve (v. ö. alább 92. §.), valamint az alap-
tőkéből való kamat- vagy osztalékfizetés tekintetében tesz [K. T.
166. §. 1. bek.]. Sőt ellenkezőleg, minthogy az elsőbbségi kötvények
adóslevelek, s minthogy az alaptőke a hitelezők biztosítá-
sára szolgál: az elsőbbségi kötvények a társaság által vissza-
válthatók¹⁰⁾ s előre meghatározott évi kamatokban részesíthetők
[id. §. 2. bek.], melyek nemcsak a résztvényesek osztalékigényeit
megelőzik, hanem, a mennyiben a nyereségből ki nem kerülnek,
egyenesen az alaptőkéből fedezendőek. Azonkívül az elsőbbségi
kötvények szemben a résztvényekkel még egyéb előnyökben is
részesíthetők, melyek, épügy mint a kamatozás és a törlesztés
módja, az alapszabályok,¹¹⁾ esetleg a később kibocsátandó kötvé-
nyekre nézve a közgyűlés által határozatnak meg [id. §. 3. bek.],¹²⁾
s a résztvényesek javára meg nem változtathatók.¹³⁾

Az elsőbbségi kötvények azonban nemcsak a résztvényekkel,
hanem más közönséges adóslevelekkel szemben is előnyökkel bir-
nak. Így eltekintve attól, hogy rendesen bemutatóra szóló és a
közforgalom tárgyát képező értékpapírok: az elsőbbségi kötvények
elsőbbségi joggal, nevezetesen zálogjoggal ruházhatók fel,¹⁴⁾
melynek alapján más követeléseket megelőzőleg elégitendőek ki.
Ily zálogjogi biztosítást élveznek nálunk törvényileg a vasuti és
csatornázási vállalatok által kibocsátott elsőbbségi kötvények.¹⁵⁾

¹⁰⁾ A visszaváltás sorsolás útján is történhetik. Ez esetben a tőke
csak akkor követelhető, ha a kötvény kisorsoltatott, ha csak a rt. felszámolás
alá nem jut s a kisorsolás abban nem hagyatik. C. 1153/90. (D. Uj f. 26.,
86. l.). A sorsolási terv későbbi megváltoztatásáról l. alább 146. §.

¹¹⁾ V. ö. fentebb 78. §. is.

¹²⁾ Az egyéb előnyök állhatnak pl. abban, hogy az els. kötvények
birtokosai a közgyűlésen szavazati joggal birnak; hogy bizonyos változások
és vállalkozások csak az els. kötvénybirtokosok beleegyezésével történhet-
nek stb.

¹³⁾ V. ö. C. 27/97. (D. III. f. 8., 197. l.): még az elsőbbségi résztvé-
nyesek javára sem.

¹⁴⁾ Az »elsőbbségi kötvény« kifejezéséből erre nem lehet feltét-
lenül következtetni. E kifejezés a résztvényekkel szemben létező elő-
jogokkal való tekintettel honosult meg.

¹⁵⁾ V. ö. a vasutak és csatornák összpontosított telekkönyvéről szóló
1868: I. tcz. 48. §., mely előírja, hogy az els. kötvények a vállalat telek-

A helyi érdekű vasutaknál azonban ily kötvények csak akkor bocsáthatók ki, ha azoknak kamatozása és törlesztése biztosítva van. E nélkül csak oly kötvények bocsáthatók ki, melyek csupán a jövedelem által biztosíttatnak.¹⁶⁾

III. Az elsőbbségi kötvényektől megkülönböztetendők az oly kötvények, melyek különleges követelések vagy értékek alapján bocsáttatnak ki. E követeléseket és értékeket, valamint a kötvények kibocsátásának feltételeit s azok biztosítását az 1897. évi XXXII. tcz. határozza meg. Ide tartoznak a jelzálogkövetelések alapján kibocsátott záloglevelek is, melyekre nézve az 1876 : XXXVI. tcz. intézkedik,¹⁷⁾ továbbá az 1896 : V. tcz. értelmében a szőlők felujtására adott kölcsönök alapján kibocsátott u. n. szőlő-kötvények.¹⁸⁾

84. §.

A részvények átruházása.

I. A részvényesek joga, részvényeiket átruházni, közelebbi tartalmát és feltételeit attól nyeri, vajjon a részvények bemutatóra vagy névre szólnak-e? Első esetben az átruházási jog korlátlan és nem korlátozható, tekintve, hogy az átruházha-

könyvezett vagyonára a teherlapon első helyen kebeleztesse be. L. még 1881 : LXI. tcz. 19. és 31. §§. A bekebelezés az els. kötvényadósságról kiállított alapkötvény alapján történik, de azért minden egyes kötvénybirtokos önállóan léphet fel úgy a zálogjogból mint általában a kötvényből folyó jogai megvédésére. Ausztriában az 1874. ápril 24-én kelt törvény értelmében a kötvénybirtokosok közös képviselőit gondnok rendeltetik. Nálunk az 1886 : XXIX. tcz. 77. §-a felhatalmazta az igazságügyminisztert, »hogy a törvényhozás további intézkedéséig a bemutatóra szülő vagy forgatmány útján átruházható részkötvények (elsőbbségi kötvények, sorsjegyek stb.) birtokosait illető követelések telekkönyvi bejegyzését és a részkötvénybirtokosok közös képviselőtét rendeleti uton szabályozhassa«. E rendelet azonban még nem adatott ki.

¹⁶⁾ V. ö. 1888 : IV. tcz. 10. §.

¹⁷⁾ Ezt kiegészíti az 1889 : XXX. tcz. a m. földhitelintézet által adott vízszabályzati és talajjavítási kölcsönökről, s az ezek alapján kibocsátott záloglevelekről, melynek 10. §. más záloglevelekre is adómentességet ad, ha a biztosítási tartalékalap 1.500,000 frtot tesz.

¹⁸⁾ Ezeknek kibocsátására a »Magyar Agrár- és Járadékbank« jogosított fel.

tóság a bemutatóra szóló papírok lényegében rejlik.¹⁾ Ellenben névre szóló részvényeknél az átruházhatóság természetes tulajdonság ugyan, úgy hogy azt külön kifejezni nem szükséges, de az alapszabályok az átruházást ki is zárhatják.²⁾

II. Azonban nemcsak az átruházási jog, hanem az átruházás módja is attól függ, vajjon a részvények bemutatóra vagy névre szólnak-e? Mindkét esetben egyenlően szükséges ugyan, hogy a részvény a megszerző tényleges birtokába jusson, tekintve hogy a részvényesi jogok a részvényben meg vannak testesítve, a részvényen kívül elvileg nem léteznek. Csakhogy mig a bemutatóra szóló részvények átruházásához semmi egyéb nem kell, mint a részvény átadása [K. T. 172. §.]:³⁾ addig a névre szóló részvények átruházásához ezen felül még két különös kellék szükséges, és pedig: 1. hogy az átruházási szándék írásbeli alakban kifejeztessék. Ez történhetik vagy magán a részvényen, vagy külön okiraton. Történhetik különösen a részvényre vezetett hátírat, forgatmány által,⁴⁾ és pedig akár úgy, hogy az új részvényes abban megneveztetik, azaz teljes hátírat használtatik, akár úgy, hogy az új részvényes nem jelöltetik meg, vagyis az átruházás u. n. üres hátírat által történik [K. T. 173. §.];⁵⁾ 2. szükséges,

¹⁾ Az azonban lehetséges, hogy a bemutatóra szóló részvény ezen minőségtől lekötés, forgalmon kívül helyezés (*vinculatio*) által megfosztassék, mi által az rectapapírrá változik át. V. ö. alább 132. §.

²⁾ Ha azonban a rt. határozatlan időre keletkezett, az átruházás kizárása csak meghatározott időre terjedhet, mert különben az egyes részvényesek, illetve örököseik, ha a többség a felosztást nem akarja kimondani, örökre volnának lekötte. V. ö. alább 96. §.

³⁾ Ebből azonban nem következik, hogy átadás nélkül történt részvénytulajdonlás a részvényesi minőség megszerzésére nem alkalmas. E tekintetben ugyanaz áll, mint más bemutatóra szóló papírokra nézve. V. ö. alább 133. §.

⁴⁾ Minthogy a K. T. a 173. §-ban a hátíratot nem teszi kötelezővé, a részvények engedmény útján is átruházhatók: 1. C. 734/95. (D. III. f. 3., 68. l.), sőt alapszabályilag a forgathatóságtól meg is lehetnek fosztva, a midőn mint rectapapírok (v. ö. alább 131. §.) szerepelnek. Ez annyival inkább áll, mert hisz az átruházás teljesen ki is zárható. Ugyanazon okból nem tekinthető érvénytelennek oly alapszabályi intézkedés, mely szerint az átruházás csak az igazgatóság közvetítése vagy hozzájárulása mellett történhetik. V. ö. C. 618/99. (D. III. f. 15., 276. l.) Ellenk. C. 1729/96. (D. III. f. 9., 255. l.).

⁵⁾ Pusztán átadás, mint a bemutatóra szóló részvényeknél, semmi esetre nem elégséges: C. 5137/88. (D. Új f. 20., 55. l.). Az átadás legfeljebb csak

hogy az átruházás a társasági részvénykönyvbe bevezetessék. A K. T. most id. §-a ugyanis köteleességévé teszi a részvénytársaságoknak, hogy a névre szóló részvényekről u. n. részvénykönyvet vezessenek, melyben a részvény birtokosának neve és lakhelye kitüntetendő, s a társaság részvényesnek csak azt tartozik elismerni, a ki a részvénykönyvbe be van vezetve.⁶⁾ Az új birtokos ennél fogva a társaságnál, és pedig a részvény felmutatása mellett, az átíratás végett jelentkezni tartozik, a társaság jogosítva lévén azt foganatosítani a nélkül, hogy a birtokosi minőséget, azaz az átruházás szabályszerűségét vizsgálni kötelezve volna [id. §. 3. bek.].⁷⁾ Mindaddig, míg az átírás meg nem történt, az átruházás csak az átruházó és átvevő közt szül jogi hatásokat,⁸⁾ a társaság irányában ellenben az nem történtnek tekintetik, jogi érvénnyel nem bír.⁹⁾ Az új birtokos tehát előbb

jogczimet ad, de nem tulajdont és pedig nemcsak a társaság, hanem harmadik személyek irányában is; a miből következik, hogy a részvény visszakövetelhető az által, a kinek nevére szól s a birtokos még a K. T. 300. §-ára sem hivatkozhatik. V. ö. **C.** 9461/89. (M. Ig. D. VI. 120. l.). — Az üres hátíratról, mely a részvény előlapján is állhat: **B. T.** 3699/78. (D. 28., 261. l.), **C.** 975/95. (D. III. f. 2., 126. l.) s a hátíratról általában bővebben alább a 132. §-ban.

⁶⁾ A részvénykönyv a részvényesi minőség bizonyítására nézve ugyanazon tekintet alá esik, mint a keresk. könyvek általában: **C.** 1009/85. (D. Új f. 11., 224. l.) s a bejegyzett részvényes a részvénykönyvvel szemben nem hivatkozhatik arra, hogy az átruházás csak színleg történt: **C.** 38/86. (P. T. 13., 19. l.).

⁷⁾ Ez áll akkor is, ha a részvények mint rectapapírok szerepelnek (v. ö. alább 131. §.), hacsak az alapszabályok másként nem intézkednek; míg az esetben, ha a részvények forgatmány útján ruházhatók át, a társaság a birtokosi minőség vizsgálatára jogosítva sincs. V. ö. alább 132. §.

⁸⁾ A részvény tulajdona is átmegy. V. ö. **C.** 1149/87. (Ü. L. 88., 16. sz.), 1084/88. (Ü. o. 89., 12. sz.).

⁹⁾ V. ö. **L. I.** 429/78. (D. 21., 7. l.), **C.** 552/88. (P. T. 17., 75. l.). Utóbbi kimondja egyuttal, hogy az átruházó a vevőnek felelősséggel tartozik, ha az átíratás pl. harmadik személyek igényei miatt nem eszközölhető. V. ö. még **C.** 470/93. (D. Új f. 36., 1. l.), melyben a hátíratról helyesen jegyeztetik meg, hogy az a részvélynél nem szüli a váltóhátírat anyagi jogi teljes hatályát; továbbá **C.** 1944/93. (P. T. 30., 47. l.), mely szerint ha a társaság maga volt megbízva a részvények eladására s az átírást elmulasztotta, az átruházó ellen nem fordulhat. Ha a vevő a részvényeket árverésen vette meg s azok végrehajtásilag reá ruháztattak: a társaság a vevőt a részvénykönyvbe bejegyezni köteles, ellenkezőleg az e nélkül is

a részvényesi jogokat önállóan nem gyakorolhatja¹⁰⁾ s. az átruházó a részvény még be nem fizetett névértéke erejéig az átruházás daczára kötelezve marad [id. §. 4. bek.].¹¹⁾ E szabályok mindazonáltal annyiban nem kényszerítik, a mennyiben az alapszabályok megállapíthatják, hogy az új birtokos a társaság irányában a részvénykönyvbe való bevezetés nélkül is igazoltnak tekintessék [id. §. 2. bek.]. Az átruházó befizetési kötelezettségére ily kikötés nem irányulhat.

85. §.

A részvényesek joga a társasági ügyek intézésében való résztvételre és ellenőrzési jogaik.

I. A részvényesek a társasági ügyek intézésében, a mint azt már kiemeltük s még közelebbről látni fogjuk, nem mint egyesek, hanem mint összesség, mint közgyűlés vesznek részt, melynek az egyes részvényesek alá vannak rendelve. Egyéni részvényjogról a társasági ügyek intézésére tehát nem lehet szó. Ez mindazonáltal csak úgy értendő, hogy az egyes részvényes közvetlenül maga nem intézkedhetik a társaság ügyeiben: ¹⁾ arra azonban, hogy a többi részvényessel együtt, a közgyűlésen, a társasági ügyek vezetésében, nevezetesen a társasági akarat kifejezésében közreműködjék, époly egyéni joga van, mint a társasági vagyon tekintetében.²⁾ E jog magában foglalja különösen a köz-

az ítélet alapján gyakorolhatja részvényesi jogait. C. 333/98. (D. III. f. 12., 150. l.).

¹⁰⁾ Ugyanazért a társaság az átvevő ellen mindama kifogásokkal élhet, melyeket az átruházó ellen felhozhat, élhet nevezetesen beszámítással. C. id. 470/93. Kivétel van, ha a részvényesi jogok a részvénytől külsőleg el vannak választva s önállóan érvényesíthetők, mint pl. osztalékszervényeknél (v. ö. fentebb 82. §.). C. id. 975/95. szerint a törvény intézkedése egyáltalában nem terjed ki az osztalékkövetelésre s arra, hogy a társaságtól az osztalékszervények követeltethessenek. De ez nem helyeselhető. Közgyűlési határozat megtámadása: l. köv. §-t.

¹¹⁾ C. 1418/93. (P. T. 30., 46. l.). A teljesített befizetésekre nézve azonban a vevő ellen viszkeresettel bír: C. 1080/85. (D. Új f. 14., 207. l.), 1084/88. (P. T. 17., 129. l.), mely a társaságra is engedményezhető. E nélkül maga a társaság a be nem vezetett megszerző ellen nem léphet fel. V. ö. C. 1443/95. (P. T. 32., 51. l.).

¹⁾ Az egyes részvényes a társaság ügyeiben közvetlenül csak mint igazgató vagy más meghatalmazott járhat el.

²⁾ Ez eléggé kitűnik a K. T. 176. §-ából, tekintve hogy a részvényesek összességében az egyes részvényesek befoglaltatnak.

gyűlésen való megjelenést, a tanácskozásokban való részvételt, az indítványozási és a szavazati jogot,³⁾ s a részvényesek attól általában alapszabályilag sem foszthatók meg.⁴⁾ Az azonban nincs kizárva, hogy az alapszabályok a részvényes ebbeli jogát úgy egészben, mint az abban tartalmazott egyes jogositványokat,⁵⁾ bizonyos különleges feltételektől ne tegyék függővé, illetve korlátozásoknak ne vegyék alá. Feltételezhető különösen attól, hogy a részvényes meghatározott számu részvény tulajdonosa legyen,⁶⁾ vagy korlátozható olyképen, hogy bár szavazati jogot magában véve minden, vagy meghatározott számu részvény ad, egy részvényes több részvény birtokában is csak egy szavazattal bír, vagy meghatározott számnál több szavazatot nem gyakorolhat stb.⁷⁾ Az alapszabályok vannak hivatva intézkedni az iránt is, hogy a közgyűlésen való részvétel joga tényleg miként gyakoroltassék⁸⁾ s vajjon az csak személyesen, avagy képviselő által is gyakorolható-e?⁹⁾

³⁾ E jog kiegészítettik még azon jog által, melynél fogva a részvényesek közgyűlés összehívását is követelhetik. L. alább 87. §.

⁴⁾ Mert ez oda vezethetne, hogy közgyűlés sem volna tartható, e nélkül pedig részvénytársaság nem lehet.

⁵⁾ Az indítványozási jogot maga a K. T. is korlátozza. L. alább 87. §.

⁶⁾ Az alakuló közgyűlésre nézve felállított az a szabály, hogy minden aláírt részvény egy szavazatot ad (l. fentebb 78. §.), a későbbi közgyűlésekre nézve nem kötelező.

⁷⁾ Ez különösen a végből történik, hogy egyes nagyrészvényesek a kisebb részvényeseket el ne nyomhassák. Az alakuló közgyűlésre nézve erről maga a K. T. gondoskodik. L. fent. 78. §. — Egyéb korlátozások: pl. hogy csak belföldi állampolgár, csak férfi, csőd alatt nem álló egyén stb. bír szavazati joggal. De ha utóbbi ki is záratik, a részvényesi jogokat helyette a tömeggondnok gyakorolhatja. V. ö. C. 36/96. (D. III. f. 9., 253. l.).

⁸⁾ Szokás előírni azt, hogy a részvények bizonyos határidő alatt a közgyűlés megtartása előtt a társaságnál vagy más helyen letéteményeztesenek, minek alapján azután külön igazolási jegyek állíttatnak ki, melyek a közgyűlésre való jelentkezéskor felmutatandók. Ez azért is követeltetik, hogy olyanok ne szavazzanak a közgyűlésen, a kiket tartósabb érdek nem köt a társaság sorsához; a kik csak rövid időre, üzérkedés céljából szereznek részvényeket. A részvények letételével egyenlő az aláíráskor kapott ideiglenes elismervények letétele, hacsak az alapszabályok ellenkezőleg nem intézkednek. C. 1167/92. (D. Uj f. 32., 253. l.).

⁹⁾ A kiskorúak, gondnokoltak és jogi személyek mindenesetre csak képviselőik által vesznek részt a közgyűlésen. Utóbbiak esetleg az alapszabályokban határozottan meg is jelölhetők, pl. az államra nézve, ha ő az illető

II. A társasági ügyek intézése magában foglalja ennek ellenőrzését is, úgy maga a közgyűlés, mint a társaság többi közegeivel szemben. De ez az ellenőrzés is magában véve csak az összesség által, az egyes részvényes által tehát szintén csak mint ennek tényezője gyakorolható. Ez áll különösen abban az irányban: vajjon valamely intézkedés megfelel-e a társaság érdekeinek? E tekintetben az egyes részvényes alá van vetve a többség akaratának s ezzel szemben nincs joga tiltakozni, vagy a hozott határozatot megtámadni, még ha az az ő érdekét sértené is vagy egyébként helytelen vagy czélszerűtlen volna.¹⁰⁾ Ily sérelmes majorizálás ellenében az egyes részvényes védtelen. A többségi akaratnak mindazonáltal mégis van korlátja s ez a törvény és az alapszabályok. E kettő a részvénytársaság létalapja s csakis ezeknek értelmében veti alá magát az egyes részvényes a többség által kifejezett társasági akaratnak. Mihelyt a többség oly határozatot hoz, mely a törvényt vagy az alapszabályokkal ellenkezik: hiányzik az a feltétel, mely alatt a többségi határozat az egyes részvényesre nézve kötelező. A törvény és az alapszabályok tehát az egyes részvényesnek s általában a kisebbségnek a többséggel szemben védpaizsul szolgálnak, csak az a kérdés, miképen ellenőriztetik a többség arra nézve, hogy törvény- vagy alapszabályellenes határozatokat ne hozzon, s minő orvosszer nyújtatik, ha mégis ily határozatok hoztak volna? A mint már érintettük (l. fentebb 75. §.), de még közelebbről is látni fogjuk, a részvénytársaságok nemcsak az alapítás tekintetében, hanem fennállásuk alatt is a bíróságok hivatalos ellenőrzésének vannak alávetve (l. alább 90. §.). De bármennyire megbízható legyen ez a hivatalos ellenőrzés, nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy ha a részvényesek csak a törvény és alapszabály megtartásának feltétele alatt vannak alávetve a többségnek, akkor ők

vállalat támogatása végett bizonyos számú részvényeket vesz át. A mennyiben önjogu részvényes nem személyesen vesz részt, kifejezett meghatalmazás szükséges. Oly eljárás, mely szerint részvények pusztán a közgyűlésen való részvétel és szavazás végett idegennek (németül u. n. *Strohmänn*) odaadottnak, kölcsönöztetnek: a tiltott ügylet (*in fraudem legis*) fogalma alá esik, mely miatt a közgyűlési határozat megtámadható. Külföldi törvények arra büntetést is szabnak.

¹⁰⁾ V. ö. C. 209/91. (Ü. L. 91., 46. sz.) az igazgatóság felmentésére nézve.

a törvény és alapszabály megtartását egyenesen meg is követelhetik. A részvényeseknek tehát erre valóságos egyéni joguk van; ez pedig nem függhet attól, hogy a bíróság a részvénytársaságokat hivatalból ellenőrzi, hanem a részvényesek által is érvényesíthető kell hogy legyen. Tényleg a részvényeseknek ez az egyéni joga világosan el van ismervé, a **K. T. 174. §-a** határozottan kijelentvén, hogy minden egyes részvényt¹¹⁾ kereseti jog illet a közgyűlési határozat ellen,¹²⁾ ha az a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellenzök.¹³⁾ E kereseti jog a többség által

¹¹⁾ Csak részvényt, nem pl. az alapítót mint ilyent. V. ö. **C. 1773/96.** (D. III. f. 5., 19. l.). Feltételeztetik egyuttal, hogy maga az illető határozatra nem szavazott: **B. T. 4247/77.** (D. 28., 260. l.), **C. 336/84.** (P. T. 9., 3. l.), vagy a közgyűlésen nem vett részt. **C. id. 1773/96., 618/99.** (D. III. f. 15., 276. l.). Vajjon a jelenvolt részvényes tiltakozott-e a hozott határozat ellen (mint azt az 1884. évi német részvénytörvény követeli), s vajjon a távol volt részvényes annyi részvény birtokában van-e, hogy a közgyűlésen egyáltalában részt vehetett? nem jön tekintetbe. Előbbire nézve v. ö. **C. 888/96.** (P. T. 34., 103. l.) s ellenk. 591/97. (Ü. L. 98., 4. sz. m.) és id. 618/99. A részvényesi minőség azonban igazolandó. Nem elég pedig, hogy az csak a per indításakor forogjon fenn, hanem annak a per folyama alatt is meg kell lennie. Épen azért szükséges, hogy a keresethez legalább egy részvény mellékeltesék, a mely az iratok között visszatartandó vagy bírói letétbe helyezendő. V. ö. **B. T. 5161/76.** (D. 28., 258. l.), **C. 1073/90.** (P. T. 23., 56. l.), 1599/93. (M. 132. l.). A részvénytörvény azonos azonban az aláíráskor adott ideiglenes elismervény: **C. 1167/92.** (D. Uj f. 32., 253. l.). A mennyiben a részvény átruházott volna, az átruházó akkor sem léphet fel, ha az átruházás a kereset beadása előtt a részvénykönyvbe még nem vezetett be: **C. 734/95.** (D. III. f. 3., 68. l.). A keresetet több részvényes közösen mint pertárs is megindíthatja; de ha több részvényes külön-külön indított volna is keresetet, azokat egyesíteni kell, minthogy csak egységes határozat hozható s a határozat valamennyi részvényesre nézve hatályos. V. ö. alább 15. jegyzet.

¹²⁾ Határozat itt tágabb értelemben veendő. Magában foglalja a választást is. Továbbá a mérleg megállapítását (**K. T. 279. §.**), de csak a mennyiben a törvény vagy alapszabályal ellenzök, nem pl. a mennyiben a mérlegben kitüntetett javak becsléséről van szó, hacsak szándékos felülbecsülés nem történt, osztalékadás végett vagy alábecsülés titkos tartalékok képzésére. V. ö. *Neukamp* Z. f. Hr. 48., 450. sk. l. — Vajjon a határozat szótöbbséggel vagy egyhangulag hozott-e? magában véve közömbös. V. ö. **B. T. id. 4247/77.** Az sem jön tekintetbe, vajjon a határozat a részvényesekre káros-e vagy nem? **C. 377/87.** (D. Uj f. 18., 84. l.), 2532/86. (Ü. L. 86., 24. sz.).

¹³⁾ A *Tervezet* e kereseti jogot még nem vette volt fel, hanem csak az *Értekezlet* (l. Jk. 174. sk. l.), és pedig közvetlenül az osztrák részvény-

képviselt társaság ellen érvényesítették¹⁴⁾ s arra irányul, hogy a törvényszék a törvény- vagy alapszabályellenes határozatot hatályon kívül helyezze, megsemmisítse.¹⁵⁾ Különösen időbeli korlá-

törvénytervezet megfelelő intézkedése alapján. A külföldi tvhozások előbb még nem igen ismerték el. Így nevezetesen Németországban is csak az 1884. évi részvénytörvényben lett szabályozva.

¹⁴⁾ V. ö. *Értekezl.* jk. 175. l. Tehát nem a határozatot hozott részvényesek ellen. Ez szükségképen következik abból, hogy ők a határozat hozatalában nem mint egyesek, hanem mint a közgyűlés tényezői szerepelnek, hogy tehát a határozat mint a társaság határozata jelentkezik. Az azonban nincs kizárva, hogy a határozatot hozott részvényesek ellen a megsemmisítő ítélet meghozatala után külön kártérítési kereset ne indíttassék az alapon, hogy mindenki felelősséggel tartozik azon kárért, melyet másnak vétkessége által okozott (osztr. p. t. 1295. §.), tekintve hogy a részvényeseknek a törvényt és az alapszabályokat ismerniük kell. Hasonlóképen külön kártérítési kereset indítható az igazgatóság vagy felügyelő bizottság ellen, ha ők a törvény- vagy alapszabályellenes határozatot provokálták vagy végrehajtották. V. ö. alább 94. §. A törvény- vagy alapszabályellenességnek azonban nyilvánvalónak kell lennie. Ha kétséges, nem lehet szó vétkességről.

¹⁵⁾ V. ö. *Értekezl.* jk. 175. l., a hol ugyan arról is van szó, hogy, ha a megsemmisítés már lehetetlen vagy orvoslást nem nyújt, a kereset kártérítésre fog irányulni. Ez azonban annyiban nem helyes, a mennyiben a kártérítés nem magától a társaságtól követelhető, tehát az arra irányuló kereset a megtámadási keresettel össze nem kapcsolható. Még kevésbé lehet szó arról, hogy a bíróság a megsemmisítéssel kapcsolatban a törvénynek vagy alapszabálynak megfelelő határozatot hozzon. V. ö. C. 6/97. (D. III. f. 8., 9. l.). — A mi a megsemmisítést közelebbről illeti, az nemcsak a keresetet indító részvényes irányában történik, mint helytelenül S. 8294/79. (D. 22., 97. l.) szerint, hanem egyáltalában. V. ö. C. 888/96. (P. T. 34., 103. l.); az 1884. német részvénytörvény és az új K. T. 273. §. kifejezetten mondja ki. Nem is képzelhető másként; mert ha a megsemmisítés csak a keresetet indító részvényes irányában mondanék ki, akkor a határozat nem volna épen megsemmisítve, pedig a törvény azt akarja, hogy a társaságnak ne legyen olyan határozata, mely a törvényt vagy az alapszabályokkal ellenkezik. Voltaképpen ily határozat már *ipso jure* volna semmis, mert hiányzanak azon lényeges feltételek, melyek mellett a közgyűlés érvényesen határozhat. De valamint sok más esetben, mert *primario spectat utilitatem privatam et secundario publicam*, úgy itt is a törvény beéri azzal, hogy az érvénytelenség kimondása az érdekeltek akaratára legyen bízva, vagyis nem abszolút semmiséget mond ki, hanem csak megtámadási, érvénytelenítési jogot ad, mely ha nem gyakoroltatik, a törvény- vagy alapszabályellenes határozat is érvényesnek tekintetik. Ez azonban nem zárja ki, hogy, a mennyiben a részvényes a közgyűlési határozat által egyéni jogaiban is sérelmet szenved, ebbeli jogait akár kereset, akár kifogás útján akkor is ne

tozás alá általában véve nem esik ugyan;¹⁶⁾ ha azonban a közgyűlési határozat a törvény vagy az alapszabályok által előszabott alak szerűségek¹⁷⁾ mellőzése miatt támadtatik meg, a kereseti jog a sérelmes határozatot tartalmazó jegyzőkönyvnek

érvényesíthesse a társaság ellen, ha a kérdéses határozat előbb nem semmisített meg. Csakhogy az ilyen esetben hozott ítélet egyedül az illető részvényesre nézve hatályos. V. ö. **C.** 1564/94. (J. 94., 82. l.). Előbb ellenk. **L. I.** 503/81. (D. 28., 186. l.), **B. T.** 5214/77. (U. o. 260. l.), 176/81. (M. 132. l.), **C.** 729/82. (D. Uj f. 4., 303. l.). Nem szabad továbbá figyelmen kívül hagyni, hogy a bíróság nemcsak a részvényesek keresete folytán, hanem hivatalból is jogosítva van a törvény- vagy alapszabályellenes határozatot megsemmisíteni (I. alább 90. §.), a miből következik, hogy a bíróság a keresetben nem említett okokból — v. ö. **S.** 22,079/77. (D. 18., 47. l.) — s a megsemmisítésre nem irányuló kereset vagy kifogás alkalmából, sőt a részvényes pusztán kérvénye folytán is kimondhatja a semmiséget. Ellenk. **S.** 2210/77. (D. 19., 57. l.), 13,922/79. (U. o. 23., 65. l.), **C.** 1134/94. (Ü. L. 94., 42. sz.) és 1607/94. (P. T. 29., 134. l.), 1564/95. (Ü. L. 96., 1. sz.), 767/98. (D. III. f. 12., 188. l.), hol feltétlenül szabályszerű kereset követeltetett. Utóbbi szerint a keresetet nem indító részvényes perorvoslással sem élhet. — Végül kiemelő, hogy ha a bíróság a közgyűlési határozatot megsemmisítheti, akkor arra is fel kell jogosítva lennie, hogy a határozat végrehajtását a kereset megindítása folytán s az ítélet meghozataláig végzésileg felfüggeszsze (*arg. a maiori ad minus*), a mint azt pl. az olasz K. T. és az említett osztrák javaslat kifejezetten is megengedi s a részvényesek érdeke gyakran követeli. Felfüggeszthető különösen a cégbejegyzés, a mely magában véve a kereset megindítása által nincs kizárva. V. ö. **B. T.** 197/77. (D. 28., 256. l.). Követelni a felfüggesztést a K. T. 174. §-a alapján vagy pl. zárlat czimén azonban nem lehet. Bővebben ezen egy időben sokat vitatott kérdéstről: *Ifj. Neumann Sándor*. A K. T. 174. §-a alapján indított kereset felfüggesztő hatálya. Budapest, 1877.; továbbá *Wittmann Mór, Ullmann Sándor és Schüller Zsigmond* a Magyar Themis, 1877. 4. számában.

¹⁶⁾ V. ö. *Értekezl.* jk. 175. l. Az 1884. német részvénytörvény szerint a kereset egy hónap alatt indítandó meg. De ha a magyar K. T. nem is tartalmaz általában időhatárt, még sem lehetséges a közönséges elévülési időt alkalmazni; sőt elvül lehet felállítani, hogy, ha a részvényes a legközelebbi közgyűlésig a keresetet meg nem indította, arról lemondottnak tekintendő. Az azonban nem akadály, hogy a határozat a cégjegyzékbe bejegyzetett. **B. T.** 197/77. (D. 28., 256. l.).

¹⁷⁾ Pl. ha a közgyűlés szabályszerűen nem volt összehíva, a meghívásban nem tétezt ki a tanácskozás tárgya (**C.** 586/98. D. III. f. 13., 331. l.), a határozat az előírtnál kisebb szótöbbséggel hozott stb. Érthetetlen **C.** 634/89. (D. Uj f. 25., 61. l.), mely szerint, ha a határozat a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellentétes, a kereset nem esik a törvényben megállapított 15 napi határidő alá. Hisz a törvény vagy alapszabály által előírt alak-

az illetékes törvényszéknél történt bemutatásától számított 15 nap alatt érvényesítendő, ellenkezőleg az ezen alapon megszűnik [id. §. 2. bek.].

III. Valamint általában, úgy különösen a társasági üzletkezelés ellenőrzése tekintetében is vannak az egyes részvényesek a törvény és az alapszabályok keretén belül határozó közgyűlési többségnek alávetve. Oly egyéni ellenőrzés, minőt a törvény pl. a közkereseti társaság nemüzletvezető tagjainak biztosít, a részvényesek rendszerinti nagy számánál fogva lehetetlen. Mindazonáltal a keresk. törvény e részben is gondoskodik arról, hogy az egyes részvényesek a többség önkénye ellen megvédeszenek. Teszi ezt az által, hogy az egyes részvényeseknek jogot ad arra, miszerint az illetékes törvényszéknél a társasági üzletkezelésnek szakértők általi megvizsgálását s a vizsgálat eredményének velök leendő közlését követeljék [K. T. 175. §.].¹⁸⁾ E jog, mely különösen abból a szempontból bir értékkel, hogy az igazgatóság, vagy a felügyelő bizottság tagjai elleni kártérítési keresethez (l. alább 94. §.) biztos alap szereztessék, fel van azonban tételezve attól, hogy a kérvényező részvényes vagy részvényesek az alaptőkének legalább tizedrészét képviseljék és a vizsgálat költségeit előlegezzék.¹⁹⁾ Az előbbi feltétel igazolása végett a megfelelő számú részvények a törvényszéknél leteendőek, mely azokat a vizsgálat befejezéséig visszatartja.²⁰⁾

szerűségek meg nem tartása esetében is ellenkezik a határozat a törvénnyel vagy alapszabállyal!

¹⁸⁾ A vizsgálat kérvény útján szorgalmazandó, mely a perenkivüli eljárás elvei szerint a társasági közegek meghallgatása nélkül végzés által s a felfolyamodás kizárásával intéztetik el (Keresk. elj. 43. §. d) pont). A vizsgálat okát adni, mint ezt a K. T. 178. §-a a közgyűlés összehívására vonatkozó kérvénynél írja elő, nem szükséges.

¹⁹⁾ E korlátok felállítása azért történt, hogy a társaság ügymenete és hitele egyes kevésbbé érdekelt részvényes által könnyelműen vagy szándékosan meg ne zavartassék, illetve meg ne ingattassék. V. ö. *Értekezl.* jk. 176. l. Minthogy a törvény a költség viselése iránt nem intézkedik, s a vizsgálat befejezésével az eljárás is be van fejezve: ebből következik, hogy a vizsgálatot kérő részvényesek az előlegezett költség megtérítését a társaságtól sem ugyanazon, sem külön perenkivüli eljárás során nem követelhetik. V. ö. C. 208/89. (D. Uj f. 23., 52. l.) Ez legfeljebb az igazgatóság vagy felügyelő bizottság ellen megindított kártérítési keresettel kapcsolatban lehetséges.

²⁰⁾ Hasonló jogot, mint a K. T. 175. §-a, biztosít az 1876 : XXXVI.

86. §.

A részvényesek kötelezettségei.

I. A mint tudjuk, a részvénytársaság fogalmában rejlik, hogy a részvényesek a társaság adósságaiért csak korlátozva és pedig csak részvényeik névértékéig felelősek. Ez egyuttal az egyedüli kötelezettség, mely a részvényeseket terheli; egyébbel ők a társaság céljához és annak kötelezettségeihez járulni nem tartoznak [K. T. 168. §.].¹⁾ Így nevezetesen nem kötelesek a társaság ügyeiben résztvenni, sőt még a közgyűlésektől is távol tartatják magukat.²⁾ Azt is említettük már, hogy a részvényesek érintett korlátolt felelőssége nem közvetlenül a társaság hitelezői, hanem csak maga a társaság irányában áll fenn. A hitelezőknek nincs kereseti joguk a részvényesek ellen, még a társaság feloszlása után sem;³⁾ hanem egyedül a társaság léphet fel a részvényesek ellen,⁴⁾ s ez is csak azon feltételek mellett, melyek a részvények névértékének hátralevő részeinek befizetésére az alapszabályokban meg vannak határozva [id. 168. §.],⁵⁾ és minden

tcz. 31. §-a a záloglevélbirtokosoknak a jelzálogüzletre nézve és az 1897. évi XXXII. 21. §. a kötvénybirtokosoknak.

¹⁾ Mindazonáltal nincs kizárva, hogy a részvényesek más kötelezettséget is ne vállaljanak a társaság irányában. Pl. cukorgyár részvényesei bizonyos mennyiségű répa szállítására. Ennek jogi magyarázata (részvény járuléka, részvényes mint harmadik személy kötelezettsége stb.) iránt Németországban nagy a vita. V. ö. *Lippmann* Z. f. d. ges. H. R. 39., 126. sk. 1., *Behrend* id. m. 784. s k. l. s mások. Az új német K. T. 212. §-a ily mellékkötelezettségekről kifejezetten intézkedik.

²⁾ A közgyűlésen való részvétel csak jog, nem kötelesség. A távolmaradás azonban esetleg a társaság teljes megbénítására és feloszlására vezethet, ha ugyanis huzamos ideig határozatképes közgyűlés nem jön létre.

³⁾ Csőd esetében azonban a csödválasztmány is elrendelheti a hátralevő összegeknek a csödtömeghez leendő befizetését. V. ö. C. 605/82. (D. Uj f. 3., 228. l. és 4., 161. l.); 765/82. (U. o. 4., 260. l.); 729/82. (U. o. 4., 303. l.); 418/83. (U. o. 6., 203. l.); 1009/85. (U. o. 11., 224. l.), 1443/95. (P. T. 32., 51. l.).

⁴⁾ Ez világosan kitűnik a K. T. 168. §-ából, mely a részvények névértékének »befizetéséről« szol; ugyszintén a 169—171. §§-ból, melyek a befizetés elmulasztása esetére egyedül a társaságnak biztosítanak jogokat. A hitelezőnek nem lehet »befizetni«.

⁵⁾ Az alapszabályok a befizetés iránt közvetlenül, vagy csak közvetve olyképen rendelkezhetnek, hogy a befizetés módja és ideje a közgyűlés vagy az igazgatóság által állapíttassék meg.

esetre csak a társaság által közzétett előzetes felhívás folytán, mely, ha az alapszabályokban különös módozat megállapítva nem lett, azon alakban történik, melyet az alapszabályok a társasági határozatok közzétételére általában rendelnek [K. T. 170. §. 1. bek.].⁶⁾

II. A részvényesek befizetési kötelezettségüknek pontosan tartoznak megfelelni s azzal szemben a társaság elleni követelésekkel beszámítással sem élhetnek.⁷⁾ Az a részvényes, ki a részvényei után járó befizetéseket kellő időben nem teljesíti, a meghatározott befizetési naptól törvénynél fogva és az érintett felhívástól eltekintve, külön megintés nélkül, késedelmi kamatokat köteles fizetni [K. T. 169. §. 1. bek.]. E mellett a társaságnak szabadságában áll a befizetés elmulasztása esetére, tekintet nélkül az egyébkénti törvényes következményekre, az alapszabályokban bizonyos kötbért is megállapítani [id. §. 2. bek.];⁸⁾ vagy, mint-

⁶⁾ Külön értesítés esetén azonban nem lehet a hirdetmény elmulasztására hivatkozni. C. 1125/84. (D. Uj f. 8., 42. l.).

⁷⁾ Mert az alaptőkében harmadik személyek is érdekelve vannak. V. ö. kifejezetten 1884. német rtörvény 219., 184c. cz., uj n. K. T. 221. §. és C. 1906/95. (D. III. f. 2., 89. l.), 532/96. (U. o. 5., 45. l.).

⁸⁾ A törvény értelme nem világos. Nem vehető ki ugyanis, mit akar a törvény azzal mondani: »tekintet nélkül az egyébkénti törvényes következményekre?« A német K. T. megfelelő 220. cikke, mely a magyarnak alapul szolgált, azt mondja »ohne Rücksicht auf die sonst stattfindenden gesetzlichen Einschränkungen« s ezzel kétségtelenül azt akarta kifejezni, hogy a kötbér összege korlátozás alá nem esik. De habár eltérés a német törvénytől nem szándékoltatott is, a mi az előmunkálatok ez iránti hallgatásából eléggé kitünik, reánk nézve csak a magyar törvény szövege irányadó, törvényes következmények alatt pedig semmi esetre nem lehet törvényes korlátozásokat érteni. Az egyébkénti törvényes következményeknek tehát más értelmet kell tulajdonítani, leghelyesebben azt, hogy a kötbér kikötése nem zárja ki azt, hogy e mellett maga a befizetés és a kötbért meghaladó kártérítés, illetve a késedelmi kamat ne követeltethessék. Jóllehet azonban e szerint az egyébkénti törvényes következmények nem jelentik a kötbér korlátozását, mégis a magyar törvény szempontjából is azt kell mondani, hogy a kötbér összege nem esik korlátozás alá. Mérvadó erre nézve a K. T. 273. §-a, mely ezt a keresk. ügyleteknél általánosságban kimondja (l. alább 123. §.), a részvények megszerzése pedig a K. T. 258. §. 3. pontja értelmében akkor is keresk. ügylet, ha nem történt továbbadási szándékkal (v. ö. alább 115. §.). Igaz ugyan, hogy a K. T. előbb id. §-a az 1877. évi VIII. tcz. által változást szenvedett, s ennek értelmében most már csak a bejegyzett kereskedők kölcsönös keresk. ügyleteiből eredő követeléseknél

hogy a befizetés kikényszerítése peruton számos esetben, különösen ha a részvények bemutatóra szólnak, lehetetlen: a befizetés teljesítését közvetett módon is biztosítani, nevezetesen kimondani, hogy a késedelmes részvényes az aláírásból eredő jogait s a már teljesített befizetést elveszti, azaz a részvényt semmisnek nyilvánítani [id. §. 2. bek.].⁹⁾ Ez mindazonáltal csak azon feltétel mellett történhetik, ha a befizetést tárgyazó felhívás az alapszabályokban kijelölt, esetleg a hivatalos hirdlap útján háromszor és pedig utoljára a befizetésre kitűzött zárhatáridőt legalább négy héttel megelőzőleg közzététetett [id. 170. §. 2. bek.].¹⁰⁾ A megsemmisítés folytán a befizetési kötelezettség megszűnik,¹¹⁾ de csak a részvényesre mint ilyenre nézve; a részvény aláíró ellenben a megsemmisítés dacára az aláírt részvények névértékének 50⁰/o-ja erejéig kötelezve marad [K. T. 171. §.].¹²⁾ Maga a társaság a megsemmisítés által azon kötelezettséget vállalja magára, hogy a megsemmisített részvények helyett új részvényeket bocsásson ki.¹³⁾

nem esik a kötbér korlátozás alá. Azonban e törvény csak a kölcsön- és hasonló követelésekre vonatkozik, tehát a jelen esetre nem hat ki.

⁹⁾ Össze nem tévesztendő a részvények birói megsemmisítésével elvesztés vagy megsemmisítés esetén. V. ö. alább 134. §.

¹⁰⁾ A megsemmisítés és a kötbér az alapszabályokban együttesen is megállapítható. A törvény a »vagy« szóval azt nem akarja kizárni. (V. ö. a német K. T. id. cikkét is, melyben az összekapcsolás »auch« szóval történik.) Az alkalmazás azonban csak vagylagos lehet. L. a köv. jegyzetet.

¹¹⁾ A megsemmisítés és a kereseti jog tehát csak vagylagosan, nem együttesen, illetik a társaságot; a kereseti jog a megsemmisítés által consumáltatik. V. ö. L. I. 520/79. (D. 23., 54. l.). Sőt a kereseti jog már a megsemmisítési eljárás megindítása folytán is megszűnik: L. I. 280/80. (D. 26., 4. l.). Nem szűnik meg ellenben pusztán az által, hogy a megsemmisítési jog az alapszabályokban meg van állapítva, ha annak alkalmazása tényleg még nem helyeztetett kilátásba: C. 703/80. (M. Ig. D. 6., 60. l.).

¹²⁾ Vonatkozással a K. T. 153. §-ra. V. ö. fentebb 77. §.

¹³⁾ Mert az alaptőke és a részvények száma alapszabályilag meg van határozva, s azt közvetett uton megváltoztatni nem szabad. Kivétel csak akkor van, ha a megsemmisített részvények erejéig kifejezetten alaptőkeleszállítás határoztatik el, a mely azonban csak az általános feltételek mellett történhetik. V. ö. alább 89. §. — Az újonnan kibocsátott részvényre a megtámadott és fizető aláírónak (ellenkező alapszabályi intézkedésektől eltekintve) elsőbbsége van; köteles azonban a fizetett összeget a névérték egész befizetett része erejéig kiegészíteni, a nélkül hogy az általa eredetileg befizetett összeget (mely neki az átruházáskor meg lett térítve), levonásba hozhatná.

HARMADIK FEJEZET.

Közgyűlés.

87. §.

A közgyűlés fogalma, összehívása, határozatképessége és határozathozatala.

I. A részvénytársaság nem lévén önczélú lény, hanem a részvényesek érdekeinek szolgálatában állván, a kik, ha nem is jogilag, de mégis gazdaságilag a társasági vagyon urai: ebből szükségképen következik, hogy a társasági ügyek mikénti intézése a részvényesek akarata szerint kell hogy történjék, hogy a társaság ügyeiben a részvényesek akarata az uralkodó. Ámde a részvényesek rendszerinti nagy száma többnyire lehetetlenné teszi, hogy az ő akarata egyénileg, külön-külön fejeztessék ki ¹⁾ s még kevésbé lehetséges, hogy ez állandóan, folytonosan történjék. Szükségessé válik ennél fogva a részvénytársaságnak oly szervezetet adni, mely szerint a részvényesek időről időre együttes akaratnyilvánításra, határozathozatalra összehívatnak; a társasági ügyek közvetlen ellátására pedig külön állandó közegek létesíttetnek. Az utóbbiak közé tartozik az igazgatóság és a felügyelő bizottság, melyekről a következő fejezetben lesz szó. A részvényesek időközönkénti összehívás folytáni összejövedele pedig a közgyűlés. E közgyűlésen, mely a részvénytársaság legfőbb közege s melynek a többi közegek és az egyéni jogoktól eltekintve (l. fentebb 81. §.), maguk a részvényesek is alá vannak rendelve, gyakorolja a részvényesek összessége mindazon jogokat, melyek a részvényeseket a társaság ügyei tekintetében illetik [K. T. 176. §.].

II. A közgyűlés összehívása évenként legalább egyszer kell hogy történjék [K. T. 177. §. 1. mond.].²⁾ A közelebbi időt az

¹⁾ Jogilag ennek mi sem áll útjában. Épen azért nincs kizárva, hogy a részvényesek a közgyűlésen kívül külön-külön kifejezett közös meg egyezéssel valamit el ne határozhassanak, a mi különösen akkor bir gyakorlati jelentőséggel, ha a közgyűlés mint ilyen törvénynél (l. alább 89. §.) vagy alapszabálynál fogva nem határozhat. Az ellenkező felfogás, mely szerint a részvényesek épen csak közgyűlésileg határozhatnak, oly tulzás, mely az általános társasági elvekkel nem áll összhangban.

²⁾ Ennek elmulasztása esetében a közgyűlés összehívására kötelezett közeg 1000 frtig terjedhető pénzbüntetéssel sujtható. K. T. 221. §. 2. pont.

alapszabályok határozzák meg. Ezen évi közgyűlés rendes közgyűlésnek is neveztetik azért, mert ez a szabályszerű gyűlés, a melyen a részvényesek a társaság ügyei fölött határoznak. Kivételesen azonban a közgyűlés máskor is összehívható. Az ilyen közgyűlés rendkívüli közgyűlésnek neveztetik. Két esetben ily rendkívüli közgyűlés összehívását a törvény egyenesen előírja.³⁾ Azonkívül a részvényesek is követelhetik bármikor a közgyűlés összehívását. Ily követelés azonban csak akkor veendő figyelembe, ha az illető részvényes vagy részvényesek az alaptőkének legalább egy tizedrészét képviselik, feltéve hogy az alapszabályok e jogot az alaptőke kisebb részének birtokához nem kötik;⁴⁾ ha továbbá a közgyűlés egybehívásának oka és célja határozottan kijelöltetik [K. T. 178. §.].

A közgyűlés összehívása az arra jogosított közeg által történik, s csak az ennek összehívása folytán tartott gyűlés tekinthető érvényes határozatok hozatalára jogosított közgyűlésnek. Az összehívásra jogosított közeget az alapszabályok határozzák meg. Rendesen az igazgatóság jelöltetik ki arra;⁵⁾ de kijelölhető a felügyelő bizottság is.⁶⁾ A mennyiben a közgyűlés egybehívását a részvényesek követelik, s e kívánságnak az összehívásra jogosított közeg 8 nap alatt meg nem felel: az érdekelt vagy érdekeltek kérelmére a közgyűlés összehívását az illetékes törvényszék eszközli [id. §. 2. mond.].⁷⁾ Az összehívás azon alakban történik, a melyet az alapszabályok előírnak;⁸⁾ a meghívásban azonban minden esetre kiteendők a közgyűlés helye és ideje.⁹⁾

³⁾ V. ö. K. T. 187., 195. §§. és alább 92., 93. §§.

⁴⁾ Az alaptőke nagyobb részének birtokához e jog nem köthető.

⁵⁾ A K. T. 187. §. épen az igazgatóságot kötelezi a közgyűlés összehívására.

⁶⁾ A K. T. 195. §. ut. bek., mely szerint a felügyelő bizottság más teendőikkel fel nem ruházható, ennek annál kevésbé áll útjában, mert az id. §. maga is kötelezi a felügyelő bizottságot a közgyűlés összehívására.

⁷⁾ Sem az igazgatóság, ill. felügyelő bizottság, sem a törvényszék nem vizsgálhatja azt, vajjon a felhozott ok alapos-e? A törvény csak azt követeli, hogy valamely ok és cél megjelöltessék. Ha ez megtörtént, a közgyűlés, legalább a törvényszék által, okvetlenül összehívandó. Felfolyamodás a közgyűlés összehívását elrendelő végzés ellen nincs. Keresk. elj. 43. §. e) pont.

⁸⁾ Ez azon esetre is áll, ha az összehívás a törvényszék által történik.

⁹⁾ És pedig még akkor is, ha a hely és idő az alapszabályokban, a mint azt a K. T. 157. §. 8. pontja elő is írja, meg van jelölve; tekintve, hogy a részvényesek, különösen gyakori változás esetében, az alapszabályok-

ugyszintén a közgyűlés tárgyai. Érvényes határozat csakis az ekként kijelölt tárgyak felett hozathatik.¹⁰⁾ Kivételnek e tekintetben egyedül az oly indítványra nézve van helye, mely újabb közgyűlés összehívása végett tétetik [id. 177. §.]; magától értetvén egyuttal, hogy az oly határozat is érvényes előzetes kijelölés nélkül, mely a közgyűlés napirendjére kitűzött tárgyak törvényes folyománya gyanánt jelentkezik.¹¹⁾

III. Hogy azonban a bár szabályszerűen összehívott közgyűlés érvényes határozatokat hozhasson, szükséges, hogy az határozatképes legyen.¹²⁾ A határozatképesség alatt értjük azt, hogy a közgyűlésen annyi részvényes és illetve részvény képviselve legyen, a mennyit az alapszabályok előírnak. A törvény ez iránt, az alakuló közgyűléstől eltekintve, semmi intézkedést nem tartalmaz, az alapszabályokban tehát a határozatképesség

ról nem mindig birnak tudomással. Hely és idő alatt különben a helyiség és óra is értendő. A mi a helyet illeti, annak nem kell épen a társaság székhelyével azonosnak lennie. A székhelytől távol fekvő vagy épen külföldön lévő helynek azonban, alapszabályi intézkedés hiányában, nem szabad lennie; mert a részvényesek nem kényszeríthetők nagyobb utazásra vagy az országból való távozásra.

¹⁰⁾ A kijelölésnek nem kell közvetlenül az illető tárgyra vonatkoznia; lehet közvetett is. Így annak kijelölése, hogy a közgyűlés tárgya az alapszabályok módosítása általában, magában foglal minden egyes intézkedést is, mely az alapszabályokban tartalmaztatik, kivéve, ha az alapszabályok módosítása csak más határozat folyománya, mint pl. az alaptőke felemelése vagy leszállítása. V. ö. C. 1272/90. (J. 90., 66. l.). Részletes adatok és nevezetesen az igazgatósági javaslatok közlése nem szükséges. C. 1204/93. (D. Uj f. 37., 88. l.). Ily kitétel »egyéb indítványok« azonban semmi esetre nem elégséges arra, hogy a közgyűlés határozhasson: C. 336/84. (D. Uj f. 10., 94. l.), B. T. 2526/93. (P. T. 30., 12. l.).

¹¹⁾ Ez áll különösen az igazgatóságnak vagy felügyelő bizottságnak az illető tárgyakra vonatkozó felmentésére vagy felelősségre vonására, esetleg elmozdítására irányuló határozatokról. Az illető tárgyak fölötti határozat jogosultsága magában foglalja a jogosultságot az azokért felelős közegek eljárásának megbírálására s a bírálat következményeinek megállapítására. Ez kitűnik a K. T. 183., 194. §§-ból is, melyek szerint az elmozdítás »bármikor« történhetik, s annál indokoltabb, mert a közgyűlés megtartása előtt nem is tudható mindig, minő intézkedés lesz szükséges az eljáró közegekkel szemben s a határozat elhalasztása a társaságra nézve veszélyes lehet. V. ö. C. 1781/93. (P. T. 30., 12. l.) és hozzá *Wettstein Gyula* u. o. 9. l.

¹²⁾ A határozatképességnek az egész közgyűlés alatt kell fenforognia. Mihelyt a határozatképesség annak folyamában egyes részvényesek távozása folytán megszűnik, további határozat nem hozható.

tetszés szerint állapítható meg; kiköthető az összes részvényesek jelenléte épügy, mint az, hogy a részvényesek és részvények meghatározott számban legyenek képviselve, mely esetben a kikötött számban összejött közgyűlés határozatai a távollevőket is kötik.¹³⁾ Kiköthető különben az is, hogy fontosabb határozatok hozatalánál nagyobb számú részvényesnek és illetve részvénynek kell képviselve lennie mint a rendes ügyeknél. Az alapszabályok intézkednek végül az iránt is, vajjon ha a közgyűlés első ízben határozatképes nem volt, az újabban összehívott közgyűlésen ugyanaz a határozatképesség, vagy annál kisebb szükséges-e; esetleg megállapítják, hogy az újabb közgyűlés bármely számú részvényes megjelenése esetében határozatképes.¹⁴⁾

A határozatképesség mellett a közgyűlési határozatok érvényessége feltételezi még, hogy azok a megjelent részvényesek előírt szavazatával hozattassanak. A törvény a határozathozatal módja iránt sem tartalmaz intézkedéseket és korlátozásokat; mérvadó tehát e tekintetben is kizárólag az alapszabályok. Ezekről függ, vajjon a határozatok csak egyhangulag, vagy pedig szótöbbséggel és minő szótöbbséggel hozhatók? A határozathozatal módja, a határozatok minőségéhez és fontosságához képest, szintén különbözőképen állapítható meg.

Az alapszabályok irányadók végre a tárgyalás rendjére és arra a kérdésre nézve, hogy ki által történjek a közgyűlés vezetése?¹⁵⁾ Alapszabályi intézkedés hiányában az elnököt esetről esetre maga a közgyűlés választja.¹⁶⁾

¹³⁾ A távollevőkről az vélelmeztetik, hogy a megjelentek határozatához hozzájárultak. Kivéven, ha a határozat a törvénybe vagy az alapszabályokba ütközik. V. ö. fentebb 85. §.

¹⁴⁾ V. ö. K. T. 157. §. 8. pont és fentebb 78. §. Az újabb közgyűlés azonban ily kisebb határozatképességgel csak azon ügyek fölött határozhat, melyek már az első közgyűlés napirendjére voltak tűzve; mert más tárgyakra nézve a közgyűlés épen nem volt még összehíva, tehát újabb közgyűlés sincs.

¹⁵⁾ Kijelölhető pl. a társaság vezérigazgatója is: B. T. 6213/84. (D. Uj f. 8., 324. l.).

¹⁶⁾ Ily esetben bármely részvényes választható: C. 467/97. (D. III. f. 9., 256. l.) s elnökölhet valamely részvényes csődtömeggondnok is. V. ö. C. 36/96. (D. III. f. 9., 253. l.).

88. §.

A közgyűlés hatásköre.

I. A közgyűlés, mint a részvényesek összefoglalása s a részvénytársaság legfőbb közege, a társaság ügyeiben elvileg korlátlan hatáskörrel bir. Feltéve, hogy a közgyűlés megtartásának és a határozathozatalnak azon alaki kellékei, melyeket az előbbi szakaszban említettünk, megvannak, és feltéve, hogy valamely ügy egyáltalában társasági, azaz oly ügy, melyben a társaság intézkedhetik: a közgyűlés elvileg souverain. A közgyűlés még oly ügyben is jogérvényesen határozhat, mely a társaság többi közegeinek, nevezetesen az igazgatóság hatáskörébe tartozik, más szóval: a közgyűlés hatásköre a többi közegek hatáskörével concurrál; a mi szükségképen következik abból, hogy a többi közegek a közgyűlésnek alá vannak rendelve.¹⁾ Ebből kitűnik egyuttal, hogy a közgyűlés hatáskörének közelebbi meghatározása csakis két irányban szükséges: 1. vajjon valamely ügy nincs-e egyáltalában a társaság rendelkezése alól kivonva? mert a mit a társaság általában tehet, arra a közgyűlés is minden esetre fel van jogosítva; 2. mely ügyek azok, a melyek fölött kizárólag a közgyűlés határozhat, a melyekben tehát a társaság más közege nem járhat el? Ellenben nem jöhet kérdésbe, vajjon a közgyűlés jogosítva van-e valamely ügy fölött, szemben a többi közegekkel, határozni?

II. Mindkét említett irányban első sorban a törvény irányadó. A mennyiben ez akár közvetlenül, akár közvetve, pl. az által, hogy a részvényeseknek egyéni vagy külön jogot biztosít (l. fentebb 82. §.), a társaság intézkedési jogát feltétlen módon kizárja vagy korlátozza, vagy megfordítva valamely ügyet határozottan a közgyűlés hatáskörébe utasít, ebbeli intézkedése kötelező s az alapszabályok eltérő módon nem rendelkezhetnek. Különösen nem lehetséges, hogy a törvény által a közgyűlés hatáskörébe utasított ügy más közeg, nevezetesen az igazgatóság jogkörébe utasíttassék. Még kevésbbé ragadhat magához ily ügyet önhatalmulag az igazgatóság vagy a társaságnak más közege.²⁾ A meny-

¹⁾ V. ö. K. T. 189. §. Ez alapon a közgyűlés különösen az igazgatóságnak utasításokat is adhat. L. még alább 92. §.

²⁾ Az igazgatóság vagy más közeg ily esetben felelősségre vonható a

nyiben ellenben maga a törvény a közgyűlés hatáskörét akár tevőleges, akár nemleges irányban nem állapítja meg, vagy eltérést enged, az alapszabályok mérvadók.³⁾ Alapszabályi intézkedés hiányában pedig az az elv tartandó szem előtt, hogy a közgyűlés hatáskörébe minden oly társasági ügy tartozik, mely a társaság rendes üzletkörén kívül esik.⁴⁾ Megjegyzendő azonban, hogy, a míg a közgyűlés törvényes hatásköre harmadik személyekkel szemben is irányadó, úgy hogy ha a közgyűlés a törvényes hatáskörébe nem tartozó, vagy más közeg a közgyűlés törvényes hatáskörébe utasított valamely ügyben határozott, a társaság harmadik személyek irányában sem lesz kötelezve; addig a közgyűlés alapszabályi vagy a rendes üzletkörön kívül eső ügyletekre vonatkozó hatásköre ily abszolút hatálylyal nem bír; a társaság harmadik személyek irányában kötelezve lesz tehát akkor is, ha a közgyűlés ezt a hatáskört tullepte,⁵⁾ vagy ha az igazgatóság abban önhatalmulag járt el.⁶⁾

III. A K. T. 179. §. szerint azon tárgyak, melyek fölött minden esetben a közgyűlés határoz, a következők:

1. az igazgatóság és a felügyelő bizottság megválasztása, előmozdítása és felmentése,⁷⁾ kivéven a mennyiben az igazgatóság

K. T. 189. §-a értelmében; azon kívül az igazgatóság tagjai 3 hónapi fogház- vagy 1000 forintig terjedhető pénzbüntetésre is ítéltetők. V. ö. K. T. 218. §. 8. pont, 220. §. és alább 101. §.

³⁾ V. ö. K. T. 157. §. 8. pont és fentebb 78. §.

⁴⁾ Ide tartozik pl. nagyobb kölcsönök felvétele, ingatlanok megszerzése, fióktelepek felállítása stb. A társaság célján is tulmenő ügyekben az alapszabályoknál fogva még a közgyűlés sem határozhat.

⁵⁾ Pl. a társaság alapszabályai célján tulmenő ügyben határozott. Ez következik abból, hogy a társaság kötelezve lesz akkor is, ha az igazgatóság járt el az alapszabályok ellenére, mennyivel inkább tehát, ha a közgyűlés nem tartotta magát az alapszabályhoz. A részvényesek kereseti joga a K. T. 174. §-a alapján ezen nem változtat; hasonlóképen nem az a körülmény, hogy a közgyűlés a társaság célját, minthogy az a tervzetből van átvéve, meg nem változtathatja (l. a köv. §-t). Ez is csak a részvényesekkel szemben irányadó.

⁶⁾ V. ö. K. T. 190. §. és alább 82. §.

⁷⁾ A felmentés nem jelenti azt, mintha az igazgatóság és fel. bizottság törvény- vagy alapszabályellenes eljárása miatt sem vonathatnék felelősségre. Ez világosan következik a K. T. 189. §. 2. bek.-ből (l. alább 94. §.). Tehát csakis oly cselekvényekre nézve van a felmentésnek jelentősége, melyek a törvénybe vagy alapszabályokba nem ütköznek. Még tovább megy C. 881/95. (P. T. 31., 119. l.), mely szerint az igazgatók a felmentés előtti időre csak

kinevezése az alapítóknak vagy másoknak tartatott fenn (l. alább 91. §.);

2. a számadások megvizsgálása, a mérleg megállapítása és a nyereség felosztása; ⁸⁾

3. az egyesülés más társasággal (l. alább 98. §.);

4. oly cartell-szerződések megkötése, melyek minden társasági ügyletnek közös haszonra vezetését czélozzák; ⁹⁾

5. az alaptőke leszállítása vagy felemelése (l. a köv. §-t);

oly cselekvényük vagy mulasztásuk miatt vonhatók felelősségre, mely a vétkes gondatlanságot is megállapítja. De akkor a felmentésnek épen semmi célja nincs, mert vétkes gondatlanság hiánya esetében ugy sincs felelősség.

⁸⁾ A számadások megvizsgálására külön számvizsgálók küldhetők ki a közgyűlés által; sőt lehet, hogy már alapszabályilag rendeltetik ki külön számvizsgáló bizottság, mely azonban a felügyelő bizottságot nem pótolja.

⁹⁾ Cartell-szerződések különböző értelemben és alakban fordulnak elő. Gyakran e kifejezés alatt nem értenek mást, mint oly szerződést, melynél fogva két vagy több vállalat (nem épen részvénytársaság, sőt nem is épen társaság) kölcsönösen arra kötelezi magát, hogy üzletében egyenlő szabályok szerint fog eljárni. Ilyenek pl. a vasutaknál fordulnak elő a fuvar-dij-tariffák tekintetében, továbbá különböző iparvállalatoknál, pl. szesz-, czukor-, vasgyáraknál, kőolajfinomítógyáraknál, gőzmalmoknál, mészárosoknál, sütőknél stb. a termelés megszorítására, vagy az árak megszabására nézve (árcartellek), mely utóbbiak azonban a szabad verseny kizárására s ez által a fogyasztó közönség megkárosítására irányulván, a *turpis causa* fogalma alá esnek s azért bíróilag nem érvényesíthetők. V. ö. C. 2554/83. (D. Uj f. 9., 309. l.). Ezekről lényegesen különböznek az oly cartell-szerződések, melyek haszonközösségre vonatkozó társasági szerződések jellegével bírnak. Az ilyenek lehetnek azután általánosak, a minőket épen a K. T. tart szem előtt, vagy különösek, melyek az üzletnek csak meghatározott részére, vagy egyes ügyletekre vonatkoznak. Lehetnek továbbá kölcsönösek vagy egyoldaluak, a szerint, a mint csak az egyik vagy mindkét vállalat hasznai közösek. A haszonban és veszteségben való részesülés aránya mindegyik esetben vagy egyenlően vagy pedig különbözően lehet a szerződő felekre nézve megállapítva. A K. T. csak a haszonközösségre irányuló általános (kölcsönös vagy egyoldalu) cartellszerződéseket utasítja feltétlenül a közgyűlés hatáskörébe; a miből azonban nem következik, hogy másnemű cartell-szerződéseket minden esetre az igazgatóság köthet. Ez lehetséges ugyan, ha az alapszabályok így intézkednek; de ily intézkedés hiányában a különös cartell-szerződések is rendszerint a közgyűlés hatáskörébe tartoznak, tekintve hogy azok többnyire a rendes üzletkörön kívül esnek. Bővebben értekezik nálunk a cartell-szerződésekről *Mandello Gyula* a Budapesti Szemle 1890. évfolyamában, és *Ráth Zoltán* Emlékirat a cartellekről: Hegedüs keresk. miniszter megbízásából. Budapest, 1900. — A cartelltől megkülönböztetendő az u. n. trust, melynek az a célja, hogy a hason-

6. a társaság feloszlása s a felszámolók kirendelése;

7. az alapszabályok módosítása, a mennyiben a törvény a közgyűlést erre nézve nem korlátozza (l. a köv. §-t).

A felsoroltakon kívül a K. T. különböző helyeken még egyéb ügyeket is utasít a közgyűlés hatáskörébe, melyekről részben már megemlékeztünk, részben pedig még ezentúl lesz szó.

89. §.

Az alapszabályok módosítása és az alaptőke felemelése és leszállítása.

I. Az alapszabályok egyenlők lévén a társasági szerződéssel, azoknak módosítása ¹⁾ a közönséges szerződési elvek értelmében tulajdonképen csak minden egyes részvényes hozzájárulásával történhetnék. Tudjuk azonban, hogy a résztvevők nagy száma miatt már az alapszabályok eredeti megállapítása sem történik az összes aláírók beleegyezésével, hanem csak az alakuló közgyűlés többségi határozatával, melynek az egyes aláíró magát a részvényaláírásban aláveti. A mi pedig az alapszabályok eredeti megállapításáról áll, annak következetesen a módosításról is kell állania, annyiival inkább, mert különben a módosítás a legtöbb esetben lehetetlen volna, a mi az egyes részvényesek érdekeinek sem felelne meg. Hogy minő irányban akarja a közgyűlés az alapszabályokat módosítani? arra nézve szabály szerint korlátozás alá nem esik. A közgyűlés jogosítva van nevezetesen oly módosításokat is tenni, melyek a részvényesek egyéni jogait érintik, ha ezeket a törvény feltétlen módon nem állapítja meg, vagy a változtatás maguk az alapszabályok vagy külön szerződés értelmében tiltva nincs (v. ö. fentebb 81., 83. §§.). Általánosabb természetű kivételt a törvény csak azon intézkedésekre nézve állít fel, melyek az alapszabályokba a tervezetből vétettek át. Ezeket a törvényben kijelölt eseteken kívül, melyeknél a módosítás megengedését a gyakorlati szükség követeli, közgyűlési

nemü vállalatok részvényeit összevásárolja s ezzel valamennyit hatalmába kerítse.

¹⁾ A módosítás alatt a kiegészítés is értendő. Ez ugyan nem módosítása az alapszabályok valamelyik intézkedésének, de igenis módosítása az alapszabályoknak mint egészeknek.

határozattal sem lehet módosítani [K. T. 179. §. ut. bek.],²⁾ a mi teljesen megfelel annak, hogy a tervezet nem közgyűlési többséggel, hanem minden egyes aláíró által a részvényaláírásban külön-külön fogadtatik el. A tervezetben foglalt intézkedések módosítása, a törvényben foglalt eseteken kívül, legfeljebb az összes részvényesek beleegyezésével történhetik.³⁾

II. A tervezetből átvett azon intézkedések közé, melyeknek módosítására a törvény a közgyűlést kivételesen feljogosítja, tartozik különösen az alaptőke nagysága és ezzel összefüggésben a részvények száma és névértéke. Megengedi pedig a K. T. úgy az alaptőke felemelését, mint annak leszállítását. Mindkettő azonban együttal közelebbi szabályok és korlátok alá esik.

1. Alaptőke-felemelés. Ez a K. T. értelmében közgyűlési határozattal egyedül új részvények kibocsátása útján történhetik.⁴⁾ Ha azonban az összes részvényesek beleegyeznek, lehetséges ráfizetés által is az eredeti névértékre, minek folytán ez megfelelően felemeltetik.⁵⁾ Pusztán a részvények névértékének felemelése által, azaz a nélkül, hogy a részvényekre ráfizetés történne, semmi esetre sem lehetséges. Az ily felemelés semmisnek tekintendő [K. T. 148. §.].⁶⁾

²⁾ Így nem módosíthatók nevezetesen: a vállalat tárgya és tartama (v. ö. alább 96. §.), továbbá a nemkézpénzbeli betétekre vonatkozó megállapodások és az alapítókna vagy másoknak biztosított előnyök; de más sem, a mi a tervezetbe felvételre, még ha a K. T. annak felvételét nem is követeli. Pl. a cég. V. ö. C. 1076/93. (M. IV. 145. l.). A megszorítás azonban nem terjed ki pl. a cél nem lényeges megváltoztatására. Lóvasut helyett villamos vasut: C. 821/98. (D. III. f. 12., 341. l.).

³⁾ C. 586/98. (D. III. f. 13., 331. l.). Ha ezt meg nem engednők, a részvényesek azon körülményes eljárásra volnának utalva, hogy előbb a társaságot feloszlassák s azután megint újból alakítsák, a minek nem volna értelme. A beleegyezés magán a közgyűlésen is adható, ha az összes részvényesek jelen vannak. Ez épen nem tekintendő oly közgyűlési határozatnak, minőre a törvény gondol, midőn azt hatálytalannak nyilvánítja.

⁴⁾ A közgyűlés határozata szükséges még akkor is, ha a felemelés az alapszabályokban már előre kilátásba van véve.

⁵⁾ Közgyűlési határozat azért nem elegendő, mert a részvényes a névértéken túl nincs kötelezve befizetéseket tenni (l. fentebb 86. §.), erre tehát többségi határozattal sem kényszeríthető.

⁶⁾ A tilalom rátiója az, hogy a társasági vagyont önkényes felbecsülése általi visszaélések megakadályoztassanak. V. ö. *Értekezlet* jk. 132. l., a hol együttal kiemeltetett, hogy a névérték felemelése a tartalékalapnak az alaptőkéhez való csatolása útján sem lehetséges, a mi azonban nem áll oly

De uj részvények kibocsátása is törvényes korlát alatt áll, a mennyiben ugyanis csak akkor lehetséges, ha az eredetileg kibocsátott részvények már teljesen be vannak fizetve. A teljes befizetés előtt kibocsátott uj részvények semmiesek s azok kibocsátói minden a kibocsátásból eredhető kárért egész vagyonukkal egyetemlegesen felelősek [K. T. 162. §.]. Szükséges továbbá, hogy a kibocsátás ugyanazon szabályok szerint foganasittassék, melyeket a K. T. az eredeti alaptőke kibocsátására és befizetésére nézve állit fel (l. fentebb 77. s köv. §§.).⁷⁾ Az uj részvények kibocsátása tehát szintén csak részvényaláírás útján történhetik,⁸⁾

esetre, midőn a tartaléktőke az alapszabály értelmében a részvényesek között felosztható s a mindegyikre eső rész az általa birt részvények kiegészítésére fordittatik, oly módon, hogy a régi részvények bevonatnak s azok helyett megfelelő névértékben uj részvények bocsátatnak ki, feltéve, hogy a részvényesek a kiegészítésre és kicserélésre nem köteleztetnek. V. ö. *Temesv. T.* 3968/94. (P. T. 29., 133. l.). Ellenk. *Marosv. T.* (U. o. 123. l.). Ugyanaz áll, ha ily alaptőkefelemelés tartaléktőke igénybevétele nélkül történik. V. ö. **C.** 986/85. (D. Uj f. 14., 10. l.), a mely határozottan kimondja, hogy a K. T. 148. §-a csakis oly eseteket tart szem előtt, melyekben a részvények névértéke az alaptőkének megfelelő szaporítása nélkül emeltetik felebb. — A 148. §. tilalma alá esik az is, ha a részvények névértéke változatlan marad, de a részvények száma szaporittatik, a nélkül hogy újabb befizetés vagy hozzácsatolás történék. Ez eredményben teljesen egyenlő a névérték felemelésével.

⁷⁾ Ez a K. T.-ben határozottan kimondva ugyan nincs s azért a gyakorlat nem is követeli mindig. V. ö. **B. T.** 5994/84. (M. IV. 120. l.), **C.** 683/93. (M. IV. 112. l.). De következik abból, hogy azok az okok, melyek a törvényhozót bizonyos övrendszabályok felállítására az eredeti alaptőke tekintetében indították, az alaptőke felemelésénél is találunk s hogy az esetben, ha utóbbi teljesen a felek akaratára volna hagyva, oly visszaélések történének, melyek a törvénynek az eredeti alaptőkére vonatkozó intézkedéseit is hatályon kívül helyeznék; pl. ha az eredeti alaptőke nagyon csekély összegben vétetnék fel, mely azután később aránytalanul felemeltetnék. V. ö. 1884. évi német részvéynovella 215b. cz. és uj n. K. T. 281. §., mely a kiterjesztést kifejezetten mondja ki. L. most **B. T.** is 2885/95. (Ü. L. 95., 39. sz.), 352/98. (U. o. 98., 14. sz.) és **C.** 368/97. (P. T. 34., 218. l.), melyek szintén kimondják, hogy a K. T. 150. sk. §§. hasonszerűen és a dolog természete szerint alkalmazandók. Csak a K. T. azon intézkedései, melyek az alapítókra, a tervezetre, az alapszabályok megállapítására és az alakuló közgyűlésre mint ilyenre vonatkoznak, nem nyernek alkalmazást, tekintve hogy az uj részvényeket kibocsátó társaság már létezik, tehát uj alapítás nem történik.

⁸⁾ A régi részvényeseknek az aláírásra elő jog biztosítható. Kötelezettség azonban erre nincs, ha az alapszabályok meg nem állapítják.

melynél, ha az alapszabályokban vagy közgyűlési határozat által magasabb befizetés ki nem köttetett, a névértéknek legalább 10 százaléka előbb befizetendő. Az aláírástól számítva legfeljebb két hó alatt azután újabb közgyűlés hivandó össze,⁹⁾ melynek feladata a felemelt alaptőkének kellő aláírás és befizetés által történt biztosításáról meggyőződést szerezni s az alapszabályoknak az alaptőkére vonatkozó intézkedéseit a megtörtént új részvénykibocsátás értelmében módosítani.¹⁰⁾ A közgyűlés erre vonatkozó határozata végre az igazgatóság által, a keresk. cégjegyzékbe leendő bevezetés végett, a törvényszéknek bejelentendő (l. a köv. §-t) s egyidejűleg igazolandó, hogy a felemelt alaptőke aláírás által biztosított s az egyes részvények után legalább 30% tényleg befizettetett.¹¹⁾ Csak ha ezen igazolás és a cégjegyzékbe való bevezetés megtörtént, foganatosítható az új részvények tényleges kibocsátása. Az előbb kibocsátott részvények semmiek s azok kibocsátói minden a kibocsátásból származó kárért egyetemlegesen felelnek. A mennyiben valaki új részvények fejében nemkészpénzbeli betétellel kívánna az alaptőkéhez járulni, erre szintén ugyanazok a szabályok alkalmazandók, mint a társaság megalapításánál.

2. Alaptőke leszállítása. A **K. T. 209. §.** szerint történhetik négyféleképen:

⁹⁾ Feltéve, hogy az aláírás és befizetés mindjárt a felemelést elhárító közgyűlésen nem történik, a mikor annak hitelesítése egyidejűleg történhetik. — Az újabb közgyűlés tagjai úgy az eredeti részvényesek, mint az új részvényaláírók, mindkettő egyenlően lévén érdekelve abban, hogy az új részvényesek biztosítása szabályszerűen eszközöltessék. Ha a közgyűlés két hó alatt össze nem hivatik, a részvényaláírók befizetett pénzeiket visszakövetelhetik. Ugyanaz áll, ha az aláírás siker nélkül maradt, mert habár a társaság léte nem is függ az aláírás teljes sikerétől, miként a társaság alapításánál, az aláíró mégis úgy tekintendő, mintha ajánlatát ezen feltétel alatt tette volna. Újabb közgyűlés azonban a felemelés mérvét az aláírás tényleges eredményéhez képest leszállíthatja, csak hogy ez esetben új aláírás szükséges.

¹⁰⁾ Előbb az alapszabálymódosítás nem eszközölhető, mert ha az aláírás nem sikerül, a társaság az eredeti alaptőkével folytatja működését. V. ö. **B. T.** id. 2885/95. sz. hat.

¹¹⁾ Feltételeztetik, hogy az új részvényeknek nem kell teljesen befizetve lenniök, a mi nem ellenkezik azzal, hogy a részvényeknek egyenértékűeknek kell lenniök, mert ez csak a névértékre vonatkozik. V. ö. **B. T.** id. 2885/95. sz. hat. is.

1. A részvények visszaszerzése és megsemmisítése által. A visszaszerzés az eredeti alapszabályok értelmében évről évre fokozatos lehet, vagy későbbi határozat folytán egyszerre történhetik; foganatosítható továbbá úgy az egyik mint a másik esetben egyszerű visszavásárlás, vagy pedig kisorsolás útján. Maga a megsemmisítés vonatkozhatik az egész részvényjogra, úgy hogy a megsemmisített részvény tulajdonosa teljesen megszűnik a társaság tagja lenni; vagy pedig csak a társaság törzsvagyonában, illetve az ez által fedezett alaptőkében való részesülésre, úgy hogy a megsemmisített részvény tulajdonosa egyéb, nevezetesen az osztalékra vonatkozó, jogait fentartja (l. fent. 82. §.);

2. a még künlevő részletfizetések elengedése és a részvények névértékének az elengedett befizetések arányában való leszállítása által. Ily elengedés azonban alaptőkeleszállítás nélkül is történhetik, olyképen t. i., hogy az elengedett befizetések a társasági vagyonból pótoltatnak;

3. készpénzbeli visszafizetés által, feltéve szintén, hogy a részvények névértéke a visszafizetés arányában leszállíttatik;

4. végre a részvények névértékének pusztá leszállítása által.¹²⁾

A mennyiben azonban az alaptőke leszállítása az eredeti alapszabályokban megállapított fokozatos kisorsolás útján nem történik, arra a közgyűlés határozatán kívül, a leszállítás által érdekelt hitelezőkre való tekintettel, még az illetékes törvényszék engedélye szükséges. A törvényszék a kért leszállítást csak úgy engedheti meg, ha a legújabb mérleg s esetleg, ha e mellett szükségesnek találja, a hirdetvényileg megidézendő hitelezők meghallgatása alapján meggyőződést szerzett arról, hogy a társaság a kisebbitett alaptőkével is eleget tehet minden tartozásának [id. §. 2. és 3. bek.].¹³⁾

¹²⁾ A leszállítás három első esete akkor szokott történni, ha a társaság kedvezőbb vagyoni állapotot tüntet fel, mint a minő a társasági cél elérésére szükséges; a 4. eset ellenben épen akkor alkalmaztatik, ha a társaság veszteségeket szenvedett s egyelőre nincs kilátás, hogy az eredeti alaptőkének a későbbi nyereségekből való kiegészítése mellett osztalék fizetessék. Az utóbbi eset a részvények számának összevonásával kapcsolatban is történhetik, a nélkül azonban, hogy az eredeti részvényesek több részvény megszerzésére vagy pótfizetések teljesítésére kényszeríthetnének. V. ö. fent. 6. jegyz.

¹³⁾ A törvényszék sem a társaság, sem a hitelezők előterjesztéséhez kötve nincs, s jogositva van a leszállítást kisebb összegben is engedélyezni.

90. §.

A közgyűlési határozatok bírói ellenőrzése és a cégjegyzékben való bevezetése.

1. A **K. T. 180. §**-a szerint minden közgyűlésről jegyzőkönyv vezetendő, melyben a jelenlevő részvényesek nevei s az általuk képviselt részvények száma felveendő s mely az igazgatóság által az illetékes törvényszéknek ¹⁾ eredetben vagy hiteles másolatban haladéktalanul bemutatandó.²⁾ E köteleesség elmulasztása magában véve nem érinti ugyan a hozott határozatok jogérvényességét, az igazgatóság azonban annak folytán büntetés alá esik.³⁾ A bemutatott jegyzőkönyvek a cégjegyzék mellett berendezett okmánytárban megőriztetnek s ott bárki által megtekinthetők.⁴⁾ A bemutatásnak azonban ez nem az egyedüli célja,⁵⁾ hanem az a végből is követeltetik, hogy a törvényszék a részvénytársaságokat azoknak fennállása alatt is folytonosan ellenőrizhesse; a mi annál fontosabb, minél nagyobb számban vannak a részvényesek s minél gyorsabban változnak, minél könnyebben lehetséges tehát, hogy ők maguk az előforduló visszaélésekről, a hozott határozatok törvény- vagy alapszabályellenességéről tudomással nem birnak, vagy az őket illető jogokkal nem élhetnek. Ezen ellenőrzési hivatásból kifolyólag a törvényszék a hozzá bemutatott közgyűlési jegyzőkönyveket megvizsgálni s a vizsgálat eredményéhez

A határozat ellen felfolyamodásnak van helye úgy a társaság, mint a hitelezők részéről. Az egyes részvényesek csak keresettel élhetnek a **K. T. 174. §**-a alapján. V. ö. **L. I.** 318/76. és **C.** 377/87. (D. Uj f. 18., 84. l.).

¹⁾ Ez alatt csak a székhely, nem egyuttal a fióktelep törvényszéke értendő. Kivéven külföldi rt.-oknál. L. alább 100. §.

²⁾ A jegyzőkönyv alakját a törvény nem állapítja meg; közjegyzői felvétel semmi esetre nem szükséges. A közjegyzői törvény (1874 XXXV. tcz.) 96. §-ának azon rendelkezése azonban, hogy a jegyzőkönyvet a gyűlés elnöke és még más két tagja is aláírni köteles, irányadónak tekinthető akkor is, ha a jegyzőkönyv nem közjegyző által vétetik fel, feltéve hogy az alapszabályok másként nem rendelkeznek.

³⁾ A büntetés 1000 forintig terjedhető pénzbírság. V. ö. **K. T. 221. §.** 1. pont és alább 101. §. E mellett 3 hónapig terjedhető fogság, ha a közgy. jegyzőkönyveket szándékosan hamisan vezettetik. **K. T. 218. §.** 4. pont.

⁴⁾ V. ö. fentebb 21., 22. §§. és *Tervezet* ind. 267. l. Épen azért, épugy mint a mérleg, magyar nyelven vagy hiteles magyar fordításban nyújtandók be. **B. T. 3732/85.** (M. IV. 141. l.).

⁵⁾ Mint pl. **B. T. 2800/77.** (D. 18., 130. l.) szerint.

képest hivatalból intézkedni nemcsak jogosítva, hanem kötelezve is van.⁶⁾ A mennyiben különösen oly cselekvények vagy mulasztások derülnének ki, melyek miatt a törvény a társasági közegeket megbüntetni rendeli, az illetők ellen a megfelelő büntetés alkalmazandó.⁷⁾ Ha pedig a törvényszék azt tapasztalná, hogy valamely határozat a törvénybe vagy az alapszabályokba ütközik, azt megsemmisíteni,⁸⁾ s ha szükséges, a társaságot új szabály-

⁶⁾ V. ö. **B. T.** 1990/82. (D. Új f. 2., 354. l.).

⁷⁾ V. ö. *Tervezet* ind. 268. l., **L. I.** 627/77. (D. 18., 129. l.), **B. T.** 4834/77. (D. 28., 259. l.). Ezzel nem akarjuk azonban azt mondani, mintha a törvényszék egyedül a bemutatott jegyzőkönyvek megvizsgálása folytán alkalmazhatná a kérdéses büntetéseket. Teheti azt a részvényesek keresete folytán: v. ö. **S.** 22,079/77. (D. 18., 47. l.), de egyéb úton szerzett tudomás alapján is. V. ö. alább 101. §.

⁸⁾ V. ö. **B. T.** 5010/77. (D. 28., 259. l.), 1990/82. (D. Új f. 2., 354. l.), **S.** 22,079/77. (D. 18., 47. l.), **C.** 1199/94. (P. T. 29., 122. l.). Sem a törvény, sem az előmunkálatok nem tartalmaznak ugyan oly kijelentést, mely szerint a bíróság hivatalból jogosítva volna a törvény- vagy alapszabályellenes közgyűlési határozatot megsemmisíteni. A törvény azonban elég támpontot szolgáltat erre. Így azon esetekben, melyekben a bíróság ily határozat miatt a törvényben megállapított büntetéseket alkalmazhatja, ez az illető határozat érvénytelenítésének jogát is magában foglalja, nem lehetvén feltételezni, hogy a törvény a társasági közegek megbüntetése daczára a törvény- vagy alapszabályellenes határozatot fentartani kívánja; annál kevésbbé, mert különben az igazgatóság abba a visszas helyzetbe sodortatnék, hogy ugyanazt a határozatot végrehajtani kénytelen, melyért megbüntettetett s melynek végrehajtásáért esetleg újból büntetethetnék. Hasonlóképen érvénytelenítési jogot foglal magában a **K. T.** 181. §. azon határozatokra nézve, melyek a cégjegyzékbe bevezetendők s a bevezetés előtt joghatálylyal nem bírnak (l. a szövegben II. alatt); a bíróság bizonyára nem lévén kötelezve a bejegyzést elrendelni, ha a határozatot a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellentétben állónak találja. Még kevésbbé lehet kételkedni a bíróság megsemmisítési jogában azon határozatokra nézve, melyek a törvényben kifejezetten semmisnek nyilvánított cselekvényre vonatkoznak, mint pl. a névérték felemelése és új részvények kibocsátása a régiek teljes befizetése előtt (**K. T.** 148., 162. §§.). De egyéb határozatok tekintetében is fel kell venni, hogy a törvény a bíróságnak hivatalból való megsemmisítési jogot akart adni. Ha egyszer a bíróság kötelezve van arra, hogy a közgyűlési jegyzőkönyveket megvizsgálja, erre pedig már a büntetések alkalmazása végett van kötelezve, s ha e vizsgálat folytán okvetlenül abba a helyzetbe jut, hogy a hozott határozatok törvény- vagy alapszabályellenességéről tudomást vesz, akkor lehetetlenség, hogy a jegyzőkönyveket egyszerűen az okmánytárba helyezze s ezzel a törvény- vagy alapszabályelleneseknek talált határozatokat a nyilvánosság előtt mint érvényeseket tüntesse fel. Hisz ez a közönségnek egyenes

szerű határozat hozatalára, vagy más megfelelő intézkedés megtételére utasítani tartozik.⁹⁾ Határidőhöz kötve e részben még oly határozat tekintetében sincs, melynek hozatalánál csak a törvényben vagy az alapszabályokban előírt alakszerűségek mellőzettek.

II. Bizonyos közgyűlési határozatoknál nem elegendő, hogy a jegyzőkönyvbe foglalva terjesztessenek a törvényszék elé, hanem az igazgatóság köteles azokat a keresk. cégjegyzékbe leendő bevezetés végett is bejelenteni,¹⁰⁾ azoknak bevezetése a cégjegyzékbe is szükséges. Ide tartoznak azon közgyűlési határozatok, melyek az alapszabályok módosítását, a társaság feloszlását és más társasággal való egyesítését tárgyzák. E határozatok bejegyeztetése pedig nemcsak büntetés terhe alatt van előíra, mint a cégbejegyzések általában,¹¹⁾ hanem a bevezetés egyenesen érvényességi feltétel úgy, hogy annak megtörténte előtt az érintett határozatok joghatálylyal nem bírnak [**K. T. 181. §.**].¹²⁾ A bevezetés közzététele ellenben csak akkor szükséges, ha általa a korábbi közzétételben foglaltakra nézve változás történik; a közzétett határozat hatályára nézve harmadik személyek irányában ugyanaz

félrevezetése volna, ily szerepet pedig állami hatóságnak tulajdonítani nem szabad. Még azt sem lehet megengedni, hogy a bíróság csak olyan határozatot semmisíthessen meg, a mely a törvénnyel vagy alapszabálylyal világos ellentétben áll, mint **C. 1134/94.** (Ü. L. 94., 42. sz.) szerint: mert a világosság nagyon viszonylagos s a magyarázat épen arra való, hogy a törvény valódi értelmét állapítsa meg. Helytelen **C. 1564/95.** is (Ü. L. 96., 1. sz.), mely szerint a bírói felügyeleti jog nem terjeszthető ki annyira, hogy hivatalból vizsgálat tárgyává tétessék az is, vajjon a közgyűlésnek egyes érdelemes határozatai megfelelnek-e az alapszabályoknak?

⁹⁾ Így pl. ha a közgyűlés a törvény vagy alapszabályok ellenére készített mérleget jóváhagyta, a törvényszék a határozat hatályon kívül helyezésével kapcsolatban újabb mérleg készítését és megszavazását rendelheti el. V. ö. id. **S. 22,079/77.**

¹⁰⁾ A bevezetés a jegyzőkönyvtől elkülönítve, külön beadványban kérendő és pedig a fióktelep bíróságánál is.

¹¹⁾ A büntetés a **K. T. 21. §.** értelmében 500 forintig terjed. Ez még külön is ki van mondva a feloszlás bejegyeztetésére (**K. T. 202. §.**).

¹²⁾ Ebből azonban nem szabad arra következtetni, hogy pl. a módosított alapszabályok alapján a bejegyzés előtt történt igazgatósági választás semmis, mint **B. T. 1990/98.** (D. Uj f. 2., 354. l.) szerint, mert hisz a választás a módosított alapszabálylyal egyidejűleg jegyezhető be, éppúgy mint a rt. alapításakor.

állván, mint a cégbejegyzések közzétételének hatályáról általában, vagyis hogy a határozat nemtudásával senki sem mentheti magát [id. §. 2. és 3. bek.].¹³⁾

NEGYEDIK FEJEZET.

Igazgatóság és felügyelő bizottság.

91. §.

Az igazgatóság fogalma, szervezete és bejegyzése.

I. A közgyűlés, a benne résztvevők nagy számánál fogva és mert ritkán jön össze, nem alkalmas arra, hogy határozatait maga végre is hajtsa, a társaságot állandóan képviselje, a társasági ügyeket vezesse és azokban tetteleg eljárjon. Okvetlenül szükséges, s a K. T. határozottan előírja, hogy a közgyűlés mellett még egy külön állandó közeg legyen, a mely a részvénytársaság ügyeit intézi s a mely igazgatóságnak neveztetik [K. T. 182. §.].¹⁾ Jogi természetére nézve ezen igazgatóság, illetve annak tagjai, a megbízottak fogalma alá esnek; a miért is minden oly esetben, midőn a K. T. vagy az alapszabály különös intézkedéseket nem tartalmaz, reájuk a megbízás általános szabályai alkalmazandók. Mindazonáltal az igazgatóság, mint a társaság szükség-

¹³⁾ A K. T. 9. §. értelmében. A 181. §. ezen felül még a 19. §-t is idézi; azonban ez nyilván tévedésen alapul, mert ha a be nem jegyzett közgyűlési határozat joghatálytal egyáltalában nem bír, akkor az abban az esetben sem érvényesíthető harmadik személy ellenében, ha igazoltatnék, hogy ez róla tudomással birt.

¹⁾ A kifejezés nem lényeges. Használható az igazgatótanács, választmány, bizottság stb. kifejezés is. Gyakran azonban az igazgatóság mellett még külön tanács, választmány stb. fordul elő, a mit a törvény nem tilt; csakhogy az igazgatóság törvényes hatásköre ily választmány felállításával által nem korlátozható harmadik személyek irányában. L. a köv. §-t és B. T. 1002/77. (D. 28., 258. l.). Valamint továbbá az igazgatóság kifejezése nem tekinthető lényegesnek, úgy megfordítva pl. az igazgató kifejezése nem jelent mindig oly egyént, a ki az igazgatóság tagja. Gyakran az igazgatóság mellett külön igazgató, vezérigazgató van alkalmazva, a ki, mint a társaság legfőbb hivatalnok, a tényleges ügyvitel feje és az igazgatóság határozatainak végrehajtója. Ha az ilyen igazgató nem egyuttal az igazgatóság tagja, akkor ő egyedül a K. T. 193. §-a szerint jön jogi elbírálás alá. V. ö. alább 95. §.

képeni és legfőbb képviselője, hatáskörénél fogva a meghatalmazottak között oly előkelő állást foglal el, minővel a cégvezető sem bir; sőt nagyban és egészben véve ezen állás teljesen egyenlő azzal, melyet a közkereseti és betéti társaság képviselő tagjai foglalnak el, a mi arra vezetendő vissza, hogy jöllehet az igazgatóság tagjai mint ilyenek nem egyuttal a társaság tagjai, ömögöttük sem áll oly főnök, a ki a társasági ügyek intézésében maga is folytonosan és cselekvőleg részt venne.

II. A K. T. az igazgatóság belső szervezetére nézve fel-tétlenül kötelező szabályokat nem állít fel. Azt közelebbről meg-állapítani az alapszabályok feladata. Ezekről függ, hogy az igazgatóság egy vagy több személyből álljon, s hogy utóbbi esetben az egyes tagok között minő viszony legyen: vajjon az igazgatóság testületi szervezettel birjon-e vagy nem, s minő módon hoz határozatokat és jár el? (l. a köv. §-t). Az alapszabályok intéz-kednek továbbá az iránt, vajjon az igazgatóság tagjai csak rész-vényesek avagy mások is,²⁾ csak belföldiek s a társaság székhe-lyén lakók, avagy egyuttal külföldiek s másutt lakók³⁾ lehetnek-e s vajjon szolgálataikért fizetésben részesülnek-e vagy nem? [id. 182. §.]⁴⁾ Lehet jogi személy pl. más részvénytársaság is.⁵⁾

III. Az igazgatóság tagjai rendszerint a közgyűlés által választandók (l. fent 78., 88. §§.)⁶⁾ s a választás történhetik meghatározott időre, egy vagy több évre, vagy határozatlan időre,

²⁾ Kiköthető különösen, hogy az igazgatóság tagjai meghatározott számu részvényeket biztosítékképen letegyenek, a minek elmulasztása daczára azonban az illető nem törölhető hivatalból, hanem csak a közgyűlésnek van joga őt e miatt elmozdítani. V. ö. C. 88/97. (D. III. f. 8., 145. l.). A rész-vényes helyett az ő törvényes képviselője, vagyonbukott helyett a tömeg-gondnok is választható. V. ö. C. 36/96. (U. o. 167. l.).

³⁾ V. ö. L. I. 217/77. (D. 18., 3. l.).

⁴⁾ A fizetés lehet állandó és előre megállapított összegben, vagy pl. nyerhányadrészben (*tantième*), vagy az igazgatósági ülésekben való részvétel szerint (jelenléti bárczák, praesenzmárkák, *jetons de présence*), és pedig külön vagy együttesen meghatározva. Utóbbi esetben a felosztás az egyes tagok közt magának az igazgatóságnak feladata, ha az alapszabályok nem intézkednek. C. 684/81. (M. 142. l.).

⁵⁾ Épügy, a mint jogi személy pl. közkereseti társaság képviselője lehet. A szabadságvesztés büntetése ilyenkor az illető társaság képviselője ellen alkalmazandó.

⁶⁾ Az időközben (év folyamán) megürülő állomások betöltése sem tör-ténhetik más, pl. az igazgatóság vagy felügyelő bizottság által. V. ö. B. T.

esetleg életfogytigra. Kivételesen az igazgatóságot az alapítók nevezhetik ki.⁷⁾ De ez csak az első igazgatóságra nézve s legfeljebb három évre lehetséges,⁸⁾ a mellett csak akkor érvényes, ha a tervezetben világosan felemlítettett [K. T. 183. §.]. Külön törvényeknél fogva az igazgatóság tagjainak bizonyos része állandóan más által neveztetik ki.⁹⁾

IV. Az igazgatósági tagok meghatalmazása megszűnik:

1. azon idő leteltével, melyre a választás vagy kinevezés szól. Ellenkező kikötés hiányában azonban az illető újra választható; 2. a közgyűlés által történt előmozdítás folytán. Ez történhetik bármikor és minden ok nélkül, a mi már a meghatalmazás általános elveiből foly (l. fent. 44. §.), továbbá úgy a közgyűlésen választott, mint az alapítók által kinevezett igazgatósági tagokra nézve;¹⁰⁾ minden esetre azonban csak a netaláni kártérítési igények épségben tartása mellett [id. §. 2. bek.];¹¹⁾ 3. önkéntes lemondás folytán, mely azonban oly esetben, ha az igazgatósági tagok száma a határozatképességre alapszabályilag kikötött számra csökkent, csak a közgyűlésen történhetik érvényesen [K. T. 192. §.];¹²⁾

1094/77. (D. 28., 258. l.). Ily esetre azonban a közgyűlés már eleve pótagokat választhat.

⁷⁾ Az alapítók-ön magukat is kinevezhetik.

⁸⁾ Ha egyes vagy valamennyi igazgatósági tag a három évi idő előtt bármi okból kiválnék, az alapítók a hátralevő időre másokat nevezhetnek ki. Az ellenkező magyarázat, mely a sokkal határozatlanabb és fölösleges »első igazgatóság« kitételére helyezi a súlyt: egyenes jogtalanságra vezet, pl. ha a kinevezett igazgató mindjárt másnap meghal, vagy a közgyűlés az igazgatóságot minden ok nélkül idő előtt elmozdítja.

⁹⁾ Igy különösen az állam által, pl. vasuti és más társaságoknál, melyek állami segílyt élveznek.

¹⁰⁾ A K. T. 183. §. 2. bekezdés semmi megkülönböztetést nem tesz. V. ö. C. 1781/93. is (P. T. 30., 12. l.). — Arra nézve, vajjon az elmozdítás előzetesen napirendre volt-e tűzve vagy nem: l. fent. 87. §.

¹¹⁾ Ez megfelel a cégvezetőkre és keresk. meghatalmazottakra nézve kimondott hasonló rendelkezésnek (K. T. 51. §. és fentebb 44. §.), azzal a különbséggel, hogy az igazgatóság kártérítési igényei nem a segédszemélyzetre vonatkozó szolgálati viszony (l. fent. 45., 46. §§.), hanem a mindenkori szerződés, illetve az alapszabály szerint itélendő meg.

¹²⁾ E korlátozás azért állítottatott fel, nehogy kedvezőtlen viszonyok beálltával vagy az elkövetett hibák következményeitől való félelemben az egész igazgatóság magára hagyja a társaságot, a mint ez gyakran megtörtént. L. *Értekezlet* jk. 190. l. — A közgyűlés megtartásáig az igazgatósági

4. az igazgatósági tag halála folytán; végre 5. a társaság feloszlása esetében (l. alább 97. §.).

V. Az igazgatóság tagjai a keresk. cégjegyzékbe bevezetés végett az illetékes törvényszéknél megválasztatásuk vagy kinevezetésük után haladéktalanul bejelentendők [K. T. 184. §.].¹³⁾ Egyidejűleg a bejelentéssel az igazgatóság tagjai ugyanott aláírásaikat hitelesíttetni vagy hitelesített alakban bemutatni tartoznak.¹⁴⁾ Hasonlóképen bejelentendő a keresk. cégjegyzékbe leendő bevezetés végett az igazgatóság tagjaiban és azok eljárási jogosultságában történt minden változás is; ellenkező esetben az igazgatói meghatalmazás megszűnése vagy változása a társaság által harmadik személy ellenében csak annyiban érvényesíthető, a mennyiben igazolni képes, hogy utóbbi előtt az ügylet megkötésekor ismeretes volt [id. §. 3. bek.].¹⁵⁾

92. §.

Az igazgatóság hatásköre és kötelességei.

I. Az igazgatóság a társaság képviselője, ugy hatóságok, mint harmadik személyek irányában [K. T. 186. §. 1. bek.]. E képviseleti jognál fogva a társaság nevében mindennemű ügyleteket köthet és bármily, akár bíróság előtti, akár bíróságon kívüli jogcselekvényeket végezhet, s azon ügyletek által, melyeket az igazgatóság a társaság nevében köt, jogosítva és kötelezve a társaság lesz; nem tévén különbséget, hogy az ügylet világosan a

tag kötelezettségeinek eleget tartozik tenni, s az igazgatóság eljárásáért, tiltakozás esetét kivéve, felelős.

¹³⁾ Az igazgatói meghatalmazás a bejegyzéstől független ugyan, de ennek elmulasztása a K. T. 21. §-a értelmében 500 frtig terjedhető bírsággal sújtható. — A bejegyzésnek a fióktelep törvényszékénél is kell történnie. Ez határozottan kimondva ugyan nincs, de a K. T. 65. és 126. §§-ainak hasonlóságából következik. V. ö. fentebb 79. §. is.

¹⁴⁾ Aláírásaikat hitelesíttetni az összes igazgatósági tagok tartoznak, tekintet nélkül arra, vajjon a céget tényleg jegyezni fogják-e vagy nem? A törvény nem tesz különbséget, de nem is tehet, mert, mint látni fogjuk, az igazgatóság egy tagja sem fosztható meg a cégjegyzési jogtól. V. ö. B. T. 4138/77. (D. 28., 256. l.) is, bár utóbbit megengedettnek tartja.

¹⁵⁾ Utalással a 42. §-ra. A harmadik személyek irányában kötelezett társaság azonban kártérítési keresetet indíthat a mulasztást elkövető igazgatósági tagok ellen.

társaság nevében köttetett-e, vagy a fenforgó körülményeknél fogva, a szerződés felek akarata szerint a társaság részére kötöttnek tekintendő [K. T. 188. §.].¹⁾ Személyesen az igazgatóság tagjai a társaság nevében teljesített cselekvényekért és az elvállalt kötelezettségeikért harmadik személyek irányában nem felelősek [id. §. 2. bek.].²⁾ Vajjon az igazgatóság által kötött ügyletek a társaság céljához tartoznak-e, vagy attól elütnek, közömbös; jogositva van különösen a társaság ingatlan javait is elidegeníteni és terhelni.³⁾ Csak annyiban van az igazgatóság eljárás jogosultsága megszorítva, a mennyiben maga a K. T. bizonyos ügyeket abból határozottan kivett. Ide tartoznak mindazon ügyek, melyekben törvény szerint minden esetre a közgyűlés határoz (l. fent. 88. §.); továbbá az a tilalom, hogy a részvénytársaságnak saját részvényeit megszerezni vagy zálogba venni nem szabad, kivéven ha a részvénytársaság tőkeleszállítás céljából történik [K. T. 161. §.].⁴⁾ Az igazgatóság tagjai, ha e tilalom ellen véte-

¹⁾ Ugyanaz áll mint a cégvezetőknél, keresk. meghatalmazottaknál és a közk. és betéti társaság képviselőinél. L. fentebb 41., 60. §§. Németül használt cég, midőn csak magyar van bejegyezve!

²⁾ Feltéve, hogy az igazgatóságot az illető cselekvénynél vétkekesség nem terheli. V. ö. alább 94. §. Hogy mennyiben felelős ily vétkekességért maga a társaság, arra nézve v. ö. fentebb 41. és 49. §§.

³⁾ Ezt a törvény nem mondja ki ugyan határozottan, de kitűnik abból, hogy a K. T. 188. §-a semmi kivételt nem tesz.

⁴⁾ E tilalom azon veszély elhárítására irányul, a mely az ilyen részvénytársaságokból és zálogbavételből a részvénytársaságokra háramlik. »A saját részvények adás-vevéséből rendszerint oly visszaélések és nyaktörő üzérkedések történtek, melyek sok esetben a társaság végromlását idézték elő. A részvénytársaságok elvonatnak általa a biztos és szilárd üzlet alapjaitól és részvényeik felverésére irányzott oly speculációkra vezetettek, melyek jobbra egyesek érdekeinek szolgáltak a társaság vagyonának rovására. (E mellett) nem fér össze a rt. természetével, hogy az saját magának részvényese legyen.« *Értekezlet* jk. 165. l. V. ö. *Tervezet* ind. 243. l. is. Hogy a zálogbavétel a megszerzéssel egyenlőnek vétetik, azért van, mert »különbön azon esetekben, midőn a depotba vett részvények kényszereladásánál veszteségek elkerülése végett a társaság kénytelen volna a részvények megtartására, a törvény intézkedése kijátszatnék.« (*Ért.* jk. id. h.) A megszerzés és zálogbavétel különben csak annyiban értetik, a mennyiben a társaság ez által saját részére üzérkednék. Viszteher nélküli vagy oly megszerzés, mely a társaságot közvetlenül fenyegető kár elhárítása végett történik (pl. végrehajtási árverésen, ha a társaság különben követeléséhez nem juthatna), vagy a mely a társaság mint bizományos által eszközöltetik, a tilalom alá nem

nek, egyetemlegesen felelősek⁵⁾ s azonfelül büntetés alá esnek (l. alább 101. §.). Harmadik személyekre mindazonáltal e tilalom nem hat ki: a társaság tehát az ily részvénytulajdonosokból is jogosítva és kötelezve lesz.⁶⁾ Még kevésbé korlátoztatik az igazgatóság harmadik személyek irányában oly megszorítások által, melyeket az alapszabály vagy a közgyűlés tesz. Az igazgatóság szemben a társasággal köteles ugyanazon korlátozásokhoz alkalmazkodni, melyekhez képviseleti joga az alapszabályok vagy közgyűlési határozatok által köttetett [K. T. 189. §. 1. bek.]; harmadik személyek irányában azonban ily korlátozások joghatállyal nem bírnak [K. T. 190. §.].

Hogy miképen gyakorolja az igazgatóság hatáskörét? arra nézve az alapszabályok irányadók. Ez áll nevezetesen a társasági cégjegyzésről, mint az igazgatóság hatáskörének külső kifejezéséről; a törvény csak azt mondván ki, miszerint a cégjegyzés akkép történik, hogy a jogosítottak a társasági céghez saját aláírásaikat csatolják [K. T. 185. §.].⁷⁾ Ebből kitűnik egyúttal, hogy a cégjegyzés érvényéhez nem szükséges okvetlenül az igazgatóság összes tagjainak aláírása. Az alapszabályokban

esik. Az 1884. évi német részvénytörvény és az új K. T. 226. §. az utóbbit határozottan kimondja. Az előbbi esetekben azonban a megszerzett részvények, ha azok arányában alaptőkeleszállítás nem szándékoltatik, mielőbb eladandók.

⁵⁾ Az id. §. 2. bek. a felelősséget ugyan csak a hitelezők irányában mondja ki. De megállapítandó a társaság, illetve a részvényesek irányában is a K. T. 189. §. alapján. L. alább 94. §.

⁶⁾ V. ö. C. 1329/90. (D. Uj f. 26., 256. l.). E magyarázat a forgalomra nézve minden esetre előnyösebb, mint ha a megszerzés vagy zálogbavétel érvénytelennek nyilváníthatnák. Gondoljunk különösen arra, hogy, ha a társaság bizomány folytán vásárol részvényeket, ez külsőleg semmiben sem különbözik attól az esettől, ha a megszerzés saját részére történik, tekintve hogy a társaság az eladóval szemben a megbízót nem szokta megnevezni, sőt ezt esetleg nem is teheti.

⁷⁾ Ez azonban a K. T. 188. §-a értelmében éppoly kevésbé kötelező jogszabály, mint a megfelelő szabály a cégvezetőnél. V. ö. fentebb 37. §. A társaság tehát kötelezve lesz, ha pl. az igazgatósági tagok nem is irták neveiket a cég alá, hacsak ez általuk vagy az ő akaratukkal iratott. Maga a cég sem kell hogy irva legyen. Lehet nyomtatott is. Az alapszabályok ezt gyakran egyenesen előírják. De ha a cég ki sem tétetett, hanem csak az igazgatósági tagok névaláírásai vannak az okiraton: a társaság kötelezve lesz, ha az ügylet valóban részére köttetett. Váltókra nézve l. Szerző Váltójog 88. §.

megállapítható, hogy a cégjegyzés két-három, sőt esetleg egy igazgatósági tag által is történhessék.⁸⁾ Csak az nem lehetséges, hogy egyes igazgatósági tagok a cégjegyzésből kizárassanak,⁹⁾ vagy hogy az igazgatósági tagok cégjegyzésének érvénye cégvezető vagy más társasági hivatalnok mint u. n. cégjegyző aláírásától tétessék függővé.¹⁰⁾ A mennyiben a cégjegyzés érvé-

⁸⁾ Ugy is, hogy egyik megnevezett tag egyedül, a többi együttesen jegyzi a céget.

⁹⁾ Ez ellenkeznék az igazgatósági tag ebbeli minőségével s hasonlítana ahhoz, ha a cégvezetőtől vagy a közk. és betéti társaság képviselőitől vonatnék meg a cégjegyzési jog. Igaz, hogy a K. T. 185. §. jogosítottokról beszél, de ezt csak úgy érti, hogy nem valamennyi tagnak kell a céget aláírnia; semmiesetre nem úgy, mintha egyes tagok a cégeljárás jogától megfosztathatnának. Kitűnik ez a K. T. 184. §-ából, mely szerint cégeljárásaikat hitelesíttetni az összes igazgatósági tagok tartoznak; továbbá a K. T. 186. §-ából, mely a kézbesítések átvételére minden igazgatósági tagot jogosít fel. Az azonban kiköthető, hogy egyes megnevezett igazgatósági tagok cégjegyzése csak egy megnevezett tag cégjegyzésével együtt legyen érvényes.

¹⁰⁾ Ugyanaz áll, mint a közk. és betéti társaság képviselő tagjaira nézve. V. ö. fentebb 60. §. Az igazgatói cégjegyzés az igazgatósági hatáskör kifejezése, ezzel pedig más mint igazgatósági tag nem bír. A törvényből sem lehet mást kiolvasni. Mert midőn a K. T. 185. §-a azt mondja, hogy az igazgatóság a cégjegyzést az alapszabályok értelmében eszközli, utána pedig a »jogosítottak« aláírásáról szól, ez kétségtelenül az igazgatóság tagjaira van értve, más személyek aláírásáról nem lehetvén mondani, hogy az az igazgatóság cégjegyzése. Ha ezt fel nem vennők, akkor a jogosítottak alatt kizárólag nem igazgatósági tagok is volnának érthetők, s akkor tehát oly igazgatósági cégjegyzéssel találkozánk, melyben az igazgatósági tagok egyáltalában nem vesznek részt, a mi képtelenség. Ugyancsak egyedül az igazgatóság és az igazgatósági tagok cégjegyzésére gondol a K. T. 157. §-a, midőn a cégjegyzés módjának meghatározását az alapszabályokban kötelezőleg előírja, nem forogván fenn semmi ok, hogy a törvény másnemű cégjegyzés iránti rendelkezést előírjon. Ezzel nem akarjuk az mondani, mintha más közeg a társaság cégét egyáltalában nem jegyezhetné. Ha cégvezető vagy keresk. meghatalmazott alkalmaztatik, akkor ez a társaság, mint főnökének cégét épugy jegyezheti, mint általában; csakhogy az ily cégjegyzés épen nem igazgatósági cégjegyzés, nem az igazgatósági, hanem csak a cégvezetői, illetve meghatalmazotti hatáskör kifejezése. Azt is megengedjük, hogy az ilyen cégjegyzés érvénye az igazgatósági tagok hozzájárulásától tehető függővé, mert hisz az ő hatáskörük az igazgatói hatáskörben is tartalmaztatik. Csak megfordítva nem lehetséges ily hozzájárulás, mert vagy azt mondjuk, hogy a cégvezető vagy más u. n. cégjegyző az igazgatóság tagjával együtt mindenre van feljogosítva, a mire az igazgatóság: akkor ő valóssággal igazgató; vagy pedig azt mondjuk, hogy csak cégvezetői vagy meg-

nyéhez valamennyi vagy több igazgatósági tag aláírása követeltetik, a társaság kevesebb tag aláírása által nem lesz kötelezve; ¹¹⁾ viszont azonban a társaság akkor is kötelezve lesz az alapszabályokban meghatározott számú igazgatósági tag aláírása által, ha az igazgatóság máskülönben testületileg van szervezve s határozatait csak egyhangulag, vagy a szavazatok többségével hozhatja. ¹²⁾ A cégjegyzésre nézve megállapított szabályok irányadók továbbá a társaság nevében más alakban, nevezetesen szóbelileg kifejezett akaratnyilvánításra is. ¹³⁾ A társaságot illető kézbesítések érvényességére azonban minden esetre elegendő, ha azok az igazgatóság valamelyik, tehát bármelyik tagjának kezeihez történnek [K. T. 186. §. 2. bek.]. ¹⁴⁾

II. A mi az igazgatóság kötelességeit illeti, a K. T. különösen a következőket állapítja meg:

1. Mihelyt a számadásokból vagy a mérlegből az tűnik ki,

hatalmazotti hatáskörben járhat el: akkor az ezt meghaladó hatáskörben az igazgatóval együtt a céget sem jegyezheti. E dilemmából annál kevésbé szabadulhatunk, mert oly cégjegyző, a ki csak arra a formai hatáskörre van szorítva, hogy az igazgató aláírásához a maga aláírását is csatolja, el nem képzelhető, tekintve hogy a cégjegyzés szükségképen bizonyos tartalmi hatáskörnek felel meg. Nem lehet tehát helyeselni, hogy a bíróságok ilyen, az igazgatói hatáskörben eljáró cégjegyzőt megengednek s az igazgatóság tagjait ez által korlátozni hagyják. V. ö. B. T. 3080/91. (M. 41. l.), 1179/91. (U. o.), C. 1537/92. (D. Uj f. 31., 260. l.). Az új német K. T. 232. §. az igazgatósági tagok cégjegyzését cégvezetővel együttesen kifejezetten megengedi. Az indokolást tartalmazó *Denkschrift* 92. szerint azonban az ilyen együttes képviselet csak a cégvezető hatáskörére terjed ki.

¹¹⁾ C. 1257/88. (M. Ig. D. 5., 19. l.), 655/90. (P. T. 21., 97. l.), 1080/90. (D. Uj f. 25., 162. l.), B. T. 1020/95. (D. III. f. 3., 321. l.), K. V. T. 252/95. (U. o. 361. l.). Kivévé, ha az igazg. tag más minőségben egyedül képviselheti a társaságot; pl. a vezérigazgató mint keresk. meghatalmazott. C. 250/93. (D. Uj f. 37., 163. l.).

¹²⁾ Az ilyen megállapítás, szemben a cégjegyzésre vonatkozó megállapítással, harmadik személyek irányában nem bír hatálylyal. Megfordítva azonban a társaság az igazgatóság alapszabályszerű határozata alapján kötelezve lesz, ha annak végrehajtásánál a cégjegyzés nem is eszközöltetett az alapszabályok értelmében, tekintve hogy a cégjegyzés hiányossága az igazgatóság megbízása által pótoltatik. V. ö. C. id. 655/90.

¹³⁾ C. 3833/82., 1136/85. (P. T. 12., 25. l.), 2234/84. (D. Uj f. 11., 29.), id. 1080/90. Elegendő a hallgatólagos hozzájárulás is. V. ö. fentebb 37. §. 10. jegyz. és 56. §. 10. jegyz.

¹⁴⁾ E részben ugyanaz áll, mint a közkereseti és betéti társaság képviselőinél és felszámolóinál. V. ö. fentebb 60., 66., 72., 73. §§.

hogy a társaság alaptőkéjének felét elvesztette, az igazgatóság által azonnal közgyűlés hívandó össze a végből, hogy a részvényesek a társaság további fennállása vagy feloszlása iránt határozhassanak [K. T. 187. §. 1. bek.], ily nagymérvű veszteség esetében nem lehetvén vélelmezni, hogy a részvényesek a társaságot tovább is folytatni akarják.¹⁵⁾ Ha pedig az tűnik ki, hogy a társasági vagyon még a tartozásokat sem fedezi, az igazgatóság ezt csődnyitás végett az illetékes törvényszéknek bejelenteni tartozik [id. §. 2. bek.].¹⁶⁾

2. Az igazgatóság köteleességében áll továbbá a társasági könyvek rendes vezetéséről gondoskodni, az évi mérleget szerkesztetni,¹⁷⁾ azt a felügyelő bizottság elé terjesztetni s ez által megvizsgálva, annak az évi számadásokra és a nyereségfelosztásra vonatkozó jelentésével együtt a közgyűlést 8 nappal megelőzőleg közzétetni.¹⁸⁾ Ezen felül az igazgatóság a közgyűlésileg jóváhagyott mérleg egy eredeti példányát¹⁹⁾ az illetékes törvényszéknél haladéktalanul bemutatni tartozik, hol azt mindenki megtekintheti.²⁰⁾ E rendeletek megtartására az igazgatóság tagjai az ille-

¹⁵⁾ E köteleesség elmulasztása büntetést von maga után. L. alább 101. §. Azonfelül vagyoni felelősség. L. alább 94. §. — A mi a közgyűlést magát és a határozathozatal módját illeti, ugyanazon feltételek irányadók, melyek az alapszabályokban a felosztási határozatokra általában vannak megállapítva. L. I. 837/77. (D. 19., 97. l.).

¹⁶⁾ Ennek elmulasztása szintén büntetést von maga után. L. alább 101. §. A Csődt. 244. §-a szerint a csődbejelentésnek már fizetésmegszüntetés esetében is kell történnie s a mulasztás már ez esetben állapítja meg a vétkes bukás vétségét. Bünt. T. 416., 417. §§.

¹⁷⁾ A mérleg csak akkor tekinthető az igazgatóság által szerkesztettnek, ha valamennyi ig. tag aláírásával van ellátva. Mindazonáltal, habár minden aláírás nem is volt meg, mikor a közgyűlés azt elfogadta, a közgyűlési határozat nem támadható meg, ha az aláírás a törvényszékhez való bemutatás előtt pótoltatott. C. 591/97. (Ü. L. 98., 4. sz. m.).

¹⁸⁾ A közzététel az alapszabályok értelmében kell hogy történjék.

¹⁹⁾ A felügyelő bizottság jelentése is bemutatandó a törvényszéknek, de elég hiteles másolatban, vagy mint a közgyűlési jegyzőkönyv melléklete. B. T. 4069/93. (D. Uj f. 37., 355. l.) szerint elég egyszerű másolat is, a mely azonban kifogásolható, mert nem biztosítja az azonosságot.

²⁰⁾ A törvényszék a mérleget hivatalból megvizsgálni, s azt, ha a törvény, illetve alapszabály intézkedéseinek meg nem felel, semmisnek nyilvánítani tartozik, épugy mint más törvény- vagy alapszabályellenes közgyűlési határozatot. V. ö. fentebb 90. §.

tékes törvényszék által a K. T. 21. §-ában megállapított 500 frtig terjedhető pénzbírság mellett szorítandók [K. T. 198. §.].²¹⁾

3. A mi a mérleg szerkesztésének közelebbi módját illeti, a K. T. a részvénytársaságoknál nem éri be azokkal a szabályokkal, melyeket a kereskedőknél általában állít fel (l. fentebb 32. §.); hanem részletesebb szabályokat tartalmaz, melyek az általános szabályoktól némileg el is térnek. Ezek a következők [K. T. 199. §.]:²²⁾ 1. a társaság vagyona abban az értékben veendő fel, mely az üzleti év utolsó napján az egyes tárgyak értékének megfelel; ²³⁾ 2. az árfolyammal bíró papirok legfeljebb abban az árfolyamban vehetők fel, melylyel azok az üzleti év utolsó napján bírnak; ²⁴⁾ 3. az első szervezés költségeiből a követelések közé csak annyi vehető fel, a mennyi azoknak legfeljebb öt évre való felosztása mellett az illető üzleti év után fenmarad; ²⁵⁾ 4. a tár-

²¹⁾ E mellett a könyvvezetés elmulasztása az igazgatóságra nézve csőd esetén a család vagy vétkes bukás büntetést, illetve vétségét állapítja meg (Bünt. T. 414., 416., 417. §§.); a közzététel elmulasztása pedig 1000 frtig terjedhető pénzbírsággal is sújtható a K. T. 221. §. 1. pontja értelmében. L. alább 101. §. Utóbbi nem zárja ki a szövegben érintett bírság külön alkalmazását, mert a két bírság egészen különböző természettel bír. A közgyűlés érvényessége a közzétételtől független, tehát annak hiánya miatt keresetileg meg nem támadható. B. T. 2834/83. (Ü. L. 84., 18. sz.).

²²⁾ V. ö. különösen: *Simon Die Bilanzen der Aktiengesellschaften u. der Kommanditgesellschaften auf Aktien.* 3. kiad. Berlin, 1900. — *Neukamp Z. f. Hr.* 48. 450. sk. — *Keisch & Kreibitz Bilanz und Steuer.* 2. kiad. Bécs, 1900.

²³⁾ Ez eltérés a K. T. 28. §-ának általános szabálya alól nemcsak indokolatlan, de egyuttal veszélyes is; lehetséges lévén, hogy a mérleg készítésekor érték az üzleti év végén létezett értéknél tetemesen kisebb, s ennek folytán osztalék fizettetik, jóllehet a társaság esetleg veszteségben van. Másutt a részvénytársaságra nézve nem is tétetik ily kivétel. V. ö. 1884. évi német t. 185a. cz. és új K. T. 261. §., mely egyuttal kimondja, hogy az áruk és egyéb dolgok legfeljebb a beszerzési, illetve előállítási árban vehetők fel s állandó üzleti berendezések értékéből az elhasználásnak megfelelő összeg levonásba hozandó vagy tartalékba helyezendő (értékcsökkenési tartalék). Az utóbbi a dolog természetéből következik s nálunk is követelendő.

²⁴⁾ Ez ellen is ugyanaz szól, mi az 1. pont ellen. A »legfeljebb« szóból következik, hogy alacsonyabb árfolyamot felvenni lehet; természetesen azonban csak akkor, ha az a mérleg készítésekor létező árfolyamnak megfelel.

²⁵⁾ Ha tehát pl. a szervezési költségek 10,000 forintot tesznek ki, akkor 5 éven át a tartozások közé 2000, ellenben a követelések közé az

sasági alaptőke s a netaláni tartalékalap a tartozások közé sorozandó; ²⁶⁾ 5. a kétes követelések valószínű értékük szerint veendő számításba, a behajthatlanok pedig lejegyzendők; ²⁷⁾ 6. a cselekvő és szenvedő állapot összehasonlításából eredő nyereség vagy veszteség a mérleg végén különösen kiteendő. ²⁸⁾

93. §.

A felügyelő bizottság.

I. Az igazgatóság hatásköre sokkal nagyobb, sem hogy annak eljárását ellenőrzés nélkül lehetne hagyni, s ez az ellenőrzés csak akkor ér valamit, ha époly állandó és folytonos, mint magának az igazgatóságnak eljárása. Ámde ily ellenőrzés sem a közgyűlés által, a mely csak ritkán jön össze, sem az egyes részvényesek által, a kik a társasági üzletvezetésről személyes tudomást nem szerezhetnek, nem gyakorolható, miért is a K. T. szükségesnek találta azt külön rendszeresíteni. Ezen állandó és folytonos ellenőrzés gyakorlására felállított és a részvénytársaságra nézve époly

első évben 8000, a második évben 6000, a harmadik évben 4000, a negyedik évben 2000, az ötödik évben semmi sem jön. — Az öt évre való felosztás csak a maximum; kevesebb évre tehát a felosztás történhetik.

²⁶⁾ Ezek ugyan nem igazi tartozások, mint azok, melyek harmadik személyek irányában állanak fenn, de annyiban mégis legalább számítás-szerű tartozások, a mennyiben azokat a követelések között szereplő vagyoni alkatrészekből fedezni kell, s előbb nem létezik nyereség, illetve veszteség. (L. fent 82. §.) A mennyiben az alaptőke még teljesen befizetve nincs: vagy az egész névleges alaptőke vehető a tartozások közé, a midőn a be nem fizetett rész a követelések közé jön; vagy a tartozások közé csak a befizetett alaptőke vétetik fel, a midőn a követelések közé semmi sem jön. Biztosító társaságoknál az előbbi határozottan előírja a K. T. 459. §-a.

²⁷⁾ Nincs azonban kizárva, hogy a kétes követelések a mérlegbe egyáltalában fel ne vétessenek: B. T. 4247/77. (D. 28., 260. l.). — Viszle számított váltók vagy egyáltalában nem vétetnek be a mérlegbe, vagy ha igen, úgy a követelések mint a tartozások között szerepelnek. Előbbi jogilag helyes, mert a viszleszámított váltó már nem az átruházó társaság tulajdona, de az utóbbi az üzlet megítélése miatt kívánatos, mert a viszleszámított váltóból esetleges viszkereseti kötelezettség származhatik.

²⁸⁾ Nincs tehát megengedve, hogy pl. a veszteség »nyereség és veszteség számla« kitétellel vétessék fel a mérlegbe. Ez könnyen tévedésekre ad alkalmat, annival inkább, mert a veszteség a követelések közé jön. Ki kell határozottan tenni: »veszteség«, »nyereség«.

kötelező, közeg mint az igazgatóság: a felügyelő bizottság.¹⁾ Allásánál fogva az igazgatóságnak mellé-, de a közgyűlésnek szintén alárendelt közeg. Jogi természetére nézve pedig az igazgatóságtól lényegesen annyiban különböző, hogy, bár maga és egyes tagjai szintén a társaságtól nyert megbízás alapján járnak el, mégis nem képviselő és cselekvő közeg, nincs kifelé, harmadik személyek irányában a társaság nevében jogi cselekvényekre felhatalmazva; miért is annak tagjai s az azokban előforduló változások a czégjegyzékbe be nem vezetendők.

II. A mi a felügyelő bizottság belső szervezetét illeti, erre nézve a felek megállapodásának kevesebb tér van engedve mint az igazgatóságnál. A K. T. a felügyelő bizottságot feltétlenül mint testületi szervezettel bíró közeget szabályozza,²⁾ melynek legalább három tagból kell állnia, s mely első ízben legfeljebb egy, azontúl pedig legfeljebb három évre választható [K. T. 194. §].³⁾ Az azonban szintén az alapszabályoktól függ, vajjon a felügyelő bizottság tagjai csak részvényesek, avagy idegenek,⁴⁾ belföldiek avagy külföldiek⁵⁾ is lehetnek-e, s vajjon szolgálataikért fizetésben részesülnek-e vagy nem?⁶⁾ Ugyancsak az alapszabályok vagy esetleg külön ügyviteli szabályok határozzák meg közelebbről a felügyelő bizottság eljárásának és határozathozatalának feltételeit és módját.

III. A felügyelő bizottság hatásköre magában foglalja mindazt, a mi a társasági ügyvezetésnek bármely ágában való felügyelete és ellenőrzése alá esik. Jogában, de egyuttal kötelességében is [v. ö. K. T. 196. §.] áll nevezetesen a társasági ügyek

¹⁾ Az osztrák-magyar banknál felügyelő bizottság helyett számvizsgáló bizottság van. V. ö. 1878 : XXV. tcz. alapszab. 50. cz. — A felügyelő bizottság intézményének czélszerűségéről v. ö. *Értekezlet* jk. 191. sk. l.

²⁾ Ez már a »bizottság« fogalmából következik. Külön-külön tehát a felügyelő bizottság tagjai nem járhatnak el, hacsak nem mint a bizottság képviselői.

³⁾ A felügyelő bizottság tagjai feltétlenül a közgyűlés által választandók. V. ö. fentebb 88. §.

⁴⁾ Ez ugyan nincs határozottan kimondva, mint az igazgatóság tagjaira nézve, de a törvény hallgatásából következik. Téves a B. T. 2549/76. ellenk. hat. (D. 28., 258. l.).

⁵⁾ V. ö. L. I. 217/77. (D. 18., 3. l.).

⁶⁾ A fizetés itt is vagy állandó, vagy a nyereség bizonyos részében, vagy a felügyelő bizottság üléseiben való részvétel után állapittatik meg.

menetéről tudomást szerezni⁷⁾ s a társaság könyveit, iratait és pénztárait megvizsgálni, s ebbeli joga semmiféle időbeli korlátozás alá nem esik, az bármikor gyakorolható [K. T. 195. §.]. Egyik főkötelessége a felügyelő bizottságnak különösen abban áll, hogy az évi számadásokat és mérlegeket, nemkülönben a nyereségfelosztást tárgyazó indítványokat megvizsgálja, és erről a közgyűlésnek évenként jelentést tegyen. E jelentés nélkül a közgyűlés a nyereség felosztása iránt érvényesen nem határozhat [id. §. 2. bek.].

IV. A felügyelő bizottság hatásköre kizárólag a felügyeletben és ellenőrzésben áll, miért is nincs jogosítva a társaság ügyeit közvetlenül bármi tekintetben intézni. Nem teheti nevezetesen azt sem, hogy az üzletvezetésben észlelt hiányokat és rendellenességeket maga szüntesse meg, és miattok az igazgatóságot vagy a társaság más közegét felelősségre vonja. A felügyelő bizottság mindössze arra van jogosítva és kötelezve, hogy, a mennyiben hivatalos működésében a törvénybe vagy az alapszabályokba ütköző intézkedéseket, vagy a társaság érdekeit sértő mulasztásokat avagy visszaéléseket tapasztal, a közgyűlést azonnal összehívja [id. §. 3. bek.]. Még az alapszabályok sem bizhatják meg a felügyelő bizottságot oly ügyekkel, melyek a felügyelet és ellenőrzés fogalma alá nem esnek, melyek nevezetesen az igazgatóság hatáskörébe tartoznak. A K. T. egyenesen tiltja azt, hogy a felügyelő bizottság a fentebbieken kívül más teendőkkel felruháztassék [id. §. 4. bek.], s e tilalom alá esik kétségtől az is, ha bizonyos intézkedések az ő előleges jóváhagyásától tétetnének függővé.⁸⁾

⁷⁾ Ebből kifolyólag jogában áll az igazgatóság ülésein (bár szavazat nélkül) is résztvenni. Ezek az ülések is kétségtelenül »társasági ügyek«, a melyek épen az ezekben hozott határozatok útján vezetnek első sorban. Az ülési jegyzőkönyvek megtekintése sem pótolhatja a közvetlen részvételt, tekintve, hogy azok esetleg nem felelnek meg az ülésen történnének s gyakran csak a hozott határozatok végrehajtása után szerkesztetnek és hitelesítettnek. V. ö. *Szerző* a Pester Lloyd 1897. évi 226. és a Jogt. Közl. 1897. évf. 40. számában. Kifejezetten l. olasz K. T. 184. cz., s nálunk a szövetkezetekre nézve 1898 : XXIII. tcz. 37. §.

⁸⁾ Ha ez meg volna engedve, akkor a felügyelő bizottság könnyen kivetköztethetnének tulajdonképeni természetéből s igazgató tanács jellegét nyerné, a mint ez azelőtt gyakran tapasztaltatott. V. ö. *Értekezl.* jk. 192. l. — A mi a felügyelő bizottságra mint ilyenre nézve áll, az áll annak egyes tagjaira nézve is, miért is nincs megengedve, hogy valaki úgy az igazgatóság, mint a felügyelő bizottság tagja legyen. Az 1884. évi német részvénytörvény és az új n. K. T. 248. §. ezt határozottan kimondja, daczára hogy

V. A felügyelő bizottság tagjainak megbízása általában véve ugyanazon okokból szűnik meg, mint az igazgatósági tagoké. Ez áll különösen a megbízás visszavonására nézve. A felügyelő bizottság tagjai továbbá, netaláni kártérítési igényeik épségben tartása mellett, a közgyűlés által szintén bármikor elmozdithatók [id. 194. §. 3. bek.]. A társaság feloszlása ellenben a felügyelő bizottság megbízását magában véve nem érinti (l. alább 97. §.).

94. §.

Az igazgatóság és felügyelő bizottság felelőssége.

I. Már az általános jogelvekből következik, hogy az igazgatóság és felügyelő bizottság felelősséggel tartozik azon kárért, melyet hivatásában szándékosan, vagy a köteles gondosság elmulasztása által okozott.¹⁾ De a K. T. czélszerűnek tartotta ezen felelősség iránt több irányban még külön is intézkedni. Eltekintve némely már érintett felelősségi esetektől, a K. T. az igazgatóság tagjait felelőssé teszi minden kárért, mely abból származik, hogy megbízásuk határain túl mentek, vagy hogy a keresk. törvénynek a részvénytársaságokra vonatkozó határozatai vagy az alapszabályok ellen cselekedtek; mely felelősség akkor is fennáll, ha a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellenkező intézkedés közgyű-

a felügyelő bizottságot nem szorítja kizárólag az ellenőrzésre, hanem az igazgatósággal együttesen vagy helyettesítésként képviselési jogkört is ad neki.

¹⁾ V. ö. osztr. p. t. 1295. §. A felelősség mérve iránt sem lehet kétség. Kiterjed mindenestre az elvontan meghatározott kisebb vétkességre (*culpa levis in abstracto*) is; nem ugyan a rendes kereskedői gondosság értelmében, tekintve hogy az igazgatóság és fel. bizottság által véghezvitt cselekvények reájuk nézve nem keresk. ügyletek (v. ö. alább 122. §.), de a rendes családi gondosság alapján. Ez áll úgy az osztr. p. t. szerint, mely mindig ily felelősséget állapít meg (1297. §.), mint más magánjogok és a helyes magánjogi elmélet szerint, mely ily felelősséget legalább a megbízásnál vesz fel. Vajjon az igazgatóság és felügyelő bizottság tagjai részvényesek-e vagy nem, fizetés mellett vagy e nélkül vannak-e alkalmazva? e tekintetben különbséget nem tesz. A közkereseti és betéti társaságnál kimondott konkrét gondosság (l. fentebb 57. §.) az igazgatóság és felügyelő bizottság tagjaira semmi esetre nem alkalmazható. Az új német K. T. 241. és 249. §§. szerint az igazgatóság és felügyelő bizottság tagjai a »rendes üzletember« gondosságával tartoznak.

lési határozaton alapszik [K. T. 189. §. 2. bek.].²⁾ Hasonlóképen felelősek a felügyelő bizottság tagjai és kötelezvék kártérítésre, ha a törvényben megállapított kötelességeik teljesítését elmulasztják [K. T. 196. §.]. Végre felelősek úgy az igazgatóság, mint a felügyelő bizottság tagjai a közgyűlés elé terjesztett évi mérleg helyes felállításáért [K. T. 200. §.]. Mindezen esetekben a felelősség az igazgatóság és illetve felügyelő bizottság tagjaira nézve egyuttal egyetemleges. A felelősség az igazgatóság határozataiért és intézkedéseiért csak azon tagot nem terheli, ki a határozat vagy intézkedés ellen, mielőtt arról tudomást nyer, tiltakozik s ebbeli tiltakozását a felügyelő bizottságnak bejelenti [K. T. 191. §.].³⁾ Hogy mennyiben vonhatók felelősségre az igazgatóság és felügyelő bizottság tagjai büntetőjogilag is? arról l. alább 101. §.

II. Az a kérdés merül fel azonban, hogy ki irányában áll fenn az igazgatóság, illetve felügyelő bizottság tagjainak felelőssége, ki van jogosítva tőlük kártérítést követelni? A felelősség fennáll:

1. a társaság mint ilyen irányában. Erre a K. T. világosan utal, de önként következik a megbízás általános elveiből. A kereset megindítása azonban a társaság részéről akár az igazgatóság, akár a felügyelő bizottság ellen csak közgyűlési határozat folytán és külön perbeli meghatalmazottak által történhetik.⁴⁾ Ezeket a közgyűlés választja; ha azonban a meghatalma-

²⁾ A tevőleges cselekvéssel egyenlő a mulasztás. Hogy pedig a közgyűlési határozat sem menti fel az igazgatóságot és felügyelő bizottságot: abban találja alapját, »mert az igazgatóságnak (és felügyelő bizottságnak) első sorban kötelessége és feladata a törvény (és alapszabály) határozatainak megtartásáról gondoskodni.« *Értekezl.* jk. 187. l.

³⁾ Nem elég tehát, hogy az illető tag a határozat vagy intézkedés ellen szavazott. — A kifejezés: »mielőtt arról tudomást nyer« nem jelenti azt, mintha az igazgatóság tagjai a hozott határozatok és intézkedések iránt szenvedőlegesen viseltethetnének, úgy hogy esetleg soha sem vesznek tudomást róluk. Nekik kötelességük mindenről tudomást szerezni, a mi a társaságban történik, s csak az jöhet tekintetbe, vajjon ezt a tudomást rendes körülmények között már megszerezhették-e vagy nem? — A felügyelő bizottságra nézve a törvény nem tartalmaz megfelelő intézkedést, de a hasonszerű kiterjesztés teljesen indokolva van; a tiltakozás azonban csak a közgyűlés előtt történhetik.

⁴⁾ Ez azért szükséges, mert az igazgatóság a társaságot önmaga ellen nem képviselheti, de a felügyelő bizottság elleni perben is rendszerint érdekelve lesz, s ugyanaz áll megfordítva a felügyelő bizottságra nézve is. Ha

zottak a közgyűlésen bármi okból meg nem választatnának, azokat az illetékes törvényszék hivatalból rendeli ki [K. T. 197. §.];

2. az egyes részvényesek irányában. Ez a törvényben határozottan nincs ugyan kimondva, de mégis benne tartalmaztatik; ⁵⁾ azonkívül szintén az általános kártérítési elvekből következik. ⁶⁾ Az egyes részvényes azonban az igazgatóság vagy

azonban a per csak az illető tag kilépése után indittatik meg, külön meghatalmazott választása nem szükséges, feltéve hogy a perben a tényleges igazgatóság vagy felügyelő bizottság érdekelve nincs.

⁵⁾ Egyrészt abban, hogy a 189. §. általában »károsult«-ról szól: másrészt abban, hogy a felelősség az esetre is ki van mondva, ha a törvény- vagy alapszabályellenes intézkedés közgyűlési határozaton alapszik. Az igazgatóság vagy felügyelő bizottság törvény- vagy alapszabályellenes eljárása akkor is közgyűlési határozaton alapul, ha a közgyűlés ily eljárást utólagosan jóváhagy, s minthogy ezzel a közgyűlés a felelősségre vonást mellőzi, a felelősség pedig a törvény szerint mégis megvan: nem lehet mást felvenni, mint hogy a törvény azt, hogy a közgyűlési határozat nem képez akadályt (harmadik személyektől eltekintve), az egyes részvényesekre való tekintettel is mondotta ki, kik ez által védelmet nyernek a jogtalan majorizálás ellen. E mellett figyelembe veendő, hogy midőn az egyes részvényes a K. T. 174. §-a alapján a törvény- vagy alapszabályellenes közgyűlési határozat érvénytelenítését kérheti, másfelől azonban a közgyűlés az érvénytelenítés daczára sem kényszeríthető arra, hogy az igazgatóságot vagy fel. bizottságot felelősségre vonja: a részvényesek megtámadási joga a már elkövetett kár tekintetében teljesen értéktelen volna, ha annak okozói ellen fel nem léphetnének. Nem hozható fel e magyarázat ellen a K. T. 197. §-a, mert ez nem azt mondja, hogy a per egyedül közgyűlési határozat folytán indítható meg, hanem csak arról rendelkezik, hogy ki képviseli a társaságot, ha a per közgyűlési határozat folytán indítandó?

⁶⁾ Mert habár a társaság a tagoktól különálló jogi személy s az igazgatóság, illetve fel. bizottság tagjai magának a társaságnak megbízottai s az általuk hivatalos minőségben elkövetett jogsértés mint önálló vétség (*delictum*) felfogva is maga a társaság ellen van irányozva: ez mégis csak jogformai tekintetben áll, míg anyagilag kétségkívül a részvényesek azok, a kik a társasági cél igazi hordozói s a kiknek érdekeit az igazgatóság előmozdítani köteles. A jogi formalizmust itt tulhajtani annál kevésbbé helyes, mert maga után vonhatja azt, hogy a részvényesek a legnyilvánvalóbb visszaélések és károsítások ellen védtelenek maradnak, a közgyűlés a legtöbb esetben az igazgatóság befolyása alatt állván. Nem hallgathatjuk el azonban, hogy az egyes részvényesek kereseti joga, főleg a vele járó bonyodalmak és az esetleges zaklatások miatt, nagy viták tárgya s különösen Németországban nem igen ismertetik el. Az 1884. évi német törvény is csak azt az engedményt teszi, hogy a kereset már az alaptőke ötödresztét képviselő részvényesek indítványára indítandó meg (223. cikk), a mit az új

felügyelő bizottság tagjaitól csak azon kár megtérítését követelheti, melyet ő maga szenvedett,⁷⁾ s a mennyiben ez a társaság kárában benfoglaltatik, csak abban az esetben, ha a közgyűlés a keresetet megindítani nem akarná,⁸⁾ és csak azon feltétel alatt, hogy a kárt okozó cselekvény vagy mulasztás a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellenkeznék;⁹⁾

3. h a r m a d i k s z e m é l y e k nevezetesen a társaság hitelezői irányában. Ez sincs ugyan a törvényben világosan kimondva, de szintén benne tartalmaztatik,¹⁰⁾ s az általános kártérítési elvekből foly. A nevezettek által indított kártérítési kereset a társaság keresetétől teljesen független,¹¹⁾ de szintén csak törvény- vagy alapszabályellenes intézkedés esetében foglalhat helyet.¹²⁾

német K. T. 268. §. az alaptőke tizedrészére terjesztett ki. Még ennyire sem megy pl. az olasz K. T., midőn az egyes részvényeseknek csak azt a jogot adja, hogy a felügyelő bizottságnál feljelentsék azokat a tényeket, melyek miatt a keresetindítást szükségesnek tartják, annak elhatározása mindenesetre a közgyűlést illetvén (151. cz.). Az 1867. évi francia (17., 39. cz.) és az 1873. évi belga társasági törvény (64., 127. cz.), valamint a svájci kötelmi jog (674., 675. cz.) azonban az egyes részvényesek külön kereseti jogát határozottan elismerik. Angliában pedig ez magától értetik. V. ö. *Lindley* id. m. 565. sk. l. Nálunk ellenk. értelemben C. 844/95. (Ü. L. 95., 6. sz.).

⁷⁾ Tehát nem léphet fel a társaság nevében. Több részvényes azonban össze is állhat s közösen indíthat pert mint pertársaság és közös meghatalmazott által (1868 : LIV. tcz. 67. §.).

⁸⁾ Ez abból következik, hogy a kártérítés csak egyszer teljesítendő, s hogy ha a társaság a keresetet megindítja, ezzel az egyes részvényes kártérítési igénye is érvényesítettik, a mit megfordítva nem lehet mondani. A kereset mellőzése erre irányuló közgyűlési határozatot tételez fel.

⁹⁾ Mert ha a cselekvény vagy mulasztás a törvénnyel vagy az alapszabályokkal nem ellenkezik, akkor a közgyűlés azt épugy jóváhagyhatja, mint a hogy jogosítva van arra előzetes megbízást adni. A id. 189. §. is erre látszik utalni, midőn a közgyűlési határozaton alapuló intézkedésről csak annyiban szól, a mennyiben az a törvénnyel vagy alapszabályokkal ellenkezik.

¹⁰⁾ Így nevezetesen a K. T. 189. §-ában a »károsult« kifejezésben. V. ö. *Értekezl.* jk. 187. l. is.

¹¹⁾ Ezeknél is lehetséges azonban, hogy többen közösen lépnek fel keresetileg. Csőd esetében a hitelezők összességét ért kárt a tömeggondnok van hivatva érvényesíteni.

¹²⁾ A 9. jegyzetben mondtak a hitelezőkre is találunk. A törvény- vagy alapszabályellenes cselekvények alatt azonban nemcsak olyanok értendők, melyek a K. T. és az alapszabály kifejezett rendelkezésébe ütköznek

95. §.

A részvénytársaság egyéb közegei.

I. A részvénytársaság rendszerint kiterjedt üzlete szükségessé teszi azt, hogy a társasági ügyek vitelére az igazgatóságon kívül még más közegek is alkalmaztassanak. Ez az alkalmazás történhetik esetről esetre épügy mint állandóan. Az állandóan alkalmazottak a társaság hivatalnokai, kik szolgálati viszonyuknál fogva esetleg a kereskedői segédek fogalma alá esnek (l. fentebb 45. §.). Teendői mindezen közegeknek igen különbözők lehetnek; hatáskörüik pusztán tényleges ügyletekre szorítkozhatnak, de habár a társaság képviselte az igazgatóság feladata: kétséget nem szenvedhet s a K. T. határozottan kimondja, hogy ezen az igazgatóságtól különböző közegek a társaság nevében jogügyletek kötésére, a társaság képviselére is, fel lehetnek hatalmazva, mely esetben reájuk általában a keresk. meghatalmazottakra vonatkozó intézkedések nyerne alkalmazást [K. T. 193. §.]. Valamint továbbá a keresk. meghatalmazottak általában, úgy a részvénytársaság meghatalmazottjai is különböző állást foglalhatnak el: lehetnek úgy általános mint különös, helyben eljáró, épügy mint utazó, nemkülönben csak vélelmezett meghatalmazottak; sőt ámbár a K. T. inkább az ellenkező értelemben volna magyarázandó, a közfelfogás szerint a részvénytársaság cz é g v e z e t ő t is alkalmazhat.¹⁾

(pl. osztalék fizetése az alaptőkéből, saját részvények megszerzése, hamis mérleg készítése stb.), hanem minden más jogtalan cselekvény is, mely harmadik személy kárára van. Pl. letett óvadék jogosulatlan eladása. V. ö. C. 1802/83. (D. Uj f. 5., 9. l.).

¹⁾ A K. T. 193. §-ának keletkezési története világosan bizonyítja, hogy a törvényhozás a részvénytársaságnál cégvezető alkalmazását nem akarta megengedni. A *Tervezet* megfelelő 225. cikke sem említette ugyan a cégvezetőt, de az indokolás szerint (273. l.) a meghatalmazottak alatt a cégvezető is értetett. Az *Értekezet*-en ennek folytán indítvány is tétetett oly szöveg elfogadására, melyben a cégvezető kifejezetten említettett. Azonban e szöveg nem fogadtatott el változatlanul, hanem »azon aggodalomnak adván kifejezés, hogy ily szövegezés mellett a közgyűlés az igazgatóságon kívül még külön cégvezetőt is nevezhetne ki, mi által az igazgatók helyzete nagyon kétes jellegűvé válnék, az értekezet elvileg kimondá, hogy a közgyűlés cégvezetőt ki nem rendelhet s e végre az ajánlott szöveg utolsó mondatában »a cégvezetőkre és« szavakat kihagyván, a cikket különben

II. A most érintett társasági közegek kirendelése már a társasági alapszabályokban lehet előírva; de e nélkül is történhetik úgy a közgyűlés, mint az igazgatóság²⁾ által. Utóbbi által még akkor is, ha azt az alapszabályok egyenesen megtiltották volna;³⁾ a kirendelt meghatalmazott a neki adott hatáskörében a társaságot e tilalom daczára épúgy kötelezi, mint maga az igazgatóság, s a társaság a kikötött viszonzolgáltatást is teljesíteni tartozik. A közgyűlés azonban egyrészt nincs megfosztva azon jogtól, hogy az igazgatóság által adott meghatalmazást a szolgálati viszony sérelme nélkül bármikor visszavonja (v. ö. fentebb 44. §.); másrészt az igazgatóság ilyenén szabályellenes eljárásáért épúgy felelősségre vonható, mint általában, ha az alapszabályok ellen cselekszik. Mig továbbá oly esetben, ha az igazgatóság a meghatalmazásra akár alapszabályi intézkedésnél, akár

elfogadta.« L. Jk. 191. l. E kijelentés folytán nem szenved kétséget, hogy a törvény a »keresk. meghatalmazottak« alatt a cégvezetőt nem érti, a mint hogy általában a cégvezetőt mindig külön szokta említeni, ha őreá is gondol (l. fentebb 36. §.). Azonban a gyakorlat sem a törvény keletkezését, sem az utóbbi körülményt nem vette figyelembe, hanem egyszerűen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a 193. §. a cégvezetőt ki nem zárja, s hogy a részvénytársaság is kereskedő lévén, a K. T. 4. §-a értelmében épúgy rendelhet cégvezetőt, mint más kereskedő. V. ö. B. T. 4328/91. (K. J. T. I. 6. sz.). E gyakorlat pedig már annyira általánossá vált, hogy azt egyenesen mint usualis magyarázatot kell tekinteni. Annyi különben bizonyos, hogy belső okok a cégvezető alkalmazása ellen époly kevésbé szólnak, mint a közkereseti és betéti társaságnál. Ezt egy ideig Németországban is hitték s a nürnbergi tanácskozmány hasonló kijelentést tett mint a miénk; de a gyakorlat ott is tultette magát ezen, mig végre az 1884. évi részvénytörvény s az új K. T. 238. §. a cégvezető alkalmazhatóságát kifejezetten elismerte.

²⁾ Áll különösen a cégvezetőről is. Az igazgatóság hatásköre általában véve nem kisebb, mint a közk. és betéti társaság képviselőjéé, már pedig ennél a törvény a cégvezető kirendelésének jogát világosan elismeri (l. fentebb 60. §.). Ellenk. C. 1537/91. (D. Uj f. 31., 260. l.) azon alapon, hogy a K. T. 37. §-a szerint csak az üzlet tulajdonosa rendelhet cégvezetőt. De hisz a közk. és betéti társaság képviselői sem jogi értelemben vett tulajdonosai az üzletnek s az egyes képviselő semmi esetre nem egyedüli tulajdonos! Csak a felügyelő bizottság, mint kizárólag ellenőrző közeg, nem rendelhet ki sem cégvezetőt, sem más meghatalmazottat. Az új német K. T. id. §-a szerint az igazgatóság csak a felügyelő bizottság beleegyezésével rendelhet ki cégvezetőt.

³⁾ Mert hisz az igazgatóság hatáskörének alapszabályszerű korlátozása harmadik személyek irányában hatálytalan. L. fentebb 92. §.

közgyűlési határozatnál, akár végre a körülményeknél fogva jogosítva volt, a meghatalmazott vétkességeért csak akkor felelős, ha nem a kellő gondossággal járt el annak megválasztásában: addig abban az esetben, ha neki a meghatalmazás meg volt tiltva, a meghatalmazott eljárásáért teljesen felelős, épugy, mint ha a meghatalmazást szükség nélkül adta volna (l. szintén fentebb 44. §.).

ÖTÖDIK FEJEZET.

A részvénytársaság feloszlása.

96. §.

A feloszlás okai, bejegyzése, közzététele és a hitelezők felhívása.

I. Mig a közkereseti és részben a betéti társaság nemcsak oly okok miatt oszlik fel, melyek a társaságnak mint ilyennek személyében állanak be, hanem olyanok miatt is, melyek csak az egyes tagok személyében merülnek fel; mig továbbá a nevezett társaságoknál a feloszlás nemcsak a tagok közös elhatározásával, hanem egyes tagok külön akaratával is történhetik: addig a részvénytársaság csak oly okok miatt oszlik fel, melyek magában a társaságban jelentkeznek, illetve csak a részvényesek közös elhatározása folytán. Az egyes részvényesnek sem saját részvényére, sem magára a társaságra nézve sem felmondási joga, sem felbontási keresete nincs;¹⁾ a mi abban leli magyarázatát, hogy a részvénytársaságnál mint tőkeegyesületnél az egyes részvényes egyénisége teljesen háttérbe lép s azzal ellensúlyoztatik, hogy a társaságban lekötött vagyoni érdek a részvény átruházása által könnyen és a társaságot alapelemeiben egyáltalában nem érintő módon kivonható.²⁾

¹⁾ Az egyes részvényesnek legfeljebb megtámadási (érvénytelenítési) keresete van oly esetben, midőn a társaság a K. T. által előírt lényeges feltételek mellőzésével jött létre (l. fentebb 80. §.), vagy ha pl. az alapszabályilag kikötött időtartamon túl folytatja működését. Angliában a részvényes részvényével ki is léphet, ugy mint nálunk a szövetkezeti tag. V. ö. *Lindley* id. m. 517. sk. l.

²⁾ A mennyiben azonban az alapszabályok a részvények átruházását határozatlan időre tiltanak meg (l. fent. 84. §. 2. jegyz.), minthogy a jog

II. A K. T. 201. §-a szerint a részvénytársaság feloszlik: 1. ha azon idő eltelik, melyre a társaság keletkezett;³⁾ 2. közgyűlési határozat folytán;⁴⁾ 3. egyesülés (l. alább 98. §.) és 4. csődnyitás⁵⁾ következtében. Ezek az okok azonban époly kevésbé kimerítők, mint a közkereseti, illetve a betéti társaságnál felsorolt feloszlási okok; sőt a K. T. határozottan kimondja, hogy az általa a feloszlásra nézve felállított határozatok az esetben is irányadóul szolgálnak, ha a részvénytársaság nem a fentebb érintett, hanem más okok miatt oszlik fel [id. §. 2. bek.]. Különösen kiemelendő az az eset, midőn az összes részvények egy kézbe kerülnek. Elvontan szemlélve ez a tény a részvénytársaságot okvetlenül megszünteti, tekintve hogy a társaság fogalma legalább két résztvevőt tételez fel (l. fent. 74. §. 33. j.). Gyakorlatilag mindazonáltal a részvények egyesítése egy kézben a társaság feloszlására csak akkor fog vezetni, ha oly időpontban forog fenn, midőn több részvényes létezése a társaság meghatározott irányban való továbbműködésének nélkülözhetlen feltétele,⁶⁾ s ez a feltétel utó-

általában s a társasági jog különösen örökös lekötöttséget nem enged meg: az egyes részvényestől legalább a felbontási kereset joga meg nem tagadható. Az ilyen társaság nem is igazi részvénytársaság s épen azért annak szabályai feltétlenül nem alkalmazhatók reá. V. ö. *Hahn* id. m. I. 667. l.

³⁾ Meghosszabbításnak közgyűlési határozattal sincs helye, minthogy a társaság tartama a tervetből van átvéve. V. ö. fentebb 89. §., B. T. 134/77. (D. 28., 258. l.). Kivévé, ha a tartam meghosszabbítása a tervetben a közgyűlésnek fenn lett tartva.

⁴⁾ Hogy a feloszlás elhatározása minő feltételek alatt történhetik; vajjon különösen a határozatképességre és határozathozatalra nézve eltérő, vagy a közgyűlési határozatokra vonatkozó általános szabályok mérvadók-e? az alapszabályoktól függ.

⁵⁾ V. ö. különösen Cst. 247. §., mely szerint, ha a csőd az igazgatóságnak nem annyi tagja által kéretik, a hánynak aláírása a cégjegyzéshez szükséges: a csőd a többi igazgatósági tag meghallgatása nélkül csak akkor rendelhető el, ha a fizetések megszüntetése hitelt érdemlően igazoltatik. — A csődnyitás egyébiránt helyt foglalhat azután is, hogy a társaság már más ok miatt feloszlott, feltéve, hogy a felszámolás és a társasági vagyon felosztása még be nem fejeztetett. Másfelől a társaság az összes érdekeltk beleegyezésével ismét folytatható, ha a csőd a vagyon felosztása nélkül (Csődt. 166. §.) megszünttetett, tehát a felszámolás ily esetben nem kötelező: C. 1507/99. (D. III. f. 15., 152. l.).

⁶⁾ Így különösen a közgyűlés megtartása s a társasági közegek megválasztása időpontjában.

lag sem állittatik elő,⁷⁾ vagy ha a részvények birtokosa a feloszlást maga kívánja.⁸⁾

III. Valamint a közkereseti és betéti társaság, úgy a részvénytársaság feloszlása is a keresk. cégjegyzékbe bevezetendő és közzéteendő. A bejelentés, csőd esetét kivéve,⁹⁾ az igazgatóság feladata, mely arra az illetékes törvényszék által a K. T. 21. §-ában megállapított 500 forintig terjedhető pénzbírság terhe alatt szorítható [K. T. 202. §.].¹⁰⁾ A feloszlás törvényszéki közzétételén kívül azonban a K. T. a részvénytársaságnál még egy külön és pedig háromszori közzétételt ír elő, mely az igazgatóság által a társasági hirdetévények felvételére rendelt lapokban, vagy a mennyiben ilyenek alapszabályilag meghatározva nincsenek, a hivatalos lapban teljesítendő s melylyel kapcsolatban a társasági hitelezők követeléseiknek a harmadszori közzétételtől számított hat hó alatt leendő érvényesítésére felhivandók [id. §. 2. bek.].¹¹⁾ A társaság könyveiből kitudható vagy egyébként ismert hitelezők követeléseik érvényesítésére ezen felül külön értesítés, esetleg szintén hirdetvény által szólítandók fel [K. T. 205. §.].¹²⁾

⁷⁾ Ugy t. i., hogy a részvények a szükséghez képest ismét másra ruháztatnak át.

⁸⁾ Ez esetben a részvényeknek egy kézben való összpontosítása szabályszerűen igazolandó, pl. a közjegyzőnél történt letétel és erről szóló igazolvány által. A felszámolás azonban a hitelezőkre való tekintet miatt ilyenkor sem mellőzhető. — Egyes külföldi törvények a részvényeseknek az előírt számon (l. fentebb 74. §.) alól történt csökkenése esetére a feloszlást határozottan kimondják. Így egész általánosságban az 1862. évi angol *Comp. Act*; míg az 1867. évi francia, az 1873. évi belga társ. t. és az új portugáliai K. T. minden érdekeltnek jogot adnak a feloszlás bírói kimondására, ha a csökkenés óta egy év, illetve a két utóbbi szerint 6 hó telt el.

⁹⁾ Ilyenkor a bejegyzés hivatalból történik. V. ö. fentebb 21. §.

¹⁰⁾ A feloszlás hatályára nézve, a mennyiben az csőd folytán áll be, a Csődt. irányadó; közgyűlési határozat esetében, beleértve az egyesülést: a K. T. 181. §-a intézkedik (l. fentebb 90. §.); egyéb esetekben pedig a K. T. 9. és 19. §§-ainak általános rendelkezései alkalmazandók, épügy mint a közkereseti és betéti társaságnál. V. ö. K. T. 104. §. és fentebb 62. §.

¹¹⁾ A közzétételnek, illetve felhívásnak a feloszlás bejegyzése után haladéktalanul kell történnie. Az érintett határidő jelentőségéről lásd a köv. §-t.

¹²⁾ Ez az értesítés, illetve hirdetvény, mely az előbbi felhívással egyidejűleg vagy később is történhetik, a követelések érvényesítésére szintén tartalmazhat határidőt, melynek azonban más jelentősége van, mint a hitelezőkhöz általában szóló felhívásban kitett határidőnek. L. a köv. §-t. —

97. §.

A részvénytársaság felszámolása.

I. Valamint a közkereseti és betéti társaságnál, úgy a részvénytársaságnál is a felosztást, csőd és egyesülés esetét kivéve, felszámolás követi [K. T. 203. §.]. Mig azonban előbbieknél a felszámolás nem okvetlenül szükséges, hanem a társasági viszonyok befejezése közös akarattal másként is történhetik (l. fentebb 65. §.): addig a részvénytársaságnál a felszámolás lényeges, attól eltérni sem alapszabályi intézkedés, sem közgyűlési határozat által nem lehet. E különbség abban találja magyarázatát, hogy a közkereseti és betéti társaság megszűnése a tagok felelősségén a hitelezők irányában elvileg mitsem változtat, holott a részvénytársaság megszűnése és vagyonának felosztása az összes jogviszonyoknak teljesen véget vet, a nélkül, hogy a részvényesek bármily további kötelezettséggel tartoznának. A K. T. ennél fogva gondoskodott arról, hogy a részvénytársaság el ne tüntetethessék, mielőtt a hitelezők érdekei kellőképen megóva nincsenek; az erre vonatkozó szabályok megtartása pedig magában foglalja épen azt, hogy a társasági viszonyok csak a törvényben előirt felszámolás útján bonyolíthatók le.¹⁾

II. A felszámolás tartama alatt a részvénytársaság is épugy fennállónak tekintetik, mint a közkereseti és betéti társaság.

»Ismert hitelezők« alatt nemcsak azok értendők, a kik személyesen ismertetnek, hanem azok is, a kiknek csak követeléseik ismeretesek, pl. a rendeletre és bemutatóra szóló papírok (váltók, utalványok, elsőbbségi kötvények stb.) birtokosai. A törvény épen ezekre való tekintettel írja elő a hirdetvényt.

¹⁾ Nincs tehát megengedve a részvénytársaságnál, hogy a felszámolás és a társasági hitelezők kielégítésének mellőzésével a társasági üzlet egészben, bár a kötelezettségekkel együtt, másra átruháztassék. Ily üzletátruházás, az egyesülés esetétől eltekintve (l. a köv. §-t), legfeljebb a felszámolással kapcsolatban, mint a társasági vagyon értékesítésének egyik módja (v. ö. C. 389/89. D. Uj f. 25., 116. l.) és olyképen lehetséges, hogy a felosztott társaság mindaddig fennálljon, mig a társasági hitelezők kielégítve vagy biztosítva nincsenek, illetve a K. T. 204. §-ában előirt 6 hónapi határidő el nem telt. V. ö. közelebbről *Wiener Zeitschr. f. d. ges. H. R.* 27. köt. 333. sk. l. és kifejezetten új német K. T. 303. §. Felszámolás nélkül a részvénytársaság más társasággá, pl. szövetkezetté át sem alakulhat. B. T. 3146/84. (M. IV. 145. l.).

A társaság közegei azonban annyiban változást szenvednek, a mennyiben az igazgatóság hatásköre megszűnik s a felszámolókra megy át.²⁾ Ellenben a közgyűlésre vonatkozó határozatok tovább is alkalmazást nyernek³⁾ s a felügyelő bizottság ellenőrzési kötelessége a felszámolás tartama alatt érintetlen marad [id. §. ut. bek.].⁴⁾ A mennyiben egyébiránt az alapszabályok vagy társasági határozat által más intézkedés nem történt, mint felszámolók ugyancsak az igazgatóság tagjai működnek [id. §. 1. bek.].⁵⁾

A mi a felszámolók jogi állását, valamint a felszámolási eljárást közelebbről illeti: erre nézve a részvénytársaságnál nagyban és egészben véve ugyanazok a szabályok irányadók, mint a közkereseti társaságnál. Alkalmazást nyernek nevezetesen: 1. azok a szabályok, melyek a felszámolók bejegyzésére és cégeljárására, nemkülönben a felszámolási meghatalmazás megszűnésének bejegyzésére és joghatályára vonatkoznak, azzal a különbséggel, hogy a felszámolók bejelentése az igazgatóság által történik [id. §. 3. bek.],⁶⁾

²⁾ Ugyanazért a feloszlás és a felszámolók bejelentésével kapcsolatban az igazgatóság tagjai a cégjegyzékből törölendők. Ez már a K. T. 184. §-ából következik. Abból ugyan, hogy a K. T. 203. §-a szerint a felszámolók bejelentése az igazgatóság által történik, azt lehetne következtetni, hogy az igazgatóság a felszámolás alatt is megmarad, tekintve hogy a felszámolók személyében történt változás esetében újabb bejelentés szükséges. Azonban helyesebb a törvényt úgy magyarázni, hogy csak az eredeti felszámolók bejelentése történik az igazgatóság által (így kifejezetten 1884. évi német részvénytörvény 244. cz. és új K. T. 296. §.), s minthogy ennek teljesítése után már semmi hatásköre nincs, nevezetesen a közgyűlés összehívása is a felszámolók vagy a felügyelő bizottság által történhetik: további fennmaradása nem bir értelemmel. V. ö. *Értekezlet* jk. is 204. l.

³⁾ A közgyűlés tehát a felszámolás tartama alatt is évenként legalább egyszer összehívandó. A K. T. 206. §-a ezt nem teszi fölöslegessé, sőt a 221. §. 3. pontja világosan »jelentés«-ről szól, a mi annál inkább a közgyűlésen teendő jelentés értelmében magyarázandó, mert a 206. §. által követelt kimutatás a társaság fennállása alatt készítendő s a közgyűlés által megállapítandó mérleggel egyenlő jelentőséggel bír.

⁴⁾ Ugyanez áll csőd esetében, sőt itt az igazgatóság is megmarad, hacsak a csőd a felszámolás alatt nem nyittatik meg, a midőn az igazgató-ság helyett a felszámolók járnak el. V. ö. Cst. 202., 243., 246. §§.

⁵⁾ Birói kirendelés, mint a közkereseti és betéti társaságnál, a részvénytársaságnál nálunk nem fordulhat elő. Az 1884. évi német t. és az új K. T. 295. §. szerint igen.

⁶⁾ Utalással a K. T. 110. §-ára. A felszámolók változása esetében a bejelentés maguk a felszámolók által történik.

s hogy a felszámolói megbízás visszavonására, mely a részvénytársaságnál is bármikor lehetséges, a közgyűlés van jogosítva [id. §. 2. bek.]; ⁷⁾ 2. azon szabályok, melyek a felszámolók eljárási módját és hatáskörét tárgyzák, ⁸⁾ melyek azonban még az igazgatóság hatáskörére és felelősségére vonatkozó határozatok által kiegészítést nyernek; ⁹⁾ 3. különösen köteleességükben áll a felszámolóknak a részvénytársaságnál is a hitelezőket kielégíteni és a fenmaradó vagyont a részvényesek között felosztani. A felosztás a részvényesek aránya szerint történik, tényleg azonban a felosztási hirdetvény (l. a megelőző §-t) harmadszori közzétételétől számítandó hat hó letelte előtt nem foglalhat helyet [K. T. 204. §.]; ¹⁰⁾ ezenfelül, ha az ismert hitelezőkhöz intézett értesítés, illetve hirdetvény siker nélkül marad, ezeknek követelése az illetékes törvényszéknél előbb készpénzben leteendők, s ugyanez áll a függőben levő kötelezettségek és peres követelésekre nézve is, hacsak a hitelezőknek elegendő biztosíték nem nyújtatik.¹¹⁾ A felszámolók és a felügyelő bizottság tagjai e határozatok ellenére teljesített fizetésekért egyetemlegesen felelősek [K. T. 205. §.].

⁷⁾ Akkor is, ha a felszámolók az alapszabályok által rendeltettek ki.

⁸⁾ Az id. §. 3. bek. kifejezetten utal a K. T. 111—114. §§-ra. A 112. §. 2. bek.-ben azonban az ingatlanok árverésen kívüli eladásához szükséges beleegyezés alatt a közgyűlés beleegyezése értendő.

⁹⁾ Az id. §. 3. bek. e részben a K. T. 188., 189. §§-ra utal. Ebből kitünik egyuttal, hogy az egyes részvényesek, valamint harmadik személyek is indíthatnak kártérítési keresetet a felszámolók ellen, épugy mint az igazgatóság és felügyelő bizottság tagjai ellen. V. ö. fentebb 94. §. Másrészt azonban a felszámolók a hatáskörükben a társaság nevében foganatosított cselekvényekért személyesen szintén nem felelősek s azért a társaság elleni követelések is csak a felszámolás alatt lévő társaság s nem a felszámolók személye ellen perelhetők. C. 819/87. (D. Uj f. 19., 321. l.).

¹⁰⁾ A hat hó alatt nem jelentkező ismeretlen hitelezők követeléseiket magában véve ugyan nem vesztik el, de már csak annyiban kaphatnak kielégítést, a mennyiben a társasági vagyon még fel nem osztatott. A részvényesek ellen semmi esetre nem fordulhatnak, de a felszámolók ellen sem, minthogy a felosztás a hat hó eltelté után jogosan történik.

¹¹⁾ Függőben lévő kötelezettség minden felfüggesztő feltételhez vagy későbbi lejáráshoz kötött kötelezettség. Ide tartoznak különösen a biztosítási társaságoknál a biztosítási összegek. — A mi a biztosítékot illeti, azt a felügyelő bizottság hozzájárulásával és közös jótállás mellett a felszámolók állapítják meg, a hitelező azonban ugy a biztosíték módját, mint mennyiségét bírőilag megtámadhatja, a midőn az iránt a bíróság határoz.

III. A felszámolók a társasági ügyek lebonyolítása iránt legalább évenként kimutatást közzétenni s a felszámolás befejezésekor annak eredményét köztudomásra hozni tartoznak [K. T. 206. §.].¹²⁾ A feloszlott részvénytársaság könyvei pedig tíz éven át leendő megőrzés végett az illetékes törvényszék által kijelölendő helyre leteendő [K. T. 207. §.].¹³⁾

98. §.

Különösen az egyesülés.¹⁾

I. Előfordul, hogy két vagy több hasonczélú részvénytársaság, melyek külön-külön erőteljes működést kifejtteni nem képesek, s nehogy egymással hátrányos versenyt folytassanak: közös társasággá egyesül, hogy ekként céljukat egyesült erővel jobban érthessék el. Az ilyen egyesülés (fusió, amalgamáció) vagy úgy történik, hogy az egyesülő társaságok egyike fennmarad s a többieket magába felveszi, vagy pedig olyképen, hogy egészen új társaság alapittatik, melybe valamennyi egyesülő társaság beolvad. Az egyesülés tehát egyfelől mindig, habár esetleg nem valamennyi társaságra nézve feloszlással jár, melynek daczára azonban a felosztásra vonatkozó szabályok nem nyernek alkalmazást, hanem a felszámolás és a társasági vagyon felosztása helyett az egész üzlet annak összes cselekvő és szenvedő alkatrészeivel átruháztatik oly módon, hogy a feloszlott társaság részvényesei a beolvasztó (létező vagy új) társaság részvényeseivé lesznek.²⁾ Másfelől az egyesülés mindig üzletátvételt s ezzel kapcsolatban kötele-

¹²⁾ Ennek elmulasztása büntetést von maga után. V. ö. K. T. 221. §. 3. pont és alább 101. §. A közzététel módjára nézve, eltérő intézkedés hiányában, a társasági hirdetvények közzétételére általában vonatkozó szabályok irányadók. Jelentés a közgyűlésnek: l. fent. 3. jegyz.

¹³⁾ A megtekintésre nézve ugyanaz áll, mint a közk. és betéti társaságnál a K. T. 120. §. értelmében.

¹⁾ V. ö. tekintettel a magyar K. T.-re is: Wiener Zeitschr. f. d. ges. H. R. 27. köt. 333. sk. 1.

²⁾ Az egyesülés fogalma kizárja azt, hogy a beolvadó társaság részvényesei részvények helyett pénzbeli kielégítést kapjanak. Ez nem volna egyesülés, hanem közönséges üzletáttruházás, mely csak felszámolással kapcsolatban lehetséges. A német K. T. 215. cikke ily értelemben kifejezetten szól. Legfeljebb az az eset számítható még ide, ha a részvényeseknek választás engedtetik részvények és készpénzbeli kielégítés közt.

zetségátvállalást foglal magában, mi végből az alaptőke és a részvények száma, a mennyiben a beolvasztás már létező társaság által történik, rendszerint felemeltetik,³⁾ új társaság alapítása esetében pedig a megfelelő nagyságban állapittatik meg; magától értetődően, hogy úgy az alaptőke felemelése, mint a társaság alapítása csak az erre nézve előírt szabályok megtartása mellett eszközölhető.⁴⁾

II. Magában véve az egyesülés nem volna megengedve, tekintve hogy a feloszlott társaság hitelezői nem kötelesek új adóst olyképen elfogadni, hogy az eredeti adós teljesen megszűnjék, s a részvényesek sem tartoznak beérni azzal, hogy ők készpénzbeli kielégítés helyett más társaság részvényeit kapják. A K. T. mindazonáltal, figyelemmel lévén a gyakorlati élet követelményeire, az egyesülést kifejezetten megengedi. Hogy azonban a feloszlott társaság hitelezői jogos igényeikben meg ne rövidíttessenek, azoknak érdekében bizonyos óvrendszabályokat állít fel.⁵⁾ Ezek a következők [K. T. 208. §.]:

1. Habár a beolvasztó társaság legott az egyesülési szerződés létrejöttével⁶⁾ a beolvadó társaság üzletének és vagyonának tulajdonosává válik:⁷⁾ a beolvadó társaság vagyona a beolvasztó tár-

³⁾ Nem mindig. Lehet, hogy úgy a beolvasztó mint a beolvadó társaság alaptőkéje veszteségek folytán annyira megcsökkent, hogy az egyesített üzlet értéke sem nagyobb, mint a beolvasztó társaság alaptőkéje, a midőn a beolvasztás olyképen történik, hogy az eredeti alaptőke meghagyatik s a meglévő részvények névértéke megfelelően leszállítottatik.

⁴⁾ Minthogy a beolvadó társaság részvényesei azon részvényekért, melyeket ők a beolvasztó társaságtól kapnak, nem készpénzbeli betételt, t. i. a beolvadó társaság üzletét adják: azon szabályok, melyek általában ily nemkészpénzbeli betétekre vonatkoznak (l. fentebb 78. és 79. §§.), itt is alkalmazandók. A részvényesek nem tartoznak beérni azzal a becsléssel, mely a beolvadó és beolvasztó társaság igazgatósága által eszközöltetik.

⁵⁾ A részvényesek érdekében ily korlátozásokat a K. T. nem állít fel; pedig minthogy az egyesülés iránti határozat a közgyűlés hatáskörébe tartozik s eltérő alapszabályi intézkedés hiányában a határozathozatal közönséges szabályai irányadók, tehát rendszerint szótöbbség dönt: az egyes részvényesek érdekei az egyesülés folytán könnyen szenvedhetnek.

⁶⁾ Az egyesülési szerződés létrejöttéhez minden esetre szükséges, hogy az egyesülés és annak feltételei a beolvadó és beolvasztó társaság közgyűlései által elfogadtassanak. Ha az egyesülés új társaság alapítása útján történik, ennek előbb meg kell alakulnia, s az egyesülés iránt ennek alakuló közgyűlése határoz.

⁷⁾ A tulajdonátruházás általános kellékei azonban itt is megtartandók. Ingatlanokra tehát a tulajdon a beolvasztó társaság által csak a telekkönyvi

saság igazgatósága által mindaddig külön kezelendő, míg annak hitelezői kielégítve vagy biztosítva nem lettek.⁸⁾ A beolvadó társaság vagyona a beolvasztó társaság vagyonában külön tömeget képez, melyre a beolvadó társaság hitelezőinek elsőbbségük van; mi mellett azonban ők kielégítést a beolvasztó társaság egyéb vagyonából is követelhetnek,⁹⁾ tekintve, hogy a beolvasztó társaság a beolvadó társaság kötelezettségeit magára vállalta.

2. A kezelő igazgatóság tagjai a beolvadó társaság hitelezőinek az elkülönített kezelésért egyetemlegesen felelősek.¹⁰⁾

3. A történt beolvadás, épugy mint a feloszlás általában,¹¹⁾ a keresk. cégjegyzékbe bevezetés végett az illetékes törvényszéknek azonnal bejelentendő, s a törvényszéki közzétételen kívül a társasági hirdetőnyek felvételére rendelt lapokban, esetleg a hivatalos hirdetőben háromszor közzéteendő.¹²⁾

4. A feloszlott társaság hitelezőinek felhívása elmaradhat, vagy későbbre halasztható ugyan; de a beolvadó társaság vagyonának tényleges egyesítése a beolvasztó társaság vagyonával az érintett harmadszori közzétételtől számítanó hat hó eltelte előtt semmi esetben, tehát még akkor sem történhetik, ha az ismert hitelezők már előbb kielégítették vagy biztosítottak.¹³⁾

bekebelezés folytán szereztetik, mely a közgyűlésileg elfogadott egyesülési szerződés alapján foganatosittatik.

⁸⁾ A biztosítás módja iránt a bíróság határoz, ha a hitelezők kifogást tesznek. — A külön kezelés alá esik különösen biztosító társaságok egyesülése esetében a díjtartalék is.

⁹⁾ Kivévén azon vagyonból, mely egy más beolvadó társaságtól származik és külön kezeltetik.

¹⁰⁾ Ezenkívül a jogosulatlan tényleges beolvasztás esetében az 1881. évi LX. tcz. 223. s köv. §§-ai értelmében biztosítási végrehajtásnak lehet helye; azok a szerződő felek pedig, kik, mint pl. biztosító társaságoknál a biztosítottak, hosszabb időre szóló szerződéses viszonyban állanak, a szerződéstől visszaléphetnek és kártérítést követelhetnek — a mit különben nem tehetnek.

¹¹⁾ A beolvadás bejelentése alatt nem a feloszlás bejelentésétől külön bejelentés értendő. V. ö. világosan német K. T. 247. cz., melyre a *Tervezet* egyszerűen hivatkozik.

¹²⁾ Ez utóbbi nincs ugyan határozottan kimondva, de az id. §. 4. pontjából következik.

¹³⁾ A később jelentkező hitelezők azonban követeléseiket époly kevésé vesztik el, mint a feloszlás esetében általában. Csakhogy a mennyiben a beolvadó társaság vagyona mint külön tömeg már nem létezik, a beolvasztó társaság többi hitelezőivel egyenlő tekintet alá esnek.

HATODIK FEJEZET.

Külföldi részvénytársaságok.¹⁾

99. §.

Általános elvek.

I. Az az általános elv, hogy idegenek a belföldön kereskedést épügy üzhetnek, mint a honpolgárok: nemcsak idegen termézetes, hanem jogi személyekre, tehát nevezetesen külföldi keresk. társaságokra is alkalmazást nyer; jogukban állván ezeknek is ugy külföldi telepükről közvetlenül, illetve meghatalmazottak, utazók által az országban egyes ügyleteket kötni, mint itt állandó fióktelepet, képviselőséget vagy ügynökséget felállítani (l. fentebb 11. §.). Mig azonban az előbbi eset semmi különös megszorítás alá nem esik s a külföldi közkereseti és betéti társaságokra nézve az állandó letelepedés sincs más szabályoknak alávetve, mint a melyek a nemzetközi magánjog általános elveiből következnek: addig a K. T. a külföldi részvénytársaságok és hasonlóképen a szövetkezetek tekintetében közelebbről határozza meg azokat a feltételeket, melyek mellett üzleteiket a magyar korona országaiban saját czégük alatt fióktézet vagy ügynökség által folytathatják.²⁾

¹⁾ V. ö. különösen: *Vincent et Penaud* id. m. s. v. *Société*; — *Lyon-Caen* De la condition légale des soc. étrangères en France. Paris, 1870. és *Des divers systèmes législatifs concernant la condition légale des soc. étrangères par actions* (Journal du dr. int. pr. 1885. 265. sk. l.).

²⁾ A K. T. 210. §-a kifejezetten csakis ezt az esetet tartja szem előtt, a miből következik, hogy, ha külföldi részvénytársaság (és hasonlóképen szövetkezet) állandó letelepedés nélkül akar a belföldön egyes ügyleteket kötni, ebben nem akadályozható meg azon az alapon, hogy a K. T. feltételeinek meg nem felelt, hanem az általános elvek irányadók. V. ö. ez iránt határozottan 1878: XXII. tcz. 9. §. Helytelen B. T. 36,234/77. sz., melylyel osztrák biztosító társaság bejegyzett fióktelep hiánya miatt belföldi biztosítottak elleni keresetével elutasított. Hasonlóképen nem nyernek alkalmazást a K. T. feltételei, ha a külföldi társaság állandóan ugyan, de nem saját, hanem belföldi egyén vagy társaság mint bizományos czége alatt működik az országban. V. ö. *Értekezl.* jk. 210. l. A saját czég is egyébiránt csak a K. T. értelmében használható. V. ö. fentebb 11. §. 10. jegyz. Ellenk. B. T. 1858/77. (D. 28., 256. l.). — A mennyiben a külföldi társaság több fióktelepet állítana fel, a K. T. szabályai mindegyikre önállóan alkalmazandók, nem pedig úgy, hogy egy közülök mint fióktelep szerepeljen s a többi mint

E feltételek megállapítása annál indokoltabb volt, minél bizonytalanabb az általános elvek alapján, hogy a belföldi részvénytársaságokra vonatkozó rendszabályok mennyiben alkalmazhatók a külföldi részvénytársaságokra is, s minél könnyebben volna tehát lehetséges, hogy a külföldi részvénytársaságok az országban több szabadságot élvezzenek mint a belföldiek. Ha a törvény szükségét látta annak, hogy a közönséget kellő oltalomban részesítse a belföldi részvénytársaságokkal szemben, még nagyobb szükség van erre a külföldiek irányában; nem is említve, hogy, ha a törvény korlátozó rendszabályai csak a belföldi részvénytársaságokra alkalmaztatnának, azoknak hatályossága egyáltalában kérdésessé válhatnék. Másrészt azonban a K. T. a külföldi részvénytársaságok belföldi letelepedésének feltételeit a legszabadlevűbb módon állapította meg, kerülvén minden oly korlátozást, mely a kereskedési szabadságnak nálunk általánosan követett elvével ellentétben állana.³⁾

II. A K. T. által felállított ezen feltételek alkalmazást nyernek bármely külföldi államban székelő részvénytársaságokra, tekintet nélkül arra, vajjon azoknak letelepedhetése államszerződés által biztosított-e vagy nem? Kivételt egyedül Ausztria képez, melyre nézve nem a K. T., hanem külön törvény: az 1878. évi XXII. tcz. irányadó.⁴⁾ E mellett azonban különösen kiemelendő, hogy a K. T.-nek a külföldi részvénytársaságokat tár-

hozzátartozó csak vele együttesen esnek a törvény szabályai alá. Ily szervezetre nincs törvényes alap. Más, ha a többi telep önállóan nem köt ügyleteket, hanem csak közvetíti azokat a főfőktelep részére, mint pl. a biztosítási alügynökségek. V. ö. fent. 20. §.

³⁾ V. ö. *Tervezet* ind. 304. l. Külföldön nem mindenütt tanusítanak ily liberalismust az idegen társaságok irányában. Így Franciaországban az 1857. május 30-iki törvény alapján a külföldi társaságok letelepedéséhez most is állami engedély követeltetik, daczára, hogy azóta a belföldi rt.-oknál az engedélyezési rendszer mellőztetett. Az újabb keresk. törvények közül különösen a román állit fel fölötté szigorú feltételeket, míg ellenben az olasz, spanyol, portugálliai, az 1873. évi belga, az 1884. évi német törvény és az új n. K. T. 201. §. szintén különös korlátok nélkül engedik be a külföldi rt.-okat.

⁴⁾ E törvény az Ausztriával kötött vám- és keresk. szövetség (1878. évi XX. tcz., illetve 1887 XXIV. tcz.) 20. cikkén alapul. Vonatkozik a szervezetekre és különösen a biztosító társaságokra is. Határozottan kivétetnek ellenben a takarékpénztárak (10. §.). A biztosítótársaságokra vonatkozó 8. §. módosítást szenvedett az 1899 XXXIX. tcz. által.

gyazó határozatai csak a részvénytársasági alakra mint ilyenre vonatkoznak. Hogy minő feltételek alatt folytathatja külföldi részvénytársaság működését az országban az üzlet tárgyára való tekintettel? az külön kérdés, melyre nézve részint maga a K. T., így nevezetesen a biztosítási vállalatokra nézve,⁵⁾ részint más törvények külön intézkednek;⁶⁾ magától értetődően, hogy a külföldi részvénytársaságok, épügy mint a külföldiek általában, az ipartörvény követelményeinek is eleget tartoznak tenni.

100. §.

A külföldi részvénytársaságok által teljesítendő feltételek és kötelességek.

I. Az első feltétel, melynek az országban állandóan letelepedni akaró külföldi részvénytársaságok alá vannak vetve, az, hogy a fióktintézetet vagy ügynökséget azon törvényszéknél, melynek kerületében azt felállítani szándékoznak, bejegyeztessék [K. T. 210. §.].¹⁾

Hogy azonban e bejegyzés eszközöltessék, a külföldi részvénytársaság annak kérelmezésekor alapszabályait a keresk. cégjegyzékbe bevezetés és közzététel végett hiteles alakban²⁾ bemutatni és egyuttal következőket igazolni tartozik [K. T. 211. §.]:
1. hogy hazája törvényei szerint megalakult és tényleg működik;³⁾ 2. hogy az itteni üzlet folytatására szánt tőke a belföldön

⁵⁾ V. ö. K. T. 461. §. és alább 186. §.

⁶⁾ Így nevezetesen külföldi jelzálogintézetekre nézve az 1876 : XXXVI. tcz. 36. és 37. §§.

¹⁾ Ugyanez áll Ausztriára nézve is: 1878 : XXII. tcz. 1. §. Ha a külföldi társaság több fióktelepet akar az országban felállítani, a bejegyzés mindegyikre nézve kötelező, feltéve épen, hogy mindegyik valóban fióktelep és nem egészen alárendelt ügynökség. V. ö. fentebb 99. §. 1. jegyz. és kifejezetten 1878 : XXII. tcz. 1. §. Hasonlóképen helyt foglal a K. T. 21. §-ában megállapított pénzbírság, ha a külföldi részvénytársaság belföldi fióktelepét bejegyeztetni elmulasztaná és pedig a fióktelep ideiglenes képviselője ellen: C. 669/82. (D. Uj f. 4., 190. l.).

²⁾ Nem osztrák részvénytársaságok alapszabályainak az illető követség hitelesítésével kell ellátva lenniök. V. ö. 1868 : LIV. tcz. 545. §.

³⁾ Ugyanez áll az osztrák rt.-okra nézve is: id. t. 4. §. Ha a külföldi törvényhozás szerint (mint épen Ausztriában) a részvénytársaságok keletkezéséhez állami engedély szükséges, ez is kimutatandó.

van elhelyezve;⁴⁾ 3. hogy itteni üzlete folytatására a magyar korona területén székelő képviselőiséget rendelt;⁵⁾ 4. hogy a társaság arra kötelezte magát, miszerint belföldi ügyleteiben a K. T. rendeleteihez alkalmazkodik⁶⁾ s itteni képviselőiségének jogcselekvényeit magára nézve kötelezőknek elismeri;⁷⁾ 5. hogy a képviselőiség a társasági fiókcég érvényes jegyzésére feljogosított;⁸⁾ 6. hogy a képviselőiség által kötött ügyletekből eredő minden

⁴⁾ Ausztriára nézve ez a feltétel az id. czikkben nincs kimondva. Hogy mily összeg fordítandó a belföldi üzletre? az teljesen a társaságtól függ; minden esetre azonban számszerűleg kifejezendő. **B. T.** 8158/90. (Ü. L. 90., 8. sz.). Kivétel van biztosító társaságokra nézve, melyek a belföldi üzletbe annyit tartoznak befektetni, a mennyit a K. T. 453. §-a általában követel. V. ö. K. T. 461. §. Kivétel van továbbá oly külföldi részvénytársaságokra nézve, melyek az országban közraktárt akarnak alapítani (v. ö. K. T. 435. §.), ugyszintén külföldi jelzálogintézetekre nézve, melyek a belföldi üzletben külön 200,000 frtnyi biztosítási alapot tartoznak alakítani. V. ö. 1876 XXXVI. tcz. 4. és 36. §§-ait. — A belföldi üzletre rendelt tőke csőd esetében nem adatik ki a külföldi bíróságnak, hanem arra a belföldi bíróság által hivatalból külön csőd nyitandó. Cst. 75. §.

⁵⁾ Ugyanez áll az osztrák rt.-okra nézve is: id. t. 2. §. A képviselőiség állhat egy vagy több tagból. Utóbbi esetről a K. T. 215. §-a világosan megemlékezik. Több fióktelep részére egy és ugyanazon képviselő is rendelhető. V. ö. 1878 XXII. tcz. 2. §.

⁶⁾ Ez áll úgy az ügyletek megkötésének kellékeire, mint az azokból származó jogviszonyokra nézve. A társaság külön nyilatkozata voltaképen fölösleges, mert a nemzetközi magánjog szabályai szerint a belföldi jog alkalmazása ugyis magától értetődik. V. ö. fentebb 11. §. Ugyanazért áll az osztrák rt.-okra nézve is, bár az id. törvény ily nyilatkozatot nem követel.

⁷⁾ Áll az osztrák rt.-okra nézve is: id. t. 2. §. Ez is magától értetődik ugyan, de a törvény nyilván azt akarja kifejezni, hogy a belföldi képviselő hatásköre semmi korlátozás alá nem vehető. A képviselő a belföldi üzletre nézve ugyanazt az állást foglalja el, mint a részvénytársaság igazgatója, a mi már abban találja indokolását, hogy a társaság csak általa cselekszik a belföldön s a belföldi közönségre nézve a külföldön székelő igazgatóság nem ismeretes. Az 1878 XXII. tcz. id. 2. §-a világosan azt mondja, hogy a képviselőiség feljogosítandó arra, »hogy a társaságot a fióktelep ügyleteiből eredő ügy bíróság előtti, mint bíróságon kívüli minden ügyben képviselhesse.« Perbeli képviseletre nézve v. ö. **C.** 1848/88. is. (D. Uj f. 20., 116. l.). A külföldi rt. képviselőisége oly ügyletből is perelhető, a melyet a külföldi igazgatóság kötött meg: **C.** 485/900. (Jogt. K. 900., 48. sz. m.).

⁸⁾ Ha a képviselőiség több tagból áll, a cégjegyzési jogosultságra nézve több vagy valamennyi tag együttsége is megállapítható, a mi azonban a cégjegyzékben kitüntetendő. V. ö. **C.** 3833/83. (D. Uj f. 5., 77. l.).

peres kérdésre nézve magát az itteni törvényeknek és a belföldi bíróságoknak aláveti; ⁹⁾ 7. hogy a külföldi állam, melyben a társaság keletkezett, az itteni részvénytársaságok irányában a viszonyosság elvének megfelelőleg jár el.¹⁰⁾

A mi e feltételek igazolásának módját illeti: a 3., 4., 5. és 6. pont alatt érintett körülmények a társaságnak jogérvényesen keletkezett s esetleg az államhatalom részéről jóváhagyott határozata által [id. §. ut. el. bek.]; ¹¹⁾ az 1. pont alatti körülmény hiteles cégjegyzékkivonattal, vagy a hol cégjegyzékek nincsenek, egyéb hatósági bizonyítvánnyal; ¹²⁾ a 2. pont alatti körülmény hiteles könyvkivonattal; végre a 7. pontban érintett viszonyosság a külföldön székelő osztrák-magyar követség bizonyítványával ¹³⁾ igazolandók.

Azokban az esetekben, melyekben a külföldi részvénytársaságoknak belföldi működéséhez szükséges engedély megadása fennálló államszerződések szerint nem a törvényszéket, hanem a

⁹⁾ Ugyanez áll az osztrák rt.-okra nézve is: id. t. 2. §. Ez az intézkedés a nemzetközi magánjog elvei szerint szintén magától értetődik s a belföldi illetőség akkor is alkalmazható, ha a társaság nincs bejegyezve. V. ö. S. 21,317/79. (D. 18., 45. l.) és 1868 LIV. tcz. 33. §. A K. T. azonban nyilván azt akarja egyuttal kifejezni, hogy a külföldi rt. a belföldi bíróság helyett külföldit külön kikötni sincs jogosítva.

¹⁰⁾ Ausztriával szemben e feltétel elesik. Hasonlóképen azon államokkal szemben, melyekben a részvénytársaságok kölcsönös bebocsátása államszerződésileg biztosított. Ilyenek: Németország (1878 XXXVI. tcz. 19. §. és 1892 III. tcz. 19. cz.); Olaszország (1888 XV. tcz. és 1892 VI. tcz. Zárjk. 3. §.); Svájc (1888 XXXVII. tcz. 8. cz. és 1892 VII. tcz. 8. cz.); Szerbia (1882: XXX. tcz. és 1893 XX. tcz. Zárjk. II. cz.), Bulgária (1897: XIX. tcz. Zárjk. I. cz.). A viszonyosság értelmét l. fentebb 11. §.

¹¹⁾ Az id. bek. hibásan a 2., 3., 4., 5. pontokat idézi. A hiba onnan származik, hogy a 2. pont csak a képviselőházban szuratott be, a nélkül, hogy az id. bek. megfelelően kiigazítottatott volna. — A társaság határozata alatt közgyűlési határozat értendő. Az igazgatóság által vállalt kötelezettség nem elegendő. B. T. 5462/76. (D. 28., 258. l.).

¹²⁾ Hogy mely hatóság bizonyítványával? az az illető állam viszonyaihoz képest itélendő meg. Ausztriától eltekintve azonban a cégjegyzékkivonat vagy más hatósági bizonyítvány az illető követség hitelesítésével látandó el. V. ö. 1868: LIV. tcz. 545. §.

¹³⁾ V. ö. fentebb 11. §. A kereskedés gyakorlására általában kimondott viszonyosság nem teszi nélkülözhetővé annak igazolását külön a részvénytársaságokra nézve.

miniszteriumot illeti, ez szintén a fentebbi határozatok értelmében intézkedik [id. §. ut. bek.].¹⁴⁾

Végül kiemelendő, hogy a bejegyzés közzétételének a részvénytársaságok bejegyzésének közzétételére általában vonatkozó adatokon kívül a belföldi képviselőség megnevezését és a belföldön elhelyezett tőke mennyiségét is magában kell foglalnia [K. T. 212. §.].

II. A bejegyzésen s az érintett adatok igazolásán kívül a külföldi részvénytársaságok még a következő kötelességek alá esnek:

1. A külföldi részvénytársaság belföldi üzletéről külön szabályszerű könyvek vezetendők [K. T. 213. §.].¹⁵⁾

2. A belföldi képviselőség köteles az illetékes törvényszéknek a közgyűlési jegyzőkönyveket,¹⁶⁾ a részvénytársaságnak általános és az itteni üzlet mérlegét, a közgyűlést követő két hó alatt, egy-egy eredeti példányban bemutatni. Az általános és különös mérleg ezenfelül a társasági hirdetvények felvételére rendelt, esetleg a hivatalos hirdlap útján közzéteendő [K. T. 214. §.].¹⁷⁾ A képviselőség tagjai e határozatok meg nem tartásából eredő károkért egyetemlegesen felelősek [K. T. 215. §.].¹⁸⁾

3. A külföldi részvénytársaságnak oly határozatai, melyek által a vállalat tárgyának megváltoztatása, a társaság feloszlása vagy egyesítése iránt történik intézkedés, akkor is, ha a külföldi

¹⁴⁾ Ily eset létezett a K. T. megalkotásakor Ausztriára nézve az 1867 XVI. tcz. (vám- és keresk. szövetség) XX. czikke értelmében. Az 1878 XX., illetve 1887 XXIV. tcz. ily intézkedést már nem tartalmaz, s más állammal szemben sincs az érintett eset kimondva.

¹⁵⁾ Áll az osztrák rt.-okra nézve is. Id. t. 3. §. A külön könyvek a belföldi fióktelep helyén vezetendők. Kivétel van az Ausztriával közös közlekedési vállalatokra nézve, melyeknek külön könyvei a társaság főszékhelyén is vezethetők. Id. t. 3. §. ut. bek.

¹⁶⁾ Még ha külföldön nincsenek is előírva. B. T. 5066/83. (D. Uj f. 7., 315. l.).

¹⁷⁾ Az osztrák rt.-okra nézve a külön mérleg nincs határozottan előírva. Az id. t. 5. §-a csak általában évi mérlegről szól. De minthogy e törvény a K. T.-re való vonatkozással szerkesztetett, s az eltérés nem lett határozottan kimondva, feltehető, hogy az évi mérleg alatt úgy az általános, mint a különös mérleg értetett.

¹⁸⁾ Ugyanaz áll az osztrák rt.-okra nézve. Id. t. 5. §. 2. bek. Kár különösen abból származhatik, hogy a fióktelep a mulasztás folytán töröltetik. A kártérítés mellett büntetés. V. ö. K. T. 221. §. 4. pont és köv. §.

törvény szerint érvényesen keletkeztek, a belföldi fiókéntézet üzletére nézve csak azon időponttól birnak foganattal, midőn az itteni törvényszék által a cégjegyzékbe bevezetve lettek [K. T. 216. §.].¹⁹⁾

III. A külföldi részvénytársaságok a most előadott feltételek és köteleességek tekintetében a cégjegyzék-bíróság hivatalos ellenőrzése alatt állanak, épugy mint a belföldi társaságok. Azonban a K. T. reájuk nézve még tovább megy s az ő belföldi működésüket a hatóságok és a közönség mintegy nyílt ellenőrzésének veti alá az által, hogy bárkinek megadja a jogot, miszerint a belföldi fiókéntézet törlését és megszüntetését követelje, ha annak működési feltételei és biztosítékai többé fenn nem forognak,²⁰⁾ nevezetesen ha igazolja [K. T. 217. §.]:²¹⁾ 1. hogy a társaság saját hazájában működni megszűnt, vagy rendelkezési jogát vagyona fölött pl. csőd folytán elvesztette; 2. hogy a társaság a magyar korona területén székelő képviselőség kirendelésére, a külön könyvvezetésre, a közgyűlési jegyzőkönyvek és a mérlegek előterjesztésére vonatkozó kötelességeinek igazolatlanul meg nem felel;²²⁾ 3. hogy a külföldi állam, melyben a társaság székhelye létezik, az itteni részvénytársaságok tekintetében a viszonyosság elvétől eltért; 4. hogy a társaság vagy annak itteni fiókéntézete ellen elrendelt végrehajtás siker nélkül maradt; végre 5. hogy a társaság az itteni üzlet folytatására szánt és a belföldön elhelyezett tőkét az országból egészen vagy részben kivonta.²³⁾

¹⁹⁾ Az osztrák rt.-okra nézve az id. t. 4. §-a még általánosabban intézkedik. A rendelkezés horderejére nézve v. ö. fentebb 90. §.

²⁰⁾ A K. T. tehát az *actio popularis* egy nemét honosítja meg. A törlés különben egyszerű kérvény alakjában szorgalmazható. — Ausztriára nézve annyiban eltérés van, a mennyiben a törlés csak az érdekeltek kívánatára, vagy a politikai hatóság közbelépése folytán rendelhető el. Id. t. 6. §.

²¹⁾ Az osztrák rt.-okra nézve a törlés csak akkor rendelő el, ha igazoltatik, hogy a vállalat saját hazájában fennállani megszűnt, vagy ha az itteni üzlet folytatása tekintetében az Ausztriával kötött egyezmény határozatai meg nem tartattak. Id. t. 6. §.

²²⁾ A mulasztás ellenében és a törlés elhárítására tehát igazolásnak van helye, mely azonban a perjogi igazolás fogalma alá nem esik. Az igazolásra a társaságnak megfelelő határidő tűzendő. — Az osztrák rt.-oknak nem igazolásra, hanem az elmulasztott cselekvény pótlására szabandó megfelelő határidő. Id. t. 6. §.

²³⁾ A képviselőség ez esetben büntetés alá esik. L. a köv. §-t. Nem értendő azonban az az eset, midőn a külföldi társaság belföldi tőkéjét leszállítja s ezt a törvényszéknél bejelenti.

HETEDIK FEJEZET.

Büntető határozatok.

101. §.

I. A K. T. nem éri be azzal, hogy a részvénytársaságra vonatkozó szabályok megtartását a társasági ügyekben eljáró közegek magánjogi, vagyoni felelőssége által biztosítsa. A vagyoni felelősség alapja a magánsérelem s feltételezi a bekövetkezett és helyreállítható kárt: ámde a részvénytársaságokra vonatkozó szabályok meg nem tartása nem bir mindig közvetlen káros hatással, következőleg a társasági közegek vagyoni felelőssége egyedül a törvény alkalmazását eléggé biztosítani nem képes. De nem biztosítja a részvénytársaságokra vonatkozó szabályok megtartását a vagyoni felelősség mellett alkalmazható közönséges büntetőjogi felelősség sem. A magánjogi viszonyokat tárgyazó jogszabályok meg nem tartása önmagában véve nem oly jogsértés, mely miatt tulajdonképeni büntetésnek helye lehetne; a mennyiben pedig általa vagyoni kár okoztatik is, okozati összefüggés nélkül büntetés sem alkalmazható, sőt okozati összefüggés mellett sem lehet esetleg büntetni azért, mert a büntetőtörvényben tüzetesen meghatározott valamely büntett vagy vétség teljes tényálladéka, különösen az itt szóba jöhető büntényeknél rendszerint megkívánt szándékosság, hiányzik.¹⁾ A K. T. szükségesnek tartotta ennek folytán a részvénytársaságokra vonatkozó intézkedések meg nem tartására a maga részéről külön büntetések alkalmazását rendelni, a mi annál indokoltabb volt, minél gyakrabban bizonyult be, hogy a törvény meg nem tartása szélesebb körökre kiható, tehát valóságos közveszélyt rejt magában.²⁾ E büntetések tisztán rend büntetések természetével birnak,³⁾ miért

¹⁾ V. ö. *Értekezl.* jk. 218. l.

²⁾ A külföldi törvényhozások is alkalmaznak ily külön büntetéseket, sőt még sokkal nagyobbakat mint a K. T. Így az 1884. évi német részvénytörvény és az új K. T. a büntetést egy évi fogságig és 20,000 márka pénzbírságig terjesztette ki.

³⁾ V. ö. *Értekezl.* jk. 217. l., a hol nem egészen találóan fegyelmi büntetéseknak is neveztetnek. Épen azért, mert csak rendbüntetések, a K. T.-nél később keletkezett büntető t. által nem lettek hatályon kívül helyezve. V. ö. 1880 XXXVII. tcz. 4. §.

is azoknak alkalmazása teljesen független azon feltételektől, melyek a tulajdonképeni büntethetőséghez szükségesek. A mennyiben a K. T. kivételt nem tesz, alkalmazhatók nevezetesen minden tekintet nélkül arra, vajjon az illető szabály mellőzése szándékosan vagy vétkes gondatlanságból történt-e, úgy hogy a felállított szabálylyal ellenkező cselekvény vagy mulasztás tárgyilagossága ténye is elegendő. De nemcsak anyagi, hanem alak tekintetben is különböznek e büntetések a közönséges büntetőjogi büntetésektől. Így nevezetesen abban, hogy nem a büntető hatóságok által és a büntető eljárás szabályai szerint, hanem a polgári bíróságok, közelebbről azon törvényszék által szabandók ki, mely az illető részvénytársaságra vagy annak belföldi képviselőségére nézve illetékes,⁴⁾ és pedig a kir. ügyészség mint közvádló közbenjárása nélkül. A törvényszék a szükséges bizonyítékokat hivatalból maga szerzi be s a panaszlott meghallgatása után a büntetést nem ítéletileg, hanem perenkívüli úton végzésileg mondja ki.⁵⁾ A kir. ügyészségnek mindössze az a joga van, hogy a meghozott és neki épügy mint a panaszlottnak kézbesítendő végzés ellen az utóbbi által közbevetett folyamodástól függetlenül külön folyamodással éljen; őt illetvén egyuttal a kiszabott fogságbüntetés végrehajtása is.⁶⁾

II. Közelebbről tekintve a K. T. által a részvénytársasági közegek ellen kimondott büntetéseket: azok két osztályba vannak foglalva. Az első osztály a súlyosabb, a második az enyhébb beszámítás alá eső cselekvényekre és mulasztásokra vonatkozik; az előbbiben a büntetés három hónapig terjedhető fogság,⁷⁾ mely csak enyhítő körülmények közt változtatható át

⁴⁾ Csak az e. f. bíróság. A felebbviteli bíróság nem szabhatja ki önállóan a büntetést, ha az e. f. bíróság ilyent nem szabott ki. V. ö. C. 840/95. (D. III. f. 2., 311. l.).

⁵⁾ Az új bünvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló 1897 : XXXIV. tcz. a K. T., illetve Keresk. elj. intézkedéseit érintetlenül hagyta. V. ö. annak 3. §-át. A 28. §. azonban felhatalmazta az igazságügyminisztert, hogy a keresk. bíróságok hatáskörébe utalt vétségek eseteiben követendő eljárást újból szabályozza. De ez még nem történt meg.

⁶⁾ V. ö. Keresk. elj. 50. A vizsgálatot elrendelő végzés ellen (a mely különben nem is szükséges) nincs helye felfolyamodásnak, hanem csak a véghatározat (id. rend. 37. §.) ellen C. 612/89. (D. Uj f. 24., 271. l.).

⁷⁾ Fogság alatt a büntető törvény értelmében fogház értendő. V. ö. 1880 XXXVII. tcz. 11. §.

ezer forintig terjedhető pénzbírságra [K. T. 220. §.], a második osztályba tartozó cselekvények csakis ezer forintig terjedhető pénzbírsággal büntetettek.⁸⁾

A) Súlyosabb beszámítás alá esnek [K. T. 218., 219. §.]:

1. az igazgatóság tagjai:⁹⁾ a) ha az alapszabályoknak a keresk. cégjegyzékbe bevezetése végett az alaptőke aláírására és befizetésére nézve tudva valótlan előterjesztést tesznek;¹⁰⁾ b) ha vétkes mulasztásuk miatt a társaságnak három hónapon át felügyelő bizottsága egyáltalában nem, vagy nem kellő számban volt;¹¹⁾ c) ha a mérleg felállításánál törvényellenesen járna el, vagy ha a közgyűlésen tett előterjesztésekben a társaság helyzetét tudva valótlanul adják elő, vagy annak helyzetét eltitkolják; d) ha a közgyűlési jegyzőkönyveket szándékosan hamisan vezetetik; e) ha a társaságnak saját részvényeit a K. T. 161. §. rendelete ellenére megszerzik, vagy azokra kölcsönt adnak; f) ha a részvényeseknek az alaptőkéből a K. T. 165. §. rendelete ellenére osztalékot vagy kamatot fizetnek;¹²⁾ g) ha a K. T. 187. §. rendelete ellenére oly esetben, midőn az alaptőke fele elveszett, a közgyűlést összehívni, illetve ha a társasági vagyont a tartozásokat nem fedezi, a csődnyitást kérni elmulasztják; h) ha a

⁸⁾ A behajthatlan pénzbírság fogházra át nem változtatható. A törvény ezt ugyan nem mondja ki (mint pl. a 21. §-ban), de rendbüntetéseknel az átváltoztathatóság magától nem értetődik. Nem áll ellent az 1880: XXXVII. tcz. 13. §-a, mert ez az átváltoztathatóság kimondását már feltételezi.

⁹⁾ A tagok egyenként, nem az igazgatóság egészben véve. V. ö. B. T. 1381/86. (J. 86., 90. l.). Mindegyik vétkessége tehát külön vizsgálandó s ahhoz képest szabandó ki a büntetés. Figyelembe jön a K. T. 191. §-ában érintett tiltakozás is.

¹⁰⁾ A tudással egyenlő a tudhatás, azaz az igazgatóság tagjai az aláírásra és befizetésre vonatkozó adatok valóságát vizsgálni tartoznak. Ez az illetők állásából önként következik. Ugyanaz áll a többi esetben, a hol a tudásról van szó.

¹¹⁾ A vétkes mulasztás a közgyűlés összehívásának elmulasztásában fekszik, feltéve, hogy az összehívás külső körülmények miatt lehetetlen nem volt. »Kellő számban«, azaz: az alapszabályok szerint határozatképes számban.

¹²⁾ Az erre vonatkozó közgyűlési határozat a büntetés alkalmazását ki nem zárja. Arg. K. T. 189. §.

közgyűlésnek a K. T. 179. §-ában fentartott ügyekben önhatalmulag járnak el;¹³⁾

2. az alapítók, kik a tervezetben tudva valótlán adatokat közölnek;

3. a felügyelő bizottság tagjai, ha ezek az évi számadások, a mérleg és a nyereség felosztása iránt a közgyűlés elé terjesztett jelentésüket tudva valótlán adatokra alapítják;

4. a külföldi részvénytársaságok itteni képviselői, ha ezek az itteni üzlet folytatására szánt tőkét más célra fordítják, vagy az országból kivonatni engedik.

B) Enyhébb beszámítás alá esnek [K. T. 221. §]:

1. az igazgatóság tagjai, ha a K. T. 198. §. ellenére a mérleget és jelentést nyolcz nappal a közgyűlés előtt közzétenni elmulasztják, vagy ha a közgyűlési jegyzőkönyveket az illetékes törvényszékhez be nem terjesztik, vagy ha az ideiglenes részvényeket a tényleg befizetettnél magasabb összegről állítják ki;

2. a közgyűlés egybehívására kötelezett közeg, ha azt a K. T. 177. §-a értelmében évenként legalább egyszer egybe nem hívja;

3. a felszámolók, ha a K. T. 206. §. ellenére a felszámolás folyamáról jelentést nem tesznek, vagy a végeredményt közzétenni elmulasztják;

4. a külföldi részvénytársaság itteni képviselői, ha ezek a K. T. 214. §. értelmében a közgyűlési jegyzőkönyveket s a részvénytársaság általános és különös mérlegét bemutatni, illetve közzétenni elmulasztják.

III. A szóban forgó büntetések mindennemű részvénytársaságokra nézve vannak kimondva, tekintet nélkül a vállalat tárgyra, a melynek szempontjából azonban kivételesen még külön büntetések alkalmaztatnak.¹⁴⁾ Feltételeztetik mindazonáltal, hogy a társaság, illetve a belföldi fiókintézet be van jegyezve.¹⁵⁾

¹³⁾ A K. T. világosan a 179. §-ra utal, következőleg ha az igazgatóság tagjai oly ügyben járnak el önhatalmulag, mely csak alapszabályilag lett a közgyűlésnek fentartva, a büntetés nem alkalmazható.

¹⁴⁾ Ez áll a biztosítási vállalatokra (K. T. 462. §.), továbbá a záloglevelek kibocsátásával foglalkozó társaságokra (1876 : XXXVI. tcz. 32—35. §§.), és a kötvénykibocsátó intézetekre nézve (1897 : XXXII. tcz. 21. §.).

¹⁵⁾ V. ö. C. 669/82. (D. Uj f. 4., 190. l.), 498/90. (P. T. 20., 127. l.). Ez önként következik abból, hogy a bejegyzés előtt a rt. létezőnek, illetve

Továbbá csak annyiban alkalmazhatók, a mennyiben a kérdéses cselekvény vagy mulasztás a büntetőtörvény sulya alá nem esik [K. T. 218. §. 1. bek.].¹⁶⁾ A törvényben kimondott kártérítési kötelezettségen azoknak kiszabása által semmi változás nem történik [K. T. 222. §.].

a külföldi társaság fióktelepe jogérvényesen fennállónak nem tekintetik. Előbb csak a cégbejegyzés elmulasztása miatt lehet fellépni a K. T. 21. §-a, illetve 159. §-a alapján.

¹⁶⁾ A bünvádi eljárás folytán hozott felmentő ítélet azonban époly kevéssé zárja ki a K. T. büntetéseinek alkalmazását, mint ha a bünvádi eljárás meg sem iudittatik vagy abbanhagyatik.

TIZENEGYEDIK CZIM.

S z ö v e t k e z e t e k.¹⁾

Bevezetés.

101a. §.

I. A keresk. törvény első részének a szövetkezeteket szabályozó XI. czime legújabbán lényeges változást szenvedett. Az egyes intézkedések magukban véve ugyan nem módosítottak,²⁾ de megváltozott hatályuk köre, a mennyiben a »gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről« szóló 1898 XXIII. tcz. ezekre nézve külön intézkedéseket állított fel, úgy hogy a

¹⁾ *Schulze - Delitzsch* Die Gesetzgebung über die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- u. Wirtschaftsgenossenschaften. Berlin, 1869.; *Sicherer* Die Genossenschaftsgesetzgebung in Deutschland. Erlangen, 1872.; *Parisius és Crüger* Das Reichsgesetz betr. die Erwerbs- u. Wirtschaftsgen. Vom 1. Mai 1889. 3. kiad. Berlin, 1899.; *Maurer* Ugyanaz. Berlin, 1890. 2. kiad. *Birkenbihl* 1898.; *Pröbst* U. a. Nördlingen, 1890.; *Joël* U. a. München, 1891.; *Richter* U. a. Lipcse, 1892.; *Wolff* az Endemann-féle Handbuchban. I. köt. 774. sk. l.; *Goldschmidt* Zeitschr. f. d. ges. HR. 27. és 37. köt.; *Crüger* Die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften in den einzelnen Ländern. Jena, 1892.; *Stross* Das österreichische Genossenschaftsrecht. Bécs, 1887.; *Hubert-Valleroux* Les associations coopératives en France et à l'étranger. Paris, 1884. és Bulletin de la société de législation comparée 21. köt. (1891.); *Holyoake* The history of cooperation in England 2 kötet. London, 1875/69.; *Tidd Pratt és Brabrook* The law of friendly societies and industrial and provident societies. 12. kiadás. London. 1894.; *Rabbeno* La cooperazione in Italia. Milano, 1886.; *Kautz* Társulási intézmények 335. sk. l.

²⁾ Kivéven a 232. §-t, melyet már a Csődtörvény módosított. L. alább 107. §. — A szövetkezeti jog teljes revíziója, a mely a szövetkezetek körüli visszaélések miatt már régóta szükségesnek találtatott s melyet a Szerző által 1894-ben kidolgozott »Törvényjavaslat a szövetkezetekről« tartalmazott: egyelőre függőben hagyatott.

keresk. törvény reájuk csak annyiban nyer alkalmazást, a mennyiben az idézett törvény eltérően nem rendelkezik (id. t. 1. §.). Ehhez képest jelenleg a szövetkezetek két nemét kell megkülönböztetni:

1. azokat a szövetkezeteket általában, melyek továbbra is kizárólag a keresk. törvény uralma alatt állanak;

2. a gazdasági és ipari hitelszövetkezeteket különösen, melyek az 1898: XXIII. tcz. által szabályoztatnak s melyekre a keresk. törvény csak kiegészítő (*subsidiarius*) alkalmazást nyer.

(A jelen czimben mi is egyedül a keresk. törvénynek a szövetkezetekre vonatkozó határozatait ismertetjük. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről külön e czimhez csatolt függelékben (113a.—113c. §§.) fogunk szólni.)

ELSŐ FEJEZET.

Általános határozatok.

102. §.

A szövetkezetek fogalma és jellege.

I. A szövetkezetek ¹⁾ keletkezése és további kifejlődése a nagy- és kisiparnak a legújabb időben mindinkább nagyobbodó ellentétében, egymásközi küzdelmében találja alapját. Ezen oly aránytalan erővel folytatott küzdelemben a munka teljes elnyomástól, a kisipar a végveszélytől fokozott állami gyámolítás mellett csakis kellő szervezet, egyesülés által mentheti meg magát; tehát ugyanazon módon és ugyanazokkal az eszközökkel, melyek a tőkét és nagyipart oly félelmetes hatalomra emelték; s e nagy gazdasági és társadalmi feladatot teljesíteni: a munkás, kisiparos és kisbirtokos osztály jólétének fokozását előmozdítani vannak hivatva, egyéb erre törekvő egyesületek mellett, a szövetkezetek.²⁾ A szövetkezetek ehhez képest lényegesen más gazdasági

¹⁾ Az elnevezést csak az *Értekezlet* tette műkifejezéssé (Jk. 222. l.). Az eredeti tervezet a szövetkezeteket »kölsönösségi társaságok«-nak nevezte, a mi megfelelt a francia »*sociétés coopératives*« elnevezésének.

²⁾ A szövetkezetek alapításának s általában a szövetkezeti ügy főapostola a német *Schulze Hermann*, vagy mint magát szülőhelyéről nevezte: *Schulze-Delitzsch* (1808—1883.). Ő volt az, a ki a még csirájukban lévő angol szövetkezeteket Németországba átültette s élénk agitációjával oly nagy

szereppel bírnak, mint azok a keresk. társaságok, melyekkel eddig foglalkoztunk. Az egyesülés vezéreszméje a szövetkezeteknél nem annyira az erőfokozás oly célból, hogy nagyobb vállalatok léptetessenek életbe és nagyobb haszon éressék el; hanem inkább az, hogy az elszigeteltségükben tehetetlen erők egyáltalában érvényesülhessenek, fentartassanak és megvédessenek, azaz: az önvédelem, önfentartás, önsegély.³⁾ Mig továbbá az eddig ismertetett keresk. társaságoknál az egyes tagok kész tőkékkel vagy meglevő hitelerővel lépnek a társaságba s az így egyesült tőke és hitel nyereszkesedésre, szerzésre indul: addig a szövetkezeteknél az egyesek rendszerint sem számbavehető kész tőkével, sem meglevő hitelerővel nem járulhatnak a társasághoz, hanem a társaság a legszorosabb értelemben személyes alapon nyugszik, igazi személyegyesület, mely az egyes tagoktól kész tőkét és hitelt nemcsak nem kap, hanem éppen megfordítva arra szolgál, hogy tőle és általa tőkét és hitelt az egyes tagok kapjanak.⁴⁾

II. A K. T. 223. §-a szerint szövetkezetnek meg nem határozott számú tagokból álló azon társaság tekintetik, mely tagjai hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett, illetőleg a kölcsönösség alapján, előmozdítására alakul. Utóbbi két kellék: a közös üzletkezelés és a kölcsönösség,⁵⁾ mint a társasági

számra és oly jelentőségre emelte, minővel még eredeti hazájukban sem bírnak. Az ő kezdeményezésén nyugszik egyttal a szövetkezetek törvényhozási szabályozása is Németországban, nevezetesen az 1867. március 27-én kelt porosz szövetkezeti törvény, a melyből az 1868. július 4-én kelt észak-német, illetve 1871-től német birodalmi törvény lett. Az 1889. évi május 1-jén kelt új szövetkezeti törvényben végződött reform is nagyrészen még az ő műve.

³⁾ Ez alapon önsegélyező egyleteknek is nevezetnek. V. ö. 1875: XXIV. tcz. 4. §. és 1880: LX. tcz.

⁴⁾ Ez azonban csak a szövetkezetek alapeszméje. A mint azok jogilag szabályozva vannak, arra is alkalmasak, hogy mint tőkeegyesületek szerepeljenek, a részvénytársaságok helyét pótolják. Így különösen az előlegezési és hitelegyletek, a melyek gyakran a részvénytársasági alak helyett választanak azért, hogy előre meghatározott alaptőkét ne kelljen összehozni.

⁵⁾ »Közös üzletkezelés«-ről természetesen csak gazdasági, nem jogi értelemben lehet szó, mert az üzlet jogilag véve nem az egyes tagoké, mint közös tulajdonosoké, hanem a társaságé, mint jogi személyé. A K. T. a közös üzletkezelést és kölcsönösséget a szövetkezeteknél csak azért emeli ki, nehogy azok alá oly alakzatok vonassanak, melyeknél az üzlet még gazdaságilag véve sem azok nevében folytatattatik, a kik abból bizonyos

cél előmozdításának eszköze, a többi keresk. társaságnál is előfordul, sőt kölcsönösség nélkül magánjogi társaság sem létezik. Kizárólagos jellemvonását a szövetkezetnek e szerint csak a tagok számának határozatlansága és a társaság azon célja képezi, hogy saját tagjai hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítására törekszik. A tagok száma a közkereseti és betéti társaságnál is változhatik ugyan; de ez csak rendkívüli eset, melyhez külön megállapodás szükséges. Még inkább változhatik a tagok száma a részvénytársaságnál; itt azonban nem annyira a tagok személye, mint inkább a részvényekben megtestesített tagsági minőség jön tekintetbe, a részvények száma pedig az alaptőke nagyságával együtt előre meg van határozva és állandó. Ellenben a szövetkezetnél a részvétel, habár vagyoni elemmel párosul, a tagok részéről vagyoni hozzájárulást feltételez, mégis személyes, s a tagok változása a társaság fennállása alatt, új tagok belépése s a tagok kiválása, a szövetkezet természetében rejlik, melyhez külön megállapodás nem szükséges, s mely egyuttal a társaság vagyoni állagának változását is magában foglalja.⁶⁾

III. A mi a szövetkezet célját illeti, a K. T. a tagok hitelének, keresetének és gazdálkodásának kiemelésével nem akar szabatos jogi meghatározást adni, oly értelemben, mintha valamely társaság csak akkor volna szövetkezetnek tekinthető, ha célja szigorúan az említett fogalmak egyike vagy másika alá esik.⁷⁾

hasznokat huznak. Így pl. az oly egyéni vagy társas üzlet (gyár), melyben az alkalmazottak (munkások) a haszon bizonyos részét kapják (Németországban u. n. *Dividendengenossenschaft*; Angliában u. n. *industrial partnership*, melynél azonban a munkások bizonyos részben az üzlet társtulajdonosai is). Nem tekinthetők továbbá szövetkezeteknek egyes bankok vagy takarékpénztárak kebelében szervezett u. n. hiteltulajdonosi egyletek, tekintve hogy ezeknél önálló üzlet nincs, hanem az üzlet az illető intézet üzletének kiegészítő része. V. ö. S. 18,694/78. (D. 21., 42. l.).

⁶⁾ Innen a francia elnevezés: *»société à capital variable«*. Nincs azonban kizárva, hogy a tagok száma s az általuk képviselt tőke bizonyos maximális és minimális határhoz ne köttessék, úgy hogy a kikötött számon túl új tagok nem vétetnek fel, illetve ha a tagok száma a kikötöttnél kisebbre olvad, a társaság feloszlik.

⁷⁾ A »kereset, hitel és gazdálkodás« csak mint a létező szövetkezetek főalakjainál előforduló célok emeltettek ki. A hitel különösen azért, mert nagy számban vannak szövetkezetek, melyeknek egyedüli célja a hitelnyújtás. *Értekezl. jk. 224. l.* Igaz ugyan, hogy a hitel nem a keresettel és

E fogalmak különben is nagyon határozatlanok s egymástól szorosán el nem választhatók. A K. T. e fogalmakat nyilván csak körülírásképen használja annak megjelölésére, hogy a szövetkezeteknek közvetlenül anyagi, gazdasági célra kell irányulniuk, megkülönböztetvén ekként a szövetkezeteket az oly egyesületektől, melyek közvetlenül az alsóbb társadalmi osztályok szellem-erkölcsi javát mozditják elő, általános társadalmi és politikai állásuk emelésére törekszenek, vagy merőben jótékony-ságot gyakorolnak; gazdasági czéllal tehát legfelebb közvetve birnak.⁸⁾ E mellett azonban minden esetre lényeges, hogy a szövetkezet saját tagjainak gazdasági céljait mozdítsa elő, hogy azoknak szolgáltatában álljon, a kik épen a szövetkezetet alkotják.⁹⁾

gazdálkodással egyenrangu fogalom, nem közvetlen cél, hanem csak a kereset és a gazdálkodás eszköze s ez alapon szokás is a szövetkezeteket tágabb értelemben vett termelési (*productiv*) és fogyasztási (*distributiv*) szövetkezetekre osztani s a német elnevezés: »*Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften*« is ezen nyugszik. De minthogy a hitelegyletek egyik osztályba sem tartoznak kizárólag, hanem a hitelnyújtás célja szerint majd az egyikbe, majd a másikba: a hitel külön kiemelése még sem helytelen, a mint hogy az 1868. évi német törvény, ellentétben az új 1889. évvel és az 1873. évi osztrákkal, is külön emelte ki.

⁸⁾ Ide tartoznak pl. az iparosképző egyletek, a legényegyletek, iparosok és kisbirtokosok által alapított olvasóegyletek, az oly munkásegyletek, melyek a munkásoknak a munkaadókkal szemben anyagi és erkölcsi támogatást nyújtanak (az angol u. n. *Trade Unions*) stb. Ide tartoznak különösen az Ípartörvény által szabályozott ipartestületek és ipartársulatok is (1884 : XVII. tcz. 4. és 5. fej.), ugyszintén az 1891 : XIV. tcz. alapján létesített betegsegélyző pénztárak (l. kifejezetten 85. §.). Az a körülmény azonban, hogy valamely egyesület tagjainak gazdasági céljai mellett azoknak egyéb érdekeit is előmozdítja, a szövetkezet fogalmát le nem rontja.

⁹⁾ Nincs azonban kizárva, hogy a tagokon kívül idegenek is ne részesíttessenek a szövetkezet által nyújtott előnyökben. V. ö. B. T. 2710/97. sz. hat. és arg. 1898 : XXIII. tcz. 4. §. (l. alább 113b. §.). Ez az 1868. évi német törvényt magyarázó 1871. május 19-én kelt törvény által kifejezetten meg lett állapítva, míg az 1889. évi törvény a hitelegyleteknél és a fogyasztási egyleteknél korlátozza. Nálunk az idegenekre való üzletkiterjesztés lehetősége különösen az adómentesség kedvezménye miatt vétetett törvényileg figyelembe. V. ö. 1875 : XXIV. tcz. 4. §. és e helyett 1880 : LX. tcz. és hozzá : *Közig. bir.* 5096/97. sz. (D. III. f. 9., 366. l.) (takarékbetétek és váltókölcson esetére is). Még kevésbbé szükséges, hogy a szövetkezet tagjai egyformán részesüljenek a társasági előnyökben, sőt lehetséges, hogy valamely szövetkezet részben oly tagokból (alapító, pártfogó tagok) áll, a kik csak az egyesület tőkéjének létrehozásában s az üzleti haszonban vesznek

A törvény ez alatt nem érti azt, hogy a szövetkezet tagjai pusztán a társaság hasznáiban részesüljenek; hanem azt, hogy a szövetkezet eszköze legyen saját tagjainak azokban az ügyletekben, melyeket meg akarnak kötni, s általában azon gazdasági, életfentartási tevékenység kifejtésében, melyre e nélkül képesek nem, vagy nem kellő mérvben volnának; hogy a tagok a szövetkezet segítségével kaphassák meg azt a hitelt, melyet különben nem nyerhetnek, a szövetkezet útján keresetüket szaporítsák és biztosítsák, kiadásait apaszszák, károktól magukat megóvják stb. Ebben különböznek a szövetkezetek a többi keresk. társaságoktól, melyeknek célja tisztán abban áll, hogy a tagok a társaság hasznait élvezzék; és különböznek azon egyesületektől, melyek nem saját tagjaik, hanem általában bizonyos osztályok anyagi érdekeit támogatják.¹⁰⁾

IV. A K. T. a felállított fogalom meghatározásban nem meríti ki azokat a jellemvonásokat, melyekkel a szövetkezetek a többi keresk. társaságokkal szemben bírnak. Egyik főkülönbség és sajátosság még a szövetkezeti tagok eltérő felelősségében áll, miről alább közelebbről lesz szó.

V. Azt már említettük (l. fent. 47. §.), hogy a K. T. a szövetkezeteknél sem követeli meg azt, mikép azoknak tárgya kereskedelmi ügyletek legyenek. A szövetkezetek általában nem a kereskedelmi forgalom szüleménye, s ha a K. T. azokat a keresk. társaságokhoz sorozza és a kereskedőkre vonatkozó határozatoknak veti alá (v. ö. fentebb 15. §.), ebben főleg az a megfontolás vezérelte, hogy a szövetkezetek többnyire mégis kereskedelmi ügyletekkel foglalkoznak, s hogy kívánatosnak mutatkozott valamennyi szövetkezetet épügy azonos jogi szabályozás alá vonni, mint ez a részvénytársaságokra nézve lett elhatározva.¹¹⁾

részt, a szövetkezeti célnak megfelelő támogatásban ellenben magában véve nem részesülnek. Különböző üzletrészek megengedhetősége: v. ö. C. 1210/96. (P. T. 33., 200. l.).

¹⁰⁾ Pl. a gazdasági és iparegyletek; továbbá oly hitelegyesületek, melyek a kisipar és kisbirtokos osztályból bárkinék kölcsönt adnak, lak- és építőtársaságok, melyek a munkásoknak, kisiparosoknak vagy más osztálybelieknek olcsó lakásokat és házakat el- vagy bérbeadnak, a nélkül, hogy az illetők a társaság tagjai volnának.

¹¹⁾ V. ö. *Értekezl.* jk. 78. l. A német szövetk. t. a szövetkezeteket a K. T.-en kívül szabályozván, azokat nem sorozza a keresk. társaságok közé, a kereskedőkre vonatkozó határozatoknak azonban, a mennyiben kivételt

103. §.

A szövetkezetek fajai.

I. A K. T. 223. §-a a szövetkezetek fogalmának meghatározásával kapcsolatban s ennek megvilágítása végett azoknak egyes fajait is felsorolja, a nélkül azonban, hogy e felsorolás kimerítő volna.¹⁾ Csak arra szorítkozik, hogy a szövetkezeteknek legszokottabb fajait említse, úgy hogy misem áll útjában annak, hogy mint szövetkezetek más egyesülések is ne minősíttessenek, ha a szövetkezetekről felállított fogalommeghatározás kellékeivel birnak.

A K. T. által felsorolt szövetkezetek a következők:

1. az előlegezési és hitelegyletek.²⁾ Céljuk az, hogy tagjaiknak olcsó hitelt szerezzenek, és pedig részben saját, a tagok üzletrészeiből és egyébként szerzett vagyonából, részben idegen, a társaság által kamatoztató betételekből vagy viszleszámitolás útján³⁾ szerzett tőkéből;

2. a nyersanyag közös beszerzésére alakult

nem tesz, aláveti. Hasonló állást foglal el az osztr. szöv. t., azzal a különbséggel, hogy a szövetkezetek csak akkor esnek a kereskedőkre vonatkozó határozatok alá, ha az üzlet tárgya egészben vagy részben keresk. ügyletekből áll. A külföldi tvhozások, melyek a szövetkezeteket a keresk. társaságokkal kapcsolatban szabályozzák (l. alább 104. §.), általában ugyanazt az álláspontot foglalják el, mint a részvénytársaságoknál. V. ö. fentebb 74. §.

¹⁾ Ez világosan kitűnik az id. §. szavaiból: »Ide tartoznak nevezetesen.« V. ö. *Értekezl.* jk. 224. l.

²⁾ V. ö. különösen *Courtois* Banques populaires. Associations coopératives de crédit. Paris, 1890. A törvényes elnevezés nem kötelező s tényleg az ily szövetkezetek a legkülönfélébb elnevezések alatt fordulnak elő; így nevezetesen: népbank, takaré- és hitelszövetkezet, takaré- és kölcsönegylet, takaré- és előlegegylet, előleg- és takarékpénztári egylet, önszegélyző egylet, segélyegylet, kölcsönös segélyegylet, kisegítő egylet, kölcsön-segélyző egylet név alatt stb. — Az előlegezési és hitelegyletek nálunk, épügy mint Németországban és Ausztriában, az összes szövetkezetek közül a leggyakoribbak, míg Angliában a fogyasztási egyletek vannak nagy tulsúlyban.

³⁾ A viszleszámitolás (*reescompt*) abban áll, hogy a szövetkezet saját tagjainak általa leszámított váltóit ismét valamely pénzintézet által leszámíttatja. Ennek biztosítása végett a szövetkezet és az illető pénzintézet között állandó kapcsolat is szokott létesíttetni, vagy az ország vagy egyes vidékek szövetkezetei részére központi intézet alapíttatik. Ilyen volt a »Hazai szövetkezetek központi hitelintézete« Budapesten, melynek helyébe az Országos Központi Hitelszövetkezet lépett. L. alább 113c. §.

egyletek, melyek a tagok részére az iparüzleteikhez szükséges nyersanyagokat nagyban és így olcsóbban, esetleg hitelre beszerzik;

3. a közös raktár tartására alakult, vagy raktáregyletek, melyek a tagok által előállított cikkek elárúsítására raktárokat, árucsarnokokat tartanak fenn;⁴⁾

4. a közös termelésre alakult, vagy termelőegyletek, melyek meghatározott iparcikkeknek a tagok általi közös előállítására és forgalombahelyezésére, vagy bizonyos szakba vágó munkák közös elvállalására irányulnak;⁵⁾

5. a fogyasztási egyletek, melyeknek célja a tagok részére élelmi cikkeket és más fogyasztási és gazdasági szükségleteket nagyban, tehát olcsóbban beszerezni;⁶⁾

6. a laképítő társaságok, melyek olcsó lakházakat építenek és azokat tagjaiknak rendszerint részletfizetés mellett eladják vagy bérbe adják;⁷⁾

7. a kölcsönös biztosító társaságok, melyeknél a tagok közvetlenül a társasággal ugyan, közvetve azonban egymással kölcsönösen biztosítási viszonyba lépnek olyképen, hogy az egyes tagnak mint biztosítottnak fizetendő biztosítási összeg az

⁴⁾ Különböző eljárás mellett: vagy a tagok megmaradnak az elárusítandó cikkek tulajdonosai s a szövetkezet csak mint bizományos szerepel; vagy a társaság az egyes tagoktól megveszi a cikkeket és saját számlájára adja el.

⁵⁾ *Rabbeno* Le società cooperative di produzione. Milano, 1889. Ezek volnának hivatva arra, hogy a munkások mint nagyvállalkozók a tőkével hathatós versenyre keljenek; minthogy azonban nagyobb vállalat nagyobb tőkét igényel, az ily szövetkezetek aránylag ritkán fordulnak elő.

⁶⁾ *Vécsey Tamás* A fogyasztási egyletek 1870. (Ért. a társ. tud. köréből. Kiadja a m. Tud. Akadémia II. köt. 1. sz.); *Trémerel* Des soc. coopératives de consommation à l'étranger et en France. Paris, 1894. A fogyasztási egyletek üzleti szervezete különböző. Rendesen a társaság maga tart üzlethelyiséget, raktárt, s maga szerzi be s adja el a tagoknak a szükséges cikkeket. Előfordul azonban oly szervezet is, hogy a társaság maga az áruk vételével és eladásával nem foglalkozik, hanem egy kereskedővel szerződik olyképen, hogy ez a tagoknak bizonyos árleengedés mellett és rendszerint külön jegyekre tartozik a kívánt cikket eladni. A »közös üzletkezelés« kelléke ez utóbbi esetben csak azon hitel- és elszámolási viszonyban található, mely a szövetkezet és egyrészt a tagok, másrészt a szerződő kereskedő közt létezik.

⁷⁾ Neveztetnek cotta g e-építő-társaságoknak is. »Cottage« angolul annyi, mint kisebb, egyszerűbb lakház.

összes tagok, mint közvetve biztosítók által fedeztetik, illetve az összes tagokra felosztatik.⁸⁾

II. A K. T. által felsorolt szövetkezeteken kívül említendőek még: ipari vagy gazdasági gépek és más termelési eszközök közös beszerzésére és használatára alakult társulatok; ipari vagy gazdasági termelvények közös kezelésére és elárusítására alakult egyesületek (pl. tejszövetkezetek, pincze-egyletek); szövetkezeti alakban létesített földhitelintézetek;⁹⁾ vízrendezésre és vízhasználatra létesített társulatok¹⁰⁾ stb. Az említett fajok továbbá nemcsak tisztán és kizárólag, hanem kapcsolatosan, kombinálva is fordulhatnak elő.¹¹⁾

⁸⁾ A kölcsönös biztosító társaságok ellentéte a díj melletti, helyesebben nyereszkes díj biztosító vállalatok, melyek a biztosítási ügyletekből hasznot akarnak elérni s rendszerint a részvénytársasági formában folytattnak. A német és osztr. szöv. t. nem említik a szövetkezetek között a kölcsönös bizt. társaságokat s annyi bizonyos, hogy ezek sok tekintetben különböznek a többi szövetkezetektől. Mindazonáltal a szövetkezet fogalma reájuk egészen talál s legfelebb az lett volna szükséges, hogy különös természetükre való tekintettel némely eltérő rendelkezések alá vétessenek. V. ö. *Klang Das ung. Hgesetz u. das Versicherungswesen.* Bécs, 1876. Német biztosítási törvényjavaslat (1898.) és hozzá: *Sievers A. f. Hr. 48., 521. sk. l.* Kételyek merülnek fel arra nézve is, hogy mennyiben alkalmazandók a szövetkezetekre s mennyiben a biztosítási ügyletre vonatkozó határozatok? Így nevezetesen a viszony keletkezése és megszűnése és a fizetendő díjak tekintetében. A bírói gyakorlat mindezekre nézve helyesen a biztosítási ügyletre vonatkozó határozatokat alkalmazza. V. ö. **C.** 24/96. (D. III. f. 5., 292. l.), 960/98. (U. o. 13., 231. l.), 832/99. (U. o. 16.282. l.). V. ö. *Szerző* Törvényjavaslatát is 41. §. — A kölcsönös bizt. társaságokhoz tartoznak az oly betegápoló és temetkezési egyletek is, melyeknél a tagok, illetve örököseik betegség, baleset vagy halál esetére bizonyos szerződésileg kikötött összeget kapnak. V. ö. **S.** 15,452/77. (D. 18., 39. l.); *Ormos Ede* A temetkezési társulatok Hódmező-Vásárhelyen. Jogt. Közl. 1897. évf. 17—18. sz. Hasonlóképen a kiházásítási szövetkezetek: **C.** 938/91. (P. T. 23., 118. l.).

⁹⁾ V. ö. 1876 : XXXVI. tcz. 1. §. A magyar földhitelintézet azonban a K. T. 561. §. (v. ö. fentebb 10. §.) és az 1876 XXI. tcz., a kisbirtokosok orsz. földhitelintézete pedig az 1879 : XXXIX. tcz. értelmében több rendbeli kivételek alá esik.

¹⁰⁾ Az 1884 : XIV. tcz. és az 1885 : XXIII. tcz. által szabályozott vízi társulatok azonban a szövetkezetek köréből ki vannak véve.

¹¹⁾ Pl. fogyasztási egylet, mely a nyereséyekből a tagoknak olcsó lakásokat épít, termelő és fogyasztási egylet kapcsolatosan, előlegezési és raktárszövetkezetek stb.

104. §.

A szövetkezetek szabályozása és jogi állása általában.

I. A K. T. a szövetkezetet a keresk. társaságok között mint önálló társasági alakot szabályozza,¹⁾ úgy azonban, hogy a szövetkezeti viszonyok szabályozásánál hasonló eljárást követ, mint a betéti társaságnál. Valamint az utóbbi nincs külön kimerítőleg szabályozva, hanem nagyrészen a közkereseti társaságra vonatkozó szabályok alá vonatik, úgy a szövetkezet sincs önállóan kimerítőleg szabályozva, hanem nagyrészen a részvénytársaságokra vonatkozó határozatoknak vettetett alá. Ez eljárás jogosultsága, abban rejlik, hogy bár a szövetkezet a részvénytársaságtól úgy gazdasági céljánál mint alkatelemeinél fogva lényegesen különbözik, a két társasági alak mégis sok tekintetben azonos jelenségeket tüntet fel s következtelenség lett volna ezeket nem egyforma jogi szabályozás alá vonni. Így nevezetesen valamint a részvénytársaságnál, úgy a szövetkezetnél is a tagok nagy számával találkozunk, s valamint e körülmény a részvénytársaságnál kifejtettebb és tagozottabb társasági szervezetet hoz magával, úgy az a szövetkezetnél is azonos következményre vezet. Midőn továbbá a törvényhozás, kiindulva abból, hogy a tagok nagy száma a visszaéléseket megkönnyíti, indittatva érezte magát a részvénytársaság alakítását és szervezetét a szerződési szabadság mellőzésével kötelező módon meghatározni, s úgy az alakítás körüli

¹⁾ A külföldi törvényhozásokban a szövetkezetek nincsenek mindenütt mint önálló társasági alak szabályozva. Így nevezetesen Franciaországban nem, a hol bizonyos külön szabályok megtartása mellett bármily társasági formát választhatnak (1867. társ. t. 48. sk. cz.), továbbá az új spanyol, olasz, román és portugáliai K. T. szerint, utóbbi három értelmében azzal a különbséggel, hogy számos, a részvénytársaságra vonatkozó szabály rájuk mindenestre alkalmazást nyer. E mellett azonban az említett törvényhozások a szövetkezeteket szintén a keresk. társaságok körében szabályozzák s ugyanazt teszi az 1873. évi belga társ. t., mely, épügy mint a német és osztr. szöv. t., valamint a magyar K. T. a szövetkezetet külön társasági alaknak tekinti. Hasonlóképen mint külön alakot szabályozza a szövetkezeteket a svájci kötelmi jogi törvény, az 1876. nov. 17-én kelt németalföldi szöv. t. és az első sorban irányadóul szolgált angol jog (1876. és 1893. évi *Industrial and Provident Societies Act*), mely utóbbi szerint azonban a szövetkezetek a társaságokat általában szabályozó *Companies Act* valamely formáját is választhatják.

cselekvényeket, mint a társaság további működését birói ellenőrzésnek alávetni: misem természetesebb, mint hogy ugyanazok a szempontok a szövetkezetekkel szemben is érvényesültek, melyeknél annyi visszaélés, mint a régebben szereplő részvénytársaságnál, csak legujabb időben tapasztalható ugyan, melyeknél azonban a szédelgések, tekintve a tagok rendszerinti alacsony társadalmi és műveltségi helyzetét, még könnyebben fordulhatnak elő és a közérdekre nézve még károsabbak. Annyival indokoltabb volt a szövetkezeteket e tekintetben a részvénytársaságokkal azonosítani, mert ha enyhébb és szabadabb elbírálás alá vétettek volna: misem volna könnyebb, mint a szövetkezeti alak segítségével a részvénytársaságokra vonatkozó intézkedéseket kijátszani.

II. Ha azonban a K. T. a szövetkezetet a részvénytársasággal sok tekintetben azonos szabályozás alá vette is s különös intézkedéseket csak annyiban állított fel, a mennyiben azt a szövetkezet eltérő természete szükségessé tette: mégis hiányzik a törvényben oly rendelkezés, mely ezt, miként a betéti társaságnál, szemben a közkereseti társasággal, általános elvképen kifejezésre juttatná. E helyett a K. T., a mennyiben ismétlést nem tesz, külön-külön utal a részvénytársaságnál kimondott azon intézkedésekre, melyeknek alkalmazását a szövetkezetnél is követeli. Ez magában véve nem volna helytelen eljárás; feltételezi azonban az egyes ismétlések és utalások szabatosságát és azt, hogy semmi kétség ne merülhesen fel az iránt, mikép azon intézkedések, melyek nem ismételtettek, vagy melyekre utalás nem történt, alkalmazást nem nyerhetnek. A keresk. törvénynek a szövetkezetnél követett utalási rendszere azonban tényleg e követelményeknek nem felel meg: az egyes ismétlések és utalások gyakran kétségre adnak okot azoknak jelentősége és terjedelme iránt; gyakran mellékrendelkezésekre történik utalás, a nélkül hogy az azoknak feltételét képező főrendelkezések is idéztettek volna, sőt oly intézkedésekre is történik hivatkozás, melyek a szövetkezetekre egyenesen alkalmazhatatlanok.²⁾ Ily körül-

²⁾ A szövetkezeti czimben előforduló azon hiányok, annak kevésbbé gondos szerkesztése onnan származik, hogy e czim nem lett kellőleg törvényhozásilag előkészítve. Az Apáthy-féle *Tervezet* ugyanis a szövetkezeteket nem vette volt fel keretébe; azoknak felvétele csak az *Értekezleten* határozottatott el (l. Jk. 75. s k. l.), a tárgyalás alapját pedig egy, a keresk. miniszteriumban sebtében indokolás nélkül összeállított tervezet képezte, melynek megvitatásába az *Értekezlet* mélyebben nem ment bele.

mények között és a helyes törvénytárgyarázat biztosítása végett, fontossággal bír annak határozott hangsúlyozása, hogy a keresk. törvénynek a szövetkezetről alkalmazott utalási eljárása nem úgy értelmezendő, mintha minden egyes utalás külön-külön és önállóan volna tekintetbe veendő s mintha a részvénytársaságra vonatkozó intézkedések alkalmazása szigorúan a kifejezett utalások által volna körülhatárolva; hanem hogy az utalások csak mint azon magasabb elv kifolyásai jelentkeznek, miszerint a szövetkezet, a meny-nyiben annak természete eltérést nem tesz szükségessé, vagy az eltérés a törvényben határozottan ki nincs fejezve: a részvénytársaságra vonatkozó intézkedések alá esik,³⁾ — hogy tehát a most érintett feltétel mellett egyrészt a kifejezett utalások megsemmisíthetők, másrészt a részvénytársaságra vonatkozó intézkedések akkor is alkalmazhatók, ha azokra határozott utalás nem történt.

III. A felállított elv nemcsak a belföldi, hanem a külföldi szövetkezeteknél is érvényesül, ha azok üzleteiket a magyar korona országaiban saját cégük alatt fióként vagy ügynökség által folytatni kívánják, a **K. T. 230. §**-a egész általánosságban kimondván, hogy a külföldi részvénytársaságokra vonatkozó határozatok a külföldi szövetkezetekre is megfelelő alkalmazást nyernek.⁴⁾

³⁾ Ez az elv már az utalások nagy számában nyilvánul; de külön kifejezésre is hozott az *Értekezlet*en, bár nem egészen szabatosan, a szövetkezeti cím előadója: *Apáthy* által, a ki annak tárgyalását többi közt azzal vezette be, hogy »mindazon intézkedések, melyek az alapszabályok, a közgyűlés, az igazgatóság, a felügyelő bizottság és a feloszlás tekintetében (e részletezés nem kimerítő) a részvénytársaságról szóló fejezetben foglaltatnak és a kölcsönösségi társulatokra (szövetkezetekre) is alkalmazhatók, egyszerű hivatkozás által felvették a jelen fejezetbe, és csakis azok a viszonyok találtak külön szabályozásra, melyek a kölcsönösségi társulatok kizárólagos sajátjaikat képezik« (l. Jk. 222. l.). Hogy a felállított elv bírói gyakorlatunkban is alkalmaztatik, arra nézve l. alább 108., 109. §§.; öntudatos következetesség azonban hiányzik. V. ö. pl. **C. 915/86.** (l. a köv. §-t 11. jegyz.).

⁴⁾ Áll különösen a külföldi biztosító társaságokra nézve (v. ö. **C. 52. sz. telj. ül. polg. dönt.**), melyek azonban, épügy mint a bizt. részvénytársaságok, még a biztosítási vállalatokra vonatkozó határozatok alá is esnek (v. ö. **K. T. 461. §.** és alább 186. §.). A tagok névjegyzékének betérjesztéséről l. köv. §. 16. jegyz. és alább 110. §.

105. §.

A szövetkezetek alakítása.

I. Valamint a részvénytársaság, úgy a szövetkezet megalakulásához is szükséges a társasági alapszabályok megállapítása és a társaságnak bevezetése a keresk. cégjegyzékbe [K. T. 224. §.].¹⁾ E két feltétel teljesítése, különösen a cégjegyzékbe történt bevezetés és kihirdetés előtt a szövetkezet sem tekintetik létezőnek s azok, kik előbb a társaság nevében eljárnak, szintén személyesen és egyetemlegesen felelősek [K. T. 228. §.].²⁾ Meghatározott alaptőkének biztosítása ellenben, miként a részvénytársaságnál, a szövetkezet keletkezéséhez nem szükséges.³⁾ A megalakulás előtt szoktak ugyan a tagok bizonyos befizetéseket tenni, hogy épen a társaság megalakulhasson és működését megkezdhesse; de ez sem lényeges, s ha történik is, még nem jelenti azt, hogy a szövetkezet eleve meghatározott és teljesen biztosított alaptőkével lép életbe. Magában véve ugyan nem volna lehetetlen, hogy szövetkezet meghatározott alaptőkével keletkezzék, a szövetkezet természete azonban ezt nem kívánja; sőt, minthogy a tagok rendszerint szegényebb sorsu egyének, a kik nagyobb összegeket egyszerre be nem fizethetnek, a szövetkezet természete azt hozza magával, hogy a tagok az üzletet csak kis terjedelemben és kisebb befizetésekkel kezdjék meg, s annak kiterjesztését és az üzleti tőke gyarapítását csak fokozatosan eszközöljék.

II. Ha azonban a szövetkezet alapításánál meghatározott alaptőke biztosítása nem szükséges is, e harmadik feltétel személyes része, t. i. hogy a társaságba bizonyos számú tagok lépjenek be,

¹⁾ Németországban és Ausztriában a szövetkezetek, minthogy ott keresk. társaságoknak nem tekintetnek, nem a keresk. cégjegyzékbe, hanem külön szövetkezeti jegyzékbe (*Genossenschaftsregister*) vezetettnek be.

²⁾ V. ö. C. 1720/93. (P. T. 30., 81. l.) az igazgatósági tagokra és tisztviselőkre nézve.

³⁾ Szükséges lehet azonban a vállalat tárgya szempontjából. Így a kölcsönös biztosító társaságok épügy tartoznak a K. T. 453. §-a szerint minden biztosítási ágra nézve 100,000 forint biztosítási alapot kimutatni, mint a nyereszkes biztosítási vállalatok. — Hasonlag tartoznak a záloglevelek kibocsátásával foglalkozó szövetkezetek a záloglevelek biztosítására legalább 200,000 frtnyi alapot alkotni. V. ö. 1876 XXXVI. tcz. 4. §.

a szövetkezetnél is szükséges. E nélkül valamint általában társaság, azonképen szövetkezet sem képzelhető, s valamint a részvénytársaságnál, úgy a szövetkezetnél is a társaság megalakulásához legalább hét tag belépése kívántatik.⁴⁾ Valamint továbbá a részvénytársaságnál a résztvevők írásbeli nyilatkozata szükséges, mely a részvényaláírásban tartalmaztatik, úgy a szövetkezetnél is a tagok belépése a társaság alapításakor, épügy mint annak fennállása alatt, csak írásbeli nyilatkozat alapján történhetik [K. T. id. 224. §. 2. bek.]⁵⁾ E belépési nyilatkozat, mint szerződési ajánlat, szintén vagy közvetlenül a többi résztvevők irányában, vagy közvetve azok irányában tételik, a kik a szövetkezet alakítását mint külön alapítók közvetítik.⁶⁾ A belépési nyilatkozatok továbbá a szövet-

⁴⁾ Ez itt is az alakuló közgyűlés határozatképességére vonatkozó rendelkezésből következik. V. ö. alább.

⁵⁾ Az id. §. az írásbeli belépési nyilatkozatról csak a társaság alakulásával kapcsolatban szól ugyan; de minthogy ezenkívül a belépés feltételeiről nem beszél, fel kell tenni, hogy az írásbeli nyilatkozatot a már megalakult társaságba való belépésre nézve is érti. A nyilatkozat alatt egyébiránt nem kell külön okiratot érteni; lehet közös aláírási ívbe is foglalva, sőt ez a rendes eset. Az írásbeli nyilatkozat mellett úgy az alapításnál, mint a későbbi belépésre nézve még egyéb feltételek is megállapíthatók, pl. meghatározott mesterség, lakhely, honosság, kor, nem stb. Kiskorúaknál gyámhatósági jóváhagyás szükséges. V. ö. C. 967/92. (M. IV. 151. l.).

⁶⁾ Utóbbi esetben itt is az alapítók határoznak a belépési nyilatkozatok elfogadása iránt, mi tekintetben époly kevésé vannak korlátok, mint a részvénytársaságnál. Minthogy azonban a szövetkezetnél is alkalmazni kell a két havi határidőt az alakuló közgyűlés megtartására (l. alább): az elfogadásnak itt is minden esetre ezen idő előtt kell történnie. A társaság fennállása alatt i belépési nyilatkozatok elfogadása iránt az igazgatóság határoz; az elfogadás idejére nézve, minthogy a belépés nem minősíthető kerésk. ügyletnek, a K. T. 315. §-a legfelebb hasonrszerűség alapján lévén alkalmazható. Így C. 762/91. (D. Uj f. 29., 46. l.), 147/93. (U. o. 38., 96. l.): »mihelyt az igazgatóságnak módjában lehetett az ajánlat elfogadása fölött határozni«; 1260/97. (D. III. §. 8., 103. l.). Az elfogadásról a belépni akaró mindenetre értesítendő: C. 137/91. (D. Uj f. 31., 30. l.), id. 1260/97. Ha az ajánlatnak az igazgatóság általi elfogadásáról szóló s az alapszabályok értelmében szükséges értesítés elmaradt, az ajánlatot tevő a befizetések által sem vált a szövetkezet tagjává s ez alapon fizetésre nem kötelezhető: C. 757/99. (D. III. f. 16., 31. l.). A tagok névjegyzékébe való beiktatástól ellenben a tagsági minőség megszerzése független. V. ö. C. id. 1260/97. és alább 110. §. Másként 1889. évi német szöv. t., mely szerint a tagsági minőség csak a bíróságnál vezetett névjegyzékbe történt bevezetéssel szerez-

kezetnél is meghatározott tartalmat tételeznek fel; szükséges tehát szintén, hogy azoknak alapjául az alakítandó szövetkezet tervezete vétsessék, mely, a mennyiben már teljesen kidolgozott alapszabályokat nem tartalmaz, legalább a szövetkezetre vonatkozó lényegesebb mozzanatokra kell hogy kiterjedjen.⁷⁾ E tervezetet az alapítók, épügy mint a részvénytársaságnál, minden aláírási ívbe felvenni s polgári állásuk és lakhelyük kitüntetése mellett sajátkezüleg annyival inkább aláírni kötelesek, mert az abban foglalt adatok valóságáért szintén egyetemlegesen felelősek s tudva valótlan adatok közléseért három hónapig terjedhető fogságra ítéltetők.⁸⁾

III. Miként a részvénytársaságnál a részvényaláírások, ugy a szövetkezetnél is a belépési nyilatkozatok magukban véve csak feltételeken kötelezők, feltételezve szintén attól, hogy a társaság kellő időben tényleg megalakuljon. E megalakulás (a cégbejegyzéstől eltekintve) a szövetkezetnél is az alakuló közgyűlésen történik,⁹⁾ mely szintén az alapítók által a belépési nyilatkozatok (aláírás) záridejétől számítandó két hó alatt össze-hivandó,¹⁰⁾ s melynek szintén az a feladata, hogy az aláírásokról és az esetleges befizetésekről kellő meggyőződést szerezzen; az alapszabályokat megállapítsa; netaláni nemkészpénzbeli betételek és az alapítóknak vagy másoknak esetleg biztosítandó előnyök iránt

⁷⁾ Hogy tervezet a szövetkezetnél is szükséges, az kitűnik a K. T. 246. §-ból, hol a 219. §-ra történik utalás, mely a tervezetben foglalt valótlan adatok miatt büntetést szab, továbbá a 240. §-ból kapcsolatban a 179. §-al. A mi azonban a tervezet tartalmát illeti, a részvénytársaságra vonatkozó határozatok csak annyiban jöhetnek alkalmazásba, a mennyiben azok a szövetkezet természetével összeférnek. Így a K. T. 150. §-ában felsoroltak közül a 2. és 3. pont nem alkalmazható, a többi azonban igen, bár nemkészpénzbeli betétek és biztosítandó előnyök a szövetkezetnél ritkán fordulnak elő. Ha azonban előfordulnak, a K. T. 156. §-a is megfelelően alkalmazandó.

⁸⁾ Utóbbi világosan tartalmazzatik a K. T. 246. §-ában, kapcsolatban a 219. §. 1. pontjával. A vagyoni felelősség már általános elvekből is következik.

⁹⁾ A K. T. az alakuló közgyűlést is csak mellékesen érinti a 227. §-ban.

¹⁰⁾ A két havi határidő a részvénytársaságnál mint egészen singuláris intézkedés jelentkezik ugyan, de annak hasonszerű kiterjesztése a szövetkezetre azért indokolt, mert a szövetkezetbe belépni akarók egyrészt nem lehetnek túlhosszu ideig bizonytalanságban, s mert másrészt a közönséges szerződéskötési szabályok a szövetkezetnél sem alkalmazhatók.

határozzon; a társaság meg- vagy meg nem alakulását kimondja; a társaság igazgatóságát, a mennyiben annak kinevezése az alapítóknak nem lett fentartva, nemkülönben a felügyelő bizottságot megválaszolja; végre az alapítóknak az esetleg már befizetett pénzek kezeléséből eredő felelőssége iránt intézkedik.¹¹⁾ Az alakuló közgyűlés határozatképességéhez a részvénytársaságra vonatkozó ebbeli intézkedés hasonrszerűségéhez képest legalább hét aláíró és az összes aláírók legalább egy negyedrésznének jelenléte szükséges, s minden aláíró, tekintet nélkül arra, vajjon esetleg több üzletrészt jegyzett, egy szavazattal bír.¹²⁾ A határozathozatal szintén egyszerű szótöbbséggel történik.

IV. Az alapszabályok tartalmát a K. T. a szövetkezetnél épúgy kötelezőleg állapítja meg, mint a részvénytársaságnál. Az egyes előirt intézkedések részben azonosak a részvénytársaságoknál előirt intézkedésekkel, részben a szövetkezet sajátos természetéből folynak. Mindenesetre a következőket kell megállapítani [K. T. 225. §.]:

1. a szövetkezet czégét és székhelyét;
2. a vállalat tárgyát;
3. a szövetkezet tartamát;¹³⁾
4. a tagok belépésének feltételeit és esetleg azok (kilépés, halál vagy kizáratás következtében) kiválására vonatkozó külön határozatokat;
5. az egyes tagok részesületi arányát, illetőleg azok üzletrészeit és e részek képződésének módját;

¹¹⁾ A K. T. 227. §-a az alakuló közgyűlés hatáskörébe (bár szintén csak mellékesen) csak az alapszabályok megállapítását s az igazgatóság és felügyelő bizottság megválasztását utasítja. Hogy ez azonban nem kimerítő, legjobban abból tűnik ki, hogy a meg- vagy meg nem alakulás iránti határozat sincs említve, pedig ez az alakuló közgyűlés legtermészetesebb feladata. Az alapítók felelőssége iránti határozathozatalra vonatkozó rendelkezéseknek a szövetkezetre való kiterjesztése ellen: C. 915/86. (P. T. 13., 57. l.).

¹²⁾ Hogy nem az üzletrész ad szavazati jogot, s hogy több üzletrész nem ad többszörös szavazati jogot, mint több részvény a K. T. 155. §. szerint, abból következik, hogy a szövetkezeti tagság személyes természetű, épúgy, mint a közkereseti társaságban való részvétel, hol az egyes tagok szintén nem a betételek nagysága szerint gyakorolhatják határozati jogaikat.

¹³⁾ A szövetkezet tartama szintén megállapítható határozatlan időben is. V. ö. K. T. 235. §.

6. azokat az elveket, melyek szerint a mérleg készítésének és megvizsgálásának történni kell;

7. a nyereség és veszteség kiszámításának és az egyes tagok közt felosztásának módozatait;

8. az igazgatóság szervezetét, mikénti választásának módját, annak hatáskörét és működésének idejét;

9. a felügyelő bizottság szervezetét és működésének idejét;

10. a cégjegyzés módját;

11. a közgyűlés mikénti összehívását, megtartásának helyét és idejét, hatáskörét, tárgyalási rendjét, a határozatok hozatalának módját és annak megállapítását, hogy mi történjék az esetben, ha az összehívott közgyűlés határozatképes nem volt;

12. a tagok szavazati jogát és annak mikénti gyakorlását;

13. a szövetkezet hirdetményeinek mikénti közzétételét; végre

14. annak megállapítását, hogy a tagok a társaság kötelezettségeiért korlátlan vagy korlátozott felelősséggel tartoznak-e és ha ez utóbbi esetben a felelősség a törvényben meghatározott mértéken túl terjesztetik ki, ezen felelősség terjedelmét.¹⁴⁾

V. A mi végül a szövetkezet bejegyzését illeti, az szintén magában foglalja első sorban a cégnek, továbbá az azt is kitüntető alapszabályok és az alakuló közgyűlés által megválasztott, esetleg az alapítók által kinevezett, igazgatóság bevezetését a keresk. cégjegyzékbe [K. T. 226. §.]¹⁵⁾ Az erre vonatkozó bejelentés az igazgatóság kötelessége, mely egyuttal a tagok névjegyzékét bemutatni¹⁶⁾ s szintén igazolni tartozik, hogy az ala-

¹⁴⁾ Ezen kívül külön törvények alapján bizonyos megállapodások a vállalat tárgyra való tekintettel. Így a záloglevelek kibocsátásával foglalkozó szövetkezetek alapszabályaiban is a jelzálogos kölcsönök engedélyezésének feltételei, továbbá a jelzálogok becsértékének meghatározásánál mérvadó tényleges alapok, valamint a becsérték meghatározásánál követendő eljárási módozatok állapítandók meg s a záloglevelek biztosítására szolgáló összeg kitüntetendő. V. ö. 1876 XXXVI. tcz. 2. és 4. §§.

¹⁵⁾ Az igazgatóság bejegyzésére nézve l. K. T. 241. §. kapcsolatban a 184. §-al.

¹⁶⁾ Az id. 226. §. e részben nem egészen szabatosan van szövegezve, a mennyiben ugyanis azt látszik követelni, hogy a tagok névjegyzéke a cégjegyzékbe bevezetessék és közzétetessék. Hogy a közzététel nem szükséges, kitűnik mindjárt a 2. bek.-ből, mely a közzététel pontjai között a tagok névsorát nem említi. De a névsor bejegyzése sem foglalhat észszerűen helyet, a mint hogy tényleg a cégjegyzékek vezetésére és berendezésére vonatkozó rendelet 12. §-a, valamint a keresk. eljárást szabályozó rendelet 49. §-a csak

kuló közgyűlés összehívása idejekorán megtörtént, a társaság tényleg megalakult, az alakuló közgyűlés a netaláni nemkészpénzbeli betételek, illetve az alapítóknak vagy másoknak nyújtandó előnyök fölött határozott, az alapszabályok az alakuló közgyűlés által megállapítottak s az igazgatóság és felügyelő bizottság megválasztatott, illetve az előbbi az alapítók által kineveztetett [K. T. 227. §].¹⁷⁾ Az alapszabályok és az igazgatóság bejegyzése ugy a társaság székhelyére, mint esetleges fióktelepére nézve illetékes törvényszéknél kell hogy történjék [K. T. 229. §.]; az előbb említett tények igazolása, valamint a tagok névjegyzékének előterjesztése ellenben csak a társaság székhelyének törvényszékénél szükséges.¹⁸⁾ Ugy az ennél, mint a fióktelep törvényszékénél történt headvány azonban itt is csak úgy vehető tekintetbe, ha azt az igazgatóság összes tagjai a törvényszéknél sajátkezűleg aláírják, vagy hitelesített aláírásaikkal ellátva nyújtják be [id. 227. §. 2. bek.]; helyt foglalván itt is még külön az igazgatósági tagok aláírásának hitelesítése a törvényszéknél, vagy hitelesített alakban való bemutatása.¹⁹⁾ A bejegyeztetés s az ahhoz szükséges bejelentések végre szintén 500 forintig terjedhető pénzbirdsággal kikényszeríthetők.²⁰⁾

azt írják elő, hogy a névsor az okmánytárban megőrizendő. V. ö. fent. 21. §. — A tagok névjegyzékének bemutatása a külföldi szövetkezetekre, nevezetesen biztosító társaságokra nézve is kötelező, és pedig bejelentendők ugy a külföldi, mint a belföldi tagok. V. ö. B. T. 5873/90. (D. Uj f. 28., 104. l.).

¹⁷⁾ Az id. §. ugyan csak az alapszabályok megállapítását, valamint az igazgatóság és felügyelő bizottság megválasztását említi. De a hiányok itt is a részvénytársaságra vonatkozó megfelelő intézkedéssel (K. T. 159. §.) pótlandók.

¹⁸⁾ Az id. 226. §. ugyan azt mondja, hogy a társasági alapszabályok a fióktelep törvényszékénél »az előbbeni szakaszban érintett tények igazolása mellett« mutatandók be bejegyzés végett. Azonban eltekintve attól, hogy nem az előbbi, hanem a 227. §. szól az igazolásról, ezt a törvény észszerűen nem akarhatta, mert a mi már egyszer igazolva van, azt még egyszer igazolni nem kell, a mint hogy a részvénytársaságnál (K. T. 159. §. 3. bek.) ily ismételt igazolás nem is említettik.

¹⁹⁾ A K. T. 241. §. értelmében kapcsolatban a 184. §-al.

²⁰⁾ Ez külön a szövetkezetnél nincs ugyan kimondva, de igenis a részvénytársaságnál (K. T. 159. §.) s a K. T. 21. §. értelmében is megállapítandó. V. ö. fentebb 28. §. és a közkereseti társaság hasonló esetére nézve 52. §.

Az alapszabályok és az igazgatóság bejegyzése a szövetkezetnél is a törvényszék által közzéteendő. Az alapszabályok közzététele azonban szintén nem egész kiterjedésben történik, hanem csak a következőket kell magában foglalnia [id. 226. §. 2. bek.]: 1. az alapszabályok keltét; 2. a szövetkezet cégét és székhelyét; 3. a vállalat tárgyát; 4. a szövetkezet tartamát; 5. a cégjegyzés módját; 6. a szövetkezeti hirdetmények mikénti közzétételét; 7. annak felemlítését, hogy a tagok a szövetkezet kötelezettségeiért korlátlan vagy korlátozott felelősséget vállalnak-e és ha ez utóbbi esetben a felelősség a törvényben meghatározott mértéken túl terjesztetik ki, ezen felelősség terjedelmét.

MÁSODIK FEJEZET.

A tagok jogviszonyai egymásközt és harmadik személyek irányában.

106. §.

A szövetkezet vagyona, a tagok üzletrészei és a nyereség és veszteség felosztása.

I. A szövetkezet mint jogi személy époly önálló, a tagok magánvagyonával szemben független vagyonnal bír, mint a keresk. társaságok többi fajai. A szövetkezeti vagyon ez önállósága továbbá szintén úgy a társaság és a tagok közti belső, mint a társaság, illetve a tagok és harmadik személyek közti külső viszonyban van elismerve. Ennek következtében a tagok a társasági vagyonban szintén nem mint társtulajdonosok, hanem csak a követelési jog alakjában vannak érdekelve; a tagok magánhitelezői a társasági vagyonhoz tartozó dolgokat, követeléseket, jogokat vagy az egyes tagok e tekintetbeni illetőségét szintén sem biztosítás, sem kielégítés végett igénybe nem vehetik [K. T. 239. §. utalással a 95. §-ra];¹⁾ a társasági hitelezők és a tagok magánhitelezőinek követelései között beszámításnak szintén nincs helye [id. §. utalással a 96. §-ra]; végül a társaság vagyonára szintén önálló, az

¹⁾ Magát az üzletrészt s az azzal járó vagyoni jogokat azonban lehet lefoglalni. Helytelen ellenk. C. 459/93. (D. Uj f. 36., 45. l.).

egyes tagok magánvagyonára esetleg nyitott csódtól független, csőd nyitásának van helye, melyben egyedül a társasági hitelezők nyerhetnek kielégítést, s mely magában véve a tagok elleni csődöt nem vonja maga után.²⁾

II. A szövetkezet vagyona első sorban rendszerint a tagok pénzbeli befizetéseiből, illetve az ezekből alakított u. n. törzsbetétekből, azon kívül különösen az üzleti nyereségekből képződik s miként a részvénytársaság vagyonában, lényegesen két alkatrész különböztetendő meg: a részvényekből alakult alaptőke, és a társaság egyéb vagyona (tartaléktőke és évi felosztás alá kerülő nyereség); úgy a szövetkezeti vagyon is két hasonló alkatrészből áll. A részvénytőkének megfelel a szövetkezeti vagyonnak az a része, melyet a tagok vagyonilletőségei, a szövetkezetnél u. n. üzletrészei képviselnek s mely mellett a társaságnak szintén még egyéb vagyona: tartaléktőkéje és évi rendelkezés alá kerülő vagyona van.³⁾ A mi a részvény a részvénytársaságnál, az az üzletrész a szövetkezetnél s nevezetesen valamint a részvény, úgy az üzletrész is rendszerint aránymértéke a társasági vagyonban való részesülésnek, az egyes tagoknak a társasági vagyonra vonatkozó követelésének.⁴⁾ Egyéb tekintetben azonban az üzletrész a részvénytől lényegesen különbözik. Mindenekelőtt abban, hogy míg a részvények előre meghatározott számban adatnak ki s előre meghatározott és egyenlő nagyságu névértékről szólnak, addig az üzletrészek nagyságának sem előre meghatározva, sem egyenlőnek nem kell lenni⁵⁾ s azoknak száma sem kell hogy előre meg legyen határozva. Mig továbbá a részvények névértéke a részvényesek által befizettetik, s e befizetésnek egészben vagy legalább meghatározott részben egyszerre kell történnie, addig az üzletrész nem tétel fel szükségképen befizetéseket, hanem másként is képződhetik s rendszerint csak fokozatosan képeztetik,⁶⁾ mi tekintet-

²⁾ V. ö. K. T. 232., 247. §§. és Csódt. 241., 243., 247., 257—261. §§.

³⁾ Tartaléktőke azonban a szövetkezeteknél sem kötelező, kivéven a díjtartalékot kölcsönös biztosító társulatoknál.

⁴⁾ Ez okból a szövetkezeti üzletrészek, illetve törzsbetétek, gyakran részvényeknek neveztetnek.

⁵⁾ V. ö. C. 1210/96. (P. T. 33., 200. 1.).

⁶⁾ Az üzletrész rendszerint apróbb, bizonyos időközökben (hetenként, havonként, évenként) teljesítendő befizetésekből összehozott törzsbetétekből alakul. Kivételesen az elért nyereségnek az illető tagra eső része fordíttatik az üzletrész képzésére vagy növelésére. Egyszeri befizetése az üzletrésznek,

ben a társasági alapszabályok szabadon rendelkeznek.⁷⁾ Különbség van végre a részvény és üzletrész között annyiban, a mennyiben előbbi a társaság fennállása alatt az alaptőkéből el nem választható, a társasági vagyonból ki nem vonható, míg az üzletrész a társaság fennállása alatt visszavonható, felmondható (l. alább 108. §.).

Miként a részvényes nemcsak egy, hanem több részvénnyel, úgy a szövetkezeti tag is nemcsak egy, hanem több üzletrészszel, illetve törzsbetéttel bírhat. Míg azonban részvények nélkül részvény és részvényesek nem képzelhetők s a részvényesek külső alakban meg vannak testesítve, addig a szövetkezet s a szövetkezeti tagság nemcsak törzsbetétek, hanem üzletrészek nélkül is lehetséges,⁸⁾ s a mennyiben üzletrészek vannak is, azoknak külső, látható alakban képviselve nem kell lenniök.⁹⁾

III. Mondottuk, hogy az üzletrészek képezik rendszerint az aránymértéket a tagoknak a társasági vagyonban való részesüléséről. Ez áll úgy a társasági törzsvagyon, mint a nyereség és veszteség tekintetében. Az alapszabályok azonban e részben más

illetve törzsbetétnak, ritkán fordul elő. — A mennyiben a tagok befizetési kötelezettségüknek meg nem felelnek, a K. T. 169. §. analogiájához képest már törvénytől fogva késedelmi kamatot tartoznak fizetni, és pedig még az alapszabályokban megállapított késedelmi bírságon felül is. V. ö. C. 1128/92., 1146/92. és 727/96. (D. III. f. 7., 276. l.). Ezen kívül kizárás és a szövetkezettel szemben fennálló igények elvesztése is kimondható. L. alább 108. §. 4. és 9. jegyz.

⁷⁾ Korlátozás van azonban az adómentesség szempontjából, a mennyiben ebben csak oly szövetkezetek részesülnek, melyek alapszabályaik értelmében üzleti tőkéjüket havonként 4, hetenkint pedig 1 frtot meg nem haladó részletekben szedett törzsbetétekből gyűjtik. 1880 : LX. tcz. 1. §.

⁸⁾ Ez kitűnik a K. T. 225. §. 5. pontjából. Némely szövetkezeteknél üzletrész nem is lehetséges. Így a kölcsönös biztosító társulatoknál, hacsak a biztosítási díjt nem akarjuk üzletrésznek tekinteni. Németországban a *Raiffeisen* után elnevezett mezőgazdasági kölcsönpénztárak (*ländliche Darlehenscassenvereine*) olyanok, melyeknél az 1889. évi törvény előtt üzletrészek sem törzsbetétekből, sem a nyereségből nem képeztettek. V. ö. még alább III. alatt.

⁹⁾ Többnyire azonban az üzletrészekről vagy legalább a törzsbetétekről a takarékpénztári könyvek módjára könyvecskék vagy a részvényekhez hasonló okiratok állittatnak ki, melyek néha még értékpapírok jellegével is bírnak (v. ö. D. Uj f. 36., 45. l.), a minek nem állja útját, hogy a tagok és az üzletrészek külön jegyzékbe iratnak, s az átruházás a K. T. 238. §. szerint csak az igazgatóságnál történt bejelentés mellett történhetik. Ez hasonlóan meg van a névre szóló részvényeknél is.

kulcsot, nevezetesen fej szerinti felosztást is megállapíthatnak,¹⁰⁾ vagy a nyereség és veszteség felosztása abban az arányban történhetik, a melyben a tagok a társaság bevételeihez járultak.¹¹⁾ E mellett a szövetkezethnél még kevésbé szükséges mint a részvénytársaságnál, hogy a tagok a társaság nyereségeiben részesíttessenek,¹²⁾ illetve hogy a nyereség a tagok között osztalék gyanánt évenként felosztassék.¹³⁾ Másrészt a szövetkezethnél nemcsak a nyereség, hanem a veszteség is lehet évenkénti felosztás tárgya a tagok között¹⁴⁾ épugy, a mint ez a közkereseti és betéti társaságnál van. Megállapítható pedig az alapszabályokban nemcsak az, hogy a veszteség a tagok terhére irassék, hanem az is, hogy annak fedezésére tényleges befizetések történjenek.¹⁵⁾

¹⁰⁾ V. ö. K. T. 225. §. 5. és 7. pont és 252. §. (1. megelőző §. és alább 112. §.). Igy különösen a korlátlan felelősségű szövetkezeteknél. De korlátolt felelősség mellett is lehetséges a fej szerinti felosztás, minthogy a belső és külső jogviszonynak nem kell azonosnak lennie.

¹¹⁾ Igy különösen a f o g y a s z t á s i szövetkezeteknél a v á s á r l á s o k arányában. Ily esetben az árusítás a rendes piaci áron történik s a tagok az osztalékban kapják meg a szövetkezet útján szerzett hasznót, mely közvetve takarékgyűjtés jellegével bír. Angliában a Rochdale-i uttörök honosították meg ezt a rendszert, miért is *Rochdale plannak* neveztetik. Ellenétét, mely szerint a tagok nagybani áron vásárolhatnak s a nyereség az üzletrészek arányában osztatik fel, *Civil Service plannak* hívják azért, mert a londoni hivatalnokok által alapított szövetkezeteknél vétetett szokásba.

¹²⁾ A K. T. 225. §. 7. pontja megköveteli ugyan, hogy az alapszabályok a nyereség és veszteség kiszámításának és a tagok közt felosztásának módozatait megállapítsák. De ez csak azt jelenti, hogy az alapszabályoknak ez iránt intézkedniök kell s nem zárja ki, hogy nemleges irányban is ne intézkedhessenek. E részben ugyanaz áll, mint a részvénytársaságnál (l. fentebb 82. §.). Megengedettnek tekintendő különösen, hogy a nyereség a t a r t a l é k a l a p h o z csatoltassék, a mint ezt a már említett *Raiffeisen-féle* hitelszövetkezetek teszik. Az 1889. évi német szöv. t. e részben korlátot szab ugyan annyiban, a mennyiben a nyereségnek a tartalékalapra való fordítását csak 10 évre engedi meg. De ennek leteltével a kikötés megújítható.

¹³⁾ A mint említettük, lehetőséges különösen, hogy a nyereség az üzletrészek képzésére fordittatik. Ez történhetik akár előre meghatározott magasságig, akár határtalan összegig, míg csak a társaság meg nem szűnik, vagy az illető tag ki nem válik.

¹⁴⁾ V. ö. K. T. 225. §. 7. pont, mely a veszteség tekintetében sem magyarázandó ugy, mintha annak felosztása feltétlenül kötelező volna. Akárhány szövetkezet van, melynél a veszteség a társaság fennállása alatt éppugy csak a társasági vagyon terhére megy, mint a részvénytársaságnál.

¹⁵⁾ Pl. kölcsönös biztosító társaságnál, ha a befizetett díjak a kifizetendő kárösszegeket nem fedezik. Ily utánfizetés azonban ritkán követeltetik.

107. §.

A szövetkezeti tagok felelőssége.

I. A K. T., a mint érintettük, a szövetkezetek tetszésére hagyja, vajjon korlátlan vagy korlátolt felelősség mellett akarnak-e alakulni? ¹⁾ Első esetben a szövetkezet tagjai a társaság kötelezettségeiért egyetemlegesen egész vagyonukkal felelősek [K. T. 231. §. 1. bek.]. Utóbbi esetben a felelősség szintén egyetemleges ugyan, de csak meghatározott összeg erejéig terjed. Ez összeg meghatározásában a szövetkezetek általában véve szintén szabadon járhatnak el; a mennyiben azonban az alapszabályok a felelősségnek nagyobb mértékét nem állapítják meg, a tagok csak leköötött üzletrészek erejéig felelősek [id. §. 2. bek.]. ²⁾ Az üzletrész tehát a szövetkezeti tagok felelősségének legkisebb mértéke; ³⁾ ezenfelül egészen a korlátlan felelősségig a legkülönbözőbb változatok fordulhatnak elő, sőt az sem ellenkezik a K. T. intézkedéseivel, hogy a felelősség mérve egy és ugyanazon szövetkezet tagjaira nézve is különbözőképen állapíttassék meg. ⁴⁾ Minden esetre azonban a társaság adósságaiért nemcsak azok felelősek, a kik az adósság megkötésekor a társaság tagjai voltak, hanem azok is, a kik csak később léptek be a társaságba, s az ezzel ellenkező alapszabályi intézkedés harmadik személyek irányában joghatálylyal nem bír [K. T. 233. §.]; ⁵⁾ felelősek maradnak továbbá a tagok, illetve

¹⁾ Ez ma már mindenütt így van. Az 1868. évi német szöv. t. még azt az álláspontot foglalta el, hogy szövetkezet csak korlátlan felelősség mellett alapítható, de az 1889. évi szöv. t., melyet e részben heves küzdelem előzött meg, most szintén megengedi a korlátolt felelősséget.

²⁾ Abból, hogy az id. §. azt mondja: »a mennyiben a társasági alapszabályok másként nem intézkednek«, az látszik kitűnni, mintha az üzletrésznél kisebb felelősség is meg volna állapítható, a mi azonban a K. T. 225. §-ának 14. pontjával és a 226. §. 7. pontjával ellenkezik. Még kevésbé lehetséges oly megállapodás, mely szerint a szövetkezeti tartozásokért csak a szövetkezet vagyona legyen felelős. V. ö. C. 57/89. (D. Uj f. 23., 272. l.). A svájci köt. jogi t. ezt is megengedi.

³⁾ Ausztriában a felelősség legkisebb mértéke az üzletrész kétszerese.

⁴⁾ Tehát pl. olyképen, hogy a tagok egy része korlátlan, a másik (pl. a pártoló tagok) korlátolt felelősséggel tartozzék, de olyképen is, hogy a tagok meghatározott kötelezettségeikért korlátlanul, másokért csak korlátozva felelősek.

⁵⁾ Ez intézkedés a szövetkezeteknél még indokoltabb mint a közkereseti és béteti társaságnál, tekintve hogy a tagok folytonosan vál-

örököseik az alapszabályokban megállapított mértékben a társaságból való kiválásuk után is mindazon társasági kötelezettségekért, melyek a kiválás időpontjáig keletkeztek; míg csak a törvényben megállapított elévülési idő el nem telt [K. T. 236. §].⁶⁾

II. A szövetkezeti tagok felelősségének egyetemlegessége azonban lényegesen különbözik a közkereseti és betéti társaságnál megállapított egyetemleges felelősségtől. A hitelezők minden körülmény között először a társaság ellen tartoznak fordulni, s csak a mennyiben a tartozás a társasági vagyontól ki nem elégíthető, áll be a tagok felelőssége; a szövetkezeti tagok felelőssége tehát csak másodrendű (*subsidiarius*). Sőt e másodrendű felelősség sem feltétlen, úgy hogy a hitelező, ha a társaságtól kielégítést nem nyert, minden esetben fordulhatna a tagok ellen; hanem a tagok felelőssége, legyen az korlátlan vagy korlátolt, csak akkor áll be, a tagok a társaság adósságaiért csak abban az esetben támadhatók meg, ha a társaság vagyona csőd nyitott, és feltéve, hogy a követelések a csődnél felszámítva, illetőleg megítélve lettek [K. T. 232. §].⁷⁾ A szövetkezeti tagok felelőssége tehát csak a lehető legszélsőbb esetre van megállapítva.

De a törvényhozás a szövetkezeti tagok felelősségének szabályozásánál még ennél sem állapodott meg. A szövetkezeti tagok nagy száma, folytonos változása és az egyes tag érdekeltiségének aránylag csekély mértéke mellett visszásnak tűnnék fel és különösen a korlátlan felelősségű szövetkezetekbe való belépéstől visszariasztana, ha minden egyes hitelező a tagok bármelyikét közvetlenül és a többiekre való tekintet nélkül támadhatná meg. Sokkal megfelelőbb és magukra a hitelezőkre nézve is előnyösebb, ha ily közvetlen egyéni keresetnek nem adatik hely, hanem a hitelezők, valamint a társasági vagyontól, úgy ennek elégtelensége esetén

toznak, a hitelezőket pedig e változások figyelembe tartásával terhelni nem lehet.

⁶⁾ V. ö. alább 113. §. A kiválás módja közömbös. Ide tartozik továbbá részben az az eset is, ha a kiválás csak egyes üzletrészekre nézve történt.

⁷⁾ Ha a szövetkezet ellen nem nyitott csőd, a hitelezők még akkor sem fordulhatnak az egyes tagok ellen, ha a társasági vagyont a tartozásokat nem fedezi. Így akkor sem, ha a csőd azért nem nyitható, mert csak egy hitelező van, vagy a társaság vagyona az eljárási költségek fedezésére nem elegendő (Cst. 87. §.). Az azonban közömbös, vajjon a csőd a fennálló avagy felszámolásban levő társaság ellen nyitott-e?

a tagok által is közösen és együttesen elégittetnek ki. Ez tényleg történik a társasági vagyonból ki nem került tartozási összegnek a tagokra és pedig arány-szerinti felosztása, kivetése után, mi által egyuttal a tagok felelősségének egyetemlegessége is lényegesen mérsékeltetik.⁸⁾ Alkalmaztatik pedig a kivetési eljárás a csődeljárással kapcsolatban,⁹⁾ olyképen, hogy, ha a csődeljárás annyira haladt, hogy a végfelosztási terv elkészíthető, a szövetkezet képviselősege (igazgatóság vagy felszámoló) kimutatást tartozik készíteni arról, hogy az egyes szövetkezeti tagok, az alapszabályokban, illetőleg a keresk. törvényben megállapított felelősséghez képest, mennyivel tartoznak a társasági adósságok fedezéséhez járulni?¹⁰⁾ Ha pedig a szövetkezeti tagok a reájuk kivetett járulékok önkéntes megfizetését megtagadják, a képviselőség a járulékkimutatást jóváhagyás végett a csődbíróságnak bemutatni tartozik, mely jóváhagyás megtörténvén, ha a tagok annak jogerőre emelkedésétől számítandó tizenöt nap alatt kötelezettségeiknek eleget nem tesznek: a képviselőség a kivetett járulékokat az egyes szövetkezeti tagoktól végrehajtás után behajtja. A mennyiben a kivetett járulékok az egyes szövetkezeti tagoktól egészen vagy részben be nem hajthatók, a képviselőség a be nem hajtott járulékok

⁸⁾ A tagokra való aránylagos kivetés alapijában véve nem más, mint a római jog által adott *beneficium divisionis* alkalmazása.

⁹⁾ V. ö. Csődt. 257—261. §§. és Horvát-Szlavonországokra nézve az 1897. évi horvát csődt. 232—238. §§. A K. T. 232. §. 2. bek. szerint a hitelezők a csőd befejezése után mindjárt fordulhattak közvetlenül a tagok ellen. Ezt azonban a Cst. módosította. Mintául szolgált az 1868-iki német, illetve 1873-iki osztrák szövetkezeti törvény; a melyek szerint azonban a kivetési eljárás (u. n. *Umlagsverfahren*), az osztrák korlátolt felelősségű szövetkezetek kivéve, csak a tagok egymásközi viszonyára vonatkozik, úgy hogy tehát a hitelezők közvetlen kereseti és végrehajtási joguktól megfosztva nincsenek. Az 1889. évi német szöv. t. a kivetési eljárást most már szintén a hitelezőkre való vonatkozással állapítja meg, sőt korlátlan felelősség esetében megengedi annak kikötését is, hogy a hitelezők a kivetési eljárás befejeztével se fordulhassanak közvetlenül az egyes tagok ellen (u. n. *Genossenschaft mit unbeschränkter Nachschusspflicht*).

¹⁰⁾ A kivetés aránya vagy az üzletrészek szerint állapittatik meg, vagy egyenlő; a szerint a mint az alapszabályok a veszteségekben való részvételt üzletrészek szerint vagy fejenként állapították meg. A kivetés történik továbbá nemcsak a csődnyitáskori tagokra, hanem a már előbb kivált tagokra, illetve örököseikre is, ha az elévülési idő még el nem telt, de a K. T. 236. §. szerint csak a kiválásig keletkezett kötelezettségek tekintetében.

tekintetében a fizetéképes tagokról új kimutatást készít, melynek alapján esetleg újabb végrehajtásnak van helye. További kivetés azonban már nem történik, hanem a csődhitelezők ezen túl már követeléseiknek ki nem elégített részét az egyes szövetkezeti tagoktól közvetlenül és pedig újabb törvényes eljárás nélkül, végrehajtás útján hajthatják be [id. 232. §. 2. bek.].¹¹⁾

VI. Az egyetemleges felelősség, mint ilyen, a szövetkezetnél is csak a hitelezők irányában áll fenn. E g y m á s k ö z t ellenben a tagok a társaság adósságaiért, épügy mint a közkereseti és betéti társaságnál, csak aránylagos felelősséggel tartoznak. Ha ennek következtében valamelyik tag nagyobb mérvben járult volna a társasági adósságok fizetéséhez mint a mennyi arány szerint reá esnék: ő a többi tagok ellen a többletre nézve viszkeresettel élhetne. Minthogy azonban az imént ismertetett kivétési eljárás ily viszkeresetnek ugyanis csak csekély tért enged, s annak sikeressége ugyanis kétséges, ha a kivétési eljárás célhoz nem vezet: további alkalmatlanságok és surlódások kikerülése végett sokkal célszerűbb, ha e viszkereset egészen kizáratik. A K. T., bár a kivétési eljárást még nem ismerte, ennek tényleg eleget tesz, a mennyiben ugyanis kimondja, hogy, ha az alapszabályok eltérőleg nem intézkednek, az oly tagok, kik szabályszerű befizetéseiket teljesítették, a többi tagok által oly czimen, hogy ez utóbbiak többet fizettek, viszkeresettel meg nem támadhatók [K. T. 234. §.].¹²⁾

¹¹⁾ Ennyiben tehát a K. T. nem szenvedett módosítást. V. ö. Cst. 261. §.

¹²⁾ A szövegben adott magyarázat teljesen megfelel a szakasz közönséges értelmének, de eltér azon felfogástól, mely az id. §. keletkezési történetében nyilvánul. Forrása e szakasznak az 1868. német szöv. t. 9. §-a, melynek 2. bek. a tagok egymásközi viszonyára nézve kimondja, hogy a meddig üzletrészek vannak, a veszteség ezeknek arányában, azontul pedig egyenlő arányban viselendő a tagok által, s ezzel kapcsolatban a 3. bek.-ben hozzáteszi, hogy ámbár egyes tagok nagyobb üzletrészszel bírnak, következőleg a veszteséget nagyobb összegig viselték, ők viszkeresettel a kisebb üzletrészszel bíró tagok ellen nem fordulhatnak. (Hasonlag 1889. évi szöv. t. 21. §.) A német sz. t. tehát itt csak azt az esetet tartja szem előtt, midőn maga a társaság elégítette ki hitelezőit, s a viszkereset kifejezett kizárása azért történt, mert különben annak a közönséges társasági jog értelmében, érteve a római jogot s azon törvényhozásokat, melyek a nyereség és veszteség fejenkénti felosztását rendelik (l. fentebb 55. §.), helyt kellene adni (v. ö. *Sicherer* id. m. 209. l.). Arra az esetre, midőn a hitelező az egyes tagot közvetlenül vette igénybe, az illető tag viszkereseti joga egészen érintetlenül hagyatott. Ez alapon keletkezett tehát a K. T. 234. §-a s az *Értekeztet* ennek

108. §.

A szövetkezeti tagok kiválása.

I. A szövetkezet fogalmilag meg nem határozott számu tagokból állván, ez magában foglalja nemcsak azt, hogy abba folytonosan új tagok beléphetnek, hanem azt is, hogy a tagok a

megfelelőleg határozottan ki is emelte, »hogy, ha ez intézkedés a törvénybe fel nem vétetnék, a társasági jog általános természeténél fogva az üzlet-részükre többet befizetett tagok azok ellen, kik csak alapszabályszerűleg teljesítették fizetéseiket, viszkeresettel fordulhatnának« (Jegyz. 231. l.). Megelőzőleg pedig az *Értekeztet* magától értetődőnek találta, hogy az egyetemlegesség elvénél fogva az a társulati tag, ki a szövetkezeti kötelezettségeket saját magánvagyonából fedezte, a többi szövetkezeti tag ellen viszkeresettel fordulhat (U. o. 230. l.). Azonban eltekintve attól, hogy a 234. §. mellett felhozott indok csak akkor jöhetne általában figyelembe, ha a szövetkezeti alapszabályok a veszteség felosztása iránt vagy egyáltalában nem intézkednének (a mi azonban a törvénybe ütközik, mert a K. T. 225. §. 7. pontja szerint az alapszabályoknak az iránt kell intézkedniök), vagy pedig a f e j e n k é n t i felosztást mondanák ki; holott ha, miként épen feltételeztetik, az alapszabályok az ü z l e t r é s z e k szerinti felosztást állapítják meg, a társulati jog »általános természetéből« folyó viszkereseti jog is kivételt szenved: az *Értekeztet* indokolása lényeges tévedést is tartalmaz, a mennyiben ugyanis nálunk az osztrák p. t. 1197. és 1193. §§. és az ez alapon a tulajdonképeni Magyarországon is meghonosult szokásjog szerint, a veszteség, nem mint a római jogban fejenként, hanem v a g y o n r é s z e k szerint osztatik fel (v. ö. 1840 : XVIII. tcz. 16. §. is), mely szabály a viszkeresetet a nagyobb vagyonrészszel bíró tagok részéről kizárja (az osztrák szöv. t. azért a német szöv. t. intézkedését nem is vette át). Ily körülmények közt a 234. §. a német szöv. t. idézett szakaszának értelmében semmi létjogosultsággal nem bír. Annál nagyobb létjoggal bír arra az esetre, ha az egyes tag a hitelező által közvetlenül támadtatott meg, a mi, mint érintettük, a kivétési eljárás mellett ugyis csekély mérvben lehetséges. Hogy az általunk adott magyarázat az általános magyarázati szabályokba sem ütközik, sőt azoknak épen megfelel. abból következik, hogy a törvényszerkesztők felfogása nem mérvadó, ha e felfogás magában a törvényben kifejezésre nem jutott; már pedig a 234. §. általában arról szól, hogy némely tagok »többet fizettek«, nem pedig, mint a német szöv. t., hogy az e g y e s ü z l e t r é s z e k r e többet befizettek (»auf ihre Antheile mehr eingezahlt haben«). Mig továbbá a német intézkedés közvetlenül a nyereség és veszteség megállapítására vonatkozó szabályra következik, sőt ezzel ugyanazon szakaszban tartalmazzatik, addig a K. T. 234. §-a közvetlenül oly szakaszok után áll, melyek a tagok felelősségét harmadik személyek irányában szabályozzák, a nélkül hogy szövegében még csak sejtetné is azt, hogy a veszteségnek a tagok egymásközi felosztására vonatkozik.

társaság fennállásának épségben tartása mellett ki is válhatnak. Erre külön megállapodás nem szükségeltetik, a mint másrészt a kiválás esetére a társaság feloszlása sem állapítható meg.

A mi a kiválás módját illeti, az történhetik üzletrész átruházása mellett, a midőn a kilépő tag helyébe új tag lép, vagy ily átruházás nélkül, azaz olyképen, hogy a társasági kapcsolatból az üzletrész is kivonatik. Történhetik továbbá önkéntesen kilépés, illetve önkéntes üzletátruházás által, vagy szükségképen, illetve kényszerülve: halál, kizárás, vagy a tag magánhitelezője által eszközölt végrehajtás folytán.

1. Önkéntes kilépés. Ez történhetik az esetben is, ha a társaság bizonyos időre alakult [K. T. 235. §.], s a tagoknak a kilépésre feltétlen joguk van, melytől az alapszabályok által meg nem foszthatók.¹⁾ A mennyiben pedig valamely tagnak több üzletrésze volt, történhetik valamennyi vagy csak bizonyos üzletrészekre nézve. A kilépés mindazonáltal csak meghatározott időpontban és előleges felmondás mellett foglalhat helyet, mi iránt az alapszabályok szabadon intézkedhetnek. Ha a felmondási határidő és a kilépés időpontja az alapszabályokban meg nem állapított, a kilépés csak az üzleti év befejeztével, előleges, legalább négy heti felmondás után történhetik [id. §. 2. mond.]²⁾

¹⁾ A törvény a kilépés alapszabályi kizárását nem tiltja ugyan, s a társasági jog általános elveinek inkább felel meg, ha legalább a határozott időre alapított szövetkezetről ily kikötés megengedettnek. Tényleg így magyaráztatott többnyire az e részben egyenlő 1868. évi német és 1873. évi osztrák szöv. t. is, sőt az 1869. évi bajor szöv. t. kifejezetten állapította meg, hogy a tagok csak akkor vannak jogosítva kilépni, ha nem határozott időre léptek be (l. *Sicherer* id. m. 280. l.). Az 1889. évi német szöv. t. azonban épen e magyarázatokra való tekintettel külön kimondotta, hogy ellenkező alapszabályi intézkedésnek joghatálya nincs, s részünkről annál kevésbbé tartózkodunk most a K. T. 235. §. hallgatásának, különösen szemben azzal, hogy az alapszabályi eltérés a felmondási határidő és a kilépés időpontja tekintetében kifejezetten megengedett, szintén ily értelmet tulajdonítani, minél gyakrabban fordultak elő épen nálunk visszaélések a tagok szerzése körül, a kik aztán éveken át az előírt befizetések teljesítésére pereltek. A szövetkezet különleges természetének is e magyarázat jobban felel meg. V. ö. most C. 18/93. is. (D. Uj f. 38., 105. l.) és 613/98. (D. III. f. 11., 169. l.), a mely utóbbi egyuttal kiemeli, hogy a felmondás hatálya független a szövetkezet tudomásvételétől.

²⁾ Az 1889. évi német szöv. t. szerint az alapszabályok legfeljebb két évi felmondási határidőt állapíthatnak meg. A K. T. nem tartalmaz ugyan

2. Halál. Ez a tagságot, minthogy személyes, megszünteti. A mennyiben azonban az alapszabályok eltérőleg nem intézkednek, a jogutódok az elhalt tag helyébe léphetnek [id. §. 2. bek.].³⁾

3. Kizárás. Erre a szövetkezet birói közbenjárás nélkül van jogosítva és pedig az alapszabályokban szabadon megállapítható okok miatt [id. §. 3. bek.].⁴⁾

4. Üzletrészátruházás. A mennyiben ezt az alapszabályok ki nem zárták vagy nem korlátozták,⁵⁾ történhetik egészen szabadon és pedig, ha a szövetkezeti tagnak több üzletrésze van, akár egyes, akár minden üzletrészre nézve. Minthogy azonban a szövetkezeti tagság személyes természetű, s minden szövetkezeti tag a tagok névlajstromába bevezetendő, az átruházás a társaság irányában csak akkor hatályos, ha az igazgatóságnál bejelentetett [K. T. 238. §.]. E bejelentés nélkül az átvevő a tagsági jogokat a társaság ellen közvetlenül nem érvényesítheti, s az átruházó az átruházás daczára a társaság irányában vállalt kötelezettségei alól nem szabadul, hanem a társasági kötelezettségekért felelős marad; holott ha az átruházás bejelentése szabályszerűen megtörtént, az átruházó a társaság irányában vállalt kötelezettségei alól annyiban szabadul, a mennyiben a társaságnak az átruházásig

kifejezett korlátot, de abból, hogy ellenkező megállapodás hiányában csak az üzleti év befejeztével lehet kilépni, következtethető, hogy a megállapodás csak az üzleti éven belüli időpontra és felmondási időre vonatkozhatik. V. ö. C. id. 18/93. is.

³⁾ Ez csak jog, nem kötelesség, s külön nyilatkozatot, bejelentést tételvez fel, épugy mint az üzletrész átruházása élők között. Kiskoru örökösök helyett a gyám nyilatkozik. Ha több az örökös, a személyes jogok (pl. szavazati jog) csak közös meghatalmazott által gyakorolhatók.

⁴⁾ Ily okok különösen: ha a tag elköltözik, mesterségével felhagy, az üzletrészt kellő időben be nem fizeti stb. Utóbbi esetben a kizárás után a befizetések már nem követelhetők, ha az alapszabályok ezt külön meg nem állapítják. C. 634/89. (D. Uj f. 25., 61. l.), 1392/91. (D. Uj f. 30., 360. l.), 1300/90. (J. 91., 162. l.), 306/91. (U. o. 92., 46. l.), 967/92. (M. IV. 151. l.). Kérdéses: a szövetkezet melyik közege van jogosítva a kizárást kimondani? Mérvadók e tekintetben az alapszabályok; ha azonban ezek nem intézkednek, csak a közgyűlés zárhat ki valakit, nem pedig az igazgatóság.

⁵⁾ A K. T. 238. §-ának ezen kitétele: »a mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek« mindkettőt foglalja magában. A korlátozás vonatkozhatik különösen arra, hogy az igazgatóság előleges beleegyezése szükséges.

keletkezett adósságaiért az elévülési idő alatt csak akkor felelős, ha az átvevő kötelezettségeinek eleget tenni nem képes [id. §. 2. bek.].

5. A mi végül a magánhitelező által előidézett kiválást illeti, ennek a hitelező kívánságára, hasonlóan mint a közkereseti társaságnál, csak azon feltétel mellett van helye, ha a szövetkezeti tag magánvagyonára vezetett végrehajtás sikertelen volt, ha továbbá a hitelező adósának a társaságból való kiválása esetére⁶⁾ jutandó illetményét tényleg végrehajtás alá vette s azt az üzleti év letelte előtt legalább négy héttel megelőzőleg felmondotta [K. T. 239. §.].⁷⁾ Ha e feltételek fenforognak, a társaság a kiválás iránti követelményeknek eleget tartozik tenni, tekintet nélkül arra, vajjon határozott vagy határozatlan időre alakult; ellenkező esetben a hitelező jogait a társaság ellenében keresetileg is érvényesítheti.

II. A szövetkezeti tag kiválása, a mennyiben az üzletrész akár élők közt, akár halál esetében át nem ruháztatik, épúgy mint a közkereseti és betéti társaságnál, az illető tagnak a társaság irányában fennálló vagyoni követelésének végkiegyenlítését vonja maga után. E végkiegyenlítés tárgya azonban nem öleli fel mindazt, a mit a tag a társaság fennállása alatt eszmeileg, annak feloszlásakor pedig tényleg, követelhet. Míg ugyanis a tagok a feloszláskor rendszerint a társaságnak egész, bármi nevezetű vagyonának aránylagos részét követelhetik, a mennyiben ilyen a tartozások fedezése után marad (l. alább 112. §.): addig a kivált tagok vagy örököseik, a mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a szövetkezet alaptőkéjére⁸⁾ és más vagyonára

⁶⁾ A K. T. 239. §-a azt mondja: »a társaság feloszlása esetére«. Ez azonban helytelenül lett átvéve a közkereseti társaságra vonatkozó 101. §-ból, mert hisz, mint a 250. §. maga mondja, a hitelező csak a tag kiválását követelheti. De helytelen az érintett kitétel azért is, mert a hitelező nem azt kapja, a mi a tagnak a társaság felbontásakor jutna, hanem csak azt, a mit a tag másnemű kiválás esetén kap, a mi annál kevesebb (l. alább II. alatt). A hitelezőnek a társaság irányában nem lehet több joga, mint magának a tagnak. Éppen azért a mennyiben a kivált tagnak a társaság irányában kölcsön- vagy más tartozása van, a társaság ezt az üzletrészbe beszámíthatja a tag magánhitelezőivel szemben is.

⁷⁾ E szabályok mérvadók a tag csődje esetében is.

⁸⁾ Hogy mit kelljen »alaptőke« alatt érteni, az a konkrét eset körülményeihez képest ítélendő meg. Az üzletrészek által képezett tőke semmi esetre nem értetik, mert hisz a kivált tag éppen az üzletrészt követelheti.

(pl. tartaléktőkére) igényt nem tarthatnak; hanem csak a kiválás évről szóló zárszámadás szerint reájuk eső üzletrészre van igényük [K. T. 237. §.].⁹⁾ Ez üzletrész s a netaláni más járandóság kifizetését azonban a korlátlan felelősséggel alakult szövetkezet tagjai vagy ezek örökösei csak a zárszámadás megállapításától számított három hó után; a korlátolt felelősséggel alakult szövetkezet tagjai vagy ezek örökösei pedig csak a keresk. törvényben meghatározott elévülési idő lejártával követelhetik¹⁰⁾ s ezt is csak az esetben, ha addig a társaság feloszlása be nem következett, illetve el nem határozottatott [id. §. 2. bek.],¹¹⁾ a midőn az üzletrész kifizetése elmarad s a kivált tag követelésére nézve úgy tekintetik, mintha a társaságból nem vált volna ki.¹²⁾ E szabályok akkor is alkalmazandók, ha a tag nem egészen, hanem csak egy vagy több üzletrészre nézve lép ki a szövetkezetből [id. §. 3. bek.].

HARMADIK FEJEZET.

Közgyűlés, igazgatóság és felügyelő bizottság.

109. §.

Közgyűlés.

I. Valamint a részvénytársaságnál a részvényesek, úgy a szövetkezetnél a szövetkezeti tagok azok, a kik a társasági aka-

⁹⁾ Kizárás esetében is. Mindazonáltal valamint a részvénytársaságnál, úgy a szövetkezetnél is megállapítható, hogy ha a tag az üzletrész befizetését elmulasztja, addigi befizetéseit s egyéb igényeit elveszti. V. ö. C. a 4. jegyzetben. Önkéntes kiválás esetére ellenben ez nem állapítható meg. Az oly határozat, mely szerint pl. az, a ki üzletrészét becserélés végett bizonyos határidő alatt be nem mutatja, azt a tartalékalap javára elveszti, semmis. V. ö. C. 1369/95. (D. III. f. 4., 55. l.). Hasonlag pl. oly alapszabályintézkedés, mely szerint az üzletrész csak bizonyos százalék levonásával fiztetetik vissza: C. 613/98. (D. III. f. 11., 169. l.).

¹⁰⁾ Ezen idő leteltével a szövetkezet késedelmi kamatot tartozik fizetni: C. id. 613/98. sz. hat.

¹¹⁾ Ellenkező alapszabályi intézkedés hatálytalan, minthogy a hitelezők érdekeiről van szó. V. ö. C. 894/92. (D. Uj f. 32., 303. l.).

¹²⁾ Csak követelésére nézve. Ellenben felelősségének mértékére nézve (kilépés utáni adósságok) a feloszlás daczára a felmondás időpontja irányadó s a kilépett tag javára folyó elévülési idő ily esetben is a kilépésnek a tagok névjegyzékébe történt bevezetésétől számítatik. L. alább 113. §.

ratnyilvánítást első és legfőbb sorban közvetítik. Azonban a szövetkezeti tagok sem tehetik ezt közvetlenül és egyéni módon, hanem szintén csak közvetve és együttesen a szabályszerűen összehívott közgyűlésen. Itt gyakorolják a szövetkezeti tagok is mindazokat a jogokat, melyek őket a társaság ügyeiben illetik, vagyis az u. n. összességi jogokat, ellentétben a tagokat megillető egyéni és külön jogokkal, melyek fölött a közgyűlés szabály szerint a szövetkezetről sem rendelkezhetik (v. ö. fentebb 81. §.).

II. A mi a szövetkezeti tagoknak részvételét a közgyűlésen közelebből illeti, nemkülönbén a közgyűlés összehívását, határozatképességét, a határozathozatal módját és a közgyűlés hatáskörét: mindezekre nézve a K. T. különleges intézkedéseket nem állít fel, hanem azok a határozatok nyernek alkalmazást, melyek a részvénytársaság közgyűlésére nézve vannak megállapítva [K. T. 240. §.].¹⁾ Valamint továbbá a részvénytársaságnál, úgy a szövetkezetről is a közgyűlési határozatok nemcsak az egyes szövetkezeti tagok,²⁾ hanem a törvényszékek hivatalos ellenőrzése alatt is állanak s bizonyos határozatok érvényessége szintén a bejegyzéstől, illetve a közzétételtől van feltételezve [id. §.].³⁾

¹⁾ Utalással a K. T. 176—179. §§-ra. Alkalmazást nyer nevezetesen a 179. §. 5. pontja is, mely szerint t. i. a közgyűlés az alaptőke leszállítása vagy felemelése felett határoz, feltéve természetesen, hogy valamely szövetkezet határozott alaptőkével bír. (Az alaptőkeleszállításra vonatkozó 209. §. ellenben, minthogy az alaptőke azzal a jelentőséggel nem bír, mint a r.-társaságnál, nem alkalmazható). A K. T. 178. §-a pedig olyképen nyer alkalmazást, hogy a közgyűlés összehívását az üzletrészek $\frac{1}{10}$ -ét képviselő szövetkezeti tag vagy tagok, vagy ha üzletrészek nincsenek, a tagok egytizede követelheti. — A közgyűlés összeállítására nézve a magyar földhitelintézet, valamint a kisbirtokosok országos földhitelintézete különleges törvényes szabályok alá esnek s ugyanezeknél az alapszabályok módosításához a kormány jóváhagyása szükséges. V. ö. 1876 XXI. tcz. 1. és 5. §§. és 1879 : XXXIX. tcz. 7. és 9. §§.

²⁾ Az id. §. a K. T. 174. §-ára nem hivatkozik ugyan, de itt is érvényesül az az elv, hogy eltérés hiányában a részvénytársaságra vonatkozó intézkedések nyernek alkalmazást. L. ez értelemben L. I. is 772/79. (D. 24., 82. l.), C. 634/89. (D. Uj f. 25., 61. l.), 1564/94. (J. 94., 82. l.) és 1369/95. (D. III. f. 4., 55. l.), utóbbi még a kizárt tagra nézve is. Ugyanazon okból a K. T. 175. §-a is alkalmazandó a szövetkezetről és pedig olyképen, hogy az üzletrészek $\frac{1}{10}$ -ét képviselő szövetkezeti tag vagy tagok, vagy ha üzletrészek nincsenek, a tagok egytizede követelheti a társasági üzletkezelés megvizsgálását.

³⁾ Utalással a K. T. 180., 181. §§-ra. — A m. földhitelintézetről,

110. §.

Igazgatóság és felügyelő bizottság.

I. A közgyűlésen kívül a szövetkezeteknek is még igazgatósággal és felügyelő bizottsággal kell birniok, s e közegek jogi állása, kirendelése és szervezete, hatásköre és kötelességei, nemkülönben vagyoni és büntetőjogi felelőssége is, a mennyiben a szövetkezet különleges természete eltérést nem követel, ugyanazon szabályok alatt áll, mint a részvénytársaságnál, s hasonlóképen a szövetkezeteknél alkalmazott egyéb közegek is egyenlő tekintet alá esnek [K. T. 241., 243—246. §§.].¹⁾

II. A K. T. azonban a szövetkezeti igazgatóságra még némely különleges kötelességeket is ró. Így nevezetesen tartozik az igazgatóság minden évnegyed végén a be- és kilépett tagokat és a felmondott üzletrészek számát a társaság székhelyére nézve illetékes törvényszéknél²⁾ bejelenteni, nemkülönben minden év január havában a tagoknak betűrendes névjegyzékét, az üzletrészek kitüntetése mellett, bemutatni [K. T. 242. §.].³⁾ Köteles

valamint a kisbirtokosok orsz. földhitelintézeténél a közgyűlés ellenőrzése még külön kormánybiztos által is történik. 1876 : XXI. tcz. 6. §. és 1879. évi XXXIX. tcz. 15. §.

¹⁾ A 241. §. a K. T. 182—193. és 197. §§-aira utal, a 243. §. részben a 198. §-t ismétli, a 244. §. utal a 194—196. §§-ra, a 245. §. ismétli a 200. §-t, végre a 246. §. a 218—222. §§-ra utal. Az utalások nem egészen szabatosak. Így nevezetesen a K. T. 187. §-ának 1. bek. a szövetkezetekre csak olyképen nyerhet alkalmazást, hogy a közgyűlés az üzletrészek által képviselt tőke felének elvesztése esetében hivatandó össze. A 218—222. §§-ból pedig a 218. §. 1. pontja és a 221. §. 1. pontjának az ideiglenes részvényekre vonatkozó intézkedése egyáltalában nem; a 218. §. 5. pontja csak olyképen nyerhet alkalmazást, hogy részvények helyett üzletrészek értetnek; a 218. §. 6. pontja pedig csak oly módon, hogy alaptőke alatt az üzletrészek által összehozott vagyon értendő. — A felügyelő bizottság hatásköre a magyar földhitelintézetnél tetemesen tágabb s nem szorítkozik csupán az ellenőrzésre. V. ö. 1876 : XXI. tcz. 3. §.

²⁾ A K. T. 142. §-a egyszerűen csak törvényszékről szól, de hogy a fióktelep törvényszékét nem érti, kitűnik a K. T. 226. és 229. §§-ból. V. ö. fentebb 105. §. Külföldi szövetkezet azonban a belföldi fióktelep törvényszékénél nemcsak a fiókintézet tagjait, hanem a külföldi tagokat is bejelenteni tartozik, épugy mint a társaság bejegyzésekor. Így különösen a külföldi kölcsönös bizt. társaság is. V. ö. fentebb 105. §. Ellenk. B. T. 1902/92. (D. Uj f. 33., 357. l.).

³⁾ Ha üzletrészek nincsenek, csak a tagok jelentendők be, így pl. kölcsönös biztosító társaságoknál.

továbbá a felügyelő bizottság által megvizsgált mérlegnek⁴⁾ a közgyűlést nyolcz nappal megelőzőleg előirt közzétételében a zárszámadás idejekor létező szövetkezeti tagok számát, továbbá az illető üzleti év folyamában be- és kilépett tagok, nemkülönben a betett, felmondott és visszafizetett üzletrészek számát is kitenni [K. T. 243. §. 2. bek.].

NEGYEDIK FEJEZET.

A szövetkezet feloszlása.

111. §.

A feloszlás okai, bejegyzése és a hitelezők felhívása.

I. A szövetkezet a feloszlás tekintetében is egészben véve ugyanazon szabályok alatt áll, mint a részvénytársaság. A feloszlás szintén csak oly okok miatt következhetik be, melyek közvetlenül a társaságra mint ilyenre vonatkoznak, s az egyes tagok egyoldalu akarata, vagy az egyes tagok személyében beálló körülmények a szövetkezet feloszlását szintén nem eredményezik.

A K. T. 247. §-a a szövetkezet feloszlásának öt okát sorolja fel, a mely felsorolás azonban szintén nem kimerítő.¹⁾ Ezen okok közül négy teljesen azonos, mint a részvénytársaságnál. Miként utóbbi, úgy a szövetkezet is feloszlik: 1. azon idő elteltével, melyre a társaság keletkezett;²⁾ 2. közgyűlési határozat folytán; 3. egyesülés által; 4. csődnyitás következtében. Ezen kívül azonban a szövetkezet feloszlatható még 5. törvényszéki határozat által. Ez bármely érdekelt fél, pl. valamely tag vagy hitelező, vagy a közigazgatási hatóság megkeresésére történhetik

⁴⁾ Az id. §. csak a mérleg, nem egyuttal, miként a K. T. 198. §-a a részvénytársaságnál, a felügyelő bizottság jelentésének közzétételéről szól. Magára a szövetkezeti mérlegre a K. T. 199. §-a, bár arra utalás nem történik, megfelelően alkalmazandó.

¹⁾ A felsoroltakon kívül különösen az alapszabályok állapíthatnak meg feloszlási okokat, pl. valamely feltétel bekövetkeztét. De a nélkül is lehetnek még okok, melyek a szövetkezet feloszlását eredményezik. Pl. ha a tagok közül annyian váltak ki, hogy csak egy maradt hátra.

²⁾ Meghosszabbításnak, minthogy a szövetkezet tartama a tervezetbe veendő fel, époly kevésé van helye közgyűlési határozat által, mint a részvénytársaságnál. V. ö. fentebb 89. §.

oly esetben, midőn a szövetkezet működését a keresk. törvényben megjelöltektől elütő célokra ³⁾ terjeszti ki, és pedig azon törvény-szék által, melynél a szövetkezet be van jegyezve,⁴⁾ a nélkül hogy ily feloszlátás miatt akár a szövetkezet maga, akár más érdekelt fél a bíróság vagy a megkereső fél vagy hatóság ellen kártérítési igénynyel léphetne fel [K. T. 248. §.].

II. A szövetkezet feloszlása szintén a keresk. cégjegyzékben bejegyzendő és közvéleményre. A bejegyzés csődnit, valamint bírói feloszlátás esetében hivatalból történik, a feloszlás egyéb eseteiben pedig az igazgatóság által szorgalmazandó; csőd esetét kivéve, az igazgatóságnak köteletségében állván még a feloszlást, épúgy mint a részvénytársaságnál, a társasági hirdetvények felvételére rendelt, esetleg a hivatalos lapokban háromszor közzétenni s a szövetkezet hitelezőit követeléseiknek a harmadszori közzétételtől számított hat hó alatti érvényesítésére felhívni [K. T. 249. §.]. E mellett a szövetkezetnél is teljesítendő a részvénytársaságnál kifejezett az a rendelet, hogy a társaság könyveiből kitudható vagy egyébként ismert hitelezők követeléseik érvényesítésére külön értesítés, illetve hirdetvény által szólitandók fel [K. T. 253. §.].⁵⁾

³⁾ Nem épen az alapszabályokban megjelölt konkrét céltól, hanem általában a K. T. 223. §. által megjelölt céloktól elütő célra. A törvény különösen államellenes politikai, socialistikus célokra gondol. V. ö. *Értekezl.* jk. 239. sk. 1. Nem oszlatható fel tehát pl. termelő-egylet, mely alapszabályi intézkedés hiánya dacára mellesleg a tagok részére fogyasztási cikkek szerez be, olcsó lakásokat állít elő stb. V. ö. C. 66/92. is. (D. Uj f. 32., 290. l.), a hol egyuttal ki van mondva, hogy a cselekvény a közgyűlés által elhatározott vagy jóváhagyott, vagy egyébként magáévá tett kell hogy legyen, nem elég tehát pusztán az igazgatóság eljárása.

⁴⁾ Értve a szövetkezet székhelyére nézve illetékes törvényszéket, külföldi szövetkezetnél a fiókintézet törvényszékét. — A törvényszéki feloszlátás a politikai hatóság által az egyesületi törvények értelmében kimondható feloszlás helyett van megállapítva azért, nehogy a társadalmi kérdés fejlődését gyanakodó szemmel kísérő közg. hatóságok a szövetkezeteket könnyű szerrel önhatalmulag oszlassák fel. V. ö. *Értekezlet* jk. 240. l. A bíróság is azonban közigazgatási hatóság gyanánt jár el s szabad belátása szerint határoz. A megkeresés alatt semmi esetre kereset nem értendő, hanem az inkább csak feljelentés jellegével bír, melynek folytán a bíróság a perenkívüli keresk. eljárás szabályai szerint végzésileg intézkedik.

⁵⁾ Utalással a K. T. 205. §-ára. V. ö. fentebb 96. §.

112. §.

A szövetkezet felszámolása és a társasági vagyon felosztása.

I. A feloszlást a szövetkezetnél is a felszámolás követi, és pedig époly kényszerű módon, mint a részvénytársaságnál. Kivétel van a szövetkezetnél is csőd esetében, midőn a felszámolást a csődeljárás pótolja; továbbá egyesülés esetében, melyre nézve szintén a részvénytársaságnál kimondott szabályok mérvadóak [K. T. 253. §.].¹⁾ Maga a felszámolás is a szövetkezetnél ugyanazon szabályok alá esik, mint a részvénytársaságnál. Így nevezetesen a felszámolás alatt a szövetkezet is fennállónak tekintetik, a K. T. 251. §-a külön is kimondván, hogy a szövetkezeti tagok egymásközi és harmadik személyek iránti jogviszonyaira nézve a társaság fennállása alatt mérvadó szabályok szolgálnak irányadóul, a mennyiben azok a felszámolásra vonatkozó határozatokkal és a felszámolás természetével nem ellenkeznek. Alkalmazást nyernek továbbá a részvénytársaságnak, illetve a közkereseti társaságnak különösen azon szabályai, melyek a felszámoló kirendelésére és előmozdítására, eljárására, hatáskörére és kötelességeire vonatkoznak [K. T. 250., 253. §§.].²⁾

II. A felszámolás befejeztével a szövetkezetnél is a társasági vagyon felosztása következik. A feloszlott szövetkezet vagyonából szintén mindenekelőtt a hitelezők követeléseit elégítendő ki a lejárat rendje szerint,³⁾ a még le nem járt követelések fedezésére szükséges összegek pedig visszatartandók [K. T. 252. §.]. A tartozások kielégítése után fenmaradó összeg azután a szövetkezeti tagok közt az alapszabályokban megállapított elvek szerint osztatik fel [id. §. 2. bek.].⁴⁾ Egyebekben a szövetkezeti vagyon felosztására, valamint az ennek megtörténte utáni teendőkre szintén a részvénytársaságnál felállított szabályok nyernek alkalmazást; így különösen a függőben levő követelések biztosítására,

¹⁾ Utalással a K. T. 208. §-ára. V. ö. fentebb 98. §.

²⁾ Utalással a K. T. 203., 205. és 206. §§-ra. V. ö. fentebb 97. §.

³⁾ Ez különösen abban az esetben fontos, ha a társasági vagyon elégtelensége miatt a felszámolás alatt csőd nyitattik, a már kielégített hitelező (megtámadást kivéve) nem tartozván a felvett összeget a csődtömegbe beszolgáltatni.

⁴⁾ A felosztás rendszerint az üzletrészek arányában történik; de az alapszabályokban a felosztásnak más módozata is megállapítható.

s a társasági könyvek és iratok megőrzésére vonatkozó szabály [id. 253. §.],⁵⁾ valamint az a rendelkezés, hogy a társasági vagyontényleges felosztása a tagok között a hitelezők felhívását tárgyazó hirdetvény harmadszori közzétételétől számítandó hat hó eltelte előtt semmi esetben nem történhetik [id. 252. §. 3. bek.].

ÖTÖDIK FEJEZET.

A szövetkezeti tagok elleni keresetek elévüléséről.

113. §.

I. A K. T. a szövetkezeti tagok felelősségét még rövidebb elévülési időnek veti alá, mint azt a közkereseti és betéti társaság tagjaira nézve teszi. Mig ezek a felelősség alól rendszerint öt év multán szabadulnak, addig a szövetkezeti tagok (illetve örököseik) ellen a társaságot terhelő igények alapján támasztható keresetek,¹⁾ a mennyiben bizonyos követelésekre nézve törvényesen rövidebb elévülés megállapítva nincsen, a társaság feloszlásától²⁾ vagy a társasági tag kiválásától (kilépésétől, elhalálozásától vagy kizárásától) kezdve egy esztendő alatt évülnek el [K. T. 254. §.].³⁾ Ez az elévülési idő azon naptól számittatik, melyen a szövetkezet feloszlása a keresk. cégjegyzékbe történt bevezetés alapján közzététetett, illetőleg melyen az egyes tagok kiválása a szövetkezetnél vezetendő jegyzékbe bevezettetett. Ha azonban a követelés ezen időpont után jár le, az elévülési idő a követelés lejártával — még le nem járt, de a felmondási időhöz kötött követeléseknél pedig a felmondásra való tekintet nélkül a közzététel,

⁵⁾ Utalással a K. T. 205. és 207. §§-ra. V. ö. fentebb 97. §.

¹⁾ Ezek alatt csak a hitelezők, nem maga a társaság által annak fennállása, illetve a kiválás előtt indítható keresetek értendők. Az utóbbiak a rendes elévülési idő alá esnek. V. ö. C. 634/89. (D. Uj f. 25., 61. l.). — A keresetek alatt továbbá általában igények értendők, tekintve hogy a hitelezők keresetet előbb nem indíthatnak, míg a kivetési eljárás be nem fejeztetett, holott az elévülés már a feloszláskor, illetve kiváláskor, kezdődik.

²⁾ A feloszlás alatt csőd is értendő, éppugy mint a közk. és betéti társaságnál.

³⁾ Kivételt képez a magyar földhitelintézet: K. T. 561. §. — A német és osztrák szöv. t. szerint az elévülési idő két év.

illetve a tagok névjegyzékébe történt bevezetés napjától,⁴⁾ számítható felmondási idő leteltével veszi kezdetét [id. §. 2. és 3. bek.].

II. Ha azonban a szövetkezeti tagok felelőssége magában véve rövidebb ideig tart mint a közkereseti és betéti társaság tagjainak felelőssége: a hitelezők helyzete a szövetkezeti tagokkal szemben mégis annyiban kedvezőbb mint a közkereseti és betéti társaságnál, a mennyiben egyrészt az elévülés félbeszakítása nemcsak keresetindítás, hanem a magánjogban elismert más jogcselekvény által is történhetik; ⁵⁾ a mennyiben továbbá másrészt a kivált szövetkezeti tag javára folyó elévülési idő nemcsak oly jogcselekvény által szakíttatik félbe, mely a felszámolás alatt levő társaság, illetőleg a csődtömeg ellen intéztetik, hanem oly jogcselekvény által is, mely a még fennálló, azaz fel nem oszlott, szövetkezet ellen intéztetik,⁶⁾ úgy hogy az elévülési idő csak oly jogcselekvény által nem szakíttatik félbe, mely más szövetkezeti tagok ellen történik [K. T. 256. §.].

III. Miként a közkereseti és betéti társaság, úgy a szövetkezet tagjai javára folyó elévülési idő is kiskorúak, gondnokság alatt levők és jogi személyek ellen is hatályos [K. T. 257. §.]. Maga a szövetkezet elleni keresetek pedig szintén a közönséges elévülési szabályok alá esnek, s ezen korlátokon belül mindaddig indíthatók, míg a szövetkezetnek felosztatlan vagyona marad [K. T. 255. §.].

⁴⁾ A törvény csak a közzététel napját említi, mint a közkereseti társaságnál. Azonban a szövetkezeti tagok kiválása nem tétetik közzé, s ha erre való tekintettel a névjegyzékbe való bejegyzés általában kezdőpontja az elévülésnek, akkor a felmondás helyettesítésére is kell szolgálnia.

⁵⁾ Így nevezetesen elismerés folytán. V. ö. osztr. p. t. 1497. §. A keresettel itt is azonos a csőd, akár maga a tag, akár a társaság ellen nyitattott, de szintén csak a felfüggesztés, nyugvás értelmében. V. ö. fent 68. §. 13. jegyz.

⁶⁾ Ez annyival indokoltabb, mert hisz a társaság fennállása alatt a hitelező közvetlenül a tagok ellen úgy sem fordulhat.

FÜGGELÉK

A TIZENEGYEDIK CZIMHEZ.

A gazdasági és ipari hitelszövetkezetek.¹⁾

113a. §.

Az 1898 : XXIII. tcz. czélja és berendezése.

I. A keresk. törvény a szövetkezetek alakítását és támogatását teljesen az érdekelt körökre és a társadalomra bizza. A tapasztalat azonban azt bizonyította, hogy különösen a kisebb gazdák és iparosok, — a kiknek felsegítésére és megerősítésére a szövetkezetek a leghathatósabb eszközt képezik, — nálunk csak kivételesen tudtak külső buzdítás és támogatás nélkül szövetkezeteket létesíteni és fentartani, s a műveltebb osztályokból kiinduló társadalmi propaganda sem mutatkozott elég erősnek arra, hogy a szövetkezetek oly számban keletkezzenek s annyi segélyforrás fölött rendelkezzenek, a mennyi az egész ország kiscgazda- és iparos osztályának felsegélésére szükséges. Ennek folytán nem maradt más hátra, mint hogy maga az állam járuljon hozzá a szövetkezetek alapításához és támogatásához, ha azt akartuk, hogy az általuk elérendő cél minél előbb teljesen megvalósuljon. E végből leghelyesebbnek mutatkozott a szövetkezetek állami támogatását oly szervezet keretébe foglalni, mely az állami közigazgatástól független, önálló országos pénzügyintézet jellegével bir s maga is szövetkezeti alapra van fektetve, melynek alaptőkéjéhez és költségeihez az államkincstár csak mérsékelt összegekkel járul s a melybe a társadalmi erők s főleg maguk a szövetkezetek is bele

¹⁾ V. ö. *Szerző* A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvény magyarázata. Budapest, 1898. — *Fráter Béla* Gazdasági és ipari szövetkezetekre vonatkozó törvények rendszeres egybeállítása és magyarázata. Budapest, 1899.

vannak vonva, úgy hogy ezek nemcsak mint hitelnyerők szerepelnek, hanem a közös cél eléréséhez saját tőkéikkel is hozzájárulnak és az ügyvezetésre hozzájárulásuknak megfelelő befolyást gyakorolnak. Ezt a szervezetet állította fel az 1898 XXIII. tcz. »Országos központi hitelszövetkezet« czég alatt s a szövetkezetek előmozdítása és támogatása ezen intézet által képezi az idézett törvény tulajdonképeni célját és súlypontját.

II. Midőn azonban az állam maga vállalkozott arra, hogy a kisebb gazda- és iparososztályt szövetkezeti uton támogatásban részesítse: egyszersmind biztosítékokat kellett felállítani arra nézve, hogy csak oly szövetkezetek részesíthessenek ezen támogatásban, melyek minden nyereszkesedési cél mellőzésével valóban emberbaráti irányban akarják a kisebb gazda- és iparososztály anyagi érdekeit szolgálni. A keresk. törvény ily biztosítékokat nem nyújt, sőt annak intézkedései lehetővé tették és teszik, hogy a szövetkezetek a kapzsi nyereszkesedési vágy kielégítésére és a tapasztalatlan és hiszékeny emberek kizsákmányolására használtassanak fel. Minthogy pedig a szövetkezeti jog általános reformja egyelőre mellőztetett, a támogatandó szövetkezetek önzetlen működésének biztosítékai ezen támogatás szervezésével kapcsolatban szintén az 1898 XXIII. tczikben állítottak fel, még pedig úgy, hogy e biztosítékokat magában foglaló s a keresk. törvénytől lényegesen eltérő, bár általa kiegészítendő (l. fent. 101a. §.) jogrend, mint a támogatás alapfeltétele, a törvény I. czimében előrebocsátott s az Országos központi hitelszövetkezet szervezete és jogviszonyai azt követőleg a II. czimben szabályoztattak. E viszonyból mindazonáltal nem következik, mintha a gazdasági és ipari hitelszövetkezeteknek ez az új jogrendje kizárólag azon szövetkezetek számára állana fenn, melyek az Országos központi hitelszövetkezet kötelékébe lépnek. Az új törvény abból indul ki, hogy az általa felállított jogrend az állami támogatástól függetlenül önmagában véve is megfelelőbb az önzetlenül működő szövetkezetek számára s azért megengedi, hogy oly szövetkezetek is helyezkedhessenek annak uralma alá, melyek a központi hitelszövetkezet támogatására nem szorulnak s annak tagjai lenni nem akarnak. Ehhez képest az új törvény alapján is kétféle szövetkezeteket kell megkülönböztetni: 1. olyanokat, melyek az Országos központi hitelszövetkezet kötelékébe tartoznak s ennek folytán kényszerítőleg (*imperative*) az új törvény alatt állanak;

és 2. olyanokat, melyek ezen köteléken kívül állanak, s szabad választással (*facultative*) a keresk. törvény kizárólagos alkalmazása helyett az új törvény alá helyezkednek. Az utóbbiak a központi intézet kötelékébe tartozó szövetkezetektől nemcsak ezen kapcsolat s az azzal járó támogatás és ellenőrzés hiánya által különböznek, hanem ez a körülmény azt is maga után vonja, hogy bizonyos kiváltságok, melyeket a törvény a központi intézet köteléki viszonyától tesz függővé, mint nevezetesen a 23. §-ban megállapított elsőbbségi jog és a 47. §-ban kimondott adó- és illetékmentesség, rájuk nem terjednek ki (l. a köv. §.).

III. Az 1898 : XXIII. tcz. új jogrendje, miként czime is mutatja, elvileg csak a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekre nyer alkalmazást.²⁾ Mindazonáltal nincs kizárva, hogy a hitelszövetkezeteken kívül más célú gazdasági és ipari szövetkezetek is ne alakulhassanak az új törvény szerint, s a pénzügyminiszter fel van hatalmazva arra, hogy ilyen szövetkezeteknek az országos központi hitelszövetkezet kötelékébe való felvételét is engedélyezhesse.³⁾ Megengedi továbbá az új törvény, hogy annak értelmében ne csak új szövetkezetek alakuljanak, hanem az új törvény hatályba lépte előtt keletkezett gazdasági és ipari szövetkezetek az új törvény értelmében átalakulhassanak, és pedig úgy, hogy az eddigi alapszabályokban megállapított felelősség továbbra is megtartható.⁴⁾ Az új törvény alkalmazása azonban minden esetre feltételezi, hogy a szövetkezet alakulása vagy átalakulása az új törvény szerint a cégbejegyzési kérvényben, a cégjegyzékben és a bejegyzés közzétételében világosan kitétessék; az Országos központi hitelszövetkezet kötelékébe belépő szövetkezeteknél még az is megkívántatván, hogy a belépés a szövetkezet cégében is kitüntessék.⁵⁾

²⁾ Ennek okairól l. Szerző id. m. 14., 15. l.

³⁾ L. id. t. 81. §. és hozzá Szerző id. m. 143., 144. l.

⁴⁾ L. id. t. 46. §. Ily szövetkezetek tehát az új törvény alapján is működhetnek korlátlan, vagy az új törvényben megállapítottnál (l. köv. §.) kisebb vagy nagyobb korlátolt felelősség mellett. — Az új törvény hatályba lépte után ily átalakulás már nem lehetséges, sem a keresk. törvényről az új törvényre, sem megfordítva.

⁵⁾ L. id. t. 6., 46., 52. §§.

113b. §.

A gazdasági és ipari hitelszövetkezetek alakítása és jogviszonyai.

A főbb eltérések, melyeket az 1898 : XXIII. tcz. a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekre nézve, szemben a keresk. törvénnyel, megállapít, következők: ¹⁾

I. Alakítás. Míg a keresk. törvény szerint bárki alakíthat szövetkezetet, addig az új törvény alá eső gazdasági és ipari hitelszövetkezet csakis közigazgatási hatóság, nyilvános testület (gazdasági egyesület, keresk. és iparkamara, ipartestület) vagy az Országos központi hitelszövetkezet közreműködésével alakulhat (id. t. 2. §.). E közreműködés azonban nem »alapítás« a K. T. értelmében, a mely alapítói felelősséget vonna maga után, hanem egyrészt annak ellenőrzésére terjed ki, hogy a szövetkezet megalkakulásakor az új törvény rendelkezései megtartassanak (2. §. 2. bek.), másrészt az érdekeltek ösztönzésére, vezetésére, utbaigazítására s általában mindarra, a mi a szövetkezet helyes megalkakításához és szervezéséhez szükséges. Belépés a szövetkezet megalkakítása végett a szövetkezet alapszabálytervezetének sajátkezű aláírása vagy kézjeggyel két tanu előtt való ellátása által (3. §.).²⁾ Az alapszabályokba, azon felül a mit a K. T. előír, fel kell venni, hogy a szövetkezet üzletét nemtagokra ki nem terjesztheti, kivétel takarékbetételek elfogadása és más intézeteknél való elhelyezése, valamint nemtagoktól való hitelnyerés; ugyancsak meg kell határozni az alapszabályokban az egyes tagnak nyújtható hitel legmagasabb összegét és a hitelnyújtás feltételeit (4. §.). Alakuló közgyűlés vezetése a közreműködő hatóság, testület vagy központi hitelszövetkezet kiküldöttje által; határozatképességhez legalább 14 aláíró jelenléte, mindenik tagnak egy szavazata, érvényes határozathoz a jelenlevő tagok általános szótöbbsége (5. §.). Az alapszabályokat, az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvét és a cégbejegyzési kérvényt a kiküldött is aláírja (6. §.). Fióktelep nem állítható fel és működés a szövetkezet kerületén túl ki nem terjeszthető. E kerület a szövetkezet székhelyét képező községen

¹⁾ E helyen csak a törvény lényegesebb rendelkezésének vázlatos ismertetésére szorítkozunk. A magyarázatot l. Szerző id. munkájában.

²⁾ Külön tervezet, miként a K. T. szerint, nem szükséges.

kivül más községet vagy községeket csak akkor foglalhat magában, ha azok ugyanazon vagy a szomszédos körjegyzőséghez tartoznak vagy közvetlenül határosak (7. §.).

II. A tagok jogviszonyai.

1. Belépés. Feltétel: teljes kor, lakás a szövetkezet kerületében és szabad vagyoni rendelkezés. Egyéb feltételek az alapszabályok szerint. Jogi személyek is felvehetők (8. §.). Belépés a szövetkezet megalakulása után két tanu előtt sajátkezű aláírással vagy kézjeggyel ellátott írásbeli nyilatkozat által, melyben a belépni szándékozó egyuttal elismeri, hogy az alapszabályoknak a tagok jogaira és kötelezettségeire vonatkozó határozatai és a szövetkezet vagyoni állapota vele közöltettek. Elfogadás iránti határozat legkésőbb 30 nap alatt; ha megtörtént, azonnali értesítés s a tagok névjegyzékébe való bejegyzés, de a belépő már a belépés elfogadásával tekintetik a szövetkezet tagjának (9. §.).

2. Üzletrészek. Kötelezettség egy üzletrész befizetésére már a belépés tényénél fogva, de a belépéskor vagy később több üzletrész is jegyezhető (10. §.). Az üzletrészek csak névre szólhatnak s legfeljebb 100 korona névértékben állapíthatók meg, mely a szövetkezet fennállása alatt sem fel nem emelhető, sem le nem szállítható (11. §.).

3. Nyereség. Legalább 10% a tartalékalap javára levonandó s az üzletrészek után az üzleti év elején mutatkozó befizetések arányában fizetendő, vagy ha még teljesen be nem fizetettek, javukra irandó; osztalék 5%-ot meg nem haladhat (12., 13. §.).

4. Veszteség. Fedezet első sorban a tartalékalapból. Ha ebből ki nem kerül, lejegyzés az üzletrészekből, ugyanazon arányban mint a nyereség. Ha a befizetett üzletrészek sem elégségesek, veszteség törlesztése a további befizetésekből és későbbi nyereségekből, vagy az alapszabályok és közgyűlési határozat alapján az üzletrészek névértékének még egyszeres összegéig terjedő befizetéséből (14. §.).

5. Felelősség. Csak korlátolt, de legalább az üzletrész ötszöröseig, mely az alapszabályokban annak tizszereséig terjeszthető ki (15. §.). Behajtás kizárólag a csődeljárásban folyamatba tett kivetési eljárás útján; külön kereset vagy kifogás az egyes tagok ellen teljesen kizárva (16. §.). Kivált tagok csak 6 hónapig,

de a benmaradtakkal egyenlően, tehát a kiválás utáni adósságokért is, felelősek (17. §.).

6. K i v á l á s. Kilépés 4 heti felmondás mellett, mely alapszabályilag legfeljebb 6 hónapra terjeszthető ki. Felmondás a községi előljáróság előtt is, ha az igazgatóság annak elismerését megtagadja (18. §.). Kizárás csak az igazgatósági tagok $\frac{2}{3}$ szavazatával, a felügyelő bizottság hozzájárulásával és kötelezettségmulasztás miatt csak a megintéstől számított 4 hét elteltével (19. §.). Tagsági minőség megszűnése a szövetkezet irányában a kiválás bejegyzéséről szóló értesítés elküldésével, vagy a mikor ez megtörténhetett volna; harmadik személyek irányában a bírósági névjegyzékhez történt bejelentéssel, vagy a kivált tag vagy örököse által kért előzetes feljegyzéssel (20. §.). Beszámítás a kivált tag ellen a tartozás lejáratára előtt is (21. §.). Üzletrész kifizetése az üzleti év befejezésétől számított 6 hó után (22. §.).

7. E l s ő b b s é g. Országos központi hitelszövetkezet kötelékébe tartozás feltétele mellett elsőbbségi kielégítési jog a tagok összes ingó vagyonára, végrehajtás vagy csőd esetében minden más, törvényes elsőbbséggel nem bíró és a belépés után keletkezett követelés előtt (23. §.).

III. S z e r v e z e t.

1. K ö z g y ű l é s. Összehívás az igazgatóság által; tagok $\frac{1}{10}$ részének kivánságára bármikor, esetleg a bíróság által (25. §.). Minden tagnak egy szavazata van, tekintet nélkül az üzletrészekre (26. §.). Határozatképességhez a tagok $\frac{1}{4}$ részének jelenléte, különben új közgyűlés, mely kevesebb taggal is határozatképes (27. §.). Kifejezett rendelkezés az iránt, hogy a bíróság a közgyűlési jegyzőkönyveket haladéktalanul megvizsgálni és a törvény- vagy alapszabályellenes határozatokat 15 nap alatt megsemmisíteni köteles (28. §.). E mellett minden tagnak 15 napi kérvényezési joga a törvény- vagy alapszabályellenes határozatok megsemmisítése iránt, fenmaradván 3 évig a kereseti s azontul is a kifogásolási jog, ha a tag ily határozat által jogaiban sérelmet szenved (29. §.).

2. I g a z g a t ó s á g. Legalább 3 személyből s legalább $\frac{1}{3}$ résznek a szövetkezet tagjaiból; továbbá csak oly magyar honpolgárokból, kik írni tudnak, vagyoni tekintetben kifogás alá nem esnek s nyereségvágyból eredt bűncselekmény miatt el nem ítéltettek. Javadalmazása együttvéve a tiszta jövedelem 10⁰/o-át

meg nem haladhatja (30. §.). Választás legfeljebb 3 évre s elmozdítás bármikor, minden kártérítési igény kizárásával (31. §.). Cégjegyzés legalább két tag által s nem írásban tett nyilatkozat érvényéhez is két tag együttes hozzájárulása (32. §.). Mérleg felállítása hasonló szabályok szerint, mint a részvénytársaságnál (K. T. 199. §.), úgy hogy az üzletrészekre történt befizetések, miként a befizetett alaptőke, a tartozások közé veendő fel; az üzletrészekre még befizetendő összegek azonban a követelések közé csak annyiban vehetők fel, a mennyiben az üzleti évben esedékesekké váltak (33. §.). Igazgatóság elleni keresetekre 3 évi elévülés a kiválás napjától s kifejezett elismerése az egyes tagok egyéni keresetének, mely csak azzal van korlátozva, hogy, a mennyiben az igazgatóság által az egyes tagnak okozott kár a szövetkezet kárában benfoglaltatik, a tag csak akkor követelhet önállóan kártérítést, ha a közgyűlés a kereset megindítására vonatkozó indítványt mellőzi (34. §.). Végül kimondva, hogy az igazgatóság az általa alkalmazott megbízottak eljárásáért épügy felelős, mintha maga járt volna el; cégvezető azonban ki nem rendelhető (35. §.).

3. Felügyelő bizottság. Összeállításra, választásra, javadalmazásra, elmozdításra és felelősségre nézve ugyanazon szabályok, mint az igazgatóságnál; egyszersmind kimondva, hogy a felügyelő bizottság tagjai az igazgatóság tagjaival sem fel- vagy lemenő ágba, vagy az oldalágon első izig rokonságban, sem első izig sógorságban nem állhatnak (36. §.). Hatáskör és köteleességek szabatosabban körülírva, kimondatván, hogy a felügyelő bizottság tagjai az igazgatóság üléseiben jelen lehetnek és az igazgatóságtól bármikor felvilágosítást kérhetnek (37. §.). E mellett bizonyos praeventiv ellenőrzés: felügyelő bizottság előzetes hozzájárulása az igazgatósági és felügyelő bizottsági tagoknak adandó hitel engedélyezéséhez és az általuk a szövetkezet irányában vállalandó jótállás elfogadásához (38. §.).³⁾

IV. Feloszlás.

1. Felszámolókat, fontos okokból, a felügyelő bizottság vagy a tagok $\frac{1}{10}$ részének kérelmére, avagy hivatalból cégjegyzékbíróság is rendelhet, s ugyanez a felszámoló megbízást, minden kár-

³⁾ Az Országos központi hitelszövetkezet kötelékében ezen felül még ennek igazgatóságának engedélye is (id. §. 2. bek.).

térítési igény nélkül, bármikor visszavonhatja (39. §.). Képviselet és czéggjegyzés legalább két felszámoló által. Hatáskör harmadik személyek irányában és felelősség ugyanaz, mint az igazgatóságé (40. §.).

2. Vagyonfelosztásnál a tartalékalap 50⁰/₀-a a szövetkezet kerületébe tartozó községek szegényalapjának javára fordítandó (41. §.).

3. Csőd esetében alkalmazandó kivetési eljárás hatályosabban és egyszerűbben szabályozva mint a Csődtörvényben. Így a járulékkimutatás elkészítése mindjárt a csőd kezdetén a mérleg elkészülte után; újabb kivetés, tekintettel különösen az egyéni behajtás mellőzésére, nemcsak még egyszer, hanem annyiszor, a hányszor szükséges; esetleges többletfizetés esetében aránylagos visszafizetés; jogorvoslat kizárása, e helyett megtámadási kereset (42—45. §§.).

V. K e d v e z m é n y e k. Az Országos központi hitelszövetkezetbe való belépés feltétele mellett:

1. Felmentés a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója, jövedelmi pótdadó, törvényhatósági és községi adó, utadó, kereskedelmi kamarai illeték alól.

2. Bélyeg- és illetékmentesség a törvényben közelebbről megjelölt ügyletek és okmányokra nézve (47. §.).

113c. §.

Az Országos központi hitelszövetkezet.

Az Országos központi hitelszövetkezet az állam támogatásával, Budapesten felállított pénzintézet, melynek célja általában a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek ügyének előmozdítása és különösen azok hiteligényeinek kielégítése (1898 XXIII. tcz. 48. §.). Mint szövetkezet szintén a keresk. törvénynek a szövetkezetekre vonatkozó határozatai alá esik, de ezek reá is csak annyiban nyerne alkalmazást, a mennyiben az id. tcz. eltérő intézkedéseket nem állít fel (48. §. 2. bek.). A lényeges eltérések s azok a jogok és kiváltságok, melyekkel ezen intézet felruházott, a következők: ¹⁾

¹⁾ Bővebben erre nézve is l. Szerző id. m. 104. sk. 1.

I. Alakítás. Kétféle tagok: 1. alapító, vagyis oly tagok, kik a központi hitelszövetkezet alaptőkéjéhez egy vagy több alapítványi üzletrészszel járulnak; 2. rendes tagok, vagyis oly gazdasági és ipari hitelszövetkezetek, melyek az 1898 XXIII. tcz. rendelkezéseinek megfelelnek és a központi hitelszövetkezetbe belépnek (49. §.). Bejegyzés a keresk. cégjegyzékbe csakis egy millió korona névértékű alapítványi üzletrész jegyzése és befizetése után (50. §.).²⁾

II. A tagok jogviszonyai.

1. Alapító tagok. Felelősség csak 1000 korona névértékű alapítványi üzletrészeik erejéig; részesedés az intézet vagyonában és jövedelmeiben csak annyiban, hogy üzletrészeik alapszabályszerű visszafizetését és legfeljebb 4⁰/₀ osztalékot követelhetnek; szavazati jog az alapszabályok szerint; ³⁾ üzletrész visszafizetésével tagsági jog megszűnik (51. §.).⁴⁾

2. Rendes tagok. Belépés az illető szövetkezet közgyűlési határozata alapján (52. §.) s legalább egy 200 koronáról szóló szövetkezeti üzletrészszel (53. §.). Felelősség annak ötszörösével s osztalék legfeljebb 4⁰/₀-áig (54. §.).

3. Nyereségfelosztás. Első sorban 10⁰/₀ tartalék-alapra, további 10⁰/₀ a kötvények külön biztosítéki alapjára (lásd alább), azután az alapítványi üzletrészek 4⁰/₀-ig terjedő osztalékára és ennek fedezése után a szövetkezeti üzletrészek 4⁰/₀-ig terjedő osztalékára. Maradék a tartalékalap és külön biztosítéki alap közt megosztandó (55. §.).

4. Felügyelet és ellenőrzés. Központi intézet az egyes szövetkezetek igazgatóságába és felügyelő bizottságába egy-egy tagot nevezhet ki (56. §.). Ügykezelésük ellenőrzése és felügyelete az alapszabályok szerint; esetleg az illető igazgatóságot felfüggesztheti s ideiglenes ügyvezetés iránt intézkedhetik, ha a felügyelő bizottság a K. T. 195. §. értelmében a közgyűlést össze-

²⁾ Az alakuló közgyűlés 1898. decz. 4-én tartatott meg 3,034.000 korona alapítványi üzletrész jegyzése után.

³⁾ Az alapszabályok 40. §-a szerint minden teljesen befizetett üzletrész egy szavazatra jogosít; de az államot az általa befizetett üzletrészek után több szavazat nem illeti meg, mint a mennyivel a többi alapító és rendes tagok az illető közgyűlésen bírnak.

⁴⁾ Átruházás lehetséges, de önkéntes kilépés, felmondás nem. Lásd Alapszab. 14., 15. §§.

hivja (57. §.). Alapszabályok módosítása csak a központ jóváhagyásával (58. §.). Központ igazgatósága határozza meg a szövetkezetek általános üzleti feltételeit, s takarékbetétek elfogadása s kölcsönvétel harmadik személyektől csak annak engedélyével (59. §.).

5. Szövetkezetek kiválása. Csakis közgyűlési határozat alapján, felmondási idő egy év.⁵⁾ Kizárás kötelezettségmulasztás esetében, de csak az eredménytelen megintéstől számított 30 nap múlva (60. §.).⁶⁾

6. Egyéb jogok a szövetkezetekkel szemben. Felosztatási jog, ha a szövetkezet üzletrésztőkéjének felét elvesztette, ily esetben felszámolók kinevezése a központ által (61. §.). Egyesülés csak a központ beleegyezésével s az általa kiküldött szakértő vagyonbecslése alapján (62. §.). Csődnyitás a központ kérelmére, elrendelése tárgyalás nélkül, tömeggondnok kinevezése az ő javaslatára és díjazása a vele történt megállapodás alapján (63. §.). Fedezetlen tartozás azonnali kifizetése vagy biztosítása, tekintet nélkül a lejáratra (64. §.). Elsőbbségi kielégítési jog a szövetkezet összes ingó vagyonára, végrehajtás vagy csőd esetében minden más törvényes elsőbbséggel nem bíró követeléssel szemben.⁷⁾ Kielégítési jog a szövetkezet által vagy részére a központ birtokába bocsátott pénzekből, váltókból és értékpapirokból minden tulajdoni és elsőbbségi igényre való tekintet és bírói felhatalmazás vagy közbenjárás nélkül az általa legalkalmasabbnak talált módon (65. §.).⁸⁾

III. Szervezet.

1. Igazgatóság áll egy elnökből, két alelnökből és 12 tagból. Az elnököt a pénzügyminiszter előterjesztésére a király, az egyik alelnököt a kereskedelmi, a másikat a földmivelési miniszter nevezi ki. Tagok közül kettőt a pénzügyminiszter, négyet az alapító tagok, hatot a rendes tagokul belépett szövetkezetek választanak, utóbbiak azonban csak az első üzleti évet

⁵⁾ L. Alapszab. 27. §.

⁶⁾ L. Alapszab. 29. §.

⁷⁾ Ez megfelel a szövetkezeteknek saját tagjaikkal szemben adott elsőbbségi jognak (l. a megelőző §-t), de ennél még tágabb, mert a belépés előtti hitelezőkkel szemben is áll fenn.

⁸⁾ Ez még kiegészítettik a 77. §-ban adott végrehajtási kiváltsággal. L. alább.

követő rendes közgyűlésen (66. §.). Az igazgatóság saját kebeléből egy vagy több ügyvezető igazgatót választ, kiket a pénzügyminiszter nevez ki (66. §. 3. bek.). E mellett külön végrehajtó bizottság az ügyvezető igazgatókból és egy vagy több igazgatósági tagból;⁹⁾ vidéken a szövetkezetekkel való érintkezés megkönnyítése és ellenőrzése céljából képviselőségek, Horvát-Szlavonországok területén legalább egy okvetlenül (67. §.).

2. Felügyelő bizottság 6 tagból,¹⁰⁾ kik közül egyet a pénzügyminiszter nevez ki (66. §. 4. bek.).

IV. Állami felügyelet. Központi hitelszövetkezet ügykezelése a kormány felügyelete és ellenőrzése alatt, a mely a pénzügyminiszter által kinevezett kormánybiztos útján gyakoroltatik, ki a közgyűléseken és igazgatósági üléseken részt vesz és a törvénybe vagy az alapszabályokba ütköző határozatok ellen óvást emelhet, mely által az illető határozat végrehajtása a pénzügyminiszter határozatáig felfüggesztetik (68. §.). Alapszabályok s azok módosításai pénzügyminiszter jóváhagyásához kötve, cégbejegyzés csak ennek megtörténte után (69. §.).¹¹⁾

V. Kötvények kibocsátása. Az üzletrésztőke és a bankszerű pénzforrások (vizleszámitolás, betétek stb.) mellett, melyek esetleg nem lesznek elégségesek a szövetkezetek hiteligényeinek kielégítésére: kiváltságos pénzforrás, mely abban áll, hogy a központi hitelszövetkezet kamatozó és törlesztés alá eső kötvényeket bocsáthat ki oly kölcsönkövetelésekre, melyekkel a kötelékébe tartozó szövetkezetek saját tagjaik irányában írásbeli kötelezvény alapján birnak s a melyek a központi hitelszövetkezetre az illető szövetkezet készfizetői jótállása mellett átruháztattak (70. §.). E kötvények névértéke azonban a szövetkezetek által átruházott kölcsönkövetelések tőkeösszegét meg nem haladhatja (71. §.) s azok biztosítására külön 3 millió koronát tevő biztosítéki alap létesítendő (72. §.), melynek tizszeresét a kibocsátott kötvények névértéke meg nem haladhatja (73. §.). A kötvények egészben véve ugyanazon előnyökkel (adómentesség, óvadékképesség stb.) vannak felruházva s ugyanazon nyilvántartás alá esnek, mint az 1897 XXXII. tcz.-ben szabályozott községi és

⁹⁾ L. Alapszab. 55. §.

¹⁰⁾ L. hozzá Alapszab. 57. §.

¹¹⁾ Az eredeti alapszabályok a pénzügyminiszter 1898. decz. 18-án 3389. sz. a. kelt leiratával hagyattak jóvá.

más kötvények (74. §.); e mellett a kibocsátás és beváltás a kormánybiztos ellenőrzése alatt áll (75. §.).

VI. Egyéb kiváltságok. Könyvek és könyvkivonatok közokiratok bizonyító erejével (76. §.). Átruházott szövetkezeti kötelezvény és könyvkivonat alapján az átruházó szövetkezet mint készfizető jótálló ellen egyenes végrehajtás, mint a közjegyzői okiratok alapján, az eredeti adós s készfizetői kezesei ellen veszélykimutatás nélkül biztosítás (77. §.).

VII. Állami kedvezmények:

1. egy millió korona alapítványi üzletrészek;
 2. három millió korona italmérési kötvények a biztosítéki alapra;
 3. 100.000 korona hozzájárulás az alapítási és első szervezési költségekhez;
 4. évi 100.000 koronáig terjedő hozzájárulás az üzemköltségekhez;
 5. adó-, illeték- és portomentesség (78., 79. §§.).
-

767_OGYK_000308657_04383604

Nagy Ferenc
A magyar kereskedelmi jog kézikönyve
1901

<https://go.ogyk.hu/ogy01-000308657>

A digitalizálás az Országgyűlési Könyvtár Digitalizáló Műhelyében készült a "[DTT – Magyar Jogi Portál](#)" projekt (2018) keretében.

Attribution (CC-BY-4.0)
Nevezd meg!